
VERZOEKSCHRIFT

Artikel 258 VWEU

A A N T E K E N E N

Aan:EUROPESE COMMISSIE
DG- justitie (grondrechten burgerschap /rechten van het kind)
Hoofd van de eenheid

B-1049 BRUSSEL
BELGIE

Heden,de vijfde januari tweeduizendvijftien ten verzoeke van:
Joannes Petrus van denWittenboer voorzitter,secretaris en penningmeester van de stichting Intermediaire Stichting van de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens, Kastanje 28,5731NK Mierlo Nederland.

LIDSTAAT:

Staat der Nederlanden
Adres:Ministerie van Algemene Zaken
Binnenhof 19, Den Haag

Postbus: 20001
2500EA,Den Haag Nederland.

INLEIDING:

Er is sprake is van op een systematische manier misdaden plegen met ernstige gevolgen voor de Nederlandse samenleving en de grondbeginselen waarop de Europese Unie is gevestigd.Deze misdaden op betrekkelijk effectieve wijze af te schermen in het bijzonder door de bereidheid te tonen fysiek geweld te gebruiken of personen door middel van corruptie uit te schakelen.Nederland steunt wereldwijd mensenrechtenverdedigers dat schrijft de Rijksoverheid in de nieuwsbrieven (DVD-rom) AANHECHINGEN/PROD-GROEP-02/Map-17/12.pdf

Er zou hierdoor door de Nederlandse overheid een beeld zijn geschapen dat mensenrechtenschendingen in Nederland niet of nauwelijks aan de orde zijn, en dat men dan toch echt moet denken aan landen als Rusland.In 2004 stelde het Tweede-Kamerlid Wijnand Duyvendak (GroenLinks) een nota op.Duyvendak suggereert dat er in Nederland sprake is van een "Old Boys Network" (verwijzing): Tweede Kamer der Staten Generaal, tk29508 nr1, vergaderjaar 2003-2004.In 2005 verscheen het boek "Schaduwmacht in de schijnwerpers",door:Duyvendak,Jong,Pauw,Schendelen. (Sdu uitgevers,123 blz ISBN-13:9789012111799

Functioneert een "Old Boys Network" elkaar geld,banen en macht toespelen,(bekleden sleutelposities op belangrijke posten).Zo krijgen "Klokkenluiders" het in Nederland zwaar te voorduren.Klokkenluider Fred Spijkers: Spijkers leven werd verwoest door toedoen van politieke,bestuurlijke,rechterlijke en ambtelijke gezagsdragers in naam van de Nederlandse Staat. (verwijzing): (DvD-rom) AANHECHINGEN/PROD-GROEP-02/Map-17/14.pdf

"mensenrechtenschendingen spelen niet louter in Rusland,maar zijn ook in Nederland aan de orde"

De Nederlandse overheid gebruikt systematisch steeds de techniek van: degraderen functie,het dreigen met overplaatsen of ontslag.Klokkenluiders belanden dan vaak in de bijstand en via de bijstand ontnemen fundamentele mensenrechten "Klassieke Grondrechten",(beëinding van de bijstandsuitkering). "Is hier niet spake van een vorm van terrorisme door de Nederlandse Staat" het doel klokkenluiders de mond te snoeren? Dan komt het ECRI in 2013 met een nieuw rapport over Nederland.In de tv-uitzending van Pauw & Witteman,datum 21 oktober 2013 ruim aandacht.Nederlandse politici: We hebben hiervoor Europa niet nodig,we hebben onze eigen rechters.Nederland herkent zich totaal niet in de kritiek van het ECRI-rapport.

"Waar bemoeien ze zich mee daar in Europa!" (verwijzing): (DvD-rom) AANHECHTINGEN/PROD-02/Map-16/90.wmv

Naast racisme spelen meer zaken waarin de Nederlandse Staat in betrokken is geraakt betreft het

schenden van mensenrechten.Er loopt een rechtszaak tegen de Nederlandse Staat,aanhangig gemaakt door de Stichting Rookpreventie Jeugd in 2014.Er is in 2014 een strafaangifte op grond van Artikel 119 Grondwet,tegen de Minister van Veiligheid en Justitie Ivo Willem Opstelten verzonden door:K.boeij,K de Graaff,J.van Huet,B.Molenkamp,J.A.Poelman,P.A.W. Scheffelaar Klots. (Verdrag Lanzarote),de schending van mensenrechten.

Nederland heeft altijd de mond vol over “Anne Frank”

Ondertussen staan belangrijke politieke figuren afgebeeld als “Adolf Hitler” met hakenkruizen,SS-tekens Hitlerkapsels en Hitlersnorren.Nederland doet daar niets tegen! Maar in de brieven aan de Tweede Kamer gericht schrijven ministers en staatssecretarissen: “Het bestrijden en voorkomen van racisme en discriminatie vraagt om blijvende aandacht.Het beschermen van het “Old Boys Netwerk” blijkt toch belangrijker.Nederland zet de mensenrechten,holocaust en anti-discriminatie in als “politiek instrument”.Waar het in Nederland echt om te doen is,is om de handelsbelangen.(verwijzing): (DvD-rom) AANHECHTINGEN/PROD-GROEP-02/Map-01/161.wmv

CONCLUSIE:

- In 2008 is het eerste verzoek (artikel 119 Grondwet),strafvervolging Minister President Balkenende aan de Tweede Kamer der Staten Generaal verzonden tk 106-7779 (verwijzing): (DvD-rom) AANHECHTINGEN/PROD-GROEP-02/Map-03/03.pdf

(opmerking): Witteboer moet zijn Wittenboer)

- In 2014 is het tweede verzoek (artikel 119 Grondwet),strafvervolging verzonden.

- (Ik heb persoonlijk een bijstandsuitkering).De bijstand door lidstaat Nederland inzetten als politiek instrument om de stichting en mij persoonlijk te elimineren,door geheel stopzetten van de uitkering.

Ministerie van Veiligheid en Justitie: brief 21 maart 2013 kenmerk: 2013-0000003776, “kabinetsreactie recht op menswaardig bestaan”.

Staatsecretaris van Veiligheid en Justitie Fred Teeven:

Ik wil allereerst benadrukken dat de bepalingen van Europees en internationaal recht die directe werking hebben in de Nederlandse rechtsorde bij de beoordeling van een individueel verzoek worden meegenomen.

Raad van State lidstaat Nederland:”Klassieke Grondrechten”, klassieke grondrechten zoals beschouwd door de artikelen 1,6,7 en 10 in de Nederlandse Grondwet.

Menselijke waardigheid (Duitsland): Hartz IV,Bundes Verfassungsgericht,Karlsruhe 2010, (verwijzing): (DvD-rom) AANHECHTINGEN/PROD-GROEP-01/OLAF-bijlagen/77.mp3

Menselijke waardigheid: Handvest van de Grondrechten van de Europese Unie (menselijke waardigheid) Titel1: artikel 1: de menselijke waardigheid, artikel 2: Het recht op leven.

Menselijke waardigheid: Verdrag van de Europese Unie: Titel 1 “gemeenschappelijke bepalingen”,Artikel 2: menselijke waardigheid.(Titel V,hoofdstuk 1: Artikel 21,lid 1 “menselijke waardigheid”

VOORLOPIGE VOORZIENING:

- Voorlopig voorschot in één door de overheid aangewezen gemeenten,of in de gemeente van het werkelijk verblijf.
- Eventueel “Kort geding” op dag en uur via de voorzieningenrechter: “voorlopige voorziening” voorlopig voorschot.

NAMEN PERSONEN BETROKKEN BIJ SCHENDING MENSENRECHTEN / UNIEWAARDEN:

1. Donner J.P.H. (Piet Hein),minister van justitie
2. Wijkerslooth de Weerdesteijn J.L. (Joan Lodewijk),voorzitter college van procureursgeneraal en hoogleraar Universiteit Leiden

3. Balkenende J.P. (Jan Pieter) Jan Peter,minister van algemene zaken
4. Rutte M (Mark),minister van algemene zaken
5. Dijsselbloem J (Jeroen René Victor Anton),minister van financiën
6. Asscher L.F. (Lodewijk),minister van SZW
7. Klijnsma J. (Jetta),staatssecretaris SZW
8. Peters P.J.M.,belastinginspecteur belastingdienst 's-Hertogenbosch
9. Van Eijken J.,werkplein regio Helmond,klantmanager
10. Donders-de Leest M.J.D. (Riane) burgemeester gemeente Geldrop-Mierlo
11. Jeucken G.M.J. (Marc) wethouder gemeente Geldrop-Mierlo
12. Hoekman-Sulma (Renée) wethouder gemeente Geldrop-Mierlo
13. Steenbakkers A.D.M. (Ton) wethouder gemeente Geldrop-Mierlo
14. Verdouw M. (Miranda) wethouder gemeente Geldrop-Mierlo
15. …………………………………………………………………………………………
16. …………………………………………………………………………………………

HOOGACHTEND,
IFUD of Human Rights
Voorzitter

J.P. van den Wittenboer

Correspondence:Po.box 324, 5660AH Geldrop The Netherlands

Offices:Kastanje 28, 5731NK Mierlo The Netherlands

C.o.C.reg:41092925 Eindhoven N.L.

E-mail: ifudofhumanrights@yahoo.com

Internet: http://ifudofhumanrights.webs.com

Phone:+31 -(0)6 50 425 552

Intermediary Foundation of the Universal Declaration of Human Rights

SOMMATIE

AANTEKENEN

Aan: PELS RIJCKEN & DROOGLEEVER FORTUIJN
LANDSADVOCAAT
T.a.v:Weledelgestrenge mr. G.J.H. Houtzagers

Postbus:11756
2502AT,DEN HAAG.

Heden **achtentwintig april tweeduizendenveertien** heb ik Joannes Petrus van den Wittenboer voorzitter van de stichting IFUD of Human Rights een sommatie verzonden per brief,per aangetekende post (via het adres van de Landsadvocaat) aan Staat der Nederlanden (Ministerie van Algemene Zaken) Mark Rutte de Minister President.De Staat van wie de zetel is gevestigd in Den Haag.IFUD of Human Rights handelende tevens als gemachtigde namens en voor Audio-Rarities,te dezer zake woonplaats kiezende te Mierlo aan de Kastanje 28 ten adres van IFUD of Human Rights,(zelfde adres).

sommatie

Ik verzoek de Staat der Nederlanden **binnen veertien dagen na heden** een ondubbelzinnig helder standpunt schriftelijk te versturen.**Ja / Nee** op voorgeschreven wijze de notariële akte betwisten.Blijft de Staat in gebreke nadien geen procedure voor de akte te betwisten voor de rechter mogelijk is.Dat is om gedragingen die de verdere afwikkeling vertragen of hinderen uit te sluiten.Zoals andere strategische doelen nastreven dan het doel de akte te betwisten.

eerdere sommatie

De Staat der Nederlanden,(Minister van Algemene Zaken) Kok heeft op dd, 27 oktober 2000 een brief verzonden aan J.P. van den Wittenboer,kenmerk:00M390814.Hierin de bevestiging een kopie van een notariële akte te hebben ontvangen als bijlage van een eerdere brief dd, 4 september 2000 aan de Minister van Algemene Zaken verzonden.(het betrof het kopie van de **notariële akte van dd, 17 augustus 1999**).

Correspondence:Po.box 324, 5660AH Geldrop The Netherlands
Offices:Kastanje 28, 5731NK Mierlo The Netherlands
C.o.C.reg:41092925 Eindhoven N.L.
E-mail: ifudofhumanrights@yahoo.com
Internet: http://ifudofhumanrights.webs.com/
Phone:+31 -(0)6 50 425 552

Online kopie (pdf-bestand) beschikbaar ter inzage via link:
http://www.archive.org/details/AkteNotarieel16-07-2004

De Staat der Nederlanden,(Minister van Algemene Zaken) Balkenende heeft ten aanzien het schriftelijk verzoek door IFUD of Human Rights de onjuistheid van **de notariële akte dd,21 juni 2007** te bewijzen voor de rechter, schriftelijk gereageerd per brief dd, 28 maart 2008 / kenmerk 3318172.De Staat is niet voornemens
de akte te betwisten.De laatste regels in de brief zijn irrelevante / kansloze stelling.Een notariële akte betwisten kan alleen voor de rechter met een procedure.Berusting houdt in dat de Staat aan eiser heeft verklaard dat Zij zich neerlegt,dan wel een houding heeft aangenomen waaruit dat ondubbelzinnig blijkt.Online kopie (pdf-bestand) beschikbaar ter inzage via link:
http://www.archive.org/details/KopieAfschriftNotarieleAkte_2007

bewijskracht authentieke akte

Voor de uitwendige bewijskracht van een authentieke akte geldt dat het stuk dat er uitziet als een authentieke akte tegenover iedereen voor een authentieke akte wordt gehouden (artikel 159, eerste lid, Rv). De handtekening van de ambtenaar wordt voor echt gehouden. Wat betreft de formele bewijskracht geldt voor de authentieke akte dat partijen en de ambtenaar hebben verklaard wat boven hun handtekening staat. Wat betreft de materiële bewijskracht van een authentieke akte geldt voor hetgeen partijen hebben verklaard (artikel 157, tweede lid, Rv) dat de inhoud van de verklaring voor waar geldt tegen hem die de verklaring
heeft afgelegd en ten gunste van hem ten wiens behoeve zij is afgelegd.Ten laste van ieder ander en ten gunste van ieder ander heeft zij vrije bewijskracht. Wat betreft de materiële bewijskracht van een authentieke akte geldt voor hetgeen de ambtenaar heeft verklaard dat de inhoud van de ambtenaarsverklaring tegenover een ieder voor waar geldt (artikel 157,eerste lid, Rv).Eerste Kamer vergaderjaar 2002-2003, 27743,nr 35b,De Minister van Justitie, J.P.H. Donner.

expertise en advisering

De juridische eenheden op de ministeries beschikken over voldoende expertise om ook over ingewikkelde juridische vraagstukken met gezag te adviseren.De twee laatste regels in de brief: "hetzij Balkenende niet kent,hetzij niet begrijpt" de rol van een notaris en de betekenis van de notariële akte. Ik dien er mij thans ter controle zekerheidshalve daadwerkelijk van te vergewissen of dat het inderdaad diens bedoeling was "geen valsheidsprocedure aanhangig te maken".Omdat ondoordachtheid of inzicht mogelijk persoonlijk zou kunnen ontbreken wat nodig is voor een juiste beoordeling en de daarmee verbonden juridische gevolgen.Juristen werkzaam en verbonden aan het kantoor van de Landsadvocaat zijn gespecialiseerd in

Correspondence:Po.box 324, 5660AH Geldrop The Netherlands
Offices:Kastanje 28, 5731NK Mierlo The Netherlands
C.o.C.reg:41092925 Eindhoven N.L.
E-mail: ifudofhumanrights@yahoo.com
Internet: http://ifudofhumanrights.webs.com/
Phone:+31 -(0)6 50 425 552

notarieelrecht.Ze zijn daardoor in staat juridische vraagstukken op te.lossen door uit een praktijksituatie de relevante feiten te selecteren en de juiste rechtsregels daarop toe te passen.

opmaken notariële akte

Als opdrachtgever mag ik er op vertrouwen dat de notaris heeft gehandeld zoals van een redelijk bekwaam notaris mag worden verwacht.Als een notaris n.l. in strijd handelt met zijn zorgplicht kan er sprake zijn van toerekenbare tekortkoming in de nakoming van zijn verplichtingen uit hoofde van de overeenkomst met zijn opdrachtgever.[Hoge Raad:op de notaris rust in zijn hoedanigheid,uit hoofde van zijn taak bij het opmaken van een akte,een zwaarwegende zorgplicht ter zake van hetgeen nodig is voor het intreden van de rechtsgevolgen die zijn beoogd met de in die akte opgenomen rechtshandelingen (HR 28 september 1990,LJN AC0095,NJ 1991/473 en HR 20 december 2002,LJN AF0198, NJ 2003/325.] Aan notariële aktes wordt een belangrijke bewijskracht toegekend.Het is dan ook van belang dat deelnemers aan het rechtsverkeer kunnen vertrouwen op de inhoud van notariële akten. *("het beste van twee werelden" commissie Hammerstein) en interview Koninklijke Notariële Beroepsorganisatie KNB met J.P.H. Donner voormalig minister van Justitie.*
De zorgplicht brengt tevens onder meer mee dat de notaris voorzover zulks redelijkewijs mogelijk in en in zoverre van de notaris kan worden gevergd,vooraf advies en informatie inwinnen over de op te nemen inhoud in de notariële akte verklaringen van en door de opdrachtgever (niet liggende op het specifieke vakgebied van de notaris).Zodat over de in de akte op te nemen inhoud geen onduidelijkheid mogelijk is.De zorgplicht beperkt zich dus niet louter tot juridische advisering.De notaris moet dus ook oog hebben voor de belangen van derden (bijvoorbeeld de fiscus).*Tegen de dwingendrechtelijke bewijskracht van de notariële akte is tegenbewijs – materieel en/of intellectueel- mogelijk in een speciale hiervoor procedure bij de rechter.De*
procedure wordt aanhangig gemaakt via een advocaat.e-book: "Kwaliteit in zware tijd" in opdracht WODC / Marijke ter Voert & F Zwenk (Co-auteur E.M.Th Beenakker, (BOOM uitgevers 2012 e-pub.

zorgplicht notaris

.(de zorgplicht van een notaris vindt zijn wettelijke grondslag in artikel 17 van de Wet op het notarisambt (Wna), waarin onder meer is bepaald dat de notaris bij de uitoefening van zijn ambt de belangen van alle bij de rechtshandeling betrokken partijen met de grootst mogelijke zorgvuldigheid moet behartigen. De Hoge Raad heeft in meerdere arresten overwogen dat de zorgplicht van de notaris nauw verweven is met zijn functie
in het rechtsverkeer en met het vertrouwen dat hij als zodanig geniet (HR 20 januari 1989, NJ 1989, 766, HR 20 december 2002, NJ 2003, 325 en HR 12 juni 2009, NJ 2009, 274). Uit deze notariële zorgplicht vloeien concrete zorgverplichtingen voort, zoals de plicht tot wilscontrole, de plicht tot het verstrekken van informatie over de rechten en verplichtingen die voortvloeien uit de in een (notariële) akte opgenomen rechtshandelingen en, afhankelijk van de relevante omstandigheden van het geval, een bijzondere waarschuwingsplicht voor specifieke aan die

rechtshandelingen verbonden (financiële) risico's. De informatieplicht van de notaris is wettelijk vastgelegd in artikel 43 lid 1 Wna, waarin onder meer is bepaald dat de notaris,voordat hij tot het verlijden van een akte overgaat, aan de verschijnende personen mededeling doet van de zakelijke inhoud daarvan en de comparanten zo nodig ook moet wijzen op de gevolgen die uit de akte voortvloeien)

ministeriële verantwoordelijkheid

Met zijn aantreden als minister neemt de nieuwe ambtsdrager van rechtswege de verantwoordelijkheid op zich voor hetgeen zijn ambtsvoorgangers hebben gedaan of nagelaten en wordt dit hem in staatsrechtelijke zin
toegerekend. Deze ministeriële verantwoordelijkheid geldt onverkort en houdt in dat de ambtsdrager over de vervulling van het ambt in het verleden verantwoording aflegt door beantwoording van vragen en verstrekking van informatie. Ik verzoek de Landsadvocaat deze juridische kwestie te overleggen gezamenlijk met de heren Wim Kok,Jan Peter Balkenende en Mark Rutte de Minister van Algemene Zaken. De Landsadvocaat kan adviseren en procesrisico's inschatten.

holocaust en scholing

De goede kennis van de geschiedenis en het belang van de geschiedenis als een les voor de toekomst onderschrijven en tevens in het beleid uitdragen. (kennisbijeenkomst 2011 kantoor in verband van de Landsadvocaat Pels Rijcken & Droogleever Fortuijn N.V. samen met Stichting Sobibor.Daarbij bestond ook grote belangstelling voor het levensverhaal van Jules Schelvis).

geldvordering

Akte notarieel verleden op een en twintig juni tweeduizend zeven en daarna als afschrift uitgegeven op zevenentwintig juni tweeduizend zeven:de verwijzing naar de authentieke akten negentienhonderd negen en negentig en daarna op zestien juli tweeduizend vier: rubriek "16".De rubrieken "15 en 16" IMATERIËLE of NAAMSCHADE door de Staat der Nederlanden te hebben geschonden op een of meer keren en/of tijden en/of data.Te concretiseren in een geldvordering.

europese commissie

Internationale Herdenkingsdag voor de Holocaust, heeft aan het licht gebracht dat de meeste EU-lidstaten de EU-regelgeving ter bestrijding van racisme en vreemdelingenhaat nog niet correct hebben uitgevoerd. De lidstaten hebben in 2008 unaniem het kaderbesluit betreffende de bestrijding van racisme en vreemdelingenhaat door middel van het strafrecht aangenomen. Toch blijft de nationale wetgeving in een aantal landen nog steeds ontoereikend.Vooral nationale bepalingen tegen het ontkennen, vergoelijken of verregaand bagatelliseren van bepaalde misdrijven, zoals misdaden tegen de menselijkheid, zijn nog steeds ontoereikend in 20

Correspondence:Po.box 324, 5660AH Geldrop The Netherlands
Offices:Kastanje 28, 5731NK Mierlo The Netherlands
C.o.C.reg:41092925 Eindhoven N.L.
E-mail: ifudofhumanrights@yahoo.com
Internet: http://ifudofhumanrights.webs.com/
Phone:+31 -(0)6 50 425 552

lidstaten.Vicepresident Viviane Reding, EU-commissaris voor Justitie, zei tijdens een speech ter gelegenheid van de Internationale Herdenkingsdag voor de Holocaust 27 januari 2014: "*De naties in de Europese Unie leven nu in vrede met elkaar. We staan nu echter voor nog een andere uitdaging: het blijven streven naar tolerantie binnen onze maatschappijen. Niemand zou ooit te maken mogen krijgen met haatuitingen of haatmisdaden. Vandaag roep ik dus alle EU-lidstaten op om maatregelen te nemen zodat het EU-kaderbesluit volledig kan worden omgezet in nationale bepalingen en kan worden toegepast op het terrein.* "De Commissie zal in 2014 bilateraal in dialoog treden met de lidstaten zodat het kaderbesluit volledig en correct kan worden omgezet in nationale wetgeving.Het EU-Kaderbesluit heeft als doel om met name racistische en xenofobische haatuitingen en haatmisdaden te bestrijden. Het verplicht de lidstaten er ook toe om het publiekelijk aanzetten tot geweld of haat op grond van ras, huidskleur, godsdienst, afstamming,nationale of etnische afkomst vast te stellen als strafbare feiten.

grondwet en democratie

Het kabinet is van mening dat discriminatie,racisme en antisemitisme immoreel is en in strijd met de Grondwet en mensenrechtenverdragen.(Tweede Kamer,vergaderjaar 2003-2004, 29200VI,nr62,Minister van Justitie J.P.H. Donner).Tegengaan en strafbaar stellen zich nodeloos respectloos of polariserend uitlaten of negatieve minachtende uitingen over "Hitler's Inferno" LP en "40 Maanden Oraniënburg"boek of de dagboeken van Anne Frank,(Gerechtshof Amsterdam, 27 april 2000,Anne Frank Stichting / Verbeke).In het algemeen de Holocaust,Stockholm Declaration,(Declaration of the Stockholm International Forum on the Holocaust) 2000.

symbolen nationaal socialisme

Jurisprudentie,HR:2009 / BJ6941.

structurele vormen van discriminatie strafrecht

Kenmerk: (2000050862) dd,22 mei 2000.Openbaar Ministerie "college van procureurs-generaal",mr. J.L. de Wijkerslooth.

In het wetsvoorstel wordt onder structurele vormen van discriminatie verstaan het 'een beroep of gewoonte' maken van de in de betrokken artikelen omschreven feiten of het 'door twee of meer verenigde personen' plegen van die feiten. De bedoelde feiten zijn het doen van openlijke discriminatoire (artikel 137c Sr) of tot haat of discriminatie of gewelddadig optreden aanzettende (artikel 137d Sr) uitlatingen, alsmede het openbaarmaken van dergelijke uitlatingen dan wel het aan een ander ongevraagd doen toekomen of het verspreiden of het ter openbaarmaking of verspreiding in voorraad hebben van een voorwerp waarin een

Correspondence:Po.box 324, 5660AH Geldrop The Netherlands
Offices:Kastanje 28, 5731NK Mierlo The Netherlands
C.o.C.reg:41092925 Eindhoven N.L.
E-mail: ifudofhumanrights@yahoo.com
Internet: http://ifudofhumanrights.webs.com/
Phone:+31 -(0)6 50 425 552

dergelijke uitlating is vervat (artikel 137e Sr). Beide vormen van structurele discriminatie worden bedreigd met een strafmaximum van twee jaar gevangenisstraf of een geldboete van de vierde categorie. Wellicht ten overvloede merkt de commissie op, dat mocht het plegen van de bewuste feiten door twee of meer personen een stelselmatig karakter krijgen, het openbaar ministerie de specialis 'een beroep of gewoonte maken' met het daaraan verbonden hogere strafmaximum te laste kan leggen.

tegenbewijs

Voldoende onderbouwd en geconcretiseerd,(alle middelen)

-nauwkeurig aangeduide bewijsmiddelen
-bewijsmotivering
-aanduiding herkomst bronnen
-duidelijk aangeven welk woord,zin of onderdeel in de akte moet worden betwist.

niet toegelaten

-suggesties en vage toespelingen
-simpele ontkenning
-verdraaien van feiten
-bewijsmethodes en techniek met ingebouwde bewijsconstructies die holocaust marginaliseren.

bekendheid met de stukken

De Staat der Nederlanden is bij de Minister van Algemene Zaken geacht (juridisch gezien) bekend te zijn met de inhoud van de notariële akten.Bij betwisting van de notariële akte(n) worden de afschriften van deze akten (met eventueel aanhechtingen) door de rechter opgevraagd bij de notaris.

HOOGACHTEND,

IFUD of Human Rights

De voorzitter

J.P. van den Wittenboer

Correspondence:Po.box 324, 5660AH Geldrop The Netherlands
Offices:Kastanje 28, 5731NK Mierlo The Netherlands
C.o.C.reg:41092925 Eindhoven N.L.
E-mail: ifudofhumanrights@yahoo.com
Internet: http://ifudofhumanrights.webs.com/
Phone:+31 -(0)6 50 425 552

Intermediary Foundation of the Universal Declaration of Human Rights

VERZOEKSCHRIFT

A A N T E K E N E N

Aan:TWEEDE KAMER DER STATEN GENERAAL

politieke fracties en kamerleden
(griffier)

Postbus:20018
2500EA,DEN HAAG

Heden,**de eerste september tweeduizendveertien** heb ik Joannes Petrus van den Wittenboer voorzitter van de stichting IFUD of Human Rights een verzoekschrift verzonden per brief,per aangetekende post aan de griffier van de Tweede Kamer der Staten Generaal bestemd voor de fractie leiders van de politieke partijen en de kamerleden,met uitdrukkelijk verzoek deze stukken in handen te stellen en ter inzage te leggen.De Tweede Kamer gevestigd in Den Haag,Plein 2.IFUD of Human Rights handelende tevens als gemachtigde namens en voor Audio-Rarities,te dezer zake woonplaats kiezende te Mierlo aan de Kastanje 28 ten adres van IFUD of Human Rights,(zelfde adres).

Het verzoek:

Verzoek onderzoek naar strafbare feiten waarvan de Hoge Raad in eerste aanleg kennis neemt – te weten door hierna te vernoemen personen in hun hierna gemelde betrekking beweerdelijk gepleegde ambtsmisdrijven als bedoeld in art. 76 RO- maar de opdracht tot vervolging ter zake van zodanige ambtsmisdrijven kan niet worden gegeven door de Hoge Raad maar uitsluitend bij Koninklijk besluit of bij een besluit van de Tweede Kamer der Staten-Generaal (art. 119 Grondwet;art. 4-9 Wet van 22 april 1855,Stb.33,houdende regeling der verantwoordelijkheid van de hoofden der Ministeriële Departementen;art. 483 leden 1 en 2 Sv.).

Namen:

- Donner J.P.H. (Piet Hein),minister van justitie
- Wijkerslooth de Weerdesteijn J.L. (Joan Lodewijk),voorzitter college van procureurs-generaal en hoogleraar Universiteit Leiden
- Balkenende J.P. (Jan Pieter) Jan Peter,minister van algemene zaken
- Rutte M (Mark),minister van algemene zaken
- Dijsselbloem J (Jeroen René Victor Anton),minister van financiën

Deze hooggeplaatste personen met voorbeeldfunctie naar de samenleving in de uitoefening van het ambt of functie op enigerlei wijze en data direct of indirect betrokken zijn geweest of zijn betrokken door handelen,nalaten of goedkeuren bij strafbare feiten.Te omschrijven samengevat als “haatzaaien met holocaust negationisme,revisionisme”.

Het kabinet is van mening dat discriminatie, racisme en antisemitisme immoreel is en in strijd met de Grondwet en mensenrechtenverdragen. Het zijn ongewenste maatschappelijke verschijnselen. Daar dient hard en effectief tegen te worden opgetreden,Brief Donner aan de Tweede Kamer 24 oktober 2003, 29200VI- nr62.Naar aanleiding van de bekladding van de poster “Anne Frank ” in Velserbroek in mei 2014 met antisemitische leuzen en een jodenster,en op de vuilnisbak voor de abri een hakenkruis: het kabinet zet zich in om antisemitisme in Nederland te bestrijden.De Minister van Veiligheid en Justitie Ivo Opstelten: de antisemitische bekladding van een poster van Anne Frank is verwerpelijk en onacceptabel.

ECRI:

In haar rapport van 2013 moedigde de ECRI de Nederlandse autoriteiten aan ervoor te zorgen dat de strafrechtketen passende bescherming biedt tegen alle vormen van aanzetten tot rassenhaat,discriminatie en geweld en verregaand bagatelliseren van de Holocaust.Art. 137c,137d,137^{e},137f,137g en 429 quater verbieden respectievelijk:belediging wegens ras; aanzetten tot rassenhaat,discriminatie en geweld.Ook moeten de Nederlandse autoriteiten zich intensiever in zetten voor onderwijs over de Holocaust en antisemitisme en om racisme.

Tweede Kamer der Staten Generaal:

In dit geval verzoek Ik de politieke fracties en de leden van de Tweede Kamer onderzoek te doen en maatregelen te nemen betreffende de bestrijding van bepaalde vormen en uitingen van racisme en vreemdelingenhaat door middel van het strafrecht “KADERBESLUIT 2008/913/JBZ van de Raad van 28 november 2008.

Brief:

Tweede Kamer der Staten Generaal
DCO Bestuur en Onderwijs
Commissie Justitie

Intermediary Foundation of the Universal Declaration of Human Rights
T.a.v. de heer J.P. van den Wittenboer
Postbus 324
5660AH GELDROP

Den Haag, 14 september 2006
"Hitler's Inferno"
JUST060608
K05/1077/12Sv
14 september 2006

Geachte heer Van den Wittenboer,

Uw bovengenoemde brief is onder de leden van de vaste commissie voor justitie verspreid.

In haar vergadering van 6 september 2006 heeft de commissie besloten geen verdere actie te ondernemen.

Dit betekent dat de leden van de commissie individueel wel actie kunnen ondernemen naar aanleiding van uw brief.Zij kunnen uw opmerkingen bijvoorbreeld gebruiken bij de behandeling van wetsvoorstellen of vragen stellen aan de regering.

Hoogachtend,

Mevr.mr.N.J.P. Coenen
Griffier van de vaste commissie voor justitie

Europese Commissie:

PERSBERICHT
Brussel, 27 januari 2014
Internationale Herdenkingsdag voor de Holocaust:
Commissie roept Iidstaten op om ontkenning van misdaden tegen de menselijkheid strafbaar te stellen

Een nieuw verslag dat Vandaag is gepubliceerd, tegen de achtergrond van de Internationale Herdenkingsdag voor de Holocaust, heeft aan het licht gebracht dat de meeste EU-Iidstaten de EU-regelgeving ter bestrijding van racisme en vreemdelingenhaat nog niet correct hebben uitgevoerd. De Iidstaten hebben in 2008 unaniem het kaderbesluit

betreffende de bestrijding van racisme en ,vreemdelingenhaat door middel van het strafrecht aangenomen.Toch blijft de nationale wetgeving in een aantal landen nog steeds ontoereikend. Vooral nationale bepalingen tegen het ontkennen, vergoelijken of verregaand bagatelliseren van bepaalde misdrijven, zoals misdaden tegen de menselijkheid, zijn nog steeds ontoereikend in 20 Iidstaten.

Vicepresident Viviane Reding, EU-commissaris voor Justitie, zei tijdens een speech ter gelegenheid van de Internationale Herdenkingsdag voor de Holocaust: "De naties in de Europese Unie leven nu in vrede met elkaar. We staan nu echter voor nog een andere uitdaging: het blijven streven naar tolerantie binnen onze maatschappijen. Niemand zou ooit te maken mogen krijgen met haatuitingen of haatmisdaden.Vandaag roep ik dus alle EU-lidstaten op om maatregelen te nemen zodat het EU-kaderbesluit volledig kan worden omgezet in nationale bepalingen en kan Worden toegepast op het terrein. "

De Commissie zal in 2014 bilateraal in dialoog treden met de Iidstaten zodat het kaderbesluit volledig en correct kan Worden omgezet in nationale wetgeving. Hierbij moet rekening Worden gehouden met het Handvest van de grondrechten en, met name, de vrijheid van meningsuiting en vereniging.

Het EU-Kaderbesluit heeft als doel om met name racistische en xenofobische haatuitingen en haatmisdaden te bestrijden. Het verplicht de Iidstaten er ook toe om het publiekelijk aanzetten tot geweld of haat op grond van ras, huidskleur, godsdienst, afstamming, nationale of etnische afkomst vast te stellen als strafbare feiten.

Belangrijkste bevindingen van het huidige uitvoeringsverslag:

Hoewel alle Iidstaten de Commissie hebben laten weten welke maatregelen ze zullen nemen om aan dit kaderbesluit te voldoen, laat het huidige uitvoeringsverslag zien dat een aantal landen niet alle bepalingen volledig en/of correct heeft omgezet. Het gaat dan over strafbare feiten zoals het ontkennen, het vergoelijken en verregaand bagatelliseren van bepaalde misdrijven.

De meeste Iidstaten hebben bepalingen inzake het aanzetten tot racistisch en xenofobisch geweld en haat, maar daarmee lijken de desbetreffende bepalingen van het kaderbesluit niet altijd volledig te zijn omgezet. Er zijn ook leemten aangetroffen in verband met de racistische en xenofobische motieven van misdrijven, de aansprakelijkheid van rechtspersonen en de rechtsbevoegdheid.

Volgende stappen:

De Commissie beschikt momenteel niet over de bevoegdheden om op grond van artikel 258 VWEU een inbreukprocedure in te leiden in verband met kaderbesluiten die zijn aangenomen voor de inwerkingtreding van het Verdrag van Lissabon (zie artikel 10, lid 1, van Protocol nr. 36 bij de verdragen). Vanaf 1 december 2014 kan de Commissie inbreukprocedures inleiden. Het huidige verslag laat dus zien op welke vlakken de lidstaten nog werk moeten verrichten om de nationale wetgeving aan te passen.

De Commissie zal echter nooit tussenbeide komen in individuele gevallen van haatuitingen of haatmisdaden.Het is aan de nationale rechtbanken om te bepalen of een specifiek geval kan Worden beschouwd als een aanzetting tot racistisch of xenofobisch geweld of haat, afhankelijk van de omstandigheden en de context van elke situatie. De Commissie zal alleen nagaan of de algemene regels in nationaal recht Worden omgezet.

Achtergrond

Kaderbesluit 2008 2008/9133/JBZ van de Raad is een instrument ter bestrijding van racisme en vreemdelingenhaat door middel van het strafrecht. In dit kaderbesluit wordt een gemeenschappelijke strafrechtelijke benadering uitgelijnd voor bepaalde vormen van racisme en vreemdelingenhaat, met name racistische en xenofobische haatuitingen en haatmisdaden.

Wat "haatuitingen" betreft, moeten de lidstaten de nodige maatregelen nemen om er voor te zorgen dat de volgende opzettelijke gedragingen strafbaar worclen gesteld wanneer ze gericht zijn tegen een groep personen, of een lid van die groep, die op basis van ras, huidskleur, godsdienst, afstamming dan wel nationale of etnische afkomst wordt gedefinieerd en indien de gedragingen van dien aard zijn dat zij net geweld of de baat tegen een dergelijke groep of een lid van een dergelijke groep dreigen aan te wakkeren :

1) het publiekelijk aanzetten tot geweld of haat, waaronder het publiekelijk verspreiden of uitdelen van geschriften, afbeeldingen of ander materiaal;

2) het publiekelijk vergoelijken, ontkennen of verregaand bagatelliseren van genocide, misdaden tegen de menselijkheid en oorlogsmisdaden, zoals vastgesteld in het Statuut van net Internationaal Strafhof; en de misdaden van de belangrijkste oorlogsmisdadigers van de Europese Asmogendheden, zoals vastgesteld in het Handvest van het Internationale Militaire Tribunaal van 1945.

Met betrekking tot "haatdelicten" moeten de lidstaten ervoor zorgen dat racistische en xenofobe motieven als een verzwarende omstandigheid Worden beschouwd, dan wel dat die motieven door de rechter in aanmerking kunnen worden genomen bij de bepaling van de strafmaat.

Het kaderbesluit heeft betrekking op slachtoffers doordat erin wordt vastgelegd dat lidstaten erop moeten toezien dat het onderzoeken en ver\/olgen van delicten die verband houden met racisme en vreemdelingenhaat, niet afhangt van aangifte of beschuldiging door het slachtoffer, ten minste in de ernstigste gevallen.

De wet bevat regels inzake de rechtsmacht die erop gericht zijn online haatuitingen te bestrijden (een van de meest voorkomende manieren om racistisch en xenofoob gedrag te tonen). Bij het vestigen van hun rechtsmacht over gedragingen op hun grondgebied, moeten de lidstaten er voor zorgen dat hun rechtsmacht zich uitstrekt tot gevallen waarin de gedragingen via een informatiesysteem Worden begaan en waarbij de dader of het materiaal dat wordt aangeboden, zich op hun grondgebied bevinden.

Dit is het eerste uitvoeringsverslag over Kaderbesluit 2008/913/JBZ. In dit verslag wordt een beoordeling gegeven van de mate waarin de lidstaten alle bepalingen van het kaderbesluit hebben uitgevoerd. Het is gebaseerd op de omzettingsmaatregelen die door de Iidstaten zijn aangemeld en op technische informatie die de Commissie tijdens de beoordeling van hen heeft gevraagd (met inbegrip van nationale jurisprudentie,voorbereide werkzaamheden en richtsnoeren).Het is eveneens gebaseerd op gegevens die werden verzameld in vijf vergaderingen van een groep regeringsdeskundigen en op een studie in opdracht van de Commissie.

De Feiten:

Door Karel de W.
Het plaatsen van hakenkruizen en SS-tekens op afbeeldingen van ministers,nationale Ombudsman in combinatie met schelden. De dader kan gebruik hebben gemaakt van programma's zoals o .a. photoshop.Naast het op internet verspreiden van de afbeeldingen,zijn ook afbeeldingen van Donner als Adolf Hitler via e-mail internationaal verspreid.**De Wijkerslooth “Twee Vandaag TV” (26 november 2003) : “Ik ben hiermee bekend,samen met minister van justitie Donner,maar dat laat Ik nu maar zo!”.**

Impressie:

Op de internetsite http://www.mstsnl.net/oppositie/archief/archief.htm
van Karel de W ,tussen een samenvatting van brieven diverse afbeeldingen:

Afbeelding Tweede Kamer,met aan de wand een groot hakenkruis in krans | afbeelding van de Wijkerslooth met Hitlersnor en hakenkruis en voorzien van het stempel van de rechtbank | Afbeelding Donner met Hitlerkapsel en Hitlersnor,SS-tekens en adelaar met hakenkruis | de Nationale ombudsman met Hitlersnor met SS-tekens en adelaar met hakenkruis | afbeelding portret Adolf Hitler | afbeelding Balkenende met Hitlersnor,hakenkruis en adelaar met Hakenkruis | Donner met Hitlerkapsel en SS-tekens en adelaar met hakenkruis.Het gelaat is afgedekt met een zwarte balk over de ogen | adelaar met hakenkruis | hakenkruis in krans |

Woordgebruik:

(Karel de W)

Juridisch gewetenloos geboefte leden van het gerechtshof te ’s-Gravenhage,en minister Donner is de schele Katholiek en staatspooier (archschlog).Advocaten en rechters zijn de togacriminelen en procureur-generaal de Wijkerslooth is een juridische boef,(hopen dat dit juridisch monster ten spoedigste kanker krijgt).

Fiscaal-revisionisme:

Minister van Financiën,Jeroen Dijsselbloem.
Algemeen nut beogende instelling

Door de Belastingdienst wordt de term `algemeen nut beogende instelling` gebruikt. Goede doelen met deze rangschikking (artikel 24 status) werken ten behoeve van de samenleving.De belastingdienst baseert het oordeel met betrekking tot die tegenover dat van de stichting en Audio-Rarities op slechts één beoordelingscriteria “economische berekeningen”,terwijl er veel meer criteria zijn om te beoordelen.Ook wordt een vergelijking gemaakt die eigenlijk niet gemaakt kan en mag worden,nl dat Audio-Rarities alleen een onderneming is voor het verspreiden van dragers “Compact disc”,en dat het dan alleen om verkoopresultaat “winst” is te doen.Audio-Rarities heeft slechts één titel in het assortiment “Hitler’s Inferno”.Vervolgens baseert de belastingdienst de verkoop van CD’s op hoe belangrijk “Hitler’s Inferno”,de les van gisteren als getuigenis is,aldus niet op de daadwerkelijke context van de bedoeling en het verhaal van hoe dat in 1945 op een LP is gezet.Fiscaal-revisionisme is de belastingwetten misbruiken met een politieke bedoeling.Op die manier kan de belastingdienst worden ingezet als politiek instrument.

Wetboek van Strafrecht:

137d Sr

1) Hij die in het openbaar, mondeling of bij geschrift of afbeelding, aanzet tot haat tegen of discriminatie van mensen of gewelddadig optreden tegen persoon of goed van mensen wegens hun ras, hun godsdienst of levensovertuiging, hun geslacht, hun hetero- of homoseksuele gerichtheid of hun lichamelijke, psychische of verstandelijke handicap, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste een jaar of geldboete van de derde categorie.

2) Indien het feit wordt gepleegd door een persoon die daarvan een beroep of gewoonte maakt of door twee of meer verenigde personen wordt gevangenisstraf van ten hoogste twee jaren of geldboete van de vierde categorie opgelegd.

structurele vormen van discriminatie strafrecht:

Kenmerk: (2000050862) dd,22 mei 2000. Openbaar Ministerie "college van procureurs-Generaal", mr. JL. de Wijkerslooth.

In het wetsvoorstel wordt onder structurele vorrnen van discriminatie verstaan het 'een beroep of gewoonte' maken van de in de betrokken artikelen omschreven feiten of het 'door twee of meer verenigde personen' plegen van die feiten. De bedoelde feiten zijn het doen van openlijke discriminatoire (artikel 137c Sr) of tot haat of discriminatie of gewelddadig optreden aanzettende (artikel l37d Sr) uitlatingen, alsmede het openbaarmaken van dergelijke uitlatingen dan wel het aan een ander ongevraagd doen toekomen of het verspreiden of het ter openbaarmaking of verspreiding in voorraad hebben van een voorwerp waarin een dergelijke uitlating is vervat (artikel l37e Sr). Beide vormen van structurele discriminatie worden bedreigd met een strafmaximum van twee jaar gevangenisstraf of een geldboete van de vierde categorie. Wellicht ten overvloede merkt de commissie op, dat mocht het plegen van de bewuste feiten door twee of meer personen een stelselmatig karakter krijgen, het openbaar ministerie de specialis 'een beroep of gewoonte maken' met het daaraan verbonden hogere strafmaximum te laste kan leggen.

Jurisprudentie:

Gerechtshof Amsterdam

- 27 april 2000 in de zaak van Siegfried Maria Theo Corneel Verbeke en de Stichting Anne Frank Stichting inzake het dagboek van Anne Frank.
- Symbolen nationaal socialisme: HR 2009 / BJ6941

Chronologische weergave:

(Overzicht waarin de gebeurtenissen hebben plaatsgevonden).

- 2 april 2003 afbeelding Wijkerslooth (Hitlersnor en hakenkruis) ingekomen bij rechtbank, (stempel Centrale Balie ingekomen 2 april 2003)
- 18 oktober 2003 artikel De Telegraaf, Ron van Couwenhoven

- 24 Oktober 2003, brief Donner aan Voorzitter Tweede Kamer der Staten-Generaal, 29200VI-nr62

- 13 November 2003 aangifte door bewoner uit Hoofddorp bij Officier van Justitie Amsterdam,met verzoek om strafvervolging tegen K de W naar aanleiding van artikel in de Telegraaf van 18 Oktober 2003

- Nieuws en actualiteiten TV-zender Twee Vandaag Ned2, 26 November 2003, verklaring Wijkerslooth over hemzelf en minister van justitie Donner Twee Vandaag (Ned 2, 26 November 2003 nieuws en actualiteiten TV-zender) Met Procureur-Generaal van het Openbaar Ministerie de Wijkerslooth. Nieuwslezer: Zo vonden wij op internet nog een afbeelding van U,dat U met een soort Hitlersnor staat afgebeeld.De Wijkerslooth: Dat weet Ik,dat weet Ik al een hele tijd.Dat deel Ik overigens met de minister van Justitie (Donner),dat laat Ik nu maar zo.

Super PG De Wijkerslooth wordt hoogleraar strafrecht:

Gepubliceerd op maandag 7 februari 2005
(Organisatie: Openbaar Ministerie)

De Minister van Justitie heeft ingestemd met het verzoek van mr. J.L. de Wijkerslooth hem per 1 juni 2005 uit zijn functie van voorzitter van het College van procureurs-generaal te ontheffen. De Wijkerslooth wordt met ingang van 1 september 2005 benoemd tot hoogleraar straf- en strafprocesrecht aan de Universiteit van Leiden. Minister Donner van Justitie is voornemens om procureur-generaal mr. H.N. Brouwer voor te dragen als opvolger van De Wijkerslooth als voorzitter van het College van procureurs-generaal.

Universiteit Leiden:
(proefschrift)

Prof.mr. J.L. de Wijkerslooth was nadien betrokken in de promotiecommissie van het proefschrift van Caspar van Woensel in 2007,ter verkrijging van de graad van Doctor aan de Universiteit van Leiden.Terwijl de Wijkerslooth bekend is op internet te worden afgebeeld als Adolf Hitler samen met

Donner.
Het proefschift is in boekvorm uitgebracht.Titel: “Merk,God en Verbod”
Auteur: Caspar van Woensel ISBN: 9789086920105.

In dit boek o.a. de strafrechterlijke handhaving van oneigenlijk symboolgebruik.
“oneigenlijk gebruik Hakenkruis”.

De Telegraaf:

18 oktober 2003

Met een wereldwijde smaadcampagne beledigt Karel de Werd minister Donner, maar justitie grijpt niet in.

Smerige Strijd om recht

door RON COUWENHOVEN

Amsterdam, zaterdag.

'Mijnheer De Werd, u heeft zeer hooggeplaatste personen onherstelbaar beschadigd. Ik moet u dringend verzoeken hiermee te stoppen.' Zo verzocht een inspecteur van de Criminele Recherche Inlichtingendienst op 31 juli in café ´t Sluisje aan de Nieuwendammerdijk in Amsterdam-Noord beleefd aan Karel de Werd zijn smaadcampagne op internet te staken.Op16 juli had De Werd de twee hoogste justitiële autoriteiten van Nederland,minister van Justitie P.H. Donner en de voorzitter van het college van procureurs-generaal J.L. de Wijkerslooth, als Adolf Hitler afgebeeld op zijn internetsite, begeleid door een uiterst grof smaadschrift Justitie ondernam verder niets. De Werd werd niet gearresteerd.

Tweede Kamer der Staten Generaal:

(vergaderjaar 2000-2001, kst-27792-3)

Discriminatie is moreel verwerpelijk, bedreigt de stabiliteit van de samenleving en is in strijd met de Grondwet. Racisme dient direct en duidelijk te worden veroordeeld en bestreden.Aldus zijn in het regeerakkoord de uitgangspunten van het beleid ter voorkoming van vooroordelen, discriminatie en racisme verwoord. Het onderhavige wetsvoorstel vloeit voort uit een van de voornemens van het regeerakkoord ter uitvoering van dit beleid. Nederland staat met zijn antidiscriminatiebeleid niet alleen. Artikel 13 van het Verdrag tot oprichting van de Europese Gemeenschap verheft discriminatiebestrijding tot voorwerp van optreden van de Europese Unie.

Verder omschrijft artikel 29 van het Verdrag betreffende de Europese Unie, zoals dit luidt sinds het Verdrag van Amsterdam, het doel van de Unie als: «de burgers in een ruimte van vrijheid, veiligheid en rechtvaardigheid een hoog niveau van zekerheid te verschaffen door (...) voorkoming en bestrijding van racisme en vreemdelingenhaat.» De Europese Raad heeft deze doelstelling in oktober 1999 in Finland onderstreept door op te roepen «de strijd tegen racisme en vreemdelingenhaat op te voeren».

Donner:

(op 24 oktober 2003 verzond toenmalig Minister van Justitie J.P.H. Donner een brief aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal,Den Haag.(kst-29200VI nr 62) In de brief o.a. onderwerpen:

Aanpak Openbaar Ministerie

Op 1 april 2003 is de nieuwe Aanwijzing Discriminatie van het College van procureursgeneraal in werking getreden. In de Aanwijzing worden regels gegeven over de opsporing en vervolging van discriminatie beantwoording van de kamervragen van het Tweede Kamer,vergaderjaar 2003–2004, 29 200 VI, nr. 62 2 alsmede procedurevoorschriften
voor het OM en de politie, daar waar het gaat om aangiften en klachten betreffende discriminatie.Aanbevelingen van de Landelijke Vereniging van Anti Discriminatie Bureaus (LVADB) en het Landelijk Bureau ter Bestrijding van Rassendiscriminatie zijn in de nieuwe Aanwijzing Discriminatie meegenomen.Overeenkomstig de Aanwijzing Discriminatie dient van alle aangiften en klachten betreffende discriminatie een proces-verbaal te worden opgemaakt. Bij overtreding van discriminatiebepalingen in het Wetboek van Strafrecht volgt altijd een strafrechtelijke reactie, indien de zaak bewijsbaar is. Bij de overtreding van andere commune strafbare feiten met een discriminatoire achtergrond dient deze discriminatoire achtergrond te worden benadrukt in het requisitoir en als strafverzwarende omstandigheid in de eis te worden betrokken. De eis dient met 25% te worden verhoogd.Conform de Aanwijzing Discriminatie heeft het Openbaar Ministerie een actief vervolgingsbeleid ten aanzien van verschillende verschijningsvormen van discriminatie.Aangiftes van antisemitisme worden serieus genomen.

Met recht discriminatie bestrijden:

'Met recht discriminatie bestrijden' is een praktische handleiding voor diegenen die in hun werkpraktijk, door studie of onderzoek in aanraking komen met rassendiscriminatie. Aan de hand van (inter)nationale wet- en regelgeving en jurisprudentie biedt deze handleiding inzicht in en instrumenten voor de juridische bestrijding van rassendiscriminatie.De handleiding komt uit de expertise en jarenlange ervaring van het Landelijk Bureau ter bestrijding van Rassendiscriminatie (LBR, nu Art.1).'Met recht discriminatie bestrijden' wordt uitgegeven door Boom Juridische uitgevers.'Met recht discriminatie bestrijden', 292 pagina's, uitgave Boom Juridische uitgevers, Den Haag, 2004, ISBN 90-5454-427-9.

Ministerie van Justitie:
Ontvangst 'Met Recht Discriminatie Bestrijden'
Toespraak | 29-03-2004 | Den Haag, Minister Donner
Toespraak van minister Donner van Justitie bij de ontvangst van het boek: 'Met Recht Discriminatie Bestrijden' , 22 maart 2004 op het Ministerie van Justitie te Den Haag.

Sinds 2003 is Donner bekend op internet te worden afgebeeld als Adolf Hitler met Hitlersnor,hakenkruis,SS-tekens en adelaar.Ook zijn er ruim 500.000 e-mails verzonden wereldwijd.(Donner is in 2012 benoemd tot vice-voorzitter bij Raad van State)

(Donner)

Dames en heren,
Mag ik u allen van harte welkom heten. Door de omstandigheid van het overlijden van Koningin Juliana, ben ik niet door de Tweede Kamer verhinderd om dit boek zelf in ontvangst te nemen. In dit soort zaken geldt immers onverbiddelijk het primaat van de Kamer. Gelukkig,want anders verdwijnt mogelijk een zo belangrijk onderwerp als rassendiscriminatie naar de achtergrond. Die indruk moet worden voorkomen.Gisteren, 21 maart, was de jaarlijkse internationale dag tegen racisme. En deze hele week geldt als één lange actiedag tégen racisme en vóór samenleven met respect voor elkaar. Niet alleen hier op het Ministerie van Justitie, maar ook op vele andere plaatsen in Nederland worden activiteiten georganiseerd in scholen, buurthuizen, jongerencentra en ga zo maar door."Racism is the worst disease from which the society of our nation suffers" zei Albert Einstein een halve eeuw geleden. Zelf had hij er voor moeten vluchten. En nog steeds zorgen racisme en discriminatie voor vervreemding, angst en achterdocht tussen mensen en bevolkingsgroepen. Het gevaar dat hierin schuilt, mag niet worden onderschat. Wij worden er dagelijks aan herinnerd hoe

kwetsbaar onze open samenleving is. Rassendiscriminatie moet met alle middelen worden bestreden en daarbij moeten we verder kijken dan onze neus lang is.We kunnen er niet omheen dat discriminatie in de afgelopen jaren een ander gezicht heeft gekregen. Het gaat allang niet meer alleen om het onderscheid tussen een witte meerderheid en een zwarte minderheid. In onze samenleving waarin mensen van veel multi-etnische afkomsten leven, bestaan spanningen tussen andere groepen die net zo kwaadaardig kunnen zijn als de traditionele vormen van discriminatie. En met "verder kijken dan de neus lang is" bedoel ik ook dat we niet blind moeten zijn voor de oorzaken van racisme en discriminatie,die vaak een bodem vinden in sociale vervreemding en economische achterstand.Terreur en aanslagen zoals in New York en Madrid vergen actie en dwingen tot alertheid. De bestrijding van terrorisme vergt dat we oude vanzelfsprekendheden opnieuwe tegen het licht houden.

Maar bij de bestrijding van terrorisme moeten we ervoor waken dat we niet de uitgangspunten van de rechtsstaat zelf verlaten of hele groepen in de samenleving stigmatiseren en verdacht maken. Dan versterken we slechts wat we willen bestrijden en spelen de radicalisering in de hand. Met recht zal men ons dan kunnen tegenwerpen: u wilt dat wij uw waarden van de rechtsstaat onderschrijven, begin bij uzelf. Juist nu zullen we moeten kijken wat we samen hebben en delen. Het is noodzakelijk om met respect enverantwoordelijkheid met elkaar om te gaan. En daarbij is geen ruimte voor onderscheid op basis van ras of kleur. Daarin lag door de eeuwen heen onze kracht en daarin zullen we onze kracht moeten blijven zoeken.Nederland doet het namelijk lang zo slecht niet als het gaat om de bestrijding van rassendiscriminatie. Twee weken geleden nog prees het VN Comité voor rassendiscriminatie een Nederlandse delegatie voor haar beleid ter verbetering van de situatie van minderheden.En het Comité gaf zelfs te kennen dat zij Nederland ziet als - en ik quote -:"een model voor andere staten in het behalen van de doelstellingen bij de implementatie van
de voorschriften van de VN-Conventie." Een moeilijke zin, maar een mooie pluim, dunkt mij.Het Ministerie van Justitie rust ondertussen niet op deze lauweren. Zo coördineert de Minister voor Vreemdelingenzaken en Integratie, die - zoals u weet - ook in dit gebouw zetelt,hetNationaal Actieplan tegen Racisme. Het geeft concrete actiepunten voor alle ministeries om racisme in Nederland te voorkomen en te bestrijden. Voor Justitie omvat dit onder meer: Dat multi-etnische samen met het Landelijk Bureau Racismebestrijding en de Anne Frank stichting kan helpen bij campagnes om mensen bewust te maken van racisme en discriminatie. Vanaf een nieuwe racisme monitor multi wordt ontwikkeld. De informatie uit deze monitor1 juni 2003 gaat er bij het Arrondissementsparket Amsterdam een registratie pilot lopen,waarmee inzicht verkregen kan worden in de vraag hoeveel commune delicten een discriminatoire achtergrond hebben betere samenwerking en afstemming tussen alle betrokken instanties.Daarnaast wordt de Om discriminatie op het internet beter aan te kunnen

pakken spant Justitie zich in voor betere samenwerking tussen de verschillende niet-gouvernementele organisaties bevorderd. Speerpunt is hierbij de fusie tussen het LBR en de Landelijke Vereniging van Anti-discriminatiebureaus, mede met het oog op verdere professionalisering van deze bureaus.· Tenslotte subsidieert het Ministerie van Justitie het Meldpunt Discriminatie Internet en, jawel, het LBR - de organisator van deze bijeenkomst.Deze activiteiten vinden plaats binnen een rechtstelsel, dat duidelijke handvatten verschaft om rassendiscriminatie te bestrijden. Nederland heeft haar strafwetgeving aangevuld met bepalingen die expliciet discriminatie op grond van ras verbieden, in overeenstemming met de VN Conventie ter bestrijding van alle vormen van Rassendiscriminatie. Evenzo zijn de mogelijkheden aangevuld om het beledigen en aanzetten tot haat of geweld wegens ras tegen te gaan. Een nog weer ander handvat is de Algemene Wet Gelijke Behandeling die onderscheid op grond van ras en nationaliteit verbiedt. En ook tal van andere, open normen in het recht maken het mogelijk om met recht discriminatie en racisme te bestrijden. Bijvoorbeeld de norm van het goed werkgeverschap, of de regels uit het algemeen bestuursrecht. Maar de overheid en de rechterlijke macht kunnen het niet alleen. Racisme effectief bestrijden vergt de inzet van alle burgers. Mensen hebben een eigen verantwoordelijkheid. "Beginnen ze weer over eigen verantwoordelijkheid," 'hoe moet dat dan?' hoor ik mensen denken. Dat kunt u nu allemaal in dit boek lezen dat ik zojuist heb ontvangen. *'Met Recht Discriminatie Bestrijden'* is bedoeld als een handig discriminatiebestrijding. De voorgaande versie verscheen in 1997 en het is goed dat er nu een naslagwerk met juridische informatie voor iedereen die werkzaam is op het gebied van actualiseerde uitgave is gekomen.Ik stel het zeer op prijs dat ik het eerste exemplaar van dit boek in ontvangst mag nemen.Zometeen zal het ook uitgereikt worden aan sleutelfiguren van verschillende maatschappelijke organisaties. Justitie zal samen met deze organisaties de komende jaren discriminatie en racisme actief blijven bestrijden.Ik had nu de hoop zullen uitspreken dat iedereen na afloop van de bijeenkomst nog het glas met mij zou heffen op het boek. Maar de reden die maakt dat ik hier het boek in ontvangst kan nemen maakt ook dat die afsluiting nu niet mogelijk is. Ik hoop dat het voor de auteurs niet afdoet aan de glans van het boek; dat is niet bedoeld.

Oranjehotel:

(herdenkingsrede Donner Oranjehotel 2004.

Nrc:

20-09-2006 (artikel) Donner over aanpak haatzaaien op internet.

Ereveld Loenen:

(Toespraak Donner herdenking 04-05-2011)

Oorlogsgravenstichting:

(Toespraak Donner 65 jaar oorlogsgravenstichting 07-09-2011)

Raad van State:

(Donner vicepresident Raad van State 2012)

Oorlogsgravenstichting:

(Donner benoemd tot president oorlogsgravenstichting 2013)

Old Boys Network:

In ogenschouw genomen dat Hirsch Ballin en Donner de draai hebben terug gevonden na diverse verwikkelingen (nevenfuncties en hoofdwerkzaamheden),Hirsch Ballin IRT-affaire 1994 en Donner Schipholbrand 2005 en affaire "Schiedammer parkmoord":in een spoedbebat van de Tweede Kamer in september 2005 moest Donner zelf ook toegeven dat er sprake was geweest van dwalingen.(rapport Posthumus I en II).
Het wekt op zijn minst de schijn van het bestaan van een "Old Boys Network" bij de overheid.En dat toespraken over anti-racisme en herdenken slachtoffers Tweede Wereldoorlog door de Nederlandse Staat ingezet worden als "politiek instrument

Rechtsverhouding:

(Een "rechtsverhouding" aangegaan met de Nederlandse Staat)

Er is geen speciaal –schriftelijk- contract vastgelegd tussen de Nederlandse Staat en met Audio-Rarities,de Stichting of J.P. van den Wittenboer.Alleen een schriftelijke bevestiging waaruit "fair use" only blijkt.

Een speciaal contract met de Staat is ook niet nodig hierover omdat n.l. het betstaan van een rechtsverhouding automatisch volgt uit de bestaande wetten en verdragen.
Te verwijzen naar Internationale en Europese Verdragen.Het kaderbesluit bestrijding racisme is ook een belangrijk instrument,vanaf december 2014 is het mogelijk “inbreukprocedures” bij de europese commissie,verzoekschrift wegens schenden Gemeenschapsrecht begaan door lidstaten te verzenden.

De partijen:

1a).Hoofdpartij. de publiekrechtelijke rechtspersoon Staat der Nederlandse, Binnenhof 19, Den Haag, "N.L.", waarbij de publiekrechtelijke rechtspersoon de Nederlandse Staat niet in de specifieke bestuurstaak heeft gehandeld.maar in de ondernemersactiviteit, public relations, en de wetenschap, bestaat er geen voldoende grond haar anders te bejegenen dan privaatrechtelijke rechtspersonen die dezelfde of vergelijkbare activiteiten verrichten.

2a).Hoofdpartij. Eenmanszaak Audio Rarities, Kastanje 28, 5731 NK, Mierlo, "N.L,", directeur, JP van den Wittenboer die op uitdrukkelijke uitnodiging van de Staat der Nederlanden "Ministerie van Economische Zaken in Den Haag" een rechtsverhouding is aangegaan voor "fair use only" met het project "Hitler‘s inferno" in verband met zakendoen in Japan in negentienhonderd acht en negentig, door de Nederlandse overheid in verband met vierhonderd (400) jaar handelsbetrekkingen tussen Nederland en Japan. Op één en twintig september negentienhonderd acht en negentig "spreekdagen" zijn door Audio-Rarities,de heer JP. van den Wittenboer ten adres van het Ministerie van Economische Zaken persoonlijk en rnondeling de licentievoorwaarden voor "fair use only" met het Hitler's lnferno"project grondig besproken. Gesproken is met Mr. Hendrik E.C. Koets. Er is geen schriftelijke "fair use only-agreement" vastgelegd tussen de Staat en Audio-Rarities, wel is een schriftelijke bevestiging door de Nederlandse Staat op veertien december negentienhonderd acht en negentig. vanuit Tokio, Japan verzonden, waarin de mondelinge afspraak van één en twintig september negentienhonderd acht en negentig en wat besproken is, kort samengevat is bevestigd. De Staat heeft zich vrijwilllig zelf partij gekozen.

3a)-Secondiare-partij. De privaatrechtelijke rechtspersoon de Stichting Intermediary Foundation of the Universal Declaration of Human Rights, Kastanje 28, 5731 NK, Mierlo, "N.L." voorzitter JP. van den Wittenboer. Als exclusieve internationaal licentiehouder "fair use only" over het werk Hitler‘s inferno, door Audio Rarties LPA 2445 USA, nineteenhundred fourty five, World-War ll, werkzaam tevens als intermediair. wetenschappelljk, mensenrechten.

4a).Secondiare-partij. de publiekrechtelijke rechtspersoon Zuid-Duitse Deelstaat Freistaat Bayern, Duitsland, Alexandera Strasse 3. 80538, München, Deutschland. Als algemeen auteursrechthouder over het werk "Hitler's Inferno". Kontrollratdirektive 50.

5a).Secondiare-partij. de publiekrechtelijke rechtspersoon de Amerikaanse auteurs en muziekrechtenorganieatie The Harry Fox Agency inc., New York U.S.A., 771 Third Avenue, New York, 10017 USA, vertegenwoordigd door Frank S Rittman in de functie van International Business Administrator, die zich laat vergezellen door Edward Murpy en Yosio Inomata.Aangaande het verstrekken van een schriftelijke internationale exclusieve-licentie "Hitler's Infemo" voor "fair use only", datum afgifte licentie zeventien augustus negentiennonderd vijf en negentig Voorwaarden on condities "fair use only" voor wetenschappelijk en bibliotheek gebruik.

Hitler's Inferno:

HitIer's inferno is een werk van letterkunde, wetenschap of kunst, hetwelk bestaat uit afzonderlijke werken van liederen en toespraken uit het tijdperk Hitler Duitsland in een door de maker Audio Rarities (USA) in een logische anti-fascistische vorm aan elkander in de Engelse taal gesproken commentaar in negentienhonderd vijf en veertig in de USA, het einde van de Tweede Wereldoorlog, hierbij wordt, onverminderd het auteursrecht op ieder werk afzonderlijk, als de maker aangemerkt Audio Rarities (USA) degene, onder wiens leiding en toezicht het totale werk is tot stand gebracht. Het auteursrecht over de Duitse toespraken en geluidsopnames door Adolf Hitler en NSDAP -bij overdracht door de geallieerden na negentienhonderd vijf en veertig- berusten bij de Zuid-Duitse deelstaat Freistaat Bayern, en de nederlandse versies van toespraken en Iiederen van de NSB bij de staat der Nederlanden. Hierbij is in het geval van het werk "Hitler's Inferno" het totale auteursrecht in eigendom van Freistaat Bayern. het doel hiervan is om misbruik onder controle te kunnen houden door de staat en strafbaar te stellen in verband met het ondeskundig gebruik van toespraken, liederen, afbeeldingen en gedragingen die na negentienhonderd vijf en veertig na de val van het Derde Rijk bewezen en ernstig fout waren bevonden door het Tribunaal in Neurenberg. Zowel de hedendaagse Duitse wet-en regelgeving (Duitse grondwet) alsmede de Amerikaanse en Nederlandse wet- en regelgeving alsmede Europese en Intemationale Verdragen maken uitzonderingen voor het gebruiken van materialen voor historische,wetenschappelijke en educatieve doelstellingen voor gebruik door bibliotheken en op scholen,studie of gebruik door wetenschappers, (Title 17, United States Code). Bij het auteursrecht moet nog iets anders worden onderscheiden en wel het zogenaamde persoonlijkheidsrecht droit moral door Audio Rarities (USA). Het persoonlijkheidsrecht van de auteur van het werk gaat nimmer teniet. Dit recht moet alzo beschouwd worden als een absoluut en exclusief zelfstandig recht, staande naast het auteurschap Uit het een en ander volgt, dat het persoontijkheidsrecht onafhankelijk van het auteursrecht een zelfstandig, niet overdraagbaar recht vormt. Als de toespraken en liederen in negentienhonderd vijf en veertig op rechtmatige manier zijn verzarneld, hetgeen uit onderzoek is gebleken en moet worden aangenomen, heeft Audio Rarities (USA) het exclusieve recht de plaat "Hitters Inferno" in eigenbeheer te vermenigvuldigen en te verspreiden Het droit moral kan na overlijden van de maker worden uitgeoefend door degenen die hij daartoe bij uiterste wilsbeschikking heeft aangewezen, Zonder uiterste wilsbeschikking door de maker zelf afgegeven_ of bij ontbreken van informatie over de maken alleen rnogelijk met een schriftelijke licentie door de auteursrechtenorganisatie.Intermediary

Foundation of the Universal Declaration of the Universal Declaration of Human Rights, postbus 324, 5660 AH, Geldrop Nederland heeft sinds negentienhonderd vijf en negentig bij schriftelijke licentie door de Arnerikaanse Auteursrechten organisatie 'The Harry Fox Agency inc" in New York USA, te gelden als exclusieve licentiehouder op het mogen beheren en internationaal verspreiden van het iniellectueel & mechanische eigenclomsrechten"Hitler’s Inferno", hiernaast kunnen bibliotheken, archieven, musea als niet-exclusieve licentiehouders fungeren en wetenschappers-agreementen verstrekken aan onderzoekers. Het op cle geluidsdragers vastgelegde materiaal is gegarandeerd authentiek. Het werk "Hitler's inferno" is gegarandeerd geen nazisme of neo-nazisme Het is een getuigenis over de holocaust.Het werk is verder geregistreerd met een registratienummer bij de Belastingdienst "registratie en successie" in Nederland. Op een maart negentienhonderd ne en en tachtig traden de Verenigde Staten toe tot de "Berner Conventie ", een tussen een aantal staten gesloten verdrag, (Berner Conventie, gedefinieerd onder sectie 101 van Title 17,United States Code) waarbij het auteursrecht van onderdanen van elk van de deelnemende Staten beschermd wordt in alle aangesloten Staten, waaronder ook Nederland Stichting Stemra is de Nederlandse zusterorganisatie van de Amerikaanse auteursrechtenorganisatie The Harry Fox, Inc New York. Vervaardigde opnamen van uitzonderlijke documentaire waarde naast andere items mogen in officiéle archieven worden bewaard.Hitler’s Inferno is opgenornen in de USA, bij de Universiteit van Kansas City, Missouri, in de Miller Nicols library,en maakt deel uit van een wetenschappelijke verzameling van items over de holocaust onder de rubriek“Suzanne Statland Collections in Holocaust Studies" a bibliography of research materials.

Toegelaten:

Hetgeen in overeenstemming is met de wettelijke en de morele norm met hetgeen naar de regels van het maatschappelijke verkeer redelijkerwijs geoorloofd is met inachtneming van Artikel 25 AW en title 17 United States Code, in combinatie met in kracht rechtsgeldige Europese en internationale Verdragen (Berner Conventie, WlPO- Verdragen. Rome Conventie, TRIPS agreement van World Trade Organisation), lnternationaal Verdrag inzake Economische, Sociale en Culturele Rechten, waarin de auteursrechten van wetenschappers en de beoefening van de wetenschap, mensenrechten zijn geworden, waar individuele aangesloten Staten aan zijn verbonden.

Verboden:

In het algemeen iedere gehele of gedeeltelijke mechanische overname, bewerking of nabootsen inbreuk op intellectueel eigendom in gewijzigde vorm voor een ander doel of een daadwerkelijk verschil vertonen dan het oorspronkelijke doel door do maker zelf verkozen; alle produkten die niet in overeenstemming zijn met de wettelijke en cle morele norm, en alles wat met hetgeen naar de regels van het maatschappelijke verkeer redelijkerwijs niet geoorloofd is en als redelijkerwijs aannemelijk is, dat ook de maker die inbreuken zou hebben afgekeurd; ten gehore brengen of vertonen in het openbaar, illegaal verspreiden van produkten of misbruik van gedachtengoed,negativisme, obsceniteit, obscurantisme; gebaren, uitdrukkingen, emblemen, geschiedvervalsing; muziek gezongen en gesproken alsmede instrumentale bewerkingen, met inbegrip van de beschikbaarstelling voor het publiek op zodanige wijze dat deze voor leden van het publiek op een door hen individueel gekozen plaats en tijd toegankelijk zijn, hierbij inbegrepen omroepuitzendingen, sportevenementen al dan niet per kabel satellite, en internettransmissies.Indien aan twee of meer personen een gemeenschappelijk auteursrecht op een zelfde werk toekomt_ kan, tenzij anders is overeengekomen. de handhaving van dit recht door ieder hunner geschieden. De Staat de monopoliehouder over het vervolgen van strafbare feiten in overeenstemming met wat hierover is vastgelegd in negentienhonderd vijf en veertig door de geallieerden controleraad op grond van de wetgeving ter voorkoming van nationalisrne en militairisme van de Tweede Wereldoorlog 'kontrollratdirektive 50.

United States Holocaust Memorial Museum:

Sinds vijfentwintig juni tweeduizendveertien maakt Hitler’s Inferno deel uit van de wetenschappelijke educatieve verzameling van items over de holocaust van USHMM “United States Holocaust Memorial Museum,Washington,USA.Het museum heeft één exemplaar van de CD “Hitler’s Inferno”gekocht van Audio-Rarities voor in de bibliotheek van het museum.Audio-Rarities heeft met een donatie het bedrag voor de CD terug overgemaakt aan het museum,zodat de aankoop van de CD gratis is voor het museum.

Holocaust educatie IFUD of Human Rights:

De Stichting heeft twee projecten in eigenbeheer, Hitler's Inferno (CD en Mp3) en boek 40 Maanden Oranienburg,door Flor Peeters,1946 over zijn verblijf in sachsenhausen.Het boek is in de oude spelvorm gelaten om het origineel te behouden.Het boek (thans e-pub) zal dienen om toekomstige generaties te leren om beter de toekomst te kunnen begrijpen.Er is een registratie nummer bij het boek en een ISBN: 9789402100716.

Notariële Akte:

De "fair use"voorwaarden "Hitler's Inferno" zijn op 21 juni 2007 vastgelegd in een notariële akte met aanhechtingen van brieven en data DVD-rom (7**b** aanhechtingen akte) door mr. Th.H.J.M op de Laak,notaris te Budel,gemeente Cranendonck.

Aanhechtingen:

1. Master data DvD-rom met de producties
2. Master data CD-rom met het verzoekschrift

(de griffier geeft schriftelijk informatie aan de leden van de Tweede Kamer dat deze masters bij de griffier liggen,en dat ieder kamerlid afzonderlijk de bestanden kan overzetten op usb-stick).

De griffier zorgt dat tevens dit verzoekschrift –schriftelijk- ter inzage ligt voor de leden van de Tweede Kamer.

Verwijzing naar producties:

- “Hitler’s Inferno” mp3: (DvD-rom) AANHECHTINGEN/PROD-GROEP-02/Map-02
- Boek “40 Maanden Oranienburg” E-pub: (DvD-rom) AANHECHTINGEN/PROD-GROEP-02/Map-10/01.epub
- Brieven ministers van algemene zaken Kok,Balkenende en Rutte (DvD-rom) AANHECHTINGEN/PROD-GROEP-02/Map-11/01.pdf
- Jeroen Dijsselbloem holocaust-revisionisme en negationisme via belastingsysteem: (DvD-rom) AANHECHTINGEN/PROD-GROEP-02/Map-15/01.pdf
- Statuut stichting: (DvD-rom) AANHECHTINGEN/PROD-GROEP-02/Map-13/01.pdf
- Joan de Wijkerslooth Twee Vandaag TV: (DvD-rom) AANHECHTINGEN/PROD-GROEP-02/Map-01/96.wmv
- Bestanden Donner: (DvD-rom) AANHECHTINGEN/PROD-GROEP-02/Map-16
- Kopie van website “haatzaaien”, met diverse afbeeldingen van ministers als Adolf Hitler (DvD-rom) AANHECHTINGEN/PROD-GROEP-02/Map-16/09.pdf
- Akte Notarieel van 21 juni 2007: (DvD-rom) AANHECHTINGEN/PROD-GROEP-02/Map-05/03.pdf
- Auteursrechten en verweesde werken: (DvD-rom) AANHECHTINGEN/PROD-GROEP-02/Map-05
- Onderzoek naar de LP “Hitler’s Inferno”: (DvD-rom) AANHECHTINGEN/PROD-GROEP-02/Map-05/06.pdf
- Sommatie Nederlandse Staat: (DvD-rom) AANHECHTINGEN/PROD-GROEP-02/Map-01/120.pdf
- Brief Ministerie van Justitie dd,22 mei 2008,kenmerk:5545758/08/DEIA,inzake JBZ kaderbesluit:(DvD-rom) AANHECHTINGEN/PROD-GROEP-02/Map-16/26.pdf
- Brief Ministerie VWS mw.dr. J.Bussemaker,kenmerk:OHW-U-2880405, datum:22 oktober 2008,inzake:Erfgoed van de oorlog: (DvD-rom) AANHECHTINGEN/PROD-GROEP-02/Map-15/18.pdf

Verwijzing studies en onderzoek:

- “De Holocaust en andere genociden”,(een publicatie die tot stand is gekomen met financiële steun van het Ministerie van Volksgezondheid 2012).Door NIOD instituut voor oorlogs, holocaust en genocide studies,Amsterdam University Press.ISBN: 978 90 8964 3803 / NUR: 689.

Slotzin:

De stichting IFUD of Human Rights is vrij naast dit verzoek aan de Tweede Kamer,ook een civielrechtelijke procedure aanhangig te maken tegen de Nederlandse Staat bij de gewone rechter voor een schadeclaim.

IFUD of Human Rights

de voorzitter

J.P. van den Wittenboer

Correspondence:Po.box 324, 5660AH Geldrop The Netherlands

Offices:Kastanje 28, 5731NK Mierlo The Netherlands

C.o.C.reg:41092925 Eindhoven N.L.

E-mail: ifudofhumanrights@yahoo.com

Internet: http://ifudofhumanrights.webs.com

Phone:+31 -(0)6 50 425 552

Leden Tweede Kamer:

Zijlstra, H. (VVD)
Halbe

Ark, T. van (VVD)
Tamara

Azmani, M. (VVD)
Malik

Berckmoes-Duindam, Y. (VVD)
Ybeltje

Boer, B.G. de (VVD)
Betty

Bosman, A. (VVD)
André

Broeke, J.H. ten (VVD)
Han

Burg, B.I. van der (VVD)
Brigitte

Caluwé, I.S.H. de (VVD)
Ingrid

Dijkhoff, K.H.D.M. (VVD)
Klaas

Dijkstra, R.J. (VVD)

Remco

Duisenberg, P.J. (VVD)
Pieter

Elias, T.M.Ch. (VVD)
Ton

Harbers, M.G.J. (VVD)
Mark

Heerema, R.J. (VVD)
Rudmer

Leegte, R.W. (VVD)
René

Liefde, B.C. de (VVD)
Bart

Linde, R.E. van der (VVD)
Roald

Lodders, W.J.H. (VVD)
Helma

Lucas, A.W. (VVD)
Anne-Wil

Miltenburg, A. van (VVD)
Anouchka

Moors, P.J.M.J. (VVD)
Perjan

Mulder, A. (VVD)

Anne

Neppérus, H. (VVD)
Helma

Oosten, F. van (VVD)
Foort

Potters, S.C.C.M. (VVD)
Sjoerd

Rutte, A.C.L. (VVD)
Arno

Schut-Welkzijn, A. (VVD)
Anoushka

Steur, G.A. van der (VVD)
Ard

Straus, K.C.J. (VVD)
Karin

Taverne, J. (VVD)
Joost

Tellegen, O.C. (VVD)
Ockje

Veen, M.S. van (VVD)
Michiel

Veldman, H.S. (VVD)
Hayke

Verheijen, M.L. (VVD)

Mark

Visser, B. (VVD)
Barbara

Vries, A. de (VVD)
Aukje

Vuijk, R. (VVD)
Ronald

Wijngaarden, J. Van (VVD)
Jeroen

Wout, B. van 't (VVD)
Bas

Ziengs, E. (VVD)
Erik

Samsom, D.M. (PvdA)
Diederik

Arib, K. (PvdA)
Khadija

Bouwmeester, L.T. (PvdA)
Lea

Cegerek, Y (PvdA)
Yasemin

Dam, M.H.P. van (PvdA)
Martijn

Dekken, T.R. van (PvdA)

Tjeerd

Dijk, O.E.T. van (PvdA)
Otwin

Dikkers, S.W. (PvdA)
Sjoera

Eijsink, A.M.C. (PvdA)
Angelien

Fokke, H. (PvdA)
Manon

Groot, V.A. (PvdA)
Ed

Günal-Gezer, S. (PvdA)
Sultan

Hamer, M.I. (PvdA)
Mariëtte

Hoogland, D. (PvdA)
Duco

Jacobi, L. (PvdA)
Lutz

Jadnanansing, T.M. (PvdA)
Tanja

Kerstens, J.W.M. (PvdA)
John

Kuiken, A.H. (PvdA)

Attje

Kuzu, T. (PvdA)
Tunahan

Laar, R.P. van (PvdA)
Roelof

Maij, M.E. (PvdA)
Marit

Marcouch, A. (PvdA)
Ahmed

Mohandis, M. (PvdA)
Mohammed

Monasch, J.S. (PvdA)
Jacques

Nijboer, H. (PvdA)
Henk

Oosenbrug, R.F.A. (PvdA)
Astrid

Öztürk, S. (PvdA)
Selçuk

Rebel, M.J.J. (PvdA)
Marith

Recourt, J. (PvdA)
Jeroen

Servaes, M. (PvdA)

Michiel

Tanamal, G.S.I.A. (PvdA)
Grace

Vermeij, R.A. (PvdA)
Roos

Vos, J.C. (PvdA)
Jan

Vos, M.L. (PvdA)
Mei Li

Vries, A.A. de (PvdA)
Albert

Wolbert, A.G. (PvdA)
Agnes

Ypma, L. (PvdA)
Loes

Yücel, K (PvdA)
Keklik

Roemer, E.G.M. (SP)
Emile

Bashir, F. (SP)
Farshad

Bommel, H. van (SP)
Harry

Dijk, J.J. van (SP)

Jasper

Gerven, H.P.J. van (SP)
Henk

Gesthuizen, S.M.J.G. (SP)
Sharon

Karabulut, S. (SP)
Sadet

Kooiman, C.J.E. (SP)
Nine

Leijten, R.M. (SP)
Renske

Merkies, A.Z. (SP)
Arnold

Nispen, M. van (SP)
Michiel

Raak, A.A.G.M. van (SP)
Ronald

Siderius, T.E. (SP)
Tjitske

Smaling, E.M.A. (SP)
Eric

Ulenbelt, P. (SP)
Paul

Haersma Buma, S. van (CDA)

Sybrand

Bruins Slot, H.G.J. (CDA)
Hanke

Geurts, J.L. (CDA)
Jaco

Heerma, P.E. (CDA)
Pieter

Hijum, Y.J. van (CDA)
Eddy

Keijzer, M.C.G. (CDA)
Mona

Knops, R.W. (CDA)
Raymond

Mulder, A.H. (CDA)
Agnes

Omtzigt, P.H. (CDA)
Pieter

Oskam, P. (CDA)
Peter

Rog, M.R.J. (CDA)
Michel

Rouwe, S. de (CDA)
Sander

Toorenburg, M.M. van (CDA)

Madeleine

Wilders, G. (PVV)
Geert

Pechtold, A. (D66)
Alexander

Agema, M. (PVV)
Fleur

Beertema, H.J. (PVV)
Harm

Bergkamp, V.A. (D66)
Vera

Berndsen-Jansen, M.A. (D66)
Magda

Bosma, M. (PVV)
Martin

Dijck, A.P.C. van (PVV)
Tony

Dijkstra, P.A. (D66)
Pia

Fritsma, S.R. (PVV)
Sietse

Graaf, M. de (PVV)
Machiel

Graus, D.J.G. (PVV)

Dion

Hachchi, W. (D66)
Wassila

Helder, L.M.J.S. (PVV)
Lilian

Klever, R.J. (PVV)
Reinette

Koolmees, W. (D66)
Wouter

Madlener, B. (PVV)
Barry

Meenen, P.H. van (D66)
Paul

Roon, R. de (PVV)
Raymond

Schouw, A.G. (D66)
Gerard

Sjoerdsma, S.W. (D66)
Sjoerd

Veldhoven, S. van (D66)
Stientje

Verhoeven, K. (D66)
Kees

Weyenberg, S.P.R.A. van (D66)

Steven

Slob, A. (CU)
Arie

Dik-Faber, R.K. (CU)
Carla

Schouten, C.J. (CU)
Carola

Segers, G.J.M. (CU)
Gert-Jan

Voordewind, J.S. (CU)
Joël

Ojik, A. van (GL)
Bram

Klaver, J.F. (GL)
Jesse

Tongeren, L. van (GL)
Liesbeth

Voortman, L.G.J. (GL)
Linda

Staaij, C.G. van der (SGP)
Cees

Bisschop, R. (SGP)
Roelof

Dijkgraaf, E. (SGP)

Elbert

Thieme, M.L. (PvdD)
Marianne

Bontes, L. (GrBvK)
Louis

Klaveren, J.J. van (GrBvK)
Joram

Ouwehand, E. (PvdD)
Esther

Vliet, R.A. van (Van Vliet)
Roland

Klein, N.P.M. (50PLUS/Klein)
Norbert

Baay-Timmerman, M.H.H. (50PLUS/Baay-Timmerman)
Martine

Tweede Kamer der Staten-Generaal

2

Vergaderjaar 2003–2004

Aanhangsel van de Handelingen

Vragen gesteld door de leden der Kamer, met de daarop door de regering gegeven antwoorden

1034

Vragen van de leden **Dijsselbloem, Verbeet** en **Van Heemst** (allen PvdA) aan de ministers van Justitie, van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties en voor Vreemdelingenzaken en Integratie over *een rapport van de Universiteit Leiden en Anne Frankstichting inzake racisme en extreem-rechts.* (Ingezonden 15 januari 2004)

1
Hebt u kennisgenomen van de Monitor racisme en extreem-rechts van de Universiteit van Leiden en de Anne Frankstichting?

2
Wat is de kabinetsreactie op de algemene conclusie van het rapport, dat de Nederlandse politie en justitie in gebreke blijft bij de opsporing en vervolging van racisme en discriminatie?

3
Is het waar, dat het ophelderingspercentage van zaken betreffende racisme en discriminatie slechts 8% bedraagt en hoe kunt u dit verklaren?

4
Op welke wijze wordt de anti-discriminatie-richtlijn van het Openbaar Ministerie opgevolgd door de politie?

5
Bent u van oordeel dat de politie voldoende prioriteit geeft aan aangiften van racisme en discriminatie?

6
Op welke wijze kan de vervolging van discriminatie en racisme op internet worden verbeterd?

7
Op welke wijze wilt u het doen van aangifte en een effectieve justitiële afhandeling van aangifte van racisme en discriminatie bevorderen?

8
Is het waar dat de aangifte door het CIDI van het aanzetten tot haat en geweld door de rapgroep NAG niet tot vervolging heeft geleid omdat de verdachten niet konden worden opgespoord? Bent u bereid te bevorderen dat het OM het onderzoek voortzet nu namen en adressen van de groepsleden via internet alsnog zijn achterhaald?[1]

[1] Deze vraag dient ter aanvulling op eerdere vragen terzake van het lid Rouvoet (ChristenUnie), ingezonden 18 november 2003 en van het lid Sterk (CDA), ingezonden 20 november 2003.

Antwoord

Antwoord van minister **Donner** (Justitie), mede namens de ministers van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties en voor Vreemdelingenzaken en Integratie. (Ontvangen 11 maart 2004), zie ook Aanhangsel Handelingen nr. 802, vergaderjaar 2003–2004

1
Ja.

2, 4 en 7
De algemene conclusie van het rapport luidt dat het bestaande beleid van het Openbaar Ministerie en van de politie op onderdelen aanscherping behoeft. Een traject daartoe is reeds enige tijd geleden in gang gezet. Zo is vanaf 1 april 2003 de herziene en aangescherpte Aanwijzing Discriminatie in werking getreden, waarin een leidraad is opgenomen voor de aanpak en afdoening van discriminatiezaken. De aanscherping komt vooral tot uitdrukking in de bewoording van het opsporingsproces: «Alle aangiften en klachten betreffende discriminatie worden door de politie opgenomen. Het uitgangspunt is dat in alle gevallen opsporingsonderzoek wordt gedaan naar de identiteit van de verdachte en dat het proces-verbaal wordt voltooid en vervolgens wordt ingestuurd naar het parket» en van de hoofdregel van vervolging: «In discriminatiezaken is de opportuniteit van vervolging in beginsel gegeven. Dit brengt mee dat de beslissing tot een (beleids)sepot met grote terughoudendheid dient te worden genomen». Het Openbaar Ministerie verwacht binnenkort een onderzoek naar (technische en beleids)sepots af

KVR19713
2030406190
0304tkkvr1034
ISSN 0921 - 7398
Sdu Uitgevers
’s-Gravenhage 2004

te ronden. Aanscherping is voorts mogelijk door het bijscholen van parketsecretarissen zoals bij het Arrondissementsparket Amsterdam heeft plaatsgevonden. Tenslotte is het Arrondissement Amsterdam bezig met een registratiepilot met betrekking tot commune delicten met een discriminatoire achtergrond. Afhankelijk van de resultaten van deze pilot kan worden overgegaan tot landelijke invoering van het betreffende registratiesysteem, zodat meer inzicht kan worden verkregen in de aard en omvang van dergelijke delicten.
Een quickscan van het Landelijk Bureau Discriminatiezaken van de politie heeft uitgewezen dat veel politiekorpsen nog niet voldoen aan bepaalde noodzakelijke (organisatorische) randvoorwaarden, die nodig zijn om tegemoet te kunnen komen aan de gestelde voorwaarden in de Aanwijzing Discriminatie. Hieruit kan worden geconcludeerd dat de anti-discriminatie-richtlijn in een groot aantal politiekorpsen nog onvoldoende is geïmplementeerd. De conclusies en aanbevelingen uit deze quickscan zijn op 14 januari 2004 door de Raad van Hoofdcommissisarissen besproken en overgenomen. Daarbij is afgesproken dat alle korpsen uiterlijk 1 juli 2004 hieraan zullen voldoen. De belangrijkste aanbevelingen betreffen het instellen van een contactpersoon discriminatiezaken per regiokorps, het agenderen van het onderwerp discriminatiebestrijding in de regionale driehoek en het verbeteren van de registratie van discriminatiezaken.
De herziene en aangescherpte Aanwijzing Discriminatiezaken beoogt dat het doen van aangifte van racisme en discriminatie en een effectieve justitiële afhandeling daarvan wordt bevorderd. Met name de lokale driehoeken hebben een taak in het verder vomgeven van het lokale opsporings- en vervolgingsbeleid ten aanzien van racisme en discriminatie.

3
Het ophelderingspercentage van 8% slaat uitsluitend op de racistische en extreem-rechtse voorvallen die een gewelddadig karakter hadden en die in het kader van de monitor racisme en extreem-rechts voor het jaar 2002 zijn verzameld en geanalyseerd, dus niet alle zaken waarin sprake zou zijn van racisme en discriminatie.
Een verklaring van dit specifieke percentage is zonder apart, specifiek gericht (dossier-)onderzoek niet goed te geven.

5
De korpsen zijn doordrongen van het belang van het opnemen van aangiftes, ook wanneer het gaat om aangiften van racisme en discriminatie. Feitelijk maakt het voor het doen van aangifte ook niet uit om welk strafbaar feit het nu gaat. Wettelijk is geregeld dat opsporingsambtenaren verplicht zijn tot het opnemen van aangiften van strafbare feiten. Indien een politiefunctionaris weigert, bijvoorbeeld omdat hij van mening is dat het feit waarvan aangifte wordt gedaan niet strafbaar is, aangifte op te nemen kan de burger een klacht indienen tegen de weigerachtige functionaris.

6
Om de vervolging op internet te verbeteren is het Meldpunt Discriminatie Internet een structureel overleg gestart met het Landelijk Expertise Centrum Discriminatie van het Openbaar Ministerie en de politie om de werkprocessen beter op elkaar af te stemmen, onder meer door werkafspraken over het aanleveren van aangiften.

8
Dit is niet juist. In de beantwoording van de kamervragen 2030407010 en 2030407260, naar uw Kamer gezonden op 23 februari 2004 (Aanhangsel Handelingen nrs. 906 en 907, vergaderjaar 2003–2004), is uitgebreid ingegaan op de handelwijze van politie en OM in deze.

Brussel, 27.1.2014
COM(2014) 27 final

VERSLAG VAN DE COMMISSIE AAN HET EUROPEES PARLEMENT EN DE RAAD

over de uitvoering van Kaderbesluit 2008/913/JBZ van de Raad betreffende de bestrijding van bepaalde vormen en uitingen van racisme en vreemdelingenhaat door middel van het strafrecht

{SWD(2014) 27 final}

1. INLEIDING

Alle vormen en uitingen van racisme en vreemdelingenhaat zijn onverenigbaar met de waarden waarop de EU is gegrondvest. Het Verdrag van Lissabon bepaalt dat de Unie ernaar moet streven een hoog niveau van veiligheid te waarborgen, door middel van maatregelen ter voorkoming en bestrijding van criminaliteit, racisme en vreemdelingenhaat[1].

Kaderbesluit 2008/913/JBZ van de Raad betreffende de bestrijding van bepaalde vormen en uitingen van racisme en vreemdelingenhaat door middel van het strafrecht[2] (hierna "het kaderbesluit" genoemd) werd na zeven jaar onderhandelen op 28 november 2008 unaniem aangenomen. De complexiteit van de onderhandelingen was voornamelijk het gevolg van de uiteenlopende rechtssystemen en -tradities van de lidstaten wat de bescherming van het recht van vrijheid van meningsuiting en de beperkingen daarop betreft. Toch was de gemeenschappelijke basis groot genoeg om tot een voor de hele EU gemeenschappelijke strafrechtelijke benadering van racisme en vreemdelingenhaat te komen. Die moet ervoor zorgen dat identieke gedragingen in alle lidstaten strafbaar zijn en dat er doeltreffende, evenredige en afschrikkende sancties kunnen worden opgelegd aan natuurlijke personen en rechtspersonen die strafbare feiten van die aard hebben gepleegd of daarvoor aansprakelijk zijn.

De bestrijding van racisme en vreemdelingenhaat moet in de context van de grondrechten worden geplaatst: het kaderbesluit is er gekomen om de rechten van individuen, groepen en de gemeenschap als geheel te beschermen door bijzonder ernstige vormen van racisme en vreemdelingenhaat te bestraffen, met inachtneming van de fundamentele rechten van vrijheid van meningsuiting en vereniging. Het kaderbesluit geeft zo gestalte aan het door het Europees Hof voor de Rechten van de Mens benadrukte fundamentele belang alle vormen en uitingen van rassendiscriminatie te bestrijden. Het Hof stelde dat het in een democratische samenleving nodig kan zijn alle uitdrukkingsvormen die door onverdraagzaamheid ingegeven haat verspreiden, aanwakkeren, bevorderen of rechtvaardigen, te bestraffen of zelfs te voorkomen[3]. Het kaderbesluit moet worden toegepast in overeenstemming met de grondrechten, in het bijzonder de vrijheid van meningsuiting en vereniging, zoals verankerd in het Handvest van de grondrechten.

Overeenkomstig artikel 10, lid 1, van Protocol nr. 36 bij de Verdragen heeft de Commissie vóór het eind van de overgangsperiode die op 1 december 2014 afloopt, niet de bevoegdheid om uit hoofde van artikel 258 VWEU inbreukprocedures in te leiden met betrekking tot kaderbesluiten die vóór de inwerkingtreding van het Verdrag van Lissabon zijn aangenomen.

Het kaderbesluit vereist nu dat de Commissie een schriftelijk verslag opstelt waarin zij beoordeelt in hoeverre de lidstaten de bepalingen van deze wetgeving hebben uitgevoerd. Dit verslag is gebaseerd op door de lidstaten meegedeelde omzettingsmaatregelen (zie bijlage) en de technische informatie die de Commissie tijdens haar analyse bij de lidstaten heeft opgevraagd (waaronder nationale rechtspraak, voorbereidende werkzaamheden en richtsnoeren), evenals op de informatie die tijdens vijf bijeenkomsten van een groep

---

1 Artikel 67, lid 3, van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie (VWEU).

2 PB L 328 van 6.12.2008, blz. 55.

3 Arresten van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens van 23.9.1994 (*Jersild/Denemarken*) en 6.7.2006 (*Erbakan/Turkije*). Zie ook het arrest van 9.7.2013 (*Vona/Hongarije*) dat specifiek de vrijheid van vergadering en vereniging betreft.

regeringsdeskundigen is verzameld en een studie die in opdracht van de Commissie werd uitgevoerd[4].

De lidstaten moesten vóór 28 november 2010 de tekst meedelen van de bepalingen waarmee zij hun verplichtingen uit hoofde van dit kaderbesluit in nationaal recht omzetten. Alle lidstaten hebben hun maatregelen om aan het kaderbesluit te voldoen, meegedeeld.

2. BELANGRIJKSTE ELEMENTEN VAN HET KADERBESLUIT

In het kaderbesluit is een gemeenschappelijke strafrechtelijke benadering van bepaalde vormen van racisme en vreemdelingenhaat vastgelegd, meer bepaald ten aanzien van twee typen strafbare feiten, welbekend als racistische en xenofobe haatuitingen en -misdrijven[5].

Met betrekking tot haatuitingen moeten de lidstaten ervoor zorgen dat de volgende opzettelijke gedragingen jegens een groep personen, of een lid van die groep, die op basis van ras, huidskleur, godsdienst, afstamming, dan wel nationale of etnische afkomst wordt gedefinieerd, strafbaar zijn:

– het publiekelijk aanzetten tot geweld of haat, onder meer door het publiekelijk verspreiden of uitdelen van geschriften, afbeeldingen of ander materiaal;

– het publiekelijk vergoelijken, ontkennen of verregaand bagatelliseren van

  – genocide, misdaden tegen de menselijkheid en oorlogsmisdaden zoals gedefinieerd in de artikelen 6, 7 en 8 van het Statuut van het Internationaal Strafhof; of

  – de in artikel 6 van het Handvest van het Internationale Militaire Tribunaal, gehecht aan het Verdrag van Londen van 8 april 1945, omschreven misdrijven,

  indien de gedraging van dien aard is dat zij het geweld of de haat tegen een dergelijke groep of een lid van een dergelijke groep dreigt aan te wakkeren.

Op grond van artikel 1, lid 2, van het kaderbesluit kunnen de lidstaten ervoor kiezen *alleen* gedragingen te bestraffen (1) die van dien aard zijn dat zij de openbare orde dreigen te verstoren of (2) die bedreigend, kwetsend of beledigend zijn. Op grond van artikel 1, lid 4, kan elke lidstaat bepalen dat hij het ontkennen of verregaand bagatelliseren van de bovenvermelde misdrijven *alleen* strafbaar stelt indien dat gedrag het voorwerp is van een eindbeslissing van een nationaal gerecht van die lidstaat en/of van een internationaal gerecht, dan wel een eindbeslissing van uitsluitend een internationaal gerecht. Voor het vergoelijken van de bovenvermelde misdrijven is niet in deze mogelijkheid voorzien.

Met betrekking tot haatuitingen moeten de lidstaten ervoor zorgen dat racistische en xenofobe motieven als een verzwarende omstandigheid worden beschouwd, dan wel dat die motieven door de rechter in aanmerking kunnen worden genomen bij de bepaling van de strafmaat.

---

4 Studie over het juridisch kader dat in de EU-lidstaten van toepassing is op haatuitingen en -misdrijven met racistische of xenofobe motieven (JUST/2011/EVAL/FW/0146/A4).

5 Deze termen worden evenwel niet gebruikt in het kaderbesluit.

3. OMZETTING DOOR DE LIDSTATEN

3.1. Racistische en xenofobe haatuitingen (artikel 1)

3.1.1. Publiekelijk aanzetten tot geweld of haat

De strafwetboeken van de meeste lidstaten bevatten bepalingen met betrekking tot gedrag dat onder "aanzetten tot geweld of haat" valt. De gebruikte terminologie (bv. "provoceren", "aanwakkeren", "verspreiden", "promoten", "opwekken" en "aanmoedigen") en de toegepaste criteria variëren evenwel. DK, FI en SE beschikken niet over specifieke bepalingen met betrekking tot het aanzetten en doen een beroep op bepalingen die bedreigend, beledigend, grof, lasterlijk of minachtend taalgebruik ingegeven door ras, huidskleur, godsdienst of overtuiging dan wel nationale of etnische afkomst, strafbaar stellen.

De meeste lidstaten verwijzen specifiek naar zowel geweld als haat (BE, BG, DE, EE, ES, EL, FR, HR, IT, CY, LV, LT, LU, MT, NL, AT, PT, SI en SK). Voor de doeltreffendheid van dit instrument is het belangrijk dat het publiekelijk aanzetten tot zowel geweld als haat strafbaar wordt gesteld. EE, EL en PT verwijzen naar de beide termen. In EE moet er sprake zijn van een gevaar voor het leven, de gezondheid en het eigendom van de persoon. EL stelt het aanzetten *tot handelingen of daden die waarschijnlijk tot haat of geweld leiden* strafbaar en PT vereist een extra organisatorisch element van de vermeende daders. Geen van deze elementen ligt in het kaderbesluit vervat. De wetgeving van CZ, IE, HU, PL, RO en UK bevat enkel een expliciete verwijzing naar haat. Volgens IE en UK valt het concept geweld effectief onder de term "haat", volgens CZ is dat slechts in bepaalde omstandigheden zo en volgens HU valt dat concept eronder via de nationale rechtspraak.

Volgens het kaderbesluit kunnen slachtoffers van het aanzetten een groep personen of een lid van een dergelijke groep zijn. Twaalf lidstaten (BE, DE, EL, FR, HR, CY, LT, LU, MT, AT, PT en SK) vermelden overeenkomstig het kaderbesluit expliciet groepen en individuele leden; in NL is het aanzetten tot haat gericht *tegen personen*, terwijl het aanzetten tot geweld gericht is tegen *een persoon*. Acht lidstaten (CZ, DK, IE, ES, HU, RO, FI en SE) verwijzen enkel expliciet naar een groep personen. Zeven lidstaten verwijzen niet expliciet naar groepen of individuen. Volgens BG, LV, PL en SI bestrijken dergelijke strafbare feiten zowel handelingen tegen groepen als tegen individuen; EE, IT en UK hebben geen nauwkeurige informatie verstrekt. In EE in het aanzetten strafbaar wanneer het gevaar veroorzaakt voor een persoon.

Het kaderbesluit is van toepassing zodra de slachtoffers van het aanzetten op basis van ras, huidskleur, godsdienst, afstamming dan wel nationale of etnische afkomst worden gedefinieerd. Niet alle lidstaten hebben de lijst discriminatiegronden omgezet, maar de doelstelling lijkt over het algemeen te zijn verwezenlijkt. BE, HR, CY en SK vermelden expliciet alle gronden, ook LU lijkt dat te doen, door familiale status gelijk te stellen met "afstamming". DK, IE, AT, PT, SE en UK vermelden alle gronden met uitzondering van afstamming, terwijl BG, DE, ES, FR, IT, LV en HU geen verwijzingen naar huidskleur en afstamming hebben opgenomen. MT en SI verwijzen niet naar afstamming en nationale herkomst en LT vermeldt huidskleur en etnische afkomst niet. CZ, EL, NL, PL en RO hebben geen verwijzing naar huidskleur, afstamming of nationale herkomst opgenomen. EE, FR, SI en FI beschouwen de term "herkomst" als identiek aan de term "afstamming", zoals RO dat ook doet voor de term "etnische afkomst". In het geval van BG en LT lijkt de term "nationaliteit" niet de ruimere betekenis van de term "nationale herkomst" weer te geven.

3.1.2. Het publiekelijk verspreiden of uitdelen van geschriften en afbeeldingen die of ander materiaal dat tot geweld of haat aanzet

Het kaderbesluit bepaalt dat het publiekelijk aanzetten tot geweld of haat door het publiekelijk verspreiden of uitdelen van geschriften, afbeeldingen of ander materiaal ook strafbaar wordt gesteld, hetgeen aangeeft dat niet alleen mondelinge communicatie moet worden bestreken. De meeste lidstaten vermelden, zoals vereist, de specifieke verspreidingsmiddelen in de bepalingen over het strafbare feit zelf (BE, BG, DE, EL, IE, FR, HR, CY, LT, LU, MT, NL, PL, PT en UK). Andere lidstaten (CZ, HU en SK) verwijzen echter naar algemene interpretatievoorschriften van het strafwetboek, officiële verslagen (FI) of voorbereidende werkzaamheden (SE) op dit gebied. LV verwijst naar rechtspraak waarin online communicatie wordt bestraft. ES gebruikt de uitdrukking *verspreidt aanstootgevende informatie* en IT gebruikt de woorden *verspreidt ideeën*. EE, AT en SI bepalen enkel dat de handeling publiekelijk moet zijn verricht, terwijl DK bepaalt dat de handeling publiekelijk moet zijn verricht dan wel met verdere verspreiding als doel.

3.1.3. Het publiekelijk vergoelijken, ontkennen of verregaand bagatelliseren van genocide, misdaden tegen de menselijkheid en oorlogsmisdaden

Het kaderbesluit bepaalt dat de lidstaten het publiekelijk vergoelijken, ontkennen en verregaand bagatelliseren van de in de artikelen 6, 7 en 8 van het Statuut van het Internationaal Strafhof genoemde misdaden (genocide, misdaden tegen de menselijkheid en oorlogsmisdaden) jegens een groep personen, of een lid van die groep, die op basis van ras, huidskleur, godsdienst, afstamming, dan wel nationale of etnische afkomst wordt gedefinieerd, strafbaar moeten stellen, wanneer de gedraging van dien aard is dat zij het geweld of de haat tegen een dergelijke groep of een lid van een dergelijke groep dreigt aan te wakkeren.

Deze bepaling kan worden omgezet zonder expliciete verwijzing naar het Statuut van het Internationaal Strafhof als de definities van genocide, misdaden tegen de menselijkheid en oorlogsmisdaden in de nationale wetgeving overeenstemmen met die van het Statuut. Acht lidstaten (BG, HR, CY, LU, LT, MT, SI en SK) stellen de drie typen gedragingen (het publiekelijk vergoelijken, ontkennen en verregaand bagatelliseren) strafbaar. CY, LU, MT, SI en SK verwijzen expliciet naar de voornoemde artikelen van het Statuut, of nemen die zo goed als over. SK bepaalt dat het gedrag lasterlijk moet zijn of een bedreiging moet vormen voor de groep of het individu.

Zeven lidstaten verwijzen niet expliciet naar de drie typen gedragingen. ES, FR, IT en PL verwijzen enkel naar het vergoelijken, PT verwijst enkel naar het ontkennen en LV en RO verwijzen enkel naar het vergoelijken of het ontkennen (RO stelt het *minimaliseren* enkel strafbaar als dat plaatsvindt door het uitdelen van materiaal). LV en PT verwijzen naar alle internationale misdaden, RO verwijst naar genocide en misdaden tegen de menselijkheid en ES en IT verwijzen enkel naar genocide.

Met betrekking tot de vereiste dat de gedraging geweld of haat moet dreigen aan te wakkeren, vereisen FR, IT, LV, LU en RO niet dat de gedraging van dien aard moet zijn dat zij geweld of haat dreigt aan te wakkeren. In BG, ES, PT en SI moet er sprake zijn van meer dan alleen waarschijnlijke aanzetting.

Dertien lidstaten (BE, CZ, DK, DE, EE, EL, IE, HU, NL, AT, FI, SE en UK) beschikken niet over strafrechtelijke bepalingen met betrekking tot dit gedrag. DE en NL stellen dat de nationale rechtspraak die van toepassing is op de ontkenning en/of het bagatelliseren van de Holocaust ook van toepassing zou zijn op de in dit artikel genoemde gedraging.

3.1.4. *Het publiekelijk vergoelijken, ontkennen of verregaand bagatelliseren van de misdaden die zijn vastgelegd in het Handvest van het Internationale Militaire Tribunaal*

Het kaderbesluit verplicht de lidstaten het publiekelijk vergoelijken, ontkennen of verregaand bagatelliseren van misdaden tegen de vrede, oorlogsmisdaden en misdaden tegen de menselijkheid die door grote oorlogsmisdadigers van de Europese asmogendheden zijn gepleegd, strafbaar te stellen. Dergelijke gedragingen kunnen als specifieke uitingen van antisemitisme worden beschouwd als zij van dien aard zijn dat zij geweld of haat dreigen aan te wakkeren. Het is daarom essentieel dat zij op grond van het nationale strafrecht strafbaar zijn[6].

Deze bepaling kan worden omgezet zonder specifieke verwijzing naar het Handvest van het Internationale Militaire Tribunaal, zolang duidelijk is dat zij verwijst naar specifieke historische misdaden die door de Europese asmogendheden zijn gepleegd. FR, CY, LU en SK verwijzen expliciet naar het Handvest van het Internationale Militaire Tribunaal. FR beperkt zich daarentegen tot het *in twijfel trekken* van misdaden en LU verwijst niet naar misdaden tegen de vrede.

Zes lidstaten (BE, CZ, DE, LT, HU en AT) verwijzen naar het *nationaalsocialistische regime* of naar *nazi-Duitsland* als de belangrijke daders van dergelijke misdaden. Van deze zes landen verwijst BE alleen naar genocide, terwijl CZ en HU verwijzen naar genocide en andere misdaden tegen de menselijkheid. RO verwijst naar het ontkennen en vergoelijken van de Holocaust en verwijst enkel naar het *minimaliseren* met betrekking tot het uitdelen van materiaal. SI verwijst naar het ontkennen, vergoelijken en bagatelliseren van de Holocaust. LT en PT beperken het strafbaar stellen door te verwijzen naar misdaden die door het nationaalsocialistische regime zijn gepleegd *tegen respectievelijk de Litouwse of de Poolse natie of burgers*. PL verwijst in dit verband enkel naar het ontkennen.

De overige vijftien lidstaten (BG, DK, EE, EL, IE, ES, HR, IT, LV, MT, NL, PT, FI, SE en UK) hebben geen specifieke bepalingen op grond waarvan deze gedragingen strafbaar zijn. NL, FI en UK hebben rechterlijke beslissingen voorgelegd met veroordeling van het bagatelliseren, vergoelijken en ontkennen van de Holocaust, op basis van de strafbaarstelling van respectievelijk het aanzetten tot haat, etnische agitatie en het aanwakkeren van haat.

3.1.5. *Facultatieve voorwaarden*

Bepaalde lidstaten hebben gebruik gemaakt van de mogelijkheid waarin artikel 1, lid 2, voorziet, op basis waarvan lidstaten ervoor kunnen kiezen enkel haatuitingen te bestraffen (1) die van dien aard zijn dat zij de openbare orde dreigen te verstoren of (2) die bedreigend, kwetsend of beledigend zijn. CY en SI zetten deze bepaling om door te voorzien in de beide alternatieven. In AT is het aanzetten tot geweld (en niet tot haat) een misdrijf wanneer dat van dien aard is dat het de openbare orde dreigt te verstoren. DE verbindt aan al het bovenvermelde gedrag de voorwaarde dat het van dien aard moet zijn dat het de openbare orde zou kunnen verstoren. Evenzo blijkt uit de rechtspraak in HU dat bij dergelijke gedragingen bepalend is of zij al dan niet de openbare orde dreigen te verstoren. In MT lijkt het aanzetten tot geweld of haat een misdrijf te vormen wanneer het bedreigend, kwetsend of

[6] Het Europees Hof voor de Rechten van de Mens heeft gesteld dat het ontkennen van misdaden tegen de menselijkheid een van de meest ernstige vormen van door ras ingegeven smaad jegens de Joden is, en van aanzetten tot haat ten aanzien van de Joden (*Garaudy/Frankrijk*, arrest van 24.6.2003). Voorts zou het ontkennen of het herzien van duidelijk vastgestelde historische feiten, zoals de Holocaust, worden onttrokken aan de bescherming van artikel 10 [vrijheid van meningsuiting] door artikel 17 [verbod van misbruik van recht] van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens (*Lehideux en Isorni/Frankrijk*, arrest van 23.9.1998).

beledigend is, terwijl, zoals in LT, het vergoelijken, ontkennen of bagatelliseren afhankelijk is van een van de beide opties. IE en UK verbinden aan het aanwakkeren van haat de voorwaarde dat het bedreigend, kwetsend of beledigend moet zijn.

Met betrekking tot de optie waarin artikel 1, lid 4, voorziet, hebben FR, CY, LT, LU, MT, RO en SK ervoor gekozen de optie te gebruiken met betrekking tot het publiekelijk ontkennen of verregaand bagatelliseren van de in het Statuut van het Internationaal Strafhof vastgelegde misdaden. CY, LT, LU, RO en SK maken van deze mogelijkheid gebruik met betrekking tot het publiekelijk ontkennen of verregaand bagatelliseren van de in Handvest van het Internationale Militaire Tribunaal vastgelegde misdrijven[7].

3.2. Medeplichtigheid en aanzetting (artikel 2)

Wat artikel 2 betreft, dat handelt over de medeplichtigheid bij en aanzetting tot de in artikel 1 genoemde misdrijven, passen bijna alle lidstaten de algemene horizontale regels voor dergelijke gedrag toe[8].

3.3. Strafrechtelijke sancties (artikel 3)

De grote meerderheid van de lidstaten heeft de bepaling uitgevoerd die luidt dat gedrag waarbij sprake is van haatuitingen strafbaar moet worden gesteld met een *maximum* van ten minste één tot drie jaar gevangenisstraf. De maximale sanctie met betrekking tot haatuitingen varieert van één jaar (BE) tot zeven jaar (UK, in geval van "conviction on indictment" (veroordeling door een Crown Court)) en in verschillende lidstaten (BE, EL, IE, FR, CY, LV, LT, LU, NL, PL, RO, FI, SE en UK) hebben de rechters de mogelijkheid een boete op te leggen als alternatief voor een gevangenisstraf. Met betrekking tot het publiekelijk vergoelijken, ontkennen of verregaand bagatelliseren van misdaden varieert de maximale sanctie van één jaar gevangenisstraf en een boete (BE) tot twintig jaar gevangenisstraf (AT). DE, FR, CY, LV, LT en RO bieden de rechters de mogelijkheid een boete of een andere sanctie op te leggen.

3.4. Racistische en xenofobe haatmisdrijven (artikel 4)

In het kaderbesluit is bepaald dat de lidstaten in hun strafrecht racistische en xenofobe motieven moeten vermelden, dan wel ervoor moeten zorgen dat dergelijke motieven door de rechter in aanmerking worden genomen bij de bepaling van de strafmaat. Racistische en xenofobe motieven zijn discriminerend van aard en hebben een impact op individuen, groepen en de gemeenschap als geheel. De lidstaten moeten er dan ook voor zorgen dat dergelijke motieven correct worden geïdentificeerd en aangepakt.

Vijftien lidstaten (CZ, DK, EL, ES, HR, IT, CY, LV, LT, MT, AT, RO, FI, SE en SK) hebben gebruik gemaakt van de eerste optie waarin artikel 4 voorziet, door in hun strafrecht te bepalen dat racistische en xenofobe motieven met betrekking tot *alle misdaden moeten* worden beschouwd als een verzwarende omstandigheid. Acht lidstaten (BE, BG, DE, FR, HU, PL, PT en UK) hebben bepaald dat racistische of xenofobe motieven als een verzwarende omstandigheid moeten worden beschouwd met betrekking tot bepaalde (vaak gewelddadige) misdrijven zoals moord, het veroorzaken van een ernstig lichamelijk letsel en ander geweld jegens een persoon of eigendom. Van deze lidstaten hebben er drie ook gebruik gemaakt van de tweede optie waarin artikel 4 voorziet. Zij hebben strafrechtelijke bepalingen vastgesteld op grond waarvan de rechter racistische motieven in overweging *kan* nemen (BE) of hebben via hun rechtspraak en gedetailleerde statistieken bewezen dat racistische en xenofobe motieven in overweging worden genomen (DE en UK).

[7] Deze optie kan niet worden gebruikt met betrekking tot het vergoelijken van deze misdaden.

[8] Enkel MT lijkt te voorzien in een specifieke bepaling inzake medeplichtigheid bij en aanzetting tot dergelijke misdrijven.

PL, PT en SI verwijzen naar algemene strafrechtelijke bepalingen op grond waarvan de algemene motieven van daders in overweging moeten worden genomen en EE verwijst naar de verzwarende omstandigheid van andere basismotieven. HU verwijst naar een groot aantal geregistreerde haatmisdrijven en -veroordelingen, maar heeft nog geen relevante rechtspraak voorgelegd. NL verwijst naar officiële richtsnoeren die bepalen dat racistische en xenofobe motieven in aanmerking moeten worden genomen. IE en LU stellen daarentegen alleen dat motieven altijd door de rechter in aanmerking kunnen worden genomen.

3.5. Aansprakelijkheid van rechtspersonen en toepasselijke sancties (artikelen 5 en 6)

Rechtspersonen moeten aansprakelijk worden gesteld voor haatuitingen van een persoon die in de rechtspersoon een *leidende positie* bekleedt of wanneer als gevolg van gebrekkig toezicht door die persoon gelegenheid is gegeven tot haatuitingen van een persoon die onder diens gezag staat. De lidstaten zijn op grond van het kaderbesluit niet verplicht strafrechtelijke sancties op te leggen, maar de sancties moeten wel in alle gevallen *doeltreffend, evenredig en afschrikkend* zijn.

Bijna alle lidstaten (met uitzondering van EL, ES, IT en SK[9]) behandelen in hun wetgeving de aansprakelijkheid van rechtspersonen in het geval van haatuitingen. De meeste lidstaten doen dat door horizontale strafrechtelijke bepalingen vast te leggen[10] en strafrechtelijke geldboetes op te leggen.

Artikel 5 moet worden omgezet ten aanzien van *alle* personen die ten behoeve van de rechtspersoon handelen. In een aantal lidstaten is de wetgeving (BE, DK en LU) op dit gebied onduidelijk. Andere lidstaten lijken voorwaarden toe te voegen. In BG moet het gedrag hebben geleid tot de *verrijking van de rechtspersoon*, in HR moet het misdrijf in strijd zijn met de verplichtingen van de rechtspersoon en in HU mag enkel actie worden ondernomen tegen een rechtspersoon indien de rechter *eerst* een straf heeft opgelegd aan een natuurlijk persoon.

3.6. Grondwettelijke bepalingen en fundamentele beginselen (artikel 7)

FR, HU, SE en UK hebben in hun kennisgeving naar artikel 7 van het kaderbesluit verwezen.

De Commissie kijkt er nauwgezet op toe dat de omzetting van het kaderbesluit in volledige overeenstemming is met de in het Handvest van de grondrechten verankerde grondrechten, zoals zij ook uit de gemeenschappelijke constitutionele tradities van de lidstaten voortvloeien.

Zoals is vastgelegd in het Handvest van de grondrechten en in het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens, moet elke beperking van de uitoefening van de fundamentele rechten en vrijheden bij wet worden gesteld en de wezenlijke inhoud van die rechten en vrijheden eerbiedigen. Met inachtneming van het evenredigheidsbeginsel kunnen beperkingen slechts worden gesteld indien zij noodzakelijk zijn en daadwerkelijk beantwoorden aan door de Unie erkende doelstellingen van algemeen belang of aan de eisen van de bescherming van de rechten en vrijheden van anderen[11].

Het Europees Hof voor de Rechten van de Mens heeft erkend dat tolerantie en eerbiediging van de gelijke waarde van alle mensen de grondslag vormt van een democratische en

---

[9] SK voorziet in een soort indirecte aansprakelijkheid door de inbeslagneming van een som geld mogelijk te maken.

[10] FR beschikt over een specifiek systeem voor bepaalde misdrijven die via de pers zijn gepleegd, dat de aansprakelijkheid van rechtspersonen uitsluit.

[11] Zoals vastgelegd in artikel 52, lid 1, van het Handvest van de grondrechten, en in artikel 10, lid 2, van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens, wat specifiek de vrijheid van meningsuiting betreft.

pluralistische samenleving. Voorts heeft het gesteld dat opmerkingen die ingaan tegen de fundamentele waarden van het Verdrag, niet de op grond van artikel 10 (vrijheid van meningsuiting) toegekende bescherming mogen genieten[12].

3.7. Instellen van onderzoek of vervolging (artikel 8)

De lidstaten moeten ervoor zorgen dat het instellen van een onderzoek naar of de vervolging van haatuitingen, ten minste in de ernstigste gevallen, niet afhankelijk is van aangifte of beschuldiging door het slachtoffer van de gedraging. De meeste lidstaten beschikken over specifieke, vaak horizontale strafrechtelijke bepalingen, die garanderen dat voor het merendeel van de misdrijven, waaronder haatuitingen, *ambtshalve* een onderzoek wordt uitgevoerd en/of een vervolging wordt ingesteld. Bepaalde lidstaten hebben rechtspraak, officiële verklaringen en andere informatie voorgelegd om te bewijzen dat deze bepaling in de praktijk wordt uitgevoerd.

3.8. Rechtsmacht (artikel 9)

Elke lidstaat heeft in zijn wetgeving het territorialiteitsbeginsel opgenomen op grond waarvan de rechtsmacht wordt gevestigd voor strafbare feiten met betrekking tot haatuitingen die *geheel of gedeeltelijk op zijn grondgebied zijn begaan*. Voorts heeft elke lidstaat, met uitzondering van IE en UK, strafrechtelijke bepalingen meegedeeld die de rechtsmacht specifiek uitbreiden tot gedragingen die *door een van zijn onderdanen zijn begaan*. IT, PT en RO lijken haatuitingen van deze rechtsbevoegdheidsregel uit te sluiten.

Met betrekking tot rechtspersonen hebben 21 lidstaten geen afdoende informatie verstrekt over de omzetting van de regel dat een lidstaat zijn rechtsmacht moet vestigen ten aanzien van gedragingen die *tot voordeel strekken van een rechtspersoon met hoofdkantoor op het grondgebied van die lidstaat*.

Online haatuitingen zijn een van de meest voorkomende uitingen van racisme en vreemdelingenhaat. De lidstaten moeten daarom in staat zijn in dergelijke gevallen in te grijpen. Bij het vestigen van zijn rechtsmacht ten aanzien van gedragingen die op zijn grondgebied hebben plaatsgevonden, moet een lidstaat ervoor zorgen dat zijn rechtsmacht zich uitstrekt tot gevallen waarin de gedragingen via een informatiesysteem zijn begaan en de dader, of het materiaal dat via dat systeem wordt aangeboden, zich op zijn grondgebied bevindt. Het lijkt erop dat enkel CY deze rechtsbevoegdheidsregels volledig in zijn wetgeving heeft omgezet. In de wetgeving van DK, MT en SI wordt specifiek verwezen naar informatiesystemen en HR verwijst naar strafbare feiten die via de elektronische pers worden gepleegd. CZ, LU, HU, AT, PT, RO, SK en SE zeggen dat hun algemene rechtsbevoegdheidsregels online haatuitingen bestrijken, maar hebben geen gedetailleerde informatie meegedeeld. BE, BG, DE, FR en UK hebben daarentegen rechtspraak voorgelegd die bewijst dat hun rechters bevoegd zijn voor zaken waarbij sprake is van informatiesystemen. Het lijkt erop dat de meeste van deze lidstaten zich bevoegd verklaren wanneer de dader fysiek aanwezig is/verblijft in het betrokken rechtsgebied of wanneer het materiaal daar toegankelijk was of duidelijk bestemd was voor de burgers van dat land.

4. AANBEVOLEN PRAKTIJKEN TER BEVORDERING VAN DE UITVOERING VAN HET KADERBESLUIT

Uit informatie die de lidstaten hebben verstrekt, is gebleken dat de voor onderzoek en vervolging verantwoordelijke autoriteiten praktische instrumenten en vaardigheden nodig hebben om de strafbare feiten die onder dit kaderbesluit vallen op te sporen en aan te pakken,

[12] Arresten van 4.12.2003 (*Gündüz/Turkije)* en 24.6.2003 (*Garaudy/Frankrijk).*

en voor de interactie en communicatie met slachtoffers[13]. Zij moeten voldoende kennis hebben van de relevante wetgeving en beschikken over duidelijke richtsnoeren.

Speciale politie-eenheden voor haatmisdrijven, speciale openbare aanklagers voor haatuitingen en -misdrijven, gedetailleerde richtsnoeren en specifieke opleiding van politie, openbare aanklagers en rechters zijn goede praktijken die de uitvoering van de wetgeving zouden kunnen bevorderen.

Ook de uitwisseling van informatie en goede praktijken door rechtshandhavingsfunctionarissen, openbare aanklagers en rechters, maatschappelijke organisaties en andere belanghebbenden samen te brengen, kan daartoe bijdragen.

Online haatuitingen zijn specifiek van aard; het is onder meer moeilijk de auteurs van illegale online-inhoud te identificeren en dergelijke inhoud te verwijderen. Bijgevolg vereisen zij van rechtshandhavings- en justitiële autoriteiten specifieke expertise, middelen en grensoverschrijdende samenwerking.

Haatuitingen en -misdrijven worden vaak onvoldoende gemeld[14]. Gezien de aard van deze misdrijven, nemen slachtoffers vaak hun toevlucht tot slachtofferhulp, in de plaats van aangifte te doen bij de politie. Om de slachtoffers van haatuitingen en -misdrijven te beschermen, is het dan ook essentieel dat de richtlijn inzake slachtoffers zo spoedig mogelijk wordt uitgevoerd.

Betrouwbare, vergelijkbare en systematisch verzamelde gegevens kunnen de effectieve uitvoering van het kaderbesluit bevorderen. Incidenten waarbij sprake is van haatuitingen en -misdrijven en de gegevens omtrent een zaak moeten altijd worden geregistreerd, zodat kan worden nagegaan in hoeverre er wordt vervolgd en bestraft. De verzameling van gegevens met betrekking tot haatuitingen en -misdrijven gebeurt niet overal in de EU op dezelfde manier. Hierdoor is een betrouwbare vergelijking van de lidstaten niet mogelijk[15]. De Commissie heeft de lidstaten verzocht haar gegevens te verstrekken over de frequentie van haatuitingen en -misdrijven en de strafrechtelijke reactie daarop. De bijlage bij dit verslag bevat de gegevens van zeventien lidstaten.

Racistisch en xenofoob gedrag van opinieleiders kan een sociaal klimaat bevorderen waarin racisme en vreemdelingenhaat worden vergoelijkt en kan zo ernstiger gedrag, zoals racistisch geweld, in de hand werken. Autoriteiten, politieke partijen en maatschappelijke organisaties kunnen door racisme en vreemdelingenhaat openlijk te veroordelen de ernst van deze gedragingen helpen inzien en racistische en xenofobe uitingen en gedragingen helpen te bestrijden[16].

5. CONCLUSIE

Momenteel lijkt het erop dat een aantal lidstaten nog niet alle bepalingen van het kaderbesluit volledig en/of correct heeft omgezet, meer bepaald die welke betrekking hebben op het ontkennen, vergoelijken of verregaand bagatelliseren van bepaalde misdrijven. De meeste lidstaten beschikken over bepalingen met betrekking tot het aanzetten tot door racisme en

[13] Racistische en xenofobe handelingen moeten worden onderzocht en moeten op passende wijze worden bestraft om de eerbiediging van de grondrechten te garanderen, zoals bevestigd door de arresten van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens van 6.7.2005 (*Nachova en andere/Bulgarije*), 10.3.2010 (*Cakir/België*) en 27.1.2011 (*Dimitrova en andere/Bulgarije*).

[14] Zie in het bijzonder het verslag van het Europees bureau voor de grondrechten (FRA) van 2012 "*Making hate crime visible in the European Union: acknowledging victims' rights*".

[15] *Ibidem*.

[16] Zie arresten van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens van 6.7.2006 (*Erbakan/Turkije*) en 16.7.2009 (*Féret/België*).

vreemdelingenhaat ingegeven geweld en haat, maar die lijken de bepalingen over de strafbare feiten die onder het kaderbesluit vallen, niet altijd volledig om te zetten. Ook met betrekking tot racistische en xenofobe motieven voor misdrijven, de aansprakelijkheid van rechtspersonen en de rechtsmacht zijn enkele hiaten vastgesteld.

De Commissie is van mening dat de volledige en correcte omzetting van het kaderbesluit een eerste stap is om racisme en vreemdelingenhaat overal in de EU door middel van het strafrecht op een gelijke wijze effectief te bestrijden.

De Commissie zal in 2014 met het oog op de volledige en correcte omzetting van het kaderbesluit de dialoog aangaan met de lidstaten, met inachtneming van het Handvest van de grondrechten en in het bijzonder de vrijheid van meningsuiting en vereniging[17].

[17] Zie artikel 10 van Protocol nr. 36 van het Verdrag van Lissabon. Inbreukprocedures met betrekking tot het kaderbesluit kunnen pas vanaf 1 december 2014 worden ingeleid.

Straatsburg, 11.3.2014
COM(2014) 158 final

MEDEDELING VAN DE COMMISSIE AAN HET EUROPEES PARLEMENT EN DE RAAD

Een nieuw EU-kader voor het versterken van de rechtsstaat

INHOUDSTAFEL

MEDEDELING VAN DE COMMISSIE AAN HET EUROPEES PARLEMENT EN DE RAAD Een nieuw EU-kader voor het versterken van de rechtsstaat

1. INLEIDING

De rechtsstaat is de ruggengraat van iedere moderne constitutionele democratie. Het is een van de fundamentele beginselen die voortkomen uit de gemeenschappelijke constitutionele tradities van alle lidstaten van de EU en is, als zodanig, een van de belangrijkste waarden waarop de Unie is gebaseerd. Dit wordt in herinnering geroepen door artikel 2 van het Verdrag betreffende de Europese Unie (VEU) alsook door de preambules van het Verdrag en het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie. Dit is ook de reden waarom, krachtens artikel 49 VEU, eerbiediging van de rechtsstaat een voorwaarde voor toetreding tot de EU is. De rechtsstaat is samen met democratie en mensenrechten tevens een van de pijlers van de Raad van Europa en wordt onderschreven in de preambule van het Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden (EVRM)[1] .

Wederzijds vertrouwen tussen de lidstaten van de EU en hun respectieve rechtsstelsels vormt het fundament van de Unie. De manier waarop het rechtsstaatbeginsel op nationaal niveau ten uitvoer wordt gelegd, speelt in dit verband een cruciale rol. Het vertrouwen van alle burgers en nationale autoriteiten van de EU in de werking van de rechtsstaat is met name van essentieel belang voor de verdere ontwikkeling van de EU tot "een ruimte van vrijheid, veiligheid en recht zonder binnengrenzen"[2]. Dit vertrouwen zal alleen worden opgebouwd en blijven bestaan als de rechtsstaat in alle lidstaten wordt geëerbiedigd.

De verschillende grondwetten en rechtsstelsels van de EU-lidstaten zijn, in principe, adequaat ontworpen en uitgerust om burgers te beschermen tegen een eventuele bedreiging voor de rechtsstaat. Echter, recente gebeurtenissen in enkele lidstaten hebben aangetoond dat een verzuim om de rechtsstaat te eerbiedigen en, bijgevolg, ook een verzuim om de fundamentele waarden te eerbiedigen die de rechtsstaat beoogt te beschermen, aanleiding voor ernstige bezorgdheid kan zijn. Tijdens deze gebeurtenissen was er een duidelijk verzoek van het algemene publiek aan de EU, en in het bijzonder aan de Commissie, om actie te ondernemen. Daarbij zijn resultaten bereikt. Echter, de Commissie en de EU moesten zich op ad-hocoplossingen verlaten, omdat de huidige EU-mechanismen en -procedures niet altijd geschikt waren om een doeltreffende en tijdige respons op bedreigingen voor de rechtsstaat te waarborgen.

De Commissie is de hoedster van de Verdragen en heeft de verantwoordelijkheid om te waarborgen dat de waarden waarop de EU gegrondvest is, worden geëerbiedigd en om het algemene belang van de Unie te beschermen. De Commissie moet in dit verband derhalve een actieve rol op zich nemen[3]. In september 2012 zei voorzitter Barroso in zijn jaarlijkse State of the Union ten overstaan van het Europees Parlement: "Wij hebben een bredere waaier van instrumenten nodig – die ons meer keuze geeft dan alleen tussen de 'soft power' van politieke overreding en de 'nucleaire optie' van artikel 7 van het Verdrag". In zijn toespraak het jaar daarop zei hij: "De ervaring heeft het nut aangetoond van de rol van de Commissie als onafhankelijke en objectieve scheidsrechter. Deze ervaring moet worden geconsolideerd door

1 Zie de Preambule van het EVRM en artikel 3 van het Statuut van de Raad van Europa (http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/001.htm).
2 Zie artikel 3, lid 2, VEU en artikel 67 VWEU.
3 Zie de toespraak van vicevoorzitter Reding, Commissaris van de EU voor Justitie, "The EU and the Rule of Law – What next?"(http://europa.eu/rapied/press-release_SPEECH-13-677_en.htm).

middel van een breder kader […]. De Commissie zal hierover een mededeling opstellen. Ik ben van mening dat dit debat fundamenteel is voor ons idee van Europa."[4]

In juni 2013 benadrukte de Raad Justitie en Binnenlandse Zaken dat "eerbiediging van de rechtsstaat een voorwaarde is voor de bescherming van de grondrechten" en verzocht de Raad de Commissie om "het debat over de mogelijke noodzaak van en vorm van een collaboratieve en systematische methode om deze kwesties aan te pakken verder uit te werken overeenkomstig de Verdragen". In april 2013 hield de Raad Algemene Zaken een uitvoerig debat over het onderwerp[5].

In juli 2013 vroeg het Europees Parlement dat "geregeld wordt beoordeeld of alle lidstaten de fundamentele waarden van de Unie blijven eerbiedigen en de vereisten van democratie en de rechtsstaat blijven naleven"[6].

Deze mededeling is bedoeld als antwoord op deze verzoeken. Op basis van de ervaring van de Commissie, het interinstitutionele debat en brede raadplegingen[7] wordt in de mededeling een nieuw kader vastgesteld om een doeltreffende en samenhangende bescherming van de rechtsstaat in alle lidstaten te waarborgen. Het is een kader dat bedoeld is om een situatie aan te pakken en op te lossen waarin er een systemische bedreiging voor de rechtsstaat bestaat.[8]

Het kader beoogt toekomstige bedreigingen voor de rechtsstaat weg te nemen, voordat de voorwaarden voor de inwerkingtreding van de in artikel 7 VEU vastgestelde mechanismen zijn vervuld. Het is derhalve bedoeld om een lacune te vullen. Het is geen alternatief voor, maar een procedure die voorafgaat aan de in artikel 7 VEU vastgestelde mechanismen en die deze aanvult. Het kader laat ook de bevoegdheden van de Commissie onverlet om specifieke situaties die binnen de werkingssfeer van het Unierecht vallen, te behandelen met gebruikmaking van inbreukprocedures ingevolge artikel 258 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie (VWEU).

---

4 Zie http://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-12-596_en.htm en http://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-13-684_en.htm

5 In maart 2013 hebben de ministers van Buitenlandse Zaken van Denemarken, Finland, Duitsland en Nederland opgeroepen tot meer Europese beschermingsmaatregelen om de eerbiediging van fundamentele waarden van de Unie in de lidstaten te waarborgen. Zie voor de discussie in de Raad Algemene Zaken http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_Data/docs/pressdata/EN/genaff/136915.pdf. Zie voor de conclusies van de Raad Justitie en Binnenlandse Zaken http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/jha/137404.pdf

6 Zie de resoluties van het EP waarin aan de EU-instellingen diverse aanbevelingen worden gedaan inzake de bescherming van artikel 2 VEU (het door Rui Tavares opgestelde verslag van 2013 en de door Louis Michel en Kinga Göncz opgestelde verslagen van 2014 - http://www.europarl.europa.eu/committees/en/libe/reports.html).

7 Tijdens de Assises de la Justice, een conferentie op hoog niveau over de toekomst van de rechtspraak in de EU in november 2013 waaraan werd deelgenomen door meer dan 600 belanghebbenden, was een sessie specifiek gewijd aan het onderwerp "Naar een nieuw rechtsstaatmechanisme". Voor en na de conferentie werd een uitnodiging tot het indienen van ideeën georganiseerd, naar aanleiding waarvan talrijke schriftelijke bijdragen werden ingediend (zie http://ec.europa.eu/justice/events/assises-justice-2013/contributions_en.htm).

8 Zoals voorzitter Barroso benadrukte in zijn State of the Union van september 2013, wordt het kader "gebaseerd op het beginsel van gelijkheid tussen de lidstaten en [moet er] alleen een beroep [op] worden gedaan bij een ernstige, fundamentele bedreiging van de rechtsstaat, waarvoor van tevoren criteria moeten worden vastgesteld" (zie http://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-13-684_en.htm).

Vanuit een breder Europees standpunt gezien is het kader bedoeld om bij te dragen aan het bereiken van de doelstellingen van de Raad van Europa, onder meer op basis van de deskundigheid van de Europese Commissie voor democratie middels het recht (Commissie van Venetië)[9].

2. WAAROM DE RECHTSSTAAT VAN FUNDAMENTEEL BELANG IS VOOR DE EU

Het beginsel van de rechtsstaat is in toenemende mate een dominant organisatiemodel geworden van modern constitutioneel recht en internationale organisaties (met inbegrip van de Verenigde Naties en de Raad van Europa) om de uitoefening van overheidsbevoegdheden te reguleren. Het waarborgt dat alle overheidsbevoegdheden worden uitgeoefend binnen de beperkingen die daaraan zijn gesteld door de wet, overeenkomstig de waarden van democratie en grondrechten en onder het toezicht van onafhankelijke en onpartijdige rechters.

De precieze inhoud van de beginselen en normen die uit het rechtsstaatbeginsel voortvloeien, kunnen variëren op nationaal niveau, afhankelijk van het constitutionele systeem van iedere lidstaat. Niettemin wordt door jurisprudentie van het Hof van Justitie van de Europese Unie ("het Hof van Justitie") en van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens evenals door de Raad van Europa opgestelde documenten, die stoelen op de deskundigheid van de Commissie van Venetië, voorzien in een niet-uitputtende lijst van deze beginselen en wordt hierdoor de betekenis van de rechtsstaat in essentie gedefinieerd als een gemeenschappelijke waarde van de EU overeenkomstig artikel 2 VEU.

Deze beginselen zijn onder meer **legaliteit**, die een transparant, aansprakelijk, democratisch en pluralistisch proces voor de vaststelling van wetgeving vooropstelt; **rechtszekerheid; verbod van willekeur van de uitvoerende macht; onafhankelijke en onpartijdige rechters; onafhankelijke en doeltreffende rechterlijke toetsing, met inbegrip van de eerbiediging van de grondrechten; en gelijkheid voor de wet**[10].

Zowel het Hof van Justitie als het Europees Hof voor de Rechten van de Mens heeft bevestigd dat deze beginselen niet zuiver formele en procedurele vereisten zijn. Ze zijn het instrument waarmee de inachtneming en eerbiediging van de democratie en mensenrechten worden gewaarborgd. De rechtsstaat is derhalve een constitutioneel beginsel met zowel formele als materiële componenten[11].

---

9 De Commissie van Venetië, die officieel de Europese Commissie voor democratie middels het recht wordt genoemd, is het adviesorgaan van de Raad van Europa inzake constitutionele aangelegenheden (zie http://www.venice.coe.int/WebForms/pages/?p=01_Presentation).

10 Zie bijlage I voor een overzicht van de relevante jurisprudentie inzake de rechtsstaat en de beginselen die aan de rechtsstaat verbonden zijn.

11 Het Hof van Justitie verwijst niet naar de rechtsstaat als slechts een formele en procedurele vereiste, maar benadrukt tevens het belang ervan door te verduidelijken dat een "rechtsgemeenschap" betekent dat de EU-instellingen onderworpen zijn aan toezicht op de verenigbaarheid van hun handelingen met niet alleen het Verdrag, maar ook met "de algemene rechtsbeginselen en de grondrechten" (zie onder meer zaak C-50/00 P, Unión de Pequeños Agricultores, Jurispr. 2002, blz. I-06677, punten 38 en 39; gevoegde zaken C-402/05 P en C-415/05 P, Kadi, Jurispr. 2008, blz. I-06351, punt 316). Dit is tevens bevestigd door het Europees Hof voor de Rechten van de Mens, dat de rechtsstaat een materiële aard geeft door vast te stellen dat het een concept is dat inherent is aan alle artikelen van het EVRM (zie bijvoorbeeld EHRM, Stafford/Verenigd Koninkrijk, 28 mei 2001, punt 63). Benadrukt moet worden dat het Hof in de Franse versie niet alleen de termen "pre-eminence du droit" gebruikt, maar ook "Etat de droit".

Dit betekent dat de eerbiediging van de rechtsstaat onlosmakelijk verbonden is met eerbiediging van de democratie en de grondrechten: er kan geen democratie zijn en eerbiediging van de grondrechten zonder eerbiediging van de rechtsstaat en vice versa. Grondrechten zijn alleen effectief als ze in rechte inroepbaar zijn. Democratie wordt beschermd als de fundamentele rol van de rechterlijke macht, met inbegrip van grondwettelijke hoven, erin slaagt de vrijheid van meningsuiting, vrijheid van vereniging en de naleving van de regels die het politieke en electorale proces beheersen, te waarborgen.

Binnen de EU is de rechtsstaat van bijzonder groot belang. Eerbiediging van de rechtsstaat is niet alleen een essentiële voorwaarde voor de bescherming van alle fundamentele waarden die in artikel 2 worden opgesomd, maar is tevens een essentiële voorwaarde voor de inachtneming van alle rechten en plichten die voortvloeien uit de Verdragen en het internationale recht. Het vertrouwen van alle EU-burgers en nationale autoriteiten in de rechtsstelsels van alle andere lidstaten is van cruciaal belang voor de werking van de gehele EU als "een ruimte van vrijheid, veiligheid en recht zonder binnengrenzen". Op dit moment moet een besluit van een nationale rechtbank inzake civiel- en handelsrechtelijke aangelegenheden automatisch worden erkend en gehandhaafd in een andere lidstaat en moet een Europees aanhoudingsbevel dat in de ene lidstaat voor een beweerdelijke crimineel is uitgevaardigd, als zodanig worden uitgevoerd in een andere lidstaat[12]. Dit zijn duidelijke voorbeelden van waarom het voor alle lidstaten aanleiding voor bezorgdheid zou moeten zijn, als de rechtsstaat niet volledig wordt geëerbiedigd in één lidstaat. Om deze reden heeft de EU groot belang bij het waarborgen en versterken van de rechtsstaat in de gehele Unie.

3. WAAROM EEN NIEUW EU-KADER VOOR HET VERSTERKEN VAN DE RECHTSSTAAT

In gevallen waarin de mechanismen die op nationaal niveau zijn vastgesteld om de rechtsstaat te beschermen, niet langer doeltreffend werken, bestaat er een systemische bedreiging voor de rechtsstaat en, bijgevolg, voor de werking van de EU als een ruimte van vrijheid, veiligheid en recht zonder binnengrenzen. In dergelijke situaties moet de EU optreden om de rechtsstaat te beschermen als een gemeenschappelijke waarde van de Unie.

Echter, de ervaring heeft aangetoond dat een systemische bedreiging voor de rechtsstaat in de lidstaten niet in alle omstandigheden doeltreffend kan worden aangepakt met de instrumenten die momenteel op het niveau van de Unie beschikbaar zijn.

Het optreden van de Commissie om **inbreukprocedures** in te leiden, op grond van **artikel 258 VWEU**, is een belangrijk instrument gebleken voor het aanpakken van bepaalde zorgwekkende kwesties op het gebied van de rechtsstaat[13]. Echter, inbreukprocedures kunnen uitsluitend door de Commissie worden ingeleid in gevallen waarin deze kwesties tegelijkertijd ook een inbreuk zijn op een specifieke bepaling van het Unierecht.[14]

[12] Zie zaak C-168/13, Jeremy F/Premier Ministre, nog niet gepubliceerd, punten 35 en 36.

[13] Zie bijvoorbeeld de zaken C-286/12, Commissie/Hongarije, nog niet gepubliceerd (gelijke behandeling met betrekking tot het verplichte pensioen van rechters en openbare aanklagers); C-518/07, Commissie/Duitsland, Jurispr. 2010, blz. I-01885 en C-614/10, Commissie/Oostenrijk, nog niet gepubliceerd (onafhankelijkheid van gegevensbeschermingsautoriteiten).

[14] Het optreden van de Commissie om naleving van het Handvest van de grondrechten te waarborgen, illustreert deze juridische beperking, die afkomstig is uit het Verdrag zelf. Zoals uitgelegd in haar mededeling "Strategie voor een doeltreffende tenuitvoerlegging van het Handvest van de grondrechten door de Europese Unie" van 19 oktober 2010 (COM(2010) 573 definitief), is de Commissie vastbesloten om alle middelen die haar ter beschikking staan, te gebruiken om te waarborgen dat het Handvest volledig wordt geëerbiedigd door de lidstaten. Dit heeft in het bijzonder betrekking op artikel

Er zijn zorgwekkende situaties die buiten de werkingssfeer van het Unierecht vallen en derhalve niet kunnen worden beschouwd als een inbreuk op verplichtingen uit hoofde van de Verdragen, maar die wel een systemische bedreiging voor de rechtsstaat vormen. Op deze situaties kunnen de **preventie- en sanctiemechanismen waarin artikel 7 VEU voorziet**, van toepassing zijn. De Commissie is een van de actoren die uit hoofde van het Verdrag de bevoegdheid hebben om een met redenen omkleed voorstel tot inwerkingstelling van deze mechanismen in te dienen. Artikel 7 VEU is bedoeld om te waarborgen dat alle lidstaten de gemeenschappelijke waarden van de EU eerbiedigen, met inbegrip van de rechtsstaat. De werkingssfeer van het artikel is niet beperkt tot gebieden die onder het Unierecht vallen, maar geeft de EU de bevoegdheid om in te grijpen met het doel de rechtsstaat te beschermen, ook op gebieden waarop lidstaten autonoom handelen. Zoals wordt uitgelegd in de mededeling van de Commissie over artikel 7 VEU, is dit gerechtvaardigd door het feit dat "bij een schending van de fundamentele waarden door een lidstaat die ernstig is in de zin van artikel 7 van het VEU, […] immers het risico [bestaat] dat de fundamenten van de Unie en het vertrouwen tussen haar leden worden ondermijnd, ongeacht op welk gebied de schendingen begaan zijn"[15].

Evenwel kan het preventiemechanisme van artikel 7, lid 1, VEU enkel in werking worden gesteld ingeval er "duidelijk gevaar bestaat voor een ernstige schending" en het sanctiemechanisme van artikel 7, lid 2, VEU uitsluitend in geval van een "ernstige en voortdurende schending van de in artikel 2 bedoelde waarden door een lidstaat". De drempels voor het in werking stellen van beide mechanismen van artikel 7 zijn zeer hoog en onderstrepen dat deze mechanismen bedoeld zijn om gebruikt te worden in laatste instantie.

Recente ontwikkelingen in enkele lidstaten hebben aangetoond dat deze mechanismen niet altijd geschikt zijn om snel te reageren op gevaren voor de rechtsstaat in een lidstaat.

Er zijn derhalve situaties waarin bedreigingen voor de rechtsstaat niet doeltreffend kunnen worden aangepakt met bestaande instrumenten[16]. Een **nieuw EU-kader voor het versterken van de rechtsstaat** als een essentiële gemeenschappelijke waarde van de EU is nodig als aanvulling op de inbreukprocedures en de mechanismen van artikel 7 VEU. Het kader zal een aanvulling vormen op de mechanismen die op het niveau van de Raad van Europa reeds zijn ingevoerd ter bescherming van de rechtsstaat[17]. Het weerspiegelt de doelstellingen van de EU

---

47 van het Handvest, dat bepaalt dat eenieder wiens door het recht van de Unie gewaarborgde rechten zijn geschonden, recht heeft op een doeltreffende voorziening in rechte voor een onafhankelijk gerecht. Echter, de Commissie kan dit doen ten opzichte van de lidstaten, "uitsluitend wanneer zij het recht van de Unie ten uitvoer brengen", zoals uitdrukkelijk is bepaald in artikel 51 van het Handvest. Zie bijvoorbeeld zaak C-87/12, Kreshnik Ymeraga en anderen/Ministre du Travail, de l'Emploi et de l'Immigration, nog niet gepubliceerd, C-370/12 Thomas Pringle/Government of Ireland, Ireland and The Attorney General, nog niet gepubliceerd en C-617/10, Åklagaren/Hans Åkerberg Fransson, nog niet gepubliceerd.

15 Mededeling van de Commissie van 15 oktober 2003: Eerbiediging en bevordering van de waarden waarop de Unie is gegrondvest, COM(2003) 606 definitief.

16 In enkele gevallen kunnen systemische tekortkomingen met betrekking tot de rechtsstaat worden aangepakt met gebruikmaking van de mechanismen voor samenwerking en toetsing op basis van de toetredingsakten voor Roemenië en Bulgarije. Echter, deze mechanismen, die hun grondslag rechtstreeks in het primaire Unierecht hebben, hebben betrekking op situaties voorafgaande aan de toetreding en derhalve op overgangssituaties. Ze zijn daarom niet geschikt voor het aanpakken van een bedreiging voor de rechtsstaat in *alle* lidstaten van de EU.

17 Artikel 8 van het statuut van de Raad van Europa bepaalt dat indien een lidstaat een "ernstige inbreuk heeft gepleegd" op de beginselen van de rechtsstaat en de mensenrechten, de rechten van die lidstaat op vertegenwoordiging kunnen worden opgeschort en dat de lidstaat zelfs van het lidmaatschap van de

op het gebied van zowel de bescherming van haar fundamentele waarden als het bereiken van een grotere mate van wederzijds vertrouwen en integratie in de ruimte van vrijheid, veiligheid en recht zonder binnengrenzen.

Door het vaststellen van een nieuw kader voor het versterken van de rechtsstaat streeft de Commissie ernaar duidelijkheid te scheppen en de voorspelbaarheid te vergroten van de maatregelen die zij in de toekomst mogelijk zal moeten treffen en tegelijkertijd te waarborgen dat alle lidstaten gelijk worden behandeld. Op basis van deze mededeling is de Commissie bereid om deze kwesties verder te bespreken met de lidstaten, de Raad en het Europees Parlement.

4. HOE HET NIEUWE EU-KADER VOOR DE RECHTSSTAAT ZAL WERKEN

Het doel van het kader is om de Commissie in staat te stellen een oplossing te vinden met de betrokken lidstaat om te voorkomen dat een systemische bedreiging voor de rechtsstaat in die lidstaat ontstaat die zich zou kunnen ontwikkelen tot een "duidelijk gevaar voor een ernstige schending" in de zin van artikel 7 VEU, wat zou vereisen dat de in dat artikel voorziene mechanismen in werking worden gesteld.

Om de gelijke behandeling van de lidstaten te waarborgen, zal het kader op dezelfde wijze op alle lidstaten van toepassing zijn op basis van dezelfde criteria voor wat als een systemische bedreiging voor de rechtsstaat wordt aangemerkt.

4.1. Waardoor wordt het nieuwe EU-kader in werking gesteld

Het kader zal in werking worden gesteld in situaties waarin de autoriteiten van een lidstaat maatregelen treffen of situaties gedogen die een groot risico inhouden van een systematisch en nadelig effect op de integriteit, stabiliteit of de juiste werking van de instellingen en de waarborgingsmechanismen die op nationaal niveau zijn vastgesteld om de rechtsstaat te beschermen.

Het nieuwe EU-kader voor de rechtsstaat is niet ontworpen om in werking te worden gesteld door individuele inbreuken op grondrechten of door een rechterlijke dwaling. Deze kwesties kunnen en moeten worden behandeld door de nationale rechtsstelsels en in de context van de toezichtmechanismen die zijn vastgesteld in het Europees Verdrag voor de rechten van de mens, waarbij alle EU-lidstaten partij zijn.

Het belangrijkste doel van het kader is om een respons te zijn op **bedreigingen voor de rechtsstaat** (zoals gedefinieerd in deel 2) die **een systemisch karakter** hebben[18]. De politieke, institutionele en/of rechtsorde van een lidstaat als zodanig, zijn constitutionele structuur, de scheiding der machten, de onafhankelijkheid of onpartijdigheid van de rechterlijke macht of zijn systeem van rechterlijke toetsing met inbegrip van, in voorkomende gevallen, constitutionele rechtspraak moeten bedreigd worden – bijvoorbeeld als gevolg van

Raad van Europa uitgesloten kan worden. Zoals de in artikel 7 VEU vastgestelde mechanismen is dit mechanisme nooit in werking gesteld.

18 Zie met betrekking tot het begrip "systemische tekortkomingen" wat betreft de eerbiediging van grondrechten bij handelen binnen de werkingssfeer van het Unierecht, bijvoorbeeld, de gevoegde zaken C-411/10 en 493/10, N.S., nog niet gepubliceerd, punten 94 en 106; en zaak C-4/11, Duitsland/Kaveh Puid, nog niet gepubliceerd, punt 36. Zie met betrekking tot het begrip "systemisch" of "structureel" in de context van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens ook de rol van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens bij het identificeren van onderliggende systemische problemen, zoals gedefinieerd in de resolutie Res(2004)3 van het Comité van Ministers van 12 mei 2004, on Judgments Revealing an Underlying Systemic Problem, (https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=743257&Lang=fr).

de invoering van nieuwe maatregelen of wijdverspreide praktijken van overheidsinstanties en het gebrek aan verhaalmogelijkheden bij nationale gerechten. Het kader wordt in werking gesteld in gevallen waarin nationale "rechtsstaatswaarborgen" niet het vermogen lijken te hebben om die bedreigingen op effectieve wijze aan te pakken.

Het kader zou de Commissie niet verhinderen haar bevoegdheden uit hoofde van artikel 258 VWEU te gebruiken in situaties die binnen de werkingssfeer van het Unierecht vallen, noch zou het verhinderen dat de in artikel 7 VEU vastgestelde mechanismen rechtstreeks in werking worden gesteld, ingeval een plotselinge verslechtering in een lidstaat een krachtigere reactie van de EU vereist[19].

4.2. Het kader als een proces van drie fasen

In gevallen waarin er duidelijke aanwijzingen zijn van een systemische bedreiging voor de rechtsstaat in een lidstaat zal de Commissie een gestructureerde uitwisseling met die lidstaat inleiden. Dit proces is gebaseerd op de volgende beginselen:

- doelgericht streven naar het vinden van een oplossing via een **dialoog** met de betrokken lidstaat;

- waarborgen dat een **objectieve en grondige evaluatie** van de desbetreffende situatie plaatsvindt;

- het beginsel van **gelijke behandeling** van de lidstaten eerbiedigen;

- **snelle en concrete maatregelen** aangeven die genomen zouden kunnen worden om de systematische bedreiging tegen te gaan en het gebruik van de in artikel 7 VEU vastgestelde mechanismen te voorkomen.

Dit proces bestaat, als regel, uit drie fasen: een evaluatie van de Commissie, een aanbeveling van de Commissie en een follow-up van de aanbeveling.

De evaluatie van de Commissie

De Commissie zal alle relevante informatie verzamelen en beoordelen of er duidelijke aanwijzingen zijn van een systemische bedreiging voor de rechtsstaat zoals hierboven beschreven. Deze evaluatie kan gebaseerd zijn op de aanwijzingen die worden ontvangen van beschikbare bronnen en erkende instellingen, met inbegrip van de organen van de Raad van Europa en het Bureau van de Europese Unie voor de grondrechten[20].

Indien, als gevolg van deze voorlopige evaluatie, de Commissie van oordeel is dat er inderdaad sprake is van een systemische bedreiging voor de rechtsstaat, zal zij met de betrokken lidstaat een dialoog aangaan door de lidstaat een "rechtsstaatadvies" te sturen, waarin zij haar bezorgdheid onderbouwt en de betrokken lidstaat de mogelijkheid biedt om te reageren. Het advies zou het resultaat kunnen zijn van een uitwisseling van correspondentie en overleg met de relevante autoriteiten en kan, indien van toepassing, gevolgd worden door verdere uitwisselingen.

De Commissie verwacht dat de betrokken lidstaat, in afwachting van de evaluatie door de Commissie, gedurende het gehele proces in overeenstemming met de in het derde lid van artikel 4 VEU vastgestelde **plicht tot loyale samenwerking** medewerking verleent en afziet van het invoeren van onomkeerbare maatregelen met betrekking tot de door de Commissie

[19] Zie ook de mededeling van de Commissie van 15 oktober 2003 (voetnoot 15).

[20] Zie in het bijzonder artikel 4, lid 1, onder a), van Verordening (EG) nr. 168/2007 van de Raad tot oprichting van een Bureau van de Europese Unie voor de grondrechten (PB L 53, blz. 1).

aan de orde gestelde kwesties die aanleiding geven tot bezorgdheid. Wanneer een lidstaat verzuimt om in dit proces medewerking te verlenen of het zelfs hindert, zal dit een element zijn dat in aanmerking wordt genomen bij het beoordelen van de ernst van de bedreiging.

In deze fase van het proces zal, hoewel het inleiden van de evaluatie door de Commissie en het versturen van haar advies bekend zal worden gemaakt door de Commissie, als regel de inhoud van de uitwisselingen met de betrokken lidstaat geheim worden gehouden, om een snelle oplossing mogelijk te maken.

De aanbeveling van de Commissie

In een tweede fase zal de Commissie, tenzij de kwestie in de tussentijd een bevredigende oplossing heeft gekregen, de betrokken lidstaat een "rechtsstaataanbeveling" doen toekomen, indien zij van oordeel is dat er objectief bewijs is van een systemische bedreiging en dat de autoriteiten van die lidstaat geen passende maatregelen treffen om de situatie te corrigeren.

In haar aanbevelingen zal de Commissie duidelijk de redenen aangeven waarom zij bezorgd is en aanbevelen dat de lidstaat de geconstateerde problemen binnen een vastgestelde termijn oplost en de Commissie op de hoogte stelt van de maatregelen die daartoe zijn getroffen. Indien van toepassing kunnen in de aanbeveling specifieke manieren en maatregelen worden aangegeven om de situatie te corrigeren.

De evaluatie en conclusies van de Commissie zullen worden gebaseerd op de resultaten van de dialoog met de lidstaat en op eventueel aanvullend bewijs, ten aanzien waarvan de lidstaat ook van tevoren gehoord zou moeten worden.

De Commissie zal het versturen van haar aanbeveling en de inhoud ervan in hoofdlijnen bekendmaken.

Follow-up van de aanbeveling van de Commissie

In een derde fase zal de Commissie toezien op de maatregelen die de betrokken lidstaat treft als follow-up van de aan die lidstaat gerichte aanbeveling. Dit toezicht kan worden gebaseerd op verdere uitwisselingen met de betrokken lidstaat en zou bijvoorbeeld gericht kunnen zijn op de vraag of bepaalde, tot bezorgdheid aanleiding gevende kwesties zich blijven voordoen of op de vraag hoe de lidstaat haar in de tussentijd gedane beloften om de situatie te corrigeren uitvoert.

Indien de betrokken lidstaat binnen de vastgestelde termijn niet zorgt voor bevredigende follow-up van de aanbeveling, zal de Commissie de mogelijkheid overwegen om een van de in artikel 7 VEU vastgestelde mechanismen in werking te stellen[21].

Institutionele interactie

Het Europees Parlement en de Raad zullen op regelmatige basis en nauwgezet op de hoogte worden gehouden van de voortgang binnen elk van de fasen.

De deskundigheid van derden benutten

De Commissie kan, om gekwalificeerde kennis van bepaalde kwesties met betrekking tot de rechtsstaat in lidstaten te verkrijgen, externe deskundigheid inroepen, met name tijdens de evaluatiefase, onder meer van het Bureau van de Europese Unie voor de grondrechten[22].

[21] Zie ook de mededeling van de Commissie van 15 oktober 2003 (voetnoot 15).

[22] Het Bureau kan advies geven binnen de reikwijdte van zijn taken als gedefinieerd door Verordening (EG) nr. 168/2007 van de Raad (zie voetnoot 20).

Dergelijke externe deskundigheid kan in het bijzonder bijdragen aan de totstandkoming van een vergelijkende analyse met betrekking tot bestaande regels en praktijken in andere lidstaten teneinde de gelijke behandeling van de lidstaten te waarborgen, op basis van een gemeenschappelijk begrip van de rechtsstaat binnen de EU.

Afhankelijk van de situatie kan de Commissie besluiten advies en ondersteuning te vragen van leden van de netwerken van de rechterlijke macht in de EU, zoals de netwerken van voorzitters van de Hoge Rechtscolleges van de Europese Unie[23], de Vereniging van Raden van State en Hoogste Bestuursrechtelijke Rechtscolleges van de Europese Unie[24] of de Raden voor de rechtspraak[25]. De Commissie zal samen met deze netwerken onderzoeken hoe dergelijke ondersteuning in toepasselijke gevallen snel beschikbaar kan worden gesteld en of hiervoor specifieke regelingen nodig zijn.

De Commissie zal, als regel en in toepasselijke gevallen, de Raad van Europa en/of zijn Commissie van Venetië om advies vragen en zal haar analyse met hen coördineren in alle gevallen waarin de kwestie ook tot hun aandachtsgebied behoort en onderwerp is van hun analyses.

5. CONCLUSIE

Deze mededeling stelt een nieuw EU-kader voor de rechtsstaat vast als de bijdrage van de Commissie aan het versterken van het vermogen van de EU om doeltreffende en gelijke bescherming van de rechtsstaat in alle lidstaten te waarborgen. Hiermee reageert de Commissie op verzoeken van het Parlement en de Raad. Deze mededeling is gebaseerd op de bevoegdheden die door de bestaande Verdragen aan de Commissie worden verleend en belet niet dat de Verdragen op dit gebied verder worden ontwikkeld, hetgeen besproken moet worden in het kader van bredere reflecties over de toekomst van Europa. Naast het optreden van de Commissie zal de rol van het Europees Parlement en de Raad van cruciaal belang zijn voor het versterken van de vastbeslotenheid van de Unie om de rechtsstaat te ondersteunen.

23 Netwerk van voorzitters van de Hoge Rechtscolleges van de Europese Unie (zie http://www.networkpresidents.eu/).

24 Vereniging van Raden van State en Hoogste Bestuursrechtelijke Rechtscolleges van de Europese Unie (zie http://www.aca-europe.eu/index.php/en/).

25 Europees Netwerk van Raden voor de rechtspraak (zie http://www.encj.eu).

AFSCHRIFT

RECTIFICATIE

Op **één en twintig juni tweeduizend zeven** --
verscheen voor mij, mr Theodorus Hubertus Johannes Maria op de Laak, notaris te ----
Budel, gemeente Cranendonck:--
de heer **Joannes Petrus van den Wittenboer**, planned change agent en voorzitter ---
van de "Intermediaire stichting van de Universele Verklaring van de Rechten van de ---
Mens", tevens eigenaar van de eenmanszaak "Audio-Rarities", volgens zijn verklaring
geboren te Mierlo veertien mei negentienhonderd vijf en vijftig, woonachtig ten adres --
Kastanje 28, 5731 NK Mierlo, van Nederlandse nationaliteit, ongehuwd en nooit -------
gehuwd geweest en niet geregistreerd of geregistreerd geweest als partner, -----------
legitimatie: paspoort nummer NF8802866. ---
De voormelde stichting is statutair gevestigd te Geldrop, en is ingeschreven in het -----
register bij de Kamer van Koophandel en Fabrieken voor Zuidoost Brabant te -----------
Eindhoven onder dossiernummer 41092925, de stichting is geregistreerd met het -----
adres op het woonadres van Joannes Petrus van den Wittenboer, waar ook de ---------
eenmanszaak op is geregistreerd, deze eenmans is bekend bij de Kamer van ----------
Koophandel en Fabrieken voor Zuidoost Brabant te Eindhoven onder dossiernummer -
17090220. --
De comparant verklaarde dat hij een eerder gedane **"onder ede verklaring van** ------
zestien juli tweeduizend vier"wil rectificeren. --
De comparant rectificeert het navolgende: --
De partijen: --
1a).Hoofdpartij. de publiekrechtelijke rechtspersoon Staat der Nederlanden, -----------
Binnenhof 19, Den Haag, "N.L.", waarbij de publiekrechtelijke rechtspersoon de --------
Nederlandse Staat niet in de specifieke bestuurstaak heeft gehandeld, maar in de -----
ondernemersactiviteit, public relations, en de wetenschap, bestaat er geen voldoende -
grond haar anders te bejegenen dan privaatrechtelijke rechtspersonen die dezelfde of
vergelijkbare activiteiten verrichten. ---
2a).Hoofdpartij. Eenmanszaak Audio Rarities, Kastanje 28, 5731 NK, Mierlo, "N.L.", --
directeur J.P. van den Wittenboer die op **uitdrukkelijke uitnodiging van de Staat der Nederlanden** "Ministerie van Economische Zaken in Den Haag" een rechtsverhouding
is aangegaan voor "fair use only" met het project "Hitler's Inferno" in verband met ------
zakendoen in Japan in negentienhonderd acht en negentig, door de Nederlandse ------
overheid in verband met vierhonderd (400) jaar handelsbetrekkingen tussen Nederland
en Japan. Op één en twintig september negentienhonderd acht en negentig ------------
"spreekdagen" zijn door Audio-Rarities,de heer J.P. van den Wittenboer ten adres van
het Ministerie van Economische Zaken persoonlijk en mondeling de --------------------
licentievoorwaarden voor "fair use only" met het Hitler's Inferno"project grondig ---------
besproken. Gesproken is met Mr. Hendrik E.C. Koets. Er is geen schriftelijke "fair use -
only-agreement" vastgelegd tussen de Staat en Audio-Rarities, wel is een schriftelijke -
bevestiging door de Nederlandse Staat op veertien december negentienhonderd acht -
en negentig, vanuit Tokio, Japan verzonden, waarin de mondelinge afspaak van één --
en twintig september negentienhonderd acht en negentig en wat besproken is, kort ----
samengevat is bevestigd. De Staat heeft zich vrijwillig zelf partij gekozen. ---------------
3a).Secondiare-partij. De privaatrechtelijke rechtspersoon de Stichting Intermediary --
Foundation of the Universal Declaration of Human Rights, Kastanje 28, 5731 NK, ------
Mierlo, "N.L.", voorzitter J.P. van den Wittenboer. Als exclusieve internationaal ---------
licentiehouder "fair use only" over het werk Hitler's Inferno, door Audio Rarties LPA ----
2445 USA, nineteenhundred fourty five, World-War II, werkzaam tevens als ------------
intermediair, wetenschappelijk, mensenrechten. ---

4a).Secondiare-partij. de publiekrechtelijke rechtspersoon Zuid-Duitse Deelstaat ------ Freistaat Bayern, Duitsland, Alexandera Strasse 3, 80538, München, Deutschland. Als algemeen auteursrechthouder over het werk "Hitler's Inferno". Kontrollratdirektive 50. --
5a).Secondiare-partij. de publiekrechtelijke rechtspersoon de Amerikaanse auteurs -- en muziekrechtenorganisatie The Harry Fox Agency Inc., New York U.S.A., 771 Third - Avenue, New York, 10017 USA, vertegenwoordigd door Frank S. Rittman in de functie van International Business Administrator, die zich laat vergezellen door Edward -------- P.Murpy en Yoshio Inomata. Aangaande het verstrekken van een schriftelijke ---------- internationale exclusieve-licentie "Hitler's Inferno" voor "fair use only", datum afgifte ---- licentie zeventien augustus negentienhonderd vijf en negentig.----------------------------

Voorwaarden en condities "fair use only" voor wetenschappelijk en bibliotheek - gebruik.--

Hitler's Inferno is een werk van letterkunde, wetenschap of kunst, hetwelk bestaat uit -- afzonderlijke werken van liederen en toespraken uit het tijdperk Hitler Duitsland in een door de maker Audio Rarities (USA) in een logische anti-fascistische vorm aan --------- elkander in de Engelse taal gesproken commentaar in negentienhonderd vijf en veertig in de USA, het einde van de Tweede Wereldoorlog, hierbij wordt, onverminderd het ---- auteursrecht op ieder werk afzonderlijk, als de maker aangemerkt Audio Rarities (USA) degene, onder wiens leiding en toezicht het totale werk is tot stand gebracht. Het ------ auteursrecht over de Duitse toespraken en geluidsopnames door Adolf Hitler en ------- NSDAP -bij overdracht door de geallieerden na negentienhonderd vijf en veertig- ------ berusten bij de Zuid-Duitse deelstaat Freistaat Bayern, en de nederlandse versies van toespraken en liederen van de NSB bij de staat der Nederlanden. Hierbij is in het geval van het werk "Hitler's Inferno" het totale auteursrecht in eigendom van Freistaat -------- Bayern, het doel hiervan is om misbruik onder controle te kunnen houden door de ----- staat en strafbaar te stellen in verband met het ondeskundig gebruik van toespraken, - liederen, afbeeldingen en gedragingen die na negentienhonderd vijf en veertig na de -- val van het Derde Rijk bewezen en ernstig fout waren bevonden door het Tribunaal in - Neurenberg. Zowel de hedendaagse Duitse wet-en regelgeving (Duitse grondwet) ----- alsmede de Amerikaanse en Nederlandse wet- en regelgeving alsmede Europese en - Internationale Verdragen maken uitzonderingen voor het gebruiken van materialen ---- voor historische, wetenschappelijke en educatieve doelstellingen voor gebruik door ---- bibliotheken en op scholen, studie of gebruik door wetenschappers, (Title 17, United -- States Code). Bij het auteursrecht moet nog iets anders worden onderscheiden en wel het zogenaamde persoonlijkheidsrecht droit moral door Audio Rarities (USA). Het ------ persoonlijkheidsrecht van de auteur van het werk gaat nimmer teniet. Dit recht moet --- alzo beschouwd worden als een absoluut en exclusief zelfstandig recht, staande naast het auteurschap. Uit het een en ander volgt, dat het persoonlijkheidsrecht -------------- onafhankelijk van het auteursrecht een zelfstandig, niet overdraagbaar recht vormt. Als de toespraken en liederen in negentienhonderd vijf en veertig op rechtmatige manier -- zijn verzameld, hetgeen uit onderzoek is gebleken en moet worden aangenomen, heeft Audio Rarities (USA) het exclusieve recht de plaat "Hitler's Inferno" in eigenbeheer te - vermenigvuldigen en te verspreiden. Het droit moral kan na overlijden van de maker --- worden uitgeoefend door degenen die hij daartoe bij uiterste wilsbeschikking heeft ----- aangewezen. Zonder uiterste wilsbeschikking door de maker zelf afgegeven, of bij ----- ontbreken van informatie over de maker,alleen mogelijk met een schriftelijke licentie --- door de auteursrechtenorganisatie.Intermediary Foundation of the Universal ----------- Declaration of the Universal Declaration of Human Rights, postbus 324, 5660 AH, ----- Geldrop Nederland heeft sinds negentienhonderd vijf en negentig bij schriftelijke ------- licentie door de Amerikaanse Auteursrechten organisatie "The Harry Fox Agency Inc" - in New York USA, te gelden als exclusieve licentiehouder op het mogen beheren en ---

internationaal verspreiden van het intellectueel & mechanische eigendomsrechten ----- "Hitler's Inferno", hiernaast kunnen bibliotheken, archieven, musea als niet-exclusieve licentiehouders fungeren en wetenschappers-agreementen verstrekken aan ------------ onderzoekers. Het op de geluidsdragers vastgelegde materiaal is gegarandeerd -------- authentiek. Het werk "Hitler's Inferno" is gegarandeerd geen nazisme of neo-nazisme. Het is een getuigenis over de holocaust. De juridische afhandeling over de -------------- auteursrechten en over het werk zijn in negentienhonderd negen en negentig en -------- daarna op zestien juli tweeduizend vier met een titel "In naam der Koningin" notarieel - vastgelegd bij Notariaat op de Laak, Capucijnerplein 38, Budel Nederland. Het werk is verder geregistreerd met een registratienummer bij de Belastingdienst "registratie en -- successie" in Nederland. Op één maart negentienhonderd negen en tachtig traden de Verenigde Staten toe tot de "Berner Conventie ", een tussen een aantal staten ---------- gesloten verdrag, (Berner Conventie, gedefinieerd onder sectie 101 van Title 17,United States Code) waarbij het auteursrecht van onderdanen van elk van de deelnemende -- Staten beschermd wordt in alle aangesloten Staten, waaronder ook Nederland. --------- Stichting Stemra is de Nederlandse zusterorganisatie van de Amerikaanse -------------- auteursrechtenorganisatie The Harry Fox, Inc New York. Vervaardigde opnamen van - uitzonderlijke documentaire waarde naast andere items mogen in officiële archieven -- worden bewaard. Hitler's Inferno is opgenomen in de USA, bij de Universiteit van ------- Kansas City, Missouri, in de Miller Nicols Library,en maakt deel uit van een -------------- wetenschappelijke verzameling van items over de holocaust onder de rubriek ----------- "Suzanne Statland Collections in Holocaust Studies" a bibliography of research --------- materials. --

Toegelaten: hetgeen in overeenstemming is met de wettelijke en de morele norm met hetgeen naar de regels van het maatschappelijke verkeer redelijkerwijs geoorloofd is -- met inachtneming van Artikel 25 A W en title 17 United States Code, in combinatie met in kracht rechtsgeldige Europese en Internationale Verdragen (Berner Conventie, ------ WIPO- Verdragen, Rome Conventie, TRIPS agreement van World Trade --------------- Organisation), Internationaal Verdrag inzake Economische, Sociale en Culturele -------- Rechten, waarin de auteursrechten van wetenschappers en de beoefening van de ----- wetenschap, mensenrechten zijn geworden, waar individuele aangesloten---------------- Staten aan zijn verbonden. ---

Verboden: in het algemeen iedere gehele of gedeeltelijke mechanische overname, ---- bewerking of nabootsen inbreuk op intellectueel eigendom in gewijzigde vorm voor een ander doel of een daadwerkelijk verschil vertonen dan het oorspronkelijke doel door de maker zelf verkozen; alle produkten die niet in overeenstemming zijn met de wettelijke en de morele norm, en alles wat met hetgeen naar de regels van het maatschappelijke verkeer redelijkerwijs niet geoorloofd is en als redelijkerwijs aannemelijk is, dat ook de maker die inbreuken zou hebben afgekeurd; ten gehore brengen of vertonen in het ---- openbaar, illegaal verspreiden van produkten of misbruik van gedachtengoed, ---------- negativisme, obsceniteit, obscurantisme; gebaren, uitdrukkingen, emblemen, ----------- geschiedvervalsing; muziek gezongen en gesproken alsmede instrumentale ------------ bewerkingen, met inbegrip van de beschikbaarstelling voor het publiek op zodanige --- wijze dat deze voor leden van het publiek op een door hen individueel gekozen plaats en tijd toegankelijk zijn, hierbij inbegrepen omroepuitzendingen, sportevenementen, al dan niet per kabel satelite, en internettransmissies.--

Indien aan twee of meer personen een gemeenschappelijk auteursrecht op een zelfde werk toekomt, kan, tenzij anders is overeengekomen, de handhaving van dit recht door ieder hunner geschieden. De Staat de monopoliehouder over het vervolgen van -------- strafbare feiten in overeenstemming met wat hierover is vastgelegd in ------------------ negentienhonderd vijf en veertig door de geallieerden controleraad op grond van de ---

wetgeving ter voorkoming van nationalisme en militairisme van de Tweede --------------
Wereldoorlog "kontrollratdirektive 50". --
De volgende partijen zijn aanwezig.--
Bij de ondertekening van deze notariële rectificatie zijn de volgende partijen aanwezig:
J.P. van den Wittenboer in de functie als directeur Audio-Rarities en in de functie als --
Voorzitter van Intermediary Foundation of the Universal Declaration of Human Rights.
De overige partijen zijn niet in persoon vertegenwoordigd bij de ondertekening van de -
rectificatie van de notariële akte.---
Originele schriftelijke bewijzen zullen aan de akte worden gehecht, wanneer niet ----
origineel zal worden aangegeven dat het een kopie of een print betreft Onder de -------
originele aanhechtingen zit ook een "originele Kiezerspas voor de verkiezingen voor ---
Provinciale Staten Noord-Brabant die gehouden is op zeven en twintig maart -----------
tweeduizend zeven. De kiezerspas was bestemd voor de heer Joannes Petrus van ----
den Wittenboer, adres Kastanje 28, 5731 NK, Mierlo, waarbij door hemzelf de volmacht aan de Voorzitter van de Stichting Intermediary Foundation of the Universal ------------
Declaration of Human Rights is afgegeven op de kiezerspas om te gaan stemmen. Het stemrecht is een grondrecht,en dat moet hoog worden gehouden. De burgerij is vrij om de eigen mening te geven over de volksvertegenwoordigers. Gezien de verklaring -----
onder ede in de notariële akte de dato twee en twintig juni negentienhonderd vier en --
negentig, kan niet worden uitgegaan van een democratie, maar is sprake van een ------
schijndemocratie. **<u>Er is geen stem uitgebracht.</u>** Er zal eerst een integraal --------------
parlementair openbaar onderzoek moeten geschieden naar de toestand van de ---------
rechtsstaat en de democratie. De bewindsman Hirsch Ballin die zijn kabinetszetel ------
verloor door de IRT-affaire in negentienhonderd vier en negentig (verwijs ook naar -----
notariële akte van een verklaring de dato één en twintig januari negentienhonderd vier en negentig), die aftrad als minister van justitie omdat de Tweede Kamer hem had -----
verboden verdere bemoeienis te hebben met de zware criminaliteit, deze bewindsman die later in tweeduizend zeven wederom de post van "minister van justitie" mag ---------
bekleden onder Balkenende, heeft nu kennelijk de opdracht om onderzoek te -----------
verrichten naar de misdaadorganisatie waar hij zelf lid van is " Kabinet Balkenende IV"
In rubriek "15" van akte notarieel "in naam der koningin" de diverse boekwerkjes met --
bewijzen en brieven van Audio-Rarities en de Stichting, zijn thans digitaal vastgelegd -
op een DVD-rom, met actualisering tot en met tweeduizend zeven inbegrepen. Op de -
DVD-rom zijn daarnaast extra opgenomen een complete website door de sociale -------
databank Nederland, in Huizen, Noord-Holland, "N.L.", en een rapport in -----------------
pdfbestandsformaat "naboek 20e editie 2006" door H.M. Walker uit Berlicum en --------
Stichting Werkgroep negentienhonderd zeventig, in Tilburg, "N.L". De DVD-rom en de inhoud hiervan alle aanwezige stukken maakt thans onderdeel uit van de **notariële ---- rectificatie.**---
De rubrieken "15 en 16" immateriële of naamschade. Door de Staat der Nederlanden - het mondeling agreement "fair use only" Hitler's Inferno te hebben geschonden op een of meer keren en / of tijden en / of data. Te concretiseren in een geldvordering. ---------
Wordt de echtheid van deze authentieke akte en de titel betwist. Wanneer een ---
gerechtsdeurwaarder komt met een betekende grosse, waarvan de echtheid en / of ---
onjuistheid wordt betwist. De gerechtsdeurwaarder dient dan zijn opdrachtgever aan te spreken en vervolgens dient de opdrachtgever de Staat der Nederlanden waartegen --
de grosse is betekend te benaderen voor verificatie van de echtheid en onjuistheid. ----
Wordt de echtheid en / of onjuistheid van een authentieke akte betwist, dan vermeldt --
artikel. 159 lid 1 Rv:een geschrift dat het uiterlijk heeft van een authentieke akte,geldt -
als zodanig behoudens bewijs van het tegendeel.---

Algemeen geldt, dat het tegenbewijs tegen de authentieke akte drukt op degene die --- haar onjuistheid en / of valsheid beweert, in een speciale "Valsheidsprocedure" bij de - civiele rechter. Bij deze notariële akte met de titel geldt, dat deze procedure voor de --- civiele rechter **absoluut en alleen in combinatie van een openbaar parlementair --- onderzoek** naar het rechtssysteem volgt, met horen van alle getuigen onder ede. In --- een "valsheidsprocedure" worden de notariële akte van een verklaring de dato één en twintig januari negentienhonderd vier en negentig en notariële akte onder ede de dato twee en twintig juni negentienhonderd vier en negentig onderdeel van één totale ------- valsheidsprocedure op alle akten. --
Artikel 430 Rv. Geeft algemene regels, voor grossen van excecutoriale titels en de ---- betekening daarvan, voordat zij ten uitvoer kunnen worden gelegd. -----------------------
De kracht van het schriftelijk bewijs is in de oorspronkelijke akte (minuutakte) gelegen. Grossen en gehele afschriften van een authentieke akte die volgens de wettelijke ------ voorschriften moeten worden bewaard, leveren, wanneer zij zijn afgegeven door een -- daartoe bevoegde ambtenaar (in dit geval de notaris) hetzelfde bewijs op als de ------- oorspronkelijke akte. ---

Problemen met het vinden van een gerechtsdeurwaarder door de opdrachtgever. Problemen bij het bereid vinden van een gerechtsdeurwaarder voor het uitvoeren van - de opdracht "ministerieplicht" kunnen zich voordoen. Te denken valt van het naar ----- elkander en op elkander afschuiven van de opdracht. Daarbij moet opdrachtgever ----- eerst alle gerechtsdeurwaarders in Den Haag schriftelijk benaderen om daarna zich te kunnen richten tot de Koninklijke Beroepsorganisatie van Gerechtsdeurwaarders ------ KBvG, postbus:12, 3740 AA in Baarn. Uiteindelijk moet via de Tweede Kamer de ------ ministeriële verantwoordelijkheid van de Minister van Justitie worden geactiveerd om -- ambtshalve een gerechtsdeurwaarder aan te wijzen die de opdracht moet uitvoeren. --
De minister van justitie heeft de taak algemeen te zorgen dat de rechtsbedeling -------- behoorlijk kan functioneren. Men spreekt wel van apparaatzorg. Verder te denken valt (gezien de aard en de opstelling door de Nederlandse Staat (de goodwill-belangen), --- dat de Staat de status quo zal handhaven zo lang enigszins mogelijk is, en zich -------- daarom om die reden van geen enkele Wet, Verdrag rekenschap en verantwoording -- zal geven. --

De geconstateerde feiten. Op datum zeventien augustus tweeduizend vijf is het ------ Duitse volkslied gezongen ten gehore gebracht via de TV -omroep SBS6 om acht ------ (20.00) uur, voorafgaande aan het voetbalinterland Nederland tegen Duitsland in ------- Rotterdam, daarna is op datum vijf april tweeduizend zes het Duitse volkslied ----------- instrumentaal (kort in een reclame van Achmea) ten gehore gebracht via TV -omroep - NOS Nederland 1, voor het (acht) 20.00 - uur journaal, daarna is op datum zeven april tweeduizend zes het Duitse volkslied instrumentaal (kort in de reclame van Achmea) -- ten gehore gebracht via TV-omroep RTL4 voor het (half acht)19.30- uur journaal. ------ Verder is sprake van over langere periode plegen van negativisme en ----------------- wetenschappelijke sabotage onder hoofdverantwoordelijkheid van de Nederlandse ---- Staat gericht tegen de stichting, Audio-Rarities met het Hitler's Inferno project,verwijs -- naar rubriek "15"DVDrom. Verder: Nederlandse Staat laat het toe dat Zij door derden - als Adolf Hitler op Internet is geportretteerd, in de vorm van een (ex)-minister van ----- Justitie die thans de post bekleed van minister van sociale zaken mr. J.P.H. Donner --- met "hitlerkapsel", en een procureur-generaal Jhr. Mr. De Wijkerslooth de Weerdesteijn als "Adolf Hitler" die het onderwerp discriminatie in zijn takenpakket heeft,afgebeeld --- met een "hakenkruis" op het hoofd en met "Hitlersnor". De Nederlandse Staat laat dit -- ondanks de bekendheid met de websites en de bekendheid wie achter deze websites - zitten, (de heer K.H de Werd en Stichting Sociale Databank Nederland,R.M. ------------

Brockhus), bewust voortbestaan. De bewijzen zijn te vinden op de DVD-rom in rubriek "15". Er zijn door die derden K.H. de Werd inmiddels zestigduizend (60.000) e-mails --- hiervan internationaal verzonden.---

Dat er tussen de hoofdpartijen de Staat der Nederlanden en Audio-Rarities (kamer van Koophandel: 17090220) een rechtsversverhouding bestaat of heeft bestaan niet in ----- specifieke bestuurstaak, uithoofde van "fair use only" "Hitler's Inferno" Audio Rarities -- LP A 2445, uithoofde waarvan de schuldenaar nog iets van de Staat der Nederlanden had te vorderen, nu te vorderen heeft of nog in de toekomst te vorderen zal krijgen in - verband met schenden afspraken / overeenkomst.---

Gevorderd wordt. Voor naamschade en omzetderving een geldbedrag van **twintig --- miljoen euro (€ 20.000.000,00)**, hierbij op te tellen de wettelijke rente jaarlijks, extra -- de bedragen per overtreding tot een maximum per jaar, executie en --------------------- administratiekosten. Alle daaruit voortvloeiende kosten komen geheel voor rekening --- van de schuldenaar. ---

Verbeurd zullen worden. Bij het ten gehoren laten brengen van Duitse volkslied of --- andere zaken zonder vergunning die zich buiten het referentiekader "fair use only" ----- vallen), op Nederlands grondgebied en / of het zich op internet als Adolf Hitler laten ---- afbeelden op de Website van K.H. de Werd casu quo Sociale Databank Nederland, --- R.M. Brockhus, of via een andere manier, (bij Ministerie van Justitie bekende websites ,en regelmatig bezocht door ministerie van Justitie). Letterlijk van de website van de --- Sociale Databank Nederland, citeer: *GEEN AANKLACHT. Justitie zal geen vervolging instellen wegens smaad tegen Karel de Werd, terwijl hij toch minister van Justitie mr. -- J.P.H. Donner en de voorzitter van het college van procureursgeneraal mr. J.P. de ----- Wijkerslooth als Adolf Hitler op zijn website heeft gezet.Het ministerie liet via ---------- voorlichter Ivo Hommes weten: "Er zal geen aangifte gedaan worden. Het is deze ------ persoon enkel en alleen te doen om aandacht voor zijn zaak en daar werken wij niet -- aan mee." (De Telegraaf van achttien oktober tweeduizend drie), einde citaat.* **Bedrag tienduizend euro (€ 10.000,00) per overtreding per constatering per keer per ------ iedere nieuwe data op de kalender, oplopen tot een geldbedrag maximum van --- twee miljoen euro (€ 2.000.000,00) per jaar.** Buiten beslag vallen goederen voor ----- openbare dienst van de Staat,artikel 436 Burgerlijk Wetboek.--------------------------------

Voor beslag zijn vatbaar. Bedragen bestemd voor educatieve en wetenschappelijke - doelen tot een maximum van honderd duizend euro (€ 100.000,00). De marktwaarde - (in geld) afgeschreven en verouderd materieel Landmacht, Marine en Luchtmacht die - niet meer voor de openbare dienst van de Staat dienen. Deze zaken kunnen zonder --- limiet worden beslagen indien niet aan de betekening, van het bevel van de ------------ gerechtsdeurwaarder wordt voldaan door de Nederlandse Staat. Verder kan beslag --- worden gelegd op roerende zaken die niet bestemd zijn voor de openbare dienst van - de Staat:oude metalen, afgeschreven computers, afgeschreven ------------------------- kantoorinventaris,sloopmaterialen uit gebouwen van de overheid die na verbouwingen vrijkomen en die op de dumphandel te verkopen zijn, alles waar enigszins een --------- geldbedrag aan toe te kennen valt. Verder alle roerende en niet roerende zaken die --- niet onder de openbare dienst vallen met inbegrip van derdenbeslag op tegoeden ------ onder de Nederlandse Staat die niet te kwalificeren vallen voor openbare dienst. --------

Het totaalbedrag van de schuldvordering. twintig miljoen euro (€ 20.000.000,00) ---- met bijtelling van veertig duizend euro (€ 40.000,00) voor viermaal geconstateerde ----- overtredingen, maakt **Totaal bedrag twintig miljoen veertig duizend euro ------------ (€ 20.040.000,00).** --

De volgende stukken DVD-rom, brieven, licentie zullen aan deze akte worden ----- gehecht. ---

1b. De originele brief door de Nederlandse Staat "Royal Netherlands Embassy" Tokio, Japan, datum veertien december negentienhonderd acht en negentig, inzake het ------ werkbezoek van één en twintig september negentienhonderd acht en negentig, de ---- mondelinge bespreking van de voorwaarden voor "fair use only" ten Ministerie van ----- Economische Zaken in Den Haag met Audio- Rarities. ------------------------------------
2b. Kleurenprint van de uitnodiging door Ministerie van Economische Zaken "speciale spreekdagen voor genodigden" Zakendoen in Japan, gericht aan Music Company ----- International, J.P. van den Wittenboer is (Audio-Rarities). Contact inzake verwerking -- van de uitnodiging, EVD, Lucy Wentholt. --
3b. De originele brief "licentie" door de Amerikaanse auteurs en muziekrechten -------- organisatie Harry Fox Agency Inc, New York USA, zeventien augustus ----------------- negentienhonderd vijf en negentig, inzake Hitler's Inferno project. -------------------------
4b. De originele brief door de DCO Bestuur en Onderwijs Commissie van Justitie van - de Tweede Kamer, Den Haag, datum veertien september tweeduizend zes, kenmerk - "Hitler's Inferno". --
5b. De originele brief door Koninklijke Notariële Beroepsorganisatie, achttien december negentienhonderd acht en negentig, kenmerk: BRF 51.04JH/kk, verwijs naar rubriek -- "20" akte notarieel zestien juli tweeduizend vier "In naam der Koningin".-----------------
6b. De originele brief door de Hoge Raad der Nederlanden van vier januari ------------ tweeduizend zeven, inzake reageren op het verzoek de onechtheid of valsheid van de notariële akte van twee en twintig juni negentienhonderd vier en negentig te bewijzen - of kunnen aantonen, kenmerk: 73 91 /SvdO/rk. --
7b. DvD-rom door Intermediary Foundation of the Universal Declaration of Human ----- Rights en Audio-Rarlties, met de stukken en getuigen onder rubriek "15" aangevuld en onderdeel van deze rectificatie. ---
8b. De originele Stempas voor de provinciale staten Noord-Brabant, kieskring 1 -------- ('s-Hertogenbosch), om te stemmen op zeven maart tweeduizend zeven, in Gemeente Geldrop en Mierlo, waarbij J.P. van den Wittenboer de Voorziter van Intermediary ------ Foundation of the Universal Declaration of Human Rights, volmacht geeft de stem uit - te brengen. Kaartnummer:**17710161113**.--
In het hoofd van deze akte de woorden "In naam der Koningin", uitvoerbaar bij -- voorraad, tenzij de schuldenaar de combinatie de vordering, de titel, de akte(n) -- onrechtmatig of ongegrond voorkomt,een door de schuldenaar aan te spannen - "Valsheidsprocedure" via de civiele Rechter. --
De voormelde rectificatie op de notariële grosse "In naam der Koningin" de dato ------- zestien juli tweeduizend vier heeft comparant met een **eed** versterkt in handen van mij, notaris, afgelegd, nadat hij mij had verklaard de betekenis van de eed te beseffen en te weten dat de wet het plegen van meineed strafbaar stelt. ---------------------------------
SLOTBEPALINGEN---
Voormelde opgave, volledige voorlezing, afvraging en beantwoording hebben ---------- plaatsgehad in tegenwoordigheid van de getuigen. ---
De comparant en de getuigen zijn mij, notaris, bekend en hun identiteit is door mij, ---- notaris, aan de hand van de hiervoor gemelde en daartoe bestemde ------------------- documenten vastgesteld.

Waarvan akte, ---------

in minuut opgemaakt, is verleden te Budel, gemeente Cranendonck, op de datum in --- het hoofd van deze akte vermeld, in tegenwoordigheid van de dames ------------------ mevrouw Catharina Jacoba van Casteren-Daniëls, geboren te Weert ------------------ twee en twintig januari negentienhonderd negen en zestig en ----------------------------- Hendrina Maria Antonia Meeuwissen, geboren te Budel negen en twintig november --- negentienhonderd zes en vijftig, als getuigen.--

Na zakelijke opgave van de inhoud en toelichting van deze akte aan de comparant, ---- heeft deze verklaard tijdig voor het verlijden te hebben kennis genomen van de inhoud van deze akte en daarmee in te stemmen. Vervolgens is deze akte onmiddellijk na ---- volledige voorlezing door de comparant, de getuigen en mij, notaris, ondertekend. ------

Volgen handtekeningen van de comparant, de getuigen en de notaris.

UITGEGEVEN VOOR AFSCHRIFT:

Netherlands-Japan
1600-2000

ROYAL NETHERLANDS EMBASSY
6-3 Shiba Koen 3-chome, Minato-ku, Tokyo 105-0011 Phone (03)5401-0411 Fax(03)5401-0420

16

Audio Rarities
Music Company International
T.a.v. dhr. J.P. van den Wittenboer
Postbus 324
5660 AH GELDROP

Tokio, 14 december 1998

Re: Werkbezoek september j.l.

Geachte heer Van den Wittenboer,

Onder verwijzing naar het gesprek op 21 september j.l. betreffende "Zakendoen Japan" heb ik de eer u het volgende te berichten. De afgelopen periode is dezerzijds getracht kanalen te vinden om bekendheid te kunnen geven aan de informatie rond de cd "Hitler's Inferno - de les van gisteren (getuigenis als les voor de toekomst)".
Zoals reeds in Den Haag besproken is dit geen eenvoudige aangelegenheid. Japan kampt zelf met een oorlogsverleden - waarvoor grote aandacht bestaat - maar waarover het nog moeilijk is te spreken. Voor wat de oorlog in Europa betreft bestaat wel degelijk de kennis, maar in de Japanse beleving heeft de eerdere opkomst van het facisme in Europa duidelijk een eigen dimensie.

Een tweetal dezerzijds benaderde "recordshops" (van belangrijke ketens) toonde geen bereidheid voor het t.g.t. opzetten van een display en ook voor toezending van nadere informatie bestond geen interesse. Met uw goedvinden zal ik deze weg dan ook verder staken en bezien of wellicht binnen meer wetenschappelijke kring belangstelling bestaat.

Met vriendelijke groet,

Hendrik E.C. Koets
Ambassaderaad Economie en Handel

オランダ大使館 〒105-0011 東京都港区芝公園3丁目6番3号 Tel.(03)5401-0411 Fax.(03)5401-0420

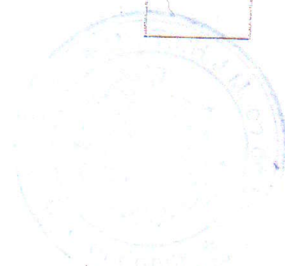
KOPIE

EVD

MINISTERIE VAN ECONOMISCHE ZAKEN

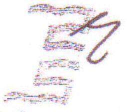
Postbus 20105
2500 EC Den Haag
Telefoon: (070) 3 79 89 33
Telefax: (070) 3 79 78 78

Music Company International
Postbus 324
5660AH Geldrop

t.a.v. J.P. van den Wittenboer

KOPIE

EVD

MINISTERIE VAN ECONOMISCHE ZAKEN

Voorlichtingsbijeenkomst "Zakendoen in Japan" 23 september 1998

Misschien juist vanwege de huidige problemen blijft Japan in de belangstelling staan. Om Nederlandse bedrijven de mogelijkheid te bieden de ontwikkelingen in het land beter te volgen organiseert de EVD in samenwerking met de Kamer van Koophandel Rotterdam, de Japan Trade Club, NCH en de Fenedex op 23 september de voorlichtingsbijeenkomst 'Zakendoen in Japan'.

Daarnaast wordt een aantal spreekdagen georganiseerd met vertegenwoordigers van de Nederlandse ambassade te Tokio en het Consulaat-Generaal te Osaka. Deze spreekdagen bieden Nederlandse bedrijven de gelegenheid bij hun plannen en activiteiten in Japan gebruik te maken van de medewerking van de Nederlandse vertegenwoordigingen in Japan. De gesprekken vinden plaats op 21 (EVD Den Haag), 22 (KvK Apeldoorn) en 23 september a.s. (KvK Gouda).

Locatie voorlichtingsbijeenkomst:
Kamer van Koophandel Gouda
Burg. van Reenensingel 101
Gouda
(circa 5 min. vanaf het NS Station Gouda, uitgang Bloemendaal. Ruime parkeergelegenheid bij het KvK-gebouw)

Tijd voorlichtingsbijeenkomst:
10.00 - 14.00 uur
(vanaf 09.30 uur inschrijving)

Kosten:
De deelnamekosten voor de voorlichtingsbijeenkomst bedragen *f* 125,-- p.p.
Deelname aan de individuele gesprekken is gratis.

Aanmelding voorlichtingsbijeenkomst:
Aanmelding is alleen mogelijk via het bijgevoegde aanmeldingsformulier; sluitingsdatum voor inschrijving van de voorlichtingsbijeenkomst is vrijdag 18 september a.s.
U ontvangt *geen* bevestiging van uw aanmelding aan de voorlichtingsbijeenkomst.

Aanmelding spreekdagen:
Via bijgevoegd formulier. Omstreeks twee weken voor aanvang van de spreekdagen wordt u benaderd door de coördinator van de EVD of de betrokken Kamer van Koophandel voor een definitieve afspraak waarvan schriftelijk bevestiging volgt.

Annulering:
Bij verhindering kan de plaats van de deelnemer worden ingenomen door een medewerker van hetzelfde bedrijf. Deelnamekosten zijn niet verschuldigd wanneer *uiterlijk een dag* voor de datum van de bijeenkomst is geannuleerd.

Mailing:
Voor de mailing van deze bijeenkomst is gebruik gemaakt van verschillende adresbestanden. Hierdoor kan het voorkomen dat u meer dan een aankondiging ontvangt.

Inlichtingen:
EVD, Lucy Wentholt
telefoon: 070-3797013

03.01.EVD - 08/98

fenedex NCH KAMER VAN KOOPHANDEL ROTTERDAM ASIA HOUSE

THE HARRY FOX AGENCY, INC.

a subsidiary of NATIONAL MUSIC PUBLISHERS' ASSOCIATION, INC.

4

October 17, 1995

Mr. J.P. van den Wittenboer
Intermediary Foundation of the Universal Declaration of Human Rights
Postbox 324
5660 AH Geldrop
THE NETHERLANDS

Re: Hitler's Inferno Project

Dear Mr. van den Wittenboer:

Thank you for your letter dated August 16th; please excuse my delay in responding to your inquiry. I regret that we cannot provide you with any recommendations on U.S. record companies who may wish to act as your distributor. I am, however, enclosing a section from the *1995 Billboard International Buyer's Guide* in the event you wish to contact any of them directly.

Sincerely,

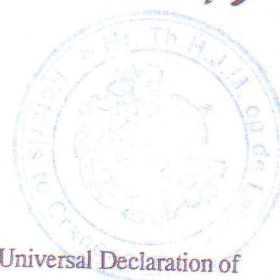
Frank S. Rittman
International Business Administrator

encl.
cc: Edward P. Murphy
Yoshio Inomata

711 THIRD AVENUE, NEW YORK, NEW YORK 10017 (212) 370-5330 FAX: (212) 953-2384

DCO Bestuur en Onderwijs
Commissie Justitie

Intermediary Foundation of the Universal Declaration of Human Rights
T.a.v. de heer J.P.van den Wittenboer
Postbus 324
5660 AH GELDROP

Plaats en Datum	Den Haag, 14 september 2006
Betreft	"Hitler's Inferno
Ons kenmerk	JUST060608
Uw kenmerk	K05/1077/12Sv
Uw brief van	14 september 2006

Geachte heer Van den Wittenboer,

Uw bovengenoemde brief is onder de leden van de vaste commissie voor Justitie verspreid.

In haar vergadering van 6 september 2006 heeft de commissie besloten geen verdere actie te ondernemen.

Dit betekent dat de leden van de commissie individueel wel actie kunnen ondernemen naar aanleiding van uw brief. Zij kunnen uw opmerkingen bijvoorbeeld gebruiken bij de behandeling van wetsvoorstellen of vragen stellen aan de regering.

Hoogachtend,

mevr. mr. N.J.P. Coenen
griffier van de vaste commissie voor Justitie

Tweede Kamer
der Staten-Generaal
Plein 2
Den Haag

Postbus 20018
2500 EA Den Haag

Tel: 070-318 2007
Fax: 070-318 3444

E-mail: cie.just@tweedekamer.nl

K·N·B

KONINKLIJKE NOTARIËLE BEROEPSORGANISATIE

2

Music Company International
T.a.v. de heer J.P. van den Wittenboer
Postbus 324
5660 AH GELDROP

Den Haag, 18 december 1998

Ons kenmerk : BRF51.04 JH/kk
Doorkiesnr : (070) 330 71 61

Geachte heer Van den Wittenboer,

Hierbij bevestig ik de ontvangst van uw brief, met bijlagen, van 11 december 1998 op 14 december daarna.

U heeft een tekst meegestuurd over de betekenis van de notariële akte, gebaseerd op hetgeen u aan informatie van een notaris hebt verkregen en verder daarover in de vakliteratuur hebt gevonden. U verzoekt de KNB de tekst waar nodig aan te vullen, dan wel een algemene uitleg te geven.

Naar aanleiding daarvan deel ik u mee dat de KNB een vereniging van notarissen en kandidaat-notarissen in Nederland is en als zodanig slechts algemene informatie op notarieel gebied verstrekt. Dit geschiedt door de uitgifte van folders en informatiekaarten, door het periodiek uitgeven van een krant voor cliënten van notariskantoren en door de instelling van de Notaristelefoon, waar ook algemene informatie kan worden ingewonnen. Concrete vragen kunnen door de KNB niet worden beantwoord.

In het algemeen kan ik u wel het volgende meedelen.
Notariële akten zijn akten opgemaakt door een notaris in functie. Eén van de voordelen van een notariële akte is dat de dagtekening, de echtheid en de juistheid van de notariële akte terstond vaststaan. Een ander voordeel is dat die akte steeds bewaard blijft en dat er dus altijd duplicaten van kunnen worden gemaakt. De akte wordt opgemaakt door een onpartijdige deskundige die er naar zal streven de akte zo op te stellen dat rechterlijke procedures worden voorkomen.
Van een notariële akte kan een grosse, een officieel en gewaarmerkt bijzonder afschrift, worden uitgegeven. De daarop rechthebbende kan hiermee zonder rechterlijk vonnis zijn rechten uitoefenen.

Spui 184
2511 BW Den Haag

Postbus 16020
2500 BA Den Haag

Telefoon 070 - 330 71 11
Telefax 070 - 345 32 26

ABN AMRO 43.01.82.953
Postbank 125185

Vanwege deze voordelen van een notariële akte en omwille van de rechtszekerheid heeft de wet voor sommige overeenkomsten en rechtshandelingen de notariële akte verplicht gesteld.

./. Voor een opsomming, alsmede voor meer informatie over de notariële akte en de functie van de notaris verwijs ik u naar de folder "Functie en werkterrein van de notaris", welke u hierbij aantreft.

Hoogachtend,

P.o. CM v/d Konijnenburg

mw mr F.C. van der Steur-de Jong

Spui 184
2511 BW Den Haag

Postbus 16020
2500 BA Den Haag

Telefoon 070 - 330 71 11
Telefax 070 - 345 32 26

ABN AMRO 43.01.82.953
Postbank 125185

HOGE RAAD DER NEDERLANDEN

Aan de heer J.P. van den Wittenboer
Inermediary Foundation of the Universal Declaration of
Human Rights
Postbus 324
5660 AH GELDROP

Datum 4 januari 2007

Kenmerk `7391/SvdO/rk

Geachte heer Van den Wittenboer,

Hierbij deel ik u mede dat de Procureur-Generaal kennis heeft genomen van uw brief van 2 januari 2007 gericht aan de 'Voorzitter van het College van procureurs-generaal van de Hoge Raad der Nederlanden', betreffende 'bewijzen valsheid en onechtheid notariële akte d.d. 22 juni 1994'.

Ter voorkoming van misverstand wijs ik u erop dat de Procureur-Generaal bij de Hoge Raad, mr. J.W. Fokkens, en de Voorzitter van het College van procureurs-generaal, mr. H.N. Brouwer, verschillende functionarissen zijn. De Procureur-Generaal bij de Hoge Raad is geen lid van het College van procureurs-generaal en behoort niet tot het Openbaar Ministerie.

Uit uw brief blijkt niet dat de Procureur-Generaal u - gelet op zijn taken en bevoegdheden - van dienst zou kunnen zijn. De Procureur-Generaal zal daarom niet ingaan op de inhoud van die brief en de door u meegezonden bijlagen.

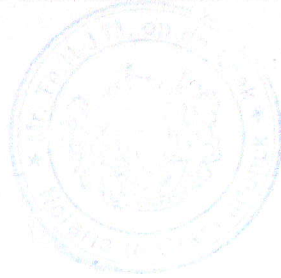
Hoogachtend,

De Kabinetschef van de Procureur-Generaal,

Mr. S. van den Oever

Postbus 20303 | 2500 EH Den Haag | Telefoon 070 361 13 11
Lange Voorhout 34 | Bezoekadres: Kazernestraat 52 | www.hogeraad.nl

17

temmen in een andere gemeente binnen de provincie

ls u in een andere gemeente, binnen de provincie, aan de verkiezing wilt deelnemen, dient u in persoon uiterlijk : maart 2007 deze stempas bij uw gemeente te laten omzetten in een kiezerspas. Een schriftelijk verzoek tot het temmen in een andere gemeente, dient u uiterlijk 21 februari 2007 in te dienen bij de gemeente.

temmen bij volmacht

ls u niet zelf aan de stemming kunt deelnemen, kunt u een andere kiezer machtigen om voor u te gaan stemmen. s deze kiezer *in dezelfde gemeente* ingeschreven, dan kunt u gebruik maken van onderstaand volmachtbewijs. Wilt u een iezer machtigen die in een andere gemeente is ingeschreven, dan dient u uiterlijk 21 februari 2007 een schriftelijk verzoek 1 te dienen bij de gemeente. De gemachtigde kan een volmachtstem uitsluitend tegelijk met de eigen stem uitbrengen!

De formulieren voor de schriftelijke verzoeken zijn verkrijgbaar ter gemeentesecretarie.

OLMACHTBEWIJS (Met blokletters invullen)

laam gemachtigde : I.F.U.D of Human Rights

dres en woonplaats : Kastanje 28, 5731NK Mierlo

Paraaf stembureau

e gemachtigde verklaart zich door mede-ondertekening bereid voor de volmachtgever bij volmacht e stemmen en met inbegrip van deze machtiging niet meer dan twee stempassen als gemachtigde e hebben aangenomen.

International Implementation of the Universal Declaration of Human Rights

ieef uw stempas pas aan een ander mee, nadat u zelf hebt ingevuld wie [illegible] uw stem.

landtekening volmachtgever:

Handtekening gemachtigde:

Voorzitter

ET OP:

Het is strafbaar om op naam van een ander aan de stemming deel te nemen (art. 128 Wetboek van Strafrecht).
Neem uw identificatiebewijs mee! De voorzitter van het stembureau is bevoegd van u te verlangen dat u zich identificeert.
Indien u geen stempas heeft, kunt u niet stemmen!

De ondergetekende, mr. Theodorus Hubertus Johannes Maria op de Laak, notaris te Budel, gemeente Cranendonck, verklaart dat de afgedrukte fotokopieën door hem zijn vergeleken met de originele stukken en dat deze fotokopieën volledig overeenstemmen met de originele stukken. Getekend te Budel, gemeente Cranendonck, zeven en twintig juni tweeduizend zeven.

Klassieke en Sociale grondrechten

Het meest gangbare onderscheid in grondrechten wordt gemaakt naar:
- klassieke grondrechten
- sociale grondrechten

Wezenlijk voor de klassieke grondrechten is dat ze beogen garanties te bieden tegen inbreuken door de overheid. Ze zijn gericht op beperking van de bevoegdheid van de overheid tegenover het individu. De overheid moet zich bij deze rechten in beginsel van actief optreden onthouden.

De klassieke grondrechten kunnen als volgt worden ingedeeld:

- De vrijheidsrechten: die aspecten van het menselijk bestaan waaraan de overheid zich in beginsel niet heeft te bemoeien (vrijheid van godsdienst, meningsuiting, recht op privacy, etc.)
- De politieke rechten: de vrije uitoefening van de democratische bevoegdheden van burgers (het actief en het passief kiesrecht, het recht van petitie)
- De gelijkheidsrechten: verbieden de overheid tot het maken van onderscheid tussen burgers

Grondrechten betreffen de relatie tussen burger en overheid (verticale verhouding). In sommige gevallen gelden de grondrechten ook tussen burgers onderling (horizontale verhouding). Dit gaat bv. om de vrijheid van meningsuiting, de levensovertuiging of de lichamelijke integriteit. Voor een aantal grondrechten zijn voorzieningen tegen inbreuken van medeburgers getroffen in wettelijke regelingen (bv. huisvredebreuk).

Sociale grondrechten
De sociale grondrechten zijn “voorwerp van zorg der overheid”. De overheid moet streven naar ontplooiing van de burgers, bv. door:

- Recht op medische verzorging
- Voldoende woongelegenheid
- Behoorlijke levensstandaard
- Pensioen
- Sociale zekerheid
- Onderwijs

De sociale grondrechten leggen algemeen geformuleerde beleidsverplichtingen op aan de overheid, waaraan het individu geen bevoegdheden kan ontlenen. Ze worden dan ook instructienormen genoemd.

De sociale grondrechten eisen van de overheid om actief zorg te dragen voor de verwezenlijking van deze rechten.

Verschil tussen klassieke en sociale grondrechten:

- Sociale grondrechten leggen aan de overheid de plicht op om zich zoveel mogelijk in te spannen om deze grondrechten te verwezenlijken door het treffen van voorzieningen
- Klassieke grondrechten leggen aan de overheid de plicht op om zich van actief ingrijpen te onthouden

Een 2e verschil tussen deze grondrechten:

- De burger kan aan de sociale grondrechten geen rechten ontlenen, de gang naar de rechter staat niet open als de overheid in gebreke blijft bij haar zorgplicht voor de verwezenljking van dat grondrecht
- Bij een klassiek grondrecht kan de rechter op verzoek van het individu controleren of een klassiek grondrecht is geschonden en of die inbreuk gerechtvaardigd was.

Grondrechten			
Klassieke grondrechten			Sociale grondrechten
Vrijheidsrechten	Politieke rechten	Gelijkheidsrechten	
Godsdienst	Actief kiesrecht	Discriminatieverbod	Werkgelegenheid
Meningsuiting	Passief kiesrecht		Woongelegenheid Onderwijs
Huisrecht	Recht van petitie		
Onderwijs			Sociale zekerheid
Vereniging & vergadering			Volksgezondheid

Doorwerking Internationaal en Europees recht

Niet al het internationale recht is rechtstreeks inroepbaar voor de nationale rechter of kunnen verplichtingen opleggen aan de burger, maar slechts die bepalingen die 'een ieder verbindende bepalingen' zijn (én bekend zijn gemaakt) Voorwaarden voor rechtstreekse werking. Bij de voorwaarden voor rechtstreekse werking moet er worden gekeken naar de **bron** waaruit de bepaling voortvloeit. Hierbij is er een onderscheid tussen primair recht en secundair recht. Onder primair recht vallen verdragsbepalingen uit het Unieverdrag (VEU) en het Werkingsverdrag (VWEU). Zij staan bovenaan in de juridische rangorde en vormen de grondslag voor alle bevoegdheden van de Europese instellingen. Onder secundair vallen de verordeningen, richtlijnen, maatregelen en besluiten. Deze zijn tot stand gekomen op basis van de bevoegdheden die in het primaire recht staan.In artikel 2 EU-Verdrag zijn de waarden waarop de Unie berust opgesomd.Het betreft de eerbied voor de menselijke waarheid,vrijheid democratie,gelijkheid,de rechtsstaat en eerbiediging van de mensenrechten.

Ministerie van Veiligheid en Justitie brief 21 maart 2013 kenmerk: 2013-0000003776, "kabinetsreactie recht op menswaardig bestaan".

Staatsecretaris van Veiligheid en Justitie Fred Teeven:

Ik wil allereerst benadrukken dat de bepalingen van Europees en internationaal recht die directe werking hebben in de Nederlandse rechtsorde bij de beoordeling van een individueel verzoek worden meegenomen. De vraag of een verdragsbepaling rechtstreeks in de Nederlandse rechtsorde (door)werkt, wordt bekeken aan de hand van de maatstaf die de Hoge Raad heeft opgenomen in het arrest van 30 mei 1986, NJ 1986/688. Van belang hierbij is de vraag of de verdragsbepaling in kwestie de Nederlandse wetgever verplicht tot het treffen van een nationale regeling met bepaalde inhoud of strekking, of dat deze van dien aard is dat de bepaling in de nationale rechtsorde zonder meer als objectief recht kan functioneren.

Tweede Kamer der Staten-Generaal

2

Vergaderjaar 2007–2008

29 861 Arbeidsmigratie en sociale zekerheid

Nr. 19

BRIEF VAN DE MINISTER VAN BINNENLANDSE ZAKEN EN KONINKRIJKSRELATIES

Aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal

Den Haag, 21 september 2007

Naar aanleiding van een overleg tussen uw Kamer en de toenmalige staatssecretaris van Sociale Zaken en Werkgelegenheid over arbeidsmigratie en sociale zekerheid heeft uw Kamer op 31 oktober 2006 de motie-Visser aangenomen (Kamerstukken II 2006/07, 29 861, nr. 15). De motie handelt over de doorwerking van het internationale en Europese recht in de Nederlandse rechtsorde en over de gevolgen daarvan voor de Nederlandse wetgever.

Graag zend ik u bijgaande kabinetsnotitie naar aanleiding van deze motie.

De minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties,
G. ter Horst

KST110337
0708tkkst29861-19
ISSN 0921 - 7371
Sdu Uitgevers
's-Gravenhage 2007

Doorwerking internationaal recht in de Nederlandse rechtsorde

Deze notitie handelt over het constitutionele kader met betrekking tot de doorwerking van Europese en internationale bepalingen in de Nederlandse rechtsorde, zoals onder meer neergelegd in de artikelen 93 en 94 Grondwet. De notitie vormt daarmee de reactie van het kabinet op de motie-Visser van 31 oktober 2006 (Kamerstukken II 2006–2007, 29 861, nr. 11).

De motie is aangenomen tijdens een debat van 26 oktober 2006 naar aanleiding van het algemeen overleg tussen de Tweede Kamer en de staatssecretaris van Sociale Zaken en Werkgelegenheid op 12 oktober 2006 over de problematiek rond arbeidsmigratie en sociale zekerheid. De motie verwoordt het gevoelen dat de wijze waarop internationaal recht in het Nederlandse constitutionele stelsel voorrang geniet boven nationaal recht leidt tot beperking van de beleidsvrijheid van de Nederlandse wetgever.

De motie-Visser verzoekt de regering in dat licht een onafhankelijke commissie in te stellen die fundamentele en principiële vragen onderzoekt, zoals:
– hoe het internationale en het Europese recht doorwerkt in de nationale rechtsorde;
– hoe het internationale recht doorwerkt in de Europese rechtsorde, en
– wat de consequenties hiervan zijn voor de Nederlandse wetgever.

De in de motie geformuleerde vragen richten zich op het bestaande constitutionele kader met betrekking tot de doorwerking van internationaal en Europees recht. Het kabinet acht het derhalve niet aangewezen ter beantwoording van deze vragen een onafhankelijke commissie in te stellen. De vragen uit de motie worden in onderhavige notitie behandeld. De conclusies van deze notitie worden hierna als eerste weergegeven.

1. Conclusies

Op basis van de navolgende uiteenzetting kunnen de volgende conclusies worden getrokken:

i. De motie richt zich op de beleidsvrijheid van de nationale wetgever. De wetgever is hoe dan ook gebonden aan verdragsverplichtingen, ongeacht het systeem van doorwerking van het internationale en Europese recht. In zoverre is artikel 94 Grondwet voor de wetgever niet van doorslaggevend belang.
ii. Ook de Europese Gemeenschap is gebonden aan het internationale recht. Door de Gemeenschap gesloten verdragen maken deel uit van het gemeenschapsrecht.
iii. Door deze binding ziet de nationale wetgever – waaronder het Nederlandse parlement – logischerwijs grenzen gesteld aan zijn beleidsvrijheid. Het parlement kan wel in de fase van totstandkoming van verdragen en regelgeving invloed uitoefenen. De (grond)wet waarborgt bovendien deze betrokkenheid van het parlement bij de totstandkoming van verdragen.
iv. Opzegging van verdragen behoort op zichzelf ook tot de mogelijkheden. In veel gevallen is opzegging echter niet mogelijk zonder zich van de internationale gemeenschap te isoleren.

2. Doorwerking van internationaal recht in de nationale rechtsorde

Bij de doorwerking van internationaal recht in de nationale rechtsorde spelen drie elementen een rol: (a) de toepasbaarheid van internationale bepalingen in de Nederlandse rechtsorde, (b) de mogelijkheid om een beroep te doen op internationale bepalingen voor een Nederlandse rechter en (c) de voorrang in geval van een conflict tussen internationale bepalingen en nationale bepalingen.

De wetenschappelijke literatuur onderscheidt twee stelsels van doorwerking van internationale bepalingen in de nationale rechtsorde: het monistische en het dualistische stelstel. In een monistisch stelsel doet het voor de gelding in de nationale rechtsorde niet ter zake of een regel een nationale dan wel internationale oorsprong heeft. Omzetting van de regel van internationale oorsprong in een nationale regel is niet nodig. In een dualistisch stelsel worden internationale bepalingen pas onderdeel van de nationale rechtsorde nadat zij door de nationale wetgever zijn omgezet in een nationale regel.

Ons land heeft – zo wordt algemeen aangenomen – een *gematigd monistisch* stelsel met betrekking tot de doorwerking van verdragen en besluiten van volkenrechtelijke organisaties[1]. De Nederlandse rechter dient in beginsel zowel de bepalingen van verdragen en besluiten van volkenrechtelijke organisaties als nationale rechtsregels toe te passen. Er is sprake van een nuancering (of matiging) van het monistische stelsel, omdat de toepasbaarheid beperkt is tot bepalingen van verdragen en besluiten van volkenrechtelijke organisaties die (a) een ieder verbinden en (b) bekendgemaakt zijn. Dit is neergelegd in artikel 93 van de Grondwet:

Artikel 93
Bepalingen van verdragen en van besluiten van volkenrechtelijke organisaties, die naar haar inhoud een ieder kunnen verbinden, hebben verbindende kracht nadat zij zijn bekendgemaakt.

Waar toepassing van een ieder verbindende en bekendgemaakte bepalingen in strijd zou komen met een Nederlands wettelijk voorschrift, moet de Nederlandse rechter dat wettelijke voorschrift buiten toepassing laten. Dit komt tot uitdrukking in artikel 94 van de Grondwet:

Artikel 94
Binnen het Koninkrijk geldende wettelijke voorschriften vinden geen toepassing, indien deze toepassing niet verenigbaar is met een ieder verbindende bepalingen van verdragen en van besluiten van volkenrechtelijke organisaties.

Artikel 93 staat vooral in de sleutel van de rechtszekerheid: pas na hun bekendmaking hebben een ieder verbindende bepalingen van verdragen en besluiten van volkenrechtelijke organisaties verbindende kracht jegens de burger[2]. Deze bekendmaking vindt plaats in het Tractatenblad. Uitzonderingen daarop zijn mogelijk, bijvoorbeeld via het Publikatieblad van de Europese Unie[3]. Artikel 94 regelt vervolgens de gevolgen van door de rechter geconstateerde strijdigheid van nationale wettelijke voorschriften met een ieder verbindende bepalingen van verdragen en besluiten van volkenrechtelijke organisaties: de nationale wettelijke bepaling vindt geen toepassing en de bepaling van het verdrag of besluit van een volkenrechtelijke organisatie heeft dus voorrang.

Of een bepaling van een verdrag of een besluit van een volkenrechtelijke organisatie geldt als een ieder verbindend wordt (dus) in laatste instantie

[1] De termen «dualistisch» en «monistisch» zijn voorwerp van uitvoerige wetenschappelijke debatten. Zie voor een overzicht bijvoorbeeld J.G. Brouwer, Verdragsrecht in Nederland, diss. Groningen, Zwolle 1992, p. 8–11 en J.W.A. Fleuren, Een ieder verbindende bepalingen van verdragen, diss. Nijmegen, Den Haag 2004, p. 10–22. Om die reden geven sommigen de voorkeur aan de termen «transformatiestelsel» respectievelijk «incorporatiestelsel»; zie bijvoorbeeld P.J. Boon e.a., Regelgeving in Nederland, Deventer 2005, p. 164–165. Hier wordt de meest gebruikelijke terminologie gehanteerd.
[2] Kamerstukken II 1979–1980, 15 049 (R 1100), nr. 7, p. 17.
[3] Zie artikel 16 jo. 20 Rijkswet goedkeuring en bekendmaking verdragen.

bepaald door de rechter. Een rechter zal dan moeten nagaan of een dergelijke bepaling kan worden tegengeworpen aan of worden ingeroepen door een justitiabele. Dit hangt af van de inhoud van de bepaling, in het bijzonder van de vraag of de bepaling (a) plichten oplegt, of rechten toekent aan justitiabelen alsmede (b) onvoorwaardelijk en voldoende nauwkeurig is om door een rechter te worden toegepast. Bepalingen die bij hun uitvoering beleidsvrijheid laten aan staten, zijn derhalve niet een ieder verbindend.

Op grond van ongeschreven staatsrecht dienen ook regels van (ongeschreven) internationaal gewoonterecht te worden toegepast in de Nederlandse rechtsorde. Ook hier geldt echter een matiging van het monistische stelsel. Justitiabelen kunnen deze regels wel voor de nationale rechter inroepen, maar de toetsing door de rechter op grond van artikel 94 strekt zich niet uit tot het buiten toepassing laten van wettelijke voorschriften die onverenigbaar zijn met internationaal gewoonterecht[1]. De nationale bepaling heeft in geval van strijdigheid dus voorrang boven de regels van (ongeschreven) internationaal recht.

De motie-Visser staat in het teken van de beleidsvrijheid van de Nederlandse wetgever. In dat verband zij er met nadruk op gewezen dat artikel 94 Grondwet zich primair tot de *rechter* richt: wat zijn de gevolgen indien de *rechter* vaststelt dat nationale regels onverenigbaar zijn met een ieder verbindende verdragsbepalingen? De wetgever staat daar in zoverre buiten, dat hij de door de Nederlandse staat aangegane verdragsverplichtingen hoe dan ook heeft na te komen[2]. Op dat punt nu verschilt ons gematigd monistische stelsel niet wezenlijk van een dualistisch stelsel: in beide stelsels is de wetgever gebonden aan de aangegane volkenrechtelijke verplichtingen. Wel behoeft aandacht dat er een zekere verschuiving van beslissingsmacht over de gelding van algemene verdragsnormen heeft plaatsgevonden van de wetgever naar de rechter.

3. Doorwerking van Europees recht in de nationale rechtsorde

Het stelsel van de artikelen 93 en 94 Grondwet kan worden onderscheiden van de doorwerking van het recht van de Europese Gemeenschappen in de nationale rechtsorde. Opgemerkt wordt dat Nederland, door toe te treden tot de Europese Gemeenschappen, deel is gaan uitmaken van een bijzondere rechtsorde. Hieruit vloeit voort dat Nederland de in dat kader vastgestelde rechtsregels dient na te leven. Strikt genomen is er dan ook geen sprake van «doorwerking» maar van «werking» van het Europese recht. Al in arresten uit de eerste helft van de jaren zestig van de vorige eeuw heeft het Europese Hof van Justitie geoordeeld dat de communautaire rechtsorde geldt als een eigen rechtsorde in het volkenrecht. Bepalingen van die eigen rechtsorde die zich daartoe lenen werken rechtstreeks door in de nationale rechtsorde van de lidstaten[3]. Burgers van lidstaten kunnen zich bij de nationale rechter op dergelijke bepalingen beroepen. Of van zulke rechtstreeks werkende bepalingen van gemeenschapsrecht sprake is, wordt uiteindelijk bepaald door het Europese Hof van Justitie. Het Hof heeft ook overigens het laatste woord over de interpretatie van bepalingen van gemeenschapsrecht. Dit alles geldt ongeacht de keuze van een lidstaat voor hetzij een monistisch hetzij een dualistisch stelsel.

De vraag of die doorwerking van het Europese recht afhankelijk is van het stelsel van de artikelen 93 en 94 Grondwet kan ontkennend worden beantwoord. In de wetenschap heerst vrijwel zonder uitzondering deze opvatting, juist gelet op die door het Europese Hof vastgestelde eigen aard van de rechtsorde van de Europese Gemeenschappen[4]. In zijn arrest van 2 november 2004 lijkt de Hoge Raad deze visie te bevestigen[5]. In het

[1] HR 6 maart 1959, NJ 1962, 2 en Kamerstukken II 1977–1978, 15 049 (R 1100), nr. 3, p. 12–13.
[2] Zie ook Brouwer 1992, p. 271 en Fleuren 2004, p. 369.
[3] HvJ EG 5 februari 1963, zaak 26/62, Jur. 1963, 1 (Van Gend & Loos) en HvJ EG 15 juli 1964, zaak 6/64, Jur. 1964, 1199 (Costa/ENEL).
[4] Zie voor een overzicht van het debat E.A. Alkema in zijn noot onder HR 2 november 2004, NJ 2005, 80.
[5] HR 2 november 2004, NJ 2005, 80.

verleden heeft de grondwetgever zich op een tegengesteld standpunt gesteld[1]. Vast staat dat het Europese recht vanwege het bijzondere karakter van de Europese rechtsorde doorwerkt en voorrang heeft in de nationale rechtsorde en in zoverre de beleidsvrijheid van de nationale wetgever beperkt. Daarenboven wordt deze beleidsvrijheid beperkt door het communautaire recht dat zich rechtstreeks tot de wetgevers van de lidstaten richt, zoals de verplichtingen die voortvloeien uit richtlijnen die door de wetgever moeten worden omgezet in nationaal recht.

4. Doorwerking internationaal recht in de Europese rechtsorde

De Europese Gemeenschap is rechtssubject in volkenrechtelijke zin en dus op dezelfde wijze als staten gebonden aan het internationale recht. Dit geldt in de eerste plaats voor het zogenoemde ius cogens[2]. Daarmee wordt bedoeld het stelsel van rechtsnormen die van zo fundamenteel belang zijn voor de bescherming van de belangen van de internationale gemeenschap als geheel dat ieder rechtssubject daaraan van rechtswege gebonden is en waarvan nimmer mag worden afgeweken[3]. De Gemeenschap is dan ook gebonden aan de regels van internationaal gewoonterecht en aan door haar gesloten verdragen[4].

In het licht van het onderwerp van de motie-Visser is met name dat laatste van belang: de gebondenheid van de Europese Gemeenschap aan verdragen. Als rechtssubject in volkenrechtelijke zin is de Gemeenschap ook in staat verdragen te sluiten met derde landen of met andere internationale organisaties. Op grond van artikel 300 van het EG-Verdrag zijn de door de Gemeenschap gesloten verdragen ook bindend voor de lidstaten. Die verdragen werken dan ook op dezelfde wijze in de nationale rechtsorde door als het gemeenschapsrecht zelf.

Met betrekking tot het Handvest van de Verenigde Naties neemt de Europese Gemeenschap een bijzondere positie in. De EG is geen lid van de Verenigde Naties. Toch is de EG verplicht de uit het VN-Handvest voortvloeiende verplichtingen na te leven. Dit vloeit voort uit het EG-Verdrag zelf – aldus het Gerecht van Eerste Aanleg van de Europese Gemeenschappen[5]. De Europese Gemeenschap is dus ook gebonden aan besluiten gebaseerd op het VN-Handvest, zoals resoluties van de Veiligheidsraad. De EG-maatregelen ter uitvoering van Veiligheidsraad-resoluties werken langs de hierboven onder 3 geschetste lijnen door in de Nederlandse rechtsorde.

5. Consequenties voor de Nederlandse wetgever

Waar staten met elkaar bepaalde afspraken maken en jegens elkaar verplichtingen aangaan wordt hun nationale beleidsvrijheid beperkt. Internationale samenwerking leidt per definitie tot wederzijdse afhankelijkheid. Van oudsher waardeert ons land dat in beginsel positief. Niet voor niets draagt artikel 90 van de Grondwet de regering op de ontwikkeling van de internationale rechtsorde te bevorderen. Voor de beleidsvrijheid van de nationale wetgever maakt het intussen geen wezenlijk verschil op basis waarvan de doorwerking van internationaal recht geschiedt. Op grond van artikel 26 van het Verdrag van Wenen inzake het verdragenrecht heeft een verdrag bindende werking en moet het te goeder trouw ten uitvoer worden gelegd. De nationale wetgever dient de bij of krachtens verdrag aangegane of opgelegde verplichtingen dus hoe dan ook te respecteren in de nationale rechtsorde.

Dit betekent niet dat de Nederlandse wetgever – regering en parlement – geen invloed heeft. Integendeel. Die invloed bestaat met name in de fase van het totstandkomen of wijzigen van verdragen of internationale regel-

[1] Zie voor een bespreking van de parlementaire geschiedenis L.F.M. Besselink e.a., De Nederlandse Grondwet en de Europese Unie, Groningen 2002, p. 30–33.
[2] J. Vanhamme, Volkenrechtelijke beginselen in het Europees recht, Groningen 2001, p. 119–126.
[3] Te denken valt bijvoorbeeld aan het verbod van agressie, genocide, foltering, rassendiscriminatie, slavernij en kolonialisme.
[4] HvJ EG 16 juni 1998, zaak C-162/96 (Racke).
[5] GvEA 21 september 2005, zaak T-306/01 (Yusuf) en zaak T-315/01 (Kadi). Over die arresten onder meer R.H. van Ooik en R.A. Wessel, De Yusuf en Kadi-uitspraken in perspectief, SEW 2006, p. 231–242.

geving. Voor de Europese context zij in dit verband gewezen op het advies van de Raad van State van 15 september 2005 over de gevolgen van de Europese arrangementen voor de nationale staatsinstellingen en op de kabinetsreactie daarop van 23 mei 2006[1]. Wat het parlement betreft: via «fiches» wordt het geïnformeerd over voorstellen van Europese regelgeving en in zijn rol van controleur kan het invloed uitoefenen op de Nederlandse standpuntbepaling ten aanzien van die voorstellen. Bovendien heeft het parlement op grond van artikel 3 van de Goedkeuringswet voor het Verdrag van Nice een instemmingsrecht ten aanzien van besluitvorming in de derde pijler. Mede ter uitvoering van het vorig jaar uitgebrachte kabinetsstandpunt «Nederland in Europa – Europa in Nederland» heeft het kabinet bovendien een aantal concrete maatregelen genomen gericht op het faciliteren van vroegtijdige parlementaire betrokkenheid. Zo is de wijze waarop nieuwe Commissievoorstellen aan het parlement worden gepresenteerd gestroomlijnd en wordt het parlement over zogenoemde grote voorstellen sneller geïnformeerd. Deze aanpassingen moeten een tijdiger signalering van en debat over voor Nederland belangrijke kwesties mogelijk maken. Voorts legt het kabinet sinds 2005 aan de beide kamers der Staten Generaal een kabinetsreactie voor op het jaarlijkse Werk- en Wetgevingsprogramma van de Europese Commissie. Daarnaast worden het parlement ook kabinetsreacties op Groen- en Witboeken van de Commissie toegezonden alvorens het kabinet tot een positiebepaling in Brussel komt. Tot slot wordt hier vermeld de jaarlijkse toezending van de Staat van de Europese Unie.

Voorts is van belang dat de (Grond)wet een uitdrukkelijke waarborg kent voor betrokkenheid van het parlement bij de totstandkoming van verdragen. Zo ontvangt het parlement op grond van artikel 1 Rijkswet goedkeuring en bekendmaking verdragen elk kwartaal een opgave van verdragen waarover onderhandelingen plaatsvinden. Daarmee wordt het parlement de mogelijkheid geboden de regering te bevragen over onderwerp en beleid ter zake. Verder bepaalt artikel 91 Grondwet dat het Koninkrijk in beginsel niet aan verdragen wordt gebonden zonder voorafgaande goedkeuring door de Staten-Generaal. Die goedkeuring moet zo nodig – namelijk indien het verdrag noopt tot afwijking van de Grondwet – met ten minste twee derden van het aantal uitgebrachte stemmen worden verleend (lid 3)[2]. Diezelfde eis geldt ook in geval van opdracht van bevoegdheden tot wetgeving, bestuur of rechtspraak aan een volkenrechtelijke organisatie die noopt tot afwijking van de Grondwet (artikel 92 Grondwet)[3].
Daarnaast bestaat ook de mogelijkheid tot opzegging van bestaande verdragen, mits het verdrag zelf zich daartegen niet verzet[4]. Voor opzegging kan aanleiding bestaan indien verdere binding aan het desbetreffende verdrag niet langer nodig of wenselijk wordt geoordeeld. Afgezien van de formele kant is soms om politieke redenen de mogelijkheid van opzegging vooral theoretisch van aard, bijvoorbeeld waar het gaat om de verdragen betreffende de Europese Unie, het lidmaatschap van de Verenigde Naties en de Raad van Europa en de daaraan verbonden verdragen op het terrein van de mensenrechten. Opzegging is in dergelijke gevallen niet mogelijk zonder zich van de internationale gemeenschap te isoleren.

Het voorgaande biedt een schets van de systematiek met betrekking tot de doorwerking van internationaal en Europees recht in de nationale en Europese rechtsorde. De nationale wetgever is gebonden aan Europese en internationaalrechtelijke normen. Regering en parlement kunnen echter hun invloed doen gelden in zowel de onderhandelingsfase als bij gelegenheid van goedkeuring van verdragen en ook het Europese besluitvormingsproces onttrekt zich niet aan invloed van regering en parlement.

[1] Kamerstukken II 2005–2006, 29 993, nrs. 22 en 27.
[2] Over het derde lid uitvoerig Kamerstukken I 2003–2004, 27 484 (R 1669), A.
[3] Daarover ook de behandeling in de Eerste Kamer van het voorstel voor een Wet Speciaal Hof Sierra Leone, Handelingen I 2005–2006, p. 35–1881 e.v. Zie in dit verband ook P.J.G. Kapteyn in NJB 2007, p. 1001 en 1002.
[4] Bij bijvoorbeeld de meeste verdragen van de Internationale Arbeidsorganisatie (ILO) doet de mogelijkheid tot opzegging zich eens in de tien jaar voor. De Kamer wordt hier over geïnformeerd; zie ook Kamerstukken 1994–1995, 23 900 XV, nr. 44.

ISSN 1977-0995

Publicatieblad van de Europese Unie

C 326

Uitgave in de Nederlandse taal

Mededelingen en bekendmakingen

55e jaargang

26 oktober 2012

Nummer | Inhoud | Bladzijde

Bericht aan de lezer (zie bladzijde 2 van de omslag)

NL

Prijs:
10,50 EUR

BERICHT AAN DE LEZER

Deze publicatie bevat de geconsolideerde versies van het Verdrag betreffende de Europese Unie en het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie, alsmede de protocollen en bijlagen zoals deze voortvloeien uit de wijzigingen die zijn aangebracht bij het Verdrag van Lissabon dat op 13 december 2007 te Lissabon is ondertekend en op 1 december 2009 in werking is getreden. Zij bevat eveneens de verklaringen gehecht aan de Slotakte van de Intergouvernementele Conferentie die het Verdrag van Lissabon heeft aangenomen.

Bovendien bevat deze publicatie de wijziging die is aangebracht bij het Protocol tot wijziging van het Protocol betreffende de overgangsbepalingen gehecht aan het Verdrag betreffende de Europese Unie, aan het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie en aan het Verdrag tot oprichting van de Europese Gemeenschap voor Atoomenergie.

Deze publicatie bevat eveneens het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie, afgekondigd te Straatsburg op 12 december 2007 door het Europees Parlement, de Raad en de Commissie (PB C 303 van 14.12.2007, blz. 1). Deze tekst herneemt, met wijzigingen, het Handvest afgekondigd op 7 december 2000, en vervangt dit met ingang van 1 december 2009, zijnde de datum van inwerkingtreding van het Verdrag van Lissabon. Op grond van artikel 6, lid 1, eerste alinea, van het Verdrag betreffende de Europese Unie heeft het in 2007 afgekondigde Handvest dezelfde juridische waarde als de verdragen.

Deze publicatie moet worden beschouwd als een naslagwerk, waarvoor de instellingen van de Europese Unie geen verantwoordelijkheid kunnen aanvaarden.

GECONSOLIDEERDE VERSIE

VAN HET VERDRAG BETREFFENDE DE EUROPESE UNIE

EN

HET VERDRAG BETREFFENDE DE WERKING VAN DE EUROPESE UNIE

(2012/C 326/01)

Inhoudsopgave

Bladzijde

VERDRAG BETREFFENDE DE EUROPESE UNIE

(GECONSOLIDEERDE VERSIE)

PREAMBULE

ZIJNE MAJESTEIT DE KONING DER BELGEN, HARE MAJESTEIT DE KONINGIN VAN DENEMARKEN, DE PRESIDENT VAN DE BONDSREPUBLIEK DUITSLAND, DE PRESIDENT VAN DE HELLEENSE REPUBLIEK, ZIJNE MAJESTEIT DE KONING VAN SPANJE, DE PRESIDENT VAN DE FRANSE REPUBLIEK, DE PRESIDENT VAN IERLAND, DE PRESIDENT VAN DE ITALIAANSE REPUBLIEK, ZIJNE KONINKLIJKE HOOGHEID DE GROOTHERTOG VAN LUXEMBURG, HARE MAJESTEIT DE KONINGIN DER NEDERLANDEN, DE PRESIDENT VAN DE PORTUGESE REPUBLIEK, HARE MAJESTEIT DE KONINGIN VAN HET VERENIGD KONINKRIJK VAN GROOT-BRITTANNIË EN NOORD-IERLAND ([1]),

VASTBESLOTEN een nieuwe etappe te markeren in het proces van Europese integratie waarmee een aanvang is gemaakt met de oprichting van de Europese Unie,

GEÏNSPIREERD door de culturele, religieuze en humanistische tradities van Europa, die ten grondslag liggen aan de ontwikkeling van de universele waarden van de onschendbare en onvervreemdbare rechten van de mens en van vrijheid, democratie, gelijkheid en de rechtsstaat;

HERINNEREND aan het historisch belang van de beëindiging van de deling van het Europese continent en de noodzaak solide grondslagen voor de opbouw van het toekomstige Europa te leggen,

BEVESTIGEND hun gehechtheid aan de beginselen van vrijheid, democratie en eerbiediging van de mensenrechten en de fundamentele vrijheden en van de rechtsstaat,

BEVESTIGEND hun gehechtheid aan de sociale grondrechten zoals omschreven in het op 18 oktober 1961 te Turijn ondertekende Europees Sociaal Handvest en in het Gemeenschapshandvest van de sociale grondrechten van de werkenden van 1989,

VERLANGEND de solidariteit tussen hun volkeren te verdiepen met inachtneming van hun geschiedenis, cultuur en tradities,

VERLANGEND de democratische en doelmatige werking van de instellingen verder te ontwikkelen, teneinde hen in staat te stellen de hun toevertrouwde taken beter uit te voeren, in één enkel institutioneel kader,

VASTBESLOTEN de versterking en de convergentie van hun economieën te verwezenlijken en een economische en monetaire unie tot stand te brengen met, overeenkomstig het bepaalde in dit Verdrag en het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie, één enkele en stabiele munteenheid,

VASTBESLOTEN de economische en sociale vooruitgang van hun volkeren te bevorderen, met inachtneming van het beginsel van duurzame ontwikkeling en in het kader van de voltooiing van de interne markt en van versterkte cohesie en milieubescherming, en een beleid te voeren dat er borg voor staat dat de vooruitgang op het gebied van de economische integratie en de vooruitgang op andere terreinen gelijke tred met elkaar houden,

---

([1]) De Republiek Bulgarije, de Tsjechische Republiek, de Republiek Estland, de Republiek Cyprus, de Republiek Letland, de Republiek Litouwen, de Republiek Hongarije, de Republiek Malta, de Republiek Oostenrijk, de Republiek Polen, Roemenië, de Republiek Slovenië, de Slowaakse Republiek, de Republiek Finland en het Koninkrijk Zweden zijn inmiddels lid geworden van de Europese Unie.

VASTBESLOTEN voor de onderdanen van hun landen een gemeenschappelijk burgerschap in te voeren,

VASTBESLOTEN een gemeenschappelijk buitenlands en veiligheidsbeleid te voeren met inbegrip van de geleidelijke bepaling van een gemeenschappelijk defensiebeleid dat tot een gemeenschappelijke defensie zou kunnen leiden, overeenkomstig de bepalingen van artikel 42, daarbij de Europese identiteit en onafhankelijkheid versterkend, teneinde vrede, veiligheid en vooruitgang in Europa en in de wereld te bevorderen,

VASTBESLOTEN het vrije verkeer van personen te vergemakkelijken en tegelijkertijd tevens de veiligheid en zekerheid van hun volkeren te waarborgen, door een ruimte van vrijheid, veiligheid en rechtvaardigheid tot stand te brengen, overeenkomstig het bepaalde in dit Verdrag en het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie,

VASTBESLOTEN voort te gaan met het proces van totstandbrenging van een steeds hechter verbond tussen de volkeren van Europa, waarin besluiten zo dicht mogelijk bij de burgers worden genomen in overeenstemming met het subsidiariteitsbeginsel,

MET HET OOG OP verdere stappen die moeten worden gezet om de Europese integratie te bevorderen,

HEBBEN BESLOTEN een Europese Unie op te richten en hebben te dien einde als hun gevolmachtigden aangewezen:

(lijst van ondertekenaars niet opgenomen)

DIE, na overlegging van hun in goede en behoorlijke vorm bevonden volmachten, overeenstemming hebben bereikt omtrent de volgende bepalingen:

TITEL I

GEMEENSCHAPPELIJKE BEPALINGEN

Artikel 1

(oud artikel 1 VEU) [1]

Bij dit Verdrag richten de HOGE VERDRAGSLUITENDE PARTIJEN tezamen een EUROPESE UNIE op, hierna „Unie" te noemen, waaraan de lidstaten bevoegdheden toedelen om hun gemeenschappelijke doelstellingen te bereiken.

Dit Verdrag markeert een nieuwe etappe in het proces van totstandbrenging van een steeds hechter verbond tussen de volkeren van Europa, waarin de besluiten in zo groot mogelijke openheid en zo dicht mogelijk bij de burger worden genomen.

De Unie is gegrond op dit Verdrag en op het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie (hierna „de Verdragen" te noemen). Deze twee Verdragen hebben dezelfde juridische waarde. De Unie treedt in de plaats van de Europese Gemeenschap, waarvan zij de opvolgster is.

---

(1) Deze verwijzing is louter indicatief. Voor meer informatie over de oude en de nieuwe nummering zie de concordantietabel.

Artikel 2

De waarden waarop de Unie berust, zijn eerbied voor de menselijke waardigheid, vrijheid, democratie, gelijkheid, de rechtsstaat en eerbiediging van de mensenrechten, waaronder de rechten van personen die tot minderheden behoren. Deze waarden hebben de lidstaten gemeen in een samenleving die gekenmerkt wordt door pluralisme, non-discriminatie, verdraagzaamheid, rechtvaardigheid, solidariteit en gelijkheid van vrouwen en mannen.

Artikel 3

(oud artikel 2 VEU)

1. De Unie heeft als doel de vrede, haar waarden en het welzijn van haar volkeren te bevorderen.

2. De Unie biedt haar burgers een ruimte van vrijheid, veiligheid en recht zonder binnengrenzen, waarin het vrije verkeer van personen gewaarborgd is in combinatie met passende maatregelen met betrekking tot controles aan de buitengrenzen, asiel, immigratie, en voorkoming en bestrijding van criminaliteit.

3. De Unie brengt een interne markt tot stand. Zij zet zich in voor de duurzame ontwikkeling van Europa, op basis van een evenwichtige economische groei en van prijsstabiliteit, een sociale markteconomie met een groot concurrentievermogen die gericht is op volledige werkgelegenheid en sociale vooruitgang, en van een hoog niveau van bescherming en verbetering van de kwaliteit van het milieu. De Unie bevordert de wetenschappelijke en technische vooruitgang.

De Unie bestrijdt sociale uitsluiting en discriminatie, en bevordert sociale rechtvaardigheid en bescherming, de gelijkheid van vrouwen en mannen, de solidariteit tussen generaties en de bescherming van de rechten van het kind.

De Unie bevordert de economische, sociale en territoriale samenhang, en de solidariteit tussen de lidstaten.

De Unie eerbiedigt haar rijke verscheidenheid van cultuur en taal en ziet toe op de instandhouding en de ontwikkeling van het Europese culturele erfgoed.

4. De Unie stelt een economische en monetaire unie in die de euro als munt heeft.

5. In de betrekkingen met de rest van de wereld handhaaft de Unie haar waarden en belangen en zet zich ervoor in, en draagt zij bij tot de bescherming van haar burgers. Zij draagt bij tot de vrede, de veiligheid, de duurzame ontwikkeling van de aarde, de solidariteit en het wederzijds respect tussen de volkeren, de vrije en eerlijke handel, de uitbanning van armoede en de bescherming van de mensenrechten, in het bijzonder de rechten van het kind, alsook tot de strikte eerbiediging en ontwikkeling van het internationaal recht, met inbegrip van de inachtneming van de beginselen van het Handvest van de Verenigde Naties.

6. De Unie streeft deze doelstellingen met passende middelen na, naar gelang van de bevoegdheden die haar daartoe in de Verdragen zijn toegedeeld.

Artikel 4

1. Overeenkomstig artikel 5 behoren bevoegdheden die in de Verdragen niet aan de Unie zijn toegedeeld, toe aan de lidstaten.

2. De Unie eerbiedigt de gelijkheid van de lidstaten voor de Verdragen, alsmede hun nationale identiteit die besloten ligt in hun politieke en constitutionele basisstructuren, waaronder die voor regionaal en lokaal zelfbestuur. Zij eerbiedigt de essentiële staatsfuncties, met name de verdediging van de territoriale integriteit van de staat, de handhaving van de openbare orde en de bescherming van de nationale veiligheid. Met name de nationale veiligheid blijft uitsluitend de verantwoordelijkheid van elke lidstaat.

3. Krachtens het beginsel van loyale samenwerking respecteren de Unie en de lidstaten elkaar en steunen zij elkaar bij de vervulling van de taken die uit de Verdragen voortvloeien.

De lidstaten treffen alle algemene en bijzondere maatregelen die geschikt zijn om de nakoming van de uit de Verdragen of uit de handelingen van de instellingen van de Unie voortvloeiende verplichtingen te verzekeren.

De lidstaten vergemakkelijken de vervulling van de taak van de Unie en onthouden zich van alle maatregelen die de verwezenlijking van de doelstellingen van de Unie in gevaar kunnen brengen.

Artikel 5

(oud artikel 5 VEG)

1. De afbakening van de bevoegdheden van de Unie wordt beheerst door het beginsel van bevoegdheidstoedeling. De uitoefening van die bevoegdheden wordt beheerst door de beginselen van subsidiariteit en evenredigheid.

2. Krachtens het beginsel van bevoegdheidstoedeling handelt de Unie enkel binnen de grenzen van de bevoegdheden die haar door de lidstaten in de Verdragen zijn toegedeeld om de daarin bepaalde doelstellingen te verwezenlijken. Bevoegdheden die in de Verdragen niet aan de Unie zijn toegedeeld, behoren toe aan de lidstaten.

3. Krachtens het subsidiariteitsbeginsel treedt de Unie op de gebieden die niet onder haar exclusieve bevoegdheid vallen, slechts op indien en voor zover de doelstellingen van het overwogen optreden niet voldoende door de lidstaten op centraal, regionaal of lokaal niveau kunnen worden verwezenlijkt, maar vanwege de omvang of de gevolgen van het overwogen optreden beter door de Unie kunnen worden bereikt.

De instellingen van de Unie passen het subsidiariteitsbeginsel toe overeenkomstig het protocol betreffende de toepassing van de beginselen van subsidiariteit en evenredigheid. De nationale parlementen zien er volgens de in dat protocol vastgelegde procedure op toe dat het subsidiariteitsbeginsel wordt geëerbiedigd.

4. Krachtens het evenredigheidsbeginsel gaan de inhoud en de vorm van het optreden van de Unie niet verder dan wat nodig is om de doelstellingen van de Verdragen te verwezenlijken.

De instellingen van de Unie passen het evenredigheidsbeginsel toe overeenkomstig het protocol betreffende de toepassing van de beginselen van subsidiariteit en evenredigheid.

Artikel 6

(oud artikel 6 VEU)

1. De Unie erkent de rechten, vrijheden en beginselen die zijn vastgesteld in het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie van 7 december 2000, als aangepast op 12 december 2007 te Straatsburg, dat dezelfde juridische waarde als de Verdragen heeft.

De bepalingen van het Handvest houden geenszins een verruiming in van de bevoegdheden van de Unie zoals bepaald bij de Verdragen.

De rechten, vrijheden en beginselen van het Handvest worden uitgelegd overeenkomstig de algemene bepalingen van titel VII van het Handvest betreffende de uitlegging en toepassing ervan, waarbij de in het Handvest bedoelde toelichtingen, waarin de bronnen van deze bepalingen vermeld zijn, terdege in acht genomen worden.

2. De Unie treedt toe tot het Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden. Die toetreding wijzigt de bevoegdheden van de Unie, zoals bepaald in de Verdragen, niet.

3. De grondrechten, zoals zij worden gewaarborgd door het Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden en zoals zij voortvloeien uit de constitutionele tradities die de lidstaten gemeen hebben, maken als algemene beginselen deel uit van het recht van de Unie.

Artikel 7

(oud artikel 7 VEU)

1. Op een met redenen omkleed voorstel van eenderde van de lidstaten, het Europees Parlement of de Europese Commissie kan de Raad, na goedkeuring van het Europees Parlement, met een meerderheid van vier vijfden van zijn leden constateren dat er duidelijk gevaar bestaat voor een ernstige schending van in artikel 2, bedoelde waarden door een lidstaat. Alvorens die constatering te doen, hoort de Raad de betrokken lidstaat en kan hij die lidstaat volgens dezelfde procedure aanbevelingen doen.

De Raad gaat regelmatig na of de redenen die tot zijn constatering hebben geleid nog bestaan.

2. De Europese Raad kan met eenparigheid van stemmen, op voorstel van eenderde van de lidstaten of van de Europese Commissie, en na goedkeuring van het Europees Parlement, een ernstige en voortdurende schending van de in artikel 2 bedoelde waarden door een lidstaat constateren, na de lidstaat in kwestie om opmerkingen te hebben verzocht.

3. Wanneer de in lid 2 bedoelde constatering is gedaan, kan de Raad met gekwalificeerde meerderheid van stemmen besluiten tot schorsing van bepaalde rechten die uit de toepassing van de Verdragen op de lidstaat in kwestie voortvloeien, met inbegrip van de stemrechten van de vertegenwoordiger van de regering van die lidstaat in de Raad. De Raad houdt daarbij rekening met de mogelijke gevolgen van een dergelijke schorsing voor de rechten en verplichtingen van natuurlijke en rechtspersonen.

De verplichtingen van de lidstaat in kwestie uit hoofde van de Verdragen blijven in ieder geval verbindend voor die lidstaat.

4. De Raad kan naderhand met gekwalificeerde meerderheid van stemmen besluiten om krachtens lid 3 genomen maatregelen te wijzigen of in te trekken in verband met wijzigingen in de toestand die tot het opleggen van de maatregelen heeft geleid.

5. De stemprocedures die in het kader van dit artikel gelden voor het Europees Parlement, de Europese Raad en de Raad worden vastgesteld in artikel 354 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie.

Artikel 8

1. De Unie ontwikkelt met de naburige landen bijzondere betrekkingen, die erop gericht zijn een ruimte van welvaart en goed nabuurschap tot stand te brengen welke stoelt op de waarden van de Unie en welke gekenmerkt wordt door nauwe en vreedzame betrekkingen die gebaseerd zijn op samenwerking.

2. Voor de toepassing van lid 1 kan de Unie met de betrokken landen specifieke overeenkomsten sluiten. Die overeenkomsten kunnen wederkerige rechten en verplichtingen omvatten en tevens voorzien in de mogelijkheid gemeenschappelijk op te treden. Over de uitvoering van de overeenkomsten wordt op gezette tijden overleg gepleegd.

TITEL II

BEPALINGEN INZAKE DE DEMOCRATISCHE BEGINSELEN

Artikel 9

De Unie eerbiedigt in al haar activiteiten het beginsel van gelijkheid van haar burgers, die gelijke aandacht genieten van haar instellingen, organen en instanties. Burger van de Unie is eenieder die de nationaliteit van een lidstaat bezit. Het burgerschap van de Unie komt naast het nationale burgerschap en treedt niet in de plaats daarvan.

Artikel 10

1. De werking van de Unie is gegrond op de representatieve democratie.

2. De burgers worden op het niveau van de Unie rechtstreeks vertegenwoordigd in het Europees Parlement.

De lidstaten worden in de Europese Raad vertegenwoordigd door hun staatshoofd of hun regeringsleider en in de Raad door hun regering, die zelf democratische verantwoording verschuldigd zijn aan hun nationale parlement of aan hun burgers.

3. Iedere burger heeft het recht aan het democratisch bestel van de Unie deel te nemen. De besluitvorming vindt plaats op een zo open mogelijke wijze, en zo dicht bij de burgers als mogelijk is.

4. De politieke partijen op Europees niveau dragen bij tot de vorming van een Europees politiek bewustzijn en tot de uiting van de wil van de burgers van de Unie.

Artikel 11

1. De instellingen bieden de burgers en de representatieve organisaties langs passende wegen de mogelijkheid hun mening over alle onderdelen van het optreden van de Unie kenbaar te maken en daarover in het openbaar in discussie te treden.

2. De instellingen voeren een open, transparante en regelmatige dialoog met representatieve organisaties en met het maatschappelijk middenveld.

3. Ter wille van de samenhang en de transparantie van het optreden van de Unie pleegt de Europese Commissie op ruime schaal overleg met de betrokken partijen.

4. Wanneer ten minste één miljoen burgers van de Unie, afkomstig uit een significant aantal lidstaten, van oordeel zijn dat inzake een aangelegenheid een rechtshandeling van de Unie nodig is ter uitvoering van de Verdragen, kunnen zij het initiatief nemen de Europese Commissie te verzoeken binnen het kader van de haar toegedeelde bevoegdheden een passend voorstel daartoe in te dienen.

De procedures en voorwaarden voor de indiening van een dergelijk initiatief worden vastgesteld overeenkomstig artikel 24, eerste alinea, van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie.

Artikel 12

De nationale parlementen dragen actief bij tot de goede werking van de Unie:

a) door zich door de instellingen van de Unie te laten informeren en door zich ontwerpen van wetgevingshandelingen van de Unie te laten toezenden, overeenkomstig het Protocol betreffende de rol van de nationale parlementen in de Europese Unie;

b) door erop toe te zien dat het beginsel van subsidiariteit wordt geëerbiedigd overeenkomstig de procedures bedoeld in het Protocol betreffende de toepassing van de beginselen van subsidiariteit en evenredigheid;

c) door, in het kader van de ruimte van vrijheid, veiligheid en recht, deel te nemen aan de mechanismen voor de evaluatie van de uitvoering van het beleid van de Unie in die ruimte, overeenkomstig artikel 70 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie, en door betrokken te worden bij het politieke toezicht op Europol en de evaluatie van de activiteiten van Eurojust, overeenkomstig de artikelen 88 en 85 van dat Verdrag;

d) door deel te nemen aan de procedures voor de herziening van de Verdragen, overeenkomstig artikel 48 van dit Verdrag;

e) door zich in kennis te laten stellen van verzoeken om toetreding tot de Unie, overeenkomstig artikel 49 van dit Verdrag;

f) door deel te nemen aan de interparlementaire samenwerking tussen de nationale parlementen en met het Europees Parlement, overeenkomstig het Protocol betreffende de rol van de nationale parlementen in de Europese Unie.

TITEL III

BEPALINGEN BETREFFENDE DE INSTELLINGEN

Artikel 13

1. De Unie beschikt over een institutioneel kader, dat ertoe strekt haar waarden uit te dragen, haar doelstellingen na te streven, haar belangen en de belangen van haar burgers en van de lidstaten te dienen, en de samenhang, de doeltreffendheid en de continuïteit van haar beleid en haar optreden te verzekeren.

De instellingen van de Unie zijn:

— het Europees Parlement,

— de Europese Raad,

— de Raad,

— de Europese Commissie (hierna „de Commissie” te noemen),

— het Hof van Justitie van de Europese Unie,

— de Europese Centrale Bank,

— de Rekenkamer.

2. Iedere instelling handelt binnen de grenzen van de bevoegdheden die haar in de Verdragen zijn toegedeeld en volgens de daarin bepaalde procedures, voorwaarden en doelstellingen. De instellingen werken loyaal samen.

3. De bepalingen inzake de Europese Centrale Bank en de Rekenkamer alsmede nadere bepalingen inzake de andere instellingen staan in het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie.

4. Het Europees Parlement, de Raad en de Commissie worden bijgestaan door een Economisch en Sociaal Comité en een Comité van de Regio’s, die een adviserende taak hebben.

Artikel 14

1. Het Europees Parlement oefent samen met de Raad de wetgevingstaak en de begrotingstaak uit. Het oefent onder de bij de Verdragen bepaalde voorwaarden politieke controle en adviserende taken uit. Het kiest de voorzitter van de Commissie.

2. Het Europees Parlement bestaat uit vertegenwoordigers van de burgers van de Unie. Hun aantal bedraagt niet meer dan zevenhonderdvijftig, plus de voorzitter. De burgers zijn degressief evenredig vertegenwoordigd, met een minimum van zes leden per lidstaat. Geen enkele lidstaat krijgt meer dan zesennegentig zetels toegewezen.

De Europese Raad stelt met eenparigheid van stemmen op initiatief van en na goedkeuring door het Europees Parlement een besluit inzake de samenstelling van het Europees Parlement vast, met inachtneming van de in de eerste alinea genoemde beginselen.

3. De leden van het Europees Parlement worden door middel van rechtstreekse, vrije en geheime algemene verkiezingen voor een periode van vijf jaar gekozen.

4. Het Europees Parlement kiest uit zijn leden de voorzitter en het bureau.

Artikel 15

1. De Europese Raad geeft de nodige impulsen voor de ontwikkeling van de Unie en bepaalt de algemene politieke beleidslijnen en prioriteiten. Hij oefent geen wetgevingstaak uit.

2. De Europese Raad bestaat uit de staatshoofden en regeringsleiders van de lidstaten, zijn voorzitter en de voorzitter van de Commissie. De hoge vertegenwoordiger van de Unie voor buitenlandse zaken en veiligheidsbeleid neemt deel aan de werkzaamheden van de Europese Raad.

3. De Europese Raad wordt twee keer per half jaar door zijn voorzitter in vergadering bijeengeroepen. Indien de agenda zulks vereist, kunnen de leden van de Europese Raad besluiten zich elk te laten bijstaan door een minister en, wat de voorzitter van de Commissie betreft, door een lid van de Commissie. Indien de situatie zulks vereist, roept de voorzitter een buitengewone bijeenkomst van de Europese Raad bijeen.

4. Tenzij in de Verdragen anders is bepaald, spreekt de Europese Raad zich bij consensus uit.

5. De Europese Raad kiest zijn voorzitter met gekwalificeerde meerderheid van stemmen voor een periode van tweeënhalf jaar. De voorzitter is eenmaal herkiesbaar. Indien de voorzitter verhinderd is of op ernstige wijze tekortschiet, kan de Europese Raad volgens dezelfde procedure zijn mandaat beëindigen.

6. De voorzitter van de Europese Raad:

a) leidt en stimuleert de werkzaamheden van de Europese Raad;

b) zorgt, in samenwerking met de voorzitter van de Commissie en op basis van de werkzaamheden van de Raad Algemene Zaken, voor de voorbereiding en de continuïteit van de werkzaamheden van de Europese Raad;

c) bevordert de samenhang en de consensus binnen de Europese Raad;

d) legt na afloop van iedere bijeenkomst van de Europese Raad een verslag voor aan het Europees Parlement.

De voorzitter van de Europese Raad zorgt op zijn niveau en in zijn hoedanigheid voor de externe vertegenwoordiging van de Unie in aangelegenheden die onder het gemeenschappelijk buitenlands en veiligheidsbeleid vallen, onverminderd de aan de hoge vertegenwoordiger van de Unie voor buitenlandse zaken en veiligheidsbeleid toegedeelde bevoegdheden.

De voorzitter van de Europese Raad kan geen nationaal mandaat uitoefenen.

Artikel 16

1. De Raad oefent samen met het Europees Parlement de wetgevingstaak en de begrotingstaak uit. Hij oefent onder de bij de Verdragen bepaalde voorwaarden beleidsbepalende en coördinerende taken uit.

2. De Raad bestaat uit een vertegenwoordiger van iedere lidstaat op ministerieel niveau, die gemachtigd is om de regering van de lidstaat die hij vertegenwoordigt, te binden en om het stemrecht uit te oefenen.

3. Tenzij in de Verdragen anders is bepaald, besluit de Raad met gekwalificeerde meerderheid van stemmen.

4. Met ingang van 1 november 2014 wordt onder gekwalificeerde meerderheid van stemmen verstaan ten minste 55% van de leden van de Raad die ten minste vijftien in aantal zijn en lidstaten vertegenwoordigen waarvan de bevolking ten minste 65% uitmaakt van de bevolking van de Unie.

Een blokkerende minderheid moet ten minste uit vier leden van de Raad bestaan; in het andere geval wordt de gekwalificeerde meerderheid van stemmen geacht te zijn verkregen.

De overige bepalingen inzake de besluitvorming met gekwalificeerde meerderheid worden vastgesteld in artikel 238, lid 2 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie.

5. De overgangsbepalingen inzake de omschrijving van de gekwalificeerde meerderheid die tot en met 31 oktober 2014, respectievelijk tussen 1 november 2014 en 31 maart 2017 van toepassing zijn, worden vastgesteld in het protocol betreffende de overgangsbepalingen.

6. De Raad komt in verschillende formaties bijeen; de lijst ervan wordt vastgesteld overeenkomstig artikel 236 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie.

De Raad Algemene Zaken zorgt voor de samenhang van de werkzaamheden van de verschillende Raadsformaties. De Raad Algemene Zaken bereidt de bijeenkomsten van de Europese Raad voor en volgt ze op in samenspraak met de voorzitter van de Europese Raad en de Commissie.

De Raad Buitenlandse Zaken werkt het externe optreden van de Unie uit volgens de door de Europese Raad vastgestelde strategische lijnen en zorgt voor de samenhang in het optreden van de Unie.

7. Een Comité van permanente vertegenwoordigers van de regeringen der lidstaten is belast met de voorbereiding van de werkzaamheden van de Raad.

8. De Raad beraadslaagt en stemt in openbare zitting over een ontwerp van wetgevingshandeling. Daartoe wordt iedere Raadszitting gesplitst in twee delen, die respectievelijk gewijd worden aan beraadslagingen over de wetgevingshandelingen van de Unie en aan niet-wetgevingswerkzaamheden.

9. Het voorzitterschap van de andere Raadsformaties dan de formatie Buitenlandse Zaken wordt volgens een toerbeurtsysteem op basis van gelijkheid uitgeoefend door de vertegenwoordigers van de lidstaten in de Raad, onder de overeenkomstig artikel 236 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie vastgestelde voorwaarden.

Artikel 17

1. De Commissie bevordert het algemeen belang van de Unie en neemt daartoe passende initiatieven. Zij ziet toe op de toepassing van zowel de Verdragen als de maatregelen die de instellingen krachtens deze Verdragen vaststellen. Onder de controle van het Hof van Justitie van de Europese Unie ziet zij toe op de toepassing van het recht van de Unie. Zij voert de begroting uit en beheert de programma's. Zij oefent onder de bij de Verdragen bepaalde voorwaarden coördinerende, uitvoerende en beheerstaken uit. Zij zorgt voor de externe vertegenwoordiging van de Unie, behalve wat betreft het gemeenschappelijk buitenlands en veiligheidsbeleid en de andere bij de Verdragen bepaalde gevallen. Zij neemt de initiatieven tot de jaarlijkse en meerjarige programmering van de Unie om interinstitutionele akkoorden tot stand te brengen.

2. Tenzij in de Verdragen anders is bepaald, kunnen wetgevingshandelingen van de Unie alleen op voorstel van de Commissie worden vastgesteld. Andere handelingen worden op voorstel van de Commissie vastgesteld in de gevallen waarin de Verdragen daarin voorzien.

3. De ambtstermijn van de Commissie bedraagt vijf jaar.

De leden van de Commissie worden op grond van hun algemene bekwaamheid en Europese inzet gekozen uit personen die alle waarborgen voor onafhankelijkheid bieden.

De Commissie oefent haar verantwoordelijkheden volkomen onafhankelijk uit. Onverminderd artikel 18, lid 2, vragen noch aanvaarden de leden van de Commissie instructies van enige regering, instelling, orgaan of instantie. Zij onthouden zich van iedere handeling die onverenigbaar is met het karakter van hun ambt of met de uitvoering van hun taak.

4. De Commissie die benoemd is voor de periode tussen de datum van inwerkingtreding van het Verdrag van Lissabon en 31 oktober 2014, bestaat uit één onderdaan van iedere lidstaat, met inbegrip van de voorzitter van de Commissie en van de hoge vertegenwoordiger van de Unie voor buitenlandse zaken en veiligheidsbeleid, die een van de vice-voorzitters van de Commissie is.

5. Vanaf 1 november 2014 bestaat de Commissie uit een aantal leden, met inbegrip van de voorzitter van de Commissie en van de hoge vertegenwoordiger van de Unie voor buitenlandse zaken en veiligheidsbeleid, dat overeenstemt met twee derde van het aantal lidstaten, tenzij de Europese Raad met eenparigheid van stemmen besluit dit aantal te wijzigen.

De leden van de Commissie worden gekozen uit de onderdanen van de lidstaten volgens een toerbeurtsysteem op basis van strikte gelijkheid tussen de lidstaten dat toelaat de demografische en geografische verscheidenheid van de lidstaten te weerspiegelen. Dit systeem wordt door de Europese Raad met eenparigheid van stemmen vastgesteld overeenkomstig artikel 244 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie.

6. De voorzitter van de Commissie:

a) stelt de richtsnoeren vast met inachtneming waarvan de Commissie haar taak vervult;

b) beslist over de interne organisatie van de Commissie en waarborgt zodoende de samenhang, de doeltreffendheid en het collegiale karakter van haar optreden;

c) benoemt andere vice-voorzitters dan de hoge vertegenwoordiger van de Unie voor buitenlandse zaken en veiligheidsbeleid, uit de leden van de Commissie.

Een lid van de Commissie neemt ontslag indien de voorzitter hem daarom verzoekt. De hoge vertegenwoordiger van de Unie voor buitenlandse zaken en veiligheidsbeleid neemt ontslag overeenkomstig de procedure van artikel 18, lid 1, indien de voorzitter hem daarom verzoekt.

7. Rekening houdend met de verkiezingen voor het Europees Parlement en na passende raadpleging en, draagt de Europese Raad met gekwalificeerde meerderheid van stemmen bij het Europees Parlement een kandidaat voor het ambt van voorzitter van de Commissie voor. Deze kandidaat wordt door het Parlement bij meerderheid van zijn leden gekozen. Indien de kandidaat bij de stemming geen meerderheid behaalt, draagt de Europese Raad met gekwalificeerde meerderheid van stemmen binnen een maand een nieuwe kandidaat voor, die volgens dezelfde procedure door het Parlement wordt gekozen.

De Raad stelt in onderlinge overeenstemming met de verkozen voorzitter de lijst vast van de overige personen die hij voorstelt tot lid van de Commissie te benoemen. Zij worden gekozen op basis van de voordrachten van de lidstaten, overeenkomstig de in lid 3, tweede alinea, en lid 5, tweede alinea, bepaalde criteria.

De voorzitter, de hoge vertegenwoordiger van de Unie voor buitenlandse zaken en veiligheidsbeleid en de overige leden van de Commissie worden als college ter goedkeuring onderworpen aan een stemming van het Europees Parlement. Op basis van deze goedkeuring wordt de Commissie met gekwalificeerde meerderheid van stemmen door de Europese Raad benoemd.

8. De Commissie legt als college verantwoording af aan het Europees Parlement. Het Europees Parlement kan overeenkomstig artikel 234 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie een motie van afkeuring tegen de Commissie aannemen. Indien een dergelijke motie wordt aangenomen, moeten de leden van de Commissie collectief ontslag nemen en moet ook de hoge vertegenwoordiger van de Unie voor buitenlandse zaken en veiligheidsbeleid zijn functie in de Commissie neerleggen.

Artikel 18

1. De Europese Raad benoemt met instemming van de voorzitter van de Commissie met gekwalificeerde meerderheid van stemmen de hoge vertegenwoordiger van de Unie voor buitenlandse zaken en veiligheidsbeleid. De Europese Raad kan zijn mandaat volgens dezelfde procedure beëindigen.

2. De hoge vertegenwoordiger voert het gemeenschappelijk buitenlands en veiligheidsbeleid van de Unie. Hij draagt met zijn voorstellen bij tot de uitwerking van dit beleid, dat hij als mandataris van de Raad ten uitvoer brengt. Hij handelt op dezelfde wijze ten aanzien van het gemeenschappelijk veiligheids- en defensiebeleid.

3. De hoge vertegenwoordiger zit de Raad Buitenlandse Zaken voor.

4. De hoge vertegenwoordiger is een van de vice-voorzitters van de Commissie. Hij ziet toe op de samenhang van het externe optreden van de Unie. In de Commissie is hij belast met de taken van de Commissie op het gebied van de externe betrekkingen en met de coördinatie van de overige aspecten van het externe optreden van de Unie. Bij de uitoefening van deze taken in de Commissie, en alleen binnen het bestek daarvan, is de hoge vertegenwoordiger onderworpen aan de procedures voor de werking van de Commissie, voor zover dit verenigbaar is met de leden 2 en 3.

Artikel 19

1. Het Hof van Justitie van de Europese Unie omvat het Hof van Justitie, het Gerecht en gespecialiseerde rechtbanken. Het verzekert de eerbiediging van het recht bij de uitlegging en toepassing van de Verdragen.

De lidstaten voorzien in de nodige rechtsmiddelen om daadwerkelijke rechtsbescherming op de onder het recht van de Unie vallende gebieden te verzekeren.

2. Het Hof van Justitie bestaat uit één rechter per lidstaat. Het wordt bijgestaan door advocaten-generaal.

Het Gerecht telt ten minste één rechter per lidstaat.

De rechters en de advocaten-generaal van het Hof van Justitie en de rechters van het Gerecht worden gekozen uit personen die alle waarborgen voor onafhankelijkheid bieden en voldoen aan de voorwaarden bedoeld in de artikelen 253 en 254 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie. Zij worden in onderlinge overeenstemming door de regeringen van de lidstaten voor zes jaar benoemd. De aftredende rechters en advocaten-generaal zijn herbenoembaar.

3. Het Hof van Justitie van de Europese Unie doet uitspraak overeenkomstig de Verdragen:

a) inzake door een lidstaat, een instelling of een natuurlijke of rechtspersoon ingesteld beroep;

b) op verzoek van de nationale rechterlijke instanties bij wijze van prejudiciële beslissing over de uitlegging van het recht van de Unie en over de geldigheid van de door de instellingen vastgestelde handelingen;

c) in de overige bij de Verdragen bepaalde gevallen.

TITEL IV

BEPALINGEN INZAKE DE NAUWERE SAMENWERKING

Artikel 20

(oude artikelen 27 A t/m 27 E, 40 t/m 40 B en 43 t/m 45, VEU en oude artikelen 11 en 11 A, VEG

1. De lidstaten die onderling een nauwere samenwerking wensen aan te gaan in het kader van de niet-exclusieve bevoegdheden van de Unie, kunnen gebruik maken van de instellingen van de Unie en die bevoegdheden uitoefenen op grond van de ter zake geldende bepalingen van de Verdragen, binnen de grenzen van en overeenkomstig het bepaalde in dit artikel en in de artikelen 326 tot en met 334 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie.

Met nauwere samenwerking wordt beoogd de verwezenlijking van de doelstellingen van de Unie te bevorderen, haar belangen te beschermen en haar integratieproces te versterken. Nauwere samenwerking staat te allen tijde open voor alle lidstaten, overeenkomstig artikel 328 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie.

2. Het besluit houdende machtiging om nauwere samenwerking aan te gaan wordt in laatste instantie vastgesteld door de Raad, wanneer deze constateert dat de met de nauwere samenwerking nagestreefde doelstellingen niet binnen een redelijke termijn door de Unie in haar geheel kunnen worden verwezenlijkt en mits ten minste negen lidstaten aan de nauwere samenwerking deelnemen. De Raad besluit overeenkomstig de in artikel 329 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie bepaalde procedure.

3. Alle leden van de Raad kunnen deelnemen aan de beraadslagingen van de Raad, maar alleen de leden van de Raad die de aan een nauwere samenwerking deelnemende lidstaten vertegenwoordigen, nemen deel aan de stemming. De stemprocedure wordt vastgesteld in artikel 330 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie.

4. De in het kader van een nauwere samenwerking vastgestelde handelingen zijn alleen verbindend voor de lidstaten die aan de nauwere samenwerking deelnemen. Zij worden niet beschouwd als een acquis dat door de kandidaat-lidstaten van de Unie moet worden aanvaard.

TITEL V

ALGEMENE BEPALINGEN INZAKE HET EXTERN OPTREDEN VAN DE UNIE EN SPECIFIEKE BEPALINGEN BETREFFENDE HET GEMEENSCHAPPELIJK BUITENLANDS EN VEILIGHEIDSBELEID

HOOFDSTUK 1

ALGEMENE BEPALINGEN BETREFFENDE HET EXTERN OPTREDEN VAN DE UNIE

Artikel 21

1. Het internationaal optreden van de Unie berust en is gericht op de wereldwijde verspreiding van de beginselen die aan de oprichting, de ontwikkeling en de uitbreiding van de Unie ten grondslag liggen: de democratie, de rechtsstaat, de universaliteit en de ondeelbaarheid van de mensenrechten en de fundamentele vrijheden, de eerbiediging van de menselijke waardigheid, de beginselen van gelijkheid en solidariteit en de naleving van de beginselen van het Handvest van de Verenigde Naties en het internationaal recht.

De Unie streeft ernaar betrekkingen te ontwikkelen en partnerschappen aan te gaan met derde landen en met de mondiale, internationale en regionale organisaties die de in de eerste alinea bedoelde beginselen delen. Zij bevordert multilaterale oplossingen voor gemeenschappelijke problemen, met name in het kader van de Verenigde Naties.

2. De Unie bepaalt en voert een gemeenschappelijk beleid en optreden en beijvert zich voor een hoge mate van samenwerking op alle gebieden van de internationale betrekkingen, met de volgende doelstellingen:

a) bescherming van haar waarden, fundamentele belangen, veiligheid, onafhankelijkheid en integriteit;

b) consolidering en ondersteuning van de democratie, de rechtsstaat, de mensenrechten en de beginselen van het internationaal recht;

c) handhaving van de vrede, voorkoming van conflicten en versterking van de internationale veiligheid, overeenkomstig de doelstellingen en de beginselen van het Handvest van de Verenigde Naties, de beginselen van de Slotakte van Helsinki en de doelstellingen van het Handvest van Parijs, met inbegrip van de doelstellingen betreffende de buitengrenzen;

d) ondersteuning van de duurzame ontwikkeling van de ontwikkelingslanden op economisch, sociaal en milieugebied, met uitbanning van de armoede als voornaamste doel;

e) stimulering van de integratie van alle landen in de wereldeconomie, onder meer door het geleidelijk wegwerken van belemmeringen voor de internationale handel;

f) het leveren van een bijdrage tot het uitwerken van internationale maatregelen ter bescherming en verbetering van de kwaliteit van het milieu en het duurzaam beheer van de mondiale natuurlijke rijkdommen, teneinde duurzame ontwikkeling te waarborgen;

g) het verlenen van hulp aan volkeren, landen en regio's die te kampen hebben met natuurrampen of door de mens veroorzaakte rampen; en

h) het bevorderen van een internationaal bestel dat gebaseerd is op intensievere multilaterale samenwerking, en van goed mondiaal bestuur.

3. De Unie eerbiedigt de in de leden 1 en 2 bedoelde beginselen en streeft de in deze leden genoemde doelstellingen na bij de bepaling en de uitvoering van het externe optreden op de verschillende door deze titel en het vijfde deel van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie bestreken gebieden, alsmede van het overige beleid van de Unie wat de externe aspecten betreft.

De Unie ziet toe op de samenhang tussen de diverse onderdelen van haar externe optreden en tussen het externe optreden en het beleid van de Unie op andere terreinen. De Raad en de Commissie, hierin bijgestaan door de hoge vertegenwoordiger van de Unie voor buitenlandse zaken en veiligheidsbeleid, dragen zorg voor deze samenhang en werken daartoe samen.

Artikel 22

1. De Europese Raad stelt op basis van de in artikel 21 vermelde beginselen en doelstellingen de strategische belangen en doelstellingen van de Unie vast.

De besluiten van de Europese Raad inzake de strategische belangen en doelstellingen van de Unie hebben betrekking op het gemeenschappelijk buitenlands en veiligheidsbeleid en op andere onderdelen van het externe optreden van de Unie. Deze besluiten kunnen de betrekkingen van de Unie met een land of een regio betreffen, of een thematische aanpak hebben. In de besluiten worden de geldigheidsduur ervan bepaald, alsmede de middelen die door de Unie en de lidstaten beschikbaar worden gesteld.

De Europese Raad besluit met eenparigheid van stemmen op aanbeveling van de Raad, welke aanbeveling door de Raad wordt vastgesteld volgens het voor elk gebied bepaalde. De besluiten van de Europese Raad worden uitgevoerd volgens de in de Verdragen neergelegde procedures.

2. De hoge vertegenwoordiger van de Unie voor buitenlandse zaken en veiligheidsbeleid, en de Commissie, kunnen gezamenlijk voorstellen bij de Raad indienen, in verband met het gemeenschappelijk buitenlands en veiligheidsbeleid respectievelijk het overige externe optreden van de Unie.

HOOFDSTUK 2

SPECIFIEKE BEPALINGEN BETREFFENDE HET GEMEENSCHAPPELIJK BUITENLANDS EN VEILIGHEIDSBELEID

AFDELING 1

GEMEENSCHAPPELIJKE BEPALINGEN

Artikel 23

Het internationaal optreden van de Unie berust, voor de toepassing van dit hoofdstuk, op de beginselen, is gericht op de doelstellingen, en wordt uitgevoerd overeenkomstig de algemene bepalingen van hoofdstuk 1.

Artikel 24

(oud artikel 11 VEU)

1. De bevoegdheid van de Unie met betrekking tot het gemeenschappelijk buitenlands en veiligheidsbeleid bestrijkt alle gebieden van het buitenlands beleid en alle vraagstukken die verband houden met de veiligheid van de Unie, met inbegrip van de geleidelijke bepaling van een gemeenschappelijk defensiebeleid dat kan leiden tot een gemeenschappelijke defensie.

Het gemeenschappelijk buitenlands en veiligheidsbeleid is aan specifieke regels en procedures onderworpen. Het wordt bepaald en uitgevoerd door de Europese Raad en door de Raad, die besluiten met eenparigheid van stemmen, tenzij in de Verdragen anders wordt bepaald. Wetgevingshandelingen kunnen niet worden vastgesteld. Aan het gemeenschappelijk buitenlands en veiligheidsbeleid wordt uitvoering gegeven door de hoge vertegenwoordiger van de Unie voor buitenlandse zaken en veiligheidsbeleid en door de lidstaten, overeenkomstig de Verdragen. De specifieke rol van het Europees Parlement en van de Commissie op dit gebied wordt bepaald in de Verdragen. Het Hof van Justitie van de Europese Unie is niet bevoegd ten aanzien van deze bepalingen, met uitzondering van zijn bevoegdheid toezicht te houden op de naleving van artikel 40 van dit Verdrag en de wettigheid van bepaalde besluiten na te gaan, als bepaald in artikel 275, tweede alinea, van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie.

2. In het kader van de beginselen en de doelstellingen van haar extern optreden, bepaalt en voert de Europese Unie een gemeenschappelijk buitenlands en veiligheidsbeleid dat berust op de ontwikkeling van de wederzijdse politieke solidariteit van de lidstaten, de bepaling van de aangelegenheden van algemeen belang en de totstandbrenging van een steeds toenemende convergentie van het optreden van de lidstaten.

3. De lidstaten geven in een geest van loyaliteit en wederzijdse solidariteit hun actieve en onvoorwaardelijke steun aan het buitenlands en veiligheidsbeleid van de Unie en eerbiedigen het optreden van de Unie op dat gebied.

De lidstaten werken samen om hun wederzijdse politieke solidariteit te versterken en tot ontwikkeling te brengen. Zij onthouden zich van ieder optreden dat in strijd is met de belangen van de Unie of dat afbreuk zou kunnen doen aan de doeltreffendheid ervan als bundelende kracht in de internationale betrekkingen.

De Raad en de hoge vertegenwoordiger zien toe op de inachtneming van deze beginselen.

Artikel 25

(oud artikel 12 VEU)

De Unie voert het gemeenschappelijk buitenlands en veiligheidsbeleid uit door:

a) de algemene richtsnoeren vast te stellen,

b) besluiten vast te stellen ter bepaling van:

   i) het door de Unie uit te voeren optreden;

   ii) de door de Unie in te nemen standpunten;

   iii) de wijze van uitvoering van de onder de punten i) en ii) bedoelde besluiten;

   en

c) de systematische samenwerking tussen de lidstaten met betrekking tot de beleidsvoering te versterken.

Artikel 26

(oud artikel 13 VEU)

1. De Europese Raad bepaalt wat de strategische belangen van de Unie zijn en stelt de beginselen van en de algemene richtsnoeren voor het gemeenschappelijk buitenlands en veiligheidsbeleid vast, onder meer voor aangelegenheden met gevolgen op defensiegebied. Hij neemt de nodige besluiten.

Indien een internationale ontwikkeling dit vereist, wordt de Europese Raad door zijn voorzitter in buitengewone bijeenkomst bijeengeroepen, teneinde de strategische beleidslijnen van de Unie ten aanzien van deze ontwikkeling vast te stellen.

2. Op basis van de algemene richtsnoeren en strategische beleidslijnen van de Europese Raad, werkt de Raad het gemeenschappelijk buitenlands en veiligheidsbeleid uit en neemt hij de nodige besluiten voor het bepalen en uitvoeren van dat beleid.

De Raad en de hoge vertegenwoordiger van de Unie voor buitenlandse zaken en veiligheidsbeleid zien toe op de eenheid, de samenhang en de doeltreffendheid van het optreden van de Unie.

3. Het gemeenschappelijk buitenlands en veiligheidsbeleid wordt uitgevoerd door de hoge vertegenwoordiger en de lidstaten, die daartoe gebruik maken van de nationale middelen en die van de Unie.

Artikel 27

1. De hoge vertegenwoordiger van de Unie voor buitenlandse zaken en veiligheidsbeleid, die de Raad Buitenlandse Zaken voorzit, draagt door middel van zijn voorstellen bij tot de uitwerking van het gemeenschappelijk buitenlands en veiligheidsbeleid en waarborgt de uitvoering van de besluiten van de Europese Raad en van de Raad.

2. De hoge vertegenwoordiger vertegenwoordigt de Unie in aangelegenheden die onder het gemeenschappelijk buitenlands en veiligheidsbeleid vallen. Hij voert namens de Unie de politieke dialoog met derden en verwoordt in internationale organisaties en op internationale conferenties het standpunt van de Unie.

3. Bij de vervulling van zijn ambt wordt de hoge vertegenwoordiger bijgestaan door een Europese dienst voor extern optreden. Deze dienst werkt samen met de diplomatieke diensten van de lidstaten en is samengesteld uit ambtenaren uit de bevoegde diensten van het secretariaat-generaal van de Raad, van de Commissie en uit door de nationale diplomatieke diensten gedetacheerde personeelsleden. De inrichting en de werking van de Europese dienst voor extern optreden worden vastgesteld bij een besluit van de Raad. De Raad besluit op voorstel van de hoge vertegenwoordiger, na raadpleging van het Europees Parlement en na de instemming van de Commissie.

Artikel 28

(oud artikel 14 VEU)

1. Wanneer een internationale situatie een operationeel optreden van de Unie vereist, neemt de Raad de nodige besluiten. De doelstellingen, de draagwijdte, de middelen welke de Unie ter beschikking dienen te worden gesteld, zo nodig de tijdsduur, en de voorwaarden voor de uitvoering van dat optreden worden hierin omschreven.

Indien zich een verandering van omstandigheden voordoet met een duidelijke invloed op een vraagstuk dat het voorwerp is van een dergelijk besluit, beziet de Raad de beginselen en de doelstellingen van dat besluit opnieuw en neemt hij de noodzakelijke besluiten.

2. Een in lid 1 bedoeld besluit bindt de lidstaten bij het innemen van standpunten en bij hun verdere optreden.

3. Telkens wanneer op grond van een besluit in de zin van lid 1 een nationale standpuntbepaling of een nationaal optreden wordt overwogen, wordt daarvan door de betrokken lidstaat op een zodanig tijdstip kennis gegeven dat zo nodig voorafgaand overleg binnen de Raad mogelijk is. De verplichting tot voorafgaande kennisgeving geldt niet voor maatregelen die slechts de nationale omzetting van de besluiten van de Raad vormen.

4. In geval van dwingende noodzaak voortvloeiend uit veranderingen in de situatie en bij gebreke van een herziening, als bedoeld in lid 1, van het besluit van de Raad, kunnen de lidstaten met spoed de noodzakelijke maatregelen nemen, rekening houdend met de algemene doelstellingen van dat besluit. De betrokken lidstaat stelt de Raad onverwijld van iedere zodanige maatregel in kennis.

5. In geval van ernstige moeilijkheden bij de uitvoering van een in dit artikel bedoeld besluit, legt een lidstaat deze voor aan de Raad, die daarover beraadslaagt en passende oplossingen zoekt. Deze mogen niet in strijd zijn met de doelstellingen van het in lid 1 bedoelde besluit noch afbreuk doen aan de doeltreffendheid ervan.

Artikel 29

(oud artikel 15 VEU)

De Raad stelt besluiten vast waarin de aanpak van de Unie wordt bepaald ten aanzien van een bepaalde aangelegenheid van geografische of thematische aard. De lidstaten dragen er zorg voor dat hun nationaal beleid met de standpunten van de Unie overeenstemt.

Artikel 30

(oud artikel 22 VEU)

1. Iedere lidstaat, de hoge vertegenwoordiger van de Unie voor buitenlandse zaken en veiligheidsbeleid, of de hoge vertegenwoordiger met de steun van de Commissie, kan ieder vraagstuk in verband met het gemeenschappelijk buitenlands en veiligheidsbeleid aan de Raad voorleggen en bij de Raad initiatieven voorleggen respectievelijk voorstellen indienen.

2. In gevallen waarin snelle besluitvorming is vereist, roept de hoge vertegenwoordiger, hetzij eigener beweging, hetzij op verzoek van een lidstaat binnen achtenveertig uur of, in geval van absolute noodzaak, op kortere termijn een buitengewone zitting van de Raad bijeen.

Artikel 31

(oud artikel 23 VEU)

1. In het kader van dit hoofdstuk worden besluiten door de Europese Raad en de Raad met eenparigheid van stemmen genomen, tenzij in dit hoofdstuk anders is bepaald. Wetgevingshandelingen kunnen niet worden vastgesteld.

Ingeval een lid van de Raad zich van stemming onthoudt, kan dit lid zijn onthouding toelichten door op grond van onderhavige alinea een formele verklaring af te leggen. In dat geval is het lid niet verplicht het besluit toe te passen, doch aanvaardt het wel dat het besluit de Unie bindt. In een geest van wederzijdse solidariteit onthoudt de betrokken lidstaat zich van ieder optreden dat het optreden van de Unie krachtens genoemd besluit zou kunnen doorkruisen of belemmeren, en eerbiedigen de andere lidstaten dit standpunt. Indien de leden van de Raad die hun onthouding op deze wijze toelichten, ten minste een derde van de lidstaten vertegenwoordigen en de totale bevolking van de door hen vertegenwoordigde lidstaten ten minste een derde van de totale bevolking van de Unie uitmaakt, wordt het besluit niet vastgesteld.

2. In afwijking van lid 1 besluit de Raad met gekwalificeerde meerderheid van stemmen:

— wanneer hij een besluit vaststelt dat een optreden of een standpunt van de Unie bepaalt op grond van een besluit van de Europese Raad met betrekking tot de strategische belangen en doelstellingen van de Unie in de zin van artikel 22, lid 1;

— wanneer hij een besluit vaststelt dat een optreden of een standpunt van de Unie bepaalt, op voorstel van de hoge vertegenwoordiger van de Unie voor buitenlandse zaken en veiligheidsbeleid, dat wordt voorgelegd naar aanleiding van een specifiek verzoek dat de Europese Raad op eigen initiatief of op initiatief van de hoge vertegenwoordiger tot hem heeft gericht;

— bij de aanneming van een besluit waarmee uitvoering wordt gegeven aan een besluit dat een optreden of een standpunt van de Unie bepaalt;

— bij de benoeming van een speciale vertegenwoordiger overeenkomstig artikel 33.

Indien een lid van de Raad verklaart om vitale, nader genoemde, redenen van nationaal beleid voornemens te zijn zich te verzetten tegen de aanneming van een besluit dat met gekwalificeerde meerderheid van stemmen moet worden aangenomen, wordt niet tot stemming overgegaan. De hoge vertegenwoordiger tracht in nauw overleg met de betrokken lidstaat een aanvaardbare oplossing te bereiken. Indien dit niet tot resultaat leidt, kan de Raad verlangen dat de aangelegenheid wordt voorgelegd aan de Europese Raad, die met eenparigheid van stemmen een besluit vaststelt.;

3. De Europese Raad kan met eenparigheid van stemmen bij besluit bepalen dat de Raad in andere dan de in lid 2 genoemde gevallen met gekwalificeerde meerderheid van stemmen besluit.

4. De leden 2 en 3 zijn niet van toepassing op besluiten die gevolgen hebben op militair of defensiegebied.

5. Voor procedurekwesties neemt de Raad zijn besluiten met volstrekte meerderheid van stemmen van zijn leden.

Artikel 32

(oud artikel 16 VEU)

Tussen de lidstaten vindt onderling overleg plaats in de Europese Raad en in de Raad over elke aangelegenheid van algemeen belang op het gebied van het buitenlands en veiligheidsbeleid, teneinde een gemeenschappelijke aanpak te bepalen. Iedere lidstaat overlegt met de andere lidstaten in de Europese Raad of in de Raad alvorens internationaal op te treden of verbintenissen aan te gaan die gevolgen kunnen hebben voor de belangen van de Unie. De lidstaten dragen er door onderlinge afstemming van hun optreden zorg voor dat de Unie haar belangen en haar waarden op het internationale toneel kan doen gelden. De lidstaten zijn onderling solidair.

Wanneer de Europese Raad of de Raad een gemeenschappelijke aanpak van de Unie in de zin van de eerste alinea heeft bepaald, coördineren de hoge vertegenwoordiger van de Unie voor buitenlandse zaken en veiligheidsbeleid en de ministers van Buitenlandse Zaken van de lidstaten hun activiteiten in de Raad.

De diplomatieke missies van de lidstaten en de delegaties van de Unie in derde landen en bij internationale organisaties werken samen en dragen bij tot de formulering en de uitvoering van de gemeenschappelijke aanpak.

Artikel 33

(oud artikel 18 VEU)

De Raad kan, op voorstel van de hoge vertegenwoordiger van de Unie voor buitenlandse zaken en veiligheidsbeleid, een speciale vertegenwoordiger met een mandaat voor specifieke beleidsvraagstukken benoemen. De speciale vertegenwoordiger voert zijn mandaat uit onder het gezag van de hoge vertegenwoordiger.

Artikel 34

(oud artikel 19 VEU)

1. De lidstaten coördineren hun optreden in internationale organisaties en op internationale conferenties. Zij verdedigen in deze fora de standpunten van de Unie. De hoge vertegenwoordiger van de Unie voor buitenlandse zaken en veiligheidsbeleid organiseert de coördinatie.

In internationale organisaties en op internationale conferenties waaraan niet alle lidstaten deelnemen, verdedigen de wel deelnemende lidstaten de standpunten van de Unie.

2. Overeenkomstig artikel 24, lid 3, houden de lidstaten die zijn vertegenwoordigd in internationale organisaties of op internationale conferenties waar niet alle lidstaten vertegenwoordigd zijn, de niet vertegenwoordigde lidstaten en de hoge vertegenwoordiger op de hoogte van alle aangelegenheden van gemeenschappelijk belang.

Lidstaten die tevens lid zijn van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties plegen onderling overleg en houden de overige lidstaten en de hoge vertegenwoordiger volledig op de hoogte. Lidstaten die lid van de Veiligheidsraad zijn, verdedigen bij de uitoefening van hun functie de standpunten en belangen van de Unie, onverminderd de verantwoordelijkheden die krachtens het Handvest van de Verenigde Naties op hen rusten.

Wanneer de Unie een standpunt over een thema op de agenda van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties heeft bepaald, doen de lidstaten die daarin zitting hebben, het verzoek dat de hoge vertegenwoordiger wordt uitgenodigd om het standpunt van de Unie uiteen te zetten.

Artikel 35

(oud artikel 20 VEU)

De diplomatieke en consulaire missies van de lidstaten en de delegaties van de Unie in derde landen en op internationale conferenties, alsmede hun vertegenwoordigingen bij internationale organisaties voeren onderling overleg om te verzekeren dat de krachtens dit hoofdstuk vastgestelde besluiten die standpunten en optredens van de Unie bepalen in acht worden genomen en ten uitvoer worden uitgelegd.

Zij intensiveren hun samenwerking door inlichtingen uit te wisselen en gezamenlijke evaluaties te verrichten.

Zij dragen bij tot de uitvoering van het recht op bescherming van de burgers van de Unie op het grondgebied van derde landen bedoeld in artikel 20, lid 2, onder c) van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie, alsmede van de overeenkomstig artikel 23 van dat Verdrag vastgestelde maatregelen.

Artikel 36

(oud artikel 21 VEU)

De hoge vertegenwoordiger van de Unie voor buitenlandse zaken en veiligheidsbeleid raadpleegt het Europees Parlement regelmatig over de voornaamste aspecten en de fundamentele keuzen op het gebied van het gemeenschappelijk buitenlands en veiligheidsbeleid en het gemeenschappelijk veiligheids- en defensiebeleid en informeert het over de ontwikkeling van de beleidsmaatregelen. Hij ziet erop toe dat de opvattingen van het Europees Parlement naar behoren in aanmerking worden genomen. Bij de informatieverstrekking aan het Europees Parlement kunnen de speciale vertegenwoordigers worden ingeschakeld.

Het Europees Parlement kan vragen of aanbevelingen tot de Raad en de hoge vertegenwoordiger richten. Het wijdt twee maal per jaar een debat aan de vooruitgang die bij de tenuitvoerlegging van het gemeenschappelijk buitenlands en veiligheidsbeleid is geboekt met inbegrip van het gemeenschappelijk veiligheids- en defensiebeleid.

Artikel 37

(oud artikel 24 VEU)

De Unie kan met één of meer staten of internationale organisaties overeenkomsten sluiten op de gebieden die onder dit hoofdstuk vallen.

Artikel 38

(oud artikel 25 VEU)

Onverminderd artikel 240 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie volgt een politiek en veiligheidscomité de internationale situatie op de onder het gemeenschappelijk buitenlands en veiligheidsbeleid vallende gebieden en draagt het bij tot het bepalen van het beleid door op verzoek van de Raad of van de hoge vertegenwoordiger van de Unie voor buitenlandse zaken en veiligheidsbeleid of op eigen initiatief adviezen aan de Raad uit te brengen. Het comité ziet ook toe op de tenuitvoerlegging van het overeengekomen beleid, onverminderd de bevoegdheden van de hoge vertegenwoordiger.

In het kader van dit hoofdstuk is het politiek en veiligheidscomité onder verantwoordelijkheid van de Raad en van de hoge vertegenwoordiger van de Unie voor buitenlandse zaken en veiligheidsbeleid belast met de politieke controle en de strategische leiding van crisisbeheersingsoperaties bedoeld in artikel 43.

De Raad kan het comité voor het doel en de duur van een crisisbeheersingsoperatie, als bepaald door de Raad, machtigen passende besluiten te nemen over de politieke controle en strategische leiding van de operatie.

Artikel 39

Overeenkomstig artikel 16 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie en in afwijking van lid 2 daarvan stelt de Raad een besluit vast inzake de voorschriften betreffende de bescherming van natuurlijke personen ten aanzien van de verwerking van persoonsgegevens door lidstaten, bij de uitoefening van activiteiten die binnen het toepassingsgebied van dit hoofdstuk vallen, alsmede de voorschriften betreffende het vrij verkeer van die gegevens. Op de naleving van deze voorschriften wordt toezicht uitgeoefend door onafhankelijke autoriteiten.

Artikel 40

(oud artikel 47 VEU)

De uitvoering van het gemeenschappelijk buitenlands en veiligheidsbeleid heeft geen gevolgen voor de toepassing van de procedures en de respectieve omvang van de bevoegdheden van de instellingen waarin de Verdragen voorzien voor de uitoefening van de in de artikelen 3 tot en met 6 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie bedoelde bevoegdheden van de Europese Unie.

Evenmin heeft de uitvoering van de in deze artikelen bedoelde beleidsonderdelen gevolgen voor de toepassing van de procedures en de respectieve omvang van de bevoegdheden van de instellingen waarin de Verdragen voorzien voor de uitoefening van de bevoegdheden van de Unie op grond van dit hoofdstuk.

Artikel 41

(oud artikel 28 VEU)

1. De administratieve uitgaven die voor de instellingen voortvloeien uit de uitvoering van dit hoofdstuk komen ten laste van de begroting van de Unie.

2. De beleidsuitgaven die voortvloeien uit de uitvoering van die bepalingen komen eveneens ten laste van de begroting van de Unie, behalve wanneer het beleidsuitgaven betreft die voortvloeien uit operaties die gevolgen hebben op militair of defensiegebied en gevallen waarin de Raad met eenparigheid van stemmen anders besluit.

In de gevallen waarin de uitgaven niet ten laste komen van de begroting van de Unie, komen zij ten laste van de lidstaten volgens de bruto nationaal product-verdeelsleutel, tenzij de Raad met eenparigheid van stemmen anders besluit. Lidstaten wier vertegenwoordiger in de Raad een formele verklaring krachtens artikel 31, lid 1, tweede alinea, heeft afgelegd, zijn niet verplicht bij te dragen in de financiering van uitgaven die voortvloeien uit operaties die gevolgen hebben op militair of defensiegebied.

3. De Raad stelt bij besluit bijzondere procedures vast die waarborgen dat de op de begroting van de Unie opgevoerde kredieten voor de dringende financiering van initiatieven in het kader van het gemeenschappelijk buitenlands en veiligheidsbeleid, met name voor de voorbereiding van de in artikel 42, lid 1, en artikel 43 bedoelde missies, snel beschikbaar komen. De Raad besluit na raadpleging van het Europees Parlement.

De voorbereiding van de in artikel 42, lid 1, en artikel 43 bedoelde missies die niet ten laste komen van de begroting van de Unie, wordt gefinancierd uit een startfonds, gevormd door bijdragen van de lidstaten.

De Raad neemt, op voorstel van de hoge vertegenwoordiger van de Unie voor buitenlandse zaken en veiligheidsbeleid, met gekwalificeerde meerderheid de besluiten aan betreffende

a) de instelling en vorming van het startfonds, met name ten aanzien van de in het fonds gestorte middelen;

b) het beheer van het startfonds;

c) de financiële controle.

Wanneer een overeenkomstig artikel 42, lid 1, en artikel 43 voorgenomen missie niet ten laste van de begroting van de Unie kan worden gebracht, machtigt de Raad de hoge vertegenwoordiger om dit fonds te gebruiken. De hoge vertegenwoordiger brengt de Raad verslag uit over de uitvoering van deze opdracht.

AFDELING 2

BEPALINGEN INZAKE HET GEMEENSCHAPPELIJK VEILIGHEIDS- EN DEFENSIEBELEID

Artikel 42

(oud artikel 17 VEU)

1. Het gemeenschappelijk veiligheids- en defensiebeleid is een integrerend deel van het gemeenschappelijk buitenlands en veiligheidsbeleid. Het voorziet de Unie van een operationeel vermogen dat op civiele en militaire middelen steunt. De Unie kan daarvan gebruik maken voor missies buiten het grondgebied van de Unie met het oog op vredeshandhaving, conflictpreventie en versterking van de internationale veiligheid overeenkomstig de beginselen van het Handvest van de Verenigde Naties. De uitvoering van deze taken berust op de door de lidstaten beschikbaar gestelde vermogens.

2. Het gemeenschappelijk veiligheids- en defensiebeleid omvat de geleidelijke bepaling van een gemeenschappelijk defensiebeleid van de Unie. Dit zal tot een gemeenschappelijke defensie leiden zodra de Europese Raad met eenparigheid van stemmen daartoe besluit. In dat geval beveelt hij de lidstaten aan een daartoe strekkend besluit aan te nemen overeenkomstig hun onderscheiden grondwettelijke bepalingen.

Het beleid van de Unie overeenkomstig deze afdeling laat het specifieke karakter van het veiligheids- en defensiebeleid van bepaalde lidstaten onverlet, eerbiedigt de uit het Noord-Atlantisch Verdrag voortvloeiende verplichtingen van bepaalde lidstaten waarvan de gemeenschappelijke defensie gestalte krijgt in de Noord-Atlantische Verdragsorganisatie (NAVO), en is verenigbaar met het in dat kader vastgestelde gemeenschappelijke veiligheids- en defensiebeleid.

3. De lidstaten stellen civiele en militaire vermogens ter beschikking van de Unie voor de uitvoering van het gemeenschappelijk veiligheids- en defensiebeleid, om zodoende bij te dragen aan het bereiken van de door de Raad bepaalde doelstellingen. Lidstaten die onderling multinationale troepenmachten vormen, kunnen deze troepenmachten tevens ter beschikking van het gemeenschappelijk veiligheids- en defensiebeleid stellen.

De lidstaten verbinden zich ertoe hun militaire vermogens geleidelijk te verbeteren. Het Agentschap op het gebied van de ontwikkeling van defensievermogens, onderzoek, aankopen en bewapening (hierna genoemd „het Europees Defensieagentschap”) identificeert de operationele behoeften, bevordert maatregelen om in die behoeften te voorzien, draagt bij tot de vaststelling en, in voorkomend geval, tot de uitvoering van alle nuttige maatregelen om de industriële en technologische basis van de defensiesector te versterken, neemt deel aan het bepalen van een Europees beleid inzake vermogens en bewapening, en staat de Raad bij om de verbetering van de militaire vermogens te evalueren.

4. Besluiten betreffende het gemeenschappelijk veiligheids- en defensiebeleid, waaronder begrepen het opzetten van een missie als bedoeld in dit artikel, worden op voorstel van de hoge vertegenwoordiger van de Unie voor buitenlandse zaken en veiligheidsbeleid of op initiatief van een lidstaat door de Raad met eenparigheid van stemmen vastgesteld. De hoge vertegenwoordiger kan, in voorkomend geval samen met de Commissie, voorstellen om gebruik te maken van nationale middelen en van instrumenten van de Unie.

5. De Raad kan de uitvoering van een missie in het kader van de Unie toevertrouwen aan een groep lidstaten, teneinde de waarden van de Unie te beschermen en haar belangen te dienen. De uitvoering van een dergelijke missie wordt beheerst door artikel 44.

6. De lidstaten waarvan de militaire vermogens voldoen aan strengere criteria en die terzake verdergaande verbintenissen zijn aangegaan met het oog op de uitvoering van de meest veeleisende taken, stellen in het kader van de Unie een permanente gestructureerde samenwerking in. Deze samenwerking wordt beheerst door artikel 46. Zij laat de bepalingen van artikel 43 onverlet.

7. Indien een lidstaat op zijn grondgebied gewapenderhand wordt aangevallen, rust op de overige lidstaten de plicht deze lidstaat met alle middelen waarover zij beschikken hulp en bijstand te verlenen overeenkomstig artikel 51 van het Handvest van de Verenigde Naties. Dit laat het specifieke karakter van het veiligheids- en defensiebeleid van bepaalde lidstaten onverlet.

De verbintenissen en de samenwerking op dit gebied blijven in overeenstemming met de in het kader van de Noord-Atlantische Verdragsorganisatie aangegane verbintenissen, die voor de lidstaten die er lid van zijn, de grondslag en het instrument van hun collectieve defensie blijft.

Artikel 43

1. De in artikel 42, lid 1, bedoelde missies, waarbij de Unie civiele en militaire middelen kan inzetten, omvatten gezamenlijke ontwapeningsacties, humanitaire en reddingsmissies, advies en bijstand op militair gebied, conflictpreventie en vredeshandhaving, missies van strijdkrachten met het oog op crisisbeheersing, daaronder begrepen vredestichting, alsmede stabiliseringsoperaties na afloop van conflicten. Al deze taken kunnen bijdragen aan de strijd tegen het terrorisme, ook door middel van steun aan derde landen om het terrorisme op hun grondgebied te bestrijden.

2. De Raad regelt bij besluit de in lid 1 bedoelde missies en stelt doel en reikwijdte ervan vast, alsmede de algemene voorschriften voor de uitvoering ervan. De hoge vertegenwoordiger van de Unie voor buitenlandse zaken en veiligheidsbeleid draagt onder gezag van de Raad en in nauw en voortdurend contact met het politiek en veiligheidscomité zorg voor de coördinatie van de civiele en militaire aspecten van deze missies.

Artikel 44

1. In het kader van de overeenkomstig artikel 43 vastgestelde besluiten kan de Raad de uitvoering van een missie toevertrouwen aan een groep lidstaten die dat willen en die over de nodige vermogens voor een dergelijke missie beschikken. Deze lidstaten regelen in samenspraak met de hoge vertegenwoordiger van de Unie voor buitenlandse zaken en veiligheidsbeleid onderling het beheer van de missie.

2. De lidstaten die aan de missie deelnemen, brengen de Raad regelmatig op eigen initiatief of op verzoek van een andere lidstaat op de hoogte van het verloop van de missie. De deelnemende lidstaten wenden zich onverwijld tot de Raad indien de uitvoering van de missie zwaarwegende gevolgen met zich meebrengt of een wijziging vereist van de doelstelling, de reikwijdte of de uitvoeringsbepalingen van de missie, zoals vastgesteld bij de in lid 1 bedoelde besluiten. In dat geval stelt de Raad de nodige besluiten vast.

Artikel 45

1. Het in artikel 42, lid 3, bedoelde Europees Defensieagentschap, dat onder het gezag van de Raad ressorteert, heeft tot taak:

a) de na te streven militaire vermogens van de lidstaten te helpen bepalen en de nakoming van de door de lidstaten aangegane verbintenissen inzake vermogens te evalueren;

b) het harmoniseren van de operationele behoeften en het hanteren van doelmatige en onderling verenigbare aankoopmethoden te bevorderen;

c) multilaterale projecten voor te stellen die erop gericht zijn de doelstellingen met betrekking tot militaire vermogens te verwezenlijken, de door de lidstaten uit te voeren programma's te coördineren en samenwerkingsprogramma's te beheren;

d) het onderzoek inzake defensietechnologie te ondersteunen, alsmede gezamenlijk onderzoek naar en studie van technische oplossingen die voldoen aan toekomstige operationele behoeften, te coördineren en te plannen;

e) bij te dragen aan het bepalen en in voorkomend geval uitvoeren van alle nuttige maatregelen om de industriële en technologische basis van de defensiesector te versterken en de doelmatigheid van de militaire uitgaven te verbeteren.

2. Het Europees Defensieagentschap staat open voor alle lidstaten die daarvan deel wensen uit te maken. De Raad stelt met gekwalificeerde meerderheid een besluit vast houdende vastlegging van het statuut, de zetel en de voorschriften voor de werking van het Agentschap. In dat besluit wordt rekening gehouden met de mate van werkelijke deelneming aan de activiteiten van het Agentschap. Binnen het Agentschap worden specifieke groepen lidstaten gevormd die gezamenlijke projecten uitvoeren. Het Agentschap vervult zijn taken voor zover nodig in overleg met de Commissie.

Artikel 46

1. De lidstaten die wensen deel te nemen aan de in artikel 42, lid 6, bedoelde permanente gestructureerde samenwerking, die voldoen aan de criteria en die de verbintenissen inzake militaire vermogens als vermeld in het Protocol betreffende permanente gestructureerde samenwerking onderschrijven, stellen de Raad en de hoge vertegenwoordiger van de Unie voor buitenlandse zaken en veiligheidsbeleid in kennis van hun voornemen.

2. Binnen drie maanden na de in lid 1 bedoelde kennisgeving stelt de Raad een besluit tot instelling van de permanente gestructureerde samenwerking en tot opstelling van de lijst van deelnemende lidstaten vast. De Raad besluit met gekwalificeerde meerderheid van stemmen, na raadpleging van de hoge vertegenwoordiger.

3. Iedere lidstaat die in een later stadium aan de permanente gestructureerde samenwerking wenst deel te nemen, stelt de Raad en de hoge vertegenwoordiger van zijn voornemen in kennis.

De Raad stelt een besluit vast houdende bevestiging van de deelneming van de betrokken lidstaat die aan de criteria voldoet en de verbintenissen onderschrijft als bedoeld in de artikelen 1 en 2 van het protocol betreffende permanente gestructureerde samenwerking. De Raad besluit met gekwalificeerde meerderheid van stemmen, na raadpleging van de hoge vertegenwoordiger. Aan de stemming wordt alleen deelgenomen door de leden van de Raad die de deelnemende lidstaten vertegenwoordigen.

De gekwalificeerde meerderheid wordt vastgesteld overeenkomstig artikel 238, lid 3, onder a), van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie.

4. Indien een deelnemende lidstaat niet langer aan de criteria voldoet of zich niet langer kan houden aan de verbintenissen als bedoeld in de artikelen 1 en 2 van het protocol betreffende permanente gestructureerde samenwerking, kan de Raad een besluit tot schorsing van de deelneming van deze lidstaat vaststellen.

De Raad besluit met gekwalificeerde meerderheid van stemmen. Aan de stemming wordt alleen deelgenomen door de leden van de Raad die de deelnemende lidstaten vertegenwoordigen, met uitzondering van de betrokken lidstaat.

De gekwalificeerde meerderheid wordt vastgesteld overeenkomstig artikel 238, lid 3, onder a), van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie.

5. Indien een lidstaat zijn deelneming aan de permanente gestructureerde samenwerking wenst te beëindigen, geeft hij daarvan kennis aan de Raad, die er akte van neemt dat de deelneming van de betrokken lidstaat afloopt.

6. Andere dan de in de leden 2 tot en met 5 bedoelde besluiten en aanbevelingen van de Raad in het kader van de permanente gestructureerde samenwerking worden met eenparigheid van stemmen vastgesteld. Voor de toepassing van dit lid wordt eenparigheid van stemmen alleen door de stemmen van de vertegenwoordigers van de deelnemende lidstaten gevormd.

TITEL VI

SLOTBEPALINGEN

Artikel 47

De Unie bezit rechtspersoonlijkheid.

Artikel 48

(oud artikel 48 VEU)

1. De Verdragen kunnen worden gewijzigd volgens een gewone herzieningsprocedure. Zij kunnen ook worden gewijzigd volgens vereenvoudigde herzieningsprocedures.

Gewone herzieningsprocedure

2. De regering van iedere lidstaat, het Europees Parlement en de Commissie kunnen de Raad ontwerpen tot herziening van de Verdragen voorleggen. Die ontwerpen kunnen, onder andere, de door de Verdragen aan de Unie toegedeelde bevoegdheden uitbreiden of beperken. Zij worden door de Raad aan de Europese Raad toegezonden en worden ter kennis van de nationale parlementen gebracht.

3. Indien de Europese Raad, na raadpleging van het Europees Parlement en van de Commissie, met gewone meerderheid van stemmen besluit dat de voorgestelde wijzigingen worden besproken, roept de voorzitter van de Europese Raad een Conventie bijeen die is samengesteld uit vertegenwoordigers van de nationale parlementen, van de staatshoofden of regeringsleiders van de lidstaten, van het Europees Parlement en van de Commissie. Ook de Europese Centrale Bank wordt geraadpleegd in geval van institutionele wijzigingen op monetair gebied. De Conventie beziet de ontwerpen tot herziening en neemt bij consensus een aanbeveling aan ten behoeve van een Conferentie van vertegenwoordigers van de regeringen der lidstaten, als bepaald in lid 4.

De Europese Raad kan met gewone meerderheid van stemmen, na goedkeuring door het Europees Parlement, besluiten geen Conventie bijeen te roepen indien de reikwijdte van de wijzigingen bijeenroeping niet rechtvaardigt. In dit laatste geval stelt de Europese Raad het mandaat van een Conferentie van vertegenwoordigers van de regeringen der lidstaten vast.

4. Een Conferentie van vertegenwoordigers van de regeringen der lidstaten wordt door de voorzitter van de Raad bijeengeroepen, teneinde in onderlinge overeenstemming de in de Verdragen aan te brengen wijzigingen vast te stellen.

De wijzigingen treden in werking nadat zij door alle lidstaten overeenkomstig hun onderscheiden grondwettelijke bepalingen zijn bekrachtigd.

5. Indien vier vijfde van de lidstaten een verdrag houdende wijziging van de Verdragen twee jaar na de ondertekening ervan hebben bekrachtigd en een of meer lidstaten moeilijkheden bij de bekrachtiging hebben ondervonden, bespreekt de Europese Raad de kwestie.

Vereenvoudigde herzieningsprocedures

6. De regering van iedere lidstaat, het Europees Parlement en de Commissie kunnen de Europese Raad ontwerpen tot gehele of gedeeltelijke herziening van de bepalingen van het derde deel van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie over het intern beleid en optreden van de Unie voorleggen.

De Europese Raad kan een besluit nemen tot gehele of gedeeltelijke wijziging van de bepalingen van het derde deel van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie. De Europese Raad besluit met eenparigheid van stemmen, na raadpleging van het Europees Parlement en van de Commissie alsmede van de Europese Centrale Bank in geval van institutionele wijzigingen op monetair gebied. Dit besluit treedt pas in werking na door de lidstaten overeenkomstig hun onderscheiden grondwettelijke bepalingen te zijn goedgekeurd.

Het in de tweede alinea bedoelde besluit kan geen uitbreiding van de door de Verdragen aan de Unie toegedeelde bevoegdheden inhouden.

7. Indien het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie of titel V van het onderhavige Verdrag voorschrijft dat de Raad op een bepaald gebied of in een bepaald geval met eenparigheid van stemmen besluit, kan de Europese Raad bij besluit bepalen dat de Raad op dat gebied of in dat geval met gekwalificeerde meerderheid van stemmen besluit. Deze alinea is niet van toepassing op besluiten die gevolgen hebben op militair of defensiegebied.

Indien het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie voorschrijft dat wetgevingshandelingen door de Raad volgens een bijzondere wetgevingsprocedure worden vastgesteld, kan de Europese Raad bij besluit bepalen dat die wetgevingshandelingen volgens de gewone wetgevingsprocedure worden vastgesteld.

Ieder initiatief van de Europese Raad op grond van de eerste of de tweede alinea wordt aan de nationale parlementen toegezonden. Indien binnen een termijn van zes maanden na die toezending door een nationaal parlement bezwaar wordt aangetekend, is het in de eerste of de tweede alinea bedoelde besluit niet vastgesteld. Indien geen bezwaar wordt aangetekend, kan de Europese Raad dat besluit vaststellen.

Voor de vaststelling van de in de eerste en de tweede alinea bedoelde besluiten, besluit de Europese Raad met eenparigheid van stemmen, na goedkeuring door het Europees Parlement, dat zich uitspreekt bij meerderheid van zijn leden.

Artikel 49

(oud artikel 49 VEU)

Elke Europese staat die de in artikel 2 bedoelde waarden eerbiedigt en zich ertoe verbindt deze uit te dragen, kan verzoeken lid te worden van de Unie. Het Europees Parlement en de nationale parlementen worden van dit verzoek in kennis gesteld. De verzoekende staat richt zijn verzoek tot de Raad, die zich met eenparigheid van stemmen uitspreekt na de Commissie te hebben geraadpleegd en na goedkeuring van het Europees Parlement, dat zich uitspreekt bij meerderheid van zijn leden. Er wordt rekening gehouden met de door de Europese Raad overeengekomen criteria voor toetreding.

De voorwaarden voor de toelating en de uit die toelating voortvloeiende aanpassingen van de Verdragen waarop de Unie is gebaseerd, vormen het onderwerp van een akkoord tussen de lidstaten en de staat die het verzoek indient. Dit akkoord moet door alle overeenkomstsluitende staten worden bekrachtigd overeenkomstig hun onderscheiden grondwettelijke bepalingen.

Artikel 50

1. Een lidstaat kan overeenkomstig zijn grondwettelijke bepalingen besluiten zich uit de Unie terug te trekken.

2. De lidstaat die besluit zich terug te trekken, geeft kennis van zijn voornemen aan de Europese Raad. In het licht van de richtsnoeren van de Europese Raad sluit de Unie na onderhandelingen met deze staat een akkoord over de voorwaarden voor zijn terugtrekking, waarbij rekening wordt gehouden met het kader van de toekomstige betrekkingen van die staat met de Unie. Over dat akkoord wordt onderhandeld overeenkomstig artikel 218, lid 3, van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie. Het akkoord wordt namens de Unie gesloten door de Raad, die met gekwalificeerde meerderheid van stemmen besluit, na goedkeuring door het Europees Parlement.

3. De Verdragen zijn niet meer van toepassing op de betrokken staat met ingang van de datum van inwerkingtreding van het terugtrekkingsakkoord of, bij gebreke daarvan, na verloop van twee jaar na de in lid 2 bedoelde kennisgeving, tenzij de Europese Raad met instemming van de betrokken lidstaat met eenparigheid van stemmen tot verlenging van deze termijn besluit.

4. Voor de toepassing van de leden 2 en 3 nemen het lid van de Europese Raad en het lid van de Raad die de zich terugtrekkende lidstaat vertegenwoordigen, niet deel aan de beraadslagingen of aan de besluiten van de Europese Raad en van de Raad die hem betreffen.

De gekwalificeerde meerderheid wordt vastgesteld overeenkomstig artikel 238, lid 3, onder b), van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie.

5. Indien een lidstaat die zich uit de Unie heeft teruggetrokken, opnieuw om het lidmaatschap verzoekt, is op zijn verzoek de procedure van artikel 49 van toepassing.

Artikel 51

De protocollen en bijlagen bij de Verdragen maken een integrerend deel daarvan uit.

Artikel 52

1. De Verdragen zijn van toepassing op het Koninkrijk België, de Republiek Bulgarije, de Tsjechische Republiek, het Koninkrijk Denemarken, de Bondsrepubliek Duitsland, de Republiek Estland, de Helleense Republiek, het Koninkrijk Spanje, de Franse Republiek, Ierland, de Italiaanse Republiek, de Republiek Cyprus, de Republiek Letland, de Republiek Litouwen, het Groothertogdom Luxemburg, de Republiek Hongarije, de Republiek Malta, het Koninkrijk der Nederlanden, de Republiek Oostenrijk, de Republiek Polen, de Portugese Republiek, Roemenië, de Republiek Slovenië, de Slowaakse Republiek, de Republiek Finland, het Koninkrijk Zweden en het Verenigd Koninkrijk van Groot-Brittannië en Noord-Ierland.

2. Het territoriale toepassingsgebied van de Verdragen wordt omschreven in artikel 355 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie.

Artikel 53

(oud artikel 51 VEU)

Dit Verdrag wordt voor onbeperkte tijd gesloten.

Artikel 54

(oud artikel 52 VEU)

1. Dit Verdrag zal door de Hoge Verdragsluitende Partijen worden bekrachtigd overeenkomstig hun onderscheiden grondwettelijke bepalingen. De akten van bekrachtiging zullen worden nedergelegd bij de regering van de Italiaanse Republiek.

2. Dit Verdrag treedt in werking op 1 januari 1993, mits alle akten van bekrachtiging zijn nedergelegd, of bij gebreke daarvan op de eerste dag van de maand die volgt op het nederleggen van de akte van bekrachtiging door de ondertekenende staat die als laatste deze handeling verricht.

Artikel 55

(oud artikel 53 VEU)

1. Dit Verdrag, opgesteld in één exemplaar, in de Bulgaarse, Deense, de Duitse, de Engelse, de Estse, de Finse, de Franse, de Griekse, de Hongaarse, de Ierse, de Italiaanse, de Letse, de Litouwse, de Maltese, de Nederlandse, de Poolse, de Portugese, de Roemeense, de Sloveense, de Slowaakse, de Spaanse, de Tsjechische en de Zweedse taal, zijnde de teksten in elk van deze talen gelijkelijk authentiek, zal worden nedergelegd in het archief van de regering van de Italiaanse Republiek die een voor eensluidend gewaarmerkt afschrift daarvan toezendt aan de regeringen der andere ondertekenende staten.

2. Dit Verdrag kan ook worden vertaald in andere talen die door de lidstaten zijn gekozen uit de talen die overeenkomstig hun constitutionele bestel op hun gehele grondgebied of een deel daarvan als officiële taal gelden. Van dergelijke vertalingen wordt door de betrokken lidstaat een gewaarmerkt afschrift nedergelegd in de archieven van de Raad.

TEN BLIJKE WAARVAN de ondergetekende gevolmachtigden hun handtekening onder dit Verdrag hebben gesteld.

Gedaan te Maastricht, de zevende februari negentienhonderdtweeënnegentig.

(lijst van ondertekenaars niet toegevoegd)

VERDRAG BETREFFENDE

DE

WERKING VAN DE EUROPESE UNIE

(GECONSOLIDEERDE VERSIE)

PREAMBULE

ZIJNE MAJESTEIT DE KONING DER BELGEN, DE PRESIDENT VAN DE BONDSREPUBLIEK DUITSLAND, DE PRESIDENT VAN DE FRANSE REPUBLIEK, DE PRESIDENT VAN DE ITALIAANSE REPUBLIEK, HARE KONINKLIJKE HOOGHEID DE GROOTHERTOGIN VAN LUXEMBURG, HARE MAJESTEIT DE KONINGIN DER NEDERLANDEN ([1]),

VASTBERADEN de grondslagen te leggen voor een steeds hechter verbond tussen de Europese volkeren,

BESLOTEN HEBBENDE door gemeenschappelijk optreden de economische en sociale vooruitgang van hun staten te verzekeren en daartoe de barrières die Europa verdelen te verwijderen,

VASTSTELLENDE als wezenlijk doel van hun streven, een voortdurende verbetering van de omstandigheden waaronder hun volkeren leven en werken, te verzekeren,

ERKENNENDE dat de verwijdering van de bestaande hinderpalen eensgezind optreden vereist teneinde de gestadige expansie, het evenwicht in het handelsverkeer en de eerlijkheid in de mededinging te waarborgen,

VERLANGENDE de eenheid hunner volkshuishoudingen te versterken en de harmonische ontwikkeling daarvan te bevorderen door het verschil in niveau tussen de onderscheidene gebieden en de achterstand van de minder begunstigde gebieden te verminderen,

GELEID DOOR DE WENS door middel van een gemeenschappelijke handelspolitiek bij te dragen tot de geleidelijke opheffing der beperkingen in het internationale handelsverkeer,

WENSENDE de verbondenheid van Europa met de landen overzee te bevestigen en verlangende de ontwikkeling van hun welvaart te verzekeren, overeenkomstig de beginselen van het Handvest der Verenigde Naties,

VASTBESLOTEN door deze bundeling van krachten de waarborgen voor vrede en vrijheid te versterken en de overige Europese volkeren die hun idealen delen, oproepende zich bij hun streven aan te sluiten,

VASTBESLOTEN het hoogstmogelijke kennisniveau voor zijn volkeren na te streven door middel van ruime toegang tot onderwijs en door middel van de voortdurende vernieuwing daarvan,

HEBBEN als hun gevolmachtigden AANGEWEZEN:

(lijst van ondertekenaars niet toegevoegd)

DIE, na overlegging van hun in goede en behoorlijke vorm bevonden volmachten, omtrent de volgende bepalingen overeenstemming hebben bereikt.

([1]) De Bulgaarse Republiek, de Tsjechische Republiek, het Koninkrijk Denemarken, de Republiek Estland, de Helleense Republiek, het Koninkrijk Spanje, Ierland, de Republiek Cyprus, de Republiek Letland, de Republiek Litouwen, de Republiek Hongarije, de Republiek Malta, de Republiek Oostenrijk, de Republiek Polen, de Portugese Republiek, Roemenië, de Republiek Slovenië, de Slowaakse Republiek, de Republiek Finland, het Koninkrijk Zweden en het Verenigd Koninkrijk van Groot-Brittannië en Noord-Ierland zijn inmiddels lid geworden van de Europese Unie.

EERSTE DEEL

DE BEGINSELEN

Artikel 1

1. Dit Verdrag regelt de werking van de Unie en bepaalt de gebieden, de afbakening en de voorwaarden van uitoefening van haar bevoegdheden.

2. Dit Verdrag en het Verdrag betreffende de Europese Unie vormen de verdragen waarop de Unie is gegrondvest. Deze twee verdragen, die dezelfde juridische waarde hebben, worden aangeduid met de term „de Verdragen”.

TITEL I

CATEGORIEËN EN GEBIEDEN VAN BEVOEGDHEDEN VAN DE UNIE

Artikel 2

1. In de gevallen waarin bij de Verdragen op een bepaald gebied een exclusieve bevoegdheid aan de Unie wordt toegedeeld, kan alleen de Unie wetgevend optreden en juridisch bindende handelingen vaststellen, en kunnen de lidstaten zulks slechts zelf doen als zij daartoe door de Unie gemachtigd zijn of ter uitvoering van de handelingen van de Unie.

2. In de gevallen waarin bij de Verdragen op een bepaald gebied een bevoegdheid aan de Unie wordt toegedeeld die zij met de lidstaten deelt, kunnen de Unie en de lidstaten wetgevend optreden en juridisch bindende handelingen vaststellen. De lidstaten oefenen hun bevoegdheid uit voor zover de Unie haar bevoegdheid niet heeft uitgeoefend. De lidstaten oefenen hun bevoegdheid weer uit voor zover de Unie besloten heeft haar bevoegdheid niet meer uit te oefenen.

3. De lidstaten coördineren hun economisch en werkgelegenheidsbeleid overeenkomstig de in dit Verdrag gestelde nadere regels, die de Unie bevoegd is vast te stellen.

4. De Unie is bevoegd om, overeenkomstig het Verdrag betreffende de Europese Unie, een gemeenschappelijk buitenlands en veiligheidsbeleid te bepalen en te voeren, met inbegrip van de geleidelijke bepaling van een gemeenschappelijk defensiebeleid.

5. Op bepaalde gebieden en onder de bij de Verdragen gestelde voorwaarden is de Unie bevoegd om het optreden van de lidstaten te ondersteunen, te coördineren of aan te vullen, zonder evenwel de bevoegdheid van de lidstaten op die gebieden over te nemen.

De juridisch bindende handelingen van de Unie die op grond van de bepalingen van de Verdragen over die gebieden worden vastgesteld, kunnen generlei harmonisatie van de wettelijke of bestuursrechtelijke bepalingen van de lidstaten inhouden.

6. De omvang en de voorwaarden voor de uitoefening van de bevoegdheden van de Unie worden geregeld door de bepalingen van de Verdragen over ieder van die gebieden.

Artikel 3

1. De Unie is exclusief bevoegd op de volgende gebieden:

a) de douane-unie;

b) de vaststelling van mededingingsregels die voor de werking van de interne markt nodig zijn;

c) het monetair beleid voor de lidstaten die de euro als munt hebben;

d) de instandhouding van de biologische rijkdommen van de zee in het kader van het gemeenschappelijk visserijbeleid;

e) de gemeenschappelijke handelspolitiek.

2. De Unie is tevens exclusief bevoegd een internationale overeenkomst te sluiten indien een wetgevingshandeling van de Unie in die sluiting voorziet, indien die sluiting noodzakelijk is om de Unie in staat te stellen haar interne bevoegdheid uit te oefenen of wanneer die sluiting gemeenschappelijke regels kan aantasten of de strekking daarvan kan wijzigen.

Artikel 4

1. De Unie heeft een met de lidstaten gedeelde bevoegdheid in de gevallen waarin haar in de Verdragen een bevoegdheid wordt toegedeeld die buiten de in de artikelen 3 en 6 bedoelde gebieden valt.

2. De gedeelde bevoegdheden van de Unie en de lidstaten betreffen in het bijzonder de volgende gebieden:

a) interne markt;

b) sociaal beleid, voor de in het onderhavige Verdrag genoemde aspecten;

c) economische, sociale en territoriale samenhang;

d) landbouw en visserij, met uitsluiting van de instandhouding van de biologische rijkdommen van de zee;

e) milieu;

f) consumentenbescherming;

g) vervoer;

h) trans-Europese netwerken;

i) energie;

j) de ruimte van vrijheid, veiligheid en recht;

k) gemeenschappelijke veiligheidsvraagstukken op het gebied van volksgezondheid, voor de in het onderhavige Verdrag genoemde aspecten.

3. Op het gebied van onderzoek, technologische ontwikkeling en de ruimte is de Unie bevoegd op te treden, met name door programma's vast te stellen en uit te voeren, zonder dat de uitoefening van die bevoegdheid lidstaten belet hun eigen bevoegdheid uit te oefenen.

4. Op het gebied van ontwikkelingssamenwerking en humanitaire hulp is de Unie bevoegd op te treden en een gemeenschappelijk beleid te voeren; de uitoefening van die bevoegdheid belet de lidstaten niet hun eigen bevoegdheid uit te oefenen.

Artikel 5

1. De lidstaten coördineren hun economisch beleid binnen de Unie. Daartoe stelt de Raad maatregelen vast, met name globale richtsnoeren voor dat beleid.

Voor de lidstaten die de euro als munt hebben, gelden bijzondere bepalingen.

2. De Unie neemt maatregelen om te zorgen voor de coördinatie van het werkgelegenheidsbeleid van de lidstaten, met name door de richtsnoeren voor dat beleid te bepalen.

3. De Unie kan initiatieven nemen ter coördinatie van het sociaal beleid van de lidstaten.

Artikel 6

De Unie is bevoegd om het optreden van de lidstaten te ondersteunen, te coördineren of aan te vullen. Dit geldt voor de volgende gebieden wat hun Europese dimensie betreft:

a) bescherming en verbetering van de menselijke gezondheid;

b) industrie;

c) cultuur;

d) toerisme;

e) onderwijs, beroepsopleiding, jongeren en sport;

f) civiele bescherming;

g) administratieve samenwerking.

TITEL II

ALGEMEEN TOEPASSELIJKE BEPALINGEN

Artikel 7

De Unie ziet toe op de samenhang tussen haar verschillende beleidsmaatregelen en optredens, rekening houdend met het geheel van haar doelstellingen en met inachtneming van het beginsel van bevoegdheidstoedeling.

Artikel 8

(oud artikel 3, lid 2, VEG) [1]

Bij elk optreden streeft de Unie ernaar de ongelijkheden tussen mannen en vrouwen op te heffen en de gelijkheid van mannen en vrouwen te bevorderen.

Artikel 9

Bij de bepaling en de uitvoering van haar beleid en optreden houdt de Unie rekening met de eisen in verband met de bevordering van een hoog niveau van werkgelegenheid, de waarborging van een adequate sociale bescherming, de bestrijding van sociale uitsluiting alsmede een hoog niveau van onderwijs, opleiding en bescherming van de menselijke gezondheid.

Artikel 10

Bij de bepaling en de uitvoering van haar beleid en optreden streeft de Unie naar bestrijding van iedere discriminatie op grond van geslacht, ras of etnische afkomst, godsdienst of overtuiging, handicap, leeftijd of seksuele gerichtheid.

Artikel 11

(oud artikel 6 VEG)

De eisen inzake milieubescherming moeten worden geïntegreerd in de omschrijving en uitvoering van het beleid en het optreden van de Unie, in het bijzonder met het oog op het bevorderen van duurzame ontwikkeling.

---

[1] Deze verwijzing is louter indicatief. Voor meer informatie over de oude en de nieuwe nummering zie de concordantietabel.

Artikel 12

(oud artikel 153, lid 2, VEG)

Met de eisen terzake van consumentenbescherming wordt rekening gehouden bij het bepalen en uitvoeren van het beleid en het optreden van de Unie op andere gebieden.

Artikel 13

Bij het formuleren en uitvoeren van het beleid van de Unie op het gebied van landbouw, visserij, vervoer, interne markt en onderzoek, technologische ontwikkeling en de ruimte, houden de Unie en de lidstaten ten volle rekening met hetgeen vereist is voor het welzijn van dieren als wezens met gevoel, onder eerbiediging van de wettelijke en bestuursrechtelijke bepalingen en gebruiken van de lidstaten met betrekking tot met name godsdienstige riten, culturele tradities en regionaal erfgoed.

Artikel 14

(oud artikel 16 VEG)

Onverminderd artikel 4 van het Verdrag betreffende de Europese Unie en de artikelen 93, 106 en 107 van dit Verdrag en gezien de plaats die de diensten van algemeen economisch belang in de gemeenschappelijke waarden van de Unie innemen, alsook de rol die zij vervullen bij het bevorderen van sociale en territoriale samenhang, dragen de Unie en de lidstaten er, in het kader van hun onderscheiden bevoegdheden en binnen het toepassingsgebied van de Verdragen zorg voor dat deze diensten functioneren op basis van beginselen en, met name economische en financiële, voorwaarden die hen in staat stellen hun taken te vervullen. Het Europees Parlement en de Raad stellen volgens de gewone wetgevingsprocedure bij verordeningen deze beginselen en voorwaarden vast, onverminderd de bevoegdheid van de lidstaten om, met inachtneming van de Verdragen, dergelijke diensten te verstrekken, te laten verrichten en te financieren.

Artikel 15

(oud artikel 255 VEG)

1. Om goed bestuur te bevorderen en de deelneming van het maatschappelijk middenveld te waarborgen, werken de instellingen, organen en instanties van de Unie in een zo groot mogelijke openheid.

2. Het Europees Parlement, en de Raad wanneer hij beraadslaagt en stemt over een ontwerp van wetgevingshandeling, vergaderen in het openbaar.

3. Iedere burger van de Unie en iedere natuurlijke of rechtspersoon met verblijfplaats of statutaire zetel in een lidstaat heeft recht op toegang tot documenten van de instellingen, organen en instanties van de Unie, ongeacht de informatiedrager waarop zij zijn vastgelegd, volgens de beginselen en onder de voorwaarden die overeenkomstig het huidige lid worden bepaald.

Het Europees Parlement en de Raad bepalen bij verordeningen volgens de gewone wetgevingsprocedure de algemene beginselen en de beperkingen op grond van openbare of particuliere belangen betreffende dit recht op toegang tot documenten.

Elke instelling, elk orgaan of elke instantie zorgt voor transparantie in zijn of haar werkzaamheden en neemt in zijn of haar eigen reglement van orde specifieke bepalingen betreffende de toegang tot zijn of haar documenten op, overeenkomstig de in de tweede alinea bedoelde verordeningen.

Ten aanzien van het Hof van Justitie van de Europese Unie, de Europese Centrale Bank en de Europese Investeringsbank, geldt het onderhavige lid alleen voor de uitoefening van hun administratieve taken.

Het Europees Parlement en de Raad zorgen voor de openbaarmaking van de stukken betreffende de wetgevingsprocedures overeenkomstig de voorwaarden van de in de tweede alinea bedoelde verordeningen.

Artikel 16

(oud artikel 286 VEG)

1. Eenieder heeft recht op bescherming van zijn persoonsgegevens.

2. Het Europees Parlement en de Raad stellen volgens de gewone wetgevingsprocedure de voorschriften vast betreffende de bescherming van natuurlijke personen ten aanzien van de verwerking van persoonsgegevens door de instellingen, organen en instanties van de Unie, alsook door de lidstaten, bij de uitoefening van activiteiten die binnen het toepassingsgebied van het recht van de Unie vallen, alsmede de voorschriften betreffende het vrij verkeer van die gegevens. Op de naleving van deze voorschriften wordt toezicht uitgeoefend door onafhankelijke autoriteiten.

De op basis van dit artikel vastgestelde voorschriften doen geen afbreuk aan de in artikel 39 van het Verdrag betreffende de Europese Unie bedoelde specifieke voorschriften.

Artikel 17

1. De Unie eerbiedigt de status die kerken en religieuze verenigingen en gemeenschappen volgens het nationaal recht in de lidstaten hebben, en doet daaraan geen afbreuk.

2. De Unie eerbiedigt tevens de status die de levensbeschouwelijke en niet-confessionele organisaties volgens het nationaal recht hebben.

3. De Unie voert een open, transparante en regelmatige dialoog met die kerken en organisaties, onder erkenning van hun identiteit en hun specifieke bijdrage.

TWEEDE DEEL

NON-DISCRIMINATIE EN BURGERSCHAP VAN DE UNIE

Artikel 18

(oud artikel 12 VEG)

Binnen de werkingssfeer van de Verdragen en onverminderd de bijzondere bepalingen, daarin gesteld, is elke discriminatie op grond van nationaliteit verboden.

Het Europees Parlement en de Raad kunnen, volgens de gewone wetgevingsprocedure, regelingen treffen met het oog op het verbod van bedoelde discriminaties.

Artikel 19

(oud artikel 13 VEG)

1. Onverminderd de andere bepalingen van de Verdragen, kan de Raad, binnen de grenzen van de door de Verdragen aan de Unie verleende bevoegdheden, met eenparigheid van stemmen, volgens een bijzondere wetgevingsprocedure, op voorstel van de Commissie en na goedkeuring door het Europees Parlement, passende maatregelen nemen om discriminatie op grond van geslacht, ras of etnische afstamming, godsdienst of overtuiging, handicap, leeftijd of seksuele geaardheid te bestrijden.

2. Het Europees Parlement en de Raad kunnen, in afwijking van lid 1, volgens de gewone wetgevingsprocedure, stimuleringsmaatregelen van de Unie, harmonisatie van de wettelijke en bestuursrechtelijke bepalingen van de lidstaten uitgezonderd, de basisbeginselen vaststellen ter ondersteuning van de maatregelen die de lidstaten nemen om bij te dragen tot de verwezenlijking van de in lid 1 genoemde doelstellingen.

Artikel 20

(oud artikel 17 VEG)

1. Er wordt een burgerschap van de Unie ingesteld. Burger van de Unie is een ieder die de nationaliteit van een lidstaat bezit. Het burgerschap van de Unie komt naast het nationale burgerschap doch komt niet in de plaats daarvan.

2. De burgers van de Unie genieten de rechten en hebben de plichten die bij de Verdragen zijn bepaald. Zij hebben, onder andere,

a) het recht zich vrij op het grondgebied van de lidstaten te verplaatsen en er vrij te verblijven;

b) het actief en passief kiesrecht bij de verkiezingen voor het Europees Parlement en bij de gemeenteraadsverkiezingen in de lidstaat waar zij verblijf houden, onder dezelfde voorwaarden als de onderdanen van die staat;

c) het recht op bescherming van de diplomatieke en consulaire instanties van iedere andere lidstaat op het grondgebied van derde landen waar de lidstaat waarvan zij onderdaan zijn, niet vertegenwoordigd is, onder dezelfde voorwaarden als de onderdanen van die lidstaat;

d) het recht om verzoekschriften tot het Europees Parlement te richten, zich tot de Europese ombudsman te wenden, alsook zich in een van de talen van de Verdragen tot de instellingen en de adviesorganen van de Unie te richten en in die taal antwoord te krijgen.

Deze rechten worden uitgeoefend onder de voorwaarden en binnen de grenzen welke bij de Verdragen en de maatregelen ter uitvoering daarvan zijn vastgesteld.

Artikel 21

(oud artikel 18 VEG)

1. Iedere burger van de Unie heeft het recht vrij op het grondgebied van de lidstaten te reizen en te verblijven, onder voorbehoud van de beperkingen en voorwaarden die bij de Verdragen en de bepalingen ter uitvoering daarvan zijn vastgesteld.

2. Indien een optreden van de Unie noodzakelijk blijkt om deze doelstelling te verwezenlijken en de Verdragen niet in de daartoe vereiste bevoegdheden voorziet, kunnen het Europees Parlement en de Raad, volgens de gewone wetgevingsprocedure bepalingen vaststellen die de uitoefening van de in lid 1 bedoelde rechten vergemakkelijken.

3. Ter verwezenlijking van dezelfde doelstellingen als in lid 1 genoemd en tenzij de Verdragen in de daartoe vereiste bevoegdheden voorzien, kan de Raad, volgens een bijzondere wetgevingsprocedure, maatregelen inzake sociale zekerheid en sociale bescherming vaststellen. De Raad besluit met eenparigheid van stemmen, na raadpleging van het Europees Parlement.

Artikel 22

(oud artikel 19 VEG)

1. Iedere burger van de Unie die verblijf houdt in een lidstaat waarvan hij geen onderdaan is, bezit het actief en passief kiesrecht bij gemeenteraadsverkiezingen in de lidstaat waar hij verblijft, onder dezelfde voorwaarden als de onderdanen van die staat. Dit recht wordt uitgeoefend onder voorbehoud van de door de Raad met eenparigheid van stemmen, volgens een bijzondere wetgevingsprocedure, na raadpleging van het Europees Parlement vastgestelde nadere regelingen; deze nadere regelingen kunnen voorzien in afwijkingen wanneer zulks gerechtvaardigd wordt door bijzondere problemen in een lidstaat.

2. Onverminderd artikel 223, lid 1, en de bepalingen ter uitvoering daarvan, heeft iedere burger van de Unie die verblijft houdt in een lidstaat waarvan hij geen onderdaan is, het actief en passief kiesrecht bij de verkiezingen voor het Europees Parlement in de lidstaat waar hij verblijft, onder dezelfde voorwaarden als de onderdanen van die staat. Dit recht wordt uitgeoefend onder voorbehoud van de door de Raad met eenparigheid van stemmen, volgens een bijzondere wetgevingsprocedure, na raadpleging van het Europees Parlement vastgestelde nadere regelingen; deze nadere regelingen kunnen voorzien in afwijkingen wanneer zulks gerechtvaardigd wordt door bijzondere problemen in een bepaalde lidstaat.

Artikel 23

(oud artikel 20 VEG)

Iedere burger van de Unie geniet op het grondgebied van derde landen waar de lidstaat waarvan hij onderdaan is, niet vertegenwoordigd is, de bescherming van de diplomatieke en consulaire instanties van iedere andere lidstaat, onder dezelfde voorwaarden als de onderdanen van die lidstaat. De lidstaten treffen de nodige voorzieningen en beginnen de internationale onderhandelingen die met het oog op deze bescherming vereist zijn.

De Raad kan, volgens een bijzondere wetgevingsprocedure en na raadpleging van het Europees Parlement, richtlijnen aannemen tot vaststelling van coördinatie- en samenwerkingsmaatregelen die nodig zijn om die bescherming te vergemakkelijken.

Artikel 24

(oud artikel 21 VEG)

Het Europees Parlement en de Raad stellen volgens de gewone wetgevingsprocedure bij verordeningen de bepalingen vast voor de procedures en voorwaarden voor de indiening van een burgerinitiatief in de zin van artikel 11 van het Verdrag betreffende de Europese Unie, met inbegrip van het minimum aantal lidstaten waaruit de burgers die het verzoek indienen, afkomstig dienen te zijn.

Iedere burger van de Unie heeft het recht een verzoekschrift tot het Europees Parlement te richten overeenkomstig artikel 227.

Iedere burger van de Unie kan zich wenden tot de overeenkomstig artikel 228 ingestelde ombudsman.

Iedere burger van de Unie kan de in dit artikel of in artikel 13 van het Verdrag betreffende de Europese Unie genoemde instellingen of organen aanschrijven in een van de in artikel 55, lid 1, van het Verdrag betreffende de Europese Unie genoemde talen en ook in die taal antwoord krijgen.

Artikel 25

(oud artikel 22 VEG)

De Commissie brengt om de drie jaar aan het Europees Parlement, de Raad en het Economisch en Sociaal Comité verslag uit over de toepassing van de bepalingen van dit deel van het Verdrag. In dat verslag wordt rekening gehouden met de ontwikkeling van de Unie.

Op basis van dat verslag en onverminderd de overige bepalingen van de Verdragen, kan de Raad na goedkeuring door het Europees Parlement met eenparigheid van stemmen, volgens een bijzondere wetgevingsprocedure, bepalingen ter aanvulling van de in artikel 20, lid 2, vermelde rechten vaststellen. Deze bepalingen treden pas in werking nadat zij door de lidstaten overeenkomstig hun onderscheiden grondwettelijke bepalingen zijn goedgekeurd.

DERDE DEEL

HET BELEID EN INTERN OPTREDEN VAN DE UNIE

TITEL I

DE INTERNE MARKT

Artikel 26

(oud artikel 14 VEG)

1. De Unie stelt de maatregelen vast die ertoe bestemd zijn om de interne markt tot stand te brengen en de werking ervan te verzekeren, overeenkomstig de bepalingen terzake van de Verdragen.

2. De interne markt omvat een ruimte zonder binnengrenzen waarin het vrije verkeer van goederen, personen, diensten en kapitaal is gewaarborgd volgens de bepalingen van de Verdragen.

3. Op voorstel van de Commissie stelt de Raad de noodzakelijke beleidslijnen en voorwaarden vast om een evenwichtige vooruitgang in het geheel der betrokken sectoren te garanderen.

Artikel 27

(oud artikel 15 VEG)

Bij het formuleren van haar voorstellen met het oog op de verwezenlijking van de doelstellingen van artikel 26 houdt de Commissie rekening met de inspanning die bepaalde volkshuishoudingen met verschillen in ontwikkeling zich moeten getroosten voor de instelling van de interne markt en kan zij passende bepalingen voorstellen.

Indien deze bepalingen de vorm van afwijkingen aannemen, dienen zij van tijdelijke aard te zijn en de werking van de interne markt zo weinig mogelijk te verstoren.

TITEL II

HET VRIJE VERKEER VAN GOEDEREN

Artikel 28

(oud artikel 23 VEG)

1. De Unie omvat een douane-unie welke zich uitstrekt over het gehele goederenverkeer en welke zowel het verbod medebrengt van in- en uitvoerrechten en van alle heffingen van gelijke werking in het verkeer tussen de lidstaten onderling als de invoering van een gemeenschappelijk douanetarief voor hun betrekkingen met derde landen.

2. De bepalingen van artikel 30 en van hoofdstuk 3 van deze titel zijn van toepassing op de producten welke van oorsprong zijn uit de lidstaten alsook op de producten uit derde landen welke zich in de lidstaten in het vrije verkeer bevinden.

Artikel 29

(oud artikel 24 VEG)

Als zich bevindend in het vrije verkeer in een lidstaat worden beschouwd: de producten uit derde landen waarvoor in genoemde staat de invoerformaliteiten zijn verricht en de verschuldigde douanerechten en heffingen van gelijke werking zijn voldaan en waarvoor geen gehele of gedeeltelijke teruggave van die rechten en heffingen is verleend.

HOOFDSTUK 1

DE DOUANE-UNIE

Artikel 30

(oud artikel 25 VEG)

In- en uitvoerrechten of heffingen van gelijke werking zijn tussen de lidstaten verboden. Zulks geldt eveneens voor douanerechten van fiscale aard.

Artikel 31

(oud artikel 26 VEG)

De rechten van het gemeenschappelijk douanetarief worden door de Raad vastgesteld op voorstel van de Commissie.

Artikel 32

(oud artikel 27 VEG)

Bij de uitvoering van de taken die haar krachtens de bepalingen van dit hoofdstuk toevertrouwd zijn, laat de Commissie zich leiden door:

a) de noodzaak het handelsverkeer tussen de lidstaten en derde landen te bevorderen;

b) de ontwikkeling van de mededingingsvoorwaarden binnen de Unie in de mate waarin deze ontwikkeling het vermogen tot mededinging van de ondernemingen zal doen toenemen;

c) de behoeften van de Unie aan grondstoffen en halffabrikaten, waarbij zij ervoor waakt dat de mededingingsvoorwaarden met betrekking tot eindproducten tussen de lidstaten niet worden vervalst;

d) de noodzaak om ernstige verstoringen van het economisch leven der lidstaten te vermijden en een rationele ontwikkeling van de productie alsook een verruiming van het verbruik in de Unie te waarborgen.

HOOFDSTUK 2

DE DOUANESAMENWERKING

Artikel 33

(oud artikel 135 VEG)

Binnen het toepassingsgebied van de Verdragen nemen het Europees Parlement en de Raad volgens de gewone wetgevingsprocedure maatregelen ter versterking van de douanesamenwerking tussen de lidstaten onderling en tussen de lidstaten en de Commissie.

HOOFDSTUK 3

VERBOD OP KWANTITATIEVE BEPERKINGEN TUSSEN DE LIDSTATEN

Artikel 34

(oud artikel 28 VEG)

Kwantitatieve invoerbeperkingen en alle maatregelen van gelijke werking zijn tussen de lidstaten verboden.

Artikel 35

(oud artikel 29 VEG)

Kwantitatieve uitvoerbeperkingen en alle maatregelen van gelijke werking zijn tussen de lidstaten verboden.

Artikel 36

(oud artikel 30 VEG)

De bepalingen van de artikelen 34 en 35 vormen geen beletsel voor verboden of beperkingen van invoer, uitvoer of doorvoer, welke gerechtvaardigd zijn uit hoofde van bescherming van de openbare zedelijkheid, de openbare orde, de openbare veiligheid, de gezondheid en het leven van personen, dieren of planten, het nationaal artistiek historisch en archeologisch bezit of uit hoofde van bescherming van de industriële en commerciële eigendom. Deze verboden of beperkingen mogen echter geen middel tot willekeurige discriminatie noch een verkapte beperking van de handel tussen de lidstaten vormen.

Artikel 37

(oud artikel 31 VEG)

1. De lidstaten passen hun nationale monopolies van commerciële aard aan in dier voege dat elke discriminatie tussen de onderdanen van de lidstaten wat de voorwaarden van de voorziening en afzet betreft is uitgesloten.

De bepalingen van dit artikel zijn van toepassing op elk lichaam waardoor een lidstaat de invoer of de uitvoer tussen de lidstaten in rechte of in feite rechtstreeks of zijdelings beheerst, leidt of aanmerkelijk beïnvloedt. Deze bepalingen zijn eveneens van toepassing op de door een staat gedelegeerde monopolies.

2. De lidstaten onthouden zich ervan enige nieuwe maatregel te treffen welke tegen de in lid 1 vermelde beginselen indruist of de draagwijdte van de artikelen inzake het verbod op douanerechten en kwantitatieve beperkingen tussen de lidstaten beperkt.

3. Wanneer er een monopolie van commerciële aard bestaat, dat een regeling ter vergemakkelijking van de afzet of van de valorisatie van landbouwproducten omvat, dienen bij de toepassing van de bepalingen van dit artikel gelijkwaardige waarborgen te worden gegeven voor de werkgelegenheid en de levensstandaard van de betrokken producenten.

TITEL III

LANDBOUW EN VISSERIJ

Artikel 38

(oud artikel 32 VEG)

1. De Unie bepaalt een gemeenschappelijk landbouw- en visserijbeleid en voert dat uit.

De interne markt omvat mede de landbouw, de visserij en de handel in landbouwproducten. Onder landbouwproducten worden verstaan de voortbrengselen van bodem, veeteelt en visserij alsmede de producten in eerste graad van bewerking welke met de genoemde voortbrengselen rechtstreeks verband houden. Verwijzingen naar het gemeenschappelijk landbouwbeleid of naar de landbouw en het gebruik van de term landbouw worden geacht tevens te gelden als verwijzing naar de visserij, met inachtneming van de bijzondere kenmerken van de visserijsector.

2. Voor zover in de artikelen 39 tot en met 44 niet anders is bepaald, zijn de regels voor de instelling en de werking van de interne markt van toepassing op de landbouwproducten.

3. De producten welke vallen onder de bepalingen van de artikelen 39 tot en met 44 zijn vermeld in de lijst in bijlage I.

4. De werking en de ontwikkeling van de interne markt voor de landbouwproducten dienen gepaard te gaan met de totstandkoming van een gemeenschappelijk landbouwbeleid.

Artikel 39

(oud artikel 33 VEG)

1. Het gemeenschappelijk landbouwbeleid heeft ten doel:

a) de productiviteit van de landbouw te doen toenemen door de technische vooruitgang te bevorderen en door zowel de rationele ontwikkeling van de landbouwproductie als een optimaal gebruik van de productiefactoren, met name de arbeidskrachten, te verzekeren;

b) aldus de landbouwbevolking een redelijke levensstandaard te verzekeren, met name door de verhoging van het hoofdelijk inkomen van hen die in de landbouw werkzaam zijn;

c) de markten te stabiliseren;

d) de voorziening veilig te stellen;

e) redelijke prijzen bij de levering aan verbruikers te verzekeren.

2. Bij het tot stand brengen van het gemeenschappelijk landbouwbeleid en van de daarvoor te treffen bijzondere voorzieningen zal rekening gehouden worden met:

a) de bijzondere aard van het landbouwbedrijf, welke voortvloeit uit de maatschappelijke structuur van de landbouw en uit de structurele en natuurlijke ongelijkheid tussen de verschillende landbouwgebieden;

b) de noodzaak de dienstige aanpassingen geleidelijk te doen verlopen;

c) het feit, dat de landbouwsector in de lidstaten nauw verweven is met de gehele economie.

Artikel 40

(oud artikel 34 VEG)

1. Om de in artikel 39 gestelde doeleinden te bereiken wordt een gemeenschappelijke ordening van de landbouwmarkten tot stand gebracht.

Naar gelang van de producten neemt deze ordening een van de volgende vormen aan:

a) gemeenschappelijke regels inzake mededinging,

b) verplichte coördinatie van de verschillende nationale marktorganisaties,

c) een Europese marktorganisatie.

2. De gemeenschappelijke ordening in een der in lid 1 vermelde vormen kan alle maatregelen medebrengen welke noodzakelijk zijn om de in artikel 39 omschreven doelstellingen te bereiken, met name prijsregelingen, subsidies zowel voor de productie als voor het in de handel brengen der verschillende producten, systemen van voorraadvorming en opslag en gemeenschappelijke organisatorische voorzieningen voor de stabilisatie van de in- of uitvoer.

Zij moet zich beperken tot het nastreven van de in artikel 39 genoemde doeleinden en elke discriminatie tussen producenten of verbruikers van de Unie uitsluiten.

Een eventueel gemeenschappelijk prijsbeleid moet op gemeenschappelijke criteria en op eenvormige berekeningswijzen berusten.

3. Om de in lid 1 bedoelde gemeenschappelijke ordening aan haar doel te laten beantwoorden, kunnen een of meer oriëntatie- en garantiefondsen voor de landbouw in het leven worden geroepen.

Artikel 41

(oud artikel 35 VEG)

Teneinde de in artikel 39 omschreven doeleinden te bereiken, kunnen in het kader van het gemeenschappelijk landbouwbeleid met name voorzieningen worden getroffen met betrekking tot:

a) een doeltreffende coördinatie van hetgeen ondernomen wordt op het gebied van de beroepsopleiding, het landbouwkundig onderzoek en de landbouwkundige voorlichting, welke coördinatie gemeenschappelijk gefinancierde projecten of instellingen kan medebrengen,

b) gemeenschappelijke acties voor de ontwikkeling van het verbruik van bepaalde producten.

Artikel 42

(oud artikel 36 VEG)

De bepalingen van het hoofdstuk over regels betreffende de mededinging zijn op de voortbrenging van en de handel in landbouwproducten slechts in zoverre van toepassing, als door het Europees Parlement en de Raad met inachtneming van de in artikel 39 vermelde doeleinden zal worden bepaald binnen het raam van de bepalingen en overeenkomstig de procedure van artikel 43, lid 2.

De Raad kan, op voorstel van de Commissie, machtiging geven tot het verlenen van steun:

a) ter bescherming van door structurele of natuurlijke omstandigheden benadeelde bedrijven;

b) in het kader van economische ontwikkelingsplannen.

Artikel 43

(oud artikel 37 VEG)

1. De Commissie doet voorstellen inzake de totstandbrenging en de uitvoering van het gemeenschappelijk landbouwbeleid, daarbij inbegrepen de vervanging van de nationale organisaties door een van de in artikel 40, lid 1, genoemde vormen van gemeenschappelijke ordening, alsook de uitvoering van de in deze titel speciaal vermelde maatregelen.

Deze voorstellen dienen rekening te houden met de onderlinge samenhang tussen de in deze titel genoemde landbouwvraagstukken.

2. Het Europees Parlement en de Raad stellen volgens de gewone wetgevingsprocedure en na raadpleging van het Economisch en Sociaal Comité de in artikel 40, lid 1, bedoelde gemeenschappelijke ordening van de landbouwmarkten in en stellen de overige bepalingen vast die nodig zijn om de doelstellingen van het gemeenschappelijk landbouw- en visserijbeleid na te streven.

3. De Raad stelt op voorstel van de Commissie de maatregelen vast voor de prijsbepaling, de heffingen, de steun en de kwantitatieve beperkingen, alsook voor de vaststelling en verdeling van de vangstmogelijkheden.

4. De in artikel 40, lid 1, genoemde gemeenschappelijke ordening kan overeenkomstig de bepalingen van lid 2 in de plaats worden gesteld van de nationale marktorganisaties:

a) indien de gemeenschappelijke ordening aan de lidstaten welke tegen deze maatregelen gekant zijn en zelf over een nationale organisatie voor de betrokken productie beschikken, gelijkwaardige waarborgen biedt inzake de werkgelegenheid en de levensstand van de betrokken producenten, met inachtneming van het ritme van de mogelijke aanpassing en van de noodzakelijke specialisatie, en

b) indien deze ordening aan het handelsverkeer binnen de Unie analoge voorwaarden waarborgt als op een nationale markt bestaan.

5. Wanneer voor bepaalde grondstoffen een gemeenschappelijke ordening in het leven wordt geroepen, voordat er reeds een gemeenschappelijke ordening voor de overeenkomstige verwerkte producten bestaat, mogen de betrokken grondstoffen, gebruikt voor de producten die voor uitvoer naar derde landen zijn bestemd, van buiten de Unie worden ingevoerd.

Artikel 44

(oud artikel 38 VEG)

Wanneer in een lidstaat een product onder een nationale marktorganisatie valt of onder een binnenlandse regeling van gelijke werking welke een gelijksoortige productie in een andere lidstaat bij de mededinging nadelig beïnvloedt, leggen de lidstaten een compenserende heffing op de invoer van dat product uit de lidstaat waar de organisatie of de regeling bestaat, tenzij deze staat een compenserende heffing op de uitvoer toepast.

De Commissie bepaalt de hoogte van deze heffingen zodanig als nodig is om het evenwicht te herstellen; zij kan eveneens machtiging verlenen tot het nemen van andere maatregelen waarvan zij de voorwaarden en wijze van toepassing vaststelt.

TITEL IV

HET VRIJE VERKEER VAN PERSONEN, DIENSTEN EN KAPITAAL

HOOFDSTUK 1

DE WERKNEMERS

Artikel 45

(oud artikel 39 VEG)

1. Het verkeer van werknemers binnen de Unie is vrij.

2. Dit houdt de afschaffing in van elke discriminatie op grond van de nationaliteit tussen de werknemers der lidstaten, wat betreft de werkgelegenheid, de beloning en de overige arbeidsvoorwaarden.

3. Het houdt behoudens de uit hoofde van openbare orde, openbare veiligheid en volksgezondheid gerechtvaardigde beperkingen het recht in om,

a) in te gaan op een feitelijk aanbod tot tewerkstelling;

b) zich te dien einde vrij te verplaatsen binnen het grondgebied der lidstaten;

c) in een der lidstaten te verblijven teneinde daar een beroep uit te oefenen overeenkomstig de wettelijke en bestuursrechtelijke bepalingen welke voor de tewerkstelling van nationale werknemers gelden;

d) op het grondgebied van een lidstaat verblijf te houden, na er een betrekking te hebben vervuld, overeenkomstig de voorwaarden die zullen worden opgenomen in door de Commissie vast te stellen verordeningen.

4. De bepalingen van dit artikel zijn niet van toepassing op de betrekkingen in overheidsdienst.

Artikel 46

(oud artikel 40 VEG)

Het Europees Parlement en de Raad stellen volgens de gewone wetgevingsprocedure en na raadpleging van het Economisch en Sociaal Comité, bij wege van richtlijnen of verordeningen de maatregelen vast welke nodig zijn om tot een vrij verkeer van werknemers te komen zoals dit in artikel 45 is omschreven, met name door:

a) het verzekeren van een nauwe samenwerking tussen de nationale bestuursinstellingen op het gebied van de arbeid;

b) het afschaffen van de administratieve procedures en handelwijzen, alsmede van de wachttijden voor het aanvaarden van aangeboden betrekkingen voortvloeiende hetzij uit de nationale wetgeving hetzij uit voordien tussen de lidstaten gesloten overeenkomsten, waarvan de handhaving een beletsel zou vormen voor het vrijmaken van het verkeer van de werknemers;

c) het afschaffen van alle wachttijden en andere beperkingen gesteld hetzij in de nationale wetgeving hetzij in voordien tussen de lidstaten gesloten overeenkomsten, welke aan de werknemers uit de overige lidstaten andere voorwaarden opleggen voor de vrije keuze van een betrekking dan aan de werknemers van het eigen land;

d) het instellen van organisatorische voorzieningen door welke de aanbiedingen van en de aanvragen om werk met elkaar in aanraking kunnen worden gebracht en door welke het evenwicht daarvan kan worden vergemakkelijkt onder voorwaarden welke ernstige gevaren voor de levensstandaard en de werkgelegenheid in de verschillende gebieden en industrieën uitsluiten.

Artikel 47

(oud artikel 41 VEG)

De lidstaten begunstigen de uitwisseling van jeugdige werknemers in het kader van een gemeenschappelijk programma.

Artikel 48

(oud artikel 42 VEG)

Het Europees Parlement en de Raad stellen volgens de gewone wetgevingsprocedure de maatregelen vast welke op het gebied van de sociale zekerheid noodzakelijk zijn voor de totstandkoming van het vrije verkeer van werknemers met name door een stelsel in te voeren waardoor het mogelijk is voor al dan niet in loondienst werkzame migrerende werknemers en hun rechthebbenden te waarborgen:

a) dat, met het oog op het verkrijgen en het behoud van het recht op uitkeringen alsmede voor de berekening daarvan, al die tijdvakken worden bijeengeteld welke door de verschillende nationale wetgevingen in aanmerking worden genomen;

b) dat de uitkeringen aan personen die op het grondgebied van de lidstaten verblijven, zullen worden uitbetaald.

Wanneer een lid van de Raad verklaart dat een ontwerp van wetgevingshandeling als bedoeld in de eerste alinea afbreuk zou doen aan belangrijke aspecten van zijn socialezekerheidsstelsel, met name het toepassingsgebied, de kosten en de financiële structuur ervan, of gevolgen zou hebben voor het financiële evenwicht van dat stelsel, kan hij verzoeken dat de aangelegenheid wordt voorgelegd aan de Europese Raad. In dat geval wordt de gewone wetgevingsprocedure geschorst. Na bespreking zal de Europese Raad, binnen 4 maanden na die schorsing:

a) het ontwerp terugverwijzen naar de Raad, waardoor de schorsing van de gewone wetgevingsprocedure wordt beëindigd, of

b) niet handelen of de Commissie verzoeken een nieuw voorstel in te dienen; in dat geval wordt de aanvankelijk voorgestelde handeling geacht niet te zijn vastgesteld.

HOOFDSTUK 2

HET RECHT VAN VESTIGING

Artikel 49

(oud artikel 43 VEG)

In het kader van de volgende bepalingen zijn beperkingen van de vrijheid van vestiging voor onderdanen van een lidstaat op het grondgebied van een andere lidstaat verboden. Dit verbod heeft eveneens betrekking op beperkingen betreffende de oprichting van agentschappen, filialen of dochterondernemingen door de onderdanen van een lidstaat die op het grondgebied van een lidstaat zijn gevestigd.

De vrijheid van vestiging omvat, behoudens de bepalingen van het hoofdstuk betreffende het kapitaal, de toegang tot werkzaamheden anders dan in loondienst en de uitoefening daarvan alsmede de oprichting en het beheer van ondernemingen, en met name van vennootschappen in de zin van de tweede alinea van artikel 54, overeenkomstig de bepalingen welke door de wetgeving van het land van vestiging voor de eigen onderdanen zijn vastgesteld.

Artikel 50

(oud artikel 44 VEG)

1. Teneinde de vrijheid van vestiging voor een bepaalde werkzaamheid te verwezenlijken, besluiten het Europees Parlement en de Raad volgens de gewone wetgevingsprocedure en na raadpleging van het Economisch en Sociaal Comité bij wege van richtlijnen.

2. Het Europees Parlement, de Raad en de Commissie oefenen de taken uit welke hun door bovenstaande bepalingen worden toevertrouwd, met name:

a) door in het algemeen bij voorrang die werkzaamheden te behandelen waarvoor de vrijheid van vestiging een bijzonder nuttige bijdrage levert ter ontwikkeling van de productie en van het handelsverkeer;

b) door het verzekeren van een nauwe samenwerking tussen de bevoegde nationale bestuursinstellingen teneinde de bijzondere omstandigheden van de verschillende betrokken werkzaamheden binnen de Unie te leren kennen;

c) door het afschaffen van die bestuursrechtelijke procedures en handelwijzen, voortvloeiende hetzij uit de nationale wetgeving hetzij uit voordien tussen de lidstaten gesloten akkoorden waarvan de handhaving een beletsel zou vormen voor de vrijheid van vestiging;

d) door ervoor te waken dat de werknemers van een der lidstaten welke op het grondgebied van een andere lidstaat te werk zijn gesteld, op dit grondgebied kunnen verblijven om er anders dan in loondienst werk te verrichten, wanneer zij voldoen aan de voorwaarden waaraan zij zouden moeten voldoen indien zij op het tijdstip waarop zij genoemde bezigheid willen opvatten, eerst in die staat zouden zijn aangekomen;

e) door de verwerving en de exploitatie mogelijk te maken van op het grondgebied van een lidstaat gelegen grondbezit door een onderdaan van een andere lidstaat, voor zover de beginselen van artikel 39, lid 2, niet worden aangetast;

f) door de geleidelijke opheffing der beperkingen van de vrijheid van vestiging in elke in behandeling genomen tak van werkzaamheid toe te passen enerzijds op de oprichtingsvoorwaarden op het grondgebied van een lidstaat van agentschappen, filialen of dochterondernemingen en anderzijds op de toelatingsvoorwaarden voor het personeel van de hoofdvestiging tot de organen van beheer of toezicht van deze agentschappen, filialen of dochterondernemingen;

g) door, voor zover nodig, de waarborgen te coördineren welke in de lidstaten worden verlangd van de rechtspersonen in de zin van de tweede alinea van artikel 54, om de belangen te beschermen zowel van de deelnemers in die rechtspersonen als van derden, teneinde die waarborgen gelijkwaardig te maken;

h) door ervoor te zorgen dat de voorwaarden van vestiging niet worden vervalst als gevolg van steunmaatregelen van de lidstaten.

Artikel 51

(oud artikel 45 VEG)

De bepalingen van dit hoofdstuk zijn, wat de betrokken lidstaat betreft, niet van toepassing op de werkzaamheden ter uitoefening van het openbaar gezag in deze staat, zelfs indien deze slechts voor een bepaalde gelegenheid geschieden.

Het Europees Parlement en de Raad kunnen, volgens de gewone wetgevingsprocedure, besluiten dat de bepalingen van dit hoofdstuk op bepaalde werkzaamheden niet van toepassing zijn.

Artikel 52

(oud artikel 46 VEG)

1. De voorschriften van dit hoofdstuk en de maatregelen uit hoofde daarvan genomen doen niet af aan de toepasselijkheid van de wettelijke en bestuursrechtelijke bepalingen waarbij een bijzondere regeling is vastgesteld voor vreemdelingen welke bepalingen uit hoofde van de openbare orde, de openbare veiligheid en de volksgezondheid gerechtvaardigd zijn.

2. Het Europees Parlement en de Raad stellen volgens de gewone wetgevingsprocedure richtlijnen vast voor de coördinatie van voornoemde wettelijke en bestuursrechtelijke bepalingen.

Artikel 53

(oud artikel 47 VEG)

1. Teneinde de toegang tot werkzaamheden, anders dan in loondienst, en de uitoefening daarvan te vergemakkelijken, stellen het Europees Parlement en de Raad volgens de gewone wetgevingsprocedure richtlijnen vast inzake de onderlinge erkenning van diploma's, certificaten en andere titels en inzake de coördinatie van de wettelijke en bestuursrechtelijke bepalingen van de lidstaten betreffende de toegang tot werkzaamheden anders dan in loondienst en de uitoefening daarvan.

2. Wat de geneeskundige, paramedische en farmaceutische beroepen betreft, is de geleidelijke afschaffing van de beperkingen afhankelijk van de coördinatie van de voorwaarden waaronder zij in de verschillende lidstaten worden uitgeoefend.

Artikel 54

(oud artikel 48 VEG)

De vennootschappen welke in overeenstemming met de wetgeving van een lidstaat zijn opgericht en welke hun statutaire zetel, hun hoofdbestuur of hun hoofdvestiging binnen de Unie hebben, worden voor de toepassing van de bepalingen van dit hoofdstuk gelijkgesteld met de natuurlijke personen die onderdaan zijn van de lidstaten.

Onder vennootschappen worden verstaan maatschappen naar burgerlijk recht of handelsrecht, de coöperatieve verenigingen of vennootschappen daaronder begrepen, en de overige rechtspersonen naar publiek- of privaatrecht, met uitzondering van vennootschappen welke geen winst beogen.

Artikel 55

(oud artikel 294 VEG)

De lidstaten verlenen nationale behandeling wat betreft financiële deelneming door de onderdanen van de andere lidstaten in het kapitaal van rechtspersonen in de zin van artikel 54, onverminderd de toepassing der overige bepalingen van de Verdragen.

HOOFDSTUK 3

DE DIENSTEN

Artikel 56

(oud artikel 49 VEG)

In het kader van de volgende bepalingen zijn de beperkingen op het vrij verrichten van diensten binnen de Unie verboden ten aanzien van de onderdanen der lidstaten die in een andere lidstaat zijn gevestigd dan die, waarin degene is gevestigd te wiens behoeve de dienst wordt verricht.

Het Europees Parlement en de Raad kunnen, volgens de gewone wetgevingsprocedure, de bepalingen van dit hoofdstuk van toepassing verklaren ten gunste van de onderdanen van een derde staat die diensten verrichten en binnen de Unie zijn gevestigd.

Artikel 57

(oud artikel 50 VEG)

In de zin van de Verdragen worden als diensten beschouwd de dienstverrichtingen welke gewoonlijk tegen vergoeding geschieden, voor zover de bepalingen, betreffende het vrije verkeer van goederen, kapitaal en personen op deze dienstverrichtingen niet van toepassing zijn.

De diensten omvatten met name werkzaamheden:

a) van industriële aard,

b) van commerciële aard,

c) van het ambacht,

d) van de vrije beroepen.

Onverminderd de bepalingen van het hoofdstuk betreffende het recht van vestiging, kan degene die de diensten verricht, daartoe zijn werkzaamheden tijdelijk uitoefenen in de lidstaat waar de dienst wordt verricht, onder dezelfde voorwaarden als die welke die staat aan zijn eigen onderdanen oplegt.

Artikel 58

(oud artikel 51 VEG)

1. Het vrije verkeer van de diensten op het gebied van het vervoer wordt geregeld door de bepalingen voorkomende in de titel betreffende het vervoer.

2. De liberalisering van de door banken en verzekeringsmaatschappijen verrichte diensten waarmede kapitaalverplaatsingen gepaard gaan, moet worden verwezenlijkt in overeenstemming met de liberalisering van het kapitaalverkeer.

Artikel 59
(oud artikel 52 VEG)

1. Teneinde de vrijheid tot het verrichten van een bepaalde dienst te verwezenlijken, stellen het Europees Parlement en de Raad, volgens de gewone wetgevingsprocedure en na raadpleging van het Economisch en Sociaal Comité, richtlijnen vast.

2. De in lid 1 bedoelde richtlijnen hebben in het algemeen bij voorrang betrekking op de diensten welke rechtstreeks van invloed zijn op de productiekosten of waarvan de liberalisering bijdraagt tot het vergemakkelijken van het goederenverkeer.

Artikel 60
(oud artikel 53 VEG)

De lidstaten spannen zich in om bij de liberalisering der diensten verder te gaan dan waartoe zij op grond van de richtlijnen krachtens artikel 59, lid 1, verplicht zijn, indien hun algemene economische toestand en de toestand in de betrokken sector dit toelaten.

De Commissie doet de betrokken lidstaten daartoe aanbevelingen.

Artikel 61
(oud artikel 54 VEG)

Zolang de beperkingen op het vrij verrichten van diensten niet zijn opgeheven, passen de lidstaten deze zonder onderscheid naar nationaliteit of naar verblijfplaats toe op al degenen die diensten verrichten als bedoeld in de eerste alinea van artikel 56.

Artikel 62
(oud artikel 55 VEG)

De bepalingen van de artikelen 51 tot en met 54 zijn van toepassing op het onderwerp dat in dit hoofdstuk is geregeld.

HOOFDSTUK 4

KAPITAAL EN BETALINGSVERKEER

Artikel 63
(oud artikel 56 VEG)

1. In het kader van de bepalingen van dit hoofdstuk zijn alle beperkingen van het kapitaalverkeer tussen lidstaten onderling en tussen lidstaten en derde landen verboden.

2. In het kader van de bepalingen van dit hoofdstuk zijn alle beperkingen van het betalingsverkeer tussen lidstaten onderling en tussen lidstaten en derde landen verboden.

Artikel 64

(oud artikel 57 VEG)

1. Het bepaalde in artikel 63 doet geen afbreuk aan de toepassing op derde landen van beperkingen die op 31 december 1993 bestaan uit hoofde van het nationale recht of het recht van de Unie inzake het kapitaalverkeer naar of uit derde landen in verband met directe investeringen - met inbegrip van investeringen in onroerende goederen -, vestiging, het verrichten van financiële diensten of de toelating van waardepapieren tot de kapitaalmarkten. Voor beperkingen uit hoofde van nationaal recht in Bulgarije, Estland en Hongarije geldt als datum 31 december 1999.

2. Hoewel het Europees Parlement en de Raad trachten de doelstelling van een niet aan beperkingen onderworpen vrij kapitaalverkeer tussen lidstaten en derde landen zoveel mogelijk te bereiken, stellen zij, onverminderd het bepaalde in de overige hoofdstukken van de Verdragen, volgens de gewone wetgevingsprocedure maatregelen vast betreffende het kapitaalverkeer naar of uit derde landen in verband met directe investeringen - met inbegrip van investeringen in onroerende goederen -, vestiging, het verrichten van financiële diensten of de toelating van waardepapieren tot de kapitaalmarkten.

3. In afwijking van lid 2, kan alleen de Raad, volgens een bijzondere wetgevingsprocedure, met eenparigheid van stemmen en na raadpleging van het Europees Parlement, maatregelen vaststellen die in het recht van de Unie een achteruitgang op het gebied van de liberalisering van het kapitaalverkeer naar of uit derde landen vormen.

Artikel 65

(oud artikel 58 VEG)

1. Het bepaalde in artikel 63 doet niets af aan het recht van de lidstaten:

a) de terzake dienende bepalingen van hun belastingwetgeving toe te passen die onderscheid maken tussen belastingplichtigen die niet in dezelfde situatie verkeren met betrekking tot hun vestigingsplaats of de plaats waar hun kapitaal is belegd;

b) alle nodige maatregelen te nemen om overtredingen van de nationale wetten en voorschriften tegen te gaan, met name op fiscaal gebied en met betrekking tot het bedrijfseconomisch toezicht op financiële instellingen, of te voorzien in procedures voor de kennisgeving van kapitaalbewegingen ter informatie van de overheid of voor statistische doeleinden, dan wel maatregelen te nemen die op grond van de openbare orde of de openbare veiligheid gerechtvaardigd zijn.

2. De bepalingen van dit hoofdstuk doen geen afbreuk aan de toepasbaarheid van beperkingen inzake het recht van vestiging welke verenigbaar zijn met de Verdragen.

3. De in de leden 1 en 2 bedoelde maatregelen en procedures mogen geen middel tot willekeurige discriminatie vormen, noch een verkapte beperking van het vrije kapitaalverkeer en betalingsverkeer als omschreven in artikel 63.

4. Bij ontstentenis van maatregelen als bedoeld in artikel 64, lid 3, kan de Commissie, of, bij ontstentenis van een besluit van de Commissie binnen drie maanden na de indiening van het verzoek door de betrokken lidstaat, kan de Raad een besluit vaststellen waarin wordt bepaald dat door een lidstaat jegens een of meer derde landen genomen beperkende belastingmaatregelen verenigbaar worden geacht met de Verdragen, voor zover deze stroken met de doelstellingen van de Unie en verenigbaar zijn met de goede werking van de interne markt. De Raad besluit met eenparigheid van stemmen, op verzoek van een lidstaat.

Artikel 66

(oud artikel 59 VEG)

Wanneer, in uitzonderlijke omstandigheden, het kapitaalverkeer naar of uit derde landen ernstige moeilijkheden veroorzaakt of dreigt te veroorzaken voor de werking van de Economische en Monetaire Unie, kan de Raad op voorstel van de Commissie en na raadpleging van de Europese Centrale Bank ten aanzien van derde landen vrijwaringsmaatregelen nemen voor een periode van ten hoogste zes maanden, indien deze maatregelen strikt noodzakelijk zijn.

TITEL V

DE RUIMTE VAN VRIJHEID, VEILIGHEID EN RECHT

HOOFDSTUK 1

ALGEMENE BEPALINGEN

Artikel 67

(oud artikel 61 VEG en oud artikel 29 VEU)

1. De Unie is een ruimte van vrijheid, veiligheid en recht, waarin de grondrechten en de verschillende rechtsstelsels en -tradities van de lidstaten worden geëerbiedigd.

2. De Unie zorgt ervoor dat aan de binnengrenzen geen personencontroles worden verricht en zij ontwikkelt een gemeenschappelijk beleid op het gebied van asiel, immigratie en controle aan de buitengrenzen, dat gebaseerd is op solidariteit tussen de lidstaten en dat billijk is ten aanzien van de onderdanen van derde landen. Voor de toepassing van deze titel worden staatlozen gelijkgesteld met onderdanen van derde landen.

3. De Unie streeft ernaar een hoog niveau van veiligheid te waarborgen, door middel van maatregelen ter voorkoming en bestrijding van criminaliteit, en van racisme en vreemdelingenhaat, maatregelen inzake coördinatie en samenwerking tussen de politiële en justitiële autoriteiten in strafzaken en andere bevoegde autoriteiten, alsmede door de wederzijdse erkenning van rechterlijke beslissingen in strafzaken en, zo nodig, door de onderlinge aanpassing van de strafwetgevingen.

4. De Unie vergemakkelijkt de toegang tot de rechter, met name door het beginsel van wederzijdse erkenning van gerechtelijke en buitengerechtelijke beslissingen in burgerlijke zaken.

Artikel 68

De Europese Raad stelt de strategische richtsnoeren van de wetgevende en operationele programmering in de ruimte van vrijheid, veiligheid en recht vast.

Artikel 69

Met betrekking tot de wetgevingsvoorstellen en -initiatieven die worden ingediend in het kader van de hoofdstukken 4 en 5 zien de nationale parlementen erop toe dat het subsidiariteitsbeginsel wordt geëerbiedigd, overeenkomstig het protocol betreffende de toepassing van de beginselen van subsidiariteit en evenredigheid.

Artikel 70

Onverminderd de artikelen 258, 259 en 260, kan de Raad op voorstel van de Commissie maatregelen vaststellen die bepalen dat de lidstaten in samenwerking met de Commissie een objectieve en onpartijdige evaluatie van de uitvoering, door de autoriteiten van de lidstaten, van het door deze titel bestreken beleid van de Unie verrichten, met name ter bevordering van de volledige toepassing van het beginsel van wederzijdse erkenning. Het Europees Parlement en de nationale parlementen worden op de hoogte gebracht van de inhoud en de resultaten van die evaluatie.

Artikel 71

(oud artikel 36 VEU)

Binnen de Raad wordt een permanent comité opgericht om ervoor te zorgen dat binnen de Unie de operationele samenwerking op het gebied van de binnenlandse veiligheid wordt bevorderd en versterkt. Onverminderd artikel 240 bevordert het comité de coördinatie van het optreden van de bevoegde autoriteiten van de lidstaten. De vertegenwoordigers van de betrokken organen en instanties van de Unie kunnen bij de werkzaamheden van het comité worden betrokken. Het Europees Parlement en de nationale parlementen worden over deze werkzaamheden geïnformeerd.

Artikel 72

(oud artikel 64, lid 1, VEG, en oud artikel 33 VEU)

Deze titel laat de uitoefening van de verantwoordelijkheid van de lidstaten voor de handhaving van de openbare orde en de bescherming van de binnenlandse veiligheid onverlet.

Artikel 73

Het staat de lidstaten vrij onderling en onder hun verantwoordelijkheid vormen van samenwerking en coördinatie te organiseren zoals zij het passend achten tussen hun bevoegde overheidsdiensten die verantwoordelijk zijn voor het verzekeren van de nationale veiligheid.

Artikel 74

(oud artikel 66 VEG)

De Raad stelt maatregelen vast voor de administratieve samenwerking tussen de diensten van de lidstaten die bevoegd zijn op de door deze titel bestreken gebieden, en tussen deze diensten en de Commissie. De Raad besluit op voorstel van de Commissie, onder voorbehoud van artikel 76, en na raadpleging van het Europees Parlement.

Artikel 75

(oud artikel 60 VEG)

Indien zulks noodzakelijk is om de in artikel 67 genoemde doelstellingen te verwezenlijken, wat betreft de preventie en de bestrijding van terrorisme en aanverwante activiteiten, stellen het Europees Parlement en de Raad volgens de gewone wetgevingsprocedure bij verordeningen een kader vast voor beheersmaatregelen met betrekking tot het kapitaal- en betalingsverkeer, zoals het bevriezen van tegoeden, financiële activa of economische baten waarvan de bezitters, de eigenaars of de houders natuurlijke personen, rechtspersonen dan wel niet-statelijke groepen of entiteiten zijn.

De Raad stelt op voorstel van de Commissie maatregelen vast ter uitvoering van het in de eerste alinea bedoelde kader.

De in dit artikel bedoelde handelingen bevatten de nodige bepalingen inzake juridische waarborgen.

Artikel 76

De in de hoofdstukken 4 en 5 bedoelde handelingen alsmede de in artikel 74 bedoelde maatregelen tot vaststelling van regels voor administratieve samenwerking op de door die hoofdstukken bestreken gebieden worden vastgesteld:

a) op voorstel van de Commissie, of

b) op initiatief van een kwart van de lidstaten.

HOOFDSTUK 2

BELEID INZAKE GRENSCONTROLES, ASIEL EN IMMIGRATIE

Artikel 77

(oud artikel 62 VEG)

1. De Unie ontwikkelt een beleid dat tot doel heeft:

a) het voorkomen dat personen, ongeacht hun nationaliteit, bij het overschrijden van de binnengrenzen aan enige controle worden onderworpen;

b) te zorgen voor personencontrole en efficiënte bewaking bij het overschrijden van de buitengrenzen;

c) geleidelijk een geïntegreerd systeem voor het beheer van de buitengrenzen op te zetten.

2. Voor de toepassing van lid 1 stellen het Europees Parlement en de Raad volgens de gewone wetgevingsprocedure maatregelen vast voor

a) het gemeenschappelijk beleid inzake visa en andere verblijfstitels van korte duur;

b) de controles waaraan personen bij het overschrijden van de buitengrenzen worden onderworpen;

c) de voorwaarden waaronder onderdanen van derde landen gedurende een korte periode vrij in de Unie kunnen reizen;

d) de geleidelijke invoering van een geïntegreerd systeem van beheer van de buitengrenzen;

e) het voorkomen dat personen, ongeacht hun nationaliteit, bij het overschrijden van de binnengrenzen aan enige controle worden onderworpen.

3. Indien een optreden van de Unie noodzakelijk blijkt om de uitoefening van het in artikel 20, lid 2, onder a), bedoelde recht te vergemakkelijken, kan de Raad, volgens een bijzondere wetgevingsprocedure, bepalingen inzake paspoorten, identiteitskaarten, verblijfsvergunningen en daarmee gelijkgestelde documenten vaststellen, tenzij de Verdragen in de daartoe vereiste bevoegdheden voorzien. De Raad besluit met eenparigheid van stemmen, na raadpleging van het Europees Parlement.

4. Dit artikel laat de bevoegdheid van de lidstaten inzake de geografische afbakening van hun grenzen overeenkomstig het internationaal recht onverlet.

Artikel 78

(oude artikelen 63, punten 1 en 2, en 64, lid 2, VEG)

1. De Unie ontwikkelt een gemeenschappelijk beleid inzake asiel, subsidiaire bescherming en tijdelijke bescherming, teneinde iedere onderdaan van een derde land die internationale bescherming behoeft, een passende status te verlenen en de naleving van het beginsel van non-refoulement te garanderen. Dit beleid moet in overeenstemming zijn met het Verdrag van Genève van 28 juli 1951 en het protocol van 31 januari 1967 betreffende de status van vluchtelingen alsmede met de andere toepasselijke verdragen.

2. Voor de toepassing van lid 1 stellen het Europees Parlement en de Raad volgens de gewone wetgevingsprocedure maatregelen vast voor een gemeenschappelijk Europees asielstelsel dat omvat:

a) een uniforme asielstatus voor onderdanen van derde landen die in de hele Unie geldt;

b) een uniforme subsidiaire-beschermingsstatus voor onderdanen van derde landen die, als zij geen asiel krijgen in de Europese Unie, internationale bescherming behoeven;

c) een gemeenschappelijk stelsel voor tijdelijke bescherming van ontheemden in geval van een massale toestroom;

d) gemeenschappelijke procedures voor toekenning of intrekking van de uniforme status van asiel of van subsidiaire bescherming;

e) criteria en instrumenten voor de vaststelling van de lidstaat die verantwoordelijk is voor de behandeling van een asielverzoek of van een verzoek om subsidiaire bescherming;

f) normen betreffende de voorwaarden inzake de opvang van asielzoekers of van aanvragers van subsidiaire bescherming;

g) partnerschap en samenwerking met derde landen om de stromen van asielzoekers of aanvragers van subsidiaire of tijdelijke bescherming te beheersen.

3. Indien een of meer lidstaten ten gevolge van een plotselinge toestroom van onderdanen van derde landen in een noodsituatie terechtkomen, kan de Raad op voorstel van de Commissie voorlopige maatregelen ten gunste van de betrokken lidstaat of lidstaten vaststellen. De Raad besluit na raadpleging van het Europees Parlement.

Artikel 79

(oud artikel 63, punten 3 en 4, VEG)

1. De Unie ontwikkelt een gemeenschappelijk immigratiebeleid, dat erop gericht is in alle stadia te zorgen voor een efficiënt beheer van de migratiestromen, een billijke behandeling van onderdanen van derde landen die legaal op het grondgebied van de lidstaten verblijven, en een preventie en intensievere bestrijding van illegale immigratie en mensenhandel.

2. Voor de toepassing van lid 1 stellen het Europees Parlement en de Raad volgens de gewone wetgevingsprocedure maatregelen vast op de volgende gebieden:

a) de voorwaarden voor toegang en verblijf, en normen betreffende de afgifte door de lidstaten van langlopende visa en verblijfstitels, onder andere met het oog op gezinshereniging;

b) de omschrijving van de rechten van onderdanen van derde landen die legaal in een lidstaat verblijven, alsook de voorwaarden ter regeling van het vrije verkeer en het vrije verblijf in andere lidstaten;

c) illegale immigratie en illegaal verblijf, met inbegrip van verwijdering en repatriëring van illegaal verblijvende personen;

d) bestrijding van mensenhandel, met name handel in vrouwen en kinderen.

3. De Unie kan overeenkomsten met derde landen sluiten waarmee de overname door hun land van oorsprong of herkomst wordt beoogd van onderdanen van derde landen die niet of niet meer voldoen aan de voorwaarden voor binnenkomst, aanwezigheid of verblijf op het grondgebied van een van de lidstaten.

4. Het Europees Parlement en de Raad kunnen, volgens de gewone wetgevingsprocedure, maatregelen vaststellen om het optreden van de lidstaten ter bevordering van de integratie van onderdanen van derde landen die legaal op hun grondgebied verblijven, aan te moedigen en te ondersteunen, met uitsluiting van enige harmonisering van de wettelijke of bestuursrechtelijke regelingen van de lidstaten.

5. Dit artikel laat het recht van de lidstaten onverlet, zelf te bepalen hoeveel onderdanen van derde landen, afkomstig uit derde landen, tot hun grondgebied worden toegelaten teneinde daar al dan niet in loondienst arbeid te verrichten.

Artikel 80

Aan het in dit hoofdstuk bedoelde beleid van de Unie en de uitvoering daarvan liggen de beginselen van solidariteit en billijke verdeling van de verantwoordelijkheid tussen de lidstaten, ook op financieel vlak, ten grondslag. De handelingen van de Unie die uit hoofde van dit hoofdstuk worden vastgesteld, bevatten telkens wanneer dat nodig is, passende bepalingen voor de toepassing van dit beginsel.

HOOFDSTUK 3

JUSTITIËLE SAMENWERKING IN BURGERLIJKE ZAKEN

Artikel 81

(oud artikel 65 VEG)

1. De Unie ontwikkelt een justitiële samenwerking in burgerlijke zaken met grensoverschrijdende gevolgen, die berust op het beginsel van wederzijdse erkenning van rechterlijke beslissingen en van beslissingen in buitengerechtelijke zaken. Deze samenwerking kan maatregelen ter aanpassing van de wettelijke en bestuursrechtelijke bepalingen van de lidstaten omvatten.

2. Voor de toepassing van lid 1 stellen het Europees Parlement en de Raad volgens de gewone wetgevingsprocedure, met name wanneer dat nodig is voor de goede werking van de interne markt, maatregelen vast die het volgende beogen:

a) de wederzijdse erkenning tussen de lidstaten van rechterlijke beslissingen en van beslissingen in buitengerechtelijke zaken en de tenuitvoerlegging daarvan;

b) de grensoverschrijdende betekening en kennisgeving van gerechtelijke en buitengerechtelijke stukken;

c) de verenigbaarheid van de in de lidstaten geldende regels voor collisie en jurisdictiegeschillen;

d) samenwerking bij het vergaren van bewijsmiddelen;

e) daadwerkelijke toegang tot de rechter;

f) het wegnemen van de hindernissen voor de goede werking van burgerrechtelijke procedures, zo nodig door bevordering van de verenigbaarheid van de in de lidstaten geldende bepalingen inzake burgerlijke rechtsvordering;

g) de ontwikkeling van alternatieve methoden voor geschillenbeslechting;

h) de ondersteuning van de opleiding van magistraten en justitieel personeel.

3. In afwijking van lid 2, worden maatregelen betreffende het familierecht met grensoverschrijdende gevolgen vastgesteld door de Raad, die volgens een bijzondere wetgevingsprocedure besluit. De Raad besluit met eenparigheid van stemmen, na raadpleging van het Europees Parlement.

De Raad kan op voorstel van de Commissie bij besluit vaststellen ten aanzien van welke aspecten van het familierecht met grensoverschrijdende gevolgen handelingen volgens de gewone wetgevingsprocedure kunnen worden vastgesteld. De Raad besluit met eenparigheid van stemmen, na raadpleging van het Europees Parlement.

Het in de tweede alinea bedoelde voorstel wordt aan de nationale parlementen toegezonden. Indien binnen een termijn van zes maanden na die toezending door een nationaal parlement bezwaar wordt aangetekend, is het besluit niet vastgesteld. Indien geen bezwaar wordt aangetekend, kan de Raad het besluit vaststellen.

HOOFDSTUK 4

JUSTITIËLE SAMENWERKING IN STRAFZAKEN

Artikel 82

(oud artikel 31 VEU)

1. De justitiële samenwerking in strafzaken in de Unie berust op het beginsel van de wederzijdse erkenning van rechterlijke uitspraken en beslissingen en omvat de onderlinge aanpassing van de wettelijke en bestuursrechtelijke bepalingen van de lidstaten op de in lid 2 en in artikel 83 genoemde gebieden.

Het Europees Parlement en de Raad stellen, volgens de gewone wetgevingsprocedure, maatregelen vast die ertoe strekken:

a) regels en procedures vast te leggen waarmee alle soorten vonnissen en rechterlijke beslissingen overal in de Unie erkend worden;

b) jurisdictiegeschillen tussen de lidstaten te voorkomen en op te lossen;

c) de opleiding van magistraten en justitieel personeel te ondersteunen;

d) in het kader van strafvervolging en tenuitvoerlegging van beslissingen de samenwerking tussen de justitiële of gelijkwaardige autoriteiten van de lidstaten te bevorderen.

2. Voor zover nodig ter bevordering van de wederzijdse erkenning van vonnissen en rechterlijke beslissingen en van de politiële en justitiële samenwerking in strafzaken met een grensoverschrijdende dimensie, kunnen het Europees Parlement en de Raad volgens de gewone wetgevingsprocedure bij richtlijnen minimumvoorschriften vaststellen. In die minimumvoorschriften wordt rekening gehouden met de verschillen tussen de rechtstradities en rechtsstelsels van de lidstaten.

Deze minimumvoorschriften hebben betrekking op:

a) de wederzijdse toelaatbaarheid van bewijs tussen de lidstaten;

b) de rechten van personen in de strafvordering;

c) de rechten van slachtoffers van misdrijven;

d) andere specifieke elementen van de strafvordering, die door de Raad vooraf bij besluit worden bepaald. Voor de aanneming van dit besluit, besluit de Raad met eenparigheid van stemmen, na goedkeuring door het Europees Parlement.

De vaststelling van de in dit lid bedoelde minimumvoorschriften belet de lidstaten niet een hoger niveau van bescherming voor personen te handhaven of in te voeren.

3. Wanneer een lid van de Raad van oordeel is dat een in lid 2 bedoelde ontwerp-richtlijn afbreuk zou doen aan fundamentele aspecten van zijn strafrechtstelsel, kan hij verzoeken dat het ontwerp aan de Europese Raad wordt voorgelegd. In dat geval wordt de gewone wetgevingsprocedure geschorst. Na bespreking, en in geval van consensus, verwijst de Europese Raad, binnen vier maanden na die schorsing het ontwerp terug naar de Raad, waardoor de schorsing van de gewone wetgevingsprocedure wordt beëindigd.

Binnen dezelfde termijn, in geval van verschil van mening en indien ten minste negen lidstaten een nauwere samenwerking wensen aan te gaan op grond van de betrokken ontwerp-richtlijn, stellen zij het Europees Parlement, de Raad en de Commissie daarvan in kennis. In dat geval wordt de in de artikelen 20, lid 2, van het Verdrag betreffende de Europese Unie en 329, lid 1, van dit Verdrag bedoelde machtiging tot nauwere samenwerking geacht te zijn verleend en zijn de bepalingen betreffende nauwere samenwerking van toepassing.

Artikel 83

(oud artikel 31 VEU)

1. Het Europees Parlement en de Raad kunnen volgens de gewone wetgevingsprocedure bij richtlijnen minimumvoorschriften vaststellen betreffende de bepaling van strafbare feiten en sancties in verband met vormen van bijzonder zware criminaliteit met een grensoverschrijdende dimensie die voortvloeit uit de aard of de gevolgen van deze strafbare feiten of uit een bijzondere noodzaak om deze op gemeenschappelijke basis te bestrijden.

Het betreft de volgende vormen van criminaliteit: terrorisme, mensenhandel en seksuele uitbuiting van vrouwen en kinderen, illegale drugshandel, illegale wapenhandel, het witwassen van geld, corruptie, de vervalsing van betaalmiddelen, computercriminaliteit en de georganiseerde criminaliteit.

Afhankelijk van de ontwikkelingen in de criminaliteit kan de Raad bij besluit vaststellen, welke andere vormen van criminaliteit aan de in dit lid genoemde criteria voldoen. De Raad besluit met eenparigheid van stemmen, na goedkeuring door het Europees Parlement.

2. Indien onderlinge aanpassing van de wettelijke en bestuursrechtelijke bepalingen van de lidstaten op het gebied van het strafrecht nodig blijkt voor een doeltreffende uitvoering van beleid van de Unie op een gebied waarop harmonisatiemaatregelen zijn vastgesteld, kunnen bij richtlijnen minimumvoorschriften worden vastgesteld met betrekking tot de bepaling van strafbare feiten en de sancties op het betrokken gebied. Onverminderd artikel 76 worden deze richtlijnen vastgesteld volgens de gewone of een bijzondere wetgevingsprocedure die gelijk is aan de procedure voor de vaststelling van de betrokken harmonisatiemaatregelen.

3. Wanneer een lid van de Raad van oordeel is dat een in de leden 1 en 2 bedoelde richtlijn afbreuk zou doen aan fundamentele aspecten van zijn strafrechtstelsel, kan hij verzoeken dat het ontwerp aan de Europese Raad wordt voorgelegd. In dat geval wordt de gewone wetgevingsprocedure geschorst. Na bespreking, en in geval van consensus, verwijst de Europese Raad, binnen vier maanden na die schorsing het ontwerp terug naar de Raad, waardoor de schorsing van de gewone wetgevingsprocedure wordt beëindigd.

Binnen dezelfde termijn, in geval van verschil van mening en indien ten minste negen lidstaten een nauwere samenwerking wensen aan te gaan op grond van de betrokken ontwerp-richtlijn, stellen zij het Europees Parlement, de Raad en de Commissie daarvan in kennis. In dat geval wordt de in de artikelen 20, lid 2, van het Verdrag betreffende de Europese Unie en 329, lid 1,van dit Verdrag bedoelde machtiging tot nauwere samenwerking geacht te zijn verleend en zijn de bepalingen betreffende nauwere samenwerking van toepassing.

Artikel 84

Het Europees Parlement en de Raad kunnen, volgens de gewone wetgevingsprocedure, maatregelen vaststellen ter stimulering en ondersteuning van het optreden van de lidstaten op het gebied van misdaadpreventie, met uitsluiting van enige harmonisatie van de wettelijke en bestuursrechtelijke bepalingen van de lidstaten.

Artikel 85

(oud artikel 31 VEU)

1. De opdracht van Eurojust bestaat in het ondersteunen en versterken van de coördinatie en de samenwerking tussen de nationale autoriteiten die belast zijn met het onderzoek en de vervolging van zware criminaliteit welke twee of meer lidstaten schaadt of een vervolging op gemeenschappelijke basis vereist, op basis van de door de autoriteiten van de lidstaten en Europol uitgevoerde operaties en verstrekte informatie.

In dit kader bepalen het Europees Parlement en de Raad volgens de gewone wetgevingsprocedure bij verordeningen de structuur, de werking, het werkterrein en de taken van Eurojust. Deze taken kunnen het volgende omvatten:

a) het inleiden van strafrechtelijk onderzoek alsmede het voorstellen van het inleiden van vervolging door de bevoegde nationale autoriteiten, met name in verband met strafbare feiten welke de financiële belangen van de Unie schaden;

b) de coördinatie van onderzoek en vervolging als bedoeld onder a);

c) de versterking van de justitiële samenwerking, met name door middel van het oplossen van jurisdictiegeschillen en door nauwe samenwerking met het Europees justitieel netwerk.

Bij die verordeningen wordt tevens bepaald op welke wijze het Europees Parlement en de nationale parlementen bij de evaluatie van de activiteiten van Eurojust worden betrokken.

2. In het kader van de in lid 1 bedoelde vervolgingen en onverminderd artikel 86, worden de formele handelingen in verband met de gerechtelijke procedure gesteld door de bevoegde nationale functionarissen.

Artikel 86

1. Ter bestrijding van strafbare feiten die de financiële belangen van de Unie schaden, kan de Raad op de grondslag van Eurojust volgens een bijzondere wetgevingsprocedure bij verordeningen een Europees openbaar ministerie instellen. De Raad besluit met eenparigheid van stemmen, na goedkeuring door het Europees Parlement.

Is er geen eenparigheid, dan kan een groep van ten minste negen lidstaten verzoeken dat het ontwerp van verordening aan de Europese Raad wordt voorgelegd. In dat geval wordt de procedure in de Raad geschorst. Na bespreking, en in geval van consensus, verwijst de Europese Raad, binnen vier maanden na die schorsing, het ontwerp ter aanneming terug naar de Raad.

Binnen dezelfde termijn, in geval van verschil van mening en indien ten minste negen lidstaten een nauwere samenwerking wensen aan te gaan op grond van de betrokken ontwerp-verordening, stellen zij het Europees Parlement, de Raad en de Commissie daarvan in kennis. In dat geval wordt de in de artikelen 20, lid 2, van het Verdrag betreffende de Europese Unie en 329, lid 1,van dit Verdrag bedoelde machtiging tot nauwere samenwerking geacht te zijn verleend en zijn de bepalingen betreffende nauwere samenwerking van toepassing.

2. Het Europees openbaar ministerie is, in voorkomend geval in samenwerking met Europol, bevoegd voor het opsporen, vervolgen en voor het gerecht brengen van daders van en medeplichtigen aan strafbare feiten die de financiële belangen van de Unie, zoals omschreven in de in lid 1 bedoelde verordening, schaden. Het Europees openbaar ministerie is belast met de rechtsvordering voor de bevoegde rechterlijke instanties van de lidstaten in verband met deze strafbare feiten.

3. Het statuut van het Europees openbaar ministerie, de voorwaarden voor de uitoefening van zijn functies, de voor zijn activiteiten geldende procedurevoorschriften en de voorschriften inzake de toelaatbaarheid van bewijs en de voorschriften voor de rechterlijke toetsing van de procedurele handelingen die het in de uitoefening van zijn ambt verricht, worden bij de in lid 1 bedoelde verordeningen vastgesteld.

4. De Europese Raad kan tegelijkertijd of later een besluit vaststellen tot wijziging van lid 1, teneinde de bevoegdheden van het Europees openbaar ministerie bij de bestrijding van ernstige criminaliteit met een grensoverschrijdende dimensie uit te breiden en dientengevolge tot wijziging van lid 2 wat betreft de plegers van en medeplichtigen aan zware misdrijven die verscheidene lidstaten schaden. De Europese Raad besluit met eenparigheid van stemmen, na goedkeuring door het Europees Parlement en na raadpleging van de Commissie.

HOOFDSTUK 5

POLITIËLE SAMENWERKING

Artikel 87

(oud artikel 30 VEU)

1. De Unie ontwikkelt een vorm van politiële samenwerking waarbij alle bevoegde autoriteiten van de lidstaten betrokken zijn, met inbegrip van de politie, de douane en andere gespecialiseerde wetshandhavingsdiensten die belast zijn met het voorkomen, opsporen en onderzoeken van strafbare feiten.

2. Voor de toepassing van lid 1 stellen het Europees Parlement en de Raad volgens de gewone wetgevingsprocedure maatregelen vast voor:

a) de verzameling, opslag, verwerking, analyse en uitwisseling van relevante informatie;

b) steun voor de opleiding van personeel, alsmede samenwerking betreffende de uitwisseling van personeel, apparatuur en onderzoek op het gebied van criminalistiek;

c) gemeenschappelijke onderzoekstechnieken voor het opsporen van ernstige vormen van georganiseerde criminaliteit.

3. De Raad kan volgens een bijzondere wetgevingsprocedure maatregelen vaststellen die betrekking hebben op de operationele samenwerking tussen de in dit artikel bedoelde autoriteiten. De Raad besluit met eenparigheid van stemmen, na raadpleging van het Europees Parlement.

Is er geen eenparigheid, dan kan een groep van ten minste negen lidstaten verzoeken dat de ontwerpmaatregelen aan de Europese Raad wordt voorgelegd. In dat geval wordt de procedure in de Raad geschorst. Na bespreking, en in geval van consensus, verwijst de Europese Raad, binnen vier maanden na die schorsing, het ontwerp ter aanneming terug naar de Raad.

Binnen dezelfde termijn, in geval van verschil van mening en indien ten minste negen lidstaten nauwere samenwerking wensen aan te gaan op grond van de betrokken ontwerp-maatregelen, stellen zij het Europees Parlement, de Raad en de Commissie daarvan in kennis. In dat geval wordt de in artikelen 20, lid 2, van het Verdrag betreffende de Europese Unie en 329, lid 1, van dit Verdrag bedoelde machtiging tot nauwere samenwerking geacht te zijn verleend en zijn de bepalingen betreffende nauwere samenwerking van toepassing.

De in de tweede en derde alinea bedoelde procedure is niet van toepassing op handelingen die een ontwikkeling vormen van het Schengenacquis.

Artikel 88

(oud artikel 30 VEU)

1. De opdracht van Europol is het optreden van de politie-instanties en andere wetshandhavingsdiensten van de lidstaten, alsmede hun wederzijdse samenwerking bij de voorkoming en bestrijding van zware criminaliteit waardoor twee of meer lidstaten worden getroffen, van terrorisme en van vormen van criminaliteit die een schending inhouden van een gemeenschappelijk belang dat tot het beleid van de Unie behoort, te ondersteunen en te versterken.

2. Het Europees Parlement en de Raad stellen volgens de gewone wetgevingsprocedure bij verordeningen de structuur, de werking, het werkterrein en de taken van Europol vast. Deze taken kunnen het volgende omvatten:

a) de verzameling, opslag, verwerking, analyse en uitwisseling van informatie die met name door de autoriteiten van de lidstaten of van derde landen of instanties worden verstrekt;

b) de coördinatie, organisatie en uitvoering van onderzoeken en operationele acties, die gezamenlijk met de bevoegde autoriteiten van de lidstaten of in gezamenlijke onderzoeksteams worden uitgevoerd, in voorkomend geval in samenwerking met Eurojust.

Bij deze verordeningen wordt tevens bepaald op welke wijze de activiteiten van Europol door het Europees Parlement, tezamen met de nationale parlementen, worden gecontroleerd.

3. Iedere operationele actie van Europol moet worden uitgevoerd in overleg en overeenstemming met de autoriteiten van de lidstaat op wiens of de lidstaten op wier grondgebied de actie wordt uitgevoerd. Over het gebruik van dwangmiddelen beslissen alleen de bevoegde nationale autoriteiten.

Artikel 89

(oud artikel 32 VEU)

De Raad stelt volgens een bijzondere wetgevingsprocedure de voorwaarden en de beperkingen vast waarbinnen de in de artikelen 82 en 87 bedoelde bevoegde autoriteiten van de lidstaten op het grondgebied van een andere lidstaat in overleg en overeenstemming met de autoriteiten van die staat mogen optreden. De Raad besluit met eenparigheid van stemmen, na raadpleging van het Europees Parlement.

TITEL VI

VERVOER

Artikel 90

(oud artikel 70 VEG)

De doelstellingen van de Verdragen worden, wat het in deze titel geregelde onderwerp betreft, nagestreefd in het kader van een gemeenschappelijk vervoerbeleid.

Artikel 91

(oud artikel 71 VEG)

1. Ter uitvoering van artikel 90 stellen het Europees Parlement en de Raad, met inachtneming van de bijzondere aspecten van het vervoer, volgens de gewone wetgevingsprocedure en na raadpleging van het Economisch en Sociaal Comité en het Comité van de Regio's, vast:

a) gemeenschappelijke regels voor internationaal vervoer vanuit of naar het grondgebied van een lidstaat of over het grondgebied van één of meer lidstaten;

b) de voorwaarden waaronder vervoerondernemers worden toegelaten tot nationaal vervoer in een lidstaat waarin zij niet woonachtig zijn;

c) de maatregelen die de veiligheid van het vervoer kunnen verbeteren;

d) alle overige dienstige bepalingen.

2. Bij de vaststelling van de in lid 1 bedoelde maatregelen wordt rekening gehouden met gevallen waarin de toepassing ervan ernstige gevolgen zou kunnen hebben voor de levensstandaard en de werkgelegenheid in bepaalde regio's, en voor de exploitatie van de vervoersfaciliteiten.

Artikel 92

(oud artikel 72 VEG)

Totdat de in artikel 91, lid 1, bedoelde bepalingen zijn vastgesteld en behoudens vaststelling door de Raad, met eenparigheid van stemmen van een maatregel die in een afwijking voorziet, mag geen enkele lidstaat de onderscheidende bepalingen, die terzake gelden op 1 januari 1958 of, voor de toetredende staten, op de datum van hun toetreding, zodanig veranderen dat zij daardoor in hun rechtstreekse of zijdelingse uitwerking minder gunstig worden voor de vervoerondernemers der overige lidstaten dan voor de nationale vervoerondernemers.

Artikel 93

(oud artikel 73 VEG)

Met de Verdragen zijn verenigbaar de steunmaatregelen die beantwoorden aan de behoeften van de coördinatie van het vervoer of die overeenkomen met de vergoeding van bepaalde met het begrip "openbare dienst" verbonden, verplichte dienstverrichtingen.

Artikel 94

(oud artikel 74 VEG)

Elke in het kader van de Verdragen genomen maatregel op het gebied der vrachtprijzen en vervoervoorwaarden moet rekening houden met de economische toestand van de vervoerondernemers.

Artikel 95

(oud artikel 75 VEG)

1. In het verkeer binnen de Unie zijn discriminaties verboden welke daarin bestaan, dat een vervoerondernemer voor dezelfde verbindingen verschillende vrachtprijzen en vervoervoorwaarden voor gelijke goederen toepast naar gelang van het land van herkomst of bestemming van de vervoerde waren.

2. Lid 1 sluit niet uit dat krachtens artikel 91, lid 1, andere maatregelen door het Europees Parlement en de Raad kunnen worden genomen.

3. De Raad stelt op voorstel van de Commissie en na raadpleging van het Europees Parlement en van het Economisch en Sociaal Comité, bepalingen vast teneinde de uitvoering van lid 1 te waarborgen.

De Raad kan met name de bepalingen vaststellen welke noodzakelijk zijn om de instellingen van de Unie in staat te stellen te waken voor de naleving van het in lid 1 vermelde voorschrift en teneinde te verzekeren dat de gebruikers hiervan volledig voordeel trekken.

4. De Commissie onderzoekt eigener beweging of op verzoek van een lidstaat de in lid 1 bedoelde gevallen van discriminatie en neemt, na raadpleging van elke belanghebbende lidstaat, in het kader van de overeenkomstig lid 3 getroffen regeling, de noodzakelijke besluiten.

Artikel 96

(oud artikel 76 VEG)

1. Het is aan een lidstaat, behoudens machtiging van de Commissie, verboden voor het vervoer binnen de Unie de toepassing van prijzen en voorwaarden op te leggen welke enig element van steun of bescherming in het belang van een of meer ondernemingen of bepaalde industrieën inhouden.

2. De Commissie onderwerpt eigener beweging of op verzoek van een lidstaat de in lid 1 bedoelde prijzen en voorwaarden aan een onderzoek en houdt daarbij met name rekening, enerzijds met de vereisten van een passend regionaal economisch beleid, met de behoeften van minder ontwikkelde gebieden alsmede met de vraagstukken welke zich in door politieke omstandigheden ernstig benadeelde streken voordoen, en anderzijds met de gevolgen van die prijzen en voorwaarden voor de mededinging tussen de takken van vervoer.

Na raadpleging van elke betrokken lidstaat neemt zij de noodzakelijke besluiten.

3. Het in lid 1 bedoelde verbod geldt niet voor mededingingstarieven.

Artikel 97

(oud artikel 77 VEG)

De heffingen of andere rechten welke naast de vervoerprijs door een vervoerondernemer in verband met het overschrijden der grens in rekening worden gebracht, mogen een redelijk peil niet te boven gaan, gelet op de werkelijke kosten welke door die grensoverschrijding feitelijk zijn veroorzaakt.

De lidstaten streven naar een geleidelijke verlaging van die kosten.

De Commissie kan de lidstaten aanbevelingen doen voor de toepassing van dit artikel.

Artikel 98

(oud artikel 78 VEG)

De bepalingen van deze titel staan niet in de weg aan maatregelen, in de Bondsrepubliek Duitsland genomen, voor zover deze noodzakelijk zijn om de economische nadelen door de deling van Duitsland berokkend aan de economie van die streken in de Bondsrepubliek welke door deze deling zijn getroffen, te compenseren. Vijf jaar na de inwerkingtreding van het Verdrag van Lissabon kan de Raad op voorstel van de Commissie een besluit tot intrekking van dit artikel vaststellen.

Artikel 99

(oud artikel 79 VEG)

Een comité van raadgevende aard, bestaande uit door de regeringen der lidstaten aangewezen deskundigen, wordt aan de Commissie toegevoegd. Deze raadpleegt het comité over vervoeraangelegenheden, zo dikwijls zij zulks nodig acht.

Artikel 100

(oud artikel 80 VEG)

1. De bepalingen van deze titel zijn van toepassing op het vervoer per spoor, over de weg en over de binnenwateren.

2. Het Europees Parlement en de Raad kunnen, volgens de gewone wetgevingsprocedure, passende bepalingen vaststellen voor de zeevaart en de luchtvaart. Zij besluiten na raadpleging van het Economisch en Sociaal Comité en het Comité van de Regio's.

TITEL VII

GEMEENSCHAPPELIJKE REGELS BETREFFENDE DE MEDEDINGING, DE BELASTINGEN EN DE ONDERLINGE AANPASSING VAN DE WETGEVINGEN

HOOFDSTUK 1

REGELS BETREFFENDE DE MEDEDINGING

EERSTE AFDELING

REGELS VOOR DE ONDERNEMINGEN

Artikel 101

(oud artikel 81 VEG)

1. Onverenigbaar met de interne markt en verboden zijn alle overeenkomsten tussen ondernemingen, alle besluiten van ondernemersverenigingen en alle onderling afgestemde feitelijke gedragingen welke de handel tussen lidstaten ongunstig kunnen beïnvloeden en ertoe strekken of ten gevolge hebben dat de mededinging binnen de interne markt wordt verhinderd, beperkt of vervalst en met name die welke bestaan in:

a) het rechtstreeks of zijdelings bepalen van de aan- of verkoopprijzen of van andere contractuele voorwaarden;

b) het beperken of controleren van de productie, de afzet, de technische ontwikkeling of de investeringen;

c) het verdelen van de markten of van de voorzieningsbronnen;

d) het ten opzichte van handelspartners toepassen van ongelijke voorwaarden bij gelijkwaardige prestaties, hun daarmede nadeel berokkenend bij de mededinging;

e) het afhankelijk stellen van het sluiten van overeenkomsten van de aanvaarding door de handelspartners van bijkomende prestaties welke naar hun aard of volgens het handelsgebruik geen verband houden met het onderwerp van deze overeenkomsten.

2. De krachtens dit artikel verboden overeenkomsten of besluiten zijn van rechtswege nietig.

3. De bepalingen van lid 1 van dit artikel kunnen echter buiten toepassing worden verklaard

— voor elke overeenkomst of groep van overeenkomsten tussen ondernemingen,

— voor elk besluit of groep van besluiten van ondernemersverenigingen, en

— voor elke onderling afgestemde feitelijke gedraging of groep van gedragingen

die bijdragen tot verbetering van de productie of van de verdeling der producten of tot verbetering van de technische of economische vooruitgang, mits een billijk aandeel in de daaruit voortvloeiende voordelen de gebruikers ten goede komt, en zonder nochtans aan de betrokken ondernemingen

a) beperkingen op te leggen welke voor het bereiken van deze doelstellingen niet onmisbaar zijn,

b) de mogelijkheid te geven, voor een wezenlijk deel van de betrokken producten de mededinging uit te schakelen.

Artikel 102

(oud artikel 82 VEG)

Onverenigbaar met de interne markt en verboden, voor zover de handel tussen lidstaten daardoor ongunstig kan worden beïnvloed, is het, dat een of meer ondernemingen misbruik maken van een machtspositie op de interne markt of op een wezenlijk deel daarvan.

Dit misbruik kan met name bestaan in:

a) het rechtstreeks of zijdelings opleggen van onbillijke aan- of verkoopprijzen of van andere onbillijke contractuele voorwaarden;

b) het beperken van de productie, de afzet of de technische ontwikkeling ten nadele van de verbruikers;

c) het toepassen ten opzichte van handelspartners van ongelijke voorwaarden bij gelijkwaardige prestaties, hun daarmede nadeel berokkenend bij de mededinging;

d) het feit dat het sluiten van overeenkomsten afhankelijk wordt gesteld van het aanvaarden door de handelspartners van bijkomende prestaties, welke naar hun aard of volgens het handelsgebruik geen verband houden met het onderwerp van deze overeenkomsten.

Artikel 103

(oud artikel 83 VEG)

1. De verordeningen of richtlijnen dienstig voor de toepassing van de beginselen neergelegd in de artikelen 101 en 102 worden door de Raad, op voorstel van de Commissie en na raadpleging van het Europees Parlement, vastgesteld.

2. De in lid 1 bedoelde voorschriften hebben met name ten doel:

a) nakoming van de in artikel 101, lid 1, en in artikel 102 bedoelde verbodsbepalingen te verzekeren door de instelling van geldboeten en dwangsommen;

b) de wijze van toepassing van artikel 101, lid 3, vast te stellen met inachtneming van de noodzaak, enerzijds een doeltreffend toezicht te verzekeren, anderzijds de administratieve controle zoveel mogelijk te vereenvoudigen;

c) in voorkomende gevallen, de werkingssfeer van de bepalingen van de artikelen 101 en 102 voor de verschillende bedrijfstakken nader vast te stellen;

d) de taak van de Commissie onderscheidenlijk van het Hof van Justitie van de Europese Unie bij de toepassing van de in dit lid bedoelde bepalingen vast te stellen;

e) de verhouding vast te stellen tussen de nationale wetgevingen enerzijds en de bepalingen van deze afdeling, alsmede de uitvoeringsbepalingen van dit artikel anderzijds.

Artikel 104

(oud artikel 84 VEG)

Tot op het tijdstip van inwerkingtreding van de voorschriften, op grond van artikel 103 vastgesteld, beslissen de autoriteiten van de lidstaten over de toelaatbaarheid van mededingingsregelingen en over het misbruik maken van een machtspositie op de interne markt, in overeenstemming met hun nationale recht en de in artikel 101, met name lid 3, en in artikel 102 neergelegde bepalingen.

Artikel 105

(oud artikel 85 VEG)

1. Onverminderd het in artikel 104 bepaalde, waakt de Commissie voor de toepassing van de in de artikelen 101 en 102 neergelegde beginselen. Op verzoek van een lidstaat of ambtshalve, en in samenwerking met de bevoegde autoriteiten van de lidstaten, welke haar daarbij behulpzaam zijn, stelt zij een onderzoek in naar de gevallen van vermoedelijke inbreuk op bovengenoemde beginselen. Indien haar blijkt dat inbreuk is gepleegd, stelt zij passende middelen voor om daaraan een eind te maken.

2. Wordt aan deze inbreuken geen eind gemaakt, dan stelt de Commissie de inbreuk op de beginselen in een met redenen omkleed besluit vast. Zij kan haar besluit bekendmaken en de lidstaten machtigen de noodzakelijke tegenmaatregelen, waarvan zij de voorwaarden en de wijze van toepassing bepaalt, te treffen om de toestand te verhelpen.

3. De Commissie kan verordeningen vaststellen betreffende groepen overeenkomsten ten aanzien waarvan de Raad overeenkomstig artikel 103, lid 2, onder b), een verordening of een richtlijn heeft vastgesteld.

Artikel 106

(oud artikel 86 VEG)

1. De lidstaten nemen of handhaven met betrekking tot de openbare bedrijven en de ondernemingen waaraan zij bijzondere of uitsluitende rechten verlenen, geen enkele maatregel welke in strijd is met de regels van de Verdragen, met name die bedoeld in de artikelen 18 en 101 tot en met 109.

2. De ondernemingen belast met het beheer van diensten van algemeen economisch belang of die het karakter dragen van een fiscaal monopolie, vallen onder de regels van de Verdragen, met name onder de mededingingsregels, voor zover de toepassing daarvan de vervulling, in feite of in rechte, van de hun toevertrouwde bijzondere taak niet verhindert. De ontwikkeling van het handelsverkeer mag niet worden beïnvloed in een mate die strijdig is met het belang van de Unie.

3. De Commissie waakt voor de toepassing van dit artikel en richt, voor zover nodig, passende richtlijnen of besluiten tot de lidstaten.

TWEEDE AFDELING

STEUNMAATREGELEN VAN DE STATEN

Artikel 107

(oud artikel 87 VEG)

1. Behoudens de afwijkingen waarin de Verdragen voorzien, zijn steunmaatregelen van de staten of in welke vorm ook met staatsmiddelen bekostigd, die de mededinging door begunstiging van bepaalde ondernemingen of bepaalde producties vervalsen of dreigen te vervalsen, onverenigbaar met de interne markt, voor zover deze steun het handelsverkeer tussen de lidstaten ongunstig beïnvloedt.

2. Met de interne markt zijn verenigbaar:

a) steunmaatregelen van sociale aard aan individuele verbruikers op voorwaarde dat deze toegepast worden zonder onderscheid naar de oorsprong van de producten;

b) steunmaatregelen tot herstel van de schade veroorzaakt door natuurrampen of andere buitengewone gebeurtenissen;

c) steunmaatregelen aan de economie van bepaalde streken van de Bondsrepubliek Duitsland die nadeel ondervinden van de deling van Duitsland, voor zover deze steunmaatregelen noodzakelijk zijn om de door deze deling berokkende economische nadelen te compenseren. Vijf jaar na de inwerkingtreding van het Verdrag van Lissabon kan de Raad op voorstel van de Commissie een besluit tot intrekking van dit punt vaststellen.

3. Als verenigbaar met de interne markt kunnen worden beschouwd:

a) steunmaatregelen ter bevordering van de economische ontwikkeling van streken waarin de levensstandaard abnormaal laag is of waar een ernstig gebrek aan werkgelegenheid heerst en van de in artikel 349 bedoelde regio's, rekening houdend met hun structurele, economische en sociale situatie;

b) steunmaatregelen om de verwezenlijking van een belangrijk project van gemeenschappelijk Europees belang te bevorderen of een ernstige verstoring in de economie van een lidstaat op te heffen;

c) steunmaatregelen om de ontwikkeling van bepaalde vormen van economische bedrijvigheid of van bepaalde regionale economieën te vergemakkelijken, mits de voorwaarden waaronder het handelsverkeer plaatsvindt daardoor niet zodanig worden veranderd dat het gemeenschappelijk belang wordt geschaad;

d) steunmaatregelen om de cultuur en de instandhouding van het culturele erfgoed te bevorderen, wanneer door deze maatregelen de voorwaarden inzake het handelsverkeer en de mededingingsvoorwaarden in de Unie niet zodanig worden veranderd dat het gemeenschappelijk belang wordt geschaad;

e) andere soorten van steunmaatregelen aangewezen bij besluit van de Raad, op voorstel van de Commissie.

Artikel 108

(oud artikel 88 VEG)

1. De Commissie onderwerpt tezamen met de lidstaten de in die staten bestaande steunregelingen aan een voortdurend onderzoek. Zij stelt de dienstige maatregelen voor, welke de geleidelijke ontwikkeling of de werking van de interne markt vereist.

2. Indien de Commissie, na de belanghebbenden te hebben aangemaand hun opmerkingen te maken, vaststelt dat een steunmaatregel door een staat of met staatsmiddelen bekostigd, volgens artikel 107 niet verenigbaar is met de interne markt of dat van deze steunmaatregel misbruik wordt gemaakt, bepaalt zij dat de betrokken staat die steunmaatregel moet opheffen of wijzigen binnen de door haar vast te stellen termijn.

Indien deze staat dat besluit niet binnen de gestelde termijn nakomt, kan de Commissie of iedere andere belanghebbende staat zich in afwijking van de artikelen 258 en 259 rechtstreeks tot het Hof van Justitie van de Europese Unie wenden.

Op verzoek van een lidstaat kan de Raad met eenparigheid van stemmen beslissen dat een door die staat genomen of te nemen steunmaatregel in afwijking van de bepalingen van artikel 107 of van de in artikel 109 bedoelde verordeningen als verenigbaar moet worden beschouwd met de interne markt, indien buitengewone omstandigheden een dergelijk besluit rechtvaardigen. Als de Commissie met betrekking tot deze steunmaatregel de in de eerste alinea van dit lid vermelde procedure heeft aangevangen, wordt deze door het verzoek van de betrokken staat aan de Raad geschorst, totdat de Raad zijn standpunt heeft bepaald.

Evenwel, indien de Raad binnen een termijn van drie maanden te rekenen van het verzoek zijn standpunt niet heeft bepaald, beslist de Commissie.

3. De Commissie wordt van elk voornemen tot invoering of wijziging van steunmaatregelen tijdig op de hoogte gebracht, om haar opmerkingen te kunnen maken. Indien zij meent dat zulk een voornemen volgens artikel 107 onverenigbaar is met de interne markt, vangt zij onverwijld de in het vorige lid bedoelde procedure aan. De betrokken lidstaat kan de voorgenomen maatregelen niet tot uitvoering brengen voordat die procedure tot een eindbeslissing heeft geleid.

4. De Commissie kan verordeningen vaststellen betreffende de soorten van staatssteun waaromtrent de Raad overeenkomstig artikel 109 heeft bepaald dat zij van de in lid 3 van dit artikel bedoelde procedure kunnen worden vrijgesteld.

Artikel 109

(oud artikel 89 VEG)

De Raad kan op voorstel van de Commissie en na raadpleging van het Europees Parlement alle verordeningen vaststellen, dienstig voor de toepassing van de artikelen 107 en 108, en met name de voorwaarden voor de toepassing van artikel 108, lid 3, bepalen alsmede de van die procedure vrijgestelde soorten van steunmaatregelen.

HOOFDSTUK 2

BEPALINGEN BETREFFENDE BELASTINGEN

Artikel 110

(oud artikel 90 VEG)

De lidstaten heffen op producten van de overige lidstaten, al dan niet rechtstreeks, geen hogere binnenlandse belastingen van welke aard ook dan die welke, al dan niet rechtstreeks, op gelijksoortige nationale producten worden geheven.

Bovendien heffen de lidstaten op de producten van de overige lidstaten geen zodanige binnenlandse belastingen, dat daardoor andere producties zijdelings worden beschermd.

Artikel 111

(oud artikel 91 VEG)

Bij de uitvoer van producten naar het grondgebied van een der lidstaten mag de teruggave van binnenlandse belastingen niet het bedrag overschrijden dat daarop al dan niet rechtstreeks geheven is.

Artikel 112

(oud artikel 92 VEG)

Met betrekking tot andere belastingen dan de omzetbelasting, de accijnzen en de overige indirecte belastingen mogen vrijstellingen en teruggaven bij uitvoer naar de andere lidstaten slechts worden verleend en compenserende belastingen bij invoer uit de lidstaten slechts worden geheven, voor zover de bedoelde maatregelen van tevoren voor een beperkte periode door de Raad op voorstel van de Commissie zijn goedgekeurd.

Artikel 113

(oud artikel 93 VEG)

De Raad stelt na raadpleging van het Europees Parlement en het Economisch en Sociaal Comité met eenparigheid van stemmen, volgens een bijzondere wetgevingsprocedure, de bepalingen vast die betrekking hebben op de harmonisatie van de wetgevingen inzake de omzetbelasting, de accijnzen en de andere indirecte belastingen, voor zover deze harmonisatie noodzakelijk is om de instelling en de werking van de interne markt te bewerkstelligen en concurrentieverstoringen te voorkomen.

HOOFDSTUK 3

DE AANPASSING VAN DE WETGEVINGEN

Artikel 114

(oud artikel 95 VEG)

1. Tenzij in de Verdragen anders is bepaald, zijn de volgende bepalingen van toepassing voor de verwezenlijking van de doeleinden van artikel 26. Het Europees Parlement en de Raad stellen volgens de gewone wetgevingsprocedure en na raadpleging van het Economisch en Sociaal Comité de maatregelen vast inzake de onderlinge aanpassing van de wettelijke en bestuursrechtelijke bepalingen van de lidstaten die de instelling en de werking van de interne markt betreffen.

2. Lid 1 is niet van toepassing op de fiscale bepalingen, op de bepalingen inzake het vrije verkeer van personen en op de bepalingen inzake de rechten en belangen van werknemers.

3. De Commissie zal bij haar in lid 1 bedoelde voorstellen op het gebied van de volksgezondheid, de veiligheid, de milieubescherming en de consumentenbescherming uitgaan van een hoog beschermingsniveau, daarbij in het bijzonder rekening houdend met alle nieuwe ontwikkelingen die op wetenschappelijke gegevens zijn gebaseerd. Ook het Europees Parlement en de Raad zullen binnen hun respectieve bevoegdheden deze doelstelling trachten te verwezenlijken.

4. Wanneer een lidstaat het, nadat door het Europees Parlement en de Raad, door de Raad of door de Commissie een harmonisatiemaatregel is genomen, noodzakelijk acht nationale bepalingen te handhaven die hun rechtvaardiging vinden in gewichtige eisen als bedoeld in artikel 36 of verband houdend met de bescherming van het milieu of het arbeidsmilieu, geeft hij zowel van die bepalingen als van de redenen voor het handhaven ervan, kennis aan de Commissie.

5. Wanneer een lidstaat het, nadat door het Europees Parlement en de Raad, door de Raad of door de Commissie een harmonisatiemaatregel is genomen, noodzakelijk acht, nationale bepalingen te treffen die gebaseerd zijn op nieuwe wetenschappelijke gegevens die verband houden met de bescherming van het milieu of het arbeidsmilieu vanwege een specifiek probleem dat zich in die lidstaat heeft aangediend nadat de harmonisatiemaatregel is genomen, stelt hij de Commissie voorts, onverminderd lid 4, in kennis van de voorgenomen bepalingen en de redenen voor het vaststellen ervan.

6. Binnen zes maanden na de in de leden 4 en 5 bedoelde kennisgevingen keurt de Commissie de betrokken nationale bepalingen goed of wijst die af, nadat zij heeft nagegaan of zij al dan niet een middel tot willekeurige discriminatie, een verkapte beperking van de handel tussen de lidstaten, of een hinderpaal voor de werking van de interne markt vormen.

Indien de Commissie binnen deze termijn geen besluit neemt, worden de in lid 4 en lid 5 bedoelde nationale bepalingen geacht te zijn goedgekeurd.

Indien het complexe karakter van de aangelegenheid zulks rechtvaardigt en er geen gevaar bestaat voor de gezondheid van de mens, kan de Commissie de betrokken lidstaat ervan in kennis stellen dat de in dit lid bedoelde termijn met ten hoogste zes maanden kan worden verlengd.

7. Indien een lidstaat krachtens lid 6 gemachtigd is om nationale bepalingen te handhaven of te treffen die afwijken van een harmonisatiemaatregel, onderzoekt de Commissie onverwijld of er een aanpassing van die maatregel moet worden voorgesteld.

8. Indien een lidstaat een specifiek probleem in verband met volksgezondheid aan de orde stelt op een gebied waarop eerder harmonisatiemaatregelen zijn genomen, brengt hij dit ter kennis van de Commissie die onverwijld onderzoekt of zij passende maatregelen aan de Raad moet voorstellen.

9. In afwijking van de procedure van de artikelen 258 en 259 kan de Commissie of een lidstaat zich rechtstreeks tot het Hof van Justitie van de Europese Unie wenden indien zij/hij meent dat een andere lidstaat misbruik maakt van de in dit artikel bedoelde bevoegdheden.

10. Bovenbedoelde harmonisatiemaatregelen omvatten, in passende gevallen, een vrijwaringsclausule die de lidstaten machtigt om, op grond van één of meer van de in artikel 36 bedoelde niet-economische redenen, voorlopige maatregelen te treffen die aan toetsingsprocedure van de Unie worden onderworpen.

Artikel 115

(oud artikel 94 VEG)

Onverminderd artikel 114 stelt de Raad na raadpleging van het Europees Parlement en het Economisch en Sociaal Comité met eenparigheid van stemmen, volgens een bijzondere wetgevingsprocedure, richtlijnen vast voor de onderlinge aanpassing van de wettelijke en bestuursrechtelijke bepalingen der lidstaten welke rechtstreeks van invloed zijn op de instelling of de werking van de interne markt.

Artikel 116

(oud artikel 96 VEG)

Ingeval de Commissie vaststelt dat een dispariteit tussen de wettelijke of bestuursrechtelijke bepalingen der lidstaten de mededingingsvoorwaarden op de interne markt vervalst en zodoende een distorsie veroorzaakt welke moet worden opgeheven, raadpleegt zij de betrokken lidstaten.

Indien deze raadpleging niet leidt tot overeenstemming waardoor de betrokken distorsie wordt opgeheven, stellen het Europees Parlement en de Raad, volgens de gewone wetgevingsprocedure, de voor dat doel noodzakelijke richtlijnen vast. Ook andere dienstige maatregelen waarin de Verdragen voorzien, kunnen worden vastgesteld.

Artikel 117

(oud artikel 97 VEG)

1. Wanneer er aanleiding bestaat te vrezen dat de vaststelling of de wijziging van een wettelijke of bestuursrechtelijke bepaling een distorsie in de zin van artikel 116 veroorzaakt, raadpleegt de lidstaat, die daartoe wil overgaan, de Commissie. Na de lidstaten te hebben geraadpleegd, beveelt de Commissie de betrokken staten passende maatregelen aan om deze distorsie te voorkomen.

2. Indien de staat die nationale bepalingen wil vaststellen of wijzigen niet handelt overeenkomstig de aanbeveling welke de Commissie hem heeft gedaan, kan bij toepassing van artikel 116 van de andere lidstaten niet worden verlangd dat zij hun nationale bepalingen wijzigen om deze distorsie op te heffen. Indien de lidstaat die aan de aanbeveling van de Commissie geen gevolg heeft gegeven, een distorsie veroorzaakt waarvan alleen hijzelf nadeel ondervindt, zijn de bepalingen van artikel 116 niet van toepassing.

Artikel 118

In het kader van de totstandbrenging en de werking van de interne markt stellen het Europees Parlement en de Raad, volgens de gewone wetgevingsprocedure, de maatregelen vast voor de invoering van Europese titels om een eenvormige bescherming van de intellectuele eigendomsrechten in de hele Unie te bewerkstelligen, en voor de instelling van op het niveau van de Unie gecentraliseerde machtigings-, coördinatie- en controleregelingen.

De Raad stelt, volgens een bijzondere wetgevingsprocedure, bij verordeningen de talenregelingen met betrekking tot de Europese titels vast. De Raad besluit met eenparigheid van stemmen, na raadpleging van het Europees Parlement.

TITEL VIII

ECONOMISCH EN MONETAIR BELEID

Artikel 119

(oud artikel 4 VEG)

1. Teneinde de in artikel 3 van het Verdrag betreffende de Europese Unie genoemde doelstellingen te bereiken, omvat het optreden van de lidstaten en de Unie, onder de voorwaarden waarin de Verdragen voorzien, de invoering van een economisch beleid dat gebaseerd is op de nauwe coördinatie van het economisch beleid van de lidstaten, op de interne markt en op de uitwerking van gemeenschappelijke doelstellingen en dat wordt gevoerd met inachtneming van het beginsel van een openmarkteconomie met vrije mededinging.

2. Gelijktijdig daarmee omvat dit optreden, onder de voorwaarden en volgens de procedures waarin de Verdragen voorzien, één munt, de euro, alsmede het bepalen en voeren van één monetair en wisselkoersbeleid, beide met als hoofddoel het handhaven van prijsstabiliteit en, onverminderd deze doelstelling, het ondersteunen van het algemene economische beleid in de Unie, met inachtneming van het beginsel van een openmarkteconomie met vrije mededinging.

3. Dit optreden van de lidstaten en van de Unie impliceert de naleving van de volgende grondbeginselen: stabiele prijzen, gezonde overheidsfinanciën en monetaire condities en een houdbare betalingsbalans.

HOOFDSTUK 1

ECONOMISCH BELEID

Artikel 120

(oud artikel 98 VEG)

De lidstaten voeren hun economisch beleid teneinde bij te dragen tot de verwezenlijking van de doelstellingen van de Unie, als omschreven in artikel 3 van het Verdrag betreffende de Europese Unie, en in het kader van de in artikel 121, lid 2, bedoelde globale richtsnoeren. De lidstaten en de Unie handelen in overeenstemming met het beginsel van een openmarkteconomie met vrije mededinging, waarbij een doelmatige allocatie van middelen wordt bevorderd en met inachtneming van de beginselen die zijn neergelegd in artikel 119.

Artikel 121

(oud artikel 99 VEG)

1. De lidstaten beschouwen hun economisch beleid als een aangelegenheid van gemeenschappelijk belang en coördineren het in het kader van de Raad, overeenkomstig het bepaalde in artikel 120.

2. De Raad stelt, op aanbeveling van de Commissie, een ontwerp op voor de globale richtsnoeren voor het economisch beleid van de lidstaten en van de Unie, en legt zijn bevindingen in een verslag aan de Europese Raad voor.

Aan de hand van dit verslag van de Raad bespreekt de Europese Raad een conclusie over de globale richtsnoeren voor het economisch beleid van de lidstaten en van de Unie.

Uitgaande van deze conclusie neemt de Raad een aanbeveling aan, waarin deze globale richtsnoeren zijn vastgelegd. De Raad stelt het Europees Parlement van zijn aanbeveling in kennis.

3. Teneinde een nauwere coördinatie van het economisch beleid en een aanhoudende convergentie van de economische prestaties van de lidstaten te verzekeren, ziet de Raad aan de hand van door de Commissie ingediende rapporten toe op de economische ontwikkelingen in elke lidstaat en in de Unie, alsmede op de overeenstemming van het economisch beleid met de in lid 2 bedoelde globale richtsnoeren en verricht hij regelmatig een algehele evaluatie.

Met het oog op dit multilaterale toezicht verstrekken de lidstaten de Commissie informatie over de belangrijke maatregelen die zij in het kader van hun economisch beleid hebben genomen en alle andere informatie die zij nodig achten.

4. Wanneer in het kader van de procedure van lid 3 blijkt dat het economisch beleid van een lidstaat niet overeenkomt met de in lid 2 bedoelde globale richtsnoeren of de goede werking van de economische en monetaire unie in gevaar dreigt te brengen, kan de Commissie een waarschuwing tot de betrokken lidstaat richten. De Raad kan op aanbeveling van de Commissie de nodige aanbevelingen tot de lidstaat richten. De Raad kan op voorstel van de Commissie besluiten zijn aanbevelingen openbaar te maken.

In het kader van dit lid besluit de Raad zonder rekening te houden met de stem van het lid van de Raad dat de betrokken lidstaat vertegenwoordigt.

De gekwalificeerde meerderheid van de overige leden van de Raad wordt bepaald overeenkomstig artikel 238, lid 3, onder a).

5. De voorzitter van de Raad en de Commissie brengen het Europees Parlement verslag uit over de resultaten van het multilaterale toezicht. De voorzitter van de Raad kan worden verzocht om voor de bevoegde commissie van het Europees Parlement te verschijnen, indien de Raad zijn aanbevelingen openbaar heeft gemaakt.

6. Het Europees Parlement en de Raad kunnen volgens de gewone wetgevingsprocedure bij verordeningen nadere bepalingen vaststellen voor de in de leden 3 en 4 bedoelde multilaterale toezichtprocedure.

Artikel 122

(oud artikel 100 VEG)

1. Onverminderd de overige procedures waarin de Verdragen voorzien, kan de Raad op voorstel van de Commissie in een geest van solidariteit tussen de lidstaten bij besluit de voor de economische situatie passende maatregelen vaststellen, met name indien zich bij de voorziening van bepaalde producten, in het bijzonder op energiegebied, ernstige moeilijkheden voordoen.

2. In geval van moeilijkheden of ernstige dreiging van grote moeilijkheden in een lidstaat, die worden veroorzaakt door natuurrampen of buitengewone gebeurtenissen die deze lidstaat niet kan beheersen, kan de Raad op voorstel van de Commissie, onder bepaalde voorwaarden financiële bijstand van de Unie aan de betrokken lidstaat verlenen. De voorzitter van de Raad stelt het Europees Parlement van het genomen besluit in kennis.

Artikel 123

(oud artikel 101 VEG)

1. Het verlenen van voorschotten in rekening-courant of andere kredietfaciliteiten bij de Europese Centrale Bank of de centrale banken van de lidstaten, (hierna „nationale centrale banken" te noemen), ten behoeve van instellingen, organen of instanties van de Unie, centrale overheden, regionale, lokale of andere overheden, andere publiekrechtelijke lichamen of openbare bedrijven van de lidstaten, alsmede het rechtstreeks van hen kopen door de Europese Centrale Bank of nationale centrale banken van schuldbewijzen, zijn verboden.

2. Het bepaalde in lid 1 is niet van toepassing op kredietinstellingen die in handen van de overheid zijn en waaraan in het kader van de liquiditeitsvoorziening door centrale banken dezelfde behandeling door de nationale centrale banken en de Europese Centrale Bank wordt gegeven als aan particuliere kredietinstellingen.

Artikel 124

(oud artikel 102 VEG)

Niet op overwegingen van bedrijfseconomisch toezicht gebaseerde maatregelen waardoor instellingen, organen of instanties van de Unie, centrale overheden, regionale, lokale of andere overheden, andere publiekrechtelijke lichamen of openbare bedrijven van de lidstaten een bevoorrechte toegang tot de financiële instellingen krijgen, zijn verboden.

Artikel 125

(oud artikel 103 VEG)

1. De Unie is niet aansprakelijk voor de verbintenissen van centrale overheden, regionale, lokale of andere overheden, andere publiekrechtelijke lichamen of openbare bedrijven van de lidstaten en neemt deze verbintenissen niet over, onverminderd de wederzijdse financiële garanties voor de gemeenschappelijke uitvoering van een specifiek project. De lidstaten zijn niet aansprakelijk voor de verbintenissen van centrale overheden, regionale, lokale of andere overheden, andere publiekrechtelijke lichamen of openbare bedrijven van een andere lidstaat en nemen deze verbintenissen niet over, onverminderd de wederzijdse financiële garanties voor de gemeenschappelijke uitvoering van een specifiek project.

2. Indien nodig kan de Raad op voorstel van de Commissie en na raadpleging van het Europees Parlement, definities vaststellen voor de toepassing van de in de artikelen 123 en 124 en in dit artikel bedoelde verbodsbepalingen.

Artikel 126

(oud artikel 104 VEG)

1. De lidstaten vermijden buitensporige overheidstekorten.

2. De Commissie ziet toe op de ontwikkeling van de begrotingssituatie en de omvang van de overheidsschuld in de lidstaten, teneinde aanzienlijke tekortkomingen vast te stellen. Met name gaat de Commissie op basis van de volgende twee criteria na of de hand wordt gehouden aan de begrotingsdiscipline:

a) of de verhouding tussen het voorziene of feitelijke overheidstekort en het bruto binnenlands product een bepaalde referentiewaarde overschrijdt, tenzij:

— hetzij de verhouding in aanzienlijke mate en voortdurend is afgenomen en een niveau heeft bereikt dat de referentiewaarde benadert;

— hetzij de overschrijding van de referentiewaarde slechts van uitzonderlijke en tijdelijke aard is en de verhouding dicht bij de referentiewaarde blijft;

b) of de verhouding tussen de overheidsschuld en het bruto binnenlands product een bepaalde referentiewaarde overschrijdt, tenzij de verhouding in voldoende mate afneemt en de referentiewaarde in een bevredigend tempo benadert.

De referentiewaarden worden nader omschreven in het aan de Verdragen gehechte protocol betreffende de procedure bij buitensporige tekorten.

3. Indien een lidstaat niet voldoet aan deze of aan een van deze criteria, stelt de Commissie een verslag op. In het verslag van de Commissie wordt er tevens rekening mee gehouden of het overheidstekort groter is dan de investeringsuitgaven van de overheid en worden alle andere relevante factoren in aanmerking genomen, met inbegrip van de economische en budgettaire situatie van de lidstaat op middellange termijn.

Voorts kan de Commissie een verslag opstellen indien zij - ook al is aan de criteria voldaan - van mening is dat er gevaar voor een buitensporig tekort in een lidstaat aanwezig is.

4. Het Economisch en Financieel Comité brengt advies uit over het verslag van de Commissie.

5. Indien de Commissie van oordeel is dat er in een lidstaat een buitensporig tekort bestaat of kan ontstaan, richt zij een advies tot de betrokken lidstaat en brengt zij de Raad daarvan op de hoogte.

6. Op voorstel van de Commissie en rekening houdend met de opmerkingen die de betrokken lidstaat eventueel wenst te maken, besluit de Raad, na een algehele evaluatie te hebben gemaakt, of er al dan niet een buitensporig tekort bestaat.

7. Wanneer de Raad overeenkomstig lid 6 besluit dat er sprake is van een buitensporig tekort, stelt hij, op aanbeveling van de Commissie, zonder ongegronde vertraging de aanbevelingen vast die hij tot de betrokken lidstaat richt opdat deze binnen een bepaalde termijn een eind maakt aan het tekort. Behoudens het bepaalde in lid 8, worden deze aanbevelingen niet openbaar gemaakt.

8. Wanneer de Raad vaststelt dat binnen de voorgeschreven periode geen effectief gevolg aan zijn aanbevelingen is gegeven, kan hij zijn aanbevelingen openbaar maken.

9. Wanneer een lidstaat blijft verzuimen uitvoering te geven aan de aanbevelingen van de Raad, kan de Raad besluiten de betrokken lidstaat aan te manen binnen een voorgeschreven termijn maatregelen te treffen om het tekort te verminderen in de mate die de Raad nodig acht om de situatie te verhelpen.

In dat geval kan de Raad de betrokken lidstaat verzoeken volgens een nauwkeurig tijdschema verslag uit te brengen, teneinde na te gaan welke aanpassingsmaatregelen die lidstaat heeft getroffen.

10. Het recht om een klacht in te dienen, als bedoeld in de artikelen 258 en 259, kan niet worden uitgeoefend in het kader van de toepassing van de leden 1 tot en met 9 van dit artikel.

11. Zolang een lidstaat zich niet voegt naar een overeenkomstig lid 9 genomen besluit, kan de Raad één of meer van de volgende maatregelen toepassen of in voorkomend geval versterken:

— eisen dat de betrokken lidstaat door de Raad te bepalen aanvullende informatie openbaar maakt voordat hij obligaties en andere waardepapieren uitgeeft;

— de Europese Investeringsbank verzoeken haar beleid inzake kredietverstrekking ten aanzien van de betrokken lidstaat opnieuw te bezien;

— eisen dat de betrokken lidstaat bij de Unie een niet-rentedragend bedrag van een passende omvang deponeert, totdat het buitensporige tekort naar het oordeel van de Raad is gecorrigeerd;

— boeten van een passende omvang opleggen.

De voorzitter van de Raad stelt het Europees Parlement van de genomen besluiten in kennis.

12. De Raad trekt de in de leden 6 tot en met 9 en 11 bedoelde besluiten of aanbevelingen of sommige daarvan in, indien hij van oordeel is dat het buitensporige tekort in de betrokken lidstaat is gecorrigeerd. Indien de Raad voordien aanbevelingen openbaar heeft gemaakt, legt hij, zodra het besluit uit hoofde van lid 8 is ingetrokken, een openbare verklaring af waarin wordt gezegd dat er niet langer een buitensporig tekort in de betrokken lidstaat bestaat.

13. De in de leden 8, 9, 11 en 12 bedoelde besluiten worden door de Raad op aanbeveling van de Commissie genomen.

Wanneer de Raad de in de leden 6 tot en met 9, 11 en 12 bedoelde maatregelen neemt, houdt hij geen rekening met de stem van het lid van de Raad dat de betrokken lidstaat vertegenwoordigt.

De gekwalificeerde meerderheid van de overige leden van de Raad wordt bepaald overeenkomstig artikel 238, lid 3, onder a).

14. Verdere bepalingen betreffende de tenuitvoerlegging van de in dit artikel omschreven procedure zijn opgenomen in het aan de Verdragen gehechte protocol betreffende de procedure bij buitensporige tekorten.

Na raadpleging van het Europees Parlement en van de Europese Centrale Bank, neemt de Raad met eenparigheid van stemmen, volgens een bijzondere wetgevingsprocedure, passende bepalingen aan die in de plaats van voornoemd protocol komen.

Onder voorbehoud van de andere bepalingen van dit lid, stelt de Raad op voorstel van de Commissie en na raadpleging van het Europees Parlement, nadere voorschriften en definities voor de toepassing van de bepalingen van dit protocol vast.

HOOFDSTUK 2

MONETAIR BELEID

Artikel 127

(oud artikel 105 VEG)

1. Het hoofddoel van het Europees Stelsel van Centrale Banken (hierna „ESCB" te noemen), is het handhaven van prijsstabiliteit. Onverminderd het doel van prijsstabiliteit ondersteunt het ESCB het algemene economische beleid in de Unie teneinde bij te dragen tot de verwezenlijking van de in artikel 3 van het Verdrag betreffende de Europese Unie omschreven doelstellingen van de Unie. Het ESCB handelt in overeenstemming met het beginsel van een open-markteconomie met vrije mededinging, waarbij een doelmatige allocatie van middelen wordt bevorderd, en met inachtneming van de beginselen die zijn neergelegd in artikel 119.

2. De via het ESCB uit te voeren fundamentele taken zijn:

— het bepalen en ten uitvoer leggen van het monetair beleid van de Unie;

— het verrichten van valutamarktoperaties in overeenstemming met de bepalingen van artikel 219;

— het aanhouden en beheren van de officiële externe reserves van de lidstaten;

— het bevorderen van een goede werking van het betalingsverkeer.

3. Het bepaalde in lid 2, derde streepje, laat het aanhouden en beheren van werksaldi in buitenlandse valuta's door de regeringen van de lidstaten onverlet.

4. De Europese Centrale Bank wordt geraadpleegd:

— over elk voorstel voor een besluit van de Unie op de gebieden die onder haar bevoegdheid vallen;

— door de nationale autoriteiten over elk ontwerp van wettelijke bepaling op de gebieden die onder haar bevoegdheid vallen, doch binnen de grenzen en onder de voorwaarden die de Raad volgens de procedure van artikel 129, lid 4, vaststelt.

De Europese Centrale Bank kan advies uitbrengen aan de geëigende instellingen, organen of instanties van de Unie of aan nationale autoriteiten omtrent aangelegenheden op de gebieden die onder haar bevoegdheid vallen.

5. Het ESCB draagt bij tot een goede beleidsvoering van de bevoegde autoriteiten ten aanzien van het bedrijfseconomisch toezicht op kredietinstellingen en de stabiliteit van het financiële stelsel.

6. De Raad kan volgens een bijzondere wetgevingsprocedure bij verordeningen, na raadpleging van het Europees Parlement en de Europese Centrale Bank, met eenparigheid van stemmen besluiten aan de Europese Centrale Bank specifieke taken op te dragen betreffende het beleid op het gebied van het bedrijfseconomisch toezicht op kredietinstellingen en andere financiële instellingen, met uitzondering van verzekeringsondernemingen.

Artikel 128

(oud artikel 106 VEG)

1. De Europese Centrale Bank heeft het alleenrecht machtiging te geven tot de uitgifte van bankbiljetten in euro binnen de Unie. De Europese Centrale Bank en de nationale centrale banken mogen bankbiljetten uitgeven. De door de Europese Centrale Bank en de nationale centrale banken uitgegeven bankbiljetten zijn de enige bankbiljetten die binnen de Unie de hoedanigheid van wettig betaalmiddel hebben.

2. De lidstaten kunnen munten in euro uitgeven, onder voorbehoud van goedkeuring van de Europese Centrale Bank met betrekking tot de omvang van de uitgifte. De Raad kan, op voorstel van de Commissie en na raadpleging van het Europees Parlement en de Europese Centrale Bank, maatregelen nemen om de nominale waarden en technische specificaties van alle voor circulatie bestemde munten te harmoniseren voor zover dit nodig is voor een goede circulatie van munten binnen de Unie.

Artikel 129

(oud artikel 107 VEG)

1. Het ESCB wordt bestuurd door de besluitvormende organen van de Europese Centrale Bank, te weten de Raad van bestuur en de directie.

2. De statuten van het Europees Stelsel van Centrale Banken en van de Europese Centrale Bank (hierna „statuten van het ESCB en van de ECB” te noemen) zijn opgenomen in een aan de Verdragen gehecht protocol.

3. Artikelen 5.1, 5.2, 5.3, 17, 18, 19.1, 22, 23, 24, 26, 32.2, 32.3, 32.4, 32.6, 33.1 a) en 36 van de statuten van het ESCB en van de ECB kunnen door het Europees Parlement en de Raad worden gewijzigd volgens de gewone wetgevingsprocedure. Zij besluiten hetzij op aanbeveling van de Europese Centrale Bank en na raadpleging van de Commissie, hetzij op voorstel van de Commissie en na raadpleging van de Europese Centrale Bank.

4. De in de artikelen 4, 5.4, 19.2, 20, 28.1, 29.2, 30.4 en 34.3 van de statuten van het ESCB en van de ECB bedoelde bepalingen worden door de Raad aangenomen hetzij op voorstel van de Commissie en na raadpleging van het Europees Parlement en de Europese Centrale Bank, hetzij op aanbeveling van de Europese Centrale Bank en na raadpleging van het Europees Parlement en de Commissie.

Artikel 130

(oud artikel 108 VEG)

Bij de uitoefening van de bevoegdheden en het vervullen van de taken en plichten die bij de Verdragen en de statuten van het ESCB en van de ECB aan hen zijn opgedragen, is het noch de Europese Centrale Bank, noch een nationale centrale bank, noch enig lid van hun besluitvormende organen toegestaan instructies te vragen aan dan wel te aanvaarden van instellingen, organen of instanties van de Unie, van regeringen van lidstaten of van enig ander orgaan. De instellingen, organen of instanties van de Unie alsmede de regeringen van de lidstaten verplichten zich ertoe dit beginsel te eerbiedigen en niet te trachten de leden van de besluitvormende organen van de Europese Centrale Bank of van de nationale centrale banken bij de uitvoering van hun taken te beïnvloeden.

Artikel 131

(oud artikel 109 VEG)

Iedere lidstaat draagt er zorg voor dat zijn nationale wetgeving, met inbegrip van de statuten van zijn nationale centrale bank, verenigbaar is met de Verdragen en met de statuten van het ESCB en van de ECB.

Artikel 132

(oud artikel 110 VEG)

1. Ter uitvoering van de aan het ESCB opgedragen taken, zal de Europese Centrale Bank, overeenkomstig het bepaalde in de Verdragen en onder de voorwaarden van de statuten van het ESCB en van de ECB:

— verordeningen vaststellen voor zover nodig voor de uitvoering van de taken omschreven in artikel 3.1, eerste streepje, artikel 19.1, artikel 22 of artikel 25.2 van de statuten van het ESCB en van de ECB, alsmede in de gevallen die worden bepaald in de in artikel 129, lid 4, bedoelde besluiten van de Raad;

— de besluiten geven die nodig zijn voor de uitvoering van de bij de Verdragen en de statuten van het ESCB en van de ECB aan het ESCB opgedragen taken;

— aanbevelingen doen en adviezen uitbrengen.

2. De Europese Centrale Bank kan besluiten haar besluiten, aanbevelingen en adviezen openbaar te maken.

3. Binnen de grenzen en onder de voorwaarden die door de Raad volgens de procedure van artikel 129, lid 4, worden vastgesteld, is de Europese Centrale Bank gerechtigd om ondernemingen boeten of dwangsommen op te leggen bij niet-naleving van de verplichtingen krachtens haar verordeningen en besluiten.

Artikel 133

Onverminderd de bevoegdheden van de Europese Centrale Bank, stellen het Europees Parlement en de Raad, volgens de gewone wetgevingsprocedure, de maatregelen vast die nodig zijn voor het gebruik van de euro als enige munteenheid. Deze maatregelen worden vastgesteld na raadpleging van de Europese Centrale Bank.

HOOFDSTUK 3

INSTITUTIONELE BEPALINGEN

Artikel 134

(oud artikel 114 VEG)

1. Teneinde de coördinatie van het beleid van de lidstaten te bevorderen in de volle omvang die nodig is voor de werking van de interne markt, wordt een Economisch en Financieel Comité ingesteld.

2. Het Economisch en Financieel Comité heeft tot taak:

— hetzij op verzoek van de Raad of van de Commissie, hetzij op eigen initiatief adviezen aan deze instellingen uit te brengen;

— de economische en financiële toestand van de lidstaten en van de Unie te volgen en terzake regelmatig aan de Raad en aan de Commissie verslag uit te brengen, inzonderheid wat betreft de financiële betrekkingen met derde landen en internationale instellingen;

— onverminderd artikel 240, bij te dragen aan de voorbereiding van de werkzaamheden van de Raad, bedoeld in de artikelen 66 en 75, artikel 121, leden 2, 3, 4 en 6, de artikelen 122, 124, 125 en 126, artikel 127, lid 6, artikel 128, lid 2, artikel 129, leden 3 en 4, artikel 138, artikel 140, leden 2 en 3, artikel 143, artikel 144, leden 2 en 3, en artikel 219, en andere adviserende en voorbereidende taken die de Raad aan het Comité heeft opgedragen, uit te voeren;

— ten minste eenmaal per jaar de toestand te onderzoeken met betrekking tot het kapitaalverkeer en de vrijheid van het betalingsverkeer, zoals deze voortvloeien uit de toepassing van de Verdragen en van door de Raad genomen maatregelen; dit onderzoek heeft betrekking op alle maatregelen betreffende kapitaalverkeer en betalingsverkeer; het Comité brengt de Commissie en de Raad verslag uit over de resultaten van dit onderzoek.

De lidstaten, de Commissie en de Europese Centrale Bank benoemen ieder ten hoogste twee leden van het Comité.

3. De Raad stelt op voorstel van de Commissie en na raadpleging van de Europese Centrale Bank en het in dit artikel bedoelde Comité, nadere bepalingen betreffende de samenstelling van het Economisch en Financieel Comité vast. De voorzitter van de Raad stelt het Europees Parlement van het desbetreffende besluit in kennis.

4. Naast de vervulling van de in lid 2 genoemde taken volgt het Comité, indien en zolang er lidstaten zijn met een derogatie als bedoeld in artikel 139, de monetaire en financiële toestand en de algemene regeling van het betalingsverkeer van die lidstaten en brengt het terzake regelmatig verslag uit aan de Raad en aan de Commissie.

Artikel 135

(oud artikel 115 VEG)

De Raad of een lidstaat kan de Commissie verzoeken een aanbeveling of een voorstel te doen betreffende aangelegenheden die onder artikel 121, lid 4, artikel 126, met uitzondering van lid 14, artikel 138, artikel 140, lid 1, artikel 140, lid 2, eerste alinea, artikel 140m lid 3, en artikel 219 vallen. De Commissie onderzoekt dit verzoek en legt haar conclusies onverwijld aan de Raad voor.

HOOFDSTUK 4

SPECIFIEKE BEPALINGEN VOOR DE LIDSTATEN DIE DE EURO ALS MUNT HEBBEN

Artikel 136

1. Om bij te dragen aan de goede werking van de economische en monetaire unie, en overeenkomstig de desbetreffende bepalingen van de Verdragen stelt de Raad, overeenkomstig de procedure van artikel 121 of van artikel 126, al naar het geval, met uitzondering van de procedure van artikel 126, lid 14, maatregelen vast voor de lidstaten die de euro als munt hebben:

a) ter versterking van de coördinatie en de bewaking van hun begrotingsdiscipline;

b) houdende bepaling van de richtsnoeren voor hun economisch beleid, met dien verstande dat deze verenigbaar moeten zijn met de richtsnoeren welke voor de gehele Unie zijn vastgesteld, en met het oog op de bewaking ervan.

2. Met betrekking tot de in lid 1 bedoelde maatregelen hebben alleen leden van de Raad die lidstaten vertegenwoordigen welke de euro als munt hebben, stemrecht.

De gekwalificeerde meerderheid van deze leden wordt bepaald overeenkomstig artikel 238, lid 3, onder a).

Artikel 137

De nadere regels voor vergaderingen van de ministers van de lidstaten die de euro als munt hebben, worden vastgesteld in het protocol betreffende de Eurogroep.

Artikel 138

(oud artikel 111, lid 4, VEG)

1. Teneinde de positie van de euro in het internationaal monetair stelsel veilig te stellen, stelt de Raad op voorstel van de Commissie een besluit vast houdende de gemeenschappelijke standpunten in de bevoegde internationale financiële instellingen en conferenties over kwesties die voor de Economische en Monetaire Unie van bijzonder belang zijn. De Raad besluit na raadpleging van de Europese Centrale Bank.

2. De Raad kan op voorstel van de Commissie passende maatregelen vaststellen met het oog op een gezamenlijke vertegenwoordiging in de internationale financiële instellingen en conferenties. De Raad besluit na raadpleging van de Europese Centrale Bank.

3. Met betrekking tot de in de leden 1 en 2 bedoelde maatregelen hebben alleen de leden van de Raad die lidstaten vertegenwoordigen welke de euro als munt hebben, stemrecht.

De gekwalificeerde meerderheid van deze leden wordt bepaald overeenkomstig artikel 238, lid 3, onder a).

HOOFDSTUK 5

OVERGANGSBEPALINGEN

Artikel 139

1. De lidstaten ten aanzien waarvan de Raad niet heeft besloten dat zij voldoen aan de nodige voorwaarden voor de invoering van de euro, worden hierna „lidstaten die vallen onder een derogatie" genoemd.

2. De onderstaande bepalingen van de Verdragen zijn niet van toepassing op de lidstaten die onder een derogatie vallen:

a) de aanneming van de onderdelen van de globale richtsnoeren voor het economisch beleid die in algemene zin betrekking hebben op de eurozone (artikel 121, lid 2);

b) dwingende maatregelen om buitensporige tekorten te verminderen (artikel 126, leden 9 en 11);

c) doelstellingen en taken van het ESCB (artikel 127, leden 1, 2, 3 en 5);

d) uitgifte van de euro (artikel 128);

e) handelingen van de Europese Centrale Bank (artikel 132);

f) maatregelen met betrekking tot het gebruik van de euro (artikel 133);

g) monetaire overeenkomsten en andere maatregelen in verband met het wisselkoersbeleid (artikel 219);

h) aanwijzing van de leden van de directie van de Europese Centrale Bank (artikel 283, lid 2);

i) besluiten houdende gemeenschappelijke standpunten in de bevoegde internationale financiële instellingen en conferenties over kwesties die voor de economische en monetaire unie van bijzonder belang zijn (artikel 138, lid 1);

j) maatregelen die een gezamenlijke vertegenwoordiging in de internationale financiële instellingen en conferenties verzekeren (artikel 138, lid 2).

Derhalve wordt in de onder a) tot en met j) genoemde punten onder „lidstaten" verstaan „de lidstaten die de euro als munt hebben".

3. De lidstaten die onder een derogatie vallen, alsmede hun nationale centrale banken, zijn uitgesloten van de rechten en plichten in het kader van het ESCB, overeenkomstig hoofdstuk IX van de statuten van het ESCB en van de ECB.

4. De stemrechten van de leden van de Raad die de lidstaten vertegenwoordigen welke onder een derogatie vallen, worden geschorst tijdens de aanneming door de Raad van de maatregelen bedoeld in de in lid 2 opgesomde artikelen, alsmede in de volgende gevallen:

a) bij de vaststelling van aanbevelingen die in het kader van het multilaterale toezicht worden gericht tot de lidstaten die de euro als munt hebben, met inbegrip van aanbevelingen over de stabiliteitsprogramma's en waarschuwingen (artikel 121, lid 4);

b) bij de aanneming van maatregelen inzake buitensporige tekorten ten aanzien van lidstaten die de euro als munt hebben (artikel 126, leden 6, 7, 8, 12 en 13).

De gekwalificeerde meerderheid van de overige leden van de Raad wordt bepaald overeenkomstig artikel 238, lid 3, onder a).

Artikel 140

(oude artikelen 121, lid 1, 122, lid 2, tweede zin, en 123, lid 5, VEG)

1. Ten minste eens in de twee jaar of op verzoek van een lidstaat die onder een derogatie valt, brengen de Commissie en de Europese Centrale Bank aan de Raad verslag uit over de vooruitgang die door de onder een derogatie vallende lidstaten is geboekt bij de nakoming van hun verplichtingen

met het oog op de totstandbrenging van de Economische en Monetaire Unie. Deze verslagen bevatten tevens een onderzoek naar de verenigbaarheid van de nationale wetgeving van elk van deze lidstaten, met inbegrip van de statuten van zijn nationale centrale bank, met artikel 130 en artikel 131 en de statuten van het ESCB en van de ECB. In deze verslagen wordt ook nagegaan of er een hoge mate van duurzame convergentie is bereikt, aan de hand van de mate waarin elke lidstaat aan de volgende criteria voldoet:

— het bereiken van een hoge mate van prijsstabiliteit; dit blijkt uit een inflatiepercentage dat dicht ligt bij dat van ten hoogste de drie lidstaten die op het gebied van de prijsstabiliteit het best presteren;

— het houdbare karakter van de situatie van de overheidsfinanciën; dit blijkt uit een begrotingssituatie van de overheid zonder een buitensporig tekort als bedoeld in artikel 126, lid 6;

— de inachtneming van de normale fluctuatiemarges van het wisselkoersmechanisme van het Europees Monetair Stelsel, gedurende ten minste twee jaar, zonder devaluatie ten opzichte van de euro;

— de duurzaamheid van de door de lidstaat die onder een derogatie valt, bereikte convergentie en van zijn deelneming aan het wisselkoersmechanisme van het Europees Monetair Stelsel, hetgeen tot uitdrukking komt in het niveau van de rentevoet voor de lange termijn.

De vier in dit lid genoemde criteria en de betreffende perioden tijdens welke daaraan moet worden voldaan, worden nader uitgewerkt in een aan de Verdragen gehecht protocol. In de verslagen van de Commissie en de Europese Centrale Bank wordt ook rekening gehouden met de resultaten van de integratie van de markten, de situatie en de ontwikkeling van de lopende rekeningen van de betalingsbalansen, en een onderzoek naar de ontwikkeling van de loonkosten per eenheid product en andere prijsindicatoren.

2. Na raadpleging van het Europees Parlement en na bespreking in de Europese Raad, besluit de Raad op voorstel van de Commissie, welke lidstaten met een derogatie volgens de criteria van lid 1, aan de noodzakelijke voorwaarden voldoen, en trekt hij de derogaties van de betrokken lidstaten in.

De Raad besluit na een aanbeveling te hebben ontvangen van een gekwalificeerde meerderheid van diegenen onder zijn leden die de lidstaten vertegenwoordigen welke de euro als munt hebben. Deze leden handelen binnen zes maanden nadat de Raad het Commissievoorstel heeft ontvangen.

De gekwalificeerde meerderheid van deze leden wordt bepaald overeenkomstig artikel 238, lid 3, onder a).

3. Indien overeenkomstig de procedure van lid 2, wordt besloten tot intrekking van een derogatie, stelt de Raad met eenparigheid van stemmen van de lidstaten die de euro als munt hebben en de betrokken lidstaat, op voorstel van de Commissie en na raadpleging van de Europese Centrale Bank,

onherroepelijk de koers vast waartegen de munteenheid van de betrokken lidstaat wordt vervangen door de Euro, en neemt hij de overige maatregelen die nodig zijn voor de invoering van de Euro als enige munteenheid in de betrokken lidstaat.

Artikel 141

(oude artikelen 123, lid 3 en 117, lid 2, eerste vijf streepjes, VEG)

1. Indien en zolang er lidstaten met een derogatie zijn, wordt, onverminderd het bepaalde in artikel 129, lid 1, de in artikel 44 van de statuten van de ESCB en de ECB bedoelde Algemene Raad van de Europese Centrale Bank als derde besluitvormend orgaan van de Europese Centrale Bank gevormd.

2. Indien en zolang er onder een derogatie vallende lidstaten zijn, heeft de Europese Centrale Bank ten aanzien van die lidstaten de taak:

— de samenwerking tussen de nationale centrale banken van de lidstaten te versterken;

— de coördinatie van het monetair beleid van de lidstaten te versterken teneinde prijsstabiliteit te verzekeren;

— toe te zien op de werking van het wisselkoersmechanisme;

— overleg te plegen over aangelegenheden die onder de bevoegdheid van de nationale centrale banken vallen en die van invloed zijn op de stabiliteit van de financiële instellingen en markten;

— de vroegere taken uit te oefenen van het Europees Fonds voor monetaire samenwerking, die eerder waren overgenomen door het Europees Monetair Instituut.

Artikel 142

(oud artikel 124, lid 1, VEG)

Iedere onder een derogatie vallende lidstaat behandelt zijn wisselkoersbeleid als een aangelegenheid van gemeenschappelijk belang. Daarbij houden de lidstaten rekening met de ervaring die is opgedaan bij de samenwerking in het kader van het wisselkoersmechanisme.

Artikel 143

(oud artikel 119 VEG)

1. In geval van moeilijkheden of ernstig dreigende moeilijkheden in de betalingsbalans van een onder een derogatie vallende lidstaat, die voortvloeien hetzij uit het ontbreken van het globaal evenwicht van zijn balans hetzij uit de aard van zijn beschikbare deviezen, en die met name de werking van de interne markt of de verwezenlijking van de gemeenschappelijke handelspolitiek in gevaar kunnen brengen, onderwerpt de Commissie de toestand in die staat en de maatregelen welke hij overeenkomstig het bepaalde in de Verdragen met gebruikmaking van alle hem ten dienste staande middelen heeft genomen of kan nemen, onverwijld aan een onderzoek. De Commissie geeft de maatregelen aan die zij de betrokken staat aanbeveelt.

Indien de door de onder een derogatie vallende lidstaat getroffen en de door de Commissie in overweging gegeven maatregelen niet voldoende blijken te zijn om de ondervonden of dreigende moeilijkheden uit de weg te ruimen, doet de Commissie, na raadpleging van het Economisch en Financieel Comité, aan de Raad aanbevelingen tot wederzijdse bijstand en betreffende passende maatregelen om die moeilijkheden uit de weg te ruimen.

De Commissie houdt de Raad regelmatig van de toestand en de ontwikkeling daarvan op de hoogte.

2. De Raad kent de wederzijdse bijstand toe; hij stelt richtlijnen of besluiten vast die de voorwaarden en de wijze van toepassing daarvan bepalen. De wederzijdse bijstand kan met name de vorm aannemen van:

a) een gezamenlijk optreden bij andere internationale organisaties waarop de onder een derogatie vallende lidstaten een beroep kunnen doen;

b) maatregelen noodzakelijk om het zich verleggen van het handelsverkeer te vermijden, wanneer de onder een derogatie vallende lidstaat die in moeilijkheden verkeert, kwantitatieve beperkingen ten aanzien van derde landen handhaaft of wederinvoert;

c) de verlening van beperkte kredieten door andere lidstaten, onder voorbehoud van hun toestemming.

3. Indien de door de Commissie aanbevolen wederzijdse bijstand door de Raad niet wordt goedgekeurd of wanneer de goedgekeurde wederzijdse bijstand en de getroffen maatregelen ontoereikend zijn, machtigt de Commissie de onder een derogatie vallende lidstaat die in moeilijkheden verkeert, vrijwaringsmaatregelen te nemen waarvan zij de voorwaarden en de wijze van toepassing bepaalt.

De Raad kan deze machtiging intrekken en deze voorwaarden en wijze van toepassing wijzigen.

Artikel 144

(oud artikel 120 VEG)

1. In geval van een plotselinge crisis in de betalingsbalans en indien een besluit in de zin van artikel 143, lid 2, niet onmiddellijk wordt genomen, kan een onder een derogatie vallende lidstaat te zijner bescherming de noodzakelijke vrijwaringsmaatregelen treffen. Die maatregelen moeten zo weinig mogelijk verstoringen in de werking van de interne markt teweegbrengen en mogen niet verder reiken dan strikt onvermijdelijk is om de plotseling opgetreden moeilijkheden te overwinnen.

2. De Commissie en de andere lidstaten moeten van die vrijwaringsmaatregelen uiterlijk op het tijdstip van hun inwerkingtreding op de hoogte worden gebracht. De Commissie kan de Raad wederzijdse bijstand overeenkomstig artikel 143 aanbevelen.

3. Op aanbeveling van de Commissie en na raadpleging van het Economisch en Financieel Comité kan de Raad besluiten dat de betrokken lidstaat bovenbedoelde vrijwaringsmaatregelen moet wijzigen, schorsen of intrekken.

TITEL IX

WERKGELEGENHEID

Artikel 145

(oud artikel 125 VEG)

De lidstaten en de Unie streven overeenkomstig deze titel naar de ontwikkeling van een gecoördineerde strategie voor werkgelegenheid en in het bijzonder voor de bevordering van de scholing, de opleiding en het aanpassingsvermogen van de werknemers en arbeidsmarkten die soepel reageren op economische veranderingen teneinde de doelstellingen van artikel 3 van het Verdrag betreffende de Europese Unie te bereiken.

Artikel 146

(oud artikel 126 VEG)

1. De lidstaten dragen door middel van hun werkgelegenheidsbeleid bij tot het bereiken van de in artikel 145 bedoelde doelstellingen op een wijze die verenigbaar is met de overeenkomstig artikel 121, lid 2, aangenomen globale richtsnoeren voor het economische beleid van de lidstaten en van de Unie.

2. Rekening houdend met nationale gebruiken op het gebied van de verantwoordelijkheden van de sociale partners beschouwen de lidstaten het bevorderen van de werkgelegenheid als een aangelegenheid van gemeenschappelijke zorg en coördineren zij hun maatregelen op dit gebied binnen de Raad, overeenkomstig artikel 148.

Artikel 147

(oud artikel 127 VEG)

1. De Unie draagt bij tot een hoog werkgelegenheidsniveau door samenwerking tussen de lidstaten aan te moedigen en hun maatregelen te steunen en, indien nodig, aan te vullen. De bevoegdheden van de lidstaten worden daarbij geëerbiedigd.

2. Bij het bepalen en uitvoeren van het beleid en de activiteiten van de Unie wordt rekening gehouden met de doelstelling van een hoog werkgelegenheidsniveau.

Artikel 148

(oud artikel 128 VEG)

1. De Europese Raad beziet jaarlijks de werkgelegenheidssituatie in de Unie en neemt terzake conclusies aan, aan de hand van een gezamenlijk jaarverslag van de Raad en de Commissie.

2. Op basis van de conclusies van de Europese Raad stelt de Raad jaarlijks, op voorstel van de Commissie en na raadpleging van het Europees Parlement, het Economisch en Sociaal Comité, het Comité van de Regio's en het in artikel 150 genoemde Raadgevend Comité voor de werkgelegenheid, richtsnoeren op, waarmee de lidstaten in hun werkgelegenheidsbeleid rekening houden. Deze richtsnoeren moeten verenigbaar zijn met de overeenkomstig artikel 121, lid 2, aangenomen globale richtsnoeren.

3. Elke lidstaat legt jaarlijks aan de Raad en aan de Commissie een verslag voor over de belangrijkste maatregelen welke genomen zijn om zijn werkgelegenheidsbeleid ten uitvoer te leggen in het licht van de in lid 2 bedoelde richtsnoeren inzake werkgelegenheid.

4. Op basis van de in lid 3 bedoelde verslagen en na ontvangst van de adviezen van het Raadgevend Comité voor de werkgelegenheid verricht de Raad jaarlijks een onderzoek naar de tenuitvoerlegging van het werkgelegenheidsbeleid van de lidstaten in het licht van de richtsnoeren inzake werkgelegenheid. De Raad kan, op aanbeveling van de Commissie, aanbevelingen tot de lidstaten richten indien hij zulks in het licht van dat onderzoek dienstig acht.

5. Op basis van de resultaten van dat onderzoek brengen de Raad en de Commissie jaarlijks gezamenlijk verslag uit aan de Europese Raad over de werkgelegenheidssituatie in de Unie en over de tenuitvoerlegging van de richtsnoeren inzake werkgelegenheid.

Artikel 149

(oud artikel 129 VEG)

Het Europees Parlement en de Raad kunnen volgens de gewone wetgevingsprocedure, na raadpleging van het Economisch en Sociaal Comité en het Comité van de Regio's, stimuleringsmaatregelen aannemen die erop gericht zijn de samenwerking tussen de lidstaten aan te moedigen en hun werkgelegenheidsbeleid te ondersteunen door middel van initiatieven ter ontwikkeling van de uitwisseling van informatie en optimale praktijken, verstrekking van vergelijkende analyses en advies, alsmede bevordering van innoverende benaderingswijzen en evaluatie van ervaringen, in het bijzonder door gebruik te maken van proefprojecten.

Deze maatregelen houden geen harmonisatie van de wettelijke en bestuursrechtelijke bepalingen van de lidstaten in.

Artikel 150

(oud artikel 130 VEG)

Na raadpleging van het Europees Parlement stelt de Raad met gewone meerderheid een raadgevend comité voor de werkgelegenheid in teneinde de coördinatie van het werkgelegenheids- en arbeidsmarktbeleid van de lidstaten te bevorderen. Dit comité heeft tot taak:

— toe te zien op de werkgelegenheidssituatie en het werkgelegenheidsbeleid in de lidstaten en de Unie;

— onverminderd artikel 240, adviezen uit te brengen, hetzij op verzoek van de Raad of van de Commissie, hetzij op eigen initiatief, en bij te dragen aan de voorbereiding van de in artikel 148 bedoelde werkzaamheden van de Raad.

Voor de vervulling van zijn opdracht raadpleegt het comité de sociale partners.

Elke lidstaat en de Commissie benoemen elk twee leden van het comité.

TITEL X

SOCIALE POLITIEK

Artikel 151

(oud artikel 136 VEG)

De Unie en de lidstaten stellen zich, indachtig sociale grondrechten zoals vastgelegd in het op 18 oktober 1961 te Turijn ondertekend Europees Sociaal Handvest en in het Gemeenschapshandvest van de sociale grondrechten van de werkenden van 1989, ten doel de bevordering van de werkgelegenheid, de gestage verbetering van de levensomstandigheden en de arbeidsvoorwaarden, zodat de onderlinge aanpassing daarvan op de weg van de vooruitgang wordt mogelijk gemaakt, alsmede een adequate sociale bescherming, de sociale dialoog, de ontwikkeling van de menselijke hulpbronnen om een duurzaam hoog werkgelegenheidsniveau mogelijk te maken, en de bestrijding van uitsluiting.

Te dien einde leggen de Unie en de lidstaten maatregelen ten uitvoer waarin rekening wordt gehouden met de verscheidenheid van de nationale gebruiken, met name op het gebied van contractuele betrekkingen, alsmede met de noodzaak om het concurrentievermogen van de economie van de Unie te handhaven.

Zij zijn van mening dat een dergelijke ontwikkeling zal voortvloeien zowel uit de werking van de interne markt waardoor de harmonisatie der sociale stelsels zal worden bevorderd, als uit de in de Verdragen bepaalde procedures en het nader tot elkaar brengen van wettelijke en bestuursrechtelijke bepalingen.

Artikel 152

De Unie erkent en bevordert de rol van de sociale partners op het niveau van de Unie, en houdt daarbij rekening met de verschillen tussen de nationale stelsels. Zij bevordert hun onderlinge dialoog, met inachtneming van hun autonomie.

De tripartiete sociale top voor groei en werkgelegenheid levert een bijdrage tot de sociale dialoog.

Artikel 153

(oud artikel 137 VEG)

1. Ter verwezenlijking van de doelstellingen van artikel 151 wordt het optreden van de lidstaten op de volgende gebieden door de Unie ondersteund en aangevuld:

a) de verbetering van met name het arbeidsmilieu, om de veiligheid en de gezondheid van de werknemers te beschermen;

b) de arbeidsvoorwaarden;

c) de sociale zekerheid en de sociale bescherming van de werknemers;

d) de bescherming van de werknemers bij beëindiging van de arbeidsovereenkomst;

e) de informatie en de raadpleging van de werknemers;

f) de vertegenwoordiging en collectieve verdediging van de belangen van werknemers en werkgevers, met inbegrip van de medezeggenschap, onder voorbehoud van lid 5;

g) de werkgelegenheidsvoorwaarden voor onderdanen van derde landen die op wettige wijze op het grondgebied van de Unie verblijven;

h) de integratie van personen die van de arbeidsmarkt zijn uitgesloten, onverminderd artikel 166;

i) de gelijkheid van mannen en vrouwen wat hun kansen op de arbeidsmarkt en de behandeling op het werk betreft;

j) de bestrijding van sociale uitsluiting;

k) de modernisering van de stelsels voor sociale bescherming, onverminderd punt c).

2. Te dien einde kunnen het Europees Parlement en de Raad:

a) maatregelen aannemen die erop gericht zijn de samenwerking tussen de lidstaten aan te moedigen door middel van initiatieven ter verbetering van de kennis, ontwikkeling van de uitwisseling van informatie en optimale praktijken, bevordering van innoverende benaderingswijzen en evaluatie van ervaringen, met uitsluiting van harmonisatie van de wettelijke en bestuursrechtelijke bepalingen van de lidstaten;

b) op de in lid 1, onder a) tot en met i), bedoelde gebieden door middel van richtlijnen minimumvoorschriften vaststellen die geleidelijk van toepassing zullen worden, met inachtneming van de in elk van de lidstaten bestaande omstandigheden en technische voorschriften. In deze richtlijnen wordt vermeden zodanige administratieve, financiële en juridische verplichtingen op te leggen dat de oprichting en ontwikkeling van kleine en middelgrote ondernemingen daardoor zou kunnen worden belemmerd.

Het Europees Parlement en de Raad besluiten volgens de gewone wetgevingsprocedure na raadpleging van het Economisch en Sociaal Comité en het Comité van de Regio's.

Op de in lid 1, onder c), d), f) en g), bedoelde gebieden besluit de Raad volgens een bijzondere wetgevingsprocedure, met eenparigheid van stemmen, na raadpleging van het Europees Parlement en de beide Comités.

De Raad kan op voorstel van de Commissie en na raadpleging van het Europees Parlement met eenparigheid van stemmen besluiten dat de gewone wetgevingsprocedure van toepassing is op lid 1, punten d), f) en g).

3. Een lidstaat kan de sociale partners, indien zij gezamenlijk daarom verzoeken, belasten met de uitvoering van de krachtens lid 2 vastgestelde richtlijnen of, in voorkomend geval, de uitvoering van een overeenkomstig artikel 155 vastgesteld besluit van de Raad.

In dat geval verzekert de lidstaat zich ervan dat de sociale partners, uiterlijk op de datum waarop een richtlijn of een besluit moet zijn omgezet of uitgevoerd, de nodige maatregelen bij overeenkomst hebben ingevoerd; de betrokken lidstaat moet zelf alle maatregelen treffen om de in de betrokken richtlijn of het betrokken besluit voorgeschreven resultaten te allen tijde te kunnen waarborgen.

4. De krachtens dit artikel vastgestelde bepalingen:

— laten het recht van de lidstaten om de fundamentele beginselen van hun socialezekerheidsstelsel vast te stellen onverlet en mogen geen aanmerkelijke gevolgen hebben voor het financiële evenwicht van dat stelsel;

— beletten niet dat een lidstaat maatregelen met een hogere graad van bescherming handhaaft of invoert welke met de Verdragen verenigbaar zijn.

5. Dit artikel is niet van toepassing op de beloning, het recht van vereniging, het stakingsrecht of het recht tot uitsluiting.

Artikel 154

(oud artikel 138 VEG)

1. De Commissie heeft tot taak de raadpleging van de sociale partners op het niveau van de Unie te bevorderen en treft alle maatregelen die nuttig kunnen zijn om de dialoog tussen de partners te vergemakkelijken door middel van een evenwichtige ondersteuning van de partijen.

2. Daartoe raadpleegt de Commissie, alvorens voorstellen op het gebied van de sociale politiek in te dienen, de sociale partners over de mogelijke richting van een optreden van de Unie.

3. Indien de Commissie na deze raadpleging van mening is dat een optreden van de Unie wenselijk is, raadpleegt zij de sociale partners over de inhoud van het overwogen voorstel. De sociale partners doen de Commissie een advies of, in voorkomend geval, een aanbeveling toekomen.

4. Ter gelegenheid van de in de leden 2 en 3 bedoelde raadplegingen kunnen de sociale partners de Commissie in kennis stellen van hun wens om het in artikel 155 bedoelde proces in te leiden. Dit proces neemt maximaal negen maanden in beslag, tenzij de betrokken sociale partners en de Commissie gezamenlijk besluiten tot verlenging.

Artikel 155

(oud artikel 139 VEG)

1. De dialoog tussen de sociale partners op het niveau van de Unie kan, indien de sociale partners zulks wensen, leiden tot contractuele betrekkingen, met inbegrip van overeenkomsten.

2. De tenuitvoerlegging van de op het niveau van de Unie gesloten overeenkomsten geschiedt hetzij volgens de procedures en gebruiken die eigen zijn aan de sociale partners en aan de lidstaten, hetzij, voor zaken die onder artikel 153 vallen, op gezamenlijk verzoek van de ondertekenende partijen, door een besluit van de Raad op voorstel van de Commissie. Het Europees Parlement wordt hiervan in kennis gesteld.

De Raad besluit met eenparigheid van stemmen wanneer de betrokken overeenkomst één of meer bepalingen bevat die betrekking hebben op één van de gebieden waarvoor krachtens artikel 153, lid 2, eenparigheid van stemmen vereist is.

Artikel 156

(oud artikel 140 VEG)

Ter verwezenlijking van de doelstellingen van artikel 151 en onverminderd de andere bepalingen van de Verdragen, bevordert de Commissie de samenwerking tussen de lidstaten en vergemakkelijkt zij de coördinatie van hun optreden op alle onder dit hoofdstuk vallende gebieden van de sociale politiek, met name op het terrein van:

— de werkgelegenheid,

— het arbeidsrecht en de arbeidsvoorwaarden,

— de beroepsopleiding en de voortgezette vorming,

— de sociale zekerheid,

— de voorkoming van arbeidsongevallen en beroepsziekten,

— de arbeidshygiëne,

— het recht om zich te organiseren in vakverenigingen en van collectieve onderhandelingen tussen werkgevers en werknemers.

Te dien einde werkt de Commissie nauw samen met de lidstaten bij het verrichten van studies, het uitbrengen van adviezen en het organiseren van overleg zowel omtrent vraagstukken op nationaal niveau als omtrent vraagstukken die de internationale organisaties aangaan, met name initiatieven om richtsnoeren en indicatoren vast te stellen, de uitwisseling van beste praktijken te regelen en de nodige elementen met het oog op periodieke controle en evaluatie te verzamelen. Het Europees Parlement wordt ten volle in kennis gesteld.

Alvorens de in dit artikel bedoelde adviezen uit te brengen, raadpleegt de Commissie het Economisch en Sociaal Comité.

Artikel 157

(oud artikel 141 VEG)

1. Iedere lidstaat draagt er zorg voor dat het beginsel van gelijke beloning van mannelijke en vrouwelijke werknemers voor gelijke of gelijkwaardige arbeid wordt toegepast.

2. Onder beloning in de zin van dit artikel dient te worden verstaan het gewone basis- of minimumloon of -salaris en alle overige voordelen in geld of in natura die de werknemer uit hoofde van zijn dienstbetrekking direct of indirect van de werkgever ontvangt.

Gelijke beloning zonder onderscheid naar kunne houdt in:

a) dat de beloning voor gelijke arbeid in stukloon wordt vastgesteld op basis van eenzelfde maatstaf;

b) dat de beloning voor arbeid in tijdloon dezelfde is voor eenzelfde functie.

3. Het Europees Parlement en de Raad nemen volgens de gewone wetgevingsprocedure en na raadpleging van het Economisch en Sociaal Comité maatregelen aan om de toepassing te waarborgen van het beginsel van gelijke kansen en gelijke behandeling van mannen en vrouwen in werkgelegenheid en beroep, met inbegrip van het beginsel van gelijke beloning voor gelijke of gelijkwaardige arbeid.

4. Het beginsel van gelijke behandeling belet niet dat een lidstaat, om volledige gelijkheid van mannen en vrouwen in het beroepsleven in de praktijk te verzekeren, maatregelen handhaaft of aanneemt waarbij specifieke voordelen worden ingesteld om de uitoefening van een beroepsactiviteit door het ondervertegenwoordigde geslacht te vergemakkelijken of om nadelen in de beroepsloopbaan te voorkomen of te compenseren.

Artikel 158

(oud artikel 142 VEG)

De lidstaten streven ernaar de bestaande gelijkwaardigheid van de bepalingen omtrent betaalde vakantie te handhaven.

Artikel 159

(oud artikel 143 VEG)

De Commissie stelt ieder jaar een verslag op over de stand van de verwezenlijking van de doelstellingen van artikel 136, met inbegrip van de demografische situatie in de Unie. Zij zendt dit verslag toe aan het Europees Parlement, de Raad en het Economisch en Sociaal Comité.

Artikel 160

(oud artikel 144 VEG)

De Raad stelt na raadpleging van het Europees Parlement met gewone meerderheid van stemmen een comité voor sociale bescherming met een adviestaak in teneinde de samenwerking tussen de lidstaten onderling en met de Commissie op het gebied van de sociale bescherming te bevorderen. Het comité heeft tot taak:

— toe te zien op de sociale situatie en de ontwikkeling van het beleid inzake sociale bescherming in de lidstaten en de Unie;

— de uitwisseling van informatie, ervaringen en goede praktijken tussen de lidstaten onderling en met de Commissie te vergemakkelijken;

— onverminderd artikel 240, verslagen op te stellen, adviezen uit te brengen of andere activiteiten te ontplooien op gebieden die onder zijn bevoegdheid vallen, hetzij op verzoek van de Raad of de Commissie, hetzij op eigen initiatief.

Voor de vervulling van zijn opdracht legt het comité de nodige contacten met de sociale partners.

Iedere lidstaat en de Commissie benoemen twee leden van het comité.

Artikel 161

(oud artikel 145 VEG)

In haar jaarverslag aan het Europees Parlement wijdt de Commissie een afzonderlijk hoofdstuk aan de ontwikkeling van de sociale toestand in de Unie.

Het Europees Parlement kan de Commissie verzoeken verslagen op te stellen over bijzondere vraagstukken inzake de sociale toestand.

TITEL XI

HET EUROPEES SOCIAAL FONDS

Artikel 162

(oud artikel 146 VEG)

Teneinde de werkgelegenheid voor de werknemers in de interne markt te verbeteren en zodoende bij te dragen tot verhoging van de levensstandaard, wordt in het kader van de volgende bepalingen een Europees Sociaal Fonds opgericht; dit Fonds heeft ten doel binnen de Unie de tewerkstelling te vergemakkelijken en de geografische en beroepsmobiliteit van de werknemers te bevorderen, alsmede de aanpassing aan veranderingen in het bedrijfsleven en in productiestelsels gemakkelijker te maken, met name door beroepsopleiding en omscholing.

Artikel 163

(oud artikel 147 VEG)

Het beheer van het Fonds berust bij de Commissie.

De Commissie wordt in deze taak bijgestaan door een comité dat onder het voorzitterschap staat van een lid van de Commissie en samengesteld is uit vertegenwoordigers van de regeringen en van de vakverenigingen van werknemers en van werkgevers.

Artikel 164

(oud artikel 148 VEG)

Het Europees Parlement en de Raad stellen volgens de gewone wetgevingsprocedure en na raadpleging van het Economisch en Sociaal Comité en het Comité van de Regio's de uitvoeringsverordeningen betreffende het Europees Sociaal Fonds vast.

TITEL XII

ONDERWIJS, BEROEPSOPLEIDING, JEUGD EN SPORT

Artikel 165

(oud artikel 149 VEG)

1. De Unie draagt bij tot de ontwikkeling van onderwijs van hoog gehalte door samenwerking tussen de lidstaten aan te moedigen en zo nodig door hun activiteiten te ondersteunen en aan te vullen, met volledige eerbiediging van de verantwoordelijkheid van de lidstaten voor de inhoud van het onderwijs en de opzet van het onderwijsstelsel en van hun culturele en taalkundige verscheidenheid.

De Unie draagt bij tot de bevordering van de Europese inzet op sportgebied, rekening houdend met haar specifieke kenmerken, haar op vrijwilligerswerk berustende structuren en haar sociale en educatieve functie.

2. Het optreden van de Unie is erop gericht:

— de Europese dimensie in het onderwijs tot ontwikkeling te brengen, met name door onderricht in en verspreiding van de talen der lidstaten;

— de mobiliteit van studenten en docenten te bevorderen, mede door de academische erkenning van diploma's en studietijdvakken aan te moedigen;

— de samenwerking tussen onderwijsinstellingen te bevorderen;

— de uitwisseling te bevorderen van informatie en ervaring omtrent de gemeenschappelijke vraagstukken waarmee de onderwijsstelsels van de lidstaten worden geconfronteerd;

— de ontwikkeling van uitwisselingsprogramma's voor jongeren en jongerenwerkers te bevorderen, en de deelneming van jongeren aan het democratisch leven van Europa aan te moedigen;

— de ontwikkeling van het onderwijs op afstand te stimuleren;

— de Europese dimensie van de sport te ontwikkelen, door de eerlijkheid en de openheid van sportcompetities en de samenwerking tussen de verantwoordelijke sportorganisaties te bevorderen, en door de fysieke en morele integriteit van sportlieden, met name jonge sporters, te beschermen.

3. De Unie en de lidstaten bevorderen de samenwerking met derde landen en met de inzake onderwijs en sport bevoegde internationale organisaties, met name met de Raad van Europa.

4. Om bij te dragen tot de verwezenlijking van de doelstellingen van dit artikel:

— nemen het Europees Parlement en de Raad, volgens de gewone wetgevingsprocedure en na raadpleging van het Economisch en Sociaal Comité en het Comité van de Regio's, stimuleringsmaatregelen aan, met uitsluiting van harmonisatie van de wettelijke en bestuursrechtelijke bepalingen van de lidstaten,

— neemt de Raad, op voorstel van de Commissie, aanbevelingen aan.

Artikel 166

(oud artikel 150 VEG)

1. De Unie legt inzake beroepsopleiding een beleid ten uitvoer waardoor de activiteiten van de lidstaten worden versterkt en aangevuld, met volledige eerbiediging van de verantwoordelijkheid van de lidstaten voor de inhoud en de opzet van de beroepsopleiding.

2. Het optreden van de Unie is erop gericht:

— de aanpassing aan veranderingen in het bedrijfsleven te vergemakkelijken, met name door beroepsopleiding en omscholing;

— door verbetering van de initiële beroepsopleiding en van bij- en nascholing, de opneming en de wederopneming op de arbeidsmarkt te bevorderen;

— de toegang tot beroepsopleidingen te vergemakkelijken en de mobiliteit van opleiders en leerlingen, met name jongeren, te bevorderen;

— de samenwerking inzake opleiding tussen onderwijs- of opleidingsinstellingen en ondernemingen te bevorderen;

— de uitwisseling te bevorderen van informatie en ervaring omtrent de gemeenschappelijke vraagstukken waarmee de opleidingsstelsels van de lidstaten worden geconfronteerd.

3. De Unie en de lidstaten bevorderen de samenwerking met derde landen en met de inzake beroepsopleiding bevoegde internationale organisaties.

4. Het Europees Parlement en de Raad nemen, volgens de gewone wetgevingsprocedure en na raadpleging van het Economisch en Sociaal Comité en het Comité van de Regio's, maatregelen aan die bijdragen tot de verwezenlijking van de doelstellingen van dit artikel, met uitsluiting van harmonisatie van de wettelijke en bestuursrechtelijk bepalingen van de lidstaten, en de Raad neemt, op voorstel van de Commissie, aanbevelingen aan.

TITEL XIII

CULTUUR

Artikel 167

(oud artikel 151 VEG)

1. De Unie draagt bij tot de ontplooiing van de culturen van de lidstaten onder eerbiediging van de nationale en regionale verscheidenheid van die culturen, maar tegelijk ook de nadruk leggend op het gemeenschappelijk cultureel erfgoed.

2. Het optreden van de Unie is erop gericht de samenwerking tussen de lidstaten aan te moedigen en zo nodig hun activiteiten op de volgende gebieden te ondersteunen en aan te vullen:

— verbetering van de kennis en verbreiding van de cultuur en de geschiedenis van de Europese volkeren,

— instandhouding en bescherming van het cultureel erfgoed van Europees belang,

— culturele uitwisseling op niet-commerciële basis,

— scheppend werk op artistiek en literair gebied, mede in de audiovisuele sector.

3. De Unie en de lidstaten bevorderen de samenwerking met derde landen en met de inzake cultuur bevoegde internationale organisaties, met name met de Raad van Europa.

4. De Unie houdt bij haar optreden uit hoofde van andere bepalingen van de Verdragen rekening met de culturele aspecten, met name om de culturele verscheidenheid te eerbiedigen en te bevorderen.

5. Om bij te dragen tot de verwezenlijking van de doelstellingen van dit artikel:

— nemen het Europees Parlement en de Raad, volgens de gewone wetgevingsprocedure en na raadpleging van het Comité van de Regio's, stimuleringsmaatregelen aan, met uitsluiting van harmonisatie van de wettelijke en bestuursrechtelijke bepalingen van de lidstaten;

— neemt de Raad, op voorstel van de Commissie, aanbevelingen aan.

TITEL XIV

VOLKSGEZONDHEID

Artikel 168

(oud artikel 152 VEG)

1. Bij de bepaling en de uitvoering van elk beleid en elk optreden van de Unie wordt een hoog niveau van bescherming van de menselijke gezondheid verzekerd.

Het optreden van de Unie, dat een aanvulling vormt op het nationale beleid, is gericht op verbetering van de volksgezondheid, preventie van ziekten en aandoeningen bij de mens en het wegnemen van bronnen van gevaar voor de lichamelijke en geestelijke gezondheid. Dit optreden omvat de bestrijding van grote bedreigingen van de gezondheid, door het bevorderen van onderzoek naar de oorzaken, de overdracht en de preventie daarvan, alsmede door het bevorderen van gezondheidsvoorlichting en gezondheidsonderwijs, en de controle van, de alarmering bij en de bestrijding van ernstige grensoverschrijdende bedreigingen van de gezondheid.

De Unie vult het optreden van de lidstaten aan ter vermindering van de schade aan de gezondheid door drugsgebruik, met inbegrip van voorlichting en preventie.

2. De Unie moedigt samenwerking tussen de lidstaten op de in dit artikel bedoelde gebieden aan en steunt zo nodig hun optreden. Zij moedigt in het bijzonder aan dat de lidstaten samenwerken ter verbetering van de complementariteit van hun gezondheidsdiensten in de grensgebieden.

De lidstaten coördineren onderling, in verbinding met de Commissie, hun beleid en programma's op de in lid 1 bedoelde gebieden. De Commissie kan, in nauw contact met de lidstaten, alle dienstige initiatieven nemen om deze coördinatie te bevorderen, met name initiatieven om richtsnoeren en indicatoren vast te stellen, de uitwisseling van beste praktijken te regelen en de nodige elementen met het oog op periodieke controle en evaluatie te verzamelen. Het Europees Parlement wordt ten volle in kennis gesteld.

3. De Unie en de lidstaten bevorderen de samenwerking met derde landen en met de inzake volksgezondheid bevoegde internationale organisaties.

4. In afwijking van artikel 2, lid 5, en artikel 6, onder a), en overeenkomstig artikel 4, lid 2, onder k), dragen het Europees Parlement en de Raad volgens de gewone wetgevingsprocedure, na raadpleging van het Economisch en Sociaal Comité en het Comité van de Regio's, bij tot de verwezenlijking van de doelstellingen van dit artikel, om gemeenschappelijke veiligheidskwesties het hoofd te bieden, door:

a) maatregelen aan te nemen waarbij hoge kwaliteits- en veiligheidseisen worden gesteld aan organen en stoffen van menselijke oorsprong, bloed en bloedderivaten; deze maatregelen beletten niet dat een lidstaat maatregelen voor een hogere graad van bescherming handhaaft of treft;

b) maatregelen op veterinair en fytosanitair gebied aan te nemen die rechtstreeks gericht zijn op de bescherming van de volksgezondheid,

c) maatregelen waarbij hoge kwaliteits- en veiligheidseisen worden gesteld aan geneesmiddelen en medische hulpmiddelen.

5. Het Europees Parlement en de Raad kunnen, volgens de gewone wetgevingsprocedure en na raadpleging van het Economisch en Sociaal Comité en het Comité van de Regio's, ook stimuleringsmaatregelen vaststellen die gericht zijn op de bescherming en de verbetering van de menselijke gezondheid en met name de bestrijding van grote grensoverschrijdende bedreigingen van de gezondheid, maatregelen betreffende de controle van, de alarmering bij en de bestrijding van ernstige grensoverschrijdende bedreigingen van de gezondheid, alsook maatregelen die rechtstreeks verband houden met de bescherming van de volksgezondheid ter zake van tabak en misbruik van alcohol, met uitsluiting van enige harmonisering van de wettelijke en bestuursrechtelijke bepalingen van de lidstaten.

6. De Raad kan, op voorstel van de Commissie, ook aanbevelingen aannemen met het oog op de doelstellingen van dit artikel.

7. Het optreden van de Unie eerbiedigt de verantwoordelijkheden van de lidstaten met betrekking tot de bepaling van hun gezondheidsbeleid, alsmede de organisatie en de verstrekking van gezondheidsdiensten en

geneeskundige verzorging. De verantwoordelijkheden van de lidstaten omvatten het beheer van gezondheidsdiensten en geneeskundige verzorging, alsmede de allocatie van de daaraan toegewezen middelen. De in lid 4, onder a), bedoelde maatregelen doen geen afbreuk aan de nationale voorschriften inzake donatie en geneeskundig gebruik van organen en bloed.

TITEL XV

CONSUMENTENBESCHERMING

Artikel 169

(oud artikel 153 VEG)

1. Om de belangen van de consumenten te bevorderen en een hoog niveau van consumentenbescherming te waarborgen, draagt de Unie bij tot de bescherming van de gezondheid, de veiligheid en de economische belangen van de consumenten alsmede tot de bevordering van hun recht op voorlichting en vorming, en hun recht van vereniging om hun belangen te behartigen.

2. De Unie draagt bij tot de verwezenlijking van de in lid 1 genoemde doelstellingen door middel van:

a) maatregelen die zij op grond van artikel 114 in het kader van de totstandbrenging van de interne markt neemt;

b) maatregelen om het beleid van de lidstaten te ondersteunen, aan te vullen en te controleren.

3. Het Europees Parlement en de Raad nemen volgens de gewone wetgevingsprocedure en na raadpleging van het Economisch en Sociaal Comité de maatregelen, bedoeld in lid 2, onder b), aan.

4. De uit hoofde van lid 3 aangenomen maatregelen beletten niet dat een lidstaat maatregelen voor een hogere graad van bescherming treft of handhaaft. Deze maatregelen moeten verenigbaar zijn met dit Verdrag. Zij worden ter kennis van de Commissie gebracht.

TITEL XVI

TRANSEUROPESE NETWERKEN

Artikel 170

(oud artikel 154 VEG)

1. Teneinde bij te dragen tot de verwezenlijking van de in de artikelen 26 en 174 bedoelde doelstellingen en om de burgers van de Unie, de economische subjecten, alsmede de regionale en lokale gemeenschappen in staat te stellen ten volle profijt te trekken van de voordelen die uit de totstandkoming van een ruimte zonder binnengrenzen voortvloeien, draagt de Unie bij tot de totstandbrenging en ontwikkeling van trans-Europese netwerken op het gebied van vervoers-, telecommunicatie- en energie-infrastructuur.

2. In het kader van een stelsel van open en concurrerende markten is het optreden van de Unie gericht op de bevordering van de onderlinge koppeling en interoperabiliteit van de nationale netwerken, alsmede van de toegang tot deze netwerken. Daarbij wordt met name rekening gehouden met de noodzaak de insulaire, niet aan zee grenzende en perifere regio's met de centrale regio's van de Unie te verbinden.

Artikel 171

(oud artikel 155 VEG)

1. Voor de verwezenlijking van de in artikel 170 genoemde doelstellingen:

— stelt de Unie een geheel van richtsnoeren op betreffende de doelstellingen, de prioriteiten en de grote lijnen van de op het gebied van trans-Europese netwerken overwogen maatregelen; in deze richtsnoeren worden projecten van gemeenschappelijk belang aangegeven;

— treft de Unie alle maatregelen die nodig kunnen blijken om de interoperabiliteit van de netwerken te verzekeren, met name op het gebied van de harmonisatie van de technische normen;

— kan de Unie steun verlenen aan door de lidstaten gesteunde projecten van gemeenschappelijk belang, die als zodanig zijn aangegeven in het kader van de in het eerste streepje bedoelde richtsnoeren met name in de vorm van uitvoerbaarheidsstudies, garanties voor leningen, of rentesubsidies; de Unie kan ook door middel van het overeenkomstig artikel 177 opgerichte Cohesiefonds bijdragen aan de financiering van specifieke projecten in lidstaten op het terrein van de vervoersinfrastructuur.

Bij het optreden van de Unie wordt rekening gehouden met de potentiële economische levensvatbaarheid van de projecten.

2. De lidstaten coördineren onderling, in verbinding met de Commissie, het nationale beleid dat van grote invloed kan zijn op de verwezenlijking van de in artikel 170 bedoelde doelstellingen. De Commissie kan in nauwe samenwerking met de lidstaten alle dienstige initiatieven nemen om deze coördinatie te bevorderen.

3. De Unie kan besluiten met derde landen samen te werken om projecten van gemeenschappelijk belang te bevorderen en de interoperabiliteit van de netwerken te verzekeren.

Artikel 172

(oud artikel 156 VEG)

De in artikel 171, lid 1, bedoelde richtsnoeren en andere maatregelen worden door het Europees Parlement en de Raad vastgesteld volgens de gewone wetgevingsprocedure en na raadpleging van het Economisch en Sociaal Comité en het Comité van de Regio's.

Voor richtsnoeren en projecten van gemeenschappelijk belang die betrekking hebben op het grondgebied van een lidstaat, is de goedkeuring van de betrokken lidstaat vereist.

TITEL XVII

INDUSTRIE

Artikel 173

(oud artikel 157 VEG)

1. De Unie en de lidstaten dragen er zorg voor dat de omstandigheden nodig voor het concurrentievermogen van de industrie van de Unie, aanwezig zijn.

Hiertoe is hun optreden, overeenkomstig een systeem van open en concurrerende markten, erop gericht:

— de aanpassing van de industrie aan structurele wijzigingen te bespoedigen;

— een gunstig klimaat voor het ontplooien van initiatieven en voor de ontwikkeling van ondernemingen in de gehele Unie, met name van het midden- en kleinbedrijf, te bevorderen;

— een gunstig klimaat voor de samenwerking tussen ondernemingen te bevorderen;

— een betere benutting van het industriële potentieel van het beleid inzake innovatie, onderzoek en technologische ontwikkeling te stimuleren.

2. De lidstaten plegen, in verbinding met de Commissie, onderling overleg en coördineren, voor zover nodig, hun activiteiten. De Commissie kan initiatieven nemen om deze coördinatie te bevorderen, met name initiatieven om richtsnoeren en indicatoren vast te stellen, de uitwisseling van beste praktijken te organiseren en in de nodige elementen te voorzien met het oog op periodieke controle en evaluatie. Het Europees Parlement wordt ten volle in kennis gesteld.

3. De Unie draagt bij tot de verwezenlijking van de doelstellingen van lid 1 door middel van haar beleid en optreden uit hoofde van andere bepalingen van de Verdragen. Het Europees Parlement en de Raad kunnen volgens de gewone wetgevingsprocedure na raadpleging van het Economisch en Sociaal Comité specifieke maatregelen vaststellen ter ondersteuning van de activiteiten die in de lidstaten worden ondernomen om de doelstellingen van lid 1 te verwezenlijken met uitsluiting van enige harmonisering van de wettelijke en bestuursrechtelijke bepalingen van de lidstaten.

Deze titel verschaft geen grondslag voor invoering door de Unie van maatregelen waardoor de mededinging kan worden vervalst of die belastingbepalingen of bepalingen betreffende de rechten en belangen van werknemers inhouden.

TITEL XVIII

ECONOMISCHE, SOCIALE EN TERRITORIALE SAMENHANG

Artikel 174

(oud artikel 158 VEG)

Teneinde de harmonische ontwikkeling van de Unie in haar geheel te bevorderen, ontwikkelt en vervolgt de Unie haar optreden gericht op de versterking van de economische, sociale en territoriale samenhang.

De Unie stelt zich in het bijzonder ten doel, de verschillen tussen de ontwikkelingsniveaus van de onderscheiden regio's en de achterstand van de minst begunstigde regio's te verkleinen.

Wat betreft die regio's wordt bijzondere aandacht besteed aan de plattelandsgebieden, de regio's die een industriële overgang doormaken, en de regio's die kampen met ernstige en permanente natuurlijke of demografische belemmeringen, zoals de meest noordelijke regio's met een zeer geringe bevolkingsdichtheid, alsmede insulaire, grensoverschrijdende en berggebieden.

Artikel 175

(oud artikel 159 VEG)

De lidstaten voeren hun economische beleid en coördineren dit mede met het oog op het verwezenlijken van de doelstellingen van artikel 174. De vaststelling en de tenuitvoerlegging van het beleid en van de maatregelen van de Unie en de totstandbrenging van de interne markt houden rekening met de doelstellingen van artikel 174 en dragen bij tot de verwezenlijking daarvan. De Unie ondersteunt deze verwezenlijking tevens door haar optreden via de structuurfondsen (Europees Oriëntatie- en Garantiefonds voor de Landbouw, afdeling Oriëntatie, Europees Sociaal Fonds, Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling), de Europese Investeringsbank en de andere bestaande financieringsinstrumenten.

De Commissie brengt om de drie jaar aan het Europees Parlement, de Raad, het Economisch en Sociaal Comité en het Comité van de Regio's verslag uit over de vooruitgang die is geboekt bij de verwezenlijking van de economische, sociale en territoriale samenhang, alsmede over de wijze waarop de diverse in dit artikel bedoelde middelen daartoe hebben bijgedragen. Dit verslag gaat in voorkomend geval vergezeld van passende voorstellen.

Indien specifieke maatregelen buiten de fondsen om noodzakelijk blijken, kunnen zulke maatregelen, onverminderd de maatregelen waartoe in het kader van ander beleid van de Unie wordt besloten, door het Europees Parlement en de Raad volgens de gewone wetgevingsprocedure na raadpleging van het Economisch en Sociaal Comité en het Comité van de Regio's worden vastgesteld.

Artikel 176

(oud artikel 160 VEG)

Het Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling is bedoeld om een bijdrage te leveren aan het ongedaan maken van de belangrijkste regionale onevenwichtigheden in de Unie door deel te nemen aan de ontwikkeling en de structurele aanpassing van regio's met een ontwikkelingsachterstand en aan de omschakeling van industriegebieden met afnemende economische activiteit.

Artikel 177

(oud artikel 161 VEG)

Onverminderd artikel 178 stellen het Europees Parlement en de Raad volgens de gewone wetgevingsprocedure bij verordeningen en na raadpleging van het Economisch en Sociaal Comité en het Comité van de Regio's, de taken, de prioritaire doelstellingen en de organisatie van de structuurfondsen vast, hetgeen ook samenvoeging van de fondsen kan omvatten. Volgens dezelfde procedure worden tevens de algemene regels vastgesteld die voor deze fondsen gelden, alsmede de bepalingen die nodig zijn voor de doeltreffende werking van de fondsen en de coördinatie tussen de fondsen onderling en met de andere bestaande financieringsinstrumenten.

Een volgens dezelfde procedure opgericht Cohesiefonds levert een financiële bijdrage aan projecten op het gebied van milieu en trans-Europese netwerken in de sfeer van de vervoersinfrastructuur.

Artikel 178

(oud artikel 162 VEG)

De toepassingsverordeningen met betrekking tot het Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling worden door het Europees Parlement en de Raad volgens de gewone wetgevingsprocedure en na raadpleging van het Economisch en Sociaal Comité en het Comité van de Regio's vastgesteld.

Ten aanzien van het Europees Oriëntatie- en Garantiefonds voor de Landbouw, afdeling Oriëntatie, en het Europees Sociaal Fonds blijven onderscheidenlijk de artikelen 43 en 164 van toepassing.

TITEL XIX

ONDERZOEK EN TECHNOLOGISCHE ONTWIKKELING EN RUIMTE

Artikel 179

(oud artikel 163 VEG)

1. De Unie heeft tot doel haar wetenschappelijke en technologische grondslagen te versterken door de totstandbrenging van een Europese onderzoeksruimte waarbinnen onderzoekers, wetenschappelijke kennis en technologieën vrij circuleren, tot de ontwikkeling van het concurrentievermogen van de Unie en van haar industrie bij te dragen en de onderzoeksactiviteiten te bevorderen die uit hoofde van andere hoofdstukken van de Verdragen nodig worden geacht.

2. Te dien einde stimuleert zij in de gehele Unie de ondernemingen, met inbegrip van kleine en middelgrote ondernemingen, de onderzoekcentra en de universiteiten bij hun inspanningen op het gebied van hoogwaardig onderzoek en hoogwaardige technologische ontwikkeling; zij ondersteunt hun streven naar onderlinge samenwerking, waarbij het beleid er vooral op gericht is onderzoekers in staat te stellen vrijelijk samen te werken over de grenzen heen, en ondernemingen in staat te stellen de mogelijkheden van de interne markt ten volle te benutten, in het bijzonder door openstelling van de nationale overheidsopdrachten, vaststelling van gemeenschappelijke normen en opheffing van de wettelijke en fiscale belemmeringen welke die samenwerking in de weg staan.

3. Alle activiteiten van de Unie uit hoofde van de Verdragen, met inbegrip van demonstratieprojecten, op het gebied van onderzoek en technologische ontwikkeling worden vastgesteld en ten uitvoer gelegd overeenkomstig het bepaalde in deze titel.

Artikel 180

(oud artikel 164 VEG)

Voor de verwezenlijking van deze doelstellingen onderneemt de Unie de volgende activiteiten, die de activiteiten van de lidstaten aanvullen:

a) tenuitvoerlegging van programma's voor onderzoek, technologische ontwikkeling en demonstratie, waarbij de samenwerking met en tussen ondernemingen, onderzoekcentra en universiteiten wordt bevorderd;

b) bevordering van de samenwerking met derde landen en internationale organisaties inzake onderzoek, technologische ontwikkeling en demonstratie in de Unie;

c) verspreiding en exploitatie van de resultaten van de activiteiten inzake onderzoek, technologische ontwikkeling en demonstratie in de Unie;

d) stimulering van de opleiding en de mobiliteit van onderzoekers in de Unie.

Artikel 181

(oud artikel 165 VEG)

1. De Unie en de lidstaten coördineren hun activiteiten op het gebied van onderzoek en technologische ontwikkeling, teneinde de wederzijdse samenhang van het beleid van de lidstaten en het beleid van de Unie te verzekeren.

2. De Commissie kan in nauwe samenwerking met de lidstaten alle dienstige initiatieven nemen om de in lid 1 bedoelde coördinatie te bevorderen, met name initiatieven om richtsnoeren en indicatoren vast te stellen, de uitwisseling van beste praktijken te organiseren en in de nodige elementen te voorzien met het oog op periodieke controle en evaluatie. Het Europees Parlement wordt ten volle in kennis gesteld.

Artikel 182

(oud artikel 166 VEG)

1. Het Europees Parlement en de Raad stellen, volgens de gewone wetgevingsprocedure en na raadpleging van het Economisch en Sociaal Comité, een meerjarenkaderprogramma vast waarin alle activiteiten van de Unie zijn opgenomen.

In dit kaderprogramma:

— worden de wetenschappelijke en technologische doelstellingen die met de in artikel 180 bedoelde activiteiten moeten worden verwezenlijkt, alsmede de daarmee samenhangende prioriteiten vastgesteld;

— worden de grote lijnen van deze activiteiten aangegeven;

— worden het totale maximumbedrag van en nadere regels voor de financiële deelneming van de Unie aan het kaderprogramma alsmede de onderscheiden deelbedragen voor elk van de overwogen activiteiten vastgesteld.

2. Het kaderprogramma wordt naar gelang van de ontwikkeling van de situatie aangepast of aangevuld.

3. Het kaderprogramma wordt ten uitvoer gelegd door middel van specifieke programma's die binnen elke activiteit worden ontwikkeld. In elk specifiek programma worden de nadere bepalingen voor de uitvoering ervan, de looptijd en de noodzakelijk geachte middelen vastgesteld. Het totaal van de in de specifieke programma's vastgestelde noodzakelijk geachte bedragen mag niet meer belopen dan het voor het kaderprogramma en voor elke activiteit vastgestelde totale maximumbedrag.

4. De Raad stelt de specifieke programma's vast overeenkomstig een bijzondere wetgevingsprocedure en na raadpleging van het Europees Parlement en het Economisch en Sociaal Comité.

5. Ter aanvulling op de in het meerjarenkaderprogramma geplande activiteiten stellen het Europees Parlement en de Raad, volgens de gewone wetgevingsprocedure en na raadpleging van het Economisch en Sociaal Comité, de maatregelen vast die nodig zijn om de Europese onderzoeksruimte te realiseren.

Artikel 183

(oud artikel 167 VEG)

Voor de tenuitvoerlegging van het meerjarenkaderprogramma bepaalt de Unie:

— de regels voor de deelneming van ondernemingen, onderzoekcentra en universiteiten;

— de regels voor de verspreiding van de onderzoekresultaten.

Artikel 184

(oud artikel 168 VEG)

Bij de tenuitvoerlegging van het meerjarenkaderprogramma kan worden besloten tot aanvullende programma's waaraan alleen wordt deelgenomen door bepaalde lidstaten, die zorg dragen voor de financiering daarvan, onder voorbehoud van een eventuele deelneming van de Unie.

De Unie stelt de regels voor de aanvullende programma's vast, met name voor wat betreft de verspreiding van de kennis en de toegang van andere lidstaten.

Artikel 185

(oud artikel 169 VEG)

Bij de tenuitvoerlegging van het meerjarenkaderprogramma kan de Unie in overeenstemming met de betrokken lidstaten voorzien in deelneming aan door verscheidene lidstaten opgezette onderzoek- en ontwikkelingsprogramma's, met inbegrip van de deelneming aan de voor de uitvoering van die programma's tot stand gebrachte structuren.

Artikel 186

(oud artikel 170 VEG)

Bij de tenuitvoerlegging van het meerjarenkaderprogramma kan de Unie voorzien in samenwerking met derde landen of internationale organisaties inzake onderzoek en technologische ontwikkeling en demonstratie in de Unie.

De nadere regeling van deze samenwerking kan worden vastgesteld in overeenkomsten tussen de Unie en de betrokken derde partijen.

Artikel 187

(oud artikel 171 VEG)

De Unie kan gemeenschappelijke ondernemingen of andere structuren in het leven roepen die noodzakelijk zijn voor de goede uitvoering van programma's voor onderzoek en technologische ontwikkeling en demonstratie in de Unie.

Artikel 188

(oud artikel 172 VEG)

De Raad stelt, op voorstel van de Commissie en na raadpleging van het Europees Parlement en het Economisch en Sociaal Comité, de in artikel 187 bedoelde voorzieningen vast.

Het Europees Parlement en de Raad stellen, volgens de gewone wetgevingsprocedure en na raadpleging van het Economisch en Sociaal Comité, de in de artikelen 183, 184 en 185 bedoelde voorzieningen vast. Voor de vaststelling van de aanvullende programma's is de goedkeuring van de betrokken lidstaten vereist.

Artikel 189

1. Om de wetenschappelijke en technische vooruitgang, het industriële concurrentievermogen en de uitvoering van haar beleid te bevorderen, stippelt de Unie een Europees ruimtevaartbeleid uit. Daartoe kan zij gemeenschappelijke initiatieven bevorderen, onderzoek en technologische ontwikkeling steunen en de nodige inspanningen coördineren voor de verkenning en het gebruik van de ruimte.

2. Om bij te dragen aan de verwezenlijking van de in lid 1 bedoelde doelstellingen, stellen het Europees Parlement en de Raad, volgens de gewone wetgevingsprocedure, de nodige maatregelen vast, die de vorm kunnen hebben van een Europees ruimtevaartprogramma, met uitsluiting van enige harmonisering van de wettelijke of bestuursrechtelijke bepalingen van de lidstaten.

3. De Unie gaat elke nuttige relatie aan met het Europees Ruimteagentschap.

4. Dit artikel laat de overige bepalingen van deze titel onverlet.

Artikel 190

(oud artikel 173 VEG)

Aan het begin van elk jaar legt de Commissie aan het Europees Parlement en de Raad een verslag voor. Dit verslag heeft met name betrekking op de activiteiten inzake onderzoek en technologische ontwikkeling en verspreiding van de resultaten in het voorafgaande jaar alsmede op het werkprogramma van het lopende jaar.

TITEL XX

MILIEU

Artikel 191

(oud artikel 174 VEG)

1. Het beleid van de Unie op milieugebied draagt bij tot het nastreven van de volgende doelstellingen:

— behoud, bescherming en verbetering van de kwaliteit van het milieu;

— bescherming van de gezondheid van de mens;

— behoedzaam en rationeel gebruik van natuurlijke hulpbronnen;

— bevordering op internationaal vlak van maatregelen om het hoofd te bieden aan regionale of mondiale milieuproblemen, en in het bijzonder de bestrijding van klimaatverandering.

2. De Unie streeft in haar milieubeleid naar een hoog niveau van bescherming, rekening houdend met de uiteenlopende situaties in de verschillende regio's van de Unie. Haar beleid berust op het voorzorgsbeginsel en het beginsel van preventief handelen, het beginsel dat milieuaantastingen bij voorrang aan de bron dienen te worden bestreden, en het beginsel dat de vervuiler betaalt.

In dit verband omvatten de aan eisen inzake milieubescherming beantwoordende harmonisatiemaatregelen, in de gevallen die daarvoor in aanmerking komen, een vrijwaringsclausule op grond waarvan de lidstaten om niet-economische milieuredenen voorlopige maatregelen kunnen nemen die aan een toetsingsprocedure van de Unie onderworpen zijn.

3. Bij het bepalen van haar beleid op milieugebied houdt de Unie rekening met:

— de beschikbare wetenschappelijke en technische gegevens;

— de milieuomstandigheden in de onderscheiden regio's van de Unie;

— de voordelen en lasten die kunnen voortvloeien uit optreden, onderscheidenlijk niet-optreden;

— de economische en sociale ontwikkeling van de Unie als geheel en de evenwichtige ontwikkeling van haar regio's.

4. In het kader van hun onderscheiden bevoegdheden werken de Unie en de lidstaten samen met derde landen en de bevoegde internationale organisaties. De nadere regels voor de samenwerking van de Unie kunnen voorwerp zijn van overeenkomsten tussen de Unie en de betrokken derde partijen.

De eerste alinea doet geen afbreuk aan de bevoegdheid van de lidstaten om in internationale fora te onderhandelen en internationale overeenkomsten te sluiten.

Artikel 192

(oud artikel 175 VEG)

1. Het Europees Parlement en de Raad stellen volgens de gewone wetgevingsprocedure en na raadpleging van het Economisch en Sociaal Comité en het Comité van de Regio's de activiteiten vast die de Unie moet ondernemen om de doelstellingen van artikel 191 te verwezenlijken.

2. In afwijking van de in lid 1 bedoelde besluitvormingsprocedure en onverminderd het bepaalde in artikel 114, neemt de Raad na raadpleging van het Europees Parlement, het Economisch en Sociaal Comité en het Comité van de Regio's met eenparigheid van stemmen, volgens een bijzondere wetgevingsprocedure, een besluit over:

a) bepalingen van in hoofdzaak fiscale aard;

b) maatregelen die van invloed zijn op:

  — de ruimtelijke ordening;

  — het kwantitatieve waterbeheer, of die rechtstreeks dan wel zijdelings betrekking hebben op de beschikbaarheid van de watervoorraden;

  — de bodembestemming, met uitzondering van het afvalstoffenbeheer;

c) maatregelen die van aanzienlijke invloed zijn op de keuze van een lidstaat tussen verschillende energiebronnen en de algemene structuur van zijn energievoorziening.

De Raad kan, op voorstel van de Commissie en na raadpleging van het Europees Parlement, van het Economisch en Sociaal Comité en van het Comité van de Regio's, met eenparigheid van stemmen de gewone wetgevingsprocedure van toepassing verklaren op de in de eerste alinea genoemde gebieden.

3. Het Europees Parlement en de Raad stellen volgens de gewone wetgevingsprocedure en na raadpleging van het Economisch en Sociaal Comité en het Comité van de Regio's algemene actieprogramma's vast waarin de te verwezenlijken prioritaire doelstellingen worden vastgelegd.

De voor de uitvoering van die programma's nodige maatregelen worden vastgesteld overeenkomstig lid 1, respectievelijk lid 2.

4. Onverminderd bepaalde door de Unie vastgestelde maatregelen, dragen de lidstaten zorg voor de financiering en de uitvoering van het milieubeleid.

5. Onverminderd het beginsel dat de vervuiler betaalt, en indien een op grond van lid 1 vastgestelde maatregel voor de overheid van een lidstaat onevenredig hoge kosten met zich brengt, omvat deze maatregel voorzieningen in de vorm van:

— ontheffingen van tijdelijke aard en/of

— financiële steun uit het overeenkomstig artikel 177 opgerichte Cohesiefonds.

Artikel 193

(oud artikel 176 VEG)

De beschermende maatregelen die worden vastgesteld uit hoofde van artikel 192, beletten niet dat een lidstaat verdergaande beschermingsmaatregelen handhaaft en treft. Zulke maatregelen moeten verenigbaar zijn met de Verdragen. Zij worden ter kennis van de Commissie gebracht.

TITEL XXI

ENERGIE

Artikel 194

1. In het kader van de totstandbrenging en de werking van de interne markt en rekening houdend met de noodzaak om het milieu in stand te houden en te verbeteren, is het beleid van de Unie op het gebied van energie, in een geest van solidariteit tussen de lidstaten, erop gericht:

a) de werking van de energiemarkt te waarborgen;

b) de continuïteit van de energievoorziening in de Unie te waarborgen,

c) energie-efficiëntie, energiebesparing en de ontwikkeling van nieuwe en duurzame energie te stimuleren; en

d) de interconnectie van energienetwerken te bevorderen.

2. Onverminderd de toepassing van andere bepalingen van de Verdragen stellen het Europees Parlement en de Raad, volgens de gewone wetgevingsprocedure, de maatregelen vast die noodzakelijk zijn om de in lid 1 genoemde doelstellingen te verwezenlijken. Deze maatregelen worden vastgesteld na raadpleging van het Economisch en Sociaal Comité en van het Comité van de Regio's.

Zij zijn, onverminderd artikel 192, lid 2, onder c), niet van invloed op het recht van een lidstaat de voorwaarden voor de exploitatie van zijn energiebronnen te bepalen, op zijn keuze tussen verschillende energiebronnen of op de algemene structuur van zijn energievoorziening.

3. In afwijking van lid 2, stelt de Raad volgens een bijzondere wetgevingsprocedure, met eenparigheid van stemmen en na raadpleging van het Europees Parlement, de daarin bedoelde maatregelen vast die voornamelijk van fiscale aard zijn.

TITEL XXII

TOERISME

Artikel 195

1. De Unie vult het optreden van de lidstaten in de toerismesector aan, met name door bevordering van het concurrentievermogen van de ondernemingen van de Unie in die sector.

In dit verband is het optreden van de Unie gericht op:

a) het bevorderen van een klimaat dat gunstig is voor de ontwikkeling van bedrijven in deze sector;

b) het stimuleren van de samenwerking tussen de lidstaten, met name door uitwisseling van goede praktijken.

2. Het Europees Parlement en de Raad stellen, volgens de gewone wetgevingsprocedure, de bijzondere maatregelen vast ter aanvulling van de acties die in de lidstaten worden ondernomen om de in dit artikel genoemde doelstellingen te verwezenlijken, met uitsluiting van enige harmonisatie van de wettelijke of bestuursrechtelijke bepalingen van de lidstaten.

TITEL XXIII

CIVIELE BESCHERMING

Artikel 196

1. De Unie bevordert de samenwerking tussen de lidstaten om zodoende te komen tot een grotere doeltreffendheid van de systemen ter voorkoming van en bescherming tegen natuurrampen of door de mens veroorzaakte rampen.

Het optreden van de Unie is erop gericht:

a) het optreden van de lidstaten op nationaal, regionaal en lokaal niveau met betrekking tot risicopreventie, het voorbereiden van de instanties op het gebied van civiele bescherming in de lidstaten en het optreden bij natuurrampen of door de mens veroorzaakte calamiteiten binnen de Unie te steunen en aan te vullen;

b) snelle operationele en doeltreffende samenwerking tussen de nationale civiele beschermingsdiensten binnen de Unie te bevorderen;

c) de samenhang tussen internationale acties op het gebied van civiele bescherming te stimuleren.

2. Het Europees Parlement en de Raad stellen, volgens de gewone wetgevingsprocedure, de maatregelen vast die nodig zijn om bij te dragen aan de verwezenlijking van de in lid 1 genoemde doelstellingen, met uitsluiting van enige harmonisatie van de wettelijke of bestuursrechtelijke bepalingen van de lidstaten.

TITEL XXIV

ADMINISTRATIEVE SAMENWERKING

Artikel 197

1. De doeltreffende uitvoering van het recht van de Unie door de lidstaten, die van wezenlijk belang is voor de goede werking van de Unie, wordt beschouwd als een aangelegenheid van gemeenschappelijk belang.

2. De Unie kan de inspanningen van de lidstaten ter verbetering van hun administratieve vermogen om het recht van de Unie uit te voeren, steunen. Dergelijke steun kan zowel het vergemakkelijken van de uitwisseling van informatie en van ambtenaren omvatten, als het ondersteunen van opleidings- en ontwikkelingsregelingen. Geen enkele lidstaat is verplicht gebruik te maken van dergelijke steun. Het Europees Parlement en de Raad stellen volgens de gewone wetgevingsprocedure bij verordeningen de daartoe noodzakelijke maatregelen vast, met uitsluiting van enige harmonisering van de wettelijke of bestuursrechtelijke bepalingen van de lidstaten.

3. Dit artikel laat de verplichting van de lidstaten om het recht van de Unie uit te voeren, alsook de prerogatieven en taken van de Commissie, onverlet. Het laat ook de andere bepalingen van de Verdragen die voorzien in administratieve samenwerking tussen de lidstaten onderling en tussen de lidstaten en de Unie, onverlet.

VIERDE DEEL

DE ASSOCIATIE VAN DE LANDEN EN GEBIEDEN OVERZEE

Artikel 198

(oud artikel 182 VEG)

De lidstaten komen overeen de niet-Europese landen en gebieden welke bijzondere betrekkingen onderhouden met Denemarken, Frankrijk, Nederland en het Verenigd Koninkrijk, te associëren met de Unie. Die landen en gebieden, hierna genoemd „landen en gebieden", worden opgenomen in de lijst in bijlage II.

Het doel van de associatie is het bevorderen van de economische en sociale ontwikkeling der landen en gebieden en de totstandbrenging van nauwe economische betrekkingen tussen hen en de Unie in haar geheel.

Overeenkomstig de in de preambule van dit Verdrag neergelegde beginselen moet de associatie in de eerste plaats de mogelijkheid scheppen de belangen en de voorspoed van de inwoners van die landen en gebieden te bevorderen, teneinde hen te brengen tot de economische, sociale en culturele ontwikkeling welke zij verwachten.

Artikel 199

(oud artikel 183 VEG)

Door de associatie worden de volgende doeleinden nagestreefd:

1) De lidstaten passen op hun handelsverkeer met de landen en gebieden de regeling toe welke zij krachtens de Verdragen tegenover elkaar zijn aangegaan.

2) Ieder land of gebied past op zijn handelsverkeer met de lidstaten en de andere landen en gebieden de regeling toe die het toepast op de Europese staat waarmede het bijzondere betrekkingen onderhoudt.

3) De lidstaten dragen bij in de investeringen welke vereist zijn voor de geleidelijke ontwikkeling van die landen en gebieden.

4) Voor de door de Unie gefinancierde investeringen staat de deelneming in aanbestedingen en leveranties onder gelijke voorwaarden open voor alle onderdanen en rechtspersonen van de lidstaten en van de landen en gebieden.

5) In de betrekkingen tussen de lidstaten en de landen en gebieden wordt het recht van vestiging van de onderdanen en rechtspersonen op voet van non-discriminatie geregeld overeenkomstig de bepalingen en met toepassing van de procedures, bepaald in het hoofdstuk betreffende het recht van vestiging, behoudens de krachtens artikel 203 vastgestelde bijzondere bepalingen.

Artikel 200

(oud artikel 184 VEG)

1. De goederen van oorsprong uit de landen en gebieden delen bij hun invoer in de lidstaten in het verbod op douanerechten dat overeenkomstig de bepalingen van de Verdragen tussen de lidstaten geldt.

2. Bij invoer in elk land en gebied zijn douanerechten op goederen uit de lidstaten en uit de andere landen en gebieden overeenkomstig de bepalingen van artikel 30 verboden.

3. De landen en gebieden kunnen evenwel douanerechten heffen welke in overeenstemming zijn met de eisen van hun ontwikkeling en de behoeften van hun industrialisatie, of welke van fiscale aard zijn en ten doel hebben in hun begrotingsmiddelen te voorzien.

De in vorenstaande alinea bedoelde rechten mogen het peil van de invoerrechten welke worden geheven op producten uit de lidstaat waarmede elk land of gebied bijzondere betrekkingen onderhoudt, niet te boven gaan.

4. Lid 2 is niet van toepassing op landen en gebieden die uit hoofde van de bijzondere internationale verplichtingen waaraan zij zijn onderworpen, reeds een non-discriminatoir douanetarief toepassen.

5. De instelling of wijziging van douanerechten op de in de landen en gebieden ingevoerde goederen mag noch in rechte noch in feite aanleiding geven tot een rechtstreekse of zijdelingse discriminatie tussen de importen uit de onderscheidene lidstaten.

Artikel 201

(oud artikel 185 VEG)

Indien het peil van de rechten, toepasselijk op goederen van herkomst uit een derde land, bij invoer in een land of gebied van dien aard is dat, als gevolg van de toepassing der bepalingen van artikel 200, lid 1, het handelsverkeer zich ten nadele van een der lidstaten kan verleggen, kan deze staat de Commissie verzoeken, aan de overige lidstaten de maatregelen voor te stellen welke noodzakelijk zijn om deze toestand te verhelpen.

Artikel 202

(oud artikel 186 VEG)

Behoudens de bepalingen betreffende de volksgezondheid, de openbare veiligheid en de openbare orde, zal het vrije verkeer van werknemers uit de landen en gebieden binnen de lidstaten en van werknemers uit de lidstaten binnen de landen en gebieden vallen onder volgens artikel 203 vastgestelde instrumenten.

Artikel 203

(oud artikel 187 VEG)

De Raad stelt op basis van de in het kader van de associatie van de landen en gebieden met de Unie bereikte resultaten en van de in de Verdragen neergelegde beginselen met eenparigheid van stemmen op voorstel van de Commissie de bepalingen vast betreffende de wijze van toepassing en de procedure van de associatie van de landen en gebieden met de Unie anderzijds. Wanneer de bepalingen door de Raad volgens een bijzondere wetgevingsprocedure worden vastgesteld, besluit hij met eenparigheid van stemmen op voorstel van de Commissie en na raadpleging van het Europees Parlement.

Artikel 204

(oud artikel 188 VEG)

Het bepaalde in de artikelen 198 tot en met 203 is op Groenland van toepassing behoudens de voor Groenland geldende bijzondere bepalingen omschreven in het Protocol betreffende de bijzondere regeling van toepassing op Groenland, dat aan de Verdragen is gehecht.

VIJFDE DEEL

EXTERN OPTREDEN VAN DE UNIE

TITEL I

ALGEMENE BEPALINGEN INZAKE HET EXTERN OPTREDEN VAN DE UNIE

Artikel 205

Het internationaal optreden van de Unie berust, voor de toepassing van dit deel, op de beginselen en is gericht op de doelstellingen van, en wordt uitgevoerd overeenkomstig de algemene bepalingen van hoofdstuk 1 van titel V van het Verdrag betreffende de Europese Unie.

TITEL II

DE GEMEENSCHAPPELIJKE HANDELSPOLITIEK

Artikel 206

(oud artikel 131 VEG)

Door de oprichting van een douane-unie, overeenkomstig de artikelen 28 tot en met 32, levert de Unie in het gemeenschappelijk belang een bijdrage tot een harmonische ontwikkeling van de wereldhandel, tot de geleidelijke afschaffing van de beperkingen voor het internationale handelsverkeer en voor buitenlandse directe investeringen, en tot de vermindering van de douane- en andere belemmeringen.

Artikel 207

(oud artikel 133 VEG)

1. De gemeenschappelijke handelspolitiek wordt gegrond op eenvormige beginselen, met name aangaande tariefwijzigingen, het sluiten van tarief- en handelsakkoorden betreffende handel in goederen en diensten, en de handelsaspecten van intellectuele eigendom, de directe buitenlandse investeringen, het eenvormig maken van liberaliseringsmaatregelen, de uitvoerpolitiek alsmede de handelspolitieke beschermingsmaatregelen, waaronder de te nemen maatregelen in geval van dumping en subsidies. De gemeenschappelijke handelspolitiek wordt gevoerd in het kader van de beginselen en doelstellingen van het externe optreden van de Unie.

2. Het Europees Parlement en de Raad stellen volgens de gewone wetgevingsprocedure bij verordeningen de maatregelen vast die het kader voor de uitvoering van de gemeenschappelijke handelspolitiek van de Unie bepalen.

3. Bij de onderhandelingen over en sluiting van akkoorden met een of meer derde landen of internationale organisaties, is artikel 218 van toepassing, behoudens de bijzondere bepalingen van het dit artikel.

De Commissie doet aanbevelingen aan de Raad, die haar machtigt de vereiste onderhandelingen te openen. De Raad en de Commissie zien erop toe dat die akkoorden verenigbaar zijn met het interne beleid en de interne voorschriften van de Unie.

De Commissie voert de onderhandelingen in overleg met een speciaal comité dat door de Raad is aangewezen om haar daarin bij te staan, en binnen het bestek van de richtsnoeren welke de Raad haar kan verstrekken. De Commissie brengt aan het speciaal comité en het Europees Parlement regelmatig verslag uit over de stand van de onderhandelingen.

4. Ten aanzien van de onderhandelingen over en de sluiting van de in lid 3 bedoelde akkoorden besluit de Raad met gekwalificeerde meerderheid van stemmen.

Ten aanzien van de onderhandelingen over en de sluiting van akkoorden betreffende de handel in diensten en betreffende de handelsaspecten van intellectuele eigendom en betreffende buitenlandse directe investeringen besluit de Raad met eenparigheid van stemmen voor zover het akkoord bepalingen bevat die met eenparigheid van stemmen worden vastgesteld wat interne voorschriften betreft.

De Raad besluit ook met eenparigheid van stemmen ten aanzien van de onderhandelingen over en de sluiting van akkoorden betreffende:

a) de handel in culturele en audiovisuele diensten, indien deze akkoorden afbreuk dreigen te doen aan de verscheidenheid aan cultuur en taal in de Unie;

b) sociale, onderwijs- en gezondheidsdiensten wanneer deze akkoorden de nationale organisatie van die diensten ernstig dreigen te verstoren en afbreuk dreigen te doen aan de verantwoordelijkheid van de lidstaten om die diensten te leveren.

5. Op de onderhandelingen over en de sluiting van internationale akkoorden betreffende vervoer zijn de bepalingen van Deel III, titel VI, alsmede artikel 218, van toepassing.

6. De uitoefening van de bij dit artikel verleende bevoegdheden op het gebied van de gemeenschappelijke handelspolitiek laat de afbakening van de bevoegdheden tussen de Unie en de lidstaten onverlet en leidt niet tot enige harmonisering van de wettelijke of bestuursrechtelijke regelingen van de lidstaten voor zover de Verdragen een dergelijke harmonisering uitsluiten.

TITEL III

SAMENWERKING MET DERDE LANDEN EN HUMANITAIRE HULP

HOOFDSTUK 1

ONTWIKKELINGSSAMENWERKING

Artikel 208

(oud artikel 177 VEG)

1. Het beleid van de Unie op het gebied van ontwikkelingssamenwerking wordt gevoerd in het kader van de beginselen en doelstellingen van het externe optreden van de Unie. Het ontwikkelingssamenwerkingsbeleid van de Unie en dat van de lidstaten completeren en versterken elkaar.

Hoofddoel van het beleid van de Unie op dit gebied is de armoede terug te dringen en uiteindelijk uit te bannen. De Unie houdt bij de uitvoering van beleid dat gevolgen kan hebben voor de ontwikkelingslanden rekening met de doelstellingen van de ontwikkelingssamenwerking.

2. De Unie en de lidstaten houden zich aan de verbintenissen en de doelstellingen die zij in het kader van de Verenigde Naties en andere bevoegde internationale organisaties hebben onderschreven.

Artikel 209

(oud artikel 179 VEG)

1. Het Europees Parlement en de Raad stellen, volgens de gewone wetgevingsprocedure, de maatregelen vast die nodig zijn voor de uitvoering van het ontwikkelingssamenwerkingsbeleid, die betrekking kunnen hebben op meerjarenprogramma's voor samenwerking met ontwikkelingslanden of op thematische programma's.

2. De Unie kan met derde landen en de bevoegde internationale organisaties alle overeenkomsten sluiten die dienstig zijn om de in artikel 21 van het Verdrag betreffende de Europese Unie en artikel 208 van dit Verdrag genoemde doelstellingen te verwezenlijken.

De eerste alinea laat de bevoegdheid van de lidstaten om in internationale fora te onderhandelen en overeenkomsten te sluiten, onverlet.

3. De Europese Investeringsbank draagt, onder de in haar statuten vastgestelde voorwaarden, bij tot de tenuitvoerlegging van de in lid 1 bedoelde maatregelen.

Artikel 210

(oud artikel 180 VEG)

1. Om de complementariteit en de doeltreffendheid van hun optreden te bevorderen, coördineren de Unie en de lidstaten hun ontwikkelingssamenwerkingsbeleid en plegen zij overleg over hun hulpprogramma's, ook in internationale organisaties en tijdens internationale conferenties. Zij kunnen gezamenlijk optreden. De lidstaten dragen zo nodig bij tot de tenuitvoerlegging van hulpprogramma's van de Unie.

2. De Commissie kan alle dienstige initiatieven nemen om de in lid 1 bedoelde coördinatie te bevorderen.

Artikel 211

(oud artikel 181 VEG)

In het kader van hun onderscheiden bevoegdheden werken de Unie en de lidstaten samen met derde landen en met de bevoegde internationale organisaties.

HOOFDSTUK 2

ECONOMISCHE, FINANCIËLE EN TECHNISCHE SAMENWERKING MET DERDE LANDEN

Artikel 212

(oud artikel 181 A VEG)

1. Onverminderd de overige bepalingen van de Verdragen, met name de artikelen 208 tot en met 211, onderneemt de Unie activiteiten voor economische, financiële en technische samenwerking, met inbegrip van bijstand op met name financieel gebied, met derde landen die geen ontwikkelingsland zijn. Deze activiteiten zijn coherent met het ontwikkelingsbeleid van de Unie en vinden plaats in het kader van de beginselen en doelstellingen van haar externe optreden. De acties van de Unie en die van de lidstaten completeren en versterken elkaar.

2. Het Europees Parlement en de Raad stellen, volgens de gewone wetgevingsprocedure, de voor de uitvoering van lid 1 nodige maatregelen vast.

3. In het kader van hun onderscheiden bevoegdheden werken de Unie en de lidstaten samen met derde landen en de bevoegde internationale organisaties. De samenwerking van de Unie kan nader worden geregeld in overeenkomsten tussen de Unie en de betrokken derde partijen.

De eerste alinea doet geen afbreuk aan de bevoegdheid van de lidstaten in internationale fora te onderhandelen en internationale overeenkomsten te sluiten.

Artikel 213

Wanneer wegens de situatie in een derde land dringende financiële hulp van de Unie vereist is, stelt de Raad op voorstel van de Commissie de nodige besluiten vast.

HOOFDSTUK 3

HUMANITAIRE HULP

Artikel 214

1. De acties van de Unie op het gebied van humanitaire hulp vinden plaats in het kader van de beginselen en doelstellingen van het externe optreden van de Unie. Deze acties hebben tot doel aan de bevolking van derde landen die het slachtoffer is van natuurrampen of door de mens veroorzaakte rampen, specifieke bijstand en hulp te bieden en haar te beschermen om de uit die situaties voortvloeiende humanitaire noden te lenigen. De acties van de Unie en die van de lidstaten completeren en versterken elkaar.

2. Humanitaire hulpacties worden uitgevoerd overeenkomstig de beginselen van het internationaal recht, en de beginselen van onpartijdigheid, neutraliteit en non-discriminatie.

3. Het Europees Parlement en de Raad stellen, volgens de gewone wetgevingsprocedure, de maatregelen vast die het kader voor de uitvoering van de humanitaire hulpacties van de Unie bepalen.

4. De Unie kan met derde landen en de bevoegde internationale organisaties alle overeenkomsten sluiten die dienstig zijn om de in lid 1 en in artikel 21 van het Verdrag betreffende de Europese Unie genoemde doelstellingen te verwezenlijken.

De eerste alinea laat de bevoegdheid van de lidstaten om in internationale fora te onderhandelen en overeenkomsten te sluiten, onverlet.

5. Er wordt een Europees vrijwilligerskorps voor humanitaire hulpverlening opgericht, als kader voor gemeenschappelijke bijdragen van Europese jongeren aan de humanitaire hulpacties van de Unie. Het Europees Parlement en de Raad stellen volgens de gewone wetgevingsprocedure bij verordeningen het statuut en de regels voor de activiteiten van het korps vast.

6. De Commissie kan ieder initiatief nemen dat dienstig is om de coördinatie tussen de acties van de Unie en die van de lidstaten te bevorderen, en zodoende de doeltreffendheid en de complementariteit van de humanitaire hulpmiddelen van de Unie en van de lidstaten te verbeteren.

7. De Unie ziet erop toe dat haar humanitaire hulpacties gecoördineerd worden en coherent zijn met die van internationale organisaties en instanties, met name die welke tot het bestel van de Verenigde Naties behoren.

TITEL IV

BEPERKENDE MAATREGELEN

Artikel 215

(oud artikel 301 VEG)

1. Wanneer een overeenkomstig hoofdstuk 2 van titel V van het Verdrag betreffende de Europese Unie vastgesteld besluit voorziet in verbreking of gehele of gedeeltelijke beperking van de economische en financiële betrekkingen met een of meer derde landen, stelt de Raad, op gezamenlijk voorstel van de hoge vertegenwoordiger van de Unie voor buitenlandse zaken en veiligheidsbeleid en de Commissie, met gekwalificeerde meerderheid van stemmen de nodige maatregelen vast. De Raad stelt het Europees Parlement daarvan in kennis.

2. Wanneer een overeenkomstig hoofdstuk 2 van titel V van het Verdrag betreffende de Europese Unie vastgesteld besluit daarin voorziet, kan de Raad volgens de in lid 1 bedoelde procedure jegens natuurlijke personen, rechtspersonen dan wel niet-statelijke groepen of entiteiten beperkende maatregelen vaststellen.

3. De in dit artikel bedoelde handelingen bevatten de nodige bepalingen inzake juridische waarborgen.

TITEL V

INTERNATIONALE OVEREENKOMSTEN

Artikel 216

1. De Unie kan een overeenkomst met een of meer derde landen of internationale organisaties sluiten wanneer de Verdragen daarin voorzien of wanneer het sluiten van een overeenkomst ofwel nodig is om, in het kader van het beleid van de Unie, een van de in de Verdragen bepaalde doelstellingen te verwezenlijken, of wanneer daarin bij een juridisch bindende handeling van de Unie is voorzien of wanneer zulks gemeenschappelijke regels kan aantasten of de strekking daarvan kan wijzigen.

2. De door de Unie gesloten overeenkomsten zijn verbindend voor de instellingen van de Unie en voor de lidstaten.

Artikel 217

(oud artikel 310 VEG)

De Unie kan met één of meer derde landen of internationale organisaties akkoorden sluiten waarbij een associatie wordt ingesteld die wordt gekenmerkt door wederkerige rechten en verplichtingen, gemeenschappelijk optreden en bijzondere procedures.

Artikel 218

(oud artikel 300 VEG)

1. Onverminderd de bijzondere bepalingen van artikel 207 wordt bij het onderhandelen over en het sluiten van overeenkomsten tussen de Unie en derde landen of internationale organisaties de volgende procedure gevolgd.

2. De Raad verleent machtiging tot het openen van de onderhandelingen, stelt de onderhandelingsrichtsnoeren vast, verleent machtiging tot ondertekening en sluit de overeenkomsten.

3. De Commissie of, indien de voorgenomen overeenkomst uitsluitend of hoofdzakelijk betrekking heeft op het gemeenschappelijk buitenlands en veiligheidsbeleid, de hoge vertegenwoordiger van de Unie voor buitenlandse zaken en veiligheidsbeleid, doet aanbevelingen aan de Raad, die een besluit vaststelt houdende machtiging tot het openen van de onderhandelingen en waarbij, naar gelang van de inhoud van de voorgenomen overeenkomst, de onderhandelaar of het hoofd van het onderhandelingsteam van de Unie wordt aangewezen.

4. De Raad kan de onderhandelaar richtsnoeren geven en een bijzonder comité aanwijzen; de onderhandelingen moeten in overleg met dat comité worden gevoerd.

5. De Raad stelt op voorstel van de onderhandelaar een besluit vast waarbij machtiging wordt verleend tot ondertekening van de overeenkomst en, in voorkomend geval, in afwachting van de inwerkingtreding, tot de voorlopige toepassing ervan.

6. De Raad stelt op voorstel van de onderhandelaar een besluit houdende sluiting van de overeenkomst vast.

Tenzij de overeenkomst uitsluitend betrekking heeft op het gemeenschappelijk buitenlands en veiligheidsbeleid, stelt de Raad het besluit houdende sluiting van de overeenkomst vast:

a) na goedkeuring door het Europees Parlement, in de volgende gevallen:

   i) associatieovereenkomsten;

   ii) toetreding van de Unie tot het Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden;

   iii) overeenkomsten die door de instelling van samenwerkingsprocedures een specifiek institutioneel kader scheppen;

   iv) overeenkomsten die aanzienlijke gevolgen hebben voor de begroting van de Unie;

   v) overeenkomsten betreffende gebieden waarop de gewone wetgevingsprocedure, of, indien de goedkeuring van het Europees Parlement vereist is, de bijzondere wetgevingsprocedure van toepassing is.

   In dringende gevallen kunnen het Europees Parlement en de Raad een termijn voor het geven van de goedkeuring overeenkomen.

b) na raadpleging van het Europees Parlement in de overige gevallen. Het Europees Parlement brengt advies uit binnen een termijn die de Raad naar gelang van de urgentie kan bepalen. Indien er binnen die termijn geen advies is uitgebracht, kan de Raad besluiten.

7. Bij de sluiting van een overeenkomst kan de Raad, in afwijking van de leden 5, 6 en 9, de onderhandelaar machtigen om de wijzigingen die krachtens de overeenkomst volgens een vereenvoudigde procedure of door een bij de overeenkomst opgericht orgaan worden aangenomen, namens de Unie goed te keuren. De Raad kan aan deze machtiging bijzondere voorwaarden verbinden.

8. Tijdens de gehele procedure besluit de Raad met gekwalificeerde meerderheid van stemmen.

De Raad besluit evenwel met eenparigheid van stemmen wanneer de overeenkomst een gebied betreft waarop handelingen van de Unie met eenparigheid van stemmen worden vastgesteld, alsmede ten aanzien van de associatieovereenkomsten en de in artikel 212 bedoelde overeenkomsten met de kandidaat-lidstaten. De Raad besluit eveneens met eenparigheid van stemmen over de overeenkomst inzake toetreding van de Unie tot het Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden. Dit besluit houdende sluiting van die overeenkomst treedt pas in werking nadat de lidstaten het overeenkomstig hun onderscheiden grondwettelijke bepalingen hebben goedgekeurd.

9. De Raad stelt, op voorstel van de Commissie of van de hoge vertegenwoordiger van de Unie voor buitenlandse zaken en veiligheidsbeleid, een besluit vast tot schorsing van de toepassing van een overeenkomst en tot bepaling van de standpunten die namens de Unie worden ingenomen in een krachtens een overeenkomst opgericht lichaam, wanneer dit lichaam handelingen met rechtsgevolgen vaststelt, met uitzondering van handelingen tot aanvulling of wijziging van het institutionele kader van de overeenkomst.

10. Het Europees Parlement wordt in iedere fase van de procedure onverwijld en ten volle geïnformeerd.

11. Een lidstaat, het Europees Parlement, de Raad of de Commissie kan het advies inwinnen van het Hof van Justitie over de verenigbaarheid van een voorgenomen overeenkomst met de Verdragen. Indien het Hof afwijzend adviseert, kan de voorgenomen overeenkomst niet in werking treden, behoudens in geval van wijziging daarvan of herziening van de Verdragen.

Artikel 219

(oud artikel 111, leden 1- 3 en 5, VEG)

1. In afwijking van artikel 218 kan de Raad hetzij op aanbeveling van de Europese Centrale Bank, hetzij op aanbeveling van de Commissie en na raadpleging van de Europese Centrale Bank, met het oog op een consensus die verenigbaar is met de doelstelling van prijsstabiliteit, formele overeenkomsten sluiten over een stelsel van wisselkoersen van de euro ten opzichte van valuta's van derde staten. De Raad besluit met eenparigheid van stemmen na raadpleging van het Europees Parlement en volgens de procedure van lid 3.

De Raad kan, hetzij op aanbeveling van de Europese Centrale Bank, hetzij op aanbeveling van de Commissie en na raadpleging van de Europese Centrale Bank teneinde een consensus te bereiken die verenigbaar is met de doelstelling van prijsstabiliteit, de Euro-spilkoersen binnen het wisselkoerssysteem invoeren, wijzigen of afschaffen. De voorzitter van de Raad stelt het Europees Parlement in kennis van de invoering, wijziging of afschaffing van de Euro-spilkoers.

2. Bij gebreke van een wisselkoerssysteem ten opzichte van één of meer valuta's van derde staten als bedoeld in lid 1, kan de Raad op aanbeveling van de Commissie en na raadpleging van de Europese Centrale Bank, of op aanbeveling van de Europese Centrale Bank, algemene oriëntaties voor het wisselkoersbeleid ten opzichte van deze valuta's vaststellen. Deze algemene oriëntaties laten het hoofddoel van het ESCB, zijnde het handhaven van de prijsstabiliteit, onverlet.

3. In afwijking van artikel 218 neemt de Raad, wanneer de Unie onderhandelingen met één of meer derde staten of internationale organisaties moet voeren over aangelegenheden betreffende het monetaire of wisselkoersregime, op aanbeveling van de Commissie en na raadpleging van de Europese Centrale Bank, besluiten over de regelingen voor de onderhandelingen over en de sluiting van dergelijke overeenkomsten. Deze regelingen verzekeren dat de Unie één standpunt inneemt. De Commissie wordt ten volle bij de onderhandelingen betrokken.

4. Onverminderd de bevoegdheid van de Unie en de overeenkomsten van de Unie ten aanzien van de Economische en Monetaire Unie, mogen de lidstaten in internationale organen onderhandelingen voeren en internationale overeenkomsten sluiten.

TITEL VI

BETREKKINGEN VAN DE UNIE MET INTERNATIONALE ORGANISATIES, MET DERDE LANDEN EN DELEGATIES VAN DE UNIE

Artikel 220

(oude artikelen 302 t/m 304 VEG)

1. De Unie brengt iedere dienstige samenwerking tot stand met de organen en de gespecialiseerde organisaties van de Verenigde Naties, de Raad van Europa, de Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa en de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling.

De Unie onderhoudt voorts met andere internationale organisaties de betrekkingen die wenselijk worden geacht.

2. De hoge vertegenwoordiger van de Unie voor buitenlandse zaken en veiligheidsbeleid en de Commissie zijn belast met de uitvoering van het bepaalde in dit artikel.

Artikel 221

1. De Unie wordt in derde landen en bij internationale organisaties vertegenwoordigd door de delegaties van Unie.

2. De delegaties van de Unie staan onder het gezag van de hoge vertegenwoordiger van de Unie voor buitenlandse zaken en veiligheidsbeleid. Zij handelen in nauwe samenspraak met de diplomatieke en consulaire missies van de lidstaten.

TITEL VII

SOLIDARITEITSCLAUSULE

Artikel 222

1. De Unie en de lidstaten treden uit solidariteit gezamenlijk op indien een lidstaat getroffen wordt door een terroristische aanval, een natuurramp of een door de mens veroorzaakte ramp. De Unie maakt van alle tot haar beschikking staande instrumenten, waaronder de door de lidstaten ter beschikking gestelde militaire middelen, gebruik om:

a) — de dreiging van het terrorisme op het grondgebied van de lidstaten te keren;

— de democratische instellingen en de burgerbevolking tegen een eventuele terroristische aanval te beschermen;

— op verzoek van de politieke autoriteiten van een lidstaat op diens grondgebied bijstand te verlenen in geval van een terroristische aanval;

b) op verzoek van de politieke autoriteiten van een lidstaat op diens grondgebied bijstand te verlenen in geval van een natuurramp of van een door de mens veroorzaakte ramp.

2. Een lidstaat die getroffen wordt door een terroristische aanval, een natuurramp of een door de mens veroorzaakte ramp, wordt op verzoek van zijn politieke autoriteiten door de andere lidstaten bijstand verleend. De lidstaten coördineren daartoe hun optreden in het kader van de Raad.

3. De toepassing door de Unie van deze solidariteitsclausule wordt geregeld bij een besluit, dat door de Raad op gezamenlijk voorstel van de Commissie en de hoge vertegenwoordiger van de Unie voor buitenlandse zaken en veiligheidsbeleid wordt vastgesteld. Indien dit besluit gevolgen heeft op defensiegebied, besluit de Raad overeenkomstig artikel 31, lid 1, van het Verdrag betreffende de Europese Unie. Het Europees Parlement wordt geïnformeerd.

In het kader van dit lid en onverminderd artikel 240 wordt de Raad bijgestaan door het politiek en veiligheidscomité met ondersteuning van de structuren die in het kader van het gemeenschappelijk veiligheids- en defensiebeleid zijn ontwikkeld, en door het comité van artikel 71, welke comités hem in voorkomend geval gezamenlijke adviezen verstrekken.

4. Teneinde de Unie en haar lidstaten in staat te stellen doeltreffend op te treden, evalueert de Europese Raad regelmatig de dreigingen waarmee de Unie wordt geconfronteerd.

ZESDE DEEL

INSTITUTIONELE EN FINANCIËLE BEPALINGEN

TITEL I

BEPALINGEN INZAKE DE INSTELLINGEN

HOOFDSTUK 1

DE INSTELLINGEN

EERSTE AFDELING

HET EUROPEES PARLEMENT

Artikel 223

(oud artikel 190, leden 4 en 5, VEG)

1. Het Europees Parlement stelt een ontwerp op met het oog op de vaststelling van de nodige bepalingen voor de rechtstreekse algemene verkiezing van zijn leden volgens een in alle lidstaten eenvormige procedure of volgens beginselen die alle lidstaten gemeen hebben.

De Raad stelt met eenparigheid van stemmen, volgens een bijzondere wetgevingsprocedure en na goedkeuring van het Europees Parlement, dat met meerderheid van stemmen van zijn leden een besluit neemt, de nodige bepalingen vast. Deze bepalingen treden pas in werking nadat zij door de lidstaten overeenkomstig hun onderscheiden grondwettelijke bepalingen zijn goedgekeurd.

2. Het Europees Parlement bepaalt, op eigen initiatief volgens een bijzondere wetgevingsprocedure bij verordeningen, na raadpleging van de Commissie en met goedkeuring van de Raad die hiertoe een besluit neemt, de voorschriften en algemene voorwaarden voor de vervulling van de taken van zijn leden. Voor regels en voorwaarden betreffende de belastingregeling voor leden of voormalige leden is eenparigheid van stemmen in de Raad vereist.

Artikel 224

(oud artikel 191, tweede alinea, VEG)

Het Europees Parlement en de Raad stellen bij verordeningen volgens de gewone wetgevende procedure het statuut van de Europese politieke partijen, bedoeld in artikel 10, lid 4, van het Verdrag betreffende de Europese Unie, en in het bijzonder de regels inzake hun financiering vast.

Artikel 225

(oud artikel 192, tweede alinea, VEG)

Het Europees Parlement kan met meerderheid van stemmen van de leden waaruit het bestaat de Commissie verzoeken passende voorstellen in te dienen inzake aangelegenheden die naar het oordeel van het Parlement besluiten van de Unie voor de tenuitvoerlegging van de Verdragen vergen. Indien de Commissie geen voorstel indient, deelt zij de redenen daarvoor aan het Europees Parlement mee.

Artikel 226

(oud artikel 193 VEG)

In het kader van de vervulling van zijn taken kan het Europees Parlement op verzoek van eenvierde van de leden waaruit het bestaat een tijdelijke enquêtecommissie instellen om, onverminderd de bij de Verdragen aan andere instellingen of organen verleende bevoegdheden, vermeende inbreuken op het recht van de Unie of gevallen van wanbeheer bij de toepassing van het recht van de Unie te onderzoeken, behalve wanneer de vermeende feiten het voorwerp van een gerechtelijke procedure uitmaken en zolang deze procedure nog niet is voltooid.

De tijdelijke enquêtecommissie houdt op te bestaan zodra zij haar verslag heeft ingediend.

De nadere bepalingen betreffende de uitoefening van het enquêterecht worden volgens een bijzondere wetgevingsprocedure bij verordeningen vastgesteld door het Europees Parlement, na goedkeuring door de Raad en de Commissie.

Artikel 227

(oud artikel 194 VEG)

Iedere burger van de Unie, alsmede iedere natuurlijke of rechtspersoon met verblijfplaats of statutaire zetel in een lidstaat heeft het recht om individueel of tezamen met andere burgers of personen een verzoekschrift tot het Europees Parlement te richten betreffende een onderwerp dat tot de werkterreinen van de Unie behoort en dat hem of haar rechtstreeks aangaat.

Artikel 228

(oud artikel 195 VEG)

1. Een door het Europees Parlement gekozen ombudsman krijgt de bevoegdheid om kennis te nemen van klachten van burgers van de Unie of van natuurlijke of rechtspersonen met verblijfplaats of statutaire zetel in een lidstaat over gevallen van wanbeheer bij het optreden van de instellingen, organen of instanties van de Unie, met uitzondering van het Hof van Justitie van de Europese Unie bij de uitoefening van zijn gerechtelijke taak. Hij onderzoekt die klachten en brengt ter zake verslag uit.

Overeenkomstig zijn opdracht verricht de ombudsman het door hem gerechtvaardigd geachte onderzoek op eigen initiatief dan wel op basis van klachten welke hem rechtstreeks of via een lid van het Europees Parlement zijn voorgelegd, behalve wanneer de vermeende feiten het voorwerp van een gerechtelijke procedure uitmaken of hebben uitgemaakt. Indien de ombudsman een geval van wanbeheer heeft vastgesteld, legt hij de zaak voor aan de betrokken instelling, het betrokken orgaan of de betrokken instantie die over een termijn van drie maanden beschikt om hem haar standpunt mee te delen. De ombudsman doet vervolgens een verslag aan het Europees Parlement en aan de betrokken instelling toekomen. De persoon die de klacht heeft ingediend wordt op de hoogte gebracht van het resultaat van dit onderzoek.

De ombudsman legt elk jaar aan het Europees Parlement een verslag voor met het resultaat van zijn onderzoeken.

2. Na elke verkiezing voor het Europees Parlement wordt de ombudsman voor de zittingsduur van deze instelling gekozen. Hij is herbenoembaar.

Op verzoek van het Europees Parlement kan de ombudsman door het Hof van Justitie van zijn ambt ontheven worden verklaard, indien hij niet meer aan de eisen voor de uitoefening van zijn ambt voldoet of op ernstige wijze is tekortgeschoten.

3. De ombudsman oefent zijn ambt volkomen onafhankelijk uit. Bij de vervulling van zijn taken vraagt noch aanvaardt hij instructies van enige regering, instelling, orgaan of instantie. Gedurende zijn ambtsperiode mag de ombudsman geen andere beroepswerkzaamheden, al dan niet tegen beloning, verrichten.

4. Het Europees Parlement stelt op eigen initiatief volgens een bijzondere wetgevingsprocedure bij verordeningen, na advies van de Commissie en met goedkeuring van de Raad, die een besluit neemt, het statuut van de ombudsman en de algemene voorwaarden voor de uitoefening van het ambt van ombudsman vast.

Artikel 229

(oud artikel 196 VEG)

Het Europees Parlement houdt jaarlijks een zitting. Het komt van rechtswege op de tweede dinsdag van maart bijeen.

Het Europees Parlement kan in buitengewone vergaderperiode bijeenkomen op verzoek van de meerderheid van de leden waaruit het bestaat, van de Raad of van de Commissie.

Artikel 230

(oud artikel 197, tweede, derde en vierde alinea, VEG)

De Commissie kan alle vergaderingen bijwonen en wordt op haar verzoek gehoord.

De Commissie antwoordt mondeling of schriftelijk op de haar door het Europees Parlement of door de leden daarvan gestelde vragen.

De Europese Raad en de Raad worden door het Europees Parlement gehoord onder de voorwaarden waarin het reglement van orde van de Europese Raad en het reglement van orde van de Raad voorzien.

Artikel 231

(oud artikel 198 VEG)

Voor zover in de Verdragen niets anders is bepaald, besluit het Europees Parlement met meerderheid der uitgebrachte stemmen.

Het reglement van orde bepaalt het quorum.

Artikel 232

(oud artikel 199 VEG)

Het Europees Parlement stelt zijn reglement van orde vast bij meerderheid van stemmen van zijn leden.

De handelingen van het Europees Parlement worden overeenkomstig de bepalingen van de Verdragen en dat reglement bekendgemaakt.

Artikel 233

(oud artikel 200 VEG)

Het Europees Parlement beraadslaagt in openbare zitting over het algemene jaarverslag, dat hem door de Commissie wordt voorgelegd.

Artikel 234

(oud artikel 201 VEG)

Wanneer aan het Europees Parlement een motie van afkeuring betreffende het beleid van de Commissie wordt voorgelegd, kan het Europees Parlement zich over deze motie niet eerder uitspreken dan ten minste drie dagen nadat de motie is ingediend en slechts bij openbare stemming.

Indien de motie van afkeuring wordt aangenomen met een meerderheid van twee derde van de uitgebrachte stemmen, welke een meerderheid van de leden van het Europees Parlement vertegenwoordigt, moeten de leden van de Commissie collectief ontslag nemen en moet ook de hoge vertegenwoordiger van de Unie voor buitenlandse zaken en veiligheidsbeleid zijn functie in de Commissie neerleggen. Zij blijven in functie en blijven de lopende zaken behartigen totdat overeenkomstig artikel 17 van het Verdrag betreffende de Europese Unie in hun vervanging is voorzien. In dat geval verstrijkt de ambtsperiode van de ter vervanging benoemde Commissieleden op de datum waarop de ambtstermijn van de collectief tot ontslag gedwongen Commissieleden zou zijn verstreken.

TWEEDE AFDELING

DE EUROPESE RAAD

Artikel 235

1. Ieder lid van de Europese Raad kan slechts door één ander lid worden gemachtigd om namens hem te stemmen.

Artikel 16, lid 4, van het Verdrag betreffende de Europese Unie en artikel 238, lid 2, van dit Verdrag zijn van toepassing op de Europese Raad wanneer deze met gekwalificeerde meerderheid van stemmen besluit. Wanneer de Europese Raad zich in een stemming uitspreekt, nemen de voorzitter van de Europese Raad en die van de Commissie niet aan de stemming deel.

Onthouding van stemming door aanwezige of vertegenwoordigde leden vormt geen beletsel voor het vaststellen van beslissingen van de Europese Raad waarvoor eenparigheid van stemmen is vereist.

2. De voorzitter van het Europees Parlement kan worden uitgenodigd om door de Europese Raad te worden gehoord.

3. De Europese Raad besluit met gewone meerderheid van stemmen over procedurekwesties en over de vaststelling van zijn reglement van orde.

4. De Europese Raad wordt bijgestaan door het secretariaat-generaal van de Raad.

Artikel 236

De Europese Raad stelt met gekwalificeerde meerderheid van stemmen:

a) een besluit houdende de lijst van Raadsformaties andere dan die van algemene zaken en buitenlandse zaken, overeenkomstig artikel 16, lid 6, van het Verdrag betreffende de Europese Unie vast;

b) een besluit betreffende het voorzitterschap van de andere Raadsformaties dan die van buitenlandse zaken, overeenkomstig artikel 16, lid 9, van het Verdrag betreffende de Europese Unie vast.

DERDE AFDELING

DE RAAD

Artikel 237

(oud artikel 204 VEG)

De Raad wordt door zijn voorzitter, op diens initiatief, op initiatief van één van zijn leden of van de Commissie, in vergadering bijeengeroepen.

Artikel 238

(oud artikel 205, leden 1 en 2, VEG)

1. Voor de besluiten van de Raad waarvoor een gewone meerderheid vereist is, besluit de Raad bij meerderheid van zijn leden.

2. In afwijking van artikel 16, lid 4, van het Verdrag betreffende de Europese Unie wordt, met ingang van 1 november 2014 en onder voorbehoud van het bepaalde in het protocol inzake de overgangsbepalingen, wanneer de Raad niet besluit op voorstel van de Commissie of van de hoge

vertegenwoordiger van de Unie voor buitenlandse zaken en veiligheidsbeleid, onder gekwalificeerde meerderheid verstaan ten minste 72 % van de leden van de Raad, die lidstaten vertegenwoordigen waarvan de bevolking ten minste 65 % uitmaakt van de bevolking van de Unie.

3. Met ingang van 1 november 2014 en onder voorbehoud van het bepaalde in het protocol inzake de overgangsbepalingen, wordt, in de gevallen waarin, overeenkomstig de Verdragen niet alle leden van de Raad aan de stemming deelnemen, gekwalificeerde meerderheid aldus gedefinieerd:

a) Onder gekwalificeerde meerderheid wordt verstaan ten minste 55 % van de leden van de Raad die deelnemende lidstaten vertegenwoordigen waarvan de bevolking ten minste 65 % uitmaakt van alle deelnemende staten.

   Een blokkerende minderheid moet ten minste uit het minimum aantal van de leden van de Raad bestaan die meer dan 35 % van de bevolking van de deelnemende lidstaten vertegenwoordigen, plus één lid; in het andere geval wordt de gekwalificeerde meerderheid geacht te zijn verkregen.

b) In afwijking van a) wordt, wanneer de Raad niet besluit op voorstel van de Commissie of van de hoge vertegenwoordiger van de Unie voor buitenlandse zaken en veiligheidsbeleid, onder gekwalificeerde meerderheid van stemmen verstaan ten minste 72 % van de leden van de Raad die deelnemende lidstaten vertegenwoordigen waarvan de bevolking ten minste 65 % uitmaakt van de bevolking van alle deelnemende staten.

4. Onthouding van stemming door aanwezige of vertegenwoordigde leden vormt geen beletsel voor het aannemen der besluiten van de Raad waarvoor eenparigheid van stemmen is vereist.

Artikel 239

(oud artikel 206 VEG)

Ieder lid van de Raad kan slechts door één ander lid worden gemachtigd om namens hem te stemmen.

Artikel 240

(oud artikel 207 VEG)

1. Een comité, bestaande uit de permanente vertegenwoordigers van de regeringen der lidstaten, is verantwoordelijk voor de voorbereiding van de werkzaamheden van de Raad en voor de uitvoering van de door de Raad verstrekte opdrachten. Het comité kan in de in het reglement van orde van de Raad genoemde gevallen procedurebesluiten nemen.

2. De Raad wordt bijgestaan door een secretariaat-generaal onder leiding van een secretaris-generaal, die door de Raad wordt benoemd.

De Raad beslist met gewone meerderheid van stemmen over de organisatie van het secretariaat-generaal.

3. De Raad besluit bij gewone meerderheid van stemmen over procedurekwesties en over de vaststelling van zijn reglement van orde.

Artikel 241

(oud artikel 208 VEG)

De Raad kan de Commissie met gewone meerderheid verzoeken, alle studies die hij wenselijk acht ter verwezenlijking van de gemeenschappelijke doelstellingen te verrichten en hem alle terzake dienende voorstellen te doen. Indien de Commissie geen voorstellen doet, stelt zij de Raad in kennis van de redenen daarvoor.

Artikel 242

(oud artikel 209 VEG)

De Raad stelt, na raadpleging van de Commissie, met gewone meerderheid het statuut vast van de comités welke in de Verdragen zijn bedoeld.

Artikel 243

(oud artikel 210 VEG)

De Raad stelt de bezoldigingen, de vergoedingen en pensioenen van de voorzitter van de Europese Raad, van de voorzitter van de Commissie, van de hoge vertegenwoordiger van de Unie voor buitenlandse zaken en veiligheidsbeleid, van de leden van de Commissie, van de presidenten, de leden en de griffiers van het Hof van Justitie van de Europese Unie, alsmede van de secretaris-generaal van de Raad, vast. De Raad stelt tevens alle vergoedingen vast welke als beloning kunnen gelden.

VIERDE AFDELING

DE COMMISSIE

Artikel 244

Overeenkomstig artikel 17, lid 5, van het Verdrag betreffende de Europese Unie worden de leden van de Commissie gekozen volgens een toerbeurtsysteem dat door de Europese Raad met eenparigheid van stemmen wordt vastgesteld en dat stoelt op de onderstaande beginselen:

a) de lidstaten worden volstrekt gelijk behandeld wat betreft de bepaling van de volgorde en de ambtstermijn van hun onderdanen als leden van de Commissie; derhalve kan het verschil tussen het totale aantal mandaten van onderdanen van twee willekeurige lidstaten nooit meer dan één bedragen;

b) behoudens het bepaalde onder a), weerspiegelt de samenstelling van de Commissie te allen tijde in voldoende mate de demografische en geografische verscheidenheid van alle lidstaten.

Artikel 245

(oud artikel 213 VEG)

De leden van de Commissie onthouden zich van iedere handeling welke onverenigbaar is met het karakter van hun ambt. De lidstaten eerbiedigen hun onafhankelijkheid en trachten niet hen te beïnvloeden bij de uitvoering van hun taak.

De leden van de Commissie mogen gedurende hun ambtsperiode geen andere beroepswerkzaamheden, al dan niet tegen beloning, verrichten. Bij hun ambtsaanvaarding verbinden zij zich plechtig om gedurende hun ambtsperiode en na afloop daarvan de uit hun taak voortvloeiende verplichtingen na te komen, in het bijzonder eerlijkheid en kiesheid te betrachten in het aanvaarden van bepaalde functies of voordelen na afloop van die ambtsperiode. Ingeval deze verplichtingen niet worden nagekomen, kan de Raad, met gewone meerderheid, of de Commissie zich wenden tot het Hof van Justitie, dat, al naar gelang van het geval, ontslag ambtshalve volgens artikel 247 of verval van het recht op pensioen of van andere, daarvoor in de plaats tredende voordelen kan uitspreken.

Artikel 246

(oud artikel 215 VEG)

Behalve door regelmatige vervanging of door overlijden eindigt de ambtsvervulling van een lid van de Commissie door vrijwillig ontslag of ontslag ambtshalve.

In geval van vrijwillig ontslag, ontslag ambtshalve of overlijden, wordt het lid voor de verdere duur van zijn ambtstermijn vervangen door een nieuw lid van dezelfde nationaliteit, dat overeenkomstig de criteria van artikel 17, lid 3, tweede alinea, van het Verdrag betreffende de Europese Unie, in onderlinge overeenstemming met de voorzitter van de Commissie en na raadpleging van het Europees Parlement door de Raad wordt benoemd.

De Raad kan, met eenparigheid van stemmen, op voorstel van de voorzitter van de Commissie besluiten dat in een dergelijke vacature niet behoeft te worden voorzien, met name indien de resterende duur van de ambtstermijn van het lid kort is.

In geval van vrijwillig ontslag, ontslag ambtshalve of overlijden wordt de voorzitter voor de verdere duur van zijn ambtstermijn vervangen. De procedure van artikel 17, lid 7, eerste alinea, van het Verdrag betreffende de Europese Unie is van toepassing voor de vervanging van de voorzitter.

In geval van vrijwillig ontslag, ontslag ambtshalve of overlijden, wordt de hoge vertegenwoordiger van de Unie voor buitenlandse zaken en veiligheidsbeleid voor de verdere duur van zijn ambtstermijn vervangen overeenkomstig artikel 18, lid 1, van het Verdrag betreffende de Europese Unie.

In geval van vrijwillig ontslag van alle leden van de Commissie blijven zij in functie en blijven zij de lopende zaken behartigen totdat in hun vervanging voor het resterende deel van hun ambtstermijn is voorzien overeenkomstig artikel 17 van het Verdrag betreffende de Europese Unie.

Artikel 247

(oud artikel 216 VEG)

Op verzoek van de Raad, met gewone meerderheid, of van de Commissie kan elk lid van de Commissie dat niet meer aan de eisen voor de uitoefening van zijn ambt voldoet of op ernstige wijze is tekortgeschoten, door het Hof van Justitie van zijn ambt ontheven worden verklaard.

Artikel 248

(oud artikel 217, lid 2, VEG)

Onverminderd artikel 18, lid 4, van het Verdrag betreffende de Europese Unie worden de taken van de Commissie overeenkomstig artikel 17, lid 6, van voornoemd Verdrag door de voorzitter gestructureerd en over de leden van de Commissie verdeeld. De voorzitter kan de taakverdeling tijdens de ambtstermijn wijzigen. De leden van de Commissie oefenen de hun door de voorzitter toegewezen taak uit onder diens gezag.

Artikel 249

(oude artikelen 218, lid 2, en 212 VEG)

1. De Commissie stelt haar reglement van orde vast teneinde te verzekeren dat zij en haar diensten werkzaam zijn. Zij zorgt voor de bekendmaking van dat reglement.

2. Jaarlijks, ten minste een maand vóór de opening van de zitting van het Europees Parlement, publiceert de Commissie een algemeen verslag over de werkzaamheden van de Unie.

Artikel 250

(oud artikel 219 VEG)

De besluiten van de Commissie worden genomen bij meerderheid van stemmen van haar leden.

Het quorum wordt bepaald in het reglement van orde.

VIJFDE AFDELING

HET HOF VAN JUSTITIE VAN DE EUROPESE UNIE

Artikel 251

(oud artikel 221 VEG)

Het Hof van Justitie houdt zitting in kamers of als grote kamer, overeenkomstig de regels die daartoe in het statuut van het Hof van Justitie van de Europese Unie zijn vastgesteld.

Wanneer het statuut daarin voorziet, kan het Hof van Justitie ook in voltallige zitting bijeenkomen.

Artikel 252

(oud artikel 222 VEG)

Het Hof van Justitie wordt bijgestaan door acht advocaten-generaal. Indien het Hof van Justitie zulks verzoekt, kan de Raad met eenparigheid van stemmen het aantal advocaten-generaal verhogen.

De advocaat-generaal heeft tot taak, in het openbaar in volkomen onpartijdigheid en onafhankelijkheid met redenen omklede conclusies te nemen aangaande zaken waarin zulks overeenkomstig het statuut van het Hof van Justitie van de Europese Unie vereist is.

Artikel 253

(oud artikel 223 VEG)

De rechters en de advocaten-generaal van het Hof van Justitie, gekozen uit personen die alle waarborgen voor onafhankelijkheid bieden en aan alle gestelde eisen voldoen om in hun onderscheiden landen de hoogste rechterlijke ambten te bekleden, of die bekendstaan als kundige rechtsgeleerden, worden in onderlinge overeenstemming door de regeringen van de lidstaten voor zes jaar benoemd na raadpleging van het in artikel 255 bedoelde comité.

Om de drie jaar vindt, op de wijze die in het statuut van het Hof van Justitie van de Europese Unie is bepaald, een gedeeltelijke vervanging van de rechters en de advocaten-generaal plaats.

De rechters kiezen uit hun midden voor drie jaar de president van het Hof van Justitie. Hij is herkiesbaar.

De aftredende rechters en advocaten-generaal zijn herbenoembaar.

Het Hof van Justitie benoemt zijn griffier en bepaalt diens positie.

Het Hof van Justitie stelt zijn reglement voor de procesvoering vast. Dit reglement behoeft de goedkeuring van de Raad.

Artikel 254

(oud artikel 224 VEG)

Het aantal rechters van het Gerecht wordt vastgesteld bij het statuut van het Hof van Justitie van de Europese Unie. Het statuut kan bepalen dat het Gerecht wordt bijgestaan door advocaten-generaal.

De leden van het Gerecht worden gekozen uit personen die alle waarborgen voor onafhankelijkheid bieden en bekwaam zijn hoge rechterlijke ambten te bekleden. Zij worden in onderlinge overeenstemming door de regeringen van de lidstaten voor zes jaar benoemd na raadpleging van het in artikel 255 bedoelde comité. Om de drie jaar vindt een gedeeltelijke vervanging plaats. De aftredende leden zijn herbenoembaar.

De rechters kiezen uit hun midden voor drie jaar de president van het Gerecht. Hij is herkiesbaar.

Het Gerecht benoemt zijn griffier en bepaalt diens positie.

Het Gerecht stelt in overeenstemming met het Hof van Justitie zijn reglement voor de procesvoering vast. Dit reglement behoeft de goedkeuring van de Raad.

Tenzij in het statuut van het Hof van Justitie van de Europese Unie iets anders is bepaald, zijn de bepalingen van de Verdragen betreffende het Hof van Justitie op het Gerecht van toepassing.

Artikel 255

Er wordt een comité opgericht dat de lidstaten van advies dient over de geschiktheid van de kandidaten voor de uitoefening van de ambten van rechter en advocaat-generaal van het Hof van Justitie en van het Gerecht, voordat de regeringen van de lidstaten overgaan tot de benoemingen overeenkomstig de artikelen 253 en 254.

Het comité bestaat uit zeven personen, gekozen uit voormalige leden van het Hof van Justitie en van het Gerecht, personen die de hoogste nationale rechterlijke ambten bekleden en personen die bekend staan als kundige rechtsgeleerden, waarvan er één wordt voorgedragen door het Europees Parlement. De Raad stelt een besluit vast houdende bepaling van de werkwijze van dit comité, alsmede een besluit tot benoeming van de leden. De Raad besluit op initiatief van de president van het Hof van Justitie.

Artikel 256

(oud artikel 225 VEG)

1. Het Gerecht is bevoegd in eerste aanleg kennis te nemen van de in de artikelen 263, 265, 268, 270 en 272 bedoelde beroepen, met uitzondering van die waarvoor een krachtens artikel 257 ingestelde gespecialiseerde rechtbank bevoegd is en die welke overeenkomstig het statuut aan het Hof van Justitie zijn voorbehouden. Het statuut kan bepalen dat het Gerecht bevoegd is voor andere categorieën van beroepen.

Tegen de beslissingen die het Gerecht op grond van dit lid geeft, kan een tot rechtsvragen beperkte hogere voorziening worden ingesteld bij het Hof van Justitie, op de wijze en binnen de grenzen die in het statuut worden bepaald.

2. Het Gerecht is bevoegd kennis te nemen van de beroepen die worden ingesteld tegen de beslissingen van de gespecialiseerde rechtbanken.

De beslissingen die het Gerecht op grond van dit lid geeft, kunnen op de wijze en binnen de grenzen die in het statuut worden bepaald bij uitzondering door het Hof van Justitie worden heroverwogen, wanneer er een ernstig gevaar bestaat dat de eenheid of de samenhang van het recht van de Unie wordt aangetast.

3. Het Gerecht is bevoegd kennis te nemen van prejudiciële vragen die worden voorgelegd uit hoofde van artikel 267 en beperkt blijven tot specifieke, in het statuut bepaalde aangelegenheden.

Wanneer het Gerecht van oordeel is dat in een zaak een principiële beslissing moet worden genomen die van invloed kan zijn op de eenheid of de samenhang van het recht van de Unie, kan het de zaak naar het Hof van Justitie verwijzen voor een uitspraak.

De beslissingen die het Gerecht over prejudiciële vragen geeft, kunnen op de wijze en binnen de grenzen die in het statuut worden bepaald bij uitzondering door het Hof van Justitie worden heroverwogen, wanneer er een ernstig gevaar bestaat dat de eenheid of de samenhang van het recht van de Unie wordt aangetast.

Artikel 257

(oud artikel 225 A VEG)

Het Europees Parlement en de Raad kunnen, volgens de gewone wetgevingsprocedure, gespecialiseerde rechtbanken instellen die worden toegevoegd aan het Gerecht, en die in eerste aanleg kennis nemen van bepaalde categorieën van beroepen in specifieke aangelegenheden. Het Europees Parlement en de Raad besluiten bij verordeningen hetzij op voorstel van de Commissie en na raadpleging van het Hof van Justitie, hetzij op verzoek van het Hof van Justitie en na raadpleging van de Commissie.

In de verordening tot instelling van een gespecialiseerde rechtbank worden de regels voor de samenstelling van die rechtbank vastgesteld en wordt de reikwijdte van de haar verleende bevoegdheden bepaald.

Tegen de beslissingen van de gespecialiseerde rechtbanken kan bij het Gerecht een tot rechtsvragen beperkte hogere voorziening worden ingesteld of, wanneer de verordening tot instelling van de gespecialiseerde rechtbank daarin voorziet, een beroep dat ook op feitelijke vragen betrekking heeft.

De leden van de gespecialiseerde rechtbanken worden gekozen uit personen die alle waarborgen voor onafhankelijkheid bieden en bekwaam zijn rechterlijke ambten te bekleden. Zij worden door de Raad met eenparigheid van stemmen benoemd.

De gespecialiseerde rechtbanken stellen in overeenstemming met het Hof van Justitie hun reglement voor de procesvoering vast. Dit reglement behoeft de goedkeuring van de Raad.

Tenzij in de verordening tot instelling van een gespecialiseerde rechtbank iets anders is bepaald, zijn de bepalingen van de Verdragen betreffende het Hof en de bepalingen van het statuut van het Hof van Justitie van de Europese Unie op de gespecialiseerde rechtbanken van toepassing. Titel I van het statuut en artikel 64 daarvan zijn in ieder geval van toepassing op de gespecialiseerde rechtbanken.

Artikel 258

(oud artikel 226 VEG)

Indien de Commissie van oordeel is dat een lidstaat een van de krachtens de Verdragen op hem rustende verplichtingen niet is nagekomen, brengt zij dienaangaande een met redenen omkleed advies uit, na deze staat in de gelegenheid te hebben gesteld zijn opmerkingen te maken.

Indien de betrokken staat dit advies niet binnen de door de Commissie vastgestelde termijn opvolgt, kan de Commissie de zaak aanhangig maken bij het Hof van Justitie van de Europese Unie.

Artikel 259

(oud artikel 227 VEG)

Ieder van de lidstaten kan zich wenden tot het Hof van Justitie van de Europese Unie, indien hij van mening is dat een andere lidstaat een van de krachtens de Verdragen op hem rustende verplichtingen niet is nagekomen.

Voordat een lidstaat tegen een andere lidstaat een klacht indient op grond van een beweerde schending van de verplichtingen welke krachtens de Verdragen op deze laatste rusten, moet hij deze klacht aan de Commissie voorleggen.

De Commissie brengt een met redenen omkleed advies uit nadat aan de betrokken staten de gelegenheid is gegeven om over en weer schriftelijk en mondeling opmerkingen te maken.

Indien de Commissie binnen drie maanden na indiening van de klacht geen advies heeft uitgebracht, kan desniettemin de klacht bij het Hof worden ingediend.

Artikel 260

(oud artikel 228 VEG)

1. Indien het Hof van Justitie van de Europese Unie vaststelt dat een lidstaat een der krachtens de Verdragen op hem rustende verplichtingen niet is nagekomen, is deze staat gehouden die maatregelen te nemen welke nodig zijn ter uitvoering van het arrest van het Hof.

2. Indien de Commissie van oordeel is dat de betrokken lidstaat niet het nodige heeft gedaan om gevolg te geven aan het arrest van het Hof, kan zij, nadat zij deze staat de mogelijkheid heeft geboden zijn opmerkingen in te dienen, de zaak voor het Hof brengen. De Commissie vermeldt het bedrag van de door de betrokken lidstaat te betalen forfaitaire som of dwangsom die zij in de gegeven omstandigheden passend acht.

Indien het Hof vaststelt dat de betrokken lidstaat zijn arrest niet is nagekomen, kan het deze staat de betaling van een forfaitaire som of een dwangsom opleggen.

Deze procedure geldt onverminderd het bepaalde in artikel 259.

3. Wanneer de Commissie bij het Hof een zaak aanhangig maakt op grond van artikel 258 omdat zij van oordeel is dat de betrokken lidstaat zijn verplichting tot mededeling van maatregelen ter omzetting van een volgens een wetgevingsprocedure aangenomen richtlijn niet is nagekomen, kan de Commissie, indien zij dit passend acht, aangeven wat haars inziens gezien de omstandigheden een redelijke hoogte is voor de door deze lidstaat te betalen forfaitaire som of dwangsom.

Indien het Hof de niet-nakoming vaststelt, kan het de betrokken lidstaat de betaling van een forfaitaire som of een dwangsom opleggen die niet hoger is dan de Commissie heeft aangegeven. De verplichting tot betaling gaat in op de door het Hof in zijn arrest bepaalde datum.

Artikel 261

(oud artikel 229 VEG)

De door het Europees Parlement en de Raad gezamenlijk, alsmede de door de Raad krachtens de bepalingen van de Verdragen vastgestelde verordeningen kunnen aan het Hof van Justitie van de Europese Unie volledige rechtsmacht verlenen wat betreft de sancties welke in die verordeningen zijn opgenomen.

Artikel 262

(oud artikel 229 A VEG)

Onverminderd de overige bepalingen van de Verdragen, kan de Raad, volgens een bijzondere wetgevingsprocedure en na raadpleging van het Europees Parlement, met eenparigheid van stemmen bepalingen vaststellen waarbij aan het Hof van Justitie van de Europese Unie, in een door hem te bepalen mate, de bevoegdheid wordt verleend uitspraak te doen in geschillen die verband houden met de toepassing van op grond van de Verdragen vastgestelde besluiten waarbij Europese intellectuele eigendomsrechten worden ingesteld. Deze bepalingen treden pas in werking nadat zij door de lidstaten overeenkomstig hun onderscheiden grondwettelijke bepalingen zijn goedgekeurd.

Artikel 263

(oud artikel 230 VEG)

Het Hof van Justitie van de Europese Unie gaat de wettigheid na van de wetgevingshandelingen, van de handelingen van de Raad, van de Commissie en van de Europese Centrale Bank, voor zover het geen aanbevelingen of adviezen betreft, en van de handelingen van het Europees Parlement en de Europese Raad die beogen rechtsgevolgen ten aanzien van derden te hebben. Het gaat ook de wettigheid na van de handelingen van de organen of instanties van de Unie waarmee rechtsgevolgen ten aanzien van derden worden beoogd.

Te dien einde is het Hof bevoegd uitspraak te doen inzake elk door een lidstaat, het Europees Parlement, de Raad of de Commissie ingesteld beroep wegens onbevoegdheid, schending van wezenlijke vormvoorschriften, schending van de Verdragen of van enige uitvoeringsregeling daarvan, dan wel wegens misbruik van bevoegdheid.

Het Hof is onder dezelfde voorwaarden bevoegd uitspraak te doen inzake elk door de Rekenkamer, de Europese Centrale Bank of het Comité van de Regio’s ingesteld beroep dat op vrijwaring van hun prerogatieven is gericht.

Iedere natuurlijke of rechtspersoon kan onder de in de eerste en tweede alinea vastgestelde voorwaarden beroep instellen tegen handelingen die tot hem gericht zijn of die hem rechtstreeks en individueel raken, alsmede tegen regelgevingshandelingen die hem rechtstreeks raken en die geen uitvoeringsmaatregelen met zich meebrengen.

De handelingen tot oprichting van organen en instanties van de Unie kunnen voorzien in bijzondere voorwaarden en bepalingen inzake de beroepen welke door natuurlijke of rechtspersonen worden ingesteld tegen handelingen van deze organen of instanties waarmee rechtsgevolgen ten aanzien van hen worden beoogd.

Het in dit artikel bedoelde beroep moet worden ingesteld binnen twee maanden te rekenen, al naar gelang van het geval, vanaf de dag van bekendmaking van de handeling, vanaf de dag van kennisgeving aan de verzoeker of, bij gebreke daarvan, vanaf de dag waarop de verzoeker van de handeling kennis heeft gekregen.

Artikel 264

(oud artikel 231 VEG)

Indien het beroep gegrond is, wordt de betwiste handeling door het Hof van Justitie van de Europese Unie nietig verklaard.

Het Hof bepaalt evenwel, zo het dit nodig oordeelt, welke gevolgen van de vernietigde handeling als definitief moeten worden beschouwd.

Artikel 265

(oud artikel 232 VEG)

Ingeval het Europees Parlement, de Europese Raad, de Raad, de Commissie, of de Europese Centrale Bank in strijd met de Verdragen, nalaat een besluit te nemen, kunnen de lidstaten en de overige instellingen van de Unie zich wenden tot het Hof van Justitie van de Europese Unie om deze schending te doen vaststellen. Dit artikel is onder dezelfde voorwaarden van toepassing op de organen en de instanties van de Unie die nalaten een besluit te nemen.

Dit beroep is slechts ontvankelijk indien de betrokken instelling, het betrokken orgaan of de betrokken instantie vooraf tot handelen is uitgenodigd. Indien deze instelling na twee maanden, te rekenen vanaf de uitnodiging, haar standpunt nog niet heeft bepaald, kan het beroep worden ingesteld binnen een nieuwe termijn van twee maanden.

Iedere natuurlijke of rechtspersoon kan onder de in de voorgaande alinea's vastgestelde voorwaarden bij het Hof zijn bezwaren indienen tegen het feit dat een der instellingen, organen of instanties van de Unie heeft nagelaten te zijnen aanzien een andere handeling te verrichten dan het geven van een aanbeveling of een advies.

Artikel 266

(oud artikel 233 VEG)

De instelling, het orgaan of de instantie welker handeling nietig is verklaard of welker nalatigheid strijdig met de Verdragen is verklaard, is gehouden de maatregelen te nemen welke nodig zijn ter uitvoering van het arrest van het Hof van Justitie van de Europese Unie.

Deze verplichting geldt onverminderd die welke kan voortvloeien uit de toepassing van artikel 340, tweede alinea.

Artikel 267

(oud artikel 234 VEG)

Het Hof van Justitie van de Europese Unie is bevoegd, bij wijze van prejudiciële beslissing, een uitspraak te doen

a) over de uitlegging van de Verdragen,

b) over de geldigheid en de uitlegging van de handelingen van de instellingen, de organen of de instanties van de Unie.

Indien een vraag te dien aanzien wordt opgeworpen voor een rechterlijke instantie van een der lidstaten, kan deze instantie, indien zij een beslissing op dit punt noodzakelijk acht voor het wijzen van haar vonnis, het Hof van Justitie verzoeken over deze vraag een uitspraak te doen.

Indien een vraag te dien aanzien wordt opgeworpen in een zaak aanhangig bij een nationale rechterlijke instantie waarvan de beslissingen volgens het nationale recht niet vatbaar zijn voor hoger beroep, is deze instantie gehouden zich tot het Hof te wenden.

Indien een dergelijke vraag wordt opgeworpen in een bij een nationale rechterlijke instantie aanhangige zaak betreffende een gedetineerde persoon, doet het Hof zo spoedig mogelijk uitspraak.

Artikel 268

(oud artikel 235 VEG)

Het Hof van Justitie van de Europese Unie is bevoegd kennis te nemen van geschillen over de vergoeding van de in artikel 340, tweede en derde alinea, bedoelde schade.

Artikel 269

Het Hof van Justitie kan uitsluitend op verzoek van de lidstaat ten aanzien waarvan de Europese Raad of de Raad een constatering heeft gedaan en uitsluitend wat de naleving van de procedurele bepalingen van artikel 7 van het Verdrag betreffende de Europese Unie betreft uitspraak doen over de wettigheid van een handeling die door de Europese Raad of door de Raad krachtens dit artikel is vastgesteld.

Dit verzoek moet binnen een maand na de constatering worden gedaan. Het Hof doet een uitspraak binnen een maand na de datum van het verzoek.

Artikel 270

(oud artikel 236 VEG)

Het Hof van Justitie van de Europese Unie is bevoegd, uitspraak te doen in elk geschil tussen de Unie en haar personeelsleden, binnen de grenzen en onder de voorwaarden vastgesteld door het statuut van de ambtenaren van de Unie en de regeling welke van toepassing is op de andere personeelsleden van de Unie.

Artikel 271

(oud artikel 237 VEG)

Het Hof van Justitie van de Europese Unie is bevoegd, binnen de hierna aangegeven grenzen, kennis te nemen van de geschillen betreffende:

a) de uitvoering van de verplichtingen der lidstaten voortvloeiende uit de statuten van de Europese Investeringsbank. De Raad van bewind van de Bank beschikt dienaangaande over de bevoegdheden welke bij artikel 258 aan de Commissie zijn toegekend;

b) de besluiten van de Raad van gouverneurs van de Europese Investeringsbank. Elke lidstaat, de Commissie en de Raad van bewind van de Bank kunnen onder de voorwaarden gesteld in artikel 263 te dezer zake beroep instellen;

c) de besluiten van de Raad van bewind van de Europese Investeringsbank. Beroep tegen deze besluiten kan onder de voorwaarden van artikel 263 slechts worden ingesteld door de lidstaten of de Commissie, en alleen in geval van schending van de vormvoorschriften bedoeld in artikel 21, leden 2, 5, 6 en 7, van de statuten van de Bank;

d) de uitvoering van de verplichtingen van de nationale centrale banken voortvloeiende uit de Verdragen en uit de statuten van het Europees Stelsel van centrale banken. De Raad van bestuur van de Europese Centrale Bank beschikt dienaangaande ten aanzien van de nationale centrale banken over de bevoegdheden welke bij artikel 258 aan de Commissie zijn toegekend ten aanzien van de lidstaten. Indien het Hof vaststelt dat een nationale centrale bank een der krachtens de Verdragen op haar rustende verplichtingen niet is nagekomen, is deze bank gehouden die maatregelen te nemen welke nodig zijn ter uitvoering van het arrest van het Hof.

Artikel 272

(oud artikel 238 VEG)

Het Hof van Justitie van de Europese Unie is bevoegd, uitspraak te doen krachtens een arbitragebeding vervat in een door of namens de Unie gesloten publiekrechtelijke of privaatrechtelijke overeenkomst.

Artikel 273

(oud artikel 239 VEG)

Het Hof van Justitie is bevoegd uitspraak te doen in elk geschil tussen lidstaten dat met de materie van de Verdragen verband houdt, indien dit geschil hem krachtens een compromis wordt voorgelegd.

Artikel 274

(oud artikel 240 VEG)

Behoudens de bevoegdheid die bij de Verdragen aan het Hof van Justitie van de Europese Unie wordt verleend, zijn de geschillen waarin de Unie partij is, niet uit dien hoofde onttrokken aan de bevoegdheid van de nationale rechterlijke instanties.

Artikel 275

Het Hof van Justitie van de Europese Unie is niet bevoegd ten aanzien van de bepalingen van het gemeenschappelijk buitenlands en veiligheidsbeleid noch ten aanzien van de op grond daarvan vastgestelde besluiten.

Het Hof is evenwel bevoegd om toezicht te houden op de naleving van artikel 40 van het Verdrag betreffende de Europese Unie en uitspraak te doen inzake beroepen die onder de in artikel 263, vierde alinea, van dit Verdrag bepaalde voorwaarden worden ingesteld betreffende het toezicht op de wettigheid van besluiten houdende beperkende maatregelen jegens natuurlijke personen of rechtspersonen, die door de Raad op grond van titel V, hoofdstuk 2, van het Verdrag betreffende de Europese Unie zijn vastgesteld.

Artikel 276

Bij de uitoefening van zijn taken in verband met de bepalingen in de hoofdstukken 4 en 5 van titel V van het derde deel, betreffende de ruimte van vrijheid, veiligheid en recht is het Hof van Justitie van de Europese Unie niet bevoegd om de geldigheid of de evenredigheid na te gaan van operaties van de politie of van andere instanties belast met wetshandhaving in een lidstaat, noch om zich uit te spreken over de uitoefening van de verantwoordelijkheden van de lidstaten ten aanzien van de handhaving van de openbare orde en de bescherming van de binnenlandse veiligheid.

Artikel 277

(oud artikel 241 VEG)

Iedere partij kan, ook na het verstrijken van de in artikel 263, zesde alinea bedoelde termijn, naar aanleiding van een geschil waarbij een door een instelling, een orgaan of een instantie van de Unie vastgestelde handeling van algemene strekking in het geding is, de in artikel 263, tweede alinea, bedoelde middelen aanvoeren om voor het Hof van Justitie van de Europese Unie de niet-toepasselijkheid van deze handeling in te roepen.

Artikel 278

(oud artikel 242 VEG)

Een bij het Hof van Justitie van de Europese Unie ingesteld beroep heeft geen schorsende werking. Het Hof kan echter, indien het van oordeel is dat de omstandigheden zulks vereisen, opschorting van de uitvoering van de bestreden handeling gelasten.

Artikel 279

(oud artikel 243 VEG)

Het Hof van Justitie van de Europese Unie kan in zaken welke bij dit college aanhangig zijn gemaakt, de noodzakelijke voorlopige maatregelen gelasten.

Artikel 280

(oud artikel 244 VEG)

De arresten van het Hof van Justitie van de Europese Unie zijn uitvoerbaar overeenkomstig de bepalingen van artikel 299.

Artikel 281

(oud artikel 245 VEG)

Het statuut van het Hof van Justitie van de Europese Unie wordt vastgesteld bij een afzonderlijk protocol.

Het Europees Parlement en de Raad kunnen, volgens de gewone wetgevingsprocedure, het statuut wijzigen, met uitzondering van titel I en artikel 64 daarvan. Het Europees Parlement en de Raad besluiten hetzij op verzoek van het Hof van Justitie en na raadpleging van de Commissie, hetzij op voorstel van de Commissie en na raadpleging van het Hof van Justitie.

ZESDE AFDELING

DE EUROPESE CENTRALE BANK

Artikel 282

1. De Europese Centrale Bank en de nationale centrale banken vormen het Europees Stelsel van Centrale Banken (ESCB). De Europese Centrale Bank en de nationale centrale banken van de lidstaten die de euro als munt hebben, welke het Eurosysteem vormen, voeren het monetair beleid van de Unie.

2. Het ESCB wordt geleid door de besluitvormingsorganen van de Europese Centrale Bank. Het hoofddoel van het ESCB is het handhaven van prijsstabiliteit. Onverminderd deze doelstelling ondersteunt het stelsel het algemeen economisch beleid in de Unie teneinde bij te dragen aan de verwezenlijking van de doelstellingen van de Unie.

3. De Europese Centrale Bank bezit rechtspersoonlijkheid. Zij heeft het alleenrecht machtiging te geven tot uitgifte van de euro. Zij is onafhankelijk, zowel bij de uitoefening van haar bevoegdheden als met betrekking tot het beheer van haar financiële middelen. De instellingen, organen en instanties van de Unie en de regeringen van de lidstaten eerbiedigen deze onafhankelijkheid.

4. De Europese Centrale Bank neemt de maatregelen die nodig zijn om haar taken te vervullen overeenkomstig de artikelen 127 tot en met 133 en artikel 138 en de door de statuten van het ESCB en van de ECB bepaalde voorwaarden. Overeenkomstig voornoemde artikelen behouden de lidstaten die de euro niet als munt hebben en hun centrale banken hun bevoegdheden op monetair gebied.

5. Op de gebieden die onder haar bevoegdheid vallen, wordt de Europese Centrale Bank geraadpleegd over ieder ontwerp van een handeling van de Unie, alsmede over ieder ontwerp van regelgeving op nationaal niveau, en kan zij advies uitbrengen.

Artikel 283

(oud artikel 112 VEG)

1. De Raad van bestuur van de Europese Centrale Bank bestaat uit de leden van de directie van de Europese Centrale Bank en de presidenten van de nationale centrale banken van de lidstaten die de euro als munt hebben.

2. De directie bestaat uit de president, de vice-president en vier andere leden.

De president, de vice-president en de overige leden van de directie worden gekozen uit personen met een erkende reputatie en beroepservaring op monetair of bancair gebied en worden met gekwalificeerde meerderheid door de Europese Raad benoemd op aanbeveling van de Raad, die het Europees Parlement en de Raad van bestuur van de Europese Centrale Bank heeft geraadpleegd.

Zij worden voor een periode van acht jaar benoemd en zijn niet herbenoembaar.

Alleen zij die de nationaliteit van één van de lidstaten bezitten, kunnen lid van de directie zijn.

Artikel 284

(oud artikel 113 VEG)

1. De voorzitter van de Raad en een lid van de Commissie mogen zonder stemrecht aan de vergaderingen van de Raad van bestuur van de Europese Centrale Bank deelnemen.

De voorzitter van de Raad kan aan de Raad van bestuur van de Europese Centrale Bank een motie ter bespreking voorleggen.

2. De president van de Europese Centrale Bank wordt uitgenodigd om aan de vergaderingen van de Raad deel te nemen wanneer deze aangelegenheden bespreekt met betrekking tot de doelstellingen en de taken van het ESCB.

3. De Europese Centrale Bank stelt een jaarverslag over de werkzaamheden van het ESCB en over het monetair beleid in het afgelopen jaar en het lopende jaar op voor het Europees Parlement, de Raad en de Commissie, alsmede voor de Europese Raad. De president van de Europese Centrale Bank legt dit verslag voor aan de Raad en aan het Europees Parlement dat op die basis een algemeen debat kan houden.

De president van de Europese Centrale Bank en de overige leden van de directie kunnen op verzoek van het Europees Parlement of op eigen initiatief worden gehoord door de bevoegde commissies van het Europees Parlement.

ZEVENDE AFDELING

DE REKENKAMER

Artikel 285

(oud artikel 246 VEG)

De Rekenkamer verricht de controle van de rekeningen van de Unie.

In de Rekenkamer heeft één onderdaan van iedere lidstaat zitting. De leden van de Rekenkamer oefenen hun ambt volkomen onafhankelijk uit, in het algemeen belang van de Unie.

Artikel 286

(oud artikel 247 VEG)

1. De leden van de Rekenkamer worden gekozen uit personen die in hun eigen staat behoren of behoord hebben tot de externe controle-instanties of die voor deze functie bijzonder geschikt zijn. Zij moeten alle waarborgen voor onafhankelijkheid bieden.

2. De leden van de Rekenkamer worden voor zes jaar benoemd. De Raad stelt, na raadpleging van het Europees Parlement, de overeenkomstig de voordrachten van de lidstaten opgestelde lijst van leden vast. De leden van de Rekenkamer zijn herbenoembaar.

Zij kiezen uit hun midden voor drie jaar de voorzitter van de Rekenkamer. Hij is herkiesbaar.

3. Bij de vervulling van hun taken vragen noch aanvaarden de leden van de Rekenkamer instructies van enige regering of enig lichaam. Zij onthouden zich van iedere handeling welke onverenigbaar is met het karakter van hun ambt.

4. De leden van de Rekenkamer mogen gedurende hun ambtsperiode geen andere beroepswerkzaamheden, al dan niet tegen beloning, verrichten. Bij hun ambtsaanvaarding verbinden zij zich plechtig om gedurende hun ambtsperiode en na afloop daarvan de uit hun taak voortvloeiende verplichtingen na te komen, in het bijzonder eerlijkheid en kiesheid te betrachten in het aanvaarden van bepaalde functies of voordelen na afloop van die ambtsperiode.

5. Behalve door regelmatige vervanging of door overlijden, eindigt de ambtsvervulling van een lid van de Rekenkamer door vrijwillig ontslag of door ontslag ambtshalve ingevolge een uitspraak van het Hof van Justitie overeenkomstig lid 6.

De betrokkene wordt vervangen voor de verdere duur van zijn ambtstermijn.

Behoudens in geval van ontslag ambtshalve, blijven de leden van de Rekenkamer in functie totdat in hun vervanging is voorzien.

6. De leden van de Rekenkamer kunnen slechts van hun ambt worden ontheven of van hun recht op pensioen of andere daarvoor in de plaats tredende voordelen vervallen worden verklaard, indien het Hof van Justitie, op verzoek van de Rekenkamer, constateert dat zij hebben opgehouden aan de eisen voor de uitoefening van hun ambt of aan de uit hun taak voortvloeiende verplichtingen te voldoen.

7. De Raad stelt de arbeidsvoorwaarden vast, met name de bezoldiging, de vergoedingen en het pensioen van de voorzitter en de leden van de Rekenkamer. Hij stelt ook de vergoedingen vast die als bezoldiging kunnen worden aangemerkt.

8. De bepalingen van het Protocol betreffende de voorrechten en immuniteiten van de Europese Unie die van toepassing zijn op de rechters van het Hof van Justitie van de Europese Unie gelden ook voor de leden van de Rekenkamer.

Artikel 287

(oud artikel 248 VEG)

1. De Rekenkamer onderzoekt de rekeningen van alle ontvangsten en uitgaven van de Unie. Zij onderzoekt tevens de rekeningen van alle ontvangsten en uitgaven van elk door de Unie ingesteld orgaan of ingestelde instantie, voor zover het instellingsbesluit dit onderzoek niet uitsluit.

De Rekenkamer legt het Europees Parlement en de Raad een verklaring voor waarin de betrouwbaarheid van de rekeningen en de regelmatigheid en de wettigheid van de onderliggende verrichtingen worden bevestigd, die in het *Publicatieblad van de Europese Unie* wordt bekendgemaakt. Aan die verklaring kunnen specifieke beoordelingen worden toegevoegd voor ieder belangrijk werkterrein van de Unie.

2. De Rekenkamer onderzoekt de wettigheid en de regelmatigheid van de ontvangsten en uitgaven en gaat tevens na of een goed financieel beheer werd gevoerd. Hierbij brengt zij in het bijzonder verslag uit over onregelmatigheden.

De controle van de ontvangsten geschiedt aan de hand van de vaststellingen en van de stortingen van ontvangsten aan de Unie.

De controle van de uitgaven geschiedt aan de hand van betalingsverplichtingen en van betalingen.

Deze controles kunnen plaatsvinden vóór de afsluiting van de rekeningen van het betrokken begrotingsjaar.

3. De controle geschiedt aan de hand van stukken, en, zo nodig, ter plaatse bij de overige instellingen van de Unie, in de gebouwen van alle organen of ingestelde instanties die ontvangsten of uitgaven namens de Unie beheren, en in de lidstaten, inclusief in de gebouwen van alle natuurlijke of rechtspersonen die betalingen uit de begroting ontvangen. De controle in de lidstaten geschiedt in samenwerking met de nationale controle-instanties of, indien deze laatste niet over de nodige bevoegdheden beschikken, in samenwerking met de bevoegde nationale diensten. De Rekenkamer en de nationale controle-instanties van de lidstaten werken samen in onderling vertrouwen en met behoud van hun onafhankelijkheid. Deze instanties en diensten delen aan de Rekenkamer mee of zij voornemens zijn aan de controle deel te nemen.

De overige instellingen van de Unie, de organen of ingestelde instanties die ontvangsten of uitgaven namens de Unie beheren, de natuurlijke of rechtspersonen die betalingen uit de begroting ontvangen en de nationale controle-instanties of, indien deze niet over de nodige bevoegdheden beschikken, de bevoegde nationale diensten zenden de Rekenkamer op verzoek alle bescheiden en inlichtingen toe die nodig zijn voor de vervulling van haar taak.

Ten aanzien van het beheer van de ontvangsten en uitgaven van de Unie door de Europese Investeringsbank wordt het recht van toegang van de Rekenkamer tot informatie waarover de Bank beschikt, door een regeling tussen de Rekenkamer, de Bank en de Commissie bepaald. Bij ontstentenis van een regeling heeft de Rekenkamer desalniettemin toegang tot de informatie die nodig is voor de controle op de door de Bank beheerde ontvangsten en uitgaven van de Unie.

4. De Rekenkamer stelt na afsluiting van elk begrotingsjaar een jaarverslag op. Dit verslag wordt toegezonden aan de overige instellingen van de Unie en tezamen met de antwoorden van deze instellingen op de opmerkingen van de Rekenkamer in het *Publicatieblad van de Europese Unie* gepubliceerd.

De Rekenkamer kan voorts te allen tijde met betrekking tot bijzondere vraagstukken opmerkingen maken, met name in de vorm van speciale verslagen, en kan op verzoek van een van de overige instellingen van de Unie adviezen uitbrengen.

De Rekenkamer neemt haar jaarverslagen, speciale verslagen of adviezen aan met meerderheid van stemmen van haar leden. Zij kan echter uit haar midden kamers vormen voor het aannemen van bepaalde soorten van verslagen of adviezen overeenkomstig haar reglement van orde.

De Rekenkamer staat het Europees Parlement en de Raad bij, bij de controle op de uitvoering van de begroting.

De Rekenkamer stelt haar reglement van orde vast. Dit reglement behoeft de goedkeuring van de Raad.

HOOFDSTUK 2

RECHTSHANDELINGEN VAN DE UNIE, VASTSTELLINGSPROCEDURES EN OVERIGE BEPALINGEN

EERSTE AFDELING

RECHTSHANDELINGEN VAN DE UNIE

Artikel 288

(oud artikel 249 VEG)

Teneinde de bevoegdheden van de Unie te kunnen uitoefenen, stellen de instellingen verordeningen, richtlijnen, besluiten, aanbevelingen en adviezen vast.

Een verordening heeft een algemene strekking. Zij is verbindend in al haar onderdelen en is rechtstreeks toepasselijk in elke lidstaat.

Een richtlijn is verbindend ten aanzien van het te bereiken resultaat voor elke lidstaat waarvoor zij bestemd is, doch aan de nationale instanties wordt de bevoegdheid gelaten vorm en middelen te kiezen.

Een besluit is verbindend in al zijn onderdelen. Indien de adressaten worden vermeld, is het alleen voor hen verbindend.

Aanbevelingen en adviezen zijn niet verbindend.

Artikel 289

1. De gewone wetgevingsprocedure behelst de vaststelling van een verordening, een richtlijn of een besluit, door het Europees Parlement en de Raad tezamen, op voorstel van de Commissie. Deze procedure wordt beschreven in artikel 294.

2. In de bij de Verdragen bepaalde specifieke gevallen bestaat een bijzondere wetgevingsprocedure in de vaststelling van een verordening, een richtlijn of een besluit door het Europees Parlement met deelname van de Raad, of door de Raad met deelname van het Europees Parlement.

3. De volgens een wetgevingsprocedure vastgestelde rechtshandelingen vormen wetgevingshandelingen.

4. In de bij de Verdragen bepaalde specifieke gevallen kunnen wetgevingshandelingen op initiatief van een groep lidstaten of van het Europees Parlement, op aanbeveling van de Europese Centrale Bank of op verzoek van het Hof van Justitie of van de Europese Investeringsbank worden vastgesteld.

Artikel 290

1. In een wetgevingshandeling kan aan de Commissie de bevoegdheid worden overgedragen niet-wetgevingshandelingen van algemene strekking vast te stellen ter aanvulling of wijziging van bepaalde niet-essentiële onderdelen van de wetgevingshandeling.

In de wetgevingshandelingen worden uitdrukkelijk de doelstellingen, de inhoud, de strekking en de duur van de bevoegdheidsdelegatie afgebakend. Essentiële onderdelen van een gebied worden uitsluitend bij een wetgevingshandeling geregeld en kunnen derhalve niet het voorwerp zijn van bevoegdheidsdelegatie.

2. In de wetgevingshandelingen worden de voorwaarden waaraan de delegatie is onderworpen, uitdrukkelijk vastgesteld. Dit kunnen de volgende voorwaarden zijn:

a) het Europees Parlement of de Raad kan besluiten de delegatie in te trekken;

b) de gedelegeerde handeling kan pas in werking treden indien het Europees Parlement of de Raad binnen de in de wetgevingshandeling gestelde termijn geen bezwaar heeft aangetekend.

Voor de toepassing van het bepaalde onder a) en b) besluit het Europees Parlement bij meerderheid van zijn leden en besluit de Raad met gekwalificeerde meerderheid van stemmen.

3. In de titel van de gedelegeerde handelingen wordt het bijvoeglijk naamwoord "gedelegeerde" toegevoegd.

Artikel 291

1. De lidstaten nemen alle maatregelen van intern recht die nodig zijn ter uitvoering van de juridisch bindende handelingen van de Unie.

2. Indien het nodig is dat juridisch bindende handelingen van de Unie volgens eenvormige voorwaarden worden uitgevoerd, worden bij die handelingen aan de Commissie, of, in naar behoren gemotiveerde specifieke gevallen en in de bij de artikelen 24 en 26 van het Verdrag betreffende de Europese Unie bepaalde gevallen, aan de Raad uitvoeringsbevoegdheden toegekend.

3. Voor de toepassing van lid 2 leggen het Europees Parlement en de Raad volgens de gewone wetgevingsprocedure bij verordeningen vooraf de algemene voorschriften en beginselen vast die van toepassing zijn op de wijze waarop de lidstaten de uitoefening van de uitvoeringsbevoegdheden door de Commissie controleren.

4. In de titel van uitvoeringshandelingen wordt „uitvoerings-" toegevoegd.

Artikel 292

De Raad stelt aanbevelingen vast. De Raad besluit op voorstel van de Commissie in alle gevallen waarin in de Verdragen is bepaald dat hij handelingen op voorstel van de Commissie vaststelt. De Raad besluit met eenparigheid van stemmen op de gebieden waarop handelingen van de Unie met eenparigheid van stemmen moeten worden vastgesteld. De Commissie, alsmede de Europese Centrale Bank in de in de Verdragen bepaalde specifieke gevallen, stellen aanbevelingen vast.

TWEEDE AFDELING

VASTSTELLINGSPROCEDURES EN OVERIGE BEPALINGEN

Artikel 293
(oud artikel 250 VEG)

1. Wanneer de Raad uit hoofde van de Verdragen op voorstel van de Commissie besluit, kan hij dat voorstel slechts met eenparigheid van stemmen wijzigen, behalve in de gevallen als bedoeld in artikel 294, leden 10 en 13, artikel 310, artikel 312, artikel 314 en artikel 315, tweede alinea.

2. Zolang de Raad geen besluit heeft genomen kan de Commissie te allen tijde gedurende de procedures die tot aanneming van een besluit van de Unie leiden haar voorstel wijzigen.

Artikel 294
(oud artikel 251 VEG)

1. Wanneer in de Verdragen voor de aanneming van een besluit naar de gewone wetgevingsprocedure wordt verwezen, is de onderstaande procedure van toepassing.

2. De Commissie dient een voorstel in bij het Europees Parlement en bij de Raad.

Eerste lezing

3. Het Europees Parlement stelt zijn standpunt in eerste lezing vast en deelt het mee aan de Raad.

4. Indien de Raad het standpunt van het Europees Parlement goedkeurt, wordt de betrokken handeling vastgesteld in de formulering die overeenstemt met het standpunt van het Europees Parlement.

5. Indien de Raad het standpunt van het Europees Parlement niet goedkeurt, stelt hij zijn standpunt in eerste lezing vast en deelt hij dit mee aan het Europees Parlement.

6. De Raad stelt het Europees Parlement ten volle in kennis van zijn redenen voor het vaststellen van zijn standpunt in eerste lezing. De Commissie stelt het Europees Parlement ten volle in kennis van haar standpunt.

Tweede lezing

7. Indien het Europees Parlement binnen een termijn van drie maanden na deze mededeling:

a) het standpunt van de Raad in eerste lezing goedkeurt of zich niet heeft uitgesproken, wordt de betrokken handeling geacht te zijn vastgesteld in de formulering die overeenstemt met het standpunt van de Raad;

b) het standpunt van de Raad in eerste lezing met een meerderheid van zijn leden verwerpt, wordt de voorgestelde handeling geacht niet te zijn vastgesteld;

c) met een meerderheid van zijn leden amendementen op het standpunt van de Raad in eerste lezing voorstelt, wordt de aldus geamendeerde tekst toegezonden aan de Raad en aan de Commissie, die advies over deze amendementen uitbrengt.

8. Indien de Raad binnen een termijn van drie maanden na ontvangst van de amendementen van het Europees Parlement met gekwalificeerde meerderheid van stemmen:

a) al deze amendementen goedkeurt, wordt de betrokken handeling geacht te zijn vastgesteld;

b) niet alle amendementen goedkeurt, roept de voorzitter van de Raad, in overeenstemming met de voorzitter van het Europees Parlement, binnen zes weken het bemiddelingscomité bijeen.

9. De Raad besluit met eenparigheid van stemmen over de amendementen waarover de Commissie negatief advies heeft uitgebracht.

Bemiddeling

10. Het bemiddelingscomité bestaat uit de leden van de Raad of hun vertegenwoordigers en een gelijk aantal leden die het Europees Parlement vertegenwoordigen, en heeft tot taak binnen een termijn van zes weken nadat het is bijeengeroepen, met een gekwalificeerde meerderheid van de leden van de Raad of hun vertegenwoordigers en met een meerderheid van de leden die het Europees Parlement vertegenwoordigen, overeenstemming te bereiken over een gemeenschappelijke ontwerptekst op basis van de standpunten van het Europees Parlement en de Raad in tweede lezing.

11. De Commissie neemt aan de werkzaamheden van het bemiddelingscomité deel en stelt alles in het werk om de standpunten van het Europees Parlement en de Raad nader tot elkaar te brengen.

12. Indien het bemiddelingscomité binnen een termijn van zes weken nadat het is bijeengeroepen, geen gemeenschappelijke ontwerptekst goedkeurt, wordt de voorgestelde handeling geacht niet te zijn vastgesteld.

Derde lezing

13. Indien het bemiddelingscomité binnen die termijn een gemeenschappelijke ontwerptekst goedkeurt, beschikken het Europees Parlement en de Raad over een termijn van zes weken na deze goedkeuring om de betrokken handeling overeenkomstig die ontwerptekst vast te stellen, waarbij het Europees Parlement besluit met een meerderheid van de uitgebrachte stemmen, en de Raad met gekwalificeerde meerderheid van stemmen. Indien zulks niet geschiedt, wordt de handeling geacht niet te zijn vastgesteld.

14. De in dit artikel vermelde termijnen van drie maanden en zes weken worden, op initiatief van het Europees Parlement of van de Raad, met ten hoogste één maand, respectievelijk twee weken verlengd.

Bijzondere bepalingen

15. Wanneer in de in de Verdragen bepaalde gevallen, op initiatief van een groep lidstaten, op aanbeveling van de Europese Centrale Bank of op verzoek van het Hof van Justitie de gewone wetgevingsprocedure wordt gevolgd met betrekking tot een wetgevingshandeling, zijn lid 2, lid 6, tweede zin, en lid 9 niet van toepassing.

In die gevallen zenden het Europees Parlement en de Raad de Commissie het ontwerp van handeling alsmede hun standpunten in eerste en tweede lezing toe. Het Europees Parlement of de Raad kan de Commissie in alle fasen van de procedure om advies verzoeken; de Commissie kan ook op eigen initiatief advies uitbrengen. Indien de Commissie dat nodig acht, kan zij overeenkomstig lid 11 ook deelnemen aan de werkzaamheden van het bemiddelingscomité.

Artikel 295

Het Europees Parlement, de Raad en de Commissie raadplegen elkaar en bepalen in onderlinge overeenstemming de wijze waarop zij samenwerken. Daartoe kunnen zij, met inachtneming van de Verdragen, interinstitutionele akkoorden sluiten die een bindend karakter kunnen hebben.

Artikel 296

(oud artikel 253 VEG)

Wanneer de Verdragen niet bepalen welk soort van handeling moet worden vastgesteld, maken de instellingen zelf per afzonderlijk geval een keuze, met inachtneming van de toepasselijke procedures en van het evenredigheidsbeginsel.

Rechtshandelingen worden met redenen omkleed en verwijzen naar de voorstellen, initiatieven, aanbevelingen, verzoeken of adviezen waarin de Verdragen voorzien.

Indien bij het Europees Parlement en de Raad een ontwerp van wetgevingshandeling is ingediend, stellen zij geen handelingen vast waarin de op het betrokken gebied toepasselijke wetgevingsprocedure niet voorziet.

Artikel 297

(oud artikel 254 VEG)

1. Wetgevingshandelingen die volgens de gewone wetgevingsprocedure zijn vastgesteld, worden door de voorzitter van het Europees Parlement en door de voorzitter van de Raad ondertekend.

De volgens een bijzondere wetgevingsprocedure vastgestelde wetgevingshandelingen worden ondertekend door de voorzitter van de instelling waardoor zij zijn vastgesteld.

De wetgevingshandelingen worden bekendgemaakt in het *Publicatieblad van de Europese Unie*. Zij treden in werking op de datum die zij daartoe bepalen of, bij gebreke daarvan, op de twintigste dag volgende op die van hun bekendmaking.

2. Niet-wetgevingshandelingen, vastgesteld in de vorm van verordeningen, richtlijnen en besluiten, worden, wanneer deze geen adressaat vermelden, ondertekend door de voorzitter van de instelling waardoor zij zijn vastgesteld.

De verordeningen, de richtlijnen die tot alle lidstaten gericht zijn, evenals de besluiten, wanneer deze geen adressaat vermelden, worden bekendgemaakt in het *Publicatieblad van de Europese Unie*. Zij treden in werking op de datum die zij daartoe bepalen of, bij gebreke daarvan, op de twintigste dag volgende op die van hun bekendmaking.

Van de overige richtlijnen en van de besluiten die de adressaten vermelden, wordt kennis gegeven aan hen tot wie zij zijn gericht; zij worden door deze kennisgeving van kracht.

Artikel 298

1. Bij de vervulling van hun taken steunen de instellingen, organen en instanties van de Unie op een open, doeltreffend en onafhankelijk Europees ambtenarenapparaat.

2. Met inachtneming van het statuut en de regeling vastgesteld op grond van artikel 336 stellen het Europees Parlement en de Raad volgens de gewone wetgevingsprocedure bij verordeningen de bepalingen daartoe vast.

Artikel 299

(oud artikel 256 VEG)

De besluiten van de Raad, de Commissie of de Europese Centrale Bank welke voor natuurlijke of rechtspersonen, met uitzondering van de staten, een geldelijke verplichting inhouden, vormen executoriale titel.

De tenuitvoerlegging geschiedt volgens de bepalingen van burgerlijke rechtsvordering die van kracht zijn in de staat op het grondgebied waarvan zij plaatsvindt. De formule van tenuitvoerlegging wordt, zonder andere controle dan de verificatie van de authenticiteit van de titel, aangebracht door de nationale autoriteit die door de regering van elke lidstaat daartoe wordt aangewezen. Van de aanwijzing geeft zij kennis aan de Commissie en aan het Hof van Justitie van de Europese Unie.

Nadat de bedoelde formaliteiten op verzoek van de belanghebbende zijn vervuld, kan deze de tenuitvoerlegging volgens de nationale wetgeving voortzetten door zich rechtstreeks te wenden tot de bevoegde instantie.

De tenuitvoerlegging kan niet worden geschorst dan krachtens een beschikking van het Hof. Evenwel behoort het toezicht op de regelmatigheid van de wijze van tenuitvoerlegging tot de bevoegdheid van de nationale rechterlijke instanties.

HOOFDSTUK 3

DE ADVIESORGANEN VAN DE EUROPESE UNIE

Artikel 300

1. Het Europees Parlement, de Raad en de Commissie worden bijgestaan door een Economisch en Sociaal Comité en een Comité van de Regio's, die een adviserende taak hebben.

2. Het Economisch en Sociaal Comité bestaat uit vertegenwoordigers van de organisaties van werkgevers, werknemers en andere vertegenwoordigers van het maatschappelijk middenveld, met name sociaal-economische en culturele organisaties en burger- en beroepsorganisaties.

3. Het Comité van de Regio's bestaat uit vertegenwoordigers van de regionale en lokale gemeenschappen die in een regionaal of lokaal lichaam gekozen zijn of politiek verantwoording verschuldigd zijn aan een gekozen vergadering.

4. De leden van het Economisch en Sociaal Comité en van het Comité van de Regio's zijn niet gebonden door enig imperatief mandaat. Zij oefenen hun ambt volkomen onafhankelijk uit in het algemeen belang van de Unie.

5. De in de leden 2 en 3 bedoelde regels betreffende de aard van de samenstelling van die comités worden door de Raad op gezette tijden getoetst aan de economische, sociale en demografische evolutie in de Unie. De Raad stelt daartoe op voorstel van de Commissie besluiten vast.

EERSTE AFDELING

HET ECONOMISCH EN SOCIAAL COMITÉ

Artikel 301

(oud artikel 258 VEG)

Het aantal leden van het Comité bedraagt niet meer dan 350.

De Raad stelt op voorstel van de Commissie met eenparigheid van stemmen een besluit vast waarbij de samenstelling van het Comité wordt bepaald.

De Raad stelt de vergoedingen van de leden van het Comité vast.

Artikel 302

(oud artikel 259 VEG)

1. De leden van het Comité worden voor vijf jaar benoemd. De Raad stelt de overeenkomstig de voordrachten van de lidstaten opgestelde lijst van leden vast. De leden van het Comité zijn herbenoembaar.

2. De Raad besluit na raadpleging van de Commissie. Hij kan de mening vragen van de Europese organisaties die representatief zijn voor de verschillende economische en sociale sectoren, en van het maatschappelijk middenveld, welke betrokken zijn bij de activiteit van de Unie.

Artikel 303

(oud artikel 260 VEG)

Het Comité kiest, voor een periode van tweeënhalf jaar, uit zijn midden zijn voorzitter en zijn bureau.

Het Comité stelt zijn reglement van orde vast.

Het Comité wordt door zijn voorzitter bijeengeroepen op verzoek van het Europees Parlement, van de Raad of van de Commissie. Het kan eveneens op eigen initiatief bijeenkomen.

Artikel 304

(oud artikel 262 VEG)

Het Comité wordt door het Europees Parlement ,de Raad of door de Commissie geraadpleegd in de gevallen voorzien in de Verdragen. Het kan door deze instellingen worden geraadpleegd in alle gevallen waarin zij het wenselijk oordelen. Het Comité kan, in de gevallen waarin het dit wenselijk acht, het initiatief nemen om een advies uit te brengen.

Indien het Europees Parlement, de Raad of de Commissie zulks noodzakelijk acht, stelt hij of zij aan het Comité een termijn voor het uitbrengen van advies; deze termijn mag niet korter zijn dan een maand, te rekenen vanaf het tijdstip waarop de desbetreffende mededeling aan de voorzitter wordt gericht. Na afloop van de gestelde termijn kan worden gehandeld zonder het advies af te wachten.

Het advies van het Comité alsmede een verslag van de besprekingen, worden aan het Europees Parlement, de Raad en aan de Commissie gezonden.

TWEEDE AFDELING

HET COMITÉ VAN DE REGIO'S

Artikel 305

(oud artikel 263, tweede, derde en vierde alinea, VEG)

Het aantal leden van het Comité van de Regio's bedraagt ten hoogste 350.

De Raad stelt op voorstel van de Commissie met eenparigheid van stemmen een besluit vast waarbij de samenstelling van het Comité wordt bepaald.

De leden van het Comité, alsmede een gelijk aantal plaatsvervangers, worden voor vijf jaar benoemd. Zij zijn herbenoembaar. De Raad stelt de overeenkomstig de voordrachten van de lidstaten opgestelde lijst van leden en plaatsvervangers vast. Bij het verstrijken van het in artikel 300, lid 3, bedoelde mandaat uit hoofde waarvan zij zijn voorgedragen, eindigt de ambtstermijn van de leden van het Comité van rechtswege en worden zij voor de verdere duur van de ambtstermijn volgens dezelfde procedure vervangen. Leden van het Comité kunnen niet tegelijkertijd lid zijn van het Europees Parlement.

Artikel 306

(oud artikel 264 VEG)

Het Comité van de Regio's kiest, voor een periode van tweeënhalf jaar, uit zijn midden zijn voorzitter en zijn bureau.

Het Comité stelt zijn reglement van orde vast.

Het Comité wordt door zijn voorzitter bijeengeroepen op verzoek van het Europees Parlement, van de Raad of van de Commissie. Het kan eveneens op eigen initiatief bijeenkomen.

Artikel 307

(oud artikel 265 VEG)

Het Comité van de Regio's wordt door het Europees Parlement, de Raad of door de Commissie geraadpleegd in de door de Verdragen voorgeschreven gevallen en in alle andere gevallen, in het bijzonder die welke grensoverschrijdende samenwerking betreffen, waarin een van deze instellingen zulks wenselijk oordeelt.

Indien het Europees Parlement, de Raad of de Commissie zulks noodzakelijk acht, stelt hij of zij aan het Comité een termijn voor het uitbrengen van het advies; deze termijn mag niet korter zijn dan een maand, te rekenen vanaf het tijdstip waarop de desbetreffende mededeling aan de voorzitter wordt gericht. Na afloop van de gestelde termijn kan worden gehandeld zonder het advies af te wachten.

Wanneer het Economisch en Sociaal Comité overeenkomstig artikel 304 wordt geraadpleegd, wordt het Comité van de Regio's door het Europees Parlement, de Raad of de Commissie in kennis gesteld van dat verzoek om advies. Het Comité van de Regio's kan, wanneer het van mening is dat er specifieke regionale belangen op het spel staan, hieromtrent advies uitbrengen.

Het Comité kan, in de gevallen waarin het zulks dienstig acht, op eigen initiatief een advies uitbrengen.

Het advies van het Comité alsmede een verslag van de besprekingen worden aan het Europees Parlement, de Raad en aan de Commissie gezonden.

HOOFDSTUK 4

DE EUROPESE INVESTERINGSBANK

Artikel 308

(oud artikel 266 VEG)

De Europese Investeringsbank bezit rechtspersoonlijkheid.

De leden van de Europese Investeringsbank zijn de lidstaten.

De statuten van de Europese Investeringsbank zijn opgenomen in een protocol dat aan de Verdragen is gehecht. De Raad kan, op verzoek van de Europese Investeringsbank en na raadpleging van het Europees Parlement en de Commissie, of op voorstel van de Commissie en na raadpleging van het Europees Parlement en de Europese Investeringsbank, de statuten volgens een bijzondere wetgevingsprocedure met eenparigheid van stemmen wijzigen.

Artikel 309

(oud artikel 267 VEG)

De Europese Investeringsbank heeft tot taak, met een beroep op de kapitaalmarkten en op haar eigen middelen bij te dragen tot een evenwichtige en ongestoorde ontwikkeling van de interne markt in het belang van de Unie. Te dien einde vergemakkelijkt zij, door zonder winstoogmerk leningen en waarborgen te verstrekken, de financiering van de volgende projecten in alle sectoren van het economische leven:

a) projecten tot ontwikkeling van minder ontwikkelde gebieden;

b) projecten tot modernisering of overschakeling van ondernemingen of voor het scheppen van nieuwe bedrijvigheid, teweeggebracht door de instelling of de werking van de interne markt, welke projecten door hun omvang of hun aard niet geheel kunnen worden gefinancierd uit de verschillende middelen welke in ieder van de lidstaten voorhanden zijn;

c) projecten welke voor verscheidene lidstaten van gemeenschappelijk belang zijn en die door hun omvang of aard niet geheel kunnen worden gefinancierd uit de verschillende middelen welke in ieder van de lidstaten voorhanden zijn.

Bij de vervulling van haar taak vergemakkelijkt de Bank de financiering van investeringsprogramma's in samenhang met bijstandsverlening van de structuurfondsen en van de andere financieringsinstrumenten van de Unie.

TITEL II

FINANCIËLE BEPALINGEN

Artikel 310

(oud artikel 268 VEG)

1. Alle ontvangsten en uitgaven van de Unie moeten voor elk begrotingsjaar worden geraamd en opgenomen in de begroting.

De jaarlijkse begroting van de Unie wordt door het Europees Parlement en de Raad vastgesteld volgens artikel 314.

De ontvangsten en uitgaven van de begroting moeten in evenwicht zijn.

2. De op de begroting opgevoerde uitgaven worden toegestaan voor de duur van het begrotingsjaar, in overeenstemming met de in artikel 322 bedoelde verordening.

3. Op de begroting opgevoerde uitgaven kunnen niet worden uitgevoerd dan nadat een juridisch bindende handeling van de Unie is vastgesteld die een rechtsgrond geeft aan haar optreden en aan de uitvoering van de overeenkomstige uitgave, in overeenstemming met het in artikel 322 bedoelde reglement, behoudens de daarin bepaalde uitzonderingen.

4. Teneinde de begrotingsdiscipline zeker te stellen, stelt de Unie geen handelingen vast die aanzienlijke gevolgen kunnen hebben voor de begroting, zonder de verzekering te geven dat de uitgaven die uit die handelingen voortvloeien, gefinancierd kunnen worden binnen de grenzen van de eigen middelen van de Unie en met inachtneming van het in artikel 312 bedoelde meerjarig financieel kader.

5. De begroting wordt uitgevoerd volgens het beginsel van goed financieel beheer. De lidstaten en de Unie dragen er samen zorg voor dat de op de begroting opgevoerde kredieten volgens dit beginsel worden gebruikt.

6. De Unie en de lidstaten bestrijden overeenkomstig artikel 325 fraude en alle andere onwettige activiteiten waardoor de financiële belangen van de Unie worden geschaad.

HOOFDSTUK 1

DE EIGEN MIDDELEN VAN DE UNIE

Artikel 311

(oud artikel 269 VEG)

De Unie voorziet zich van de middelen die nodig zijn om haar doelstellingen te verwezenlijken en aan haar beleid uitvoering te geven.

De begroting wordt, onverminderd andere ontvangsten, volledig uit eigen middelen gefinancierd.

De Raad stelt, volgens een bijzondere wetgevingsprocedure en na raadpleging van het Europees Parlement, met eenparigheid van stemmen een besluit vast houdende de bepalingen die van toepassing zijn op het stelsel van eigen middelen van de Unie. In dit kader kunnen nieuwe categorieën van eigen middelen worden vastgesteld, dan wel bestaande categorieën worden ingetrokken. Dit besluit treedt pas in werking na door de lidstaten overeenkomstig hun onderscheiden grondwettelijke bepalingen te zijn goedgekeurd.

De Raad stelt volgens een bijzondere wetgevingsprocedure bij verordeningen de uitvoeringsmaatregelen voor het stelsel van eigen middelen van de Unie vast voor zover het krachtens de derde alinea vastgestelde besluit daarin voorziet. De Raad besluit na goedkeuring door het Europees Parlement.

HOOFDSTUK 2

MEERJARIG FINANCIEEL KADER

Artikel 312

1. Het meerjarig financieel kader beoogt een ordelijke ontwikkeling van de uitgaven van de Unie te waarborgen binnen de grenzen van haar eigen middelen.

Het meerjarig financieel kader wordt vastgesteld voor een periode van ten minste vijf jaar.

In de jaarlijkse begroting van de Unie wordt het meerjarig financieel kader in acht genomen.

2. De Raad stelt volgens een bijzondere wetgevingsprocedure een verordening tot bepaling van het meerjarig financieel kader vast. De Raad besluit met eenparigheid van stemmen, na goedkeuring door het Europees Parlement, dat zich uitspreekt bij meerderheid van zijn leden.

De Europese Raad kan met eenparigheid van stemmen een besluit vaststellen op grond waarvan de Raad met gekwalificeerde meerderheid van stemmen kan besluiten bij de vaststelling van de in de eerste alinea bedoelde verordening.

3. In het financieel kader worden de jaarlijkse maximumbedragen aan kredieten voor vastleggingen per uitgavencategorie vastgesteld, alsmede het jaarlijkse maximumbedrag van de kredieten voor betalingen. De uitgavencategorieën, die beperkt in aantal zijn, corresponderen met de grote beleidsdomeinen van de Unie.

Het financieel kader omvat alle andere bepalingen die dienstig zijn voor het goede verloop van de jaarlijkse begrotingsprocedure.

4. Indien de verordening van de Raad tot bepaling van een nieuw financieel kader nog niet is vastgesteld wanneer het voorgaand financieel kader verstrijkt, blijven de maximumbedragen en de overige bepalingen betreffende het laatste jaar van het voorgaand financieel kader van toepassing totdat deze handeling vastgesteld.

5. Tijdens de gehele procedure die leidt tot vaststelling van het financieel kader, nemen het Europees Parlement, de Raad en de Commissie alle maatregelen die nodig zijn om de vaststelling te vergemakkelijken.

HOOFDSTUK 3

DE JAARLIJKSE BEGROTING VAN DE UNIE

Artikel 313

(oud artikel 272, lid 1, VEG)

Het begrotingsjaar begint op 1 januari en sluit op 31 december.

Artikel 314

(oud artikel 272, leden 2 t/m 10, VEG)

De jaarlijkse begroting van de Unie wordt door het Europees Parlement en de Raad volgens een bijzondere wetgevingsprocedure vastgesteld overeenkomstig de volgende bepalingen:

1. Iedere instelling, met uitzondering van de Europese Centrale Bank, maakt voor 1 juli een raming op van haar uitgaven voor het volgende begrotingsjaar. De Commissie voegt die ramingen samen in een ontwerpbegroting, die afwijkende ramingen mag inhouden.

Dit ontwerp omvat een raming van de uitgaven en een raming van de ontvangsten.

2. De Commissie dient uiterlijk op 1 september van het jaar dat voorafgaat aan het betrokken begrotingsjaar bij het Europees Parlement en bij de Raad een voorstel in dat de ontwerpbegroting bevat.

De Commissie kan de ontwerpbegroting in de loop van de procedure wijzigen totdat het in lid 5 bedoelde bemiddelingscomité bijeen wordt geroepen.

3. De Raad stelt zijn standpunt over de ontwerpbegroting vast en deelt dit standpunt uiterlijk op 1 oktober van het jaar dat voorafgaat aan het betrokken begrotingsjaar aan het Europees Parlement mee. De Raad stelt het Europees Parlement ten volle in kennis van de redenen die hem hebben geleid tot het vaststellen van zijn standpunt.

4. Indien het Europees Parlement binnen een termijn van tweeënveertig dagen na deze mededeling:

a) het standpunt van de Raad goedkeurt, is de begroting vastgesteld;

b) geen besluit heeft genomen, wordt de begroting geacht te zijn vastgesteld;

c) met een meerderheid van zijn leden amendementen aanneemt, wordt het aldus geamendeerde ontwerp toegezonden aan de Raad en aan de Commissie. De voorzitter van het Europees Parlement roept in overleg met de voorzitter van de Raad onverwijld het bemiddelingscomité bijeen.

Het bemiddelingscomité komt evenwel niet bijeen indien de Raad het Europees Parlement binnen een termijn van tien dagen na de toezending van het ontwerp meedeelt dat hij alle amendementen van het Parlement aanvaardt.

5. Het bemiddelingscomité bestaat uit de leden van de Raad of hun vertegenwoordigers en een gelijk aantal leden die het Europees Parlement vertegenwoordigen en heeft tot taak om, op basis van de standpunten van het Europees Parlement en van de Raad, binnen een termijn van eenentwintig dagen nadat het is bijeengeroepen, met een gekwalificeerde meerderheid van de leden van de Raad of hun vertegenwoordigers en met een meerderheid van de leden die het Europees Parlement vertegenwoordigen, overeenstemming te bereiken over een gemeenschappelijk ontwerp.

De Commissie neemt deel aan de werkzaamheden van het bemiddelingscomité en neemt alle initiatieven die nodig zijn om de standpunten van het Europees Parlement en de Raad nader tot elkaar te brengen.

6. Indien het bemiddelingscomité binnen de in lid 5 bedoelde termijn van eenentwintig dagen overeenstemming bereikt over een gemeenschappelijk ontwerp, beschikken het Europees Parlement en de Raad over een termijn van veertien dagen, te rekenen vanaf de datum van deze overeenstemming, om het gemeenschappelijk ontwerp goed te keuren.

7. Indien, binnen de in lid 6 genoemde termijn van veertien dagen:

a) zowel het Europees Parlement als de Raad het gemeenschappelijk ontwerp goedkeurt of geen besluit neemt, of één van deze instellingen het gemeenschappelijk ontwerp goedkeurt terwijl de andere geen besluit neemt, wordt de begroting geacht definitief te zijn vastgesteld overeenkomstig het gemeenschappelijk ontwerp, of

b) zowel het Europees Parlement met een meerderheid van zijn leden, als de Raad het gemeenschappelijk ontwerp afwijst, of indien één van deze instellingen het gemeenschappelijk ontwerp afwijst en de andere geen besluit neemt, wordt door de Commissie een nieuwe ontwerp-begroting ingediend, of

c) het Europees Parlement met een meerderheid van zijn leden het gemeenschappelijk ontwerp afwijst terwijl de Raad het goedkeurt, wordt door de Commissie een nieuwe ontwerpbegroting ingediend, of

d) het Europees Parlement het gemeenschappelijk ontwerp goedkeurt, terwijl de Raad het afwijst, kan het Europees Parlement binnen veertien dagen na de afwijzing door de Raad met een meerderheid van zijn leden en van drie vijfde van het aantal uitgebrachte stemmen besluiten alle of een aantal van de in lid 4, onder c), bedoelde amendementen te bevestigen. Indien een amendement van het Europees Parlement niet wordt bevestigd, wordt het in het bemiddelingscomité overeengekomen standpunt ten aanzien van de begrotingsonderdelen waarop het amendement betrekking heeft, ingenomen. De begroting wordt geacht definitief te zijn vastgesteld op deze basis.

8. Indien het bemiddelingscomité niet binnen de in lid 5 genoemde termijn van eenentwintig dagen overeenstemming bereikt over een gemeenschappelijk ontwerp, wordt door de Commissie een nieuwe ontwerpbegroting ingediend.

9. Wanneer de in dit artikel omschreven procedure is afgesloten, constateert de voorzitter van het Europees Parlement dat de begroting definitief is vastgesteld.

10. Iedere instelling oefent de haar bij dit artikel toegekende bevoegdheden uit met inachtneming van de Verdragen en van de krachtens deze Verdragen vastgestelde handelingen, in het bijzonder die welke betrekking hebben op de eigen middelen van de Unie en op het evenwicht tussen ontvangsten en uitgaven.

Artikel 315

(oud artikel 273 VEG)

Indien bij het begin van een begrotingsjaar de begroting nog niet definitief is vastgesteld, kunnen de uitgaven maandelijks worden verricht per hoofdstuk, overeenkomstig de bepalingen van het ter uitvoering van artikel 322 vastgestelde reglement, met een maximum van een twaalfde van de in hetzelfde hoofdstuk van de begroting van het vorige begrotingsjaar geopende kredieten, en zonder meer dan een twaalfde te mogen bedragen van de in hetzelfde hoofdstuk van de ontwerpbegroting opgenomen kredieten.

De Raad kan op voorstel van de Commissie, onder voorbehoud dat aan de overige in de eerste alinea gestelde voorwaarden wordt voldaan, uitgaven van meer dan eentwaalfde toestaan, overeenkomstig het ter uitvoering van artikel 322 vastgestelde reglement. De Raad zendt dit besluit onverwijld aan het Europees Parlement.

Het in de tweede alinea bedoelde besluit voorziet in de beschikbaarstelling van de nodige middelen voor de toepassing van dit artikel, met inachtneming van de in artikel 311 bedoelde handelingen.

Het besluit wordt van kracht op de dertigste dag volgende op de vaststelling ervan indien het Europees Parlement binnen die termijn niet bij meerderheid van zijn leden besluit die uitgaven te verminderen.

Artikel 316

(oud artikel 271 VEG)

Onder de voorwaarden die worden vastgesteld met toepassing van artikel 322, kunnen de kredieten welke aan het einde van het begrotingsjaar ongebruikt zijn gebleven, worden overgedragen uitsluitend naar het eerstvolgende begrotingsjaar, voor zover deze kredieten niet betrekking hebben op personeelsuitgaven.

De kredieten worden ingedeeld in hoofdstukken, waarin de uitgaven worden gegroepeerd naar hun aard en bestemming en onderverdeeld overeenkomstig het ter uitvoering van artikel 322 vastgestelde reglement.

De uitgaven van het Europees Parlement, de Europese Raad en van de Raad, van de Commissie, evenals van het Hof van Justitie van de Europese Unie worden als afzonderlijke afdelingen in de begroting opgenomen, onverminderd een speciale regeling voor bepaalde gemeenschappelijke uitgaven.

HOOFDSTUK 4

UITVOERING VAN DE BEGROTING EN KWIJTINGVERLENING

Artikel 317

(oud artikel 274 VEG)

De Commissie voert de begroting in samenwerking met de lidstaten overeenkomstig de bepalingen van het ter uitvoering van artikel 322 vastgestelde reglement uit onder haar eigen verantwoordelijkheid, binnen de grenzen der toegekende kredieten en met het beginsel van goed financieel beheer. De lidstaten werken met de Commissie samen om te verzekeren dat de toegekende kredieten volgens het beginsel van goed financieel beheer worden gebruikt.

Bij het reglement worden de met de uitvoering van de begroting verbandhoudende controle- en auditverplichtingen van de lidstaten en de daaruit voortvloeiende verantwoordelijkheden vastgesteld. Het reglement voorziet ook in de wijze waarop en de mate waarin iedere instelling haar eigen uitgaven doet.

Binnen de begroting kan de Commissie, met inachtneming van de grenzen en de voorwaarden bepaald in het ter uitvoering van artikel 322 vastgestelde reglement, kredieten overschrijven hetzij van het ene hoofdstuk naar het andere, hetzij van de ene onderafdeling naar de andere.

Artikel 318

(oud artikel 275 VEG)

De Commissie legt elk jaar aan het Europees Parlement en aan de Raad de rekeningen over het afgelopen begrotingsjaar voor welke betrekking hebben op de uitvoering van de begroting. Bovendien doet zij hun een financiële balans van de activa en passiva van de Unie toekomen.

De Commissie dient bij het Europees Parlement en de Raad ook een evaluatieverslag over de financiën van de Unie in, waarin de bereikte resultaten met name worden getoetst aan de door het Europees Parlement en de Raad krachtens artikel 319 verstrekte aanwijzingen.

Artikel 319

(oud artikel 276 VEG)

1. Op aanbeveling van de Raad verleent het Europees Parlement aan de Commissie kwijting voor de uitvoering van de begroting. Te dien einde onderzoekt het, na de Raad, de rekeningen, de financiële balans en het evaluatieverslag genoemd in artikel 318, het jaarverslag van de Rekenkamer tezamen met de antwoorden van de gecontroleerde instellingen op de opmerkingen van de Rekenkamer, de in artikel 287, lid 1, tweede alinea, genoemde verklaring, alsmede de relevante speciale verslagen van de Rekenkamer.

2. Alvorens kwijting te verlenen aan de Commissie of voor enig ander doel in verband met de uitoefening van de bevoegdheden van de Commissie inzake de uitvoering van de begroting, kan het Europees Parlement de Commissie verzoeken verantwoording af te leggen terzake van de uitvoering van de uitgaven of de werking van de financiële controlestelsels. De Commissie verstrekt het Europees Parlement op verzoek alle nodige inlichtingen.

3. De Commissie stelt alles in het werk om gevolg te geven aan de opmerkingen in de kwijtingsbesluiten en aan andere opmerkingen van het Europees Parlement over de uitvoering van de uitgaven, alsook aan de opmerkingen waarvan de door de Raad aangenomen aanbevelingen tot kwijting vergezeld gaan.

Op verzoek van het Europees Parlement of de Raad brengt de Commissie verslag uit over de maatregelen die zijn genomen naar aanleiding van deze opmerkingen, met name over de instructies die zijn gegeven aan de diensten die met de uitvoering van de begroting zijn belast. Deze verslagen worden ook aan de Rekenkamer toegezonden.

HOOFDSTUK 5

GEMEENSCHAPPELIJKE BEPALINGEN

Artikel 320

(oud artikel 277 VEG)

Het meerjarig financieel kader en de jaarlijkse begroting luiden in euro.

Artikel 321

(oud artikel 278 VEG)

De Commissie kan, onder voorbehoud dat zij daarvan de bevoegde instanties der betrokken staten in kennis stelt, de saldi, welke zij in de valuta van een der lidstaten in haar bezit heeft, overmaken in de valuta van een andere lidstaat, voor zover zij gebruikt moeten worden voor de doeleinden die in de Verdragen zijn aangewezen. De Commissie vermijdt dergelijke overmakingen zoveel mogelijk, indien zij saldi beschikbaar heeft of beschikbaar kan maken in de valuta waaraan zij behoefte heeft.

De Commissie onderhoudt de betrekkingen met elke lidstaat door tussenkomst van de door deze aangewezen autoriteit. Voor de uitvoering van financiële verrichtingen heeft zij toegang tot de centrale bank van de betrokken lidstaat of tot een andere door deze staat gemachtigde financiële instelling.

Artikel 322

(oud artikel 279 VEG)

1. Het Europees Parlement en de Raad stellen volgens de gewone wetgevingsprocedure en na raadpleging van de Rekenkamer bij verordeningen:

a) de financiële regels vast, met name betreffende de wijze waarop de begroting wordt opgesteld en uitgevoerd, alsmede de wijze waarop rekening en verantwoording wordt gedaan en de rekeningen worden nagezien;

b) de regels vast betreffende de controle van de verantwoordelijkheid van de financiële actoren, met name van ordonnateurs en rekenplichtigen.

2. De Raad, handelend op voorstel van de Commissie en na raadpleging van het Europees Parlement en van de Rekenkamer, bepaalt de regels en de procedure volgens welke de budgettaire ontvangsten waarin het stelsel der eigen middelen van de Unie voorziet, ter beschikking van de Commissie worden gesteld, en schrijft voor welke maatregelen moeten worden toegepast om in voorkomend geval te voorzien in de behoefte aan kasmiddelen.

Artikel 323

Het Europees Parlement, de Raad en de Commissie zien erop toe dat de Unie beschikt over de financiële middelen waarmee de Unie haar juridische verplichtingen jegens derden kan voldoen.

Artikel 324

In het kader van de in deze titel bedoelde begrotingsprocedures roept de Commissie regelmatig de voorzitters van het Europees Parlement, de Raad en de Commissie bijeen. De voorzitters nemen alle maatregelen die nodig zijn om het overleg te bevorderen en de standpunten van hun respectieve instellingen dichter bij elkaar te brengen, om de uitvoering van deze titel te vergemakkelijken.

HOOFDSTUK 6

FRAUDEBESTRIJDING

Artikel 325

(oud artikel 280 VEG)

1. De Unie en de lidstaten bestrijden fraude en alle andere onwettige activiteiten waardoor de financiële belangen van de Unie worden geschaad, met overeenkomstig dit artikel te nemen maatregelen die afschrikkend moeten werken en in de lidstaten, alsmede in de instellingen, organen en instanties van de Unie, een doeltreffende bescherming moeten bieden.

2. De lidstaten nemen ter bestrijding van fraude waardoor de financiële belangen van de Unie worden geschaad, dezelfde maatregelen als die welke zij treffen ter bestrijding van fraude waardoor hun eigen financiële belangen worden geschaad.

3. Onverminderd de andere bepalingen van de Verdragen coördineren de lidstaten hun optreden om de financiële belangen van de Unie tegen fraude te beschermen. Zij organiseren daartoe samen met de Commissie een nauwe en geregelde samenwerking tussen de bevoegde autoriteiten.

4. Het Europees Parlement en de Raad nemen volgens de gewone wetgevingsprocedure, na raadpleging van de Rekenkamer, de nodige maatregelen aan op het gebied van de preventie en bestrijding van fraude waardoor de financiële belangen van de Unie worden geschaad, om in de lidstaten alsmede in de instellingen, de organen en de instanties van de Unie een doeltreffende en gelijkwaardige bescherming te bieden.

5. De Commissie brengt in samenwerking met de lidstaten jaarlijks aan het Europees Parlement en de Raad verslag uit over de ter uitvoering van dit artikel genomen maatregelen.

TITEL III

NAUWERE SAMENWERKING

Artikel 326

(oude artikelen 27 A t/m 27 E, 40 t/m 40 B en 43 t/m 45, VEU en oude artikelen 11 en 11 A, VEG)

Bij nauwere samenwerking worden de Verdragen en het recht van de Unie geëerbiedigd.

Nauwere samenwerking mag geen afbreuk doen aan de interne markt, noch aan de economische, sociale en territoriale samenhang. Zij mag geen belemmering of discriminatie in de handel tussen de lidstaten vormen, en zij mag de mededinging tussen de lidstaten niet verstoren.

Artikel 327

(oude artikelen 27 A t/m 27 E, 40 t/m 40 B en 43 t/m 45, VEU en oude artikelen 11 en 11 A, VEG)

Bij nauwere samenwerking worden de bevoegdheden, rechten en verplichtingen van de niet-deelnemende lidstaten geëerbiedigd. De niet-deelnemende lidstaten belemmeren niet de uitvoering ervan door de deelnemende lidstaten.

Artikel 328

(oude artikelen 27 A t/m 27 E, 40 t/m 40 B en 43 t/m 45, VEU en oude artikelen 11 en 11 A, VEG)

1. Nauwere samenwerking staat open voor alle lidstaten op het moment waarop zij wordt aangegaan, mits de deelnemingsvoorwaarden worden nageleefd die eventueel zijn vastgesteld bij het besluit waarbij toestemming wordt verleend. Deelneming op een later tijdstip blijft steeds mogelijk, mits, naast de genoemde voorwaarden, de in dit kader reeds vastgestelde handelingen worden nageleefd.

De Commissie en de aan een nauwere samenwerking deelnemende lidstaten, zien erop toe dat de deelneming van zoveel mogelijk lidstaten wordt bevorderd.

2. De Commissie en in voorkomend geval de hoge vertegenwoordiger van de Unie voor buitenlandse zaken en veiligheidsbeleid stellen het Europees Parlement en de Raad regelmatig op de hoogte van het verloop van de nauwere samenwerking.

Artikel 329

(oude artikelen 27 A t/m 27 E, 40 t/m 40 B en 43 t/m 45, VEU en oude artikelen 11 en 11 A, VEG)

1. De lidstaten die onderling een nauwere samenwerking wensen aan te gaan op een van de gebieden die onder de Verdragen vallen, met uitzondering van de gebieden van exclusieve bevoegdheid en het gemeenschappelijk buitenlands en veiligheidsbeleid, richten een verzoek tot de Commissie, met opgave van het toepassingsgebied en de met de voorgenomen nauwere samenwerking nagestreefde doelstellingen. De Commissie kan bij de Raad een voorstel in die zin indienen. Indien de Commissie geen voorstel indient, deelt zij de redenen daarvan mee aan de betrokken lidstaten.

De toestemming om een in de eerste alinea 1 bedoelde nauwere samenwerking aan te gaan, wordt verleend door de Raad, op voorstel van de Commissie en na goedkeuring door het Europees Parlement.

2. De lidstaten die onderling een nauwere samenwerking wensen aan te gaan in het kader van het gemeenschappelijk buitenlands en veiligheidsbeleid, richten een verzoek tot de Raad. Het verzoek wordt doorgezonden aan de hoge vertegenwoordiger van de Unie voor buitenlandse zaken en veiligheidsbeleid, die advies uitbrengt over de samenhang van de voorgenomen nauwere samenwerking met het gemeenschappelijk buitenlands en veiligheidsbeleid van de Unie, alsmede aan de Commissie, die advies uitbrengt over met name de samenhang van de voorgenomen nauwere samenwerking met het beleid van de Unie op andere gebieden. Het verzoek wordt ter informatie ook toegezonden aan het Europees Parlement.

De toestemming om een nauwere samenwerking aan te gaan, wordt verleend bij een besluit van de Raad, die met eenparigheid van stemmen besluit.

Artikel 330

(oude artikelen 27 A t/m 27 E, 40 t/m 40 B en 43 t/m 45, VEU en oude artikelen 11 en 11 A, VEG)

Alle leden van de Raad kunnen deelnemen aan de beraadslagingen van de Raad, maar alleen de leden van de Raad die de aan een nauwere samenwerking deelnemende lidstaten vertegenwoordigen, nemen deel aan de stemming.

Eenparigheid van stemmen wordt alleen door de stemmen van de vertegenwoordigers van de deelnemende staten gevormd.

De gekwalificeerde meerderheid wordt bepaald overeenkomstig artikel 238, lid 3.

Artikel 331

(oude artikelen 27 A t/m 27 E, 40 t/m 40 B en 43 t/m 45, VEU en oude artikelen 11 en 11 A, VEG)

1. Een lidstaat die wil deelnemen aan een bestaande nauwere samenwerking op een van de in artikel 329, lid 1, bedoelde gebieden, stelt de Raad en de Commissie van zijn voornemen in kennis.

Binnen vier maanden na ontvangst van de kennisgeving bevestigt de Commissie de deelneming van de betrokken lidstaat. Zij constateert, in voorkomend geval, dat aan de voorwaarden voor deelneming is voldaan en stelt de nodige overgangsmaatregelen vast voor de toepassing van de reeds in het kader van de nauwere samenwerking vastgestelde handelingen.

Is de Commissie evenwel van mening dat aan de voorwaarden voor deelneming niet is voldaan, dan geeft zij aanwijzingen omtrent de te nemen maatregelen opdat aan deze voorwaarden wel wordt voldaan, en stelt zij een termijn vast waarbinnen zij het verzoek opnieuw in overweging zal nemen. Bij het verstrijken van die termijn neemt zij het verzoek opnieuw in overweging overeenkomstig de in de tweede alinea omschreven procedure. Indien de Commissie van mening is dat aan de voorwaarden voor deelneming nog steeds niet is voldaan, kan de betrokken lidstaat de kwestie voorleggen aan de Raad, die zich uitspreekt over het verzoek. De Raad besluit overeenkomstig artikel 330. Hij kan ook, op voorstel van de Commissie, de in de tweede alinea bedoelde overgangsmaatregelen vaststellen.

2. Een lidstaat die wil deelnemen aan een bestaande nauwere samenwerking in het kader van het gemeenschappelijk buitenlands en veiligheidsbeleid, stelt de Raad, de hoge vertegenwoordiger van de Unie voor buitenlandse zaken en veiligheidsbeleid en de Commissie van zijn voornemen in kennis.

De Raad bevestigt de deelneming van de betrokken lidstaat, na de hoge vertegenwoordiger van de Unie voor buitenlandse zaken en veiligheidsbeleid te hebben geraadpleegd en na in voorkomend geval te hebben geconstateerd dat aan de voorwaarden voor deelneming is voldaan. De Raad kan op voorstel van de hoge vertegenwoordiger van de Unie voor buitenlandse zaken en veiligheidsbeleid ook de nodige overgangsbepalingen vaststellen voor de toepassing van de handelingen die al zijn vastgesteld in het kader van de nauwere samenwerking. Is de Raad evenwel van mening dat aan de voorwaarden voor deelneming niet is voldaan, dan geeft hij aanwijzingen omtrent de te nemen maatregelen opdat aan deze voorwaarden wel wordt voldaan, en stelt hij een termijn vast waarbinnen hij het verzoek tot deelneming opnieuw in overweging zal nemen.

Voor de toepassing van dit lid besluit de Raad met eenparigheid van stemmen en overeenkomstig artikel 330.

Artikel 332

(oude artikelen 27 A t/m 27 E, 40 t/m 40 B en 43 t/m 45, VEU en oude artikelen 11 en 11 A, VEG)

De uitgaven die voortvloeien uit de uitvoering van een nauwere samenwerking, met uitzondering van de administratieve kosten voor de instellingen, komen ten laste van de deelnemende lidstaten, tenzij de Raad, na raadpleging van het Europees Parlement, met eenparigheid van stemmen van al zijn leden anders besluit.

Artikel 333

(oude artikelen 27 A t/m 27 E, 40 t/m 40 B en 43 t/m 45, VEU en oude artikelen 11 en 11 A, VEG)

1. Indien een bepaling van de Verdragen die in het kader van een nauwere samenwerking kan worden toegepast, bepaalt dat de Raad met eenparigheid van stemmen besluit, kan de Raad met eenparigheid van stemmen overeenkomstig het bepaalde in artikel 330, een besluit vaststellen waarin wordt bepaald dat hij met gekwalificeerde meerderheid van stemmen zal besluiten.

2. Indien een bepaling van de Verdragen die in het kader van een nauwere samenwerking kan worden toegepast, bepaalt dat de Raad handelingen volgens een bijzondere wetgevingsprocedure vaststelt, kan de Raad met eenparigheid van stemmen overeenkomstig het bepaalde in artikel 330, een besluit vaststellen waarin wordt bepaald dat hij volgens de gewone wetgevingsprocedure zal besluiten. De Raad besluit na raadpleging van het Europees Parlement.

3. De leden 1 en 2 zijn niet van toepassing op besluiten die gevolgen hebben op militair of defensiegebied.

Artikel 334

(oude artikelen 27 A t/m 27 E, 40 t/m 40 B en 43 t/m 45, VEU en oude artikelen 11 en 11 A, VEG)

De Raad en de Commissie zorgen voor de samenhang van ieder optreden in het kader van een nauwere samenwerking, zowel onderling als met het beleid van de Unie, en werken daartoe samen.

ZEVENDE DEEL

ALGEMENE EN SLOTBEPALINGEN

Artikel 335

(oud artikel 282 VEG)

In elk der lidstaten heeft de Unie de ruimste handelingsbevoegdheid welke door de nationale wetgevingen aan rechtspersonen wordt toegekend; zij kan met name roerende en onroerende goederen verkrijgen of vervreemden en in rechte optreden. Te dien einde wordt zij door de Commissie vertegenwoordigd. De Unie wordt evenwel door elk van de instellingen vertegenwoordigd, uit hoofde van hun administratieve autonomie, voor de aangelegenheden die verband houden met hun respectieve werking.

Artikel 336

(oud artikel 283 VEG)

Het Europees Parlement en de Raad stellen, volgens de gewone wetgevingsprocedure en na raadpleging van de andere betrokken instellingen, bij verordeningen het statuut vast van de ambtenaren van de Europese Unie, alsmede de regeling welke van toepassing is op de andere personeelsleden van de Unie.

Artikel 337

(oud artikel 284 VEG)

Voor de vervulling van de haar opgedragen taken kan de Commissie, binnen de grenzen en onder de voorwaarden door de Raad met gewone meerderheid overeenkomstig de bepalingen van de Verdragen vastgesteld, alle gegevens verzamelen en alle noodzakelijke verificaties verrichten.

Artikel 338

(oud artikel 285 VEG)

1. Onverminderd artikel 5 van het Protocol betreffende de statuten van het Europees Stelsel van centrale banken en van de Europese Centrale Bank nemen het Europees Parlement en de Raad volgens de gewone wetgevingsprocedure maatregelen aan voor de opstelling van statistieken wanneer zulks voor de vervulling van de taken van de Unie nodig is.

2. De productie van statistieken van de Unie geschiedt op basis van onpartijdigheid, betrouwbaarheid, objectiviteit, wetenschappelijke onafhankelijkheid, kosteneffectiviteit en statistische geheimhouding; het mag geen buitensporige lasten voor de economische actoren met zich brengen.

Artikel 339

(oud artikel 287 VEG)

De leden van de instellingen van de Unie, de leden van de comités, alsmede de ambtenaren en personeelsleden van de Unie zijn gehouden, zelfs na afloop van hun functie, de inlichtingen die naar hun aard vallen onder de geheimhoudingsplicht en met name de inlichtingen betreffende de ondernemingen en hun handelsbetrekkingen of de bestanddelen van hun kostprijzen, niet openbaar te maken.

Artikel 340

(oud artikel 288 VEG)

De contractuele aansprakelijkheid van de Unie wordt beheerst door de wet welke op het betrokken contract van toepassing is.

Inzake de niet-contractuele aansprakelijkheid moet de Unie overeenkomstig de algemene beginselen welke de rechtsstelsels der lidstaten gemeen hebben, de schade vergoeden die door haar instellingen of door haar personeelsleden in de uitoefening van hun functies is veroorzaakt.

In afwijking van de tweede alinea moet de Europese Centrale Bank overeenkomstig de algemene beginselen die de rechtsstelsels van de lidstaten gemeen hebben, de schade vergoeden die door haar zelf of door haar personeelsleden in de uitoefening van hun functies is veroorzaakt.

De persoonlijke aansprakelijkheid der personeelsleden jegens de Unie wordt geregeld bij de bepalingen welke hun statuut of de op hen toepasselijke regeling vaststellen.

Artikel 341

(oud artikel 289 VEG)

De zetel van de instellingen der Unie wordt in onderlinge overeenstemming door de regeringen der lidstaten vastgesteld.

Artikel 342

(oud artikel 290 VEG)

De regeling van het taalgebruik door de instellingen van de Unie wordt, onverminderd de bepalingen van het statuut van het Hof van Justitie van de Europese Unie, door de Raad met eenparigheid van stemmen bij verordeningen vastgesteld.

Artikel 343

(oud artikel 291 VEG)

De Unie geniet, overeenkomstig de bepalingen van het Protocol van 8 april 1965 betreffende de voorrechten en immuniteiten van de Europese Unie, op het grondgebied van de lidstaten de voorrechten en immuniteiten welke nodig zijn ter vervulling van haar taak. Ditzelfde geldt voor de Europese Centrale Banken en de Europese Investeringsbank.

Artikel 344

(oud artikel 292 VEG)

De lidstaten verbinden zich, een geschil betreffende de uitlegging of de toepassing van de Verdragen niet op andere wijze te doen beslechten dan in de Verdragen is voorgeschreven.

Artikel 345

(oud artikel 295 VEG)

De Verdragen laten de regeling van het eigendomsrecht in de lidstaten onverlet.

Artikel 346

(oud artikel 296 VEG)

1. De bepalingen van de Verdragen vormen geen beletsel voor de volgende regels:

a) geen enkele lidstaat is gehouden inlichtingen te verstrekken waarvan de verbreiding naar zijn mening strijdig zou zijn met de wezenlijke belangen van zijn veiligheid;

b) elke lidstaat kan de maatregelen nemen die hij noodzakelijk acht voor de bescherming van de wezenlijke belangen van zijn veiligheid en die betrekking hebben op de productie van of de handel in wapenen, munitie en oorlogsmateriaal; die maatregelen mogen de mededingingsverhoudingen op de interne markt niet wijzigen voor producten die niet bestemd zijn voor specifiek militaire doeleinden.

2. De Raad kan met eenparigheid van stemmen op voorstel van de Commissie wijzigingen aanbrengen in de lijst van de producten waarop de bepalingen van lid 1, onder b), van toepassing zijn, die hij op 15 april 1958 heeft vastgesteld.

Artikel 347

(oud artikel 297 VEG)

De lidstaten plegen onderling overleg teneinde gezamenlijk de regelingen te treffen noodzakelijk om te voorkomen dat de werking van de interne markt ongunstig wordt beïnvloed door de maatregelen waartoe een lidstaat zich genoopt kan voelen, in geval van ernstige binnenlandse onlusten waardoor de openbare orde wordt verstoord, in geval van oorlog of van een ernstige internationale spanning welke oorlogsgevaar inhoudt, of om te voldoen aan de verplichtingen die hij met het oog op het behoud van de vrede en van de internationale veiligheid heeft aangegaan.

Artikel 348

(oud artikel 298 VEG)

Indien maatregelen, genomen in de gevallen bedoeld in de artikelen 346 en 347, tot gevolg hebben dat de mededingingsverhoudingen op de interne markt worden vervalst, onderzoekt de Commissie tezamen met de betrokken staat onder welke voorwaarden die maatregelen kunnen worden aangepast aan de in dit Verdrag vastgestelde regels.

In afwijking van de procedure bepaald in de artikelen 258 en 259, kan de Commissie of iedere lidstaat zich rechtstreeks wenden tot het Hof van Justitie, indien zij menen dat een andere lidstaat misbruik maakt van de bevoegdheden bedoeld in de artikelen 346 en 347. Het Hof van Justitie beslist met gesloten deuren.

Artikel 349

(oud artikel 299, lid 2, tweede, derde en vierde alinea, VEG)

Gezien de structurele economische en sociale situatie van Guadeloupe, Frans Guyana, Martinique, Réunion, Saint Barthélemy en Saint Martin, de Azoren, Madeira en de Canarische Eilanden, die wordt bemoeilijkt door de grote afstand, het insulaire karakter, de kleine oppervlakte, een moeilijk reliëf en klimaat en de economische afhankelijkheid van enkele producten, welke factoren door hun blijvende en cumulatieve karakter de ontwikkeling van deze gebieden ernstig schaden, neemt de Raad op voorstel van de Commissie en na raadpleging van het Europees Parlement specifieke maatregelen aan die er met name op gericht zijn de voorwaarden voor de toepassing van de Verdragen, met inbegrip van gemeenschappelijk beleid, op deze gebieden vast te stellen. Wanneer de betrokken specifieke maatregelen volgens een bijzondere wetgevingsprocedure door de Raad worden vastgesteld, besluit hij eveneens op voorstel van de Commissie en na raadpleging van het Europees Parlement.

De in de eerste alinea bedoelde maatregelen hebben met name betrekking op het douane- en handelsbeleid, het fiscale beleid, vrijhandelszones, het landbouw- en visserijbeleid, voorwaarden voor het aanbod van grondstoffen en essentiële consumptiegoederen, staatssteun en de voorwaarden voor toegang tot de structuurfondsen en tot horizontale programma's van de Unie.

De Raad neemt de in de eerste alinea bedoelde maatregelen aan, rekening houdend met de bijzondere kenmerken en beperkingen van de ultraperifere gebieden en zonder afbreuk te doen aan de integriteit en de samenhang van de rechtsorde van de Unie, met inbegrip van de interne markt en het gemeenschappelijk beleid.

Artikel 350

(oud artikel 306 VEG)

De bepalingen van de Verdragen vormen geen beletsel voor het bestaan en de voltooiing van de regionale unies tussen België en Luxemburg alsmede tussen België, Luxemburg en Nederland, voor zover de doelstellingen van die regionale unies niet bereikt zijn door toepassing van de Verdragen.

Artikel 351

(oud artikel 307 VEG)

De rechten en verplichtingen voortvloeiende uit overeenkomsten vóór 1 januari 1958 of, voor de toetredende staten, vóór de datum van hun toetreding gesloten tussen één of meer lidstaten enerzijds en één of meer derde staten anderzijds, worden door de bepalingen van de Verdragen niet aangetast.

Voor zover deze overeenkomsten niet verenigbaar zijn met de Verdragen maakt de betrokken lidstaat of maken de betrokken lidstaten gebruik van alle passende middelen om de vastgestelde onverenigbaarheid op te heffen. Indien nodig verlenen de lidstaten elkaar bijstand teneinde dat doel te bereiken en volgen in voorkomende gevallen een gemeenschappelijke gedragslijn.

Bij de toepassing van de overeenkomsten, bedoeld in de eerste alinea, houden de lidstaten rekening met het feit dat de voordelen door elke lidstaat in de Verdragen toegestaan, een wezenlijk bestanddeel uitmaken van de totstandkoming van de Unie en dientengevolge onverbrekelijk verbonden zijn met de oprichting van gemeenschappelijke instellingen, met het toekennen van bevoegdheden aan die instellingen en met het verlenen van dezelfde voordelen door de overige lidstaten.

Artikel 352

(oud artikel 308 VEG)

1. Indien een optreden van de Unie in het kader van de beleidsgebieden van de Verdragen nodig blijkt om een van de doelstellingen van de Verdragen te verwezenlijken zonder dat deze Verdragen in de daartoe vereiste bevoegdheden voorzien, stelt de Raad, op voorstel van de Commissie en na goedkeuring door het Europees Parlement, met eenparigheid van stemmen passende bepalingen vast. Wanneer de bepalingen door de Raad volgens een bijzondere wetgevingsprocedure worden vastgesteld, besluit hij eveneens met eenparigheid van stemmen, op voorstel van de Commissie en na goedkeuring van het Europees Parlement.

2. In het kader van de in artikel 5, lid 3, van het Verdrag betreffende de Europese Unie bedoelde procedure voor toetsing aan het subsidiariteitsbeginsel vestigt de Commissie de aandacht van de nationale parlementen op de voorstellen die op het onderhavige artikel worden gebaseerd.

3. De op het onderhavige artikel gebaseerde maatregelen mogen in gevallen waarin de Verdragen zulks uitsluiten geen harmonisatie van de wettelijke of bestuursrechtelijke bepalingen van de lidstaten inhouden.

4. Dit artikel kan niet als basis dienen voor het verwezenlijken van doelstellingen die tot het Gemeenschappelijk Buitenlands en Veiligheidsbeleid behoren en elke overeenkomstig dit artikel vastgestelde handeling eerbiedigt de in artikel 40, tweede alinea, van het Verdrag betreffende de Europese Unie gestelde beperkingen.

Artikel 353

Artikel 48, lid 7, van het Verdrag betreffende de Europese Unie is niet van toepassing op onderstaande artikelen:

— artikel 311, derde en vierde alinea,

— artikel 312, lid 2, eerste alinea

— artikel 352, en

— artikel 354.

Artikel 354

(oud artikel 309 VEG)

Voor de toepassing van artikel 7 van het Verdrag betreffende de Europese Unie in verband met de schorsing van bepaalde rechten die voortvloeien uit het lidmaatschap van de Unie, neemt het lid van de Europese Raad of van de Raad dat de betrokken lidstaat vertegenwoordigt, niet deel aan de stemming, en de betrokken lidstaat wordt niet in aanmerking genomen bij de berekening van het in de leden 1 en 2 van dat artikel voorgeschreven derde of vier vijfde deel van de lidstaten. Onthouding van stemming door aanwezige of vertegenwoordigde leden vormt geen beletsel voor het vaststellen van de in lid 2 van dat artikel bedoelde besluiten.

Voor de vaststelling van de in artikel 7, leden 3 en 4, van het Verdrag betreffende de Europese Unie bedoelde besluiten, wordt de gekwalificeerde meerderheid bepaald overeenkomstig artikel 238, lid 3, onder b), van dit Verdrag.

Indien de Raad, ten vervolge op een overeenkomstig artikel 7, lid 3, van het Verdrag betreffende de Europese Unie vastgesteld besluit tot schorsing van de stemrechten, met gekwalificeerde meerderheid van stemmen besluit op basis van een van de bepalingen van de Verdragen, wordt de gekwalificeerde meerderheid van stemmen gedefinieerd overeenkomstig artikel 238, lid 3, onder b), van dit Verdrag, en indien de Raad besluit op voorstel van de Commissie of van de hoge vertegenwoordiger van de Unie voor buitenlandse zaken en veiligheidsbeleid, wordt de gekwalificeerde meerderheid gedefinieerd overeenkomstig artikel 238, lid 3, onder a).

Voor de toepassing van artikel 7 van het Verdrag betreffende de Europese Unie besluit het Europees Parlement met een meerderheid van twee derde der uitgebrachte stemmen welke tevens de meerderheid van zijn leden vertegenwoordigt.

Artikel 355

(oud artikel 299, lid 2, eerste alinea en leden 3 t/m 6, VEG)

Naast de bepalingen van artikel 52 van het Verdrag betreffende de Europese Unie over het territoriale toepassingsgebied van de Verdragen, gelden onderstaande bepalingen:

1. De bepalingen van dit Verdrag zijn van toepassing op Guadeloupe, Frans Guyana, Martinique, Réunion, Saint Barthélemy en Saint Martin, de Azoren, Madeira en de Canarische Eilanden, overeenkomstig artikel 349.

2. De landen en gebieden overzee waarvan de lijst als bijlage II is gehecht, vormen het onderwerp van de bijzondere associatieregeling omschreven in het vierde deel.

De Verdragen zijn niet van toepassing op de landen en gebieden overzee die met het Verenigd Koninkrijk van Groot-Brittannië en Noord-Ierland bijzondere betrekkingen onderhouden, die niet op bovengenoemde lijst voorkomen.

3. De bepalingen van de Verdragen zijn van toepassing op de Europese grondgebieden welker buitenlandse betrekkingen door een lidstaat worden behartigd.

4. De bepalingen van de Verdragen zijn van toepassing op de Ålandseilanden, overeenkomstig Protocol nr. 2 bij de Akte betreffende de toetredingsvoorwaarden van de Republiek Oostenrijk, de Republiek Finland en het Koninkrijk Zweden.

5. In afwijking van artikel 52 van het Verdrag betreffende de Europese Unie en de leden 1 tot en met 4 van dit artikel:

a) zijn de Verdragen niet van toepassing op de Faeröer;

b) zijn de Verdragen niet van toepassing op Akrotiri en Dhekelia, zijnde de zones van Cyprus die onder de soevereiniteit van het Verenigd Koninkrijk van Groot-Brittannië en Noord-Ierland vallen, uitgezonderd voor zover nodig om de uitvoering te waarborgen van de regelingen als vervat in het protocol betreffende de zones van Cyprus die onder de soevereiniteit van het Verenigd Koninkrijk van Groot-Brittannië en Noord-Ierland vallen dat gehecht is aan de Akte betreffende de toetredingsvoorwaarden van de Tsjechische Republiek, de Republiek Estland, de Republiek Cyprus, de Republiek Letland, de Republiek Litouwen, de Republiek Hongarije, de Republiek Malta, de Republiek Polen, de Republiek Slovenië en de Slowaakse Republiek tot de Europese Unie, en in overeenstemming met dat protocol;

c) zijn de bepalingen van de Verdragen op de Kanaaleilanden en op het eiland Man slechts van toepassing voor zover noodzakelijk ter verzekering van de toepassing van de regeling die voor deze eilanden is vastgesteld in het op 22 januari 1972 ondertekende Verdrag betreffende de toetreding van nieuwe lidstaten tot de Europese Economische Gemeenschap en de Europese Gemeenschap voor Atoomenergie.

6. De Europese Raad kan op initiatief van de betrokken lidstaat een besluit vaststellen tot wijziging van de status ten aanzien van de Unie van een Deens, Frans of Nederlands land of gebied als bedoeld in de leden 1 en 2. De Europese Raad besluit met eenparigheid van stemmen, na raadpleging van de Commissie.

Artikel 356

(oud artikel 312 VEG)

Dit Verdrag wordt voor onbeperkte tijd gesloten.

Artikel 357

(oud artikel 313 VEG)

Dit Verdrag zal door de hoge verdragsluitende partijen worden bekrachtigd overeenkomstig hun onderscheidene grondwettelijke bepalingen. De akten van bekrachtiging zullen worden nedergelegd bij de regering van de Italiaanse Republiek.

Dit Verdrag treedt in werking op de eerste dag van de maand die volgt op het nederleggen van de akte van bekrachtiging door de ondertekenende staat die als laatste deze handeling verricht. Indien deze nederlegging echter minder dan 15 dagen vóór het begin van de eerstvolgende maand plaatsvindt, wordt de inwerkingtreding van het Verdrag verschoven naar de eerste dag van de tweede maand volgende op die nederlegging.

Artikel 358

De bepalingen van artikel 55 van het Verdrag betreffende de Europese Unie gelden voor dit Verdrag.

TEN BLIJKE WAARVAN de ondergetekende gevolmachtigden hun handtekening onder dit Verdrag hebben gesteld.

Gedaan te Rome, de vijfentwintigste maart negentienhonderdzevenenvijftig.

(Lijst van ondertekenaars niet opgenomen)

PROTOCOLLEN

PROTOCOL (Nr. 1)

BETREFFENDE DE ROL VAN DE NATIONALE PARLEMENTEN IN DE EUROPESE UNIE

DE HOGE VERDRAGSLUITENDE PARTIJEN,

ERAAN HERINNEREND dat de wijze waarop de nationale parlementen de controle uitoefenen op hun regering met betrekking tot de activiteiten van de Europese Unie, onder de eigen constitutionele inrichting en praktijk van de lidstaten valt;

GELEID DOOR DE WENS om een grotere betrokkenheid van de nationale parlementen bij de activiteiten van de Europese Unie te stimuleren en hun betere mogelijkheden te bieden om uiting te geven aan hun zienswijze op de ontwerpen van wetgevingshandelingen van de Europese Unie en andere aangelegenheden die voor hen van bijzonder belang kunnen zijn,

HEBBEN OVEREENSTEMMING BEREIKT omtrent de volgende bepalingen welke aan het Verdrag betreffende de Europese Unie, het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie en het Verdrag tot oprichting van de Europese Gemeenschap voor Atoomenergie worden gehecht:

TITEL I

INFORMATIE VOOR DE NATIONALE PARLEMENTEN

Artikel 1

Discussiedocumenten van de Commissie (groenboeken, witboeken en mededelingen) worden bij publicatie door de Commissie rechtstreeks aan de nationale parlementen toegezonden. De Commissie zendt de nationale parlementen ook het jaarlijkse wetgevingsprogramma en alle andere instrumenten voor wetgevingsprogrammering en beleidsstrategie, op hetzelfde tijdstip als aan het Europees Parlement en de Raad.

Artikel 2

De tot het Europees Parlement en de Raad gerichte ontwerpen van wetgevingshandelingen worden aan de nationale parlementen toegezonden.

Voor de toepassing van dit protocol worden onder „ontwerp van een wetgevingshandeling” verstaan, de voorstellen van de Commissie, de initiatieven van een groep lidstaten, de initiatieven van het Europees Parlement, de verzoeken van het Hof van Justitie, de aanbevelingen van de Europese Centrale Bank en de verzoeken van de Europese Investeringsbank, met het oog op de vaststelling van een wetgevingshandeling.

De Commissie zendt haar ontwerpen van wetgevingshandelingen rechtstreeks toe aan de nationale parlementen op hetzelfde tijdstip als aan het Europees Parlement en de Raad.

Het Europees Parlement zendt zijn ontwerpen van wetgevingshandelingen rechtstreeks toe aan de nationale parlementen.

De ontwerpen van wetgevingshandelingen die uitgaan van een groep lidstaten, het Hof van Justitie, de Europese Centrale Bank of de Europese Investeringsbank worden door de Raad aan de nationale parlementen toegezonden.

Artikel 3

De nationale parlementen kunnen de voorzitter van het Europees Parlement, van de Raad en van de Commissie een met redenen omkleed advies toezenden betreffende de overeenstemming van een ontwerp van een wetgevingshandeling met het subsidiariteitsbeginsel, volgens de procedure van het protocol betreffende de toepassing van de beginselen van subsidiariteit en evenredigheid.

Indien het ontwerp van een wetgevingshandeling uitgaat van een groep lidstaten, zendt de voorzitter van de Raad het/de met redenen omklede advies/adviezen toe aan de regeringen van deze lidstaten.

Indien het ontwerp van een wetgevingshandeling uitgaat van het Hof van Justitie, de Europese Centrale Bank of de Europese Investeringsbank, zendt de voorzitter van de Raad het/de met redenen omklede advies/adviezen toe aan de/het betrokken instelling of orgaan.

Artikel 4

Er dient een periode van acht weken te verstrijken tussen het tijdstip waarop een ontwerp van een wetgevingshandeling aan de nationale parlementen in de officiële talen van de Unie beschikbaar wordt gesteld, en de datum waarop het met het oog op de vaststelling ervan of op de vaststelling van een standpunt in het kader van een wetgevingsprocedure op de voorlopige agenda van de Raad wordt geplaatst. Uitzonderingen zijn mogelijk in spoedeisende gevallen, waarvoor de redenen in de handeling of het standpunt van de Raad worden aangegeven. Behalve in naar behoren gemotiveerde dringende gevallen kan tijdens deze acht weken niet worden geconstateerd dat er over een ontwerp van een wetgevingshandeling een akkoord bestaat. Behalve in naar behoren gemotiveerde dringende gevallen moeten tussen de plaatsing van een ontwerp van een wetgevingshandeling op de voorlopige agenda van de Raad en de vaststelling van een standpunt tien dagen verstrijken.

Artikel 5

De agenda's en de resultaten van de Raadszittingen, waaronder begrepen de notulen van de Raadszittingen waarin over ontwerpen van wetgevingshandelingen is beraadslaagd, worden rechtstreeks naar de nationale parlementen gezonden, op hetzelfde tijdstip als aan de regeringen van de lidstaten.

Artikel 6

Indien de Europese Raad artikel 48, lid 7, eerste of tweede alinea, van het Verdrag betreffende de Europese Unie wil toepassen, worden de nationale parlementen tenminste zes maanden voordat een besluit wordt vastgesteld op de hoogte gebracht van het initiatief van de Europese Raad.

Artikel 7

De Rekenkamer zendt haar jaarverslag ter informatie toe aan de nationale parlementen, op hetzelfde tijdstip als aan het Europees Parlement en de Raad.

Artikel 8

Wanneer het nationale parlementaire stelsel geen eenkamerstelsel is, gelden de artikelen 1 tot en met 7 voor de kamers waaruit het bestaat.

TITEL II

SAMENWERKING TUSSEN DE PARLEMENTEN

Artikel 9

Het Europees Parlement en de nationale parlementen bepalen samen hoe binnen de Unie een efficiënte en regelmatige samenwerking tussen de verschillende parlementen kan worden georganiseerd en gestimuleerd.

Artikel 10

Een conferentie van de organen van de parlementen die gespecialiseerd zijn in de aangelegenheden van de Unie kan iedere door haar passend geachte bijdrage ter attentie van het Europees Parlement, de Raad en de Commissie leveren. Deze conferentie bevordert voorts de uitwisseling van informatie en beste praktijken tussen de nationale parlementen en het Europees Parlement, alsook tussen hun respectieve gespecialiseerde commissies. Zij kan ook interparlementaire conferenties over specifieke onderwerpen organiseren, met name om vraagstukken op het gebied van het gemeenschappelijk buitenlands en veiligheidsbeleid, waaronder het gemeenschappelijk veiligheids- en defensiebeleid, te bespreken. De bijdragen van de conferentie binden de nationale parlementen niet en laten hun standpunt onverlet.

PROTOCOL (Nr. 2)

BETREFFENDE DE TOEPASSING VAN DE BEGINSELEN VAN SUBSIDIARITEIT EN EVENREDIGHEID

DE HOGE VERDRAGSLUITENDE PARTIJEN,

GELEID DOOR DE WENS ervoor te zorgen dat besluiten zo dicht mogelijk bij de burgers van de Unie worden genomen;

VASTBESLOTEN de voorwaarden vast te stellen voor de toepassing van de beginselen van subsidiariteit en evenredigheid van artikel 5 van het Verdrag betreffende de Europese Unie en een systeem in te stellen voor toezicht op de toepassing van deze beginselen,

HEBBEN OVEREENSTEMMING BEREIKT over de volgende bepalingen, welke aan het Verdrag betreffende de Europese Unie en aan het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie worden gehecht:

Artikel 1

Iedere instelling draagt er voortdurend zorg voor dat de beginselen van subsidiariteit en evenredigheid van artikel 5 van het Verdrag betreffende de Europese Unie in acht worden genomen.

Artikel 2

Alvorens een wetgevingshandeling voor te stellen, houdt de Commissie brede raadplegingen. Daarbij wordt, in voorkomend geval, rekening gehouden met de regionale en de lokale dimensie van het beoogde optreden. In buitengewoon dringende gevallen houdt de Commissie geen raadplegingen. Zij motiveert haar besluit in haar voorstel.

Artikel 3

Voor de toepassing van dit protocol worden onder „ontwerp van wetgevingshandeling" verstaan, de voorstellen van de Commissie, de initiatieven van een groep lidstaten, de initiatieven van het Europees Parlement, de verzoeken van het Hof van Justitie, de aanbevelingen van de Europese Centrale Bank en de verzoeken van de Europese Investeringsbank, met het oog op de vaststelling van een wetgevingshandeling.

Artikel 4

De Commissie zendt haar ontwerpen van wetgevingshandelingen en gewijzigde ontwerpen gelijktijdig toe aan de nationale parlementen en aan de wetgever van de Unie.

Het Europees Parlement zendt zijn ontwerpen van wetgevingshandelingen en gewijzigde ontwerpen toe aan de nationale parlementen.

De Raad zendt de ontwerpen van wetgevingshandelingen en gewijzigde ontwerpen die uitgaan van een groep lidstaten, het Hof van Justitie, de Europese Centrale Bank of de Europese Investeringsbank toe aan de nationale parlementen.

De wetgevingsresoluties van het Europees Parlement en de standpunten van de Raad worden, zodra zij zijn aangenomen respectievelijk vastgesteld, door de betrokken instelling aan de nationale parlementen toegezonden.

Artikel 5

De ontwerpen van wetgevingshandelingen worden gemotiveerd in het licht van de beginselen van subsidiariteit en evenredigheid. Ieder ontwerp van wetgevingshandeling bevat een subsidiariteits- en evenredigheidsmemorandum, met een uitgebreide toelichting van de elementen op basis waarvan de naleving van de beginselen van subsidiariteit en evenredigheid kan worden beoordeeld. Dat memorandum moet elementen bevatten waarmee de financiële gevolgen van het ontwerp kunnen worden beoordeeld, alsook - in het geval van een richtlijn - het effect ervan op de door de lidstaten vast te stellen regelgeving, inclusief - waar toepasselijk - de regionale regelgeving. De redenen voor de conclusie dat een doelstelling van de Unie beter bereikt kan worden door de Unie, worden met kwalitatieve en, zo mogelijk, kwantitatieve indicatoren gestaafd. In de ontwerpen van wetgevingshandelingen wordt er rekening mee gehouden dat alle, financiële of administratieve, lasten voor de Unie, de nationale regeringen, de regionale of lokale overheden, het bedrijfsleven en de burgers tot een minimum moeten worden beperkt en in verhouding moeten staan tot het te bereiken doel.

Artikel 6

Ieder nationaal parlement en iedere kamer van een van die parlementen kan binnen een termijn van acht weken vanaf de datum van toezending van een ontwerp van wetgevingshandeling aan de voorzitters van het Europees Parlement, de Raad en de Commissie, in de officiële talen van de Unie, een gemotiveerd advies toezenden waarin wordt uiteengezet waarom het betrokken ontwerp zijns inziens niet strookt met het subsidiariteitsbeginsel. Ieder nationaal parlement of iedere kamer van een nationaal parlement raadpleegt, in voorkomend geval, de regionale parlementen met wetgevingsbevoegdheid.

Indien het ontwerp van wetgevingshandeling uitgaat van een groep lidstaten zendt de voorzitter van de Raad het advies toe aan de regeringen van die lidstaten.

Indien het ontwerp van wetgevingshandeling afkomstig is van het Hof van Justitie, de Europese Centrale Bank of de Europese Investeringsbank zendt de voorzitter van de Raad het advies toe aan de betrokken instelling of het betrokken orgaan.

Artikel 7

1. Het Europees Parlement, de Raad en de Commissie, alsmede in voorkomend geval, de groep lidstaten, het Hof van Justitie, de Europese Centrale Bank of de Europese Investeringsbank, indien het ontwerp van wetgevingshandeling van hen uitgaat, houden rekening met de gemotiveerde adviezen die de nationale parlementen of een kamer van een van deze parlementen tot hen richten.

Ieder nationaal parlement heeft twee stemmen, die worden toegewezen op grond van het nationale parlementaire stelsel. In een nationaal parlementair stelsel met twee kamers heeft elk van de twee kamers een stem.

2. Indien gemotiveerde adviezen waarin wordt gesteld dat een ontwerp van wetgevingshandeling niet strookt met het subsidiariteitsbeginsel, ten minste eenderde vertegenwoordigen van alle stemmen die aan de nationale parlementen zijn toegedeeld overeenkomstig lid 1, tweede alinea, moet het ontwerp opnieuw in overweging worden genomen. Deze drempel bedraagt een vierde indien het een ontwerp van wetgevingshandeling betreft dat is ingediend op grond van artikel 76 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie, inzake de ruimte van vrijheid, veiligheid en recht.

Op grond van de heroverweging kan de Commissie of, in voorkomend geval, de groep lidstaten, het Europees Parlement, het Hof van Justitie, de Europese Centrale Bank of de Europese Investeringsbank, indien het ontwerp van wetgevingshandeling van hen uitgaat, besluiten het ontwerp te handhaven, te wijzigen of in te trekken. Dit besluit moet worden gemotiveerd.

3. Voorts moet, in het kader van de gewone wetgevingsprocedure, indien gemotiveerde adviezen waarin wordt gesteld dat een voorstel voor een wetgevingshandeling niet strookt met het subsidiariteitsbeginsel, ten minste een gewone meerderheid vertegenwoordigen van alle stemmen die aan de nationale parlementen zijn toegedeeld overeenkomstig de tweede alinea van lid 1, het voorstel opnieuw in overweging worden genomen. Op grond van die heroverweging kan de Commissie besluiten het voorstel te handhaven, te wijzigen of in te trekken.

Indien de Commissie besluit het voorstel te handhaven, moet zij in een gemotiveerd advies verantwoorden waarom het voorstel haars inziens strookt met het subsidiariteitsbeginsel. Dit gemotiveerd advies, alsmede de gemotiveerde adviezen van de nationale parlementen, moeten ter overweging in de procedure worden voorgelegd aan de wetgever van de Unie.

a) alvorens de eerste lezing af te sluiten, beoordeelt de wetgever (het Europees Parlement en de Raad) of het wetgevingsvoorstel met het subsidiariteitsbeginsel strookt, waarbij hij met name rekening houdt met de door de meerderheid van de nationale parlementen geformuleerde en gedeelde redenen, alsook met het gemotiveerd advies van de Commissie;

b) indien de wetgever met een meerderheid van 55% van de leden van de Raad of een meerderheid van de uitgebrachte stemmen in het Europees Parlement van oordeel is dat het voorstel niet strookt met het subsidiariteitsbeginsel, wordt het wetgevingsvoorstel niet verder in beschouwing genomen.

Artikel 8

Het Hof van Justitie van de Europese Unie is bevoegd uitspraak te doen inzake ieder beroep wegens schending door een wetgevingshandeling van het subsidiariteitsbeginsel, dat op de wijze als bepaald in artikel 263 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie wordt ingesteld door een lidstaat, of door een lidstaat overeenkomstig zijn rechtsorde wordt toegezonden namens zijn nationaal parlement of een kamer van dat parlement.

Op de wijze als bepaald in datzelfde artikel kan ook het Comité van de Regio's een dergelijk beroep instellen tegen wetgevingshandelingen voor de vaststelling waarvan het volgens het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie moet worden geraadpleegd.

Artikel 9

De Commissie brengt jaarlijks aan de Europese Raad, aan het Europees Parlement, aan de Raad en aan de nationale parlementen verslag uit over de toepassing van artikel 5 van het Verdrag betreffende de Europese Unie. Dit jaarverslag wordt ook aan het Economisch en Sociaal Comité en aan het Comité van de Regio's toegezonden.

PROTOCOL (Nr. 3)

BETREFFENDE HET STATUUT VAN HET HOF VAN JUSTITIE VAN DE EUROPESE UNIE

DE HOGE VERDRAGSLUITENDE PARTIJEN,

WENSENDE, het statuut van het Hof van Justitie van de Europese Unie, bedoeld in artikel 281 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie vast te stellen,

HEBBEN OVEREENSTEMMING BEREIKT omtrent de volgende bepalingen welke aan het Verdrag betreffende de Europese Unie, het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie en aan het Verdrag tot oprichting van de Europese Gemeenschap voor Atoomenergie worden gehecht:

Artikel 1

Het Hof van Justitie van de Europese Unie wordt samengesteld en oefent zijn functies uit overeenkomstig de bepalingen van de Verdragen, het Verdrag tot oprichting van de Europese Gemeenschap voor Atoomenergie (EGA-Verdrag) en dit statuut.

TITEL I

STATUS VAN DE RECHTERS EN VAN DE ADVOCATEN-GENERAAL

Artikel 2

Alvorens zijn ambt te aanvaarden, moet iedere rechter voor het Hof van Justitie in openbare zitting bijeen de eed afleggen, dat hij zijn functie zal uitoefenen in volkomen onpartijdigheid en geheel overeenkomstig zijn geweten en dat hij niets van het geheim der beraadslagingen openbaar zal maken.

Artikel 3

De rechters zijn vrijgesteld van rechtsvervolging. Met betrekking tot hetgeen zij in hun officiële hoedanigheid hebben gedaan, gezegd of geschreven, blijven zij deze immuniteit genieten ook nadat zij hun ambt hebben neergelegd.

Het Hof van Justitie kan, in voltallige zitting, de immuniteit opheffen. Wanneer de beslissing betrekking heeft op een lid van het Gerecht of van een gespecialiseerde rechtbank, beslist het Hof na raadpleging van het betrokken rechtscollege.

Ingeval tegen een rechter wiens immuniteit is opgeheven, een strafvervolging wordt ingesteld, kan hij in elk der lidstaten slechts worden berecht door de instantie welke bevoegd is tot berechting van de leden van het hoogste nationale rechterlijke college.

De artikelen 11 tot en met 14 en artikel 18 van het Protocol betreffende de voorrechten en immuniteiten van de Europese Unie zijn van toepassing op de rechters, de griffier en de toegevoegde rapporteurs van, alsmede op de advocaten-generaal bij het Hof van Justitie van de Europese Unie, onverminderd de bepalingen van de voorgaande alinea's nopens de vrijstelling van rechtsvervolging van de rechters.

Artikel 4

De rechters mogen geen politieke functie of bestuursambt uitoefenen.

Zij mogen geen beroepswerkzaamheid al dan niet tegen beloning verrichten, tenzij van deze bepaling door de Raad, met gewone meerderheid van stemmen, bij uitzondering afwijking is toegestaan.

Bij hun ambtsaanvaarding verbinden zij zich plechtig om gedurende hun ambtsperiode en na afloop daarvan de uit hun taak voortvloeiende verplichtingen na te komen, in het bijzonder eerlijkheid en kiesheid te betrachten in het aanvaarden van bepaalde functies of voordelen na afloop van die ambtsperiode.

In geval van twijfel beslist het Hof van Justitie. Wanneer de beslissing betrekking heeft op een lid van het Gerecht of van een gespecialiseerde rechtbank, beslist het Hof na raadpleging van het betrokken rechtscollege.

Artikel 5

Behalve door periodieke vervanging of door overlijden eindigt de ambtsuitoefening van een rechter door ontslag.

Ingeval een rechter om ontslag verzoekt, richt hij daartoe tot de president van het Hof van Justitie een brief, welke aan de voorzitter van de Raad wordt doorgezonden. Door laatstbedoelde kennisgeving ontstaat een vacature.

Behoudens in gevallen waarin artikel 6 toepassing vindt, blijft elke rechter zitting hebben totdat zijn opvolger in functie treedt.

Artikel 6

Een rechter kan slechts van zijn ambt worden ontheven of van zijn recht op pensioen of van andere als zodanig geldende gunsten vervallen worden verklaard, wanneer hij, naar het eenstemmige oordeel van de rechters van en de advocaten-generaal bij het Hof van Justitie, heeft opgehouden aan de gestelde voorwaarden of aan de uit zijn ambt voortvloeiende verplichtingen te voldoen. De betrokkene neemt niet aan die beraadslagingen deel. Wanneer de betrokkene lid is van het Gerecht of van een gespecialiseerde rechtbank, beslist het Hof na raadpleging van het betrokken rechtscollege.

De griffier deelt de beslissing van het Hof mee aan de voorzitters van het Europees Parlement en van de Commissie en geeft van die beslissing kennis aan de voorzitter van de Raad.

In geval van een beslissing waarbij een rechter van zijn ambt wordt ontheven, ontstaat door laatstbedoelde kennisgeving een vacature.

Artikel 7

De rechters wier ambtsuitoefening vóór het verstrijken van hun mandaat eindigt, worden voor de verdere duur van het mandaat vervangen.

Artikel 8

De bepalingen van de artikelen 2 tot en met 7 zijn van toepassing op de advocaten-generaal.

TITEL II

ORGANISATIE VAN HET HOF VAN JUSTITIE

Artikel 9

De gedeeltelijke vervanging van de rechters, die om de drie jaar plaatsvindt, heeft beurtelings betrekking op veertien en op dertien rechters.

De gedeeltelijke vervanging van de advocaten-generaal, die om de drie jaar plaatsvindt, heeft telkens betrekking op vier advocaten-generaal.

Artikel 10

De griffier legt voor het Hof van Justitie de eed af, dat hij zijn functie zal uitoefenen in volkomen onpartijdigheid en geheel overeenkomstig zijn geweten en dat hij niets van het geheim der beraadslagingen openbaar zal maken.

Artikel 11

Het Hof van Justitie regelt de vervanging van de griffier, voor het geval dat deze verhinderd is.

Artikel 12

In het belang van de dienst worden aan het Hof van Justitie ambtenaren en andere personeelsleden verbonden. Zij ressorteren onder de griffier, onder het gezag van de president.

Artikel 13

Op verzoek van het Hof van Justitie kunnen het Europees Parlement en de Raad, volgens de gewone wetgevingsprocedure, voorzien in de benoeming van toegevoegde rapporteurs en hun statuut bepalen. De toegevoegde rapporteurs kunnen overeenkomstig de in het reglement voor de procesvoering vast te stellen bepalingen worden geroepen om deel te nemen aan het onderzoek van de bij het Hof aanhangige zaken en om de rechter-rapporteur bij te staan.

De toegevoegde rapporteurs, gekozen uit personen die alle waarborgen voor onafhankelijkheid bieden en de nodige bewijzen van juridische bekwaamheid bezitten, worden door de Raad, met gewone meerderheid van stemmen, benoemd. Zij leggen voor het Hof de eed af dat zij hun ambt zullen uitoefenen in volkomen onpartijdigheid en geheel overeenkomstig hun geweten en dat zij niets van het geheim der beraadslagingen openbaar zullen maken.

Artikel 14

De rechters, de advocaten-generaal en de griffier zijn verplicht verblijf te houden in de plaats waarin het Hof van Justitie is gevestigd.

Artikel 15

Het Hof van Justitie is permanent in functie. De rechterlijke vakanties worden door het Hof met inachtneming van de eisen van de dienst vastgesteld.

Artikel 16

Het Hof van Justitie vormt uit zijn midden kamers van drie en vijf rechters. De rechters kiezen uit hun midden de kamerpresident. De presidenten van de kamers van vijf rechters worden voor drie jaar gekozen. Zij zijn eenmaal herbenoembaar.

De grote kamer bestaat uit dertien rechters. Zij wordt voorgezeten door de president van het Hof. Voorts maken van de grote kamer deel uit de presidenten van de kamers van vijf rechters, alsmede andere rechters die worden aangewezen overeenkomstig de in het reglement voor de procesvoering vastgestelde bepalingen.

Het Hof houdt zitting in grote kamer, wanneer een lidstaat of een instelling van de Unie die partij is bij het geding daarom verzoekt.

Het Hof komt in voltallige zitting bijeen wanneer een zaak aanhangig is gemaakt op grond van artikel 228, lid 2, artikel 245 en artikel 247 dan wel artikel 286, lid 7, van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie.

Verder kan het Hof, wanneer het van oordeel is dat een aanhangige zaak van uitzonderlijk belang is, de advocaat-generaal gehoord, besluiten deze zaak naar de voltallige zitting te verwijzen.

Artikel 17

Het Hof van Justitie kan slechts in oneven getal op geldige wijze beslissen.

De beslissingen van de uit drie of vijf rechters bestaande kamers zijn geldig wanneer zij door drie rechters zijn genomen.

De beslissingen van de grote kamer zijn geldig wanneer negen rechters tegenwoordig zijn.

De in voltallige zitting genomen beslissingen van het Hof zijn geldig wanneer vijftien rechters tegenwoordig zijn.

In geval van verhindering van één der rechters van een kamer kan, overeenkomstig de in het reglement voor de procesvoering vastgestelde bepalingen een beroep worden gedaan op een rechter die deel uitmaakt van een andere kamer.

Artikel 18

De rechters en de advocaten-generaal mogen niet deelnemen aan de berechting van enige zaak waarin zij vroeger zijn opgetreden als gemachtigde, raadsman of advocaat van één van beide partijen, of waarover zij geroepen zijn geweest zich uit te spreken als lid van een rechtbank, van een commissie van onderzoek of in enige andere hoedanigheid.

Wanneer een rechter of advocaat-generaal om een bijzondere reden meent niet te kunnen deelnemen aan de berechting of het onderzoek van een bepaalde zaak, deelt hij dit aan de president mee. Ingeval de president van oordeel is, dat een rechter of een advocaat-generaal om een bijzondere reden niet over een bepaalde zaak dient te zitten of te concluderen, stelt hij de betrokkene hiervan in kennis.

In geval van moeilijkheden nopens de toepassing van dit artikel beslist het Hof van Justitie.

Partijen kunnen geen wijziging in de samenstelling van het Hof of van een van zijn kamers verlangen met een beroep op de nationaliteit van een rechter, of op het feit, dat in het Hof of in een van zijn kamers een rechter van hun nationaliteit ontbreekt.

TITEL III

PROCEDURE VOOR HET HOF VAN JUSTITIE

Artikel 19

De lidstaten zowel als de instellingen van de Unie worden voor het Hof van Justitie vertegenwoordigd door een voor elke zaak benoemde gemachtigde; de gemachtigde kan door een raadsman of door een advocaat worden bijgestaan.

De staten — niet zijnde lidstaten — die partij zijn bij de Overeenkomst betreffende de Europese Economische Ruimte, alsmede de in die overeenkomst bedoelde Toezichthoudende Autoriteit van de EVA worden op gelijke wijze vertegenwoordigd.

De andere partijen moeten door een advocaat worden vertegenwoordigd.

Alleen een advocaat die bevoegd is om op te treden voor een rechterlijke instantie van een lidstaat of van een andere staat die partij is bij de Overeenkomst betreffende de Europese Economische Ruimte, kan een partij voor het Hof vertegenwoordigen of bijstaan.

De gemachtigden, raadslieden en advocaten die voor het Hof verschijnen, genieten de voor de onafhankelijke uitoefening van hun functies nodige rechten en waarborgen, overeenkomstig de in het reglement voor de procesvoering vast te stellen bepalingen.

Ten aanzien van de raadslieden en advocaten die voor het Hof optreden, bezit het Hof overeenkomstig de in dat reglement vast te stellen bepalingen de bevoegdheden welke terzake gewoonlijk aan gerechtshoven en rechtbanken worden toegekend.

Hoogleraren die onderdaan zijn van een lidstaat waarvan de wetgeving hun het recht toekent te pleiten, genieten voor het Hof de rechten welke in dit artikel aan de advocaten zijn toegekend.

Artikel 20

De procedure voor het Hof van Justitie bestaat uit twee gedeelten: de schriftelijke en de mondelinge behandeling.

De schriftelijke behandeling omvat het toezenden aan partijen en aan de instellingen van de Unie welker beslissingen in het geding zijn, van de verzoekschriften, memoriën, verweerschriften en andere opmerkingen en, eventueel, van de verdere conclusies, alsmede van alle stukken en documenten welke ter ondersteuning in het geding worden gebracht of van hun voor eensluidend gewaarmerkte afschriften.

De toezending geschiedt door tussenkomst van de griffier in de volgorde en binnen de termijnen zoals bepaald in het reglement voor de procesvoering.

De mondelinge behandeling omvat de voorlezing van het rapport van de rechter-rapporteur, alsmede het horen door het Hof van de gemachtigden, raadslieden en advocaten, en van de advocaat-generaal in zijn conclusie, benevens, zo nodig, het horen van getuigen en deskundigen.

Wanneer het Hof van oordeel is dat in de zaak geen nieuwe rechtsvraag aan de orde is, kan het Hof, de advocaat-generaal gehoord, beslissen dat de zaak zonder conclusie van de advocaat-generaal zal worden berecht.

Artikel 21

Een zaak wordt bij het Hof van Justitie aanhangig gemaakt door middel van een verzoekschrift, dat aan de griffier wordt toegezonden. Het verzoekschrift moet inhouden de naam en woonplaats van de verzoeker en de hoedanigheid van de ondertekenaar, de aanduiding van de partij of partijen tegen wie het verzoekschrift is gericht, het onderwerp van het geschil, de conclusies en een summiere uiteenzetting van de aangevoerde middelen.

Het moet, indien daartoe aanleiding bestaat, vergezeld gaan van de handeling waarvan nietigverklaring wordt gevraagd, of, in het geval bedoeld in artikel 265 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie, van een bewijsstuk van de datum der in genoemd artikel bedoelde uitnodiging. Indien deze stukken niet bij het verzoekschrift zijn gevoegd, nodigt de griffier de betrokkene uit deze alsnog binnen een redelijke termijn over te leggen; verval van het recht tot beroep kan niet worden tegengeworpen indien het verzuim eerst is hersteld na het verstrijken van de termijn van beroep.

Artikel 22

In de in artikel 18 van het EGA-Verdrag bedoelde gevallen wordt beroep bij het Hof van Justitie ingesteld door middel van een verzoekschrift, dat aan de griffier wordt toegezonden. Het verzoekschrift moet inhouden de naam en woonplaats van de verzoeker en de hoedanigheid van de ondertekenaar, de beslissing waartegen beroep wordt ingesteld, de tegenpartijen, het onderwerp van het geschil, de conclusies en een summiere uiteenzetting van de aangevoerde middelen.

Het moet vergezeld gaan van een voor eensluidend gewaarmerkt afschrift van de bestreden beslissing van de arbitragecommissie.

Indien het Hof het beroep verwerpt, wordt de beslissing van de arbitragecommissie onherroepelijk.

Indien het Hof de beslissing van de arbitragecommissie vernietigt, kan de procedure, wanneer daartoe grond bestaat, op initiatief van een der partijen in het geding voor de arbitragecommissie worden hervat. Deze is aan de door het Hof besliste rechtsvragen gebonden.

Artikel 23

In de in artikel 267 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie bedoelde gevallen wordt van de beslissing van de nationale rechterlijke instantie die de procedure schorst en een beroep doet op het Hof van Justitie, aan het Hof kennis gegeven op initiatief van die instantie. De griffier van het Hof geeft van deze beslissing vervolgens kennis aan de betrokken partijen, de lidstaten en de Commissie, alsmede aan de instelling, het orgaan of de instantie van de Unie die de handeling waarvan de geldigheid of de uitlegging wordt betwist, heeft vastgesteld.

Binnen twee maanden na deze laatste kennisgeving hebben de partijen, de lidstaten, de Commissie en, in voorkomend geval, de instelling, het orgaan of de instantie van de Unie die de handeling waarvan de geldigheid of de uitlegging wordt betwist, heeft vastgesteld, het recht bij het Hof memoriën of schriftelijke opmerkingen in te dienen.

In de in artikel 267 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie bedoelde gevallen wordt van de beslissing van de nationale rechterlijke instantie door de griffier van het Hof voorts kennis gegeven aan de staten — niet zijnde lidstaten — die partij zijn bij de Overeenkomst betreffende de Europese Economische Ruimte alsmede aan de in die overeenkomst bedoelde Toezichthoudende Autoriteit van de EVA, die binnen twee maanden na de kennisgeving bij het Hof memoriën of schriftelijke opmerkingen kunnen indienen wanneer de beslissing een van de toepassingsgebieden van de overeenkomst betreft.

Indien in een door de Raad met een of meer derde staten op een bepaald gebied gesloten overeenkomst is bepaald, dat deze staten het recht hebben memories of schriftelijke opmerkingen in te dienen ingeval een rechterlijke instantie van een lidstaat het Hof een prejudiciële vraag stelt die op het toepassingsgebied van de overeenkomst betrekking heeft, wordt van de beslissing van de nationale rechterlijke instantie waarin een dergelijke vraag is gesteld, eveneens kennis gegeven aan de betrokken derdestaten, die binnen een termijn van twee maanden na deze kennisgeving memories of schriftelijke opmerkingen kunnen indienen bij het Hof.

Artikel 23 bis (*)

Het reglement voor de procesvoering kan voorzien in een versnelde procedure en, voor prejudiciële procedures op het gebied van de ruimte van vrijheid, veiligheid en rechtvaardigheid, in een spoedprocedure.

Deze procedures kunnen in een kortere termijn voor de indiening van memories of schriftelijke opmerkingen voorzien dan die van artikel 23, en in afwijking van artikel 20, vierde alinea, kan worden beslist de zaak zonder conclusie van de advocaat-generaal te berechten.

In de spoedprocedure kan bovendien het aantal partijen en andere in artikel 23 bedoelde belanghebbenden dat memories of schriftelijke opmerkingen kan indienen, worden beperkt, en in gevallen van uiterste spoedeisendheid kan de schriftelijke fase van de procedure achterwege worden gelaten.

(*) Artikel ingevoerd bij Besluit 2008/79/EG, Euratom (PB L 24 van 29 januari 2008, blz. 42).

Artikel 24

Het Hof van Justitie kan partijen verzoeken alle stukken over te leggen en alle inlichtingen te verstrekken welke het wenselijk acht. In geval van weigering neemt het Hof van Justitie hiervan akte.

Het Hof kan eveneens aan de lidstaten en aan de instellingen, organen of instanties die geen partij in het proces zijn, verzoeken alle inlichtingen te verstrekken welke het voor het proces nodig acht.

Artikel 25

Het Hof van Justitie is bevoegd te allen tijde een deskundigenonderzoek op te dragen aan personen, lichamen, bureaus, commissies of organen te zijner keuze.

Artikel 26

Getuigen kunnen worden gehoord overeenkomstig de bepalingen die worden vastgesteld in het reglement voor de procesvoering.

Artikel 27

Ten aanzien van gebrekkige getuigen geniet het Hof van Justitie dezelfde bevoegdheden als op dit gebied in de regel zijn toegekend aan gerechtshoven en rechtbanken, en kan het geldboeten opleggen, een en ander overeenkomstig de bepalingen die worden vastgesteld in het reglement voor de procesvoering.

Artikel 28

Getuigen en deskundigen kunnen onder ede worden gehoord volgens de in het reglement voor de procesvoering vastgestelde formule of op de wijze welke in de nationale wetgeving van de getuige of de deskundige is voorgeschreven.

Artikel 29

Het Hof van Justitie kan bevelen dat een getuige of deskundige door de rechterlijke instantie van zijn woonplaats wordt gehoord.

Dit bevel wordt ter uitvoering gericht tot de bevoegde rechterlijke instantie overeenkomstig de bepalingen van het reglement voor de procesvoering. De stukken ter uitvoering van de rogatoire commissie worden op dezelfde wijze aan het Hof teruggezonden.

Het Hof draagt de kosten, doch kan deze eventueel ten laste van partijen brengen.

Artikel 30

Elke lidstaat beschouwt iedere schending van de eed der getuigen en deskundigen als het overeenkomstige strafbare feit bedreven voor een nationale rechtbank die in burgerlijke zaken uitspraak doet. Op aangifte van het Hof van Justitie vervolgt hij de daders van dit strafbare feit voor de bevoegde nationale rechterlijke instantie.

Artikel 31

De zittingen zijn openbaar, tenzij het Hof van Justitie ambtshalve of op verzoek van partijen om gewichtige redenen anders beslist.

Artikel 32

Tijdens de mondelinge behandeling kan het Hof van Justitie de deskundigen, de getuigen alsook de partijen zelf, horen. Deze laatsten kunnen evenwel slechts pleiten bij monde van hun vertegenwoordiger.

Artikel 33

Van iedere zitting wordt een proces-verbaal opgemaakt, dat door de president en de griffier wordt ondertekend.

Artikel 34

De rol der terechtzitting wordt door de president vastgesteld.

Artikel 35

De beraadslagingen van het Hof van Justitie zijn en blijven geheim.

Artikel 36

De arresten zijn met redenen omkleed. Zij vermelden de namen van de rechters die hebben beslist.

Artikel 37

De arresten worden ondertekend door de president en de griffier. Zij worden in openbare zitting uitgesproken.

Artikel 38

Het Hof van Justitie geeft een beslissing ten aanzien van de proceskosten.

Artikel 39

De president van het Hof van Justitie kan in een summiere procedure, voorzover nodig afwijkend van sommige regels van dit statuut, welke wordt vastgesteld bij het reglement voor de procesvoering, uitspraak doen op conclusies strekkende ofwel tot verkrijging van de in artikel 278 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie en artikel 157 van het EGA-Verdrag bedoelde opschorting, ofwel tot toepassing van voorlopige maatregelen krachtens artikel 279 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie, ofwel tot schorsing van de gedwongen tenuitvoerlegging overeenkomstig artikel 299, vierde alinea, van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie of artikel 164, derde alinea, van het EGA-Verdrag.

Bij verhindering van de president wordt deze door een andere rechter vervangen overeenkomstig de bepalingen van het reglement voor de procesvoering.

Het door de president of zijn plaatsvervanger gegeven besluit heeft slechts een voorlopig karakter en prejudicieert niet op de beslissing van het Hof ten principale.

Artikel 40

De lidstaten en de instellingen van de Unie kunnen zich voegen in een voor het Hof van Justitie aanhangig rechtsgeding.

Hetzelfde recht hebben de organen en instanties van de Unie en elke andere persoon, indien zij aannemelijk kunnen maken belang te hebben bij de beslissing van het voor het Hof aanhangige rechtsgeding. Natuurlijke of rechtspersonen kunnen zich niet voegen in rechtsgedingen tussen lidstaten, tussen instellingen van de Unie, of tussen lidstaten enerzijds en instellingen van de Unie anderzijds.

Onverminderd het bepaalde in de tweede alinea kunnen de staten — niet zijnde lidstaten — die partij zijn bij de Overeenkomst betreffende de Europese Economische Ruimte, alsmede de in die overeenkomst bedoelde Toezichthoudende Autoriteit van de EVA, zich voegen in een voor het Hof aanhangig rechtsgeding, wanneer dit een der toepassingsgebieden van die overeenkomst betreft.

De conclusies van het verzoek tot voeging kunnen slechts strekken tot ondersteuning van de conclusies van een der partijen.

Artikel 41

Wanneer de verwerende partij, ofschoon regelmatig in het geding geroepen, nalaat schriftelijk conclusies in te dienen, wordt het arrest tegen haar bij verstek gewezen. Het arrest is vatbaar voor verzet binnen een maand na zijn betekening. Tenzij het Hof van Justitie iets anders bepaalt, schorst het verzet de tenuitvoerlegging van het bij verstek gewezen arrest niet.

Artikel 42

De lidstaten, de instellingen, organen en instanties van de Unie en alle andere natuurlijke of rechtspersonen kunnen, in de gevallen en overeenkomstig de bepalingen vast te stellen in het reglement voor de procesvoering, derdenverzet instellen tegen de arresten gewezen in rechtsgedingen waarin zij niet geroepen zijn geweest, indien hun rechten door deze arresten worden geschaad.

Artikel 43

In geval van moeilijkheden aangaande de betekenis en de strekking van een arrest, heeft het Hof van Justitie tot taak dit uit te leggen, op verzoek van een der partijen of van een instelling van de Unie die haar belang terzake aannemelijk maakt.

Artikel 44

Het Hof van Justitie kan slechts om herziening van een arrest worden verzocht op grond van de ontdekking van een feit dat van beslissende invloed kan zijn en dat vóór de uitspraak van het arrest onbekend was aan het Hof van Justitie en aan de partij die de herziening verzoekt.

De herzieningsprocedure begint met een arrest, waarbij het Hof van Justitie, uitdrukkelijk het bestaan van een nieuw feit vaststellende en oordelende dat het grond tot herziening oplevert, uit dien hoofde het verzoek ontvankelijk verklaart.

Om herziening kan niet meer worden verzocht na verloop van tien jaar te rekenen vanaf de dagtekening van het arrest.

Artikel 45

In het reglement voor de procesvoering worden termijnen wegens afstand vastgesteld.

Verval van instantie wegens het verstrijken van een procestermijn kan niet worden tegengeworpen wanneer de betrokkene toeval of overmacht aantoont.

Artikel 46

De vorderingen tegen de Unie inzake niet-contractuele aansprakelijkheid verjaren vijf jaar na het feit dat tot deze vordering aanleiding heeft gegeven. De verjaring wordt gestuit hetzij door een bij het Hof van Justitie ingesteld beroep, hetzij door een eerder gedaan verzoek, dat de benadeelde kan richten tot de bevoegde instelling van de Unie. In het laatste geval moet het beroep worden ingesteld binnen de termijn van twee maanden, bepaald in artikel 263 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie; artikel 265, tweede alinea, van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie is van overeenkomstige toepassing.

Dit artikel is tevens van toepassing op vorderingen tegen de Europese Centrale Bank inzake niet-contractuele aansprakelijkheid.

TITEL IV

GERECHT

Artikel 47

Artikel 9, eerste alinea, de artikelen 14 en 15, artikel 17, eerste, tweede, vierde en vijfde alinea, en artikel 18 zijn van toepassing op het Gerecht en op zijn leden.

Artikel 3, vierde alinea, en de artikelen 10, 11 en 14 zijn van overeenkomstige toepassing op de griffier van het Gerecht.

Artikel 48

Het Gerecht bestaat uit zevenentwintig rechters.

Artikel 49

De leden van het Gerecht kunnen worden aangewezen om de functie van advocaat-generaal te bekleden.

De advocaat-generaal heeft tot taak in het openbaar in volkomen onpartijdigheid en onafhankelijkheid met redenen omklede conclusies te nemen aangaande zaken welke aan het Gerecht zijn voorgelegd, teneinde dit ter zijde te staan bij de vervulling van zijn taak.

De criteria voor de selectie van de zaken en de wijze waarop de advocaten-generaal worden aangewezen, worden bepaald in het reglement voor de procesvoering van het Gerecht.

Een lid van het Gerecht dat is aangewezen om in een zaak de functie van advocaat-generaal te bekleden, mag niet deelnemen aan de berechting van die zaak.

Artikel 50

Het Gerecht houdt zitting in kamers bestaande uit drie of vijf rechters. De rechters kiezen uit hun midden de kamerpresident. De presidenten van de kamers van vijf rechters worden voor drie jaar gekozen. Zij zijn eenmaal herbenoembaar.

Het reglement voor de procesvoering regelt de samenstelling van de kamers en bepaalt van welke zaken zij kennis nemen. In sommige, door het reglement voor de procesvoering bepaalde, gevallen kan het Gerecht voltallig of in enkelvoudige kamer zitting houden.

Het reglement voor de procesvoering kan ook bepalen dat, in de gevallen en onder de voorwaarden die daarin worden vastgesteld, het Gerecht in grote kamer zitting houdt.

Artikel 51

In afwijking van het bepaalde in artikel 256, lid 1, van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie zijn aan het Hof van Justitie voorbehouden de in de artikelen 263 en 265 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie bedoelde beroepen die door een lidstaat worden ingesteld tegen

a) een handeling of een nalaten een besluit te nemen van het Europees Parlement of de Raad, of van beide instellingen tezamen, met uitzondering van:

 — de besluiten van de Raad krachtens artikel 108, lid 2, derde alinea, van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie;

 — de handelingen van de Raad krachtens een verordening van de Raad betreffende de handelspolitieke beschermingsmaatregelen in de zin van artikel 207 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie;

 — de handelingen van de Raad waarbij deze laatste uitvoeringsbevoegdheden overeenkomstig artikel 291, lid 2, van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie uitoefent;

b) een handeling of een nalaten een besluit te nemen van de Commissie krachtens artikel 331, lid 1, van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie.

Eveneens aan het Hof voorbehouden zijn de in voornoemde artikelen bedoelde beroepen die door een instelling van de Unie worden ingesteld tegen een handeling of een nalaten een besluit te nemen van het Europees Parlement, de Raad, deze beide instellingen tezamen of de Commissie, en door een instelling van de Unie tegen een handeling of een nalaten een besluit te nemen van de Europese Centrale Bank.

Artikel 52

De president van het Hof van Justitie en de president van het Gerecht bepalen in onderlinge overeenstemming de wijze waarop ambtenaren en andere personeelsleden bij het Hof in het belang van de dienst hun diensten aan het Gerecht verlenen. Bepaalde ambtenaren of andere personeelsleden ressorteren onder de griffier van het Gerecht, onder het gezag van de president van het Gerecht.

Artikel 53

De procedure voor het Gerecht wordt geregeld in titel III.

De procedure voor het Gerecht wordt, voorzover nodig, gepreciseerd en aangevuld door het reglement voor de procesvoering van het Gerecht. Het reglement voor de procesvoering kan afwijken van artikel 40, vierde alinea, en van artikel 41, wanneer dat wegens de bijzonderheden van de geschillen op het gebied van de intellectuele eigendom noodzakelijk is.

In afwijking van artikel 20, vierde alinea, kan de advocaat-generaal zijn met redenen omklede conclusie schriftelijk nemen.

Artikel 54

Wanneer een tot het Gerecht gericht verzoekschrift of ander processtuk bij vergissing wordt neergelegd bij de griffier van het Hof van Justitie, wordt het door deze onverwijld doorgezonden naar de griffier van het Gerecht. Evenzo, wanneer een tot het Hof gericht verzoekschrift of ander processtuk bij vergissing wordt neergelegd bij de griffier van het Gerecht, wordt het door deze onverwijld doorgezonden naar de griffier van het Hof.

Wanneer het Gerecht vaststelt dat het niet bevoegd is kennis te nemen van een beroep ten aanzien waarvan het Hof bevoegd is, verwijst het de zaak naar het Hof. Evenzo, wanneer het Hof vaststelt dat een beroep tot de bevoegdheid van het Gerecht behoort, verwijst het de zaak naar het Gerecht, dat zich dan niet onbevoegd kan verklaren.

Wanneer bij het Hof en het Gerecht zaken aanhangig worden gemaakt die hetzelfde voorwerp hebben of die dezelfde vraag van uitlegging dan wel de geldigheid van dezelfde handeling betreffen, kan het Gerecht, de partijen gehoord, de behandeling schorsen totdat het Hof arrest heeft gewezen dan wel, indien het beroepen betreft die krachtens artikel 263 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie zijn ingesteld, zich onbevoegd verklaren opdat het Hof uitspraak kan doen op die beroepen. Onder dezelfde voorwaarden kan ook het Hof besluiten zijn behandeling te schorsen; de procedure voor het Gerecht vindt dan doorgang.

Wanneer een lidstaat en een instelling van de Unie eenzelfde handeling betwisten, verklaart het Gerecht zich onbevoegd opdat het Hof uitspraak kan doen op die beroepen.

Artikel 55

Van eindbeslissingen van het Gerecht, beslissingen die het geding ten gronde slechts gedeeltelijk beslechten of die een einde maken aan een procesincident terzake van onbevoegdheid of niet-ontvankelijkheid, geeft de griffier van het Gerecht kennis aan alle partijen, alsook aan alle lidstaten en aan de instellingen van de Unie, zelfs indien deze niet in de zaak voor het Gerecht zijn tussengekomen.

Artikel 56

Uiterlijk binnen twee maanden te rekenen vanaf de betekening van de bestreden beslissing kan bij het Hof van Justitie een verzoek om hogere voorziening worden ingediend tegen eindbeslissingen van het Gerecht, alsmede tegen beslissingen die het geding ten gronde slechts gedeeltelijk beslechten of die een einde maken aan een procesincident terzake van onbevoegdheid of niet-ontvankelijkheid.

Hogere voorziening staat open voor iedere partij die geheel of gedeeltelijk in het ongelijk is gesteld. Voor andere tussenkomende partijen dan lidstaten en instellingen van de Unie staat hogere voorziening evenwel slechts open wanneer de beslissing van het Gerecht hun situatie rechtstreeks aantast.

Met uitzondering van zaken betreffende geschillen tussen de Unie en haar personeelsleden, staat hogere voorziening eveneens open voor de lidstaten en de instellingen van de Unie die niet in het geding voor het Gerecht zijn tussengekomen. In dit geval verschilt de positie van die lidstaten en instellingen niet van de positie van lidstaten of instellingen die in eerste aanleg zouden zijn tussengekomen.

Artikel 57

Hogere voorziening bij het Hof van Justitie staat open tegen beslissingen van het Gerecht waarbij een verzoek tot tussenkomst wordt afgewezen. Het verzoek om hogere voorziening moet door degene wiens verzoek is afgewezen worden ingediend binnen twee weken, te rekenen vanaf de betekening van de afwijzende beslissing.

Tegen elke beslissing die door het Gerecht krachtens artikel 278, artikel 279 of artikel 299, vierde alinea, van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie dan wel krachtens artikel 157 of artikel 164, derde alinea, van het EGA-Verdrag wordt genomen, staat voor de partijen in het geding hogere voorziening open gedurende twee maanden vanaf de betekening ervan.

Van de in de eerste en tweede alinea van dit artikel bedoelde hogere voorziening wordt kennis genomen en er wordt over beslist volgens de in artikel 39 bedoelde procedure.

Artikel 58

Het verzoek aan het Hof van Justitie om hogere voorziening kan alleen rechtsvragen betreffen. Het moet gebaseerd zijn op middelen, ontleend aan onbevoegdheid van het Gerecht, onregelmatigheden in de procedure voor het Gerecht waardoor aan de belangen van de verzoekende partij afbreuk is gedaan, dan wel schending van het recht van de Unie door het Gerecht.

Het verzoek om hogere voorziening kan niet uitsluitend betrekking hebben op de veroordeling in of het bedrag van de proceskosten.

Artikel 59

In geval van hogere voorziening tegen een beslissing van het Gerecht omvat de procedure voor het Hof van Justitie een schriftelijk en een mondeling gedeelte. Onder de in het reglement voor de procesvoering bepaalde voorwaarden kan het Hof, de advocaat-generaal en de partijen gehoord, zonder mondelinge behandeling beslissen.

Artikel 60

Onverminderd de artikelen 278 en 279 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie of artikel 157 van het EGA-Verdrag, heeft het verzoek om hogere voorziening geen opschortende werking.

In afwijking van artikel 280 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie treden beslissingen van het Gerecht waarbij een verordening nietig is verklaard, eerst in werking na afloop van de termijn bedoeld in artikel 56, eerste alinea, van dit statuut of, indien binnen deze termijn een verzoek om hogere voorziening is ingediend, nadat dit verzoek is verworpen, onverminderd het feit dat een partij het Hof van Justitie krachtens de artikelen 278 en 279 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie of artikel 157 van het EGA-Verdrag kan verzoeken om opschorting van de werking van de nietig verklaarde verordening of om enige andere voorlopige maatregel.

Artikel 61

In geval van gegrondheid van het verzoek om hogere voorziening vernietigt het Hof van Justitie de beslissing van het Gerecht. Het kan dan zelf de zaak afdoen wanneer deze in staat van wijzen is, dan wel haar voor afdoening verwijzen naar het Gerecht.

Indien de zaak wordt verwezen, is het Gerecht gebonden aan de beslissing van het Hof over de rechtsvragen.

In geval van gegrondheid van een verzoek om hogere voorziening van een lidstaat of een instelling van de Unie die in de zaak voor het Gerecht niet is tussengekomen, kan het Hof, indien het zulks noodzakelijk acht, verklaren welke gevolgen van de vernietigde beslissing van het Gerecht als definitief worden beschouwd ten aanzien van de andere partijen in het geschil.

Artikel 62

In de in artikel 256, leden 2 en 3, van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie bedoelde gevallen kan de eerste advocaat-generaal het Hof van Justitie voorstellen, de beslissing van het Gerecht te heroverwegen, wanneer hij van oordeel is dat er een ernstig risico bestaat dat de eenheid of de samenhang van het recht van de Unie wordt aangetast.

Het voorstel moet binnen een maand na de uitspraak van het Gerecht gedaan worden. Het Hof beslist binnen een maand na het door de eerste advocaat-generaal gedane voorstel of heroverweging van de uitspraak noodzakelijk is.

Artikel 62 bis

Het Hof van Justitie doet, op basis van het dossier dat het Gerecht hem doet toekomen, in het kader van een spoedprocedure uitspraak op de vragen waarop de heroverweging betrekking heeft.

De in artikel 23 bedoelde belanghebbenden en de partijen in de procedure voor het Gerecht in de gevallen omschreven in artikel 256, lid 2, van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie hebben het recht om over de vragen waarop de heroverweging betrekking heeft, bij het Hof memories of schriftelijke opmerkingen in te dienen binnen een daartoe gestelde termijn.

Het Hof kan besluiten een mondelinge behandeling te openen alvorens uitspraak te doen.

Artikel 62 ter

Onverminderd het bepaalde in de artikelen 278 en 279 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie hebben het voorstel tot heroverweging en het besluit om de heroverwegingsprocedure te openen, in de gevallen bedoeld in artikel 256, lid 2, van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie geen schorsende werking. Indien het Hof van Justitie vaststelt dat de eenheid of de samenhang van het recht van de Unie door de beslissing van het Gerecht wordt aangetast, verwijst het de zaak naar het Gerecht, dat gebonden is aan de rechtsvragen die door het Hof zijn beslist; het Hof kan verklaren welke gevolgen van de beslissing van het Gerecht ten aanzien van de partijen in het geschil als definitief moeten worden beschouwd. Indien de oplossing van het geschil, gelet op het resultaat van de heroverweging, evenwel voortvloeit uit de feitelijke vaststelling waarop de beslissing van het Gerecht is gebaseerd, doet het Hof de zaak zelf af.

In de in artikel 256, lid 3, van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie bedoelde gevallen en indien geen voorstel tot heroverweging is ingediend of geen besluit tot opening van de heroverwegingsprocedure is genomen, wordt het antwoord of worden de antwoorden van het Gerecht op de hem gestelde vragen bindend bij het verstrijken van de daartoe in artikel 62, tweede alinea, vastgestelde termijn. Is er wel een heroverwegingsprocedure geopend, dan wordt het antwoord of worden de antwoorden waarvan de heroverweging wordt gevraagd, bindend na afloop van deze procedure, behoudens andersluidende beslissing van het Hof. Wanneer het Hof van oordeel is dat de eenheid of de samenhang van het recht van de Unie door de beslissing van het Gerecht wordt aangetast, wordt het antwoord van het Gerecht op de vragen waarop de heroverweging betrekking heeft, vervangen door het antwoord van het Hof.

TITEL IV *bis*

GESPECIALISEERDE RECHTBANKEN

Artikel 62 quater

De bepalingen betreffende de bevoegdheid, samenstelling en organisatie van en de procedure voor de krachtens artikel 257 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie ingestelde gespecialiseerde rechtbanken zijn in de aan dit statuut gehechte bijlagen opgenomen.

TITEL V

SLOTBEPALINGEN

Artikel 63

Het reglement voor de procesvoering van het Hof van Justitie en dat van het Gerecht bevat alle bepalingen welke nodig zijn voor de toepassing en, voor zoveel nodig, de aanvulling van dit statuut.

Artikel 64

De bepalingen inzake de talenregeling die van toepassing is op het Hof van Justitie van de Europese Unie worden door de Raad met eenparigheid van stemmen bij verordeningen vastgesteld. Die verordening wordt vastgesteld op verzoek van het Hof van Justitie en na raadpleging van de Commissie en het Europees Parlement, of op voorstel van de Commissie en na raadpleging van het Hof van Justitie en het Europees Parlement.

Zolang die bepalingen niet zijn vastgesteld, blijven de bepalingen van het reglement voor de procesvoering van het Hof van Justitie en die van het reglement voor de procesvoering van het Gerecht inzake de regeling van het taalgebruik van toepassing. In afwijking van het bepaalde in de artikelen 253 en 254 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie, moet iedere wijziging of intrekking van die bepalingen door de Raad met eenparigheid van stemmen worden goedgekeurd.

BIJLAGE

HET GERECHT VOOR AMBTENARENZAKEN VAN DE EUROPESE UNIE

Artikel 1

Het Gerecht voor ambtenarenzaken van de Europese Unie (hierna het „Gerecht voor ambtenarenzaken" te noemen) oefent in eerste aanleg de bevoegdheid uit, overeenkomstig artikel 270 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie, uitspraak te doen in geschillen tussen de Unie en haar personeelsleden, met inbegrip van geschillen tussen de organen of bureaus en hun personeelsleden waarvoor het Hof van Justitie van de Europese Unie bevoegd is verklaard.

Artikel 2

Het Gerecht voor ambtenarenzaken bestaat uit zeven rechters. Indien het Hof van Justitie hierom verzoekt, kan de Raad met een gekwalificeerde meerderheid van stemmen het aantal rechters verhogen.

De rechters worden benoemd voor een periode van zes jaar. De aftredende rechters zijn herbenoembaar.

In elke vacante zetel wordt voorzien door benoeming van een nieuwe rechter voor een periode van zes jaar.

Artikel 3

1. De rechters worden benoemd door de Raad, die na raadpleging van het in onderhavig artikel bedoelde comité een besluit neemt overeenkomstig artikel 257, vierde alinea, van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie. Bij de benoeming van rechters ziet de Raad toe op een evenwichtige samenstelling van het Gerecht voor ambtenarenzaken op basis van een zo breed mogelijke geografische spreiding onder de onderdanen van de lidstaten en met betrekking tot de vertegenwoordigde nationale rechtsstelsels.

2. Iedere persoon die burger van de Unie is en die voldoet aan de voorwaarden bedoeld in artikel 257, vierde alinea, van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie kan zich kandidaat stellen. De Raad stelt, op aanbeveling van het Hof van Justitie, de voorwaarden en de nadere regels voor de indiening en de behandeling van kandidaturen vast.

3. Er wordt een comité opgericht dat bestaat uit zeven leden, die voormalige leden van het Hof van Justitie en van het Gerecht zijn, of personen die bekend staan als kundige rechtsgeleerden. De Raad benoemt de leden van het comité en bepaalt de werkwijze ervan op aanbeveling van de president van het Hof van Justitie.

4. Het comité geeft advies over de geschiktheid van de kandidaten voor de uitoefening van het ambt van rechter in het Gerecht voor ambtenarenzaken. Het comité voegt bij dit advies een lijst van de kandidaten met de meest passende ervaring op hoog niveau. Het aantal kandidaten op deze lijst dient het dubbele te bedragen van het aantal door de Raad te benoemen rechters.

Artikel 4

1. De rechters kiezen uit hun midden voor drie jaar de president van het Gerecht voor ambtenarenzaken. Hij is herkiesbaar.

2. Het Gerecht voor ambtenarenzaken houdt zitting in kamers bestaande uit drie rechters. In sommige, door het reglement voor de procesvoering bepaalde, gevallen kan het in een plenaire zitting, in een kamer van vijf rechters of met een alleensprekend rechter zitting houden.

3. De president van het Gerecht voor ambtenarenzaken is tevens president van de plenaire zitting en van de kamer van vijf rechters. De presidenten van de kamers van drie rechters worden gekozen overeenkomstig lid 1. Indien de president van het Gerecht voor ambtenarenzaken bij een kamer van drie rechters wordt ingedeeld, zit hij deze kamer voor.

4. Het reglement voor de procesvoering regelt de bevoegdheid en het quorum van de plenaire zitting alsmede de samenstelling van de kamers en bepaalt van welke zaken de kamers kennis nemen.

Artikel 5

De artikelen 2 tot en met 6, 14, 15, artikel 17, eerste, tweede en vijfde alinea, en artikel 18 van het statuut van het Hof van Justitie van de Europese Unie zijn van toepassing op het Gerecht voor ambtenarenzaken en op zijn leden.

De eed, bedoeld in artikel 2 van het statuut, wordt afgelegd voor het Hof van Justitie en de beslissingen bedoeld in de artikelen 3, 4 en 6 worden genomen door het Hof van Justitie, het Gerecht voor ambtenarenzaken gehoord.

Artikel 6

1. Het Gerecht voor ambtenarenzaken maakt gebruik van de diensten van het Hof van Justitie en het Gerecht. De president van het Hof van Justitie of, in voorkomend geval, de president van het Gerecht bepaalt in onderlinge overeenstemming met de president van het Gerecht voor ambtenarenzaken de wijze waarop ambtenaren en andere personeelsleden bij het Hof of het Gerecht in het belang van de dienst hun diensten aan het Gerecht voor ambtenarenzaken verlenen. Sommige ambtenaren of andere personeelsleden vallen onder de bevoegdheid van de griffier van het Gerecht voor ambtenarenzaken onder het gezag van de president van het Gerecht.

2. Het Gerecht voor ambtenarenzaken benoemt de griffier en bepaalt diens positie. Artikel 3, vierde alinea, en de artikelen 10, 11 en 14 van het statuut van het Hof van Justitie van de Europese Unie zijn van toepassing op de griffier van dit Gerecht.

Artikel 7

1. De procedure voor het Gerecht voor ambtenarenzaken wordt geregeld in titel III van het statuut van het Hof van Justitie van de Europese Unie, met uitzondering van de artikelen 22 en 23. Zij wordt, voor zover nodig, gepreciseerd en aangevuld door het reglement voor de procesvoering van dit Gerecht.

2. De bepalingen inzake de talenregeling van het Gerecht zijn eveneens van toepassing op het Gerecht voor ambtenarenzaken.

3. Het schriftelijke gedeelte van de procedure omvat de indiening van het verzoekschrift en van het verweerschrift, tenzij het Gerecht voor ambtenarenzaken beslist dat een tweede schriftelijke memoriewisseling nodig is. Na de tweede memoriewisseling kan het Gerecht voor ambtenarenzaken, met de instemming van de partijen besluiten zonder mondelinge behandeling uitspraak te doen.

4. Het Gerecht voor ambtenarenzaken kan in alle fasen van de procedure, en dit vanaf de indiening van het verzoekschrift, de mogelijkheden voor een minnelijke regeling van het geschil onderzoeken en voor de vergemakkelijking van een dergelijke regeling zorgen.

5. Het Gerecht voor ambtenarenzaken doet uitspraak ten aanzien van de proceskosten. Behoudens de bijzondere bepalingen in het reglement voor de procesvoering wordt de in het ongelijk gestelde partij in de kosten verwezen, voor zover zulks gevorderd is.

Artikel 8

1. Wanneer een tot het Gerecht voor ambtenarenzaken gericht verzoekschrift of ander processtuk bij vergissing wordt neergelegd bij de griffier van het Hof van Justitie of van het Gerecht, wordt het door deze onverwijld doorgezonden naar de griffier van het Gerecht voor ambtenarenzaken. Evenzo, wanneer een tot het Hof of tot het Gerecht gericht verzoekschrift of ander processtuk bij vergissing wordt neergelegd bij de griffier van het Gerecht voor ambtenarenzaken, wordt het door deze onverwijld doorgezonden naar de griffier van het Hof of van het Gerecht.

2. Wanneer het Gerecht voor ambtenarenzaken vaststelt dat het niet bevoegd is kennis te nemen van een beroep ten aanzien waarvan het Hof of het Gerecht bevoegd is, verwijst het de zaak naar het Hof of het Gerecht. Evenzo, wanneer het Hof of het Gerecht vaststelt dat een beroep tot de bevoegdheid van het Gerecht voor ambtenarenzaken behoort, verwijst de rechterlijke instantie bij wie de zaak aanhangig is gemaakt, de zaak naar dit Gerecht, dat zich dan niet onbevoegd kan verklaren.

3. Wanneer bij het Gerecht voor ambtenarenzaken en het Gerecht zaken aanhangig worden gemaakt die dezelfde vraag van uitlegging dan wel de geldigheid van dezelfde handeling betreffen, kan het Gerecht voor ambtenarenzaken, de partijen gehoord, de behandeling schorsen totdat het Gerecht het arrest heeft gewezen.

Wanneer bij het Gerecht voor ambtenarenzaken en het Gerecht zaken aanhangig worden gemaakt die hetzelfde voorwerp hebben, verklaart het Gerecht voor ambtenarenzaken zich onbevoegd zodat het Gerecht zich over deze zaken kan uitspreken.

Artikel 9

Uiterlijk binnen twee maanden te rekenen vanaf de betekening van de bestreden beslissing kan bij het Gerecht een verzoek om hogere voorziening worden ingediend tegen eindbeslissingen van het Gerecht voor ambtenarenzaken, alsmede tegen beslissingen die het geding ten gronde slechts gedeeltelijk beslechten of die een einde maken aan een procesincident ter zake van onbevoegdheid of niet-ontvankelijkheid.

Hogere voorziening staat open voor iedere partij die geheel of gedeeltelijk in het ongelijk is gesteld. Voor andere tussenkomende partijen dan lidstaten en instellingen van de Unie staat hogere voorziening evenwel slechts open wanneer de beslissing van het Gerecht voor ambtenarenzaken hun situatie rechtstreeks aantast.

Artikel 10

1. Hogere voorziening bij het Gerecht staat open tegen beslissingen van het Gerecht voor ambtenarenzaken waarbij een verzoek tot tussenkomst wordt afgewezen. Het verzoek om hogere voorziening moet door degene wiens verzoek is afgewezen worden ingediend binnen twee weken, te rekenen vanaf de betekening van de afwijzende beslissing.

2. Tegen elke beslissing die door het Gerecht voor ambtenarenzaken krachtens artikel 278, artikel 279 of artikel 299, vierde alinea, van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie dan wel krachtens artikel 157 of artikel 164, derde alinea, van het EGA-Verdrag wordt genomen, staat voor de partijen in het geding hogere voorziening bij het Gerecht open gedurende twee maanden vanaf de betekening ervan.

3. De president van het Gerecht kan in een summiere procedure, voor zover nodig afwijkend van sommige regels van deze bijlage, welke wordt vastgesteld bij het reglement voor de procesvoering van het Gerecht, uitspraak doen over de in de leden 1 en 2 bedoelde hogere voorzieningen.

Artikel 11

1. Het verzoek aan het Gerecht om hogere voorziening kan alleen rechtsvragen betreffen. Het kan gebaseerd zijn op middelen ontleend aan onbevoegdheid van het Gerecht voor ambtenarenzaken, onregelmatigheden in de procedure voor dit Gerecht waardoor aan de belangen van de betrokken partij afbreuk is gedaan, dan wel schending van het recht van de Unie door het Gerecht voor ambtenarenzaken.

2. Het verzoek om hogere voorziening kan niet uitsluitend betrekking hebben op de veroordeling in of het bedrag van de proceskosten.

Artikel 12

1. Onverminderd de artikelen 278 en 279 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie en artikel 157 van het EGA-Verdrag, heeft het verzoek om hogere voorziening bij het Gerecht geen opschortende werking.

2. In geval van hogere voorziening tegen een beslissing van het Gerecht voor ambtenarenzaken omvat de procedure voor het Gerecht een schriftelijk en een mondeling gedeelte. Onder de in het reglement voor de procesvoering bepaalde voorwaarden kan het Gerecht, de partijen gehoord, zonder mondelinge behandeling beslissen.

Artikel 13

1. In geval van gegrondheid van het verzoek om hogere voorziening vernietigt het Gerecht de beslissing van het Gerecht voor ambtenarenzaken en doet het de zaak zelf af. Het verwijst de zaak uitzonderlijk voor afdoening naar het Gerecht voor ambtenarenzaken wanneer deze niet in staat van wijzen is.

2. Indien de zaak wordt verwezen, is het Gerecht voor ambtenarenzaken gebonden aan de beslissing van het Gerecht over de rechtsvragen.

PROTOCOL (Nr. 4)

BETREFFENDE DE STATUTEN VAN HET EUROPEES STELSEL VAN CENTRALE BANKEN EN VAN DE EUROPESE CENTRALE BANK

DE HOGE VERDRAGSLUITENDE PARTIJEN,

GELEID DOOR DE WENS de statuten van het Europees Stelsel van centrale banken en van de Europese Centrale Bank, bedoeld in artikel 129, lid 2, van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie, vast te stellen,

HEBBEN OVEREENSTEMMING BEREIKT omtrent de volgende bepalingen, welke aan het Verdrag betreffende de Europese Unie en aan het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie worden gehecht:

HOOFDSTUK I

HET EUROPEES STELSEL VAN CENTRALE BANKEN

Artikel 1

Het Europees Stelsel van centrale banken

Overeenkomstig artikel 282, lid 1, van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie vormen de Europese Centrale Bank (ECB) en de nationale centrale banken het Europees Stelsel van centrale banken (ESCB). De ECB en de nationale centrale banken van de lidstaten die de euro als munt hebben, vormen het Eurosysteem.

Het ESCB en de ECB voeren hun taken en werkzaamheden uit overeenkomstig de bepalingen van de Verdragen en deze statuten.

HOOFDSTUK II

DOELSTELLINGEN EN TAKEN VAN HET ESCB

Artikel 2

Doelstellingen

Overeenkomstig artikel 127, lid 1, en artikel 282, lid 2, van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie is het hoofddoel van het ESCB het handhaven van prijsstabiliteit. Onverminderd het doel van prijsstabiliteit ondersteunt het ESCB het algemene economische beleid in de Unie teneinde bij te dragen tot de verwezenlijking van de in artikel 3 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie omschreven doelstellingen van de Unie. Het ESCB handelt in overeenstemming met het beginsel van een open markteconomie met vrije mededinging, waarbij een doelmatige allocatie van middelen wordt bevorderd, en met inachtneming van de beginselen die zijn neergelegd in artikel 119 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie.

Artikel 3

Taken

3.1. Overeenkomstig artikel 127, lid 2, van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie zijn de via het ESCB uit te voeren fundamentele taken:

— het bepalen en ten uitvoer leggen van het monetair beleid van de Unie;

— het verrichten van valutamarktoperaties in overeenstemming met de bepalingen van artikel 219 van genoemd Verdrag;

— het aanhouden en beheren van de officiële externe reserves van de lidstaten;

— het bevorderen van een goede werking van het betalingsverkeer.

3.2. Overeenkomstig artikel 127, lid 3, van dat Verdrag laat het bepaalde in het derde streepje van artikel 3.1 het aanhouden en beheren van werksaldi in buitenlandse valuta's door de regeringen van de lidstaten onverlet.

3.3. Overeenkomstig artikel 127, lid 5, van dat Verdrag draagt het ESCB bij tot een goede beleidsvoering van de bevoegde autoriteiten ten aanzien van het bedrijfseconomisch toezicht op kredietinstellingen en de stabiliteit van het financiële stelsel.

Artikel 4

Adviesfuncties

Overeenkomstig artikel 127, lid 4, van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie:

a) wordt de ECB geraadpleegd

   — over elk voorstel voor een besluit van de Unie op de gebieden die onder haar bevoegdheid vallen;

   — door de nationale autoriteiten over elk ontwerp van wettelijke bepaling op de gebieden die onder haar bevoegdheid vallen, doch binnen de grenzen en onder de voorwaarden die de Raad volgens de procedure van artikel 41 vaststelt;

b) kan de ECB advies uitbrengen aan de instellingen, organen of instanties van de Unie of nationale autoriteiten omtrent aangelegenheden op de gebieden die onder haar bevoegdheid vallen.

Artikel 5

Het verzamelen van statistische gegevens

5.1. Teneinde de taken van het ESCB te kunnen vervullen, verzamelt de ECB, bijgestaan door de nationale centrale banken, de benodigde statistische gegevens, hetzij bij de bevoegde nationale autoriteiten hetzij rechtstreeks bij de economische subjecten. Hiertoe werkt zij samen met de instellingen, organen of instanties van de Unie en met de bevoegde autoriteiten van de lidstaten of van derde landen en met internationale organisaties.

5.2. De nationale centrale banken voeren, voor zover mogelijk, de in artikel 5.1 omschreven taken uit.

5.3. De ECB draagt waar nodig bij tot de harmonisatie van de regels en werkwijzen voor het verzamelen, opmaken en verspreiden van statistieken betreffende de gebieden die onder haar bevoegdheid vallen.

5.4. De Raad bepaalt volgens de procedure van artikel 41 welke natuurlijke en rechtspersonen onderworpen zijn aan rapportageverplichtingen, hoe de geheimhoudingsplicht wordt geregeld, en hoe wordt voorzien in passende handhavingsbepalingen.

Artikel 6

Internationale samenwerking

6.1. Op het terrein van de internationale samenwerking met betrekking tot de aan het ESCB opgedragen taken besluit de ECB hoe het ESCB wordt vertegenwoordigd.

6.2. De ECB en, met haar toestemming, de nationale centrale banken kunnen deelnemen in internationale monetaire instellingen.

6.3. Artikel 6.1 en artikel 6.2 laten artikel 138 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie, onverlet.

HOOFDSTUK III

ORGANISATIE VAN HET ESCB

Artikel 7

Onafhankelijkheid

Overeenkomstig artikel 130 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie is het aan de ECB noch aan een nationale centrale bank, noch aan enig lid van hun besluitvormende organen toegestaan bij de uitoefening van de bevoegdheden en het vervullen van de taken en plichten die bij het Verdrag en deze statuten aan hen zijn opgedragen, instructies te vragen aan dan wel te aanvaarden van instellingen, organen of instanties van de Unie, van regeringen van lidstaten of van enig ander orgaan. De instellingen, organen of instanties van de Unie alsmede de regeringen van de lidstaten verplichten zich ertoe dit beginsel te eerbiedigen en niet te trachten de leden van de besluitvormende organen van de ECB of van de nationale centrale banken bij de uitvoering van hun taken te beïnvloeden.

Artikel 8

Algemene grondslag

Het ESCB wordt bestuurd door de besluitvormende organen van de ECB.

Artikel 9

De Europese Centrale Bank

9.1. De ECB, die overeenkomstig artikel 282, lid 1, van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie rechtspersoonlijkheid bezit, heeft in elk van de lidstaten de ruimste handelingsbevoegdheid welke door de wetgeving van de betrokken lidstaat aan rechtspersonen wordt toegekend; zij kan met name roerende en onroerende goederen verkrijgen of vervreemden en in rechte optreden.

9.2. De ECB heeft tot taak erop toe te zien dat de bij artikel 127, leden 2, 3 en 5, van dat Verdrag aan het ESCB opgedragen taken worden uitgevoerd, hetzij door eigen werkzaamheden overeenkomstig deze statuten hetzij via de nationale centrale banken overeenkomstig artikel 12.1 en artikel 14.

9.3. Overeenkomstig artikel 129, lid 1, van dat Verdrag zijn de besluitvormende organen van de ECB de Raad van bestuur en de directie.

Artikel 10

De Raad van bestuur

10.1. Overeenkomstig artikel 283, lid 1, van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie bestaat de Raad van bestuur uit de leden van de directie en de presidenten van de nationale centrale banken van de lidstaten die de euro als munt hebben.

10.2. Ieder lid van de Raad van bestuur heeft één stem. Met ingang van de datum waarop het aantal leden van de Raad van bestuur meer dan 21 bedraagt, heeft ieder lid van de directie één stem. Het aantal presidenten met stemrecht bedraagt dan 15. De toewijzing en roulatie van deze stemrechten geschiedt als volgt:

— Met ingang van de datum waarop het aantal presidenten meer dan 15 en minder dan 22 bedraagt, worden de presidenten bij twee groepen ingedeeld volgens de rangorde van de omvang van het aandeel van de lidstaat van de NCB in kwestie in het geaggregeerde bruto binnenlands product tegen marktprijzen en in de totale geaggregeerde balans van de monetaire financiële instellingen van de lidstaten die de euro als munt hebben. Het aandeel in het bruto binnenlands product tegen marktprijzen en in de totale geaggregeerde balans van de monetaire financiële instellingen krijgt een gewicht van respectievelijk 5/6 en 1/6. De eerste groep bestaat uit vijf presidenten en de tweede groep uit de overige presidenten. De frequentie van de stemrechten van de bij de eerste groep ingedeelde presidenten zal niet lager zijn dan voor de presidenten van de tweede groep. Onder voorbehoud van het in de vorige zin bepaalde, krijgt de eerste groep vier stemrechten toegewezen en de tweede groep elf stemrechten.

— Met ingang van de datum waarop het aantal presidenten 22 bedraagt, worden de presidenten volgens een op basis van de voornoemde criteria vastgestelde rangorde bij drie groepen ingedeeld. De eerste groep bestaat uit vijf presidenten en krijgt vier stemrechten toegewezen. De tweede groep bestaat uit de helft van het totale aantal presidenten, waarbij iedere fractie naar boven wordt afgerond op het dichtstbijzijnde gehele getal, en krijgt acht stemrechten toegewezen. De derde groep bestaat uit de overige presidenten en krijgt drie stemrechten toegewezen.

— Binnen elke groep hebben de presidenten even lang stemrechten.

— Op de berekening van het aandeel in het geaggregeerde bruto binnenlands product tegen marktprijzen is artikel 29.2 van toepassing. De totale geaggregeerde balans van de monetaire financiële instellingen wordt overeenkomstig het ten tijde van de berekening in de Unie toepasselijke statistische kader, berekend.

— Telkens wanneer het geaggregeerde bruto binnenlands product tegen markprijzen overeenkomstig artikel 29.3 wordt aangepast, dan wel telkens wanneer het aantal presidenten toeneemt, wordt overeenkomstig de voornoemde beginselen de omvang en/of de samenstelling van de groepen aangepast.

— Met tweederde meerderheid van de leden, die al dan niet stemrecht hebben, neemt de Raad van bestuur alle voor de toepassing van voornoemde beginselen noodzakelijke maatregelen en kan besluiten de invoering van het roulatiesysteem uit te stellen tot het aantal presidenten meer dan 18 bedraagt.

Slechts persoonlijk aanwezige leden hebben stemrecht. In afwijking van deze regel kan in het in artikel 12.3 bedoelde reglement van orde worden bepaald dat leden van de Raad van bestuur hun stem via een teleconferentie kunnen uitbrengen. Dat reglement van orde bepaalt tevens, dat een lid van de Raad van bestuur dat langdurig verhinderd is de vergaderingen van de Raad van bestuur bij te wonen, een plaatsvervanger kan aanwijzen als lid van de Raad van bestuur.

De bepalingen in de voorgaande paragrafen laten de stemrechten van alle leden van de Raad van bestuur, al dan niet met stemrecht, krachtens de artikelen 10.3, 40.2 en 40.3 onverlet.

Tenzij in deze statuten anders is bepaald, besluit de Raad van bestuur met gewone meerderheid van de leden met stemrecht. Bij staking van stemmen brengt de president de beslissende stem uit.

De Raad van bestuur kan alleen tot stemming overgaan, indien een quorum van tweederde van de leden met stemrecht aanwezig is. Indien het quorum niet aanwezig is, kan de president een buitengewone vergadering bijeenroepen waar besluiten kunnen worden genomen zonder inachtneming van het bovenbedoelde quorum.

10.3. Voor alle besluiten die op grond van de artikelen 28, 29, 30, 32 en 33 dienen te worden genomen, worden de stemmen van de leden van de Raad van bestuur gewogen overeenkomstig de verdeling van het geplaatste kapitaal van de ECB onder de nationale centrale banken. Aan de stemmen van de directieleden wordt een gewicht van nul toegekend. Een besluit met gekwalificeerde meerderheid van stemmen wordt geacht te zijn aangenomen wanneer de stemmen voor het besluit ten minste twee derde van het geplaatste kapitaal van de ECB en ten minste de helft van de aandeelhouders vertegenwoordigen. Indien een president verhinderd is, mag hij een plaatsvervanger aanwijzen om zijn gewogen stem uit te brengen.

10.4. De besprekingen van de vergaderingen zijn vertrouwelijk. De Raad van bestuur kan besluiten het resultaat van zijn beraadslagingen openbaar te maken.

10.5. De Raad van bestuur vergadert ten minste tienmaal per jaar.

Artikel 11

De directie

11.1. Overeenkomstig artikel 283, lid 2, onder a), van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie bestaat de directie uit de president, de vice-president en vier andere leden.

De leden vervullen hun taken voltijds. Geen lid mag een beroepswerkzaamheid al dan niet tegen beloning verrichten, tenzij van deze bepaling door de Raad van bestuur bij uitzondering afwijking is toegestaan.

11.2. Overeenkomstig artikel 283, lid 2, onder b), van dat Verdrag worden de president, de vice-president en de overige leden van de directie met gekwalificeerde meerderheid van stemmen door de Europese Raad benoemd op aanbeveling van de Raad, die het Europees Parlement en de Raad van bestuur van de ECB vooraf heeft geraadpleegd; zij worden gekozen uit personen met een erkende reputatie en beroepservaring op monetair of bancair gebied.

Zij worden voor een periode van acht jaar benoemd en zijn niet herbenoembaar.

Alleen zij die de nationaliteit van één van de lidstaten bezitten, kunnen lid van de directie zijn.

11.3. De arbeidsvoorwaarden van de leden van de directie, in het bijzonder hun salarissen, pensioenen en overige socialezekerheidsvoorzieningen, worden geregeld in overeenkomsten met de ECB en worden vastgesteld door de Raad van bestuur op voorstel van een commissie bestaande uit drie door de Raad van bestuur benoemde leden en drie door de Raad benoemde leden. De leden van de directie hebben geen stemrecht ten aanzien van de in dit lid bedoelde aangelegenheden.

11.4. Op verzoek van de Raad van bestuur of van de directie kan een lid van de directie dat niet meer aan de eisen voor de uitoefening van zijn ambt voldoet of op ernstige wijze is tekortgeschoten, door het Hof van Justitie van zijn ambt ontheven worden verklaard.

11.5. Ieder lid van de directie dat persoonlijk aanwezig is, heeft stemrecht en bezit daartoe één stem. Tenzij anders is bepaald, besluit de directie met gewone meerderheid van de uitgebrachte stemmen. Bij staking van stemmen brengt de president de beslissende stem uit. De stemprocedures worden vastgelegd in het in artikel 12.3 bedoelde reglement van orde.

11.6. De directie draagt verantwoordelijkheid voor de lopende zaken van de ECB.

11.7. In elke vacature bij de directie wordt voorzien door de benoeming van een nieuw lid overeenkomstig artikel 11.2.

Artikel 12

Verantwoordelijkheden van de besluitvormende organen

12.1. De Raad van bestuur stelt de richtsnoeren vast en neemt de besluiten die nodig zijn voor het vervullen van de bij de Verdragen en deze statuten aan het ESCB opgedragen taken. De Raad van bestuur formuleert het monetair beleid van de Unie, in voorkomend geval met inbegrip van besluiten met betrekking tot intermediaire monetaire doelstellingen, de belangrijkste rentetarieven en de liquiditeitsvoorziening in het ESCB, en stelt de nodige richtsnoeren op voor de uitvoering ervan.

De directie voert het monetair beleid uit overeenkomstig de richtsnoeren en besluiten van de Raad van bestuur en geeft daartoe de nodige instructies aan de nationale centrale banken. Tevens kunnen aan de directie bij besluit van de Raad van bestuur bepaalde bevoegdheden worden gedelegeerd.

De ECB doet, voor zover zulks mogelijk en passend wordt geacht en onverminderd het bepaalde in dit artikel, een beroep op de nationale centrale banken voor de uitvoering van tot de taken van het ESCB behorende operaties.

12.2. De directie is verantwoordelijk voor de voorbereiding van de vergaderingen van de Raad van bestuur.

12.3. De Raad van bestuur neemt een reglement van orde aan waarin de interne organisatie van de ECB en haar besluitvormende organen wordt geregeld.

12.4. De Raad van bestuur oefent de in artikel 4 bedoelde adviesfuncties uit.

12.5. De Raad van bestuur neemt de in artikel 6 bedoelde besluiten.

Artikel 13

De president

13.1. De president of, bij diens afwezigheid, de vice-president zit de vergaderingen van de Raad van bestuur en van de directie van de ECB voor.

13.2. Onverminderd artikel 38 vertegenwoordigt de president of de door hem aangewezen persoon de ECB naar buiten toe.

Artikel 14

Nationale centrale banken

14.1. Overeenkomstig artikel 131 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie waarborgt iedere lidstaat dat zijn nationale wetgeving, met inbegrip van de statuten van zijn nationale centrale bank verenigbaar is met de Verdragen en deze statuten.

14.2. De statuten van de nationale centrale banken bepalen in het bijzonder dat de ambtstermijn van een president van een nationale centrale bank minimaal vijf jaar is.

Een president kan slechts van zijn ambt worden ontheven indien hij niet meer aan de eisen voor de uitoefening van zijn ambt voldoet of op ernstige wijze is tekortgeschoten. Tegen een besluit daartoe kan de betrokken president of de Raad van bestuur beroep instellen bij het Hof van Justitie wegens schending van de Verdragen of van bepalingen ter uitvoering daarvan. Het beroep moet worden ingesteld binnen twee maanden te rekenen, al naar het geval, vanaf de dag van bekendmaking van het besluit, vanaf de dag van kennisgeving ervan aan de verzoeker of, bij gebreke daarvan, vanaf de dag waarop de verzoeker er kennis van heeft gekregen.

14.3. De nationale centrale banken maken een integrerend deel uit van het ESCB en handelen in overeenstemming met de richtsnoeren en instructies van de ECB. De Raad van bestuur neemt de nodige maatregelen teneinde te verzekeren dat aan de richtsnoeren en instructies van de ECB wordt voldaan, en eist dat hem alle benodigde informatie wordt verstrekt.

14.4. De nationale centrale banken mogen andere functies vervullen dan die omschreven in deze statuten, tenzij de Raad van bestuur met een meerderheid van twee derde van de uitgebrachte stemmen vaststelt dat deze functies de doelstellingen en taken van het ESCB doorkruisen. Bedoelde functies worden onder verantwoordelijkheid en aansprakelijkheid van de nationale centrale banken vervuld en worden niet geacht deel uit te maken van de functies van het ESCB.

Artikel 15

Rapportageverplichtingen

15.1. De ECB stelt, ten minste elk kwartaal, verslagen op over de werkzaamheden van het ESCB en maakt deze openbaar.

15.2. Wekelijks wordt een geconsolideerd financieel overzicht van het ESCB openbaar gemaakt.

15.3. Overeenkomstig artikel 284, lid 3, van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie stelt de ECB een jaarverslag over de werkzaamheden van het ESCB en over het monetair beleid in het afgelopen jaar en het lopende jaar op voor het Europees Parlement, de Raad en de Commissie, alsmede voor de Europese Raad.

15.4. De in dit artikel bedoelde verslagen en overzichten worden aan belangstellenden gratis ter beschikking gesteld.

Artikel 16

Bankbiljetten

Overeenkomstig artikel 128, lid 1, van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie heeft de Raad van bestuur het alleenrecht machtiging te geven tot de uitgifte van eurobankbiljetten binnen de Unie. De ECB en de nationale centrale banken mogen bankbiljetten uitgeven. De door de ECB en de nationale centrale banken uitgegeven bankbiljetten zijn de enige bankbiljetten die binnen de Unie de hoedanigheid van wettig betaalmiddel hebben.

De ECB eerbiedigt zoveel mogelijk de bestaande gebruiken inzake de uitgifte en het ontwerp van bankbiljetten.

HOOFDSTUK IV

MONETAIRE FUNCTIES EN WERKZAAMHEDEN VAN HET ESCB

Artikel 17

Rekeningen aangehouden bij de ECB en de nationale centrale banken

Teneinde hun werkzaamheden te kunnen verrichten, zijn de ECB en de nationale centrale banken gerechtigd rekeningen te openen ten behoeve van kredietinstellingen, openbare lichamen en andere marktpartijen, en activa, waaronder girale effecten, in onderpand te aanvaarden.

Artikel 18

Open markt- en kredietransacties

18.1. Om de doelstellingen van het ESCB te kunnen verwezenlijken en de taken ervan te kunnen vervullen, mogen de ECB en de nationale centrale banken:

— in de financiële markten opereren door aan- en verkoop, hetzij onvoorwaardelijk (contant en op termijn) hetzij onder beding van wederverkoop, respectievelijk wederaankoop, door het in lening geven of nemen van vorderingen en verhandelbaar papier, luidende in euro of andere valuta's, evenals van edele metalen;

— kredietransacties verrichten met kredietinstellingen en andere marktpartijen, waarbij de verleende kredieten worden gedekt door toereikend onderpand.

18.2. De ECB stelt de algemene grondslagen vast voor door haarzelf of de nationale centrale banken uit te voeren open markt- en kredietransacties, waaronder mede begrepen die voor de aankondiging van de voorwaarden waaronder zij bereid zijn dergelijke transacties aan te gaan.

Artikel 19

Minimumreserves

19.1. Behoudens artikel 2 kan de ECB eisen dat in de lidstaten gevestigde kredietinstellingen met het oog op de doelstellingen van het monetair beleid op rekeningen bij de ECB en nationale centrale banken bepaalde minimumreserves aanhouden. De Raad van bestuur kan voorschriften omtrent de berekening en vaststelling van de verplichtingen inzake minimumreserves vaststellen. Indien aan deze voorschriften niet wordt voldaan, is de ECB gerechtigd boeterente te heffen alsmede andere sancties met een vergelijkbaar effect op te leggen.

19.2. Voor de toepassing van dit artikel stelt de Raad volgens de procedure van artikel 41 de grondslag voor de minimumreserves en de maximaal toelaatbare ratio's tussen die reserves en hun grondslag vast, alsook passende sancties bij niet-naleving.

Artikel 20

Andere instrumenten van monetair beleid

De Raad van bestuur kan, bij meerderheid van twee derde van de uitgebrachte stemmen, met inachtneming van artikel 2 besluiten tot het gebruik van alle andere door hem passend geachte instrumenten van monetair beleid.

De Raad stelt, overeenkomstig de procedure van artikel 41, de reikwijdte van deze instrumenten vast, indien zij verplichtingen voor derden meebrengen.

Artikel 21

Transacties met openbare lichamen

21.1. Overeenkomstig artikel 123 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie is het de ECB en de nationale centrale banken verboden voorschotten in rekening-courant of andere kredietfaciliteiten te verlenen ten behoeve van instellingen, organen of instanties van de Unie, centrale overheden, regionale, lokale of andere overheden, overheidsinstanties, andere publiekrechtelijke lichamen of openbare bedrijven van de lidstaten; ook het rechtstreeks van hen kopen van schuldbewijzen door de ECB of de nationale centrale banken is verboden.

21.2. De ECB en de nationale centrale banken mogen optreden als fiscaal agent voor de in artikel 21.1 bedoelde lichamen.

21.3. De bepalingen van dit artikel zijn niet van toepassing op kredietinstellingen die in handen van de overheid zijn en waaraan in het kader van de liquiditeitsvoorziening door de centrale banken dezelfde behandeling door de nationale centrale banken en de ECB wordt gegeven als aan particuliere kredietinstellingen.

Artikel 22

Verrekenings- en betalingssystemen

De ECB en de nationale centrale banken zijn gerechtigd faciliteiten ter beschikking te stellen en de ECB kan verordeningen vaststellen ter verzekering van doelmatige en deugdelijke verrekenings- en betalingssystemen binnen de Unie en met andere landen.

Artikel 23

Externe werkzaamheden

De ECB en de nationale centrale banken mogen:

— betrekkingen aangaan met centrale banken en financiële instellingen in andere landen en, waar passend, met internationale organisaties;

— zowel contant als op termijn alle soorten deviezen en edele metalen kopen en verkopen. Het begrip deviezen omvat effecten en alle overige activa luidende in de valuta van enig land of in rekeneenheden, ongeacht de vorm waarin zij worden aangehouden;

— de in dit artikel bedoelde activa aanhouden en beheren;

— alle soorten bancaire transacties verrichten met derde landen en internationale organisaties, waaronder mede begrepen het verstrekken en opnemen van leningen.

Artikel 24

Overige werkzaamheden

Naast de uit hun taken voortvloeiende werkzaamheden, mogen de ECB en de nationale centrale banken werkzaamheden verrichten voor eigen administratieve doeleinden en ten behoeve van hun personeel.

HOOFDSTUK V

BEDRIJFSECONOMISCH TOEZICHT

Artikel 25

Bedrijfseconomisch toezicht

25.1. De ECB kan adviezen uitbrengen aan en worden geraadpleegd door de Raad, de Commissie en de bevoegde autoriteiten van de lidstaten omtrent de reikwijdte en de tenuitvoerlegging van de wetgeving van de Unie met betrekking tot het bedrijfseconomisch toezicht op kredietinstellingen en de stabiliteit van het financiële stelsel.

25.2. Overeenkomstig een verordening van de Raad krachtens artikel 127, lid 6, van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie, kan de ECB specifieke taken vervullen betreffende het beleid op het gebied van het bedrijfseconomisch toezicht op kredietinstellingen en andere financiële instellingen, met uitzondering van verzekeringsondernemingen.

HOOFDSTUK VI

FINANCIËLE BEPALINGEN OMTRENT HET ESCB

Artikel 26

Financiële rekeningen

26.1. Het boekjaar van de ECB en de nationale centrale banken begint op de eerste dag van januari en eindigt op de laatste dag van december.

26.2. De jaarrekening van de ECB wordt door de directie opgesteld in overeenstemming met de door de Raad van bestuur vastgelegde grondslagen. De jaarrekening wordt door de Raad van bestuur vastgesteld en vervolgens gepubliceerd.

26.3. Voor analytische en operationele doeleinden stelt de directie een geconsolideerde balans van het ESCB op, welke de van het ESCB deel uitmakende activa en passiva van de nationale centrale banken omvat.

26.4. Voor de toepassing van dit artikel stelt de Raad van bestuur de nodige regels vast ter standaardisatie van de financiële administratie en verslaglegging van de door de nationale centrale banken uitgevoerde werkzaamheden.

Artikel 27

Accountantscontrole

27.1. De rekeningen van de ECB en de nationale centrale banken worden gecontroleerd door onafhankelijke externe accountants die op aanbeveling van de Raad van bestuur zijn aanvaard door de Raad. De accountants zijn zonder voorbehoud bevoegd alle boeken en rekeningen van de ECB en de nationale centrale banken te onderzoeken en volledig te worden geïnformeerd over hun verrichtingen.

27.2. De bepalingen van artikel 287 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie zijn uitsluitend van toepassing op een doelmatigheidscontrole van de ECB.

Artikel 28

Kapitaal van de ECB

28.1. Het kapitaal van de ECB bedraagt 5 000 miljoen EUR. Het kapitaal kan worden verhoogd met bedragen die worden bepaald door de Raad van bestuur met de gekwalificeerde meerderheid van stemmen die is voorgeschreven in artikel 10.3, binnen de grenzen en onder de voorwaarden die door de Raad volgens de procedure van artikel 41 worden vastgesteld.

28.2. De enige inschrijvers op het kapitaal van de ECB en de enige aandeelhouders van de ECB zijn de nationale centrale banken. De inschrijving op het kapitaal geschiedt volgens de overeenkomstig artikel 29 vastgestelde sleutel.

28.3. De Raad van bestuur bepaalt met de in artikel 10.3 voorgeschreven gekwalificeerde meerderheid van stemmen in hoeverre en in welke vorm het kapitaal moet worden gestort.

28.4. Onder voorbehoud van artikel 28.5 mogen de aandelen van de nationale centrale banken in het geplaatste kapitaal van de ECB niet worden overgedragen, verpand of in beslag genomen.

28.5. Indien de in artikel 29 genoemde sleutel wordt aangepast, dragen de nationale centrale banken onderling aandelen in het kapitaal over in die mate dat de verdeling van de aandelen overeenkomt met de aangepaste sleutel. De Raad van bestuur stelt de modaliteiten en voorwaarden voor een dergelijke overdracht vast.

Artikel 29

Verdeelsleutel voor de inschrijving op het kapitaal

29.1. De verdeelsleutel voor de inschrijving op het kapitaal van de ECB, die voor het eerst is vastgesteld in 1998, bij de oprichting van het ESCB, wordt vastgesteld door aan elke nationale centrale bank een weging in deze sleutel toe te kennen die gelijk is aan de som van:

— 50 % van het aandeel van de lidstaat in kwestie in de bevolking van de Unie tijdens het voorlaatste jaar voorafgaand aan de oprichting van het ESCB;

— 50 % van het aandeel van de lidstaat in kwestie in het bruto binnenlands product van de Unie tegen marktprijzen, als vastgesteld tijdens de vijf jaar voorafgaande aan het voorlaatste jaar vóór de oprichting van het ESCB.

De percentages worden naar onder of naar boven afgerond op het kleinste veelvoud van 0,0001 %.

29.2. De voor de toepassing van dit artikel benodigde statistieken worden, overeenkomstig de door de Raad volgens de procedure van artikel 41 vastgestelde regels, verstrekt door de Commissie.

29.3. De aan de nationale centrale banken toegekende wegingen worden na de oprichting van het ESCB om de vijf jaar aangepast naar analogie van de bepalingen van artikel 29.1. De aangepaste sleutel geldt met ingang van de eerste dag van het daaropvolgende jaar.

29.4. De Raad van bestuur treft alle andere maatregelen die voor de toepassing van dit artikel nodig zijn.

Artikel 30

Overdracht van externe reserves aan de ECB

30.1. Onverminderd artikel 28 wordt de ECB door de nationale centrale banken tot een bedrag van 50 000 miljoen euro gedoteerd met externe reserves, uitgezonderd valuta's van de lidstaten, euro's, reserveposities in het IMF en bijzondere trekkingsrechten. De Raad van bestuur besluit omtrent het door de ECB na haar oprichting op te roepen deel en de op latere tijdstippen op te roepen bedragen. De ECB is ten volle gerechtigd om de aan haar overgedragen externe reserves aan te houden en te beheren en voor de in deze statuten omschreven doeleinden te gebruiken.

30.2. De bijdragen van iedere nationale centrale bank worden vastgesteld in verhouding tot haar aandeel in het geplaatste kapitaal van de ECB.

30.3. Aan iedere nationale centrale bank wordt door de ECB een vordering toegekend ter grootte van haar bijdrage. De Raad van bestuur bepaalt de denominatie en de rentevergoeding van dergelijke vorderingen.

30.4. Verdere stortingen van externe reserves boven de in artikel 30.1 gestelde grens kunnen, overeenkomstig artikel 30.2, door de ECB worden opgeroepen, binnen de grenzen en onder de voorwaarden die door de Raad volgens de procedure van artikel 41 worden vastgesteld.

30.5. De ECB is gemachtigd reserveposities in het IMF en bijzondere trekkingsrechten aan te houden en te beheren, en te voorzien in het poolen van deze activa.

30.6. De Raad van bestuur treft alle andere maatregelen die voor de toepassing van dit artikel nodig zijn.

Artikel 31

Door nationale centrale banken aangehouden externe reserves

31.1. Het is de nationale centrale banken toegestaan transacties te verrichten ter voldoening aan hun verplichtingen jegens internationale organisaties overeenkomstig artikel 23.

31.2. Alle overige transacties in externe reserves die nog door de nationale centrale banken worden aangehouden na de overdrachten bedoeld in artikel 30, en transacties van lidstaten met hun werksaldi in buitenlandse valuta's behoeven, boven een in het kader van artikel 31.3 vast te stellen grens, de goedkeuring van de ECB teneinde overeenstemming met het wisselkoersbeleid en het monetair beleid van de Unie te verzekeren.

31.3. De Raad van bestuur vaardigt richtsnoeren uit teneinde dergelijke transacties te vergemakkelijken.

Artikel 32

Toedeling van monetaire inkomsten van de nationale centrale banken

32.1. De inkomsten die de nationale centrale banken bij de uitoefening van de monetaire beleidstaken van het ESCB verkrijgen (hierna „monetaire inkomsten" te noemen) worden aan het einde van elk boekjaar volgens de onderstaande bepalingen toegedeeld.

32.2. De monetaire inkomsten van elke nationale centrale bank zijn gelijk aan de jaarinkomsten die zij verkrijgt uit de activa die worden aangehouden als tegenwaarde voor de in omloop zijnde bankbiljetten en de verplichtingen jegens kredietinstellingen uit hoofde van deposito's. Deze activa worden door de nationale centrale banken geoormerkt volgens door de Raad van bestuur vast te stellen richtsnoeren.

32.3. Indien de Raad van bestuur na de invoering van de euro van oordeel is dat de balansindeling van de nationale centrale banken de toepassing van artikel 32.2 niet mogelijk maakt, kan hij met gewone meerderheid van stemmen besluiten dat de monetaire inkomsten, in afwijking van artikel 32.2, gedurende een periode van ten hoogste vijf jaar volgens een alternatieve methode worden bepaald.

32.4. Op het bedrag van de monetaire inkomsten van elke nationale centrale bank worden de rentelasten in mindering gebracht die door de betrokken centrale bank zijn betaald over de verplichtingen jegens kredietinstellingen uit hoofde van deposito's overeenkomstig artikel 19.

De Raad van bestuur kan besluiten dat de nationale centrale banken worden vergoed voor de in verband met de uitgifte van bankbiljetten gemaakte kosten of, in uitzonderlijke omstandigheden, voor specifieke verliezen in verband met de monetaire beleidsoperaties die voor het ESCB zijn verricht. De vergoeding geschiedt in een door de Raad van bestuur passend geachte vorm; deze bedragen kunnen met de monetaire inkomsten van de nationale centrale banken worden verrekend.

32.5. De som van de monetaire inkomsten van de nationale centrale banken wordt aan de nationale centrale banken toegedeeld naar rato van hun gestorte aandeel in het kapitaal van de ECB, behoudens een eventueel besluit van de Raad van bestuur overeenkomstig artikel 33.2.

32.6. De verrekening en de afwikkeling van de saldi afkomstig van de toedeling van de monetaire inkomsten worden door de ECB verricht overeenkomstig de door de Raad van bestuur vastgestelde richtsnoeren.

32.7. De Raad van bestuur treft alle andere maatregelen die voor de toepassing van dit artikel nodig zijn.

Artikel 33

Toedeling van nettowinst en verlies van de ECB

33.1. De nettowinst van de ECB wordt in de onderstaande volgorde overgedragen:

a) een door de Raad van bestuur vast te stellen bedrag, dat niet meer dan 20 % van de nettowinst mag bedragen, wordt naar het algemeen reservefonds overgedragen tot een maximum van 100 % van het kapitaal;

b) de resterende nettowinst wordt onder de aandeelhouders van de ECB verdeeld naar rato van hun gestorte aandelen.

33.2. In geval van een verlies van de ECB wordt het tekort gedekt uit het algemeen reservefonds van de ECB en, indien nodig, bij besluit van de Raad van bestuur, door de monetaire inkomsten van het betrokken boekjaar, naar rato en tot beloop van de bedragen die overeenkomstig artikel 32.5 aan de nationale centrale banken zijn toegedeeld.

HOOFDSTUK VII

ALGEMENE BEPALINGEN

Artikel 34

Regelgevende bevoegdheden

34.1. Overeenkomstig artikel 132 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie zal de ECB:

— verordeningen vaststellen voor zover nodig voor de uitvoering van de taken omschreven in artikel 3.1, eerste streepje, artikel 19.1, artikel 22 of artikel 25.2, alsmede in de gevallen die worden bepaald in de in artikel 41 bedoelde besluiten van de Raad;

— de besluiten vaststellen die nodig zijn voor de uitvoering van de bij de Verdragen en de statuten aan het ESCB opgedragen taken;

— aanbevelingen doen en adviezen uitbrengen.

34.2. De ECB kan besluiten haar besluiten, aanbevelingen en adviezen openbaar te maken.

34.3. Binnen de grenzen en onder de voorwaarden die door de Raad volgens de procedure van artikel 41 van de statuten worden vastgesteld, is de ECB gerechtigd om ondernemingen boeten en dwangsommen op te leggen bij niet-naleving van de verplichtingen krachtens haar verordeningen en besluiten.

Artikel 35

Toetsing door de rechter en aanverwante aangelegenheden

35.1. De handelingen en nalatigheden van de ECB zijn onderworpen aan toetsing en uitlegging door het Hof van Justitie van de Europese Unie in de gevallen en onder de voorwaarden vastgesteld in de Verdragen. De ECB kan gerechtelijke procedures aanspannen in de gevallen en onder de voorwaarden vastgesteld in de Verdragen.

35.2. Geschillen tussen de ECB, enerzijds, en haar crediteuren, debiteuren of andere personen, anderzijds, worden beslecht door de bevoegde nationale rechters, tenzij het Hof van Justitie van de Europese Unie bevoegd is om uitspraak te doen.

35.3. De ECB is onderworpen aan de in artikel 340 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie omschreven aansprakelijkheidsregeling. De nationale centrale banken zijn aansprakelijk volgens hun onderscheiden nationale wetgevingen.

35.4. Het Hof van Justitie van de Europese Unie is bevoegd uitspraak te doen krachtens een arbitragebeding vervat in een door of namens de ECB gesloten publiekrechtelijke of privaatrechtelijke overeenkomst.

35.5. Het besluit van de ECB om een procedure bij het Hof van Justitie van de Europese Unie in te stellen, wordt door de Raad van bestuur genomen.

35.6. Het Hof van Justitie van de Europese Unie is bevoegd uitspraak te doen in geschillen betreffende de nakoming door de nationale centrale banken van de verplichtingen die voor hen uit de Verdragen en uit deze statuten voortvloeien. Indien de ECB van oordeel is dat een nationale centrale bank een van de krachtens deze statuten op haar rustende verplichtingen niet is nagekomen, brengt zij dienaangaande een met redenen omkleed advies uit na de betrokken nationale centrale bank in de gelegenheid te hebben gesteld haar opmerkingen te maken. Indien de betrokken nationale centrale bank dit advies niet binnen de door de ECB gestelde termijn opvolgt, kan de ECB de zaak aanhangig maken bij het Hof van Justitie van de Europese Unie.

Artikel 36

Personeel

36.1. De Raad van bestuur stelt op voorstel van de directie de arbeidsvoorwaarden van het personeel van de ECB vast.

36.2. Het Hof van Justitie van de Europese Unie is, binnen de grenzen en onder de voorwaarden die zijn vastgesteld in de arbeidsvoorwaarden, bevoegd ter zake van geschillen tussen de ECB en haar personeelsleden.

Artikel 37 (oud artikel 38)

Beroepsgeheim

37.1. Leden van de bestuursorganen en personeelsleden van de ECB en de nationale centrale banken zijn gehouden, ook na beëindiging van hun taken, inlichtingen die naar hun aard onder de geheimhoudingsplicht vallen, niet openbaar te maken.

37.2. Personen die toegang hebben tot gegevens welke vallen onder wetgeving van de Unie waarbij een geheimhoudingsplicht wordt opgelegd, zijn aan die wetgeving onderworpen.

Artikel 38 (oud artikel 39)

Tekenbevoegdheid

De ECB wordt tegenover derden in rechte verbonden door de president of door twee leden van de directie of door de handtekeningen van twee personeelsleden van de ECB die door de president naar behoren zijn gemachtigd om namens de ECB te tekenen.

Artikel 39 (oud artikel 40)

Voorrechten en immuniteiten

De ECB geniet op het grondgebied van de lidstaten de voorrechten en immuniteiten die nodig zijn voor de vervulling van haar taken, overeenkomstig de bepalingen van het Protocol betreffende de voorrechten en immuniteiten van de Europese Unie.

HOOFDSTUK VIII

WIJZIGING VAN DE STATUTEN EN AANVULLENDE WETGEVING

Artikel 40 (oud artikel 41)

Vereenvoudigde wijzigingsprocedure

40.1. Overeenkomstig artikel 129, lid 5, van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie kunnen de artikelen 5.1, 5.2, 5.3, 17, 18, 19.1, 22, 23, 24, 26, 32.2, 32.3, 32.4, 32.6, 33.1 a) en 36 door het Europees Parlement en de Raad volgens de gewone wetgevingsprocedure, hetzij op aanbeveling van de ECB en na raadpleging van de Commissie, hetzij op voorstel van de Commissie en na raadpleging van de ECB, worden gewijzigd.

40.2. Artikel 10.2 kan bij besluit van de Europese Raad, met eenparigheid van stemmen, hetzij op aanbeveling van de Europese Centrale Bank en na raadpleging van het Europees Parlement en de Commissie, hetzij op aanbeveling van de Commissie en na raadpleging van het Europees Parlement en de Europese Centrale Bank, worden gewijzigd. De wijzigingen treden pas in werking nadat zij door de lidstaten overeenkomstig hun onderscheiden grondwettelijke bepalingen zijn goedgekeurd.

40.3. Tot een aanbeveling van de ECB uit hoofde van dit artikel dient in de Raad van bestuur met eenparigheid van stemmen te worden besloten.

Artikel 41 (oud artikel 42)

Aanvullende wetgeving

Overeenkomstig artikel 129, lid 6, van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie stelt de Raad, hetzij op voorstel van de Commissie en na raadpleging van het Europees Parlement en de ECB, hetzij op aanbeveling van de ECB en na raadpleging van het Europees Parlement en de Commissie, de in de artikelen 4, 5.4, 19.2, 20, 28.1, 29.2, 30.4 en 34.3 bedoelde bepalingen vast.

HOOFDSTUK IX

OVERGANGSBEPALINGEN EN ANDERE BEPALINGEN VOOR HET ESCB

Artikel 42 (oud artikel 43)

Algemene bepalingen

42.1. Een derogatie als bedoeld in artikel 139 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie, brengt mee dat voor de betrokken lidstaat uit de volgende artikelen van deze statuten geen rechten of verplichtingen voortvloeien: 3, 6, 9.2, 12.1, 14.3, 16, 18, 19, 20, 22, 23, 26.2, 27, 30, 31, 32, 33, 34 en 49.

42.2. De centrale banken van de lidstaten met een derogatie als bedoeld in artikel 139 van dat Verdrag behouden hun bevoegdheden op het gebied van het monetair beleid overeenkomstig de nationale wetgeving.

42.3. Overeenkomstig artikel 139 van dat Verdrag wordt lidstaten gelezen als lidstaten die de euro als munt hebben in de volgende artikelen van deze statuten: 3, 11.2 en 19.

42.4. Nationale centrale banken wordt gelezen als centrale banken van de lidstaten die de euro als munt hebben in de volgende artikelen van deze statuten: 9.2, 10.2, 10.3, 12.1, 16, 17, 18, 22, 23, 27, 30, 31, 32, 33.2 en 49.

42.5. Aandeelhouders wordt gelezen als centrale banken van de lidstaten die de euro als munt hebben in artikel 10.3 en artikel 33.1.

42.6. Het geplaatste kapitaal van de ECB wordt gelezen als het kapitaal van de ECB dat is geplaatst bij de centrale banken van de lidstaten die de euro als munt hebben in artikel 10.3 en artikel 30.2.

Artikel 43 (oud artikel 44)

Overgangstaken van de ECB

De ECB neemt de voormalige taken van het EMI bedoeld in artikel 141, lid 2, van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie over die na de invoering van de euro wegens de derogaties van een of meer lidstaten nog moeten worden vervuld.

De ECB verstrekt advies bij de voorbereiding van het intrekken van de derogaties bedoeld in artikel 140 van dat Verdrag.

Artikel 44 (oud artikel 45)

De Algemene Raad van de ECB

44.1. Onverminderd artikel 129, lid 1, van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie, wordt de Algemene Raad opgericht als derde besluitvormend orgaan van de ECB.

44.2. De Algemene Raad bestaat uit de president en de vice-president van de ECB en de presidenten van de nationale centrale banken. De overige leden van de directie mogen zonder stemrecht deelnemen aan vergaderingen van de Algemene Raad.

44.3. De verantwoordelijkheden van de Algemene Raad zijn volledig opgesomd in artikel 46.

Artikel 45 (oud artikel 46)

Reglement van orde van de Algemene Raad

45.1. De president of bij diens afwezigheid, de vice-president van de ECB zit de vergaderingen van de Algemene Raad van de ECB voor.

45.2. De voorzitter van de Raad en een lid van de Commissie mogen zonder stemrecht deelnemen aan vergaderingen van de Algemene Raad.

45.3. De president bereidt de vergaderingen van de Algemene Raad voor.

45.4. In afwijking van artikel 12.3 neemt de Algemene Raad zijn reglement van orde aan.

45.5. Het secretariaat van de Algemene Raad wordt verzorgd door de ECB.

Artikel 46 (oud artikel 47)

Verantwoordelijkheden van de Algemene Raad

46.1. De Algemene Raad:

— voert de in artikel 43 bedoelde taken uit;

— verleent medewerking aan de adviesfuncties bedoeld in artikel 4 en artikel 25.1.

46.2. De Algemene Raad verleent medewerking aan:

— het verzamelen van statistische gegevens als bedoeld in artikel 5;

— de rapportageactiviteiten van de ECB als bedoeld in artikel 15;

— het opstellen van de regels bedoeld in artikel 26.4, die nodig zijn voor de toepassing van artikel 26;

— het treffen van alle andere maatregelen bedoeld in artikel 29.4, die nodig zijn voor de toepassing van artikel 29;

— het vaststellen van de arbeidsvoorwaarden van het personeel van de ECB bedoeld in artikel 36.

46.3. De Algemene Raad verleent medewerking aan de nodige voorbereidingen voor het onherroepelijk vaststellen van de wisselkoersen van de valuta's van de lidstaten met een derogatie ten opzichte van de euro, bedoeld in artikel 140, lid 3, van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie.

46.4. De Algemene Raad wordt door de president van de ECB in kennis gesteld van de besluiten van de Raad van bestuur.

Artikel 47 (oud artikel 48)

Overgangsbepalingen voor het kapitaal van de ECB

Overeenkomstig artikel 29.1 wordt aan elke nationale centrale bank een weging toegekend in de sleutel voor inschrijving op het kapitaal van de ECB. In afwijking van artikel 28.3 storten de centrale banken van de lidstaten met een derogatie het kapitaal waarop zij hebben ingeschreven niet, tenzij de Algemene Raad met een gekwalificeerde meerderheid die ten minste twee derde van het geplaatste kapitaal van de ECB en ten minste de helft van de aandeelhouders vertegenwoordigt, besluit dat een minimaal percentage moet worden gestort als bijdrage aan de bedrijfskosten van de ECB.

Artikel 48 (oud artikel 49)

Latere storting van kapitaal, reserves en voorzieningen van de ECB

48.1. De centrale bank van een lidstaat waarvan de derogatie is ingetrokken, stort haar aandeel in het kapitaal van de ECB ten belope van hetzelfde percentage als de andere centrale banken van de lidstaten die de euro als munt hebben en draagt overeenkomstig artikel 30.1 externe reserves aan de ECB over. Het over te dragen bedrag wordt bepaald door de Euro-waarde tegen lopende wisselkoersen van de reeds overeenkomstig artikel 30.1 aan de ECB overgedragen externe reserves te vermenigvuldigen met de ratio tussen het aantal aandelen waarop de betrokken nationale centrale bank heeft ingeschreven en het aantal aandelen dat de andere nationale centrale banken al hebben volgestort.

48.2. Behalve de storting die overeenkomstig artikel 48.1 moet worden verricht, draagt de betrokken centrale bank bij tot de reserves van de ECB, tot de voorzieningen die met reserves zijn gelijkgesteld, en tot het bedrag dat nog moet worden toegerekend aan de reserves en voorzieningen overeenkomstig het saldo van de winst- en verliesrekening per 31 december van het jaar voorafgaand aan de intrekking van de derogatie. De verschuldigde bijdrage wordt bepaald door het bedrag van de

reserves, als hierboven omschreven en als voorkomend op de goedgekeurde balans van de ECB, te vermenigvuldigen met de ratio tussen het aantal aandelen waarop de betrokken centrale bank heeft ingeschreven en het aantal aandelen dat de andere centrale banken al hebben volgestort.

48.3. Zodra één of meer landen lidstaat worden en hun respectieve nationale centrale banken deel gaan uitmaken van het ESCB, worden het geplaatste kapitaal van de ECB en het plafond voor de externe reserves welke aan de ECB mogen worden overgedragen, automatisch verhoogd. De verhoging wordt bepaald door de op dat ogenblik geldende bedragen te vermenigvuldigen met de ratio tussen de weging, in het kader van de uitgebreide verdeelsleutel voor de inschrijving op het kapitaal, van de toetredende nationale centrale banken in kwestie enerzijds en die van de nationale centrale banken die reeds deel uitmaken van het ESCB anderzijds. De weging van elke nationale centrale bank in de kapitaalsleutel wordt berekend naar analogie van artikel 29, lid 1, en in overeenstemming met artikel 29, lid 2. De referentieperioden voor de statische gegevens zijn gelijk aan die welke zijn toegepast voor de laatste vijfjaarlijkse aanpassing van de wegingen krachtens artikel 29, lid 3.

Artikel 49 (oud artikel 52)

Inwisseling van bankbiljetten in valuta's van de lidstaten

Na de onherroepelijke vaststelling van de wisselkoersen overeenkomstig artikel 140, lid 3, van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie, treft de Raad van bestuur de noodzakelijke maatregelen om te verzekeren dat bankbiljetten luidende in valuta's met onherroepelijk vastgestelde wisselkoersen door de nationale centrale banken worden ingewisseld tegen hun respectieve pariwaarden.

Artikel 50 (oud artikel 53)

Toepasselijkheid van de overgangsbepalingen

Indien en zolang er nog lidstaten zijn met een derogatie, zijn de artikelen 42 tot en met 47 van toepassing.

PROTOCOL (Nr. 5)

BETREFFENDE DE STATUTEN VAN DE EUROPESE INVESTERINGSBANK

DE HOGE VERDRAGSLUITENDE PARTIJEN,

WENSENDE, de in artikel 308 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie bedoelde statuten van de Europese Investeringsbank vast te stellen,

HEBBEN OVEREENSTEMMING BEREIKT omtrent de volgende bepalingen, welke aan het Verdrag betreffende de Europese Unie en aan het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie zijn gehecht:

Artikel 1

De Europese Investeringsbank welke bij artikel 308 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie is ingesteld, hierna te noemen „de Bank", wordt opgericht, oefent haar functies uit en verricht haar werkzaamheden overeenkomstig de bepalingen van de Verdragen en van deze statuten.

Artikel 2

De taak van de Bank is in artikel 309 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie omschreven.

Artikel 3

Overeenkomstig artikel 308 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie zijn de lidstaten de leden van de Bank.

Artikel 4

1. Het kapitaal van de Bank bedraagt 232 392 989 000 EUR, waarin door de lidstaten voor de volgende bedragen wordt deelgenomen:

Duitsland	37 578 019 000
Frankrijk	37 578 019 000
Italië	37 578 019 000
Verenigd Koninkrijk	37 578 019 000
Spanje	22 546 811 500
België	10 416 365 500
Nederland	10 416 365 500
Zweden	6 910 226 000
Denemarken	5 274 105 000
Oostenrijk	5 170 732 500
Polen	4 810 160 500
Finland	2 970 783 000

Griekenland	2 825 416 500
Portugal	1 820 820 000
Tsjechië	1 774 990 500
Hongarije	1 679 222 000
Ierland	1 318 525 000
Roemenië	1 217 626 000
Slowakije	604 206 500
Slovenië	560 951 500
Bulgarije	410 217 500
Litouwen	351 981 000
Luxemburg	263 707 000
Cyprus	258 583 500
Letland	214 805 000
Estland	165 882 000
Malta	98 429 500

De lidstaten zijn ten hoogste aansprakelijk tot het nog niet gestorte bedrag van hun aandeel in het geplaatste kapitaal.

2. De toelating van een nieuw lid brengt verhoging van het geplaatste kapitaal mede, overeenkomende met de inbreng van het nieuwe lid.

3. De Raad van gouverneurs kan met eenparigheid van stemmen tot een verhoging van het geplaatste kapitaal besluiten.

4. Het aandeel der leden in het geplaatste kapitaal kan gecedeerd noch verpand worden en is niet vatbaar voor beslag.

Artikel 5

1. Het geplaatste kapitaal wordt door de lidstaten gestort ten belope van gemiddeld 5 % van de in artikel 4, lid 1, omschreven bedragen.

2. In geval van verhoging van het geplaatste kapitaal, stelt de Raad van gouverneurs met eenparigheid van stemmen het percentage vast dat moet worden gestort alsmede de wijze van storting. Storting in contanten geschiedt uitsluitend in euro.

3. De Raad van bewind kan de storting van het resterende deel van het geplaatste kapitaal verlangen, voor zover dit noodzakelijk is om aan de verplichtingen van de Bank te voldoen.

Storting geschiedt door elke lidstaat in verhouding tot zijn aandeel in het geplaatste kapitaal.

Artikel 6

(oud artikel 8)

De Bank wordt bestuurd en beheerd door een Raad van gouverneurs, een Raad van bewind en een directie.

Artikel 7

(oud artikel 9)

1. De Raad van gouverneurs bestaat uit de door de lidstaten aangewezen ministers.

2. De Raad van gouverneurs stelt de algemene richtlijnen vast met betrekking tot de kredietpolitiek van de Bank, overeenkomstig de doelstellingen van de Unie. Hij ziet erop toe dat deze richtlijnen worden opgevolgd.

3. Bovendien geldt voor de Raad van gouverneurs het volgende:

a) hij besluit tot verhoging van het geplaatste kapitaal in overeenstemming met artikel 4, lid 3, en met artikel 5, lid 2;

b) hij stelt, ter fine van artikel 9, lid 1, vast volgens welke beginselen financieringsverrichtingen door de Bank in het kader van haar taak geschieden;

c) hij oefent de bevoegdheden uit welke in de artikelen 9 en 11 voor de benoeming en het ambtshalve ontslaan der leden van de Raad van bewind en van de directie, alsmede in artikel 11, lid 1, tweede alinea, zijn genoemd;

d) hij besluit overeenkomstig artikel 16, lid 1, tot financiering van investeringsverrichtingen die geheel of gedeeltelijk buiten het grondgebied van de lidstaten zullen worden gedaan;

e) hij keurt het door de Raad van bewind opgestelde jaarverslag goed;

f) hij keurt de jaarbalans alsmede de winst- en verliesrekening goed;

g) hij oefent de overige op grond van deze statuten verleende bevoegdheden uit;

h) hij keurt het reglement van orde van de Bank goed.

4. De Raad van gouverneurs is bevoegd om met eenparigheid van stemmen, in het kader van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie en van deze statuten, alle besluiten te nemen met betrekking tot de schorsing van de werkzaamheden van de Bank en met betrekking tot haar eventuele liquidatie.

Artikel 8

(oud artikel 10)

Voor zover in deze statuten niet anders is bepaald, worden de besluiten van de Raad van gouverneurs met meerderheid van de stemmen zijner leden genomen. Deze meerderheid moet ten minste 50 % van het geplaatste kapitaal vertegenwoordigen.

Een gekwalificeerde meerderheid wordt gevormd door achttien stemmen en 68 % van het geplaatste kapitaal.

Onthouding door aanwezige of vertegenwoordigde leden vormt geen beletsel voor de vaststelling van besluiten die eenparigheid van stemmen vereisen.

Artikel 9

(oud artikel 11)

1. De Raad van bewind beslist over financieringen, met name in de vorm van kredieten en garanties, en over het aangaan van leningen; hij stelt de rentevoet vast voor de door de Bank verstrekte leningen alsmede de provisies en overige verplichtingen. Hij kan op grond van een met gekwalificeerde meerderheid van stemmen genomen besluit, bepaalde bevoegdheden aan het directiecomité delegeren. Hij bepaalt onder welke voorwaarden en op welke wijze deze delegatie geschiedt en ziet toe op de uitvoering ervan.

De Raad van bewind ziet toe op een goed bestuur van de Bank en zorgt ervoor dat het beheer van de Bank plaatsvindt in overeenstemming met de bepalingen van de Verdragen en de statuten en de algemene richtlijnen welke door de Raad van gouverneurs worden vastgesteld.

Na het boekjaar brengt hij verslag uit aan de Raad van gouverneurs en maakt dit verslag na goedkeuring bekend.

2. De Raad van bewind bestaat uit achtentwintig bewindvoerders en achttien plaatsvervangers.

De bewindvoerders worden voor de tijd van vijf jaar door de Raad van gouverneurs benoemd; door elke lidstaat en door de Commissie wordt een bewindvoerder aangewezen.

De plaatsvervangers worden voor een tijdvak van vijf jaar door de Raad van gouverneurs benoemd, en wel als volgt:

— twee plaatsvervangers aangewezen door de Bondsrepubliek Duitsland,

— twee plaatsvervangers aangewezen door de Franse Republiek,

— twee plaatsvervangers aangewezen door de Italiaanse Republiek,

— twee plaatsvervangers aangewezen door het Verenigd Koninkrijk van Groot-Brittannië en Noord-Ierland,

— een plaatsvervanger aangewezen in onderlinge overeenstemming door het Koninkrijk Spanje en de Portugese Republiek,

— een plaatsvervanger aangewezen in onderlinge overeenstemming door het Koninkrijk België, het Groothertogdom Luxemburg en het Koninkrijk der Nederlanden,

— twee plaatsvervangers aangewezen in onderlinge overeenstemming door het Koninkrijk Denemarken, de Helleense Republiek, Ierland en Roemenië,

— twee plaatsvervangers aangewezen in onderlinge overeenstemming door de Republiek Estland, de Republiek Letland, de Republiek Litouwen, de Republiek Oostenrijk, de Republiek Finland en het Koninkrijk Zweden,

— drie plaatsvervangers aangewezen in onderlinge overeenstemming door de Republiek Bulgarije, de Tsjechische Republiek, de Republiek Cyprus, de Republiek Hongarije, de Republiek Malta, de Republiek Polen, de Republiek Slovenië, de Slowaakse Republiek,

— een plaatsvervanger aangewezen door de Commissie.

De Raad van bewind coöpteert zes deskundigen zonder stemrecht: drie als lid en drie als plaatsvervanger.

De bewindvoerders en de plaatsvervangers zijn herbenoembaar.

Het reglement van orde bevat de nadere regels inzake deelneming aan de vergaderingen van de Raad van bewind alsmede de voorschriften betreffende de plaatsvervangers en de gecoöpteerde leden.

De president of, bij ontstentenis, een van de vice-presidenten van de directie oefent het voorzitterschap uit van de Raad van bewind, zonder aan de stemming deel te nemen.

Als leden van de Raad van bewind worden gekozen personen die alle waarborgen bieden voor onafhankelijkheid en bekwaamheid. Zij zijn slechts aan de Bank verantwoording schuldig.

3. Een bewindvoerder kan slechts dan door de Raad van gouverneurs, welke ter zake met gekwalificeerde meerderheid van stemmen besluit, ambtshalve worden ontslagen, indien hij niet meer voldoet aan de voorwaarden welke voor de uitoefening van zijn functie zijn gesteld.

Ingeval het jaarverslag niet wordt goedgekeurd, treedt de Raad van bewind af.

4. Indien er ten gevolge van overlijden of van vrijwillig, ambtshalve of collectief ontslag een vacature ontstaat, wordt tot vervanging overgegaan overeenkomstig de in lid 2 vastgestelde voorschriften. Behalve bij algehele vernieuwing, worden de leden voor de verdere duur van hun mandaat vervangen.

5. De Raad van gouverneurs stelt de vergoeding vast voor de leden van de Raad van bewind. Hij bepaalt welke functie eventueel onverenigbaar is met die van bewindvoerder en van plaatsvervanger.

Artikel 10
(oud artikel 12)

1. Elke bewindvoerder beschikt in de Raad van bewind over één stem. Hij kan zijn stem in alle gevallen overeenkomstig in het reglement van orde van de Bank vast te stellen regels delegeren.

2. Voor zover in deze statuten niet anders is bepaald, worden de besluiten van de Raad van bewind genomen door ten minste eenderde (1/3) van de stemgerechtigde leden die ten minste vijftig procent (50 %) van het geplaatste kapitaal vertegenwoordigen. Voor de gekwalificeerde meerderheid zijn achttien (18) eensluidende stemmen vereist en achtenzestig procent (68 %) van het geplaatste kapitaal. Het reglement van orde van de Bank stelt het quorum vast dat voor het nemen van rechtsgeldige besluiten in de Raad van bewind is vereist.

Artikel 11
(oud artikel 13)

1. De directie bestaat uit een president en acht vice-presidenten, die voor de tijd van zes jaar door de Raad van gouverneurs op voorstel van de Raad van bewind worden benoemd. Zij zijn herbenoembaar.

De Raad van gouverneurs kan met eenparigheid van stemmen het aantal leden van de directie wijzigen.

2. Op voorstel van de Raad van bewind, met gekwalificeerde meerderheid van stemmen tot stand gekomen, kan de Raad van gouverneurs, eveneens met gekwalificeerde meerderheid van stemmen, besluiten, de leden van de directie ambtshalve te ontslaan.

3. De directie behandelt de lopende zaken van de Bank, onder leiding van de president en onder toezicht van de Raad van bewind.

Zij bereidt de besluiten van de Raad van bewind voor, met name wat betreft het aangaan van leningen en het verlenen van financieringen, met name in de vorm van kredieten en garanties, en zorgt voor de uitvoering van die besluiten.

4. De adviezen inzake plannen voor het aangaan van leningen en het verlenen van financiering, met name in de vorm van kredieten en garanties worden door de directie met meerderheid van stemmen vastgesteld.

5. De Raad van gouverneurs stelt de vergoeding vast voor de leden van de directie en bepaalt welke werkzaamheden onverenigbaar zijn met hun ambt.

6. De president of bij ontstentenis, een van de vice-presidenten vertegenwoordigt de Bank in en buiten rechte.

7. De personeelsleden van de Bank staan onder het gezag van de president. Zij worden door hem benoemd en ontslagen. Bij de keuze van het personeel dient niet alleen rekening te worden gehouden met persoonlijke geschiktheid en beroepsbekwaamheid, doch eveneens met een billijke verdeling naar nationaliteit over de lidstaten. In het reglement van orde wordt bepaald welke instantie bevoegd is de bepalingen die op het personeel van toepassing zijn, vast te stellen.

8. De directie en het personeel van de Bank zijn slechts aan de Bank verantwoording schuldig en oefenen hun functies in volledige onafhankelijkheid uit.

Artikel 12

(oud artikel 14)

1. Een comité van zes leden, door de Raad van gouverneurs op grond van hun bekwaamheid benoemd, controleert de activiteiten van de Bank op verenigbaarheid met de beste bancaire praktijken en is belast met de controle van de rekeningen van de Bank.

2. Het in lid 1 bedoelde comité onderzoekt elk jaar de regelmatigheid van de verrichtingen en van de boeken van de Bank. Te dien einde controleert het of de verrichtingen van de Bank overeenkomstig de in deze statuten en in het reglement van orde vastgestelde voorschriften en procedures hebben plaatsgevonden.

3. Het in lid 1 bedoelde comité verklaart dat de financiële staten, alsmede alle financiële gegevens die zijn vervat in de door de Raad van bewind opgestelde jaarrekening, zowel aan de actief- als aan de passiefzijde een trouwe weergave zijn van de financiële situatie van de Bank, alsmede van haar resultaten en kasstroom over het beschouwde boekjaar.

4. Het reglement van orde bepaalt welke kwalificaties de leden van het in lid 1 bedoelde comité moeten bezitten, alsmede onder welke voorwaarden en op welke wijze het comité werkt.

Artikel 13

(oud artikel 15)

De Bank onderhoudt de betrekkingen met elke lidstaat door tussenkomst van de door deze aangewezen autoriteit. Voor de uitvoering van financiële verrichtingen heeft zij toegang tot de nationale centrale bank van de betrokken lidstaat of tot andere door die staat gemachtigde financiële instellingen.

Artikel 14

(oud artikel 16)

1. De Bank werkt samen met alle internationale organisaties waarvan de werkzaamheden zich uitstrekken over een terrein dat met het hare overeenkomt.

2. De Bank legt alle contacten welke dienstig zijn voor de samenwerking met de bankinstellingen en financiële instellingen der landen tot welke zij haar verrichtingen uitstrekt.

Artikel 15

(oud artikel 17)

Op verzoek van een lidstaat of van de Commissie dan wel ambtshalve worden de richtlijnen die door de Raad van gouverneurs overeenkomstig artikel 7 van deze statuten zijn vastgesteld door hem uitgelegd of aangevuld op dezelfde wijze als waarop zij tot stand zijn gekomen.

Artikel 16

(oud artikel 18)

1. In het kader van de in artikel 309 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie omschreven taak, verleent de Bank financiering, met name in de vorm van kredieten en garanties, aan haar leden of aan particuliere of openbare ondernemingen ten behoeve van investeringen, te verwezenlijken op het grondgebied van de lidstaten, voor zover uit andere bronnen voortkomende middelen niet tegen redelijke voorwaarden beschikbaar zijn.

Nochtans kan de Bank, krachtens een met gekwalificeerde meerderheid van stemmen op voorstel van de Raad van bewind genomen besluit van de Raad van gouverneurs, financiering verlenen voor investeringen welke geheel of gedeeltelijk buiten het grondgebied van de lidstaten zullen worden verwezenlijkt.

2. Het verstrekken van leningen wordt zoveel mogelijk ondergeschikt gemaakt aan de inschakeling van andere financieringsmiddelen.

3. Wanneer een lening wordt toegekend aan een onderneming of een ander lichaam dan een lidstaat, maakt de Bank het verstrekken van deze lening ondergeschikt hetzij aan een garantie van de lidstaat op wiens grondgebied de investering zal worden verwezenlijkt, hetzij aan andere voldoende waarborgen, hetzij aan de financiële soliditeit van de debiteur.

In het kader van de door de Raad van gouverneurs in de zin van artikel 7, lid 3, onder b), vastgestelde beginselen en indien de verwezenlijking van de projecten bedoeld in artikel 309 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie zulks vereist, stelt de Raad van bewind voorts met gekwalificeerde meerderheid van stemmen de voorwaarden en bijzonderheden vast van elke financiering met een specifiek risicoprofiel die uit dien hoofde beschouwd wordt als een speciale activiteit.

4. De Bank kan leningen garanderen die door openbare of particuliere ondernemingen of door lichamen zijn aangegaan ter verwezenlijking van projecten als bedoeld in artikel 309 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie.

5. De som van de door de Bank verstrekte uitstaande leningen en garanties, mag 250 % van het geplaatste kapitaal, van de reserves, van de niet toegewezen voorzieningen, en van het saldo van de winst- en verliesrekening niet te boven gaan. Het gecumuleerde bedrag van die posten wordt berekend na aftrek van een bedrag dat gelijk is aan het geplaatste kapitaal, al dan niet gestort, uit hoofde van elke deelneming van de Bank.

Op geen enkel moment mag het bedrag dat is gestort uit hoofde van de deelnemingen door de Bank meer bedragen dan het totaal van het vrijgemaakte gedeelte van haar kapitaal, van haar reserves, van haar niet-toegewezen voorzieningen en van het saldo van de winst- en verliesrekening.

Bij wijze van uitzondering krijgen de speciale activiteiten van de Bank waartoe door de Raad van gouverneurs en de Raad van bewind wordt besloten overeenkomstig lid 3, een specifieke toewijzing in reserves.

Dit lid is eveneens van toepassing op de geconsolideerde rekeningen van de Bank.

6. De Bank beveiligt zich tegen wisselkoersrisico's door in de lenings- en garantieovereenkomsten de naar haar mening passende bepalingen op te nemen.

Artikel 17

(oud artikel 19)

1. De rentevoet voor door de Bank te verstrekken leningen alsmede de provisie en andere lasten dienen te worden aangepast aan de op de kapitaalmarkt geldende voorwaarden en zodanig te worden berekend dat de daaruit voortvloeiende ontvangsten de Bank in staat stellen haar verplichtingen na te komen, haar kosten en risico’s te dekken en overeenkomstig artikel 22 een reservefonds te vormen.

2. De Bank staat geen verlagingen toe van de rentevoet. Ingeval er, gelet op de bijzondere aard van de te financieren investering, aanleiding bestaat tot verlaging van de rentevoet, kan de belanghebbende lidstaat of een derde instantie rentevergoedingen verlenen, voor zover dit verenigbaar is met de in artikel 107 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie vastgestelde regels.

Artikel 18

(oud artikel 20)

Bij het verstrekken van financiering neemt de Bank de volgende beginselen in acht.

1. Zij waakt ervoor dat haar gelden op de meest rationele wijze in het belang van de Unie worden aangewend.

Zij kan slechts leningen verstrekken of op te nemen leningen garanderen:

a) wanneer rente en aflossing bij investeringen, uitgevoerd door ondernemingen in de productieve sector in het geval van andere investeringen, zijn gewaarborgd door de exploitatieopbrengsten, of door een verbintenis aangegaan door de staat waarin de investering wordt uitgevoerd dan wel op enigerlei andere wijze;

b) en wanneer de uitvoering van de investering bijdraagt tot een verhoging van de economische productiviteit in het algemeen en eveneens tot de verwezenlijking van de interne markt.

2. Zij mag op generlei wijze deelnemen in ondernemingen noch een verantwoordelijkheid in het beleid daarvan op zich nemen, tenzij beveiliging van haar rechten dit als waarborg voor de inning van haar schuldvordering vereist.

In het kader van de door de Raad van gouverneurs krachtens artikel 7, lid 3, onder b), vastgestelde beginselen en indien de verwezenlijking van de projecten bedoeld in artikel 309 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie zulks vereist, stelt de Raad van bewind evenwel met gekwalificeerde meerderheid van stemmen de voorwaarden en bijzonderheden van een deelneming in het kapitaal van een commerciële onderneming vast, in de regel ter aanvulling van een lening of een garantie, indien zulks nodig is voor de financiering van een investering of van een programma.

3. Zij kan haar schuldvorderingen cederen op de kapitaalmarkt en te dien einde van haar geldnemers de uitgifte van obligaties of andere effecten verlangen.

4. Noch de Bank noch de lidstaten mogen als voorwaarde stellen dat uitgeleende gelden in een bepaalde lidstaat moeten worden besteed.

5. Zij kan het verstrekken van leningen afhankelijk stellen van het uitschrijven van internationale aanbestedingen.

6. Zij financiert noch geheel noch gedeeltelijk een financiering waartegen de lidstaat op wiens grondgebied de financiering moet worden uitgevoerd, zich verzet.

7. Ter aanvulling van haar kredietverlening kan de Bank zorgen voor technische bijstand volgens de voorwaarden en bijzonderheden die door de Raad van gouverneurs worden bepaald met gekwalificeerde meerderheid van stemmen en met inachtneming van deze statuten.

Artikel 19

(oud artikel 21)

1. Iedere onderneming of openbaar of privaat lichaam kan rechtstreeks een aanvraag om financiering tot de Bank richten. Een aanvraag kan ook tot de Bank worden gericht, hetzij door tussenkomst van de Commissie, hetzij van de lidstaat op wiens grondgebied de investering zal worden verwezenlijkt.

2. Wanneer de aanvragen door tussenkomst van de Commissie plaatsvinden, worden zij voor advies voorgelegd aan de lidstaat op wiens grondgebied de investering zal worden uitgevoerd. Wanneer de aanvragen door tussenkomst van de lidstaat plaatsvinden, worden zij voor advies aan de Commissie voorgelegd. Wanneer zij rechtstreeks van een onderneming afkomstig zijn, worden zij aan de betrokken lidstaat en aan de Commissie voorgelegd.

De betrokken lidstaten en de Commissie dienen hun advies binnen een termijn van ten hoogste twee maanden te geven; bij gebreke van een antwoord binnen deze termijn, mag de Bank aannemen dat tegen het betrokken project geen bezwaren bestaan.

3. De Raad van bewind beslist over financieringsverrichtingen welke hem door de directie worden voorgelegd.

4. De Directie onderzoekt of de haar voorgelegde lenings- en garantieaanvragen voldoen aan de bepalingen van deze statuten, met name aan die van de artikelen 16 en 18. Indien de directie zich uitspreekt voor de financiering, moet zij het desbetreffende voorstel aan de Raad van bewind voorleggen; zij kan haar gunstig advies afhankelijk stellen van de voorwaarden welke zij als wezenlijk beschouwt. Indien de directie zich uitspreekt tegen het verstrekken van de financiering, moet zij de desbetreffende bescheiden, vergezeld van haar advies, voorleggen aan de Raad van bewind.

5. Wanneer de directie een afwijzend advies uitbrengt, kan de Raad van bewind de betrokken financiering niet dan met eenparigheid van stemmen verstrekken.

6. Wanneer de Commissie een afwijzend advies uitbrengt, kan de Raad van bewind de betrokken financiering niet dan met eenparigheid van stemmen verstrekken; daarbij onthoudt de bewindvoerder die na aanwijzing van de Commissie is benoemd, zich van stemming.

7. Ingeval zowel de directie als de Commissie een afwijzend advies uitbrengen, mag de Raad van bewind de betrokken financiering niet verstrekken.

8. Indien de bescherming van de rechten en belangen van de Bank een herschikking van een financieringsverrichting met betrekking tot goedgekeurde investeringen rechtvaardigt, neemt het directiecomité onverwijld de spoedmaatregelen die zij nodig acht en legt deze onverwijld voor aan de Raad van bewind.

Artikel 20

(oud artikel 22)

1. De Bank neemt op de kapitaalmarkten de gelden op welke ter vervulling van haar taak noodzakelijk zijn.

2. De Bank kan op de kapitaalmarkt van de lidstaten leningen opnemen in het kader van de voor deze markten geldende wettelijke voorschriften.

De bevoegde instanties van een lidstaat die onder een derogatie valt in de zin van artikel 139, lid 1, van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie kunnen zich slechts hiertegen verzetten, indien ernstige storingen op de kapitaalmarkt van die staat te vrezen zijn.

Artikel 21

(oud artikel 23)

1. De Bank kan de beschikbare middelen welke zij niet onmiddellijk nodig heeft om aan haar verplichtingen te voldoen, op de volgende wijze aanwenden:

a) zij kan deze op de geldmarkten uitzetten,

b) met inachtneming van de bepalingen van artikel 18, lid 2, kan zij effecten kopen of verkopen,

c) zij kan elke andere financiële handeling verrichten welke met haar doel verband houdt.

2. Onverminderd de bepalingen van artikel 23, verricht de Bank bij het beheer over de door haar uitgezette gelden geen deviezenarbitrage welke niet rechtstreeks noodzakelijk is voor de verwezenlijking van door haar te verstrekken leningen of voor de nakoming van de verplichtingen welke zij wegens door haar aangegane leningen of verstrekte garanties op zich heeft genomen.

3. Op het in dit artikel bedoelde gebied handelt de Bank in overleg met de bevoegde instanties van de lidstaten of met hun nationale centrale banken.

Artikel 22

(oud artikel 24)

1. Er zal geleidelijk een reservefonds worden gevormd ten belope van 10 % van het geplaatste kapitaal. Indien de stand van de verplichtingen van de Bank zulks rechtvaardigt, kan de Raad van bewind besluiten tot het vormen van aanvullende reserves. Zolang dit reservefonds nog niet geheel is gevormd, behoort het te worden gevoed door:

a) de renteontvangsten uit hoofde van leningen door de Bank verstrekt uit de door de lidstaten krachtens artikel 5 te storten bedragen,

b) de renteontvangsten uit hoofde van leningen door de Bank verstrekt uit de bedragen, verkregen door de terugbetaling van de onder punt a) bedoelde leningen,

voor zover deze renteontvangsten niet noodzakelijk zijn voor het nakomen der verplichtingen en voor het dekken der kosten van de Bank.

2. De middelen van het reservefonds dienen zodanig te worden belegd dat zij te allen tijde het doel van dit fonds kunnen dienen.

Artikel 23

(oud artikel 25)

1. De Bank is steeds bevoegd haar bezit aan deviezen van een van de lidstaten die de euro niet als munt hebben over te maken met het oog op de uitvoering van financiële verrichtingen overeenkomstig haar taak als omschreven in artikel 309 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie en met inachtneming van de bepalingen van artikel 21 van deze statuten. De Bank vermijdt dergelijke overmakingen zoveel mogelijk indien zij saldi beschikbaar heeft of beschikbaar kan maken in valuta die zij nodig heeft.

2. De Bank mag haar bezit aan deviezen van een der lidstaten die de euro niet als munt hebben niet zonder toestemming van deze staat omzetten in deviezen van derde landen.

3. De Bank kan vrij beschikken over dat deel van het kapitaal dat is gestort, en eveneens over de op de markten van derde landen geleende deviezen.

4. De lidstaten verbinden zich, die deviezen ter beschikking van de debiteuren van de Bank te stellen, welke vereist zijn voor de terugbetaling van hoofdsom en rente van de leningen die de Bank verstrekt of gegarandeerd heeft, ten behoeve van op het grondgebied der lidstaten uit te voeren investeringen.

Artikel 24

(oud artikel 26)

Indien een lidstaat zijn uit deze statuten voortvloeiende verplichtingen als lid niet nakomt, met name de verplichting zijn aandeel te storten of aan zijn verbintenissen ter zake van opgenomen leningen te voldoen, kan de verstrekking van leningen of van garanties aan deze lidstaat of aan zijn onderdanen worden geschorst door een met gewone meerderheid van stemmen genomen besluit van de Raad van gouverneurs.

Dit besluit bevrijdt de staat noch zijn onderdanen van hun verplichtingen jegens de Bank.

Artikel 25

(oud artikel 27)

1. Indien de Raad van gouverneurs besluit de werkzaamheid van de Bank te schorsen, moeten alle werkzaamheden zonder verwijl worden stopgezet, met uitzondering van die welke noodzakelijk zijn om het gebruik, de bescherming en het behoud van de bezittingen, alsmede de afwikkeling der verplichtingen behoorlijk te waarborgen.

2. In geval van liquidatie benoemt de Raad van gouverneurs de liquidateurs en geeft hun aanwijzingen voor de afwikkeling daarvan. Hij ziet toe op de vrijwaring van de rechten van het personeel.

Artikel 26

(oud artikel 28)

1. De Bank heeft in ieder der lidstaten de ruimste handelingsbevoegdheid welke door de nationale wetgevingen aan rechtspersonen wordt toegekend; zij kan roerende en onroerende goederen verkrijgen en vervreemden en in rechte optreden.

2. De bezittingen van de Bank kunnen op geen enkele wijze gevorderd of onteigend worden.

Artikel 27

(oud artikel 29)

Geschillen tussen de Bank enerzijds en haar geldgevers, geldnemers of derden anderzijds worden, behoudens de aan het Hof van Justitie van de Europese Unie toegekende bevoegdheden, door de bevoegde nationale rechter beslecht. De Bank kan in een contract in een scheidsrechterlijke procedure voorzien.

De Bank kiest woonplaats in elk der lidstaten. Zij kan echter in een contract een bijzondere woonplaats kiezen.

De vermogenswaarden van de Bank kunnen slechts ingevolge rechterlijke beslissing in beslag genomen of geëxecuteerd worden.

Artikel 28

(oud artikel 30)

1. De Raad van gouverneurs kan met eenparigheid van stemmen besluiten tot de oprichting van filialen of andere lichamen die rechtspersoonlijkheid bezitten en financieel onafhankelijk zijn.

2. De Raad van gouverneurs stelt met eenparigheid van stemmen de statuten van de in lid 1 bedoelde organen vast waarin met name de doelstellingen, de structuur, het kapitaal, het lidmaatschap, de zetel, de financiële middelen, de beleidsinstrumenten en de regelingen met betrekking tot de accountantscontrole, alsmede hun relatie met de organen van de Bank worden vastgesteld.

3. De Bank is bevoegd om deel te nemen in het beheer van deze organen en bij te dragen aan het geplaatste kapitaal ervan tot een bedrag dat door de Raad van gouverneurs bij een met eenparigheid van stemmen genomen besluit wordt vastgesteld.

4. Het protocol betreffende de voorrechten en immuniteiten van de Europese Unie is van toepassing op de in lid 1 bedoelde organen voor zover deze onder het recht van de Unie vallen, op de leden van haar organen waar het de uitoefening van hun taken betreft, en op hun personeelsleden, volgens dezelfde bepalingen en onder dezelfde voorwaarden als die welke van toepassing zijn op de Bank.

Dividenden, meerwaarden of andere van die organen afkomstige inkomensvormen waarop andere leden dan de Europese Unie en de Bank, recht hebben, blijven evenwel onderworpen aan de fiscale bepalingen van de toepasselijke wetgeving.

5. Het Hof van Justitie van de Europese Unie is bevoegd om binnen de hierna genoemde grenzen uitspraak te doen in geschillen over maatregelen die zijn getroffen door de organen van een aan het recht van de Unie onderworpen instantie. Tegen deze maatregelen kan onder de in artikel 263 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie bepaalde voorwaarden, beroep worden ingesteld door leden van een dergelijk orgaan in die hoedanigheid of door lidstaten.

6. De Raad van gouverneurs kan met eenparigheid van stemmen besluiten het personeel van aan het recht van de Unie onderworpen organen aan te sluiten bij gemeenschappelijke stelsels met de Bank, met inachtneming van de respectieve interne procedures.

PROTOCOL (Nr. 6)

BETREFFENDE DE PLAATS VAN DE ZETELS VAN DE INSTELLINGEN, VAN BEPAALDE INSTANTIES, ORGANEN, ORGANISATIES EN DIENSTEN VAN DE EUROPESE UNIE

DE VERTEGENWOORDIGERS VAN DE REGERINGEN DER LIDSTATEN,

GELET OP artikel 341 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie en artikel 189 van het Verdrag tot oprichting van de Europese Gemeenschap voor Atoomenergie,

WIJZEND OP EN BEVESTIGEND het besluit van 8 april 1965, zulks onverminderd de daarin vervatte bepalingen betreffende de zetel van toekomstige instellingen, organen, organisaties en diensten,

HEBBEN OVEREENSTEMMING BEREIKT OMTRENT de volgende bepalingen, welke aan het Verdrag betreffende de Europese Gemeenschap, het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie en het Verdrag tot oprichting van de Europese Gemeenschap voor Atoomenergie worden gehecht:

Enig artikel

a) Het Europees Parlement heeft zijn zetel te Straatsburg, voor de twaalf periodes van de maandelijkse voltallige zittingen met inbegrip van de begrotingszitting. De bijkomende voltallige zittingen worden gehouden te Brussel. De commissies van het Europees Parlement zetelen te Brussel. Het secretariaat-generaal van het Europees Parlement en zijn diensten blijven in Luxemburg gevestigd.

b) De Raad heeft zijn zetel te Brussel. In de maanden april, juni en oktober houdt de Raad zijn zittingen in Luxemburg.

c) De Commissie heeft haar zetel te Brussel. De in de artikelen 7, 8 en 9 van het besluit van 8 april 1965 genoemde diensten zijn gevestigd in Luxemburg.

d) Het Hof van Justitie van de Europese Unie heeft zijn zetel te Luxemburg.

e) De Rekenkamer heeft zijn zetel te Luxemburg.

f) Het Economisch en Sociaal Comité heeft zijn zetel te Brussel.

g) Het Comité van de Regio's heeft zijn zetel te Brussel.

h) De Europese Investeringsbank heeft haar zetel te Luxemburg.

i) De Europese Centrale Bank heeft haar zetel te Frankfurt.

j) De Europese Politiedienst (Europol) heeft zijn zetel te Den Haag.

PROTOCOL (Nr. 7)

BETREFFENDE DE VOORRECHTEN EN IMMUNITEITEN VAN DE EUROPESE UNIE

DE HOGE VERDRAGSLUITENDE PARTIJEN,

OVERWEGENDE dat krachtens de bepalingen van artikel 343 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie en naar artikel 191 van het Verdrag tot oprichting van de Europese Gemeenschap voor Atoomenergie (EGA), de Europese Unie en de EGA op het grondgebied van de lidstaten de immuniteiten en voorrechten genieten welke nodig zijn ter vervulling van hun taak,

HEBBEN OVEREENSTEMMING BEREIKT OMTRENT de volgende bepalingen, welke aan het Verdrag betreffende de Europese Unie, het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie en het Verdrag tot oprichting van de Europese Gemeenschap voor Atoomenergie worden gehecht:

HOOFDSTUK I

EIGENDOMMEN, FONDSEN, BEZITTINGEN EN VERRICHTINGEN VAN DE EUROPESE UNIE

Artikel 1

De gebouwen en terreinen van de Europese Unie zijn onschendbaar. Zij zijn vrijgesteld van huiszoeking, vordering, verbeurdverklaring of onteigening. De eigendommen en bezittingen van de Europese Unie kunnen zonder toestemming van het Hof van Justitie niet worden getroffen door enige dwangmaatregel van bestuursrechtelijke of gerechtelijke aard.

Artikel 2

Het archief van de Unie is onschendbaar.

Artikel 3

De Unie, haar bezittingen, inkomsten en andere eigendommen zijn vrijgesteld van alle directe belastingen.

Telkens wanneer hun dit mogelijk is, treffen de regeringen van de lidstaten passende maatregelen tot kwijtschelding of teruggave van het bedrag der indirecte belastingen en van belastingen op de verkoop, welke een deel vormen van de prijs van onroerende of roerende goederen, wanneer de Unie voor haar officieel gebruik belangrijke aankopen doet van goederen in de prijs waarvan zodanige belastingen begrepen zijn. De toepassing van deze bepalingen mag evenwel niet tot gevolg hebben dat de mededinging binnen de Unie wordt vervalst.

Geen enkele vrijstelling wordt verleend van belastingen, heffingen en rechten die niet anders zijn dan eenvoudige vergoedingen voor diensten van openbaar nut.

Artikel 4

De Unie is vrijgesteld van alle douanerechten, in- en uitvoerverboden en -beperkingen met betrekking tot goederen bestemd voor officieel gebruik van de Unie; de aldus ingevoerde goederen mogen op het grondgebied van het land alwaar zij zijn ingevoerd niet onder bezwarende titel of om niet worden overgedragen, tenzij op voorwaarden welke door de regering van dat land zijn goedgekeurd.

Zij is eveneens vrijgesteld van alle douanerechten, in- en uitvoerverboden en -beperkingen met betrekking tot hun publicaties.

HOOFDSTUK II

MEDEDELINGEN EN LAISSEZ-PASSER

Artikel 5

(oud artikel 6)

De instellingen van de Unie genieten, voor hun officiële mededelingen en het overbrengen van al hun documenten op het grondgebied van iedere lidstaat de behandeling, welke door deze staat aan diplomatieke missies wordt toegestaan.

De officiële correspondentie en andere officiële mededelingen van de instellingen van de Unie zijn niet aan censuur onderworpen.

Artikel 6

(oud artikel 7)

Laissez-passer, waarvan de vorm door de Raad met gewone meerderheid van stemmen wordt vastgesteld en welke als geldige reispapieren worden erkend door de overheidsinstanties van de lidstaten kunnen door de voorzitters van de instellingen van de Unie aan de leden en het personeel van deze instellingen worden verstrekt. Deze laissez-passer worden aan de ambtenaren, en overige personeelsleden verstrekt overeenkomstig de bepalingen van het statuut van de ambtenaren en de regeling voor de andere personeelsleden van de Unie.

De Commissie kan akkoorden sluiten teneinde deze laissez-passer te doen erkennen als geldige reispapieren voor het grondgebied van derde staten.

HOOFDSTUK III

LEDEN VAN HET EUROPEES PARLEMENT

Artikel 7

(oud artikel 8)

De bewegingsvrijheid der leden van het Europees Parlement die zich naar de plaats van bijeenkomst van het Europees Parlement begeven of daarvan terugkeren wordt op geen enkele wijze beperkt door voorschriften van bestuursrechtelijke of andere aard.

Aan de leden van het Europees Parlement worden, wat betreft douane en deviezencontrole, toegekend:

a) door hun eigen regering, dezelfde faciliteiten als zijn toegekend aan hoge ambtenaren, die zich, belast met een tijdelijke officiële zending, naar het buitenland begeven,

b) door de regeringen van de andere lidstaten, dezelfde faciliteiten als zijn toegekend aan vertegenwoordigers van buitenlandse regeringen, belast met een tijdelijke officiële zending.

Artikel 8

(oud artikel 9)

Tegen de leden van het Europees Parlement kan geen opsporing plaatsvinden, noch kunnen zij worden aangehouden of vervolgd op grond van de mening of de stem, die zij in de uitoefening van hun ambt hebben uitgebracht.

Artikel 9

(oud artikel 10)

Tijdens de zittingsduur van het Europees Parlement genieten de leden:

a) op hun eigen grondgebied, de immuniteiten welke aan de leden van de volksvertegenwoordiging in hun land zijn verleend,

b) op het grondgebied van elke andere lidstaat, vrijstelling van aanhouding en gerechtelijke vervolging in welke vorm ook.

De immuniteit beschermt hen eveneens, wanneer zij zich naar de plaats van de bijeenkomst van het Europees Parlement begeven of daarvan terugkeren.

Op deze immuniteit kan geen beroep worden gedaan in geval van ontdekking op heterdaad, terwijl zij evenmin kan verhinderen dat het Europees Parlement het recht uitoefent de immuniteit van een van zijn leden op te heffen.

HOOFDSTUK IV

DE AAN DE WERKZAAMHEDEN VAN DE INSTELLINGEN DER EUROPESE UNIE DEELNEMENDE VERTEGENWOORDIGERS DER LIDSTATEN

Artikel 10

(oud artikel 11)

De aan de werkzaamheden van de instellingen van de Unie deelnemende vertegenwoordigers der lidstaten, alsmede hun raadslieden en de deskundigen, genieten gedurende de uitoefening van hun ambt en op hun reizen naar en van de plaats van bijeenkomst de gebruikelijke voorrechten, immuniteiten en faciliteiten.

Dit artikel is eveneens van toepassing op de leden der raadgevende organen van de Unie.

HOOFDSTUK V

AMBTENAREN EN OVERIGE PERSONEELSLEDEN VAN DE EUROPESE UNIE

Artikel 11

(oud artikel 12)

De ambtenaren en overige personeelsleden van de Unie zijn, ongeacht hun nationaliteit, op het grondgebied van elk der lidstaten:

a) vrijgesteld van rechtsvervolging voor hetgeen zij in hun officiële hoedanigheid hebben gedaan, gezegd of geschreven, behoudens de toepassing van de bepalingen der Verdragen, die betrekking hebben op de verantwoordelijkheid van de ambtenaren en overige personeelsleden tegenover de Unie, en voorts op de bevoegdheid van het Hof van Justitie van de Europese Unie om uitspraak te doen in geschillen tussen de Unie en haar ambtenaren en overige personeelsleden. Zij blijven deze immuniteit genieten nadat zij hun ambt hebben neergelegd;

b) tezamen met hun echtgenoten en de te hunnen laste zijnde verwanten vrijgesteld van immigratiebeperkingen en vreemdelingenregistratie;

c) inzake monetaire of deviezenregelingen in het genot van de gebruikelijke faciliteiten welke aan ambtenaren van internationale organisaties worden toegekend;

d) gerechtigd om de eerste maal, dat zij hun post bezetten, in het betrokken land hun huisraad en goederen voor persoonlijk gebruik vrij van rechten in te voeren, en bij het neerleggen van hun ambt hun huisraad en goederen voor persoonlijk gebruik uit genoemd land vrij van rechten weder uit te voeren, in beide gevallen met inachtneming van de voorwaarden welke de regering van het land waar dit recht wordt uitgeoefend, als noodzakelijk beschouwt;

e) gerechtigd uit een lidstaat hun voor persoonlijk gebruik bestemde personenauto die in het land waar zij het laatst hun verblijfplaats hebben gehad of in het land waarvan zij onderdaan zijn, verkregen is op de voorwaarden die op de binnenlandse markt van dat land gelden, vrij van rechten in te voeren, en deze vrij van rechten weder uit te voeren, in beide gevallen met inachtneming van de voorwaarden welke de regering van het betrokken land als noodzakelijk beschouwt.

Artikel 12

(oud artikel 13)

Onder de voorwaarden en volgens de procedure welke door het Europees Parlement en de Raad volgens de gewone wetgevingsprocedure bij verordeningen en na raadpleging van de betrokken instellingen worden vastgesteld, worden de ambtenaren en overige personeelsleden van de Unie onderworpen aan een belasting ten bate van de Unie op de door haar betaalde salarissen, lonen en emolumenten.

Zij zijn vrijgesteld van nationale belastingen op de door de Unie betaalde salarissen, lonen en emolumenten.

Artikel 13

(oud artikel 14)

De ambtenaren en overige personeelsleden van de Unie, die zich uitsluitend uit hoofde van de uitoefening van hun ambt in dienst van de Unie vestigen op het grondgebied van een andere lidstaat dan de staat van de fiscale woonplaats, welke zij bezitten op het ogenblik van hun indiensttreding bij de Unie, worden voor de toepassing van de inkomsten-, vermogens- en successiebelastingen, alsmede van de tussen de lidstaten van de Unie gesloten overeenkomsten ter voorkoming van dubbele belasting, zowel in de staat waar zij zich gevestigd hebben als in de staat van de fiscale woonplaats, geacht hun woonplaats te hebben behouden in de laatstgenoemde staat, indien deze lid is van de Unie. Deze bepaling geldt eveneens voor de echtgenoot voor zover deze geen eigen beroepsbezigheden uitoefent, alsmede voor de kinderen die ten laste zijn en onder toezicht staan van de in dit artikel bedoelde personen.

De roerende goederen welke toebehoren aan de in de vorige alinea bedoelde personen en zich bevinden op het grondgebied van de staat van verblijf, worden in de staat vrijgesteld van successiebelasting; voor de heffing van die belasting worden die roerende goederen geacht zich in de staat van de fiscale woonplaats te bevinden, onder voorbehoud van de rechten van derde staten en de mogelijke toepassing van de bepalingen der internationale overeenkomsten betreffende dubbele belasting.

De uitsluitend uit hoofde van de uitoefening van een ambt in dienst van andere internationale organisaties verkregen woonplaats wordt niet in aanmerking genomen bij de toepassing van de bepalingen van dit artikel.

Artikel 14

(oud artikel 15)

Het Europees Parlement en de Raad stellen volgens de gewone wetgevingsprocedure bij verordeningen en na raadpleging van de betrokken instellingen de regeling vast inzake de sociale voorzieningen, welke op de ambtenaren en overige personeelsleden van de Unie van toepassing zijn.

Artikel 15

(oud artikel 16)

Het Europees Parlement en de Raad bepalen volgens de gewone wetgevingsprocedure bij verordeningen en na raadpleging van de overige betrokken instellingen, op welke categorieën van ambtenaren en overige personeelsleden van de Unie de bepalingen van de artikelen 11, 12, tweede alinea, en 13 geheel of ten dele van toepassing zijn.

De namen, hoedanigheden en adressen der ambtenaren en overige personeelsleden, welke onder deze categorieën zijn begrepen, worden op gezette tijden aan de regeringen van de lidstaten medegedeeld.

HOOFDSTUK VI

VOORRECHTEN EN IMMUNITEITEN DER BIJ DE EUROPESE UNIE GEACCREDITEERDE MISSIES VAN DERDE STATEN

Artikel 16

(oud artikel 17)

De lidstaat, op wiens grondgebied de zetel van de Unie is gevestigd, verleent aan de missies der bij de Unie geaccrediteerde derde staten de gebruikelijke diplomatieke immuniteiten en voorrechten.

HOOFDSTUK VII

ALGEMENE BEPALINGEN

Artikel 17

(oud artikel 18)

De voorrechten, immuniteiten en faciliteiten worden aan de ambtenaren en overige personeelsleden van de Unie uitsluitend in het belang van de Unie verleend.

Elke instelling van de Unie is gehouden de aan een ambtenaar of ander personeelslid verleende immuniteit op te heffen in alle gevallen, waarin zulks naar haar mening niet strijdig is met de belangen van de Unie.

Artikel 18

(oud artikel 19)

Voor de toepassing van dit protocol handelen de instellingen van de Unie in overeenstemming met de verantwoordelijke autoriteiten van de betrokken lidstaten.

Artikel 19

(oud artikel 20)

De artikelen 11 tot en met 14 en 17 zijn van toepassing op de voorzitter van de Europese Raad.

Zij zijn eveneens van toepassing op de leden van de Commissie.

Artikel 20

(oud artikel 21)

De artikelen 11 tot en met 14 en artikel 17 zijn van toepassing op de rechters, de advocaten-generaal, de griffier en de toegevoegde rapporteurs van het Hof, onverminderd de bepalingen van artikel 3 van het Protocol betreffende het statuut van het Hof van Justitie van de Europese Unie nopens de vrijstelling van rechtsvervolging van de rechters en de advocaten-generaal.

Artikel 21

(oud artikel 22)

Dit protocol is eveneens van toepassing op de Europese Investeringsbank, de leden van haar organen, haar personeel en de vertegenwoordigers der lidstaten, welke aan haar werkzaamheden deelnemen, onverminderd de bepalingen van het protocol betreffende haar statuten.

De Europese Investeringsbank wordt bovendien vrijgesteld van elke fiscale en parafiscale heffing ter gelegenheid van de uitbreiding van haar aandelenkapitaal, alsmede van de verschillende formaliteiten welke deze verrichtingen kunnen medebrengen in de staat waar de zetel gevestigd is. Haar opheffing en liquidering zullen evenmin enige heffing medebrengen. Ten slotte geeft de werkzaamheid van de Bank en van haar organen, uitgeoefend onder de statutaire voorwaarden, geen aanleiding tot de heffing van omzetbelastingen.

Artikel 22

(oud artikel 23)

Dit protocol is eveneens van toepassing op de Europese Centrale Bank, de leden van haar organen en haar personeel, onverminderd de bepalingen van het protocol betreffende de statuten van het Europees Stelsel van centrale banken en van de Europese Centrale Bank.

De Europese Centrale Bank wordt bovendien vrijgesteld van elke fiscale en parafiscale heffing bij de uitbreiding van haar kapitaal, alsmede van de verschillende formaliteiten welke hieraan verbonden zijn in de staat waar de zetel van de Bank gevestigd is. De werkzaamheden van de Bank en van haar organen, uitgeoefend overeenkomstig de statuten van het Europese Stelsel van centrale banken en van de Europese Centrale Bank, geven geen aanleiding tot de heffing van omzetbelasting.

PROTOCOL (Nr. 8)

BETREFFENDE ARTIKEL 6, LID 2, VAN HET VERDRAG BETREFFENDE DE EUROPESE UNIE INZAKE DE TOETREDING VAN DE UNIE TOT HET EUROPEES VERDRAG TOT BESCHERMING VAN DE RECHTEN VAN DE MENS EN DE FUNDAMENTELE VRIJHEDEN

DE HOGE VERDRAGSLUITENDE PARTIJEN

HEBBEN OVEREENSTEMMING BEREIKT over de volgende bepalingen, welke aan het Verdrag betreffende de Europese Unie en aan het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie worden gehecht:

Artikel 1

Het in artikel 6, lid 2, van het Verdrag betreffende de Europese Unie bedoelde akkoord betreffende de toetreding van de Unie tot het Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden (hierna „Europees Verdrag" te noemen) voorziet in de instandhouding van de specifieke kenmerken van de Unie en het recht van de Unie, met name wat betreft:

a) de bijzondere voorwaarden van de eventuele deelneming van de Unie aan de controle-instanties van het Europees Verdrag;

b) de benodigde mechanismen om ervoor te zorgen dat door staten die geen lidstaat zijn ingeleide procedures en individuele beroepen correct tot de lidstaten en/of de Unie worden gericht, naargelang het geval.

Artikel 2

Het in artikel 1 bedoelde akkoord moet van dien aard zijn dat de toetreding de bevoegdheden van de Unie en die van haar instellingen onverlet laat. Het moet tevens waarborgen dat de situatie van de lidstaten ten aanzien van het Europees Verdrag, en met name ten aanzien van de bijbehorende protocollen, de door de lidstaten overeenkomstig artikel 15 van het Europees Verdrag genomen afwijkende maatregelen en de door de lidstaten overeenkomstig artikel 57 van dat verdrag gemaakte voorbehouden geheel onverlet blijft.

Artikel 3

Het in artikel 1 bedoelde akkoord laat artikel 344 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie geheel onverlet.

PROTOCOL (Nr. 9)

INZAKE HET BESLUIT VAN DE RAAD BETREFFENDE DE UITVOERING VAN ARTIKEL 16, LID 4, VAN HET VERDRAG BETREFFENDE DE EUROPESE UNIE EN ARTIKEL 238, LID 2, VAN HET VERDRAG BETREFFENDE DE WERKING VAN DE EUROPESE UNIE TUSSEN 1 NOVEMBER 2014 EN 31 MAART 2017, ENERZIJDS, EN VANAF 1 APRIL 2017, ANDERZIJDS

DE HOGE VERDRAGSLUITENDE PARTIJEN,

GELET OP het grote belang dat een akkoord over het besluit van de Raad betreffende de uitvoering van artikel 16, lid 4, van het Verdrag betreffende de Europese Unie en artikel 238, lid 2, van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie tussen 1 november 2014 en 31 maart 2017 enerzijds, en vanaf 1 april 2017 anderzijds (hierna „het besluit" te noemen), had bij de goedkeuring van het Verdrag van Lissabon,

HEBBEN OVEREENSTEMMING BEREIKT over de volgende bepalingen, welke aan het Verdrag betreffende de Europese Unie en aan het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie worden gehecht:

Enig artikel

Alvorens de Raad een ontwerp behandelt dat een wijziging of intrekking van het besluit of van bepalingen ervan, of een indirecte wijziging van de werkingssfeer of betekenis van het besluit door het wijzigen van een andere rechtshandeling van de Unie tot doel zou hebben, voert de Europese Raad, handelend bij consensus overeenkomstig artikel 15, lid 4, van het Verdrag betreffende de Europese Unie, voorafgaand overleg over dat ontwerp.

PROTOCOL (Nr. 10)

BETREFFENDE DE PERMANENTE GESTRUCTUREERDE SAMENWERKING, INGESTELD BIJ ARTIKEL 42 VAN HET VERDRAG BETREFFENDE DE EUROPESE UNIE

DE HOGE VERDRAGSLUITENDE PARTIJEN,

GELET op artikel 42, lid 6, en artikel 46 van het Verdrag betreffende de Europese Unie;

MEMOREREND dat de Unie een gemeenschappelijk buitenlands en veiligheidsbeleid voert dat berust op een steeds toenemende mate van convergentie van het optreden van de lidstaten;

MEMOREREND dat het gemeenschappelijk veiligheids- en defensiebeleid een integrerend deel van het gemeenschappelijk buitenlands en veiligheidsbeleid is, dat het de Unie voorziet van een operationeel vermogen dat op civiele en militaire middelen steunt, en dat de Unie deze middelen kan gebruiken voor in artikel 43 van het Verdrag betreffende de Europese Unie bedoelde missies buiten het grondgebied van de Unie, zulks met het oog op handhaving van de vrede, conflictpreventie en versterking van de internationale veiligheid overeenkomstig de beginselen van het Handvest van de Verenigde Naties. Bij de uitvoering van deze taken wordt gebruik gemaakt van de door de lidstaten beschikbaar te stellen vermogens, volgens het beginsel van „één set strijdkrachten";

MEMOREREND dat het gemeenschappelijk veiligheids- en defensiebeleid van de Unie het specifieke karakter van het veiligheids- en defensiebeleid van bepaalde lidstaten onverlet laat;

MEMOREREND dat het gemeenschappelijk veiligheids- en defensiebeleid van de Unie de uit het Noord-Atlantisch Verdrag voortvloeiende verplichtingen van de lidstaten die van oordeel zijn dat hun gemeenschappelijke defensie gestalte krijgt in het kader van de Noord-Atlantische Verdragsorganisatie, eerbiedigt en verenigbaar is met het in dat kader vastgestelde gemeenschappelijk veiligheids- en defensiebeleid;

IN DE OVERTUIGING dat een meer nadrukkelijke rol van de Unie op het gebied van veiligheid en defensie de vitaliteit van een hernieuwd Atlantisch bondgenootschap ten goede zal komen, in overeenstemming met de „Berlijn Plus"-regeling;

VASTBESLOTEN de Unie in staat te stellen haar verantwoordelijkheden in de internationale gemeenschap volledig op zich te nemen;

ERKENNEND dat de Verenigde Naties de hulp van de Unie kunnen inroepen met het oog op dringende uitvoering van de missies die uit hoofde van de hoofdstukken VI en VII van het Handvest van de Verenigde Naties worden ondernomen;

ERKENNEND dat de versterking van het veiligheids- en defensiebeleid van de lidstaten inspanningen op het gebied van vermogens zal vergen;

IN HET BEWUSTZIJN dat het aanbreken van een nieuwe fase in de ontwikkeling van het Europees veiligheids- en defensiebeleid vastberaden inspanningen zal vergen van de lidstaten die daartoe bereid zijn;

MEMOREREND hoezeer het van belang is dat de hoge vertegenwoordiger van de Unie voor buitenlandse zaken en veiligheidsbeleid volledig bij de werkzaamheden van de permanente gestructureerde samenwerking wordt betrokken,

HEBBEN OVEREENSTEMMING BEREIKT over de volgende bepalingen, welke aan het Verdrag betreffende de Europese Unie en aan het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie worden gehecht:

Artikel 1

De in artikel 42, lid 6, van het Verdrag betreffende de Europese Unie bedoelde permanente gestructureerde samenwerking staat open voor alle lidstaten die, met ingang van de datum van inwerkingtreding van het Verdrag van Lissabon, zich ertoe verbinden:

a) intensiever te werken aan de ontwikkeling van hun defensievermogens, door hun nationale bijdragen te ontwikkelen en in voorkomend geval deel te nemen aan multinationale strijdkrachten, aan de voornaamste Europese programma's voor materieel en aan het werk van het Europees agentschap op het gebied van de ontwikkeling van defensievermogens, onderzoek, aankopen en bewapening (hierna het „Europees defensieagentschap"te noemen), en

b) uiterlijk in 2010 in staat te zijn tot levering, hetzij op nationale basis hetzij als component van multinationale taakgroepen, van specifiek voor de voorgenomen missies bestemde gevechtseenheden, die in tactisch opzicht als snellereactiegevechtsmacht samengesteld zijn en voorzien zijn van ondersteuningselementen, transport en logistiek inbegrepen, en die in staat zijn binnen een termijn van 5 tot 30 dagen missies als bedoeld in artikel 43 van het Verdrag betreffende de Europese Unie te ondernemen, in het bijzonder om gevolg te geven aan verzoeken van de Verenigde Naties, en die missies kunnen volhouden gedurende een initiële periode van 30 dagen, te verlengen tot ten minste 120 dagen.

Artikel 2

Teneinde te voldoen aan de in artikel 1 genoemde doelstellingen verbinden de lidstaten die deelnemen aan de permanente gestructureerde samenwerking, zich ertoe:

a) vanaf de inwerkingtreding van het Verdrag van Lissabon samen te werken met het oog op het halen van de overeengekomen streefcijfers betreffende het niveau van de investeringsuitgaven voor militair materieel en die streefcijfers regelmatig opnieuw te bezien in het licht van het veiligheidsklimaat en de internationale verantwoordelijkheden van de Unie;

b) hun defensie-instrumentarium zoveel mogelijk onderling af te stemmen, met name door de militaire behoeften op geharmoniseerde wijze vast te stellen door hun defensiemiddelen en defensievermogens te poolen en, in voorkomend geval, te specialiseren, alsmede door samenwerking ten aanzien van opleiding en logistiek te stimuleren;

c) concrete maatregelen te nemen om de beschikbaarheid, interoperabiliteit, flexibiliteit en inzetbaarheid van hun strijdkrachten te verbeteren, met name door gemeenschappelijke doelstellingen voor het inzetten van strijdkrachten te bepalen, en daarbij eventueel hun nationale besluitvormingsprocedures opnieuw te bezien;

d) samen te werken om ervoor te zorgen dat zij de nodige maatregelen nemen om, onder andere door multinationale benaderingen en onverminderd de verbintenissen dienaangaande in het kader van de Noord-Atlantische Verdragsorganisatie, de in het kader van het „vermogensontwikkelingsmechanisme" geconstateerde leemten op te vullen;

e) in voorkomend geval samen te werken bij de ontwikkeling van gemeenschappelijke of Europese programma's voor belangrijk materieel in het kader van het Europees Defensieagentschap.

Artikel 3

Het Europees Defensieagentschap draagt bij tot een regelmatige evaluatie van de bijdragen van de deelnemende lidstaten op het gebied van vermogens, in het bijzonder de bijdragen die worden geleverd volgens de onder meer op basis van artikel 2 vast te stellen criteria, en brengt daarover ten minste eenmaal per jaar verslag uit. De evaluatie kan dienen als uitgangspunt voor de aanbevelingen en de besluiten van de Raad die worden vastgesteld overeenkomstig artikel 46 van het Verdrag betreffende de Europese Unie.

PROTOCOL (Nr. 11)

INZAKE ARTIKEL 42 VAN HET VERDRAG BETREFFENDE DE EUROPESE UNIE

DE HOGE VERDRAGSLUITENDE PARTIJEN,

INDACHTIG DE NOODZAAK om de bepalingen van artikel 42, lid 2, van het Verdrag betreffende de Europese Unie volledig uit te voeren,

INDACHTIG HET FEIT dat het beleid van de Unie overeenkomstig artikel 42 het specifieke karakter van het veiligheids- en defensiebeleid van bepaalde lidstaten onverlet laat, de uit het Noord-Atlantisch Verdrag voortvloeiende verplichtingen van bepaalde lidstaten waarvan de gemeenschappelijke defensie gestalte krijgt in de Noord-Atlantische Verdragsorganisatie (NAVO), eerbiedigt en verenigbaar is met het in dat kader vastgestelde gemeenschappelijke veiligheids- en defensiebeleid,

HEBBEN OVEREENSTEMMING BEREIKT omtrent de volgende bepalingen, welke aan het Verdrag betreffende de Europese Unie en aan het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie worden gehecht:

De Europese Unie ontwikkelt samen met de West-Europese Unie regelingen voor intensievere onderlinge samenwerking.

PROTOCOL (Nr. 12)

BETREFFENDE DE PROCEDURE BIJ BUITENSPORIGE TEKORTEN

DE HOGE VERDRAGSLUITENDE PARTIJEN,

GELEID DOOR DE WENS nadere bepalingen vast te stellen voor de in artikel 126 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie bedoelde procedure bij buitensporige tekorten,

HEBBEN OVEREENSTEMMING BEREIKT omtrent de volgende bepalingen, welke aan het Verdrag betreffende de Europese Unie en aan het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie worden gehecht:

Artikel 1

De in artikel 126, lid 2, van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie bedoelde referentiewaarden zijn:

— 3% voor de verhouding tussen het voorziene of feitelijke overheidstekort en het bruto binnenlands product tegen marktprijzen;

— 60% voor de verhouding tussen de overheidsschuld en het bruto binnenlands product tegen marktprijzen.

Artikel 2

In artikel 126 van dat Verdrag en in dit protocol wordt verstaan onder:

— overheid: de algemene overheid, dat wil zeggen de centrale overheid, de regionale of lokale overheid en de fondsen voor sociale zekerheid onder uitsluiting van commerciële transacties, als omschreven in het Europees Stelsel van economische rekeningen;

— tekort: netto financieringstekort als omschreven in het Europees Stelsel van economische rekeningen;

— investeringen: bruto investeringen in vaste activa als omschreven in het Europees Stelsel van economische rekeningen;

— schuld: totale aan het eind van het jaar uitstaande brutoschuld tegen nominale waarde, geconsolideerd tussen en binnen de sectoren van de algemene overheid als omschreven in het eerste streepje.

Artikel 3

Teneinde een doeltreffende werking van de procedure bij buitensporige tekorten te verzekeren, zijn de regeringen van de lidstaten in het kader van deze procedure aansprakelijk voor de tekorten van

de algemene overheid als omschreven in artikel 2, eerste streepje. De lidstaten zorgen ervoor dat de nationale procedures op begrotingsgebied hen in staat stellen hun verdragsverplichtingen op dit gebied na te komen. De lidstaten stellen de Commissie onverwijld en regelmatig in kennis van hun voorziene en feitelijke tekorten en van de omvang van hun schuld.

Artikel 4

De voor de toepassing van dit protocol benodigde statistische gegevens worden door de Commissie verstrekt.

PROTOCOL (Nr. 13)

BETREFFENDE DE CONVERGENTIECRITERIA

DE HOGE VERDRAGSLUITENDE PARTIJEN,

GELEID DOOR DE WENS nadere regels vast te stellen voor de convergentiecriteria die de Unie moet hanteren wanneer zij besluit de derogaties in te trekken van de lidstaten die vallen onder een derogatie, bedoeld in artikel 140 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie,

HEBBEN OVEREENSTEMMING BEREIKT omtrent de volgende bepalingen, welke aan het Verdrag betreffende de Europese Unie en aan het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie worden gehecht:

Artikel 1

Het in artikel 140, lid 1, eerste streepje, van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie bedoelde criterium inzake prijsstabiliteit betekent dat een lidstaat een houdbare prijsontwikkeling heeft en een gemiddeld inflatiepercentage dat, gemeten over een periode van één jaar vóór het onderzoek, niet meer dan 1 1/2 procentpunt hoger ligt dan dat van ten hoogste de drie lidstaten die op het gebied van prijsstabiliteit het best presteren. De inflatie wordt gemeten aan de hand van het indexcijfer van de consumptieprijzen op een vergelijkbare basis, rekening houdend met verschillen in de nationale definities.

Artikel 2

Het in artikel 140, lid 1, tweede streepje, van dat Verdrag bedoelde criterium inzake de begrotingssituatie van de overheid, houdt in dat ten aanzien van de lidstaat op het tijdstip van het onderzoek geen Raadsbesluit krachtens artikel 126, lid 6, van dat Verdrag is genomen, waarin wordt vastgesteld dat er in de betrokken lidstaat een buitensporig tekort bestaat.

Artikel 3

Het in artikel 140, lid 1, derde streepje, van dat Verdrag bedoelde criterium inzake deelneming aan het wisselkoersmechanisme van het Europees Monetair Stelsel betekent dat een lidstaat ten minste gedurende de laatste twee jaren vóór het onderzoek, zonder grote spanningen de normale fluctuatiemarges van het wisselkoersmechanisme van het Europees Monetair Stelsel heeft kunnen aanhouden. Met name mag de betrokken lidstaat tijdens die periode de bilaterale spilkoers van zijn valuta tegenover die van de euro niet op eigen initiatief hebben gedevalueerd.

Artikel 4

Het in artikel 140, lid 1, vierde streepje, van dat Verdrag genoemde criterium inzake de convergentie van het niveau van de rentevoet betekent dat een lidstaat, gemeten over een periode van één jaar vóór het onderzoek, een gemiddelde nominale langetermijnrente heeft gehad die niet meer dan 2

procentpunten hoger ligt dan die van ten hoogste de drie lidstaten die op het gebied van prijsstabiliteit het best presteren. De rentevoet wordt gemeten op basis van langlopende staatsobligaties of vergelijkbare waardepapieren, rekening houdend met verschillen in de nationale definities.

Artikel 5

De voor de toepassing van dit protocol benodigde statistische gegevens worden door de Commissie verstrekt.

Artikel 6

De Raad stelt op voorstel van de Commissie en na raadpleging van het Europees Parlement of de ECB, en het Economisch en Financieel Comité, met eenparigheid van stemmen de passende bepalingen vast betreffende de nadere regels voor de in artikel 140 van dat Verdrag bedoelde convergentiecriteria, die dan in de plaats van dit protocol komen.

PROTOCOL (Nr. 14)

BETREFFENDE DE EUROGROEP

DE HOGE VERDRAGSLUITENDE PARTIJEN,

VERLANGEND de voorwaarden voor een sterkere economische groei in de Europese Unie te bevorderen en daartoe een steeds nauwere coördinatie van het economisch beleid in de eurozone te ontwikkelen;

ZICH ERVAN BEWUST dat er bijzondere bepalingen voor een versterkte dialoog tussen de staten die de euro als munt hebben, moeten worden vastgesteld, in afwachting dat de euro de munt van alle lidstaten van de Unie wordt,

HEBBEN OVEREENSTEMMING BEREIKT over de volgende bepalingen, welke aan het Verdrag betreffende de Europese Unie en aan het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie worden gehecht:

Artikel 1

De ministers van de lidstaten die de euro als munt hebben vergaderen in informeel verband. De vergaderingen worden, voor zover nodig, gehouden om van gedachten te wisselen over aangelegenheden die verband houden met de specifieke bevoegdheden van de ministers inzake de ene munt. De Commissie neemt deel aan de vergaderingen. De Europese Centrale Bank wordt uitgenodigd deel te nemen aan deze vergaderingen, die worden voorbereid door de vertegenwoordigers van de ministers van Financiën van de lidstaten die de euro als munt hebben en van de Commissie.

Artikel 2

De ministers van de lidstaten die de euro als munt hebben, kiezen met een meerderheid van die lidstaten een voorzitter voor de duur van tweeënhalf jaar.

PROTOCOL (Nr. 15)

BETREFFENDE ENKELE BEPALINGEN MET BETREKKING TOT HET VERENIGD KONINKRIJK VAN GROOT-BRITTANNIË EN NOORD-IERLAND

DE HOGE VERDRAGSLUITENDE PARTIJEN,

ERKENNENDE dat het Verenigd Koninkrijk niet verplicht of gehouden wordt om de euro in te voeren zonder een daartoe strekkend afzonderlijk besluit van zijn regering en parlement,

GEZIEN het feit dat de regering van het Verenigd Koninkrijk op 16 oktober 1996 en op 30 oktober 1997 de Raad ervan in kennis heeft gesteld dat het niet wenst deel te nemen aan de derde fase van de economische en monetaire unie,

KENNIS NEMEND van de praktijk van de regering van het Verenigd Koninkrijk om voor de financiering van haar leningsbehoeften gebruik te maken van de verkoop van schuldbewijzen aan de particuliere sector,

HEBBEN OVEREENSTEMMING BEREIKT omtrent de volgende bepalingen, welke aan het Verdrag betreffende de Europese Unie en het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie worden gehecht:

1. Tenzij het Verenigd Koninkrijk de Raad ervan in kennis stelt dat het voornemens is de euro in te voeren, is het daartoe niet verplicht.

2. De leden 3 tot en met 8 en 10 zijn van toepassing op het Verenigd Koninkrijk, gezien de kennisgeving van de regering van het Verenigd Koninkrijk aan de Raad van 16 oktober 1996 en 30 oktober 1997.

3. Het Verenigd Koninkrijk behoudt zijn bevoegdheden op het gebied van het monetaire beleid overeenkomstig de nationale wetgeving.

4. Artikel 282, lid 2, met uitzondering van de eerste en de laatste zin, artikel 282, lid 5, artikel 119, tweede alinea, artikel 126, de leden 1, 9 en 11, artikel 127, de leden 1 tot en met 5, artikel 128, de artikelen 130, 131, 132 en 133, artikel 138, artikel 140, lid 3, de artikelen 219 en 283 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie zijn niet van toepassing op het Verenigd Koninkrijk. Dat geldt ook voor artikel 121, lid 2, van dit Verdrag wat betreft de aanneming van de onderdelen van de globale richtsnoeren voor het economisch beleid die in algemene zin betrekking hebben op de eurozone. Verwijzingen in deze artikelen naar de Unie of de lidstaten betreffen niet het Verenigd Koninkrijk en verwijzingen naar de nationale centrale banken betreffen niet de Bank of England.

5. Het Verenigd Koninkrijk streeft ernaar een buitensporig overheidstekort te voorkomen.

De artikelen 143 en 144 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie blijven van toepassing op het Verenigd Koninkrijk. De artikelen 134, lid 4, en 142 zijn van toepassing op het Verenigd Koninkrijk alsof voor het Verenigd Koninkrijk een derogatie gold.

6. Het stemrecht van het Verenigd Koninkrijk wordt geschorst ten aanzien van besluiten van de Raad als bedoeld in de in lid 4 genoemde artikelen en in de in artikel 139, lid 4, eerste alinea, van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie bedoelde gevallen. Daartoe is artikel 139, lid 4, tweede en derde alinea, van dat Verdrag van toepassing.

Het Verenigd Koninkrijk heeft ook geen recht om deel te nemen aan de benoeming van de president, de vice-president en de overige leden van de directie van de Europese Centrale Bank overeenkomstig artikel 283, lid 2, onder b), van dat Verdrag.

7. De artikelen 3, 4, 6, 7, 9.2, 10.1, 10.3, 11.2, 12.1, 14, 16, 18, 19, 20, 22, 23, 26, 27, 30 tot en met 34 en 49 van het Protocol betreffende de statuten van het Europees Stelsel van centrale banken en van de ECB (statuten) zijn niet van toepassing op het Verenigd Koninkrijk.

Verwijzingen in die artikelen naar de Unie of de lidstaten betreffen niet het Verenigd Koninkrijk en verwijzingen naar de nationale centrale banken of aandeelhouders betreffen niet de Bank of England.

De verwijzingen in artikel 10.3 en artikel 30.2 van de statuten naar het geplaatste kapitaal van de ECB omvatten niet het kapitaal waarop door de Bank of England is ingeschreven.

8. Artikel 141, lid 1, van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie en de artikelen 43 tot en met 47 van de statuten zijn van toepassing, ongeacht of er een lidstaat is waarvoor een derogatie geldt, behoudens de volgende wijzigingen:

a) Verwijzingen in artikel 43 naar de taken van de Europese Centrale Bank en het EMI omvatten mede de taken die na de invoering van de euro nog vervuld moeten worden vanwege een besluit van het Verenigd Koninkrijk om de euro niet in te voeren.

b) Naast de in artikel 46 bedoelde taken geeft de Europese Centrale Bank ook advies met betrekking tot en draagt zij bij aan de voorbereiding van elk besluit van de Raad betreffende het Verenigd Koninkrijk overeenkomstig de paragrafen 9 a) en 9 c).

c) De Bank of England stort haar aandeel in het kapitaal van de ECB als bijdrage in de bedrijfskosten van de ECB op dezelfde basis als de nationale centrale banken van lidstaten met een derogatie.

9. Het Verenigd Koninkrijk kan te allen tijde kennis geven van zijn voornemen de euro in te voeren. In dat geval:

a) heeft het Verenigd Koninkrijk het recht de euro in te voeren, mits het voldoet aan de nodige voorwaarden. De Raad, die besluit op verzoek van het Verenigd Koninkrijk en overeenkomstig de voorwaarden en volgens de procedure van artikel 140, leden 1 en 2, van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie, beslist of het Verenigd Koninkrijk aan de nodige voorwaarden voldoet;

b) stort de Bank of England haar aandeel in het kapitaal, draagt zij aan de ECB externe reserves over en draagt zij bij aan de reserves van de ECB op dezelfde grondslag als de nationale centrale bank van een lidstaat waarvan de derogatie is ingetrokken;

c) neemt de Raad, onder de voorwaarden en volgens de procedure van artikel 140, lid 3, van dat Verdrag, alle andere nodige besluiten om het Verenigd Koninkrijk in staat te stellen de euro in te voeren.

Indien het Verenigd Koninkrijk overeenkomstig deze paragraaf de euro invoert, treden de paragrafen 3 tot en met 8 buiten werking.

10. Niettegenstaande het bepaalde in artikel 123 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie en artikel 21.1 van de statuten kan de regering van het Verenigd Koninkrijk haar „Ways and Means"-faciliteit bij de Bank of England handhaven indien en zolang het Verenigd Koninkrijk de euro niet invoert.

PROTOCOL (Nr. 16)

BETREFFENDE ENKELE BEPALINGEN INZAKE DENEMARKEN

DE HOGE VERDRAGSLUITENDE PARTIJEN,

REKENING HOUDENDE met het feit dat de Deense grondwet bepalingen bevat die kunnen impliceren dat voordat Denemarken van zijn derogatie afziet een referendum wordt gehouden,

GEZIEN het feit dat de Deense regering op 3 november 1993 de Raad ervan in kennis heeft gesteld dat het niet wenst deel te nemen aan de derde fase van de economische en monetaire unie,

HEBBEN OVEREENSTEMMING BEREIKT omtrent de volgende bepalingen, die als bijlage aan het Verdrag betreffende de Europese Unie en het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie worden gehecht:

1. Voor Denemarken geldt een derogatie, gezien de kennisgeving van de Deense regering aan de Raad van 3 november 1993. Deze ontheffing heeft ten gevolge dat alle artikelen en bepalingen van de Verdragen en de statuten van het ESCB en van de ECB die betrekking hebben op een derogatie, op Denemarken van toepassing zijn.

2. Wat de intrekking van de ontheffing betreft, wordt de in artikel 140 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie bedoelde procedure alleen ingeleid op verzoek van Denemarken.

3. In geval van intrekking van de ontheffingsstatus zijn de bepalingen van dit protocol niet langer van toepassing.

PROTOCOL (Nr. 17)

BETREFFENDE DENEMARKEN

DE HOGE VERDRAGSLUITENDE PARTIJEN,

GELEID DOOR DE WENS bepaalde bijzondere problemen betreffende Denemarken te regelen,

HEBBEN OVEREENSTEMMING BEREIKT omtrent de volgende bepalingen, welke aan het Verdrag tot oprichting van de Europese Unie en aan het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie worden gehecht:

De bepalingen van artikel 14 van het Protocol betreffende de statuten van het Europees Stelsel van centrale banken en van de Europese Centrale Bank doen geen afbreuk aan het recht van de nationale bank van Denemarken om haar huidige taken betreffende die delen van het Koninkrijk Denemarken die niet tot de Unie behoren, uit te voeren.

PROTOCOL (Nr. 18)

BETREFFENDE FRANKRIJK

DE HOGE VERDRAGSLUITENDE PARTIJEN,

GELEID DOOR DE WENS rekening te houden met een bijzonder punt betreffende Frankrijk,

HEBBEN OVEREENSTEMMING BEREIKT omtrent de volgende bepalingen, welke aan het Verdrag betreffende de Europese Unie en aan het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie worden gehecht:

Frankrijk behoudt het privilege van geldemissie in Nieuw-Caledonië, Frans-Polynesië en Wallis en Futuna onder de in zijn nationale wetgeving vastgestelde voorwaarden, en is als enige gerechtigd om de pariteit van de CFP-frank vast te stellen.

PROTOCOL (Nr. 19)

BETREFFENDE HET SCHENGENACQUIS DAT IS OPGENOMEN IN HET KADER VAN DE EUROPESE UNIE

DE HOGE VERDRAGSLUITENDE PARTIJEN,

CONSTATEREND dat de door sommige lidstaten van de Europese Unie op 14 juni 1985 en 19 juni 1990 te Schengen ondertekende overeenkomsten inzake de geleidelijke afschaffing van de controles aan de gemeenschappelijke grenzen, alsmede de daarmee samenhangende overeenkomsten en de op grond ervan vastgestelde voorschriften, door het Verdrag van Amsterdam van 2 oktober 1997 zijn opgenomen in het kader van de Europese Unie,

GELEID DOOR DE WENS het Schengenacquis, zoals dat sedert de inwerkingtreding van het Verdrag van Amsterdam is ontwikkeld, te behouden en te ontwikkelen teneinde bij te dragen aan de verwezenlijking van de doelstelling aan de burgers van de Unie een ruimte van vrijheid, veiligheid en recht zonder binnengrenzen te bieden,

REKENING HOUDEND MET de bijzondere positie van Denemarken,

IN AANMERKING NEMEND dat Ierland en het Verenigd Koninkrijk van Groot-Brittannië en Noord-Ierland niet aan alle bepalingen van het Schengenacquis deelnemen; dat deze lidstaten evenwel de mogelijkheid moet worden geboden andere bepalingen van dit acquis geheel of gedeeltelijk te aanvaarden,

ERKENNEND dat het bijgevolg noodzakelijk is gebruik te maken van de bepalingen van de Verdragen die betrekking hebben op nauwere samenwerking tussen sommige lidstaten,

IN AANMERKING NEMEND dat het noodzakelijk is geprivilegieerde betrekkingen in stand te houden met de Republiek IJsland en het Koninkrijk Noorwegen, die beide gebonden zijn door de bepalingen van de Noordse paspoortunie, tezamen met de Noordse staten die lid zijn van de Europese Unie,

HEBBEN OVEREENSTEMMING BEREIKT omtrent de volgende bepalingen, welke aan het Verdrag betreffende de Europese Unie en aan het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie worden gehecht:

Artikel 1

Het Koninkrijk België, de Republiek Bulgarije, de Tsjechische Republiek, het Koninkrijk Denemarken, de Bondsrepubliek Duitsland, de Republiek Estland, de Helleense Republiek, het Koninkrijk Spanje, de Franse Republiek, de Italiaanse Republiek, de Republiek Cyprus, de Republiek Letland, de Republiek Litouwen, het Groothertogdom Luxemburg, de Republiek Hongarije, de Republiek Malta, het Koninkrijk der Nederlanden, de Republiek Oostenrijk, de Republiek Polen, de Portugese Republiek, Roemenië, de Republiek Slovenië, de Slowaakse Republiek, de Republiek Finland en het Koninkrijk Zweden worden gemachtigd onderling een nauwere samenwerking aan te gaan op de gebieden die vallen onder de door de Raad vastgestelde bepalingen die samen het Schengenacquis vormen. Deze samenwerking vindt plaats binnen het institutionele en juridische kader van de Europese Unie en met inachtneming van de toepasselijke bepalingen van de Verdragen.

Artikel 2

Het Schengenacquis is van toepassing op de in artikel 1 bedoelde lidstaten, onverminderd artikel 3 van de Toetredingsakte van 16 april 2003 en artikel 4 van de Toetredingsakte van 25 april 2005. De Raad treedt in de plaats van het bij de overeenkomsten van Schengen ingestelde Uitvoerend Comité.

Artikel 3

De deelneming van Denemarken aan de vaststelling van maatregelen die een verdere ontwikkeling van het Schengenacquis inhouden en de uitvoering en toepassing van deze maatregelen in Denemarken vallen onder de toepasselijke bepalingen van het protocol betreffende de positie van Denemarken.

Artikel 4

Ierland en het Verenigd Koninkrijk van Groot-Brittannië en Noord-Ierland kunnen te allen tijde verzoeken om aan alle of aan enkele van de bepalingen van het Schengenacquis deel te nemen.

De Raad neemt een besluit over dit verzoek met eenparigheid van stemmen van zijn in artikel 1 genoemde leden en van de vertegenwoordiger van de regering van de betrokken staat.

Artikel 5

1. Voorstellen en initiatieven om voort te bouwen op het Schengenacquis vallen onder de toepasselijke bepalingen van de Verdragen.

Wanneer Ierland of het Verenigd Koninkrijk de Raad niet binnen een redelijke termijn schriftelijk heeft meegedeeld dat het wenst deel te nemen, wordt de in artikel 329 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie bedoelde toestemming in dit verband geacht te zijn verleend aan de in artikel 1 genoemde lidstaten, en aan Ierland of het Verenigd Koninkrijk op de gebieden waarop het aan de samenwerking wenst deel te nemen.

2. Wanneer Ierland of het Verenigd Koninkrijk geacht wordt uit hoofde van een besluit op grond van artikel 4 een mededeling te hebben gedaan, kan het de Raad niettemin binnen 3 maanden schriftelijk mededelen dat het niet wenst deel te nemen aan dat voorstel of initiatief. In dat geval neemt Ierland of het Verenigd Koninkrijk niet deel aan de aanneming daarvan. Zodra deze mededeling is gedaan, wordt de procedure voor de aanneming van de maatregel die voortbouwt op het Schengenacquis, opgeschort tot het einde van de procedure van lid 3 of lid 4 of totdat de mededeling op enig tijdstip in deze procedure wordt ingetrokken.

3. Voor de lidstaat die de in lid 2 bedoelde mededeling heeft gedaan, zijn alle door de Raad uit hoofde van artikel 4 genomen besluiten vanaf de datum van inwerkingtreding van de voorgestelde maatregel niet langer van toepassing in de door de Raad noodzakelijk geachte mate en onder de voorwaarden die moeten worden vastgesteld in een met gekwalificeerde meerderheid van stemmen door de Raad op voorstel van de Commissie te nemen besluit. Dat besluit moet aan de volgende criteria beantwoorden: de Raad streeft naar de ruimst mogelijke deelneming van de betrokken lidstaat zonder de praktische toepasbaarheid van de verschillende onderdelen van het Schengenacquis ernstig in het gedrang te brengen en rekening houdend met de samenhang daarvan. De Commissie dient

haar voorstel zo spoedig mogelijk na de in lid 2 bedoelde mededeling in. De Raad neemt, indien nodig na twee opeenvolgende zittingen, binnen vier maanden na de indiening van het Commissievoorstel een besluit.

4. Indien de Raad na het verstrijken van deze termijn van vier maanden nog geen besluit heeft genomen, kan een lidstaat verzoeken dat het dossier onverwijld naar de Europese Raad wordt verwezen. In dat geval neemt de Europese Raad met gekwalificeerde meerderheid van stemmen op voorstel van de Commissie tijdens zijn volgende bijeenkomst een besluit overeenkomstig de in lid 3 bedoelde criteria.

5. Indien de Raad of de Europese Raad, naargelang het geval, na afloop van de procedure van lid 3 of lid 4 geen besluit heeft genomen, wordt de opschorting van de procedure voor de aanneming van de op het Schengenacquis voortbouwende maatregel stopgezet. Wordt de maatregel in kwestie vervolgens aangenomen, dan zijn alle uit hoofde van artikel 4 door de Raad vastgestelde besluiten niet langer op de betrokken lidstaat van toepassing vanaf de datum van de inwerkingtreding van de desbetreffende maatregel, in de door de Commissie vastgestelde mate en onder de door haar bepaalde voorwaarden, tenzij de betrokken lidstaat zijn mededeling in de zin van lid 2 vóór de aanneming van de maatregel heeft ingetrokken. De Commissie neemt vóór de datum van deze aanneming een besluit. In haar besluit eerbiedigt zij de in lid 3 bedoelde criteria.

Artikel 6

De Republiek IJsland en het Koninkrijk Noorwegen worden betrokken bij de uitvoering van het Schengenacquis en de verdere ontwikkeling ervan. Te dien einde worden passende procedures overeengekomen in een overeenkomst die de Raad, met eenparigheid van stemmen van zijn in artikel 1 genoemde leden, met die staten sluit. In die overeenkomst worden bepalingen opgenomen inzake de bijdrage van IJsland en Noorwegen in de kosten die aan de uitvoering van dit protocol zijn verbonden.

De Raad sluit, met eenparigheid van stemmen, met IJsland en Noorwegen een afzonderlijke overeenkomst voor de vaststelling van de wederzijdse rechten en verplichtingen van Ierland en het Verenigd Koninkrijk van Groot-Brittannië en Noord-Ierland enerzijds en IJsland en Noorwegen anderzijds, op gebieden van het Schengenacquis die op deze staten van toepassing zijn.

Artikel 7

Voor de onderhandelingen over de toetreding van nieuwe lidstaten tot de Europese Unie worden het Schengenacquis en de verdere maatregelen die de instellingen binnen de werkingssfeer van dat acquis nemen, beschouwd als een acquis dat door alle staten die kandidaat zijn voor toetreding volledig moet worden aanvaard.

PROTOCOL (Nr. 20)

BETREFFENDE DE TOEPASSING VAN BEPAALDE ASPECTEN VAN ARTIKEL 26 VAN HET VERDRAG BETREFFENDE DE WERKING VAN DE EUROPESE UNIE OP HET VERENIGD KONINKRIJK EN IERLAND

DE HOGE VERDRAGSLUITENDE PARTIJEN,

GELEID DOOR DE WENS bepaalde vraagstukken met betrekking tot het Verenigd Koninkrijk en Ierland te regelen,

GELET OP het feit dat tussen het Verenigd Koninkrijk en Ierland al sedert vele jaren bijzondere reisregelingen bestaan,

HEBBEN OVEREENSTEMMING BEREIKT omtrent de volgende bepalingen, welke aan het Verdrag betreffende de Europese Unie en aan het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie worden gehecht:

Artikel 1

Onverminderd de artikelen 26 en 77 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie, de andere bepalingen van dat Verdrag of van het Verdrag betreffende de Europese Unie, de uit hoofde van deze Verdragen aangenomen maatregelen en de internationale overeenkomsten die door de Unie of door de Unie en haar lidstaten met één of meer derde staten zijn gesloten, heeft het Verenigd Koninkrijk het recht aan zijn grenzen met andere lidstaten ten aanzien van personen die het Verenigd Koninkrijk wensen binnen te komen de controles te verrichten die het nodig acht om:

a) het recht op binnenkomst in het Verenigd Koninkrijk te verifiëren van burgers van lidstaten en hun gezinsleden die bij het recht van de Unie verleende rechten uitoefenen, alsmede van burgers van andere staten aan wie dergelijke rechten zijn toegekend bij een overeenkomst waardoor het Verenigd Koninkrijk gebonden is, en

b) te bepalen of aan andere personen al dan niet toelating wordt verleend om het Verenigd Koninkrijk binnen te komen.

Niets in de artikelen 26 en 77 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie of in een andere bepaling van dat Verdrag of van het Verdrag betreffende de Europese Unie of in een uit hoofde daarvan aangenomen maatregel doet afbreuk aan het recht van het Verenigd Koninkrijk om dergelijke controles in te voeren of uit te oefenen. Onder het Verenigd Koninkrijk worden in dit artikel ook de grondgebieden verstaan waarvan de externe betrekkingen onder de verantwoordelijkheid van het Verenigd Koninkrijk vallen.

Artikel 2

Het Verenigd Koninkrijk en Ierland kunnen onderling regelingen blijven treffen betreffende het personenverkeer tussen hun grondgebieden („het gemeenschappelijk reisgebied” of „the Common Travel Area”), met volledige inachtneming van de rechten van de in artikel 1, eerste alinea, onder a), van dit protocol bedoelde personen. Zolang zij dergelijke regelingen handhaven, zijn de bepalingen van artikel 1 van dit protocol derhalve van toepassing op Ierland op dezelfde wijze en onder

dezelfde voorwaarden als op het Verenigd Koninkrijk. Niets in de artikelen 26 en 77 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie of in een andere bepaling van dat Verdrag of van het Verdrag betreffende de Europese Unie of in een uit hoofde daarvan aangenomen maatregel doet afbreuk aan deze regelingen.

Artikel 3

De andere lidstaten hebben het recht aan hun grenzen of op enig punt van binnenkomst op hun grondgebied voor de in artikel 1 van dit protocol aangegeven doeleinden dergelijke controles te verrichten op personen die hun grondgebied wensen binnen te komen vanuit het Verenigd Koninkrijk, of enig ander grondgebied waarvan de externe betrekkingen onder de verantwoordelijkheid van dit land vallen, dan wel vanuit Ierland, zolang de bepalingen van artikel 1 van dit protocol op Ierland van toepassing zijn.

Niets in de artikelen 26 en 77 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie of in een andere bepaling van dat Verdrag of van het Verdrag betreffende de Europese Unie of in een uit hoofde daarvan aangenomen maatregel doet afbreuk aan het recht van de overige lidstaten om dergelijke controles in te voeren of te verrichten.

PROTOCOL (Nr. 21)

BETREFFENDE DE POSITIE VAN HET VERENIGD KONINKRIJK EN IERLAND TEN AANZIEN VAN DE RUIMTE VAN VRIJHEID, VEILIGHEID EN RECHT

DE HOGE VERDRAGSLUITENDE PARTIJEN,

GELEID DOOR DE WENS bepaalde vraagstukken met betrekking tot het Verenigd Koninkrijk en Ierland te regelen,

GELET OP het Protocol betreffende de toepassing van bepaalde aspecten van artikel 26 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie op het Verenigd Koninkrijk en Ierland,

HEBBEN OVEREENSTEMMING BEREIKT omtrent de volgende bepalingen, welke aan het Verdrag betreffende de Europese Unie en aan het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie worden gehecht:

Artikel 1

Onder voorbehoud van artikel 3 nemen het Verenigd Koninkrijk en Ierland niet deel aan de aanneming door de Raad van overeenkomstig deel III, titel V, van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie voorgestelde maatregelen. Voor besluiten van de Raad die met eenparigheid van stemmen moeten worden aangenomen, is eenparigheid van de leden van de Raad vereist, met uitzondering van de vertegenwoordigers van de regeringen van het Verenigd Koninkrijk en van Ierland.

Voor de toepassing van dit artikel wordt de gekwalificeerde meerderheid bepaald overeenkomstig artikel 238, lid 3, van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie.

Artikel 2

Ingevolge artikel 1 en onder voorbehoud van de artikelen 3, 4 en 6 zijn de bepalingen van deel III, titel V, van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie, de overeenkomstig die titel aangenomen maatregelen, de bepalingen in door de Unie overeenkomstig die titel gesloten internationale overeenkomsten en de beslissingen van het Hof van Justitie van de Europese Unie ter uitlegging van die bepalingen of maatregelen niet bindend voor, noch van toepassing in het Verenigd Koninkrijk en Ierland; bedoelde bepalingen, maatregelen en beslissingen laten de bevoegdheden, rechten en verplichtingen van deze staten onverlet; bedoelde bepalingen, maatregelen en beslissingen laten zowel het op het Verenigd Koninkrijk en Ierland van toepassing zijnde communautair acquis als het acquis van de Unie onverlet en maken geen deel uit van het op die staten van toepassing zijnde recht van de Unie.

Artikel 3

1. Binnen een termijn van drie maanden na de indiening van een voorstel of een initiatief bij de Raad overeenkomstig deel III, titel V, van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie kunnen het Verenigd Koninkrijk en Ierland de voorzitter van de Raad er schriftelijk van in kennis stellen dat zij wensen deel te nemen aan de aanneming en toepassing van de voorgestelde maatregel, waarna deze staten daartoe gerechtigd zijn.

Voor besluiten van de Raad die met eenparigheid van stemmen moeten worden aangenomen, is eenparigheid van de leden van de Raad vereist, met uitzondering van de leden die geen kennisgeving hebben gedaan. Een overeenkomstig dit lid aangenomen maatregel is bindend voor alle lidstaten die aan de aanneming ervan hebben deelgenomen.

In de uit hoofde van artikel 70 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie aangenomen maatregelen worden de voorwaarden bepaald voor de deelneming van het Verenigd Koninkrijk en Ierland aan de evaluaties betreffende de gebieden die worden bestreken door deel III, titel V, van dat Verdrag.

Voor de toepassing van dit artikel wordt de gekwalificeerde meerderheid bepaald overeenkomstig artikel 238, lid 3, van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie.

2. Indien na een redelijke termijn een maatregel als bedoeld in lid 1 niet met deelneming van het Verenigd Koninkrijk of Ierland kan worden aangenomen, kan de Raad deze maatregel overeenkomstig artikel 1 aannemen zonder de deelneming van het Verenigd Koninkrijk of Ierland. In dat geval is artikel 2 van toepassing.

Artikel 4

Na de aanneming van een maatregel door de Raad overeenkomstig deel III, titel V, van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie kunnen het Verenigd Koninkrijk en Ierland de Raad en de Commissie er te allen tijde van in kennis stellen dat zij die maatregel wensen te aanvaarden. In dat geval is de procedure van artikel 331, lid 1, van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie mutatis mutandis van toepassing.

Artikel 4 bis

1. De bepalingen van dit Protocol gelden ten aanzien van het Verenigd Koninkrijk en Ierland ook voor de uit hoofde van deel III, titel V, van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie voorgestelde of vastgestelde maatregelen tot wijziging van een bestaande maatregel waardoor zijn gebonden zijn.

2. In gevallen waarin de Raad, handelend op voorstel van de Commissie, evenwel vaststelt dat de niet-deelneming door het Verenigd Koninkrijk of Ierland aan de gewijzigde versie van een bestaande maatregel de toepassing van deze maatregel onmogelijk maakt voor andere lidstaten of de Unie, kan hij tot het Verenigd Koninkrijk of Ierland een dringend verzoek richten tot het doen van een mededeling uit hoofde van artikel 3 of artikel 4. Voor de toepassing van artikel 3 begint een nieuwe termijn van twee maanden te lopen op het moment dat de Raad een dergelijk besluit heeft genomen.

Indien het Verenigd Koninkrijk of Ierland bij het verstrijken van deze termijn van twee maanden vanaf het besluit van de Raad nog geen mededeling uit hoofde van artikel 3 of artikel 4 heeft gedaan, is de bestaande maatregel niet langer bindend voor en van toepassing op het Verenigd Koninkrijk of Ierland, tenzij de betrokken lidstaat vóór de inwerkingtreding van de wijzigingsmaatregel een mededeling uit hoofde van artikel 4 heeft gedaan. Deze situatie wordt van kracht vanaf de datum van inwerkingtreding van de wijzigingsmaatregel of de datum waarop de termijn van twee maanden verstrijkt, al naargelang welk tijdstip later valt.

Voor de toepassing van dit lid neemt de Raad, na een grondige bespreking van deze aangelegenheid, een besluit met een gekwalificeerde meerderheid van de stemmen van de leden die de lidstaten vertegenwoordigen welke aan de aanneming van de wijzigingsmaatregel deelnemen of hebben deelgenomen. Een gekwalificeerde meerderheid van stemmen in de Raad is de meerderheid in de zin van artikel 238, lid 3, onder a), van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie.

3. De Raad kan met gekwalificeerde meerderheid op een voorstel van de Commissie besluiten dat de eventuele directe financiële gevolgen, die noodzakelijkerwijs en onvermijdelijk voortvloeien uit de beëindiging van de deelname van het Verenigd Koninkrijk of Ierland aan de bestaande maatregel door het Verenigd Koninkrijk of Ierland worden gedragen.

4. Dit artikel laat artikel 4 onverlet.

Artikel 5

Voor een lidstaat die niet gebonden is door een overeenkomstig deel III, titel V, van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie aangenomen maatregel, mag deze maatregel geen andere financiële gevolgen hebben dan de ermee gepaard gaande administratieve kosten voor de instellingen, tenzij de Raad, na raadpleging van het Europees Parlement, met eenparigheid van stemmen van al zijn leden anders besluit.

Artikel 6

Indien het Verenigd Koninkrijk of Ierland in gevallen als bedoeld in dit protocol gebonden is door een door de Raad overeenkomstig deel III, titel V, van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie aangenomen maatregel, zijn de desbetreffende bepalingen van de Verdragen, in verband met die maatregel van toepassing op de staat in kwestie.

Artikel 6 bis

Het Verenigd Koninkrijk en Ierland zullen niet gebonden zijn door de op grond van artikel 16 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie vastgestelde regels die betrekking hebben op de verwerking van persoonsgegevens door de lidstaten bij de uitoefening van activiteiten die binnen het toepassingsgebied van deel III, titel V, hoofdstuk 4 of 5, van genoemd Verdrag vallen, wanneer het Verenigd Koninkrijk en Ierland niet gebonden zijn door de regels van de Unie betreffende de vormen van justitiële samenwerking in strafzaken of van politiële samenwerking in het kader waarvan de op grond van artikel 16 vastgestelde bepalingen moeten worden nageleefd.

Artikel 7

De artikelen 3, 4 en 4 bis laten het Protocol betreffende het Schengenacquis dat is opgenomen in het kader van de Europese Unie onverlet.

Artikel 8

Ierland kan de Raad er schriftelijk van in kennis stellen dat het niet langer onder de bepalingen van dit protocol wenst te vallen. In dat geval zijn de normale Verdragsbepalingen van toepassing op Ierland.

Artikel 9

Wat Ierland betreft, is dit protocol niet van toepassing op artikel 75 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie.

PROTOCOL (Nr. 22)

BETREFFENDE DE POSITIE VAN DENEMARKEN

DE HOGE VERDRAGSLUITENDE PARTIJEN,

HERINNEREND aan het Besluit van de Staatshoofden en Regeringsleiders, in het kader van de Europese Raad bijeen op 12 december 1992 in Edinburgh, betreffende bepaalde problemen die Denemarken met betrekking tot het Verdrag betreffende de Europese Unie aan de orde heeft gesteld,

KENNIS GENOMEN HEBBEND van de positie van Denemarken met betrekking tot het burgerschap, de Economische en Monetaire Unie, het defensiebeleid en justitie en binnenlandse zaken zoals neergelegd in het besluit van Edinburgh,

ZICH BEWUST van het feit dat de handhaving, in het kader van de Verdragen, van een wettelijke regeling die voortvloeit uit het besluit van Edinburgh, de deelneming van Denemarken op belangrijke gebieden van samenwerking van de Unie aanzienlijk zal beperken, en dat het in het belang van de Unie is de integriteit van het acquis op het gebied van vrijheid, veiligheid en recht te waarborgen,

GELEID DOOR DE WENS om die reden een juridisch kader vast te stellen dat Denemarken de mogelijkheid geeft deel te nemen aan de vaststelling van maatregelen die voorgesteld worden uit hoofde van deel III, titel V, van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie, en met waardering voor het voornemen van Denemarken om van die mogelijkheid gebruik te maken wanneer dat volgens zijn grondwettelijke bepalingen mogelijk is,

ER NOTA VAN NEMEND dat Denemarken de overige lidstaten niet zal beletten hun samenwerking verder te versterken met betrekking tot maatregelen die voor Denemarken niet verbindend zijn,

INDACHTIG artikel 3 van het Protocol betreffende het Schengenacquis dat is opgenomen in het kader van de Europese Unie,

HEBBEN OVEREENSTEMMING BEREIKT omtrent de volgende bepalingen, welke aan het Verdrag tot oprichting van de Europese Unie en aan het Verdrag betreffende de Europese Unie worden gehecht:

DEEL I

Artikel 1

Denemarken neemt niet deel aan de aanneming door de Raad van overeenkomstig deel III, titel V, van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie voorgestelde maatregelen. Voor besluiten van de Raad die met eenparigheid van stemmen moeten worden aangenomen, is eenparigheid van de leden van de Raad vereist, met uitzondering van de vertegenwoordiger van de regering van Denemarken.

Voor de toepassing van dit artikel wordt de gekwalificeerde meerderheid bepaald overeenkomstig artikel 238, lid 3, van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie.

Artikel 2

De bepalingen van het derde deel, titel V, van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie, de ingevolge die titel vastgestelde maatregelen, de bepalingen in door de Unie ingevolge die titel gesloten internationale overeenkomsten en de beslissingen van het Hof van Justitie van de Europese Unie ter uitlegging van deze bepalingen of maatregelen of maatregelen die uit hoofde van die titel gewijzigd zijn of kunnen worden, zijn niet bindend voor, noch van toepassing in Denemarken; bedoelde bepalingen, maatregelen en beslissingen laten de bevoegdheden, rechten en verplichtingen van Denemarken onverlet, laten het op Denemarken van toepassing zijnde acquis van de Unie onverlet en maken geen deel uit van het op Denemarken van toepassing zijnde recht van de Unie. Met name de handelingen van de Unie op het gebied van de politiële samenwerking en de justitiële samenwerking in strafzaken die vóór de inwerkingtreding van het Verdrag van Lissabon zijn vastgesteld en die zijn gewijzigd, blijven in ongewijzigde vorm bindend voor en van toepassing op Denemarken.

Artikel 2 bis

Artikel 2 van dit protocol is tevens van toepassing op de op grond van artikel 16 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie vastgestelde regels die betrekking hebben op de verwerking van persoonsgegevens door de lidstaten bij de uitoefening van activiteiten die binnen het toepassingsgebied van deel III, titel V, hoofdstuk 4 of 5, van dat Verdrag vallen.

Artikel 3

Voor Denemarken hebben de in artikel 1 bedoelde maatregelen geen andere financiële gevolgen dan de ermee gepaard gaande administratieve kosten voor de instellingen.

Artikel 4

1. Denemarken beslist binnen een termijn van zes maanden nadat de Raad een maatregel heeft genomen over een voorstel of een initiatief tot uitwerking van het Schengenacquis dat onder dit deel valt, of het deze maatregel in zijn nationale wetgeving zal omzetten. Indien Denemarken daartoe besluit, wordt daarmee een verplichting volgens internationaal recht geschapen tussen Denemarken en de andere lidstaten die door die maatregel gebonden zijn.

2. Indien Denemarken beslist een maatregel van de Raad als bedoeld in lid 1 niet in zijn nationale wetgeving om te zetten, overwegen de lidstaten die door die maatregel gebonden zijn en Denemarken, welke passende maatregelen moeten worden genomen.

DEEL II

Artikel 5

Wat betreft de maatregelen die door de Raad worden aangenomen op het gebied van artikel 26, lid 1, artikel 42 en de artikelen 43 tot en met 46 van het Verdrag betreffende de Europese Unie, neemt Denemarken niet deel aan de uitwerking en de uitvoering van besluiten en acties van de Unie die gevolgen hebben op defensiegebied. Daarom zal Denemarken niet deelnemen aan de aanneming van

die besluiten en acties. Denemarken is niet verplicht bij te dragen aan de financiering van operationele uitgaven in verband met dergelijke maatregelen. Denemarken belet de overige lidstaten niet hun samenwerking op dit gebied verder te ontwikkelen, noch om militaire vermogens ter beschikking van de Unie te stellen.

Voor handelingen van de Raad die met eenparigheid van stemmen moeten worden vastgesteld, is eenparigheid van de leden van de Raad vereist, met uitzondering van de vertegenwoordiger van de Deense regering.

Voor de toepassing van dit artikel wordt de gekwalificeerde meerderheid bepaald overeenkomstig artikel 238, lid 3, van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie.

DEEL III

Artikel 6

De artikelen 1, 2 en 3 zijn niet van toepassing op maatregelen tot bepaling van de derde landen waarvan de onderdanen bij overschrijding van de buitengrenzen van de lidstaten in het bezit moeten zijn van een visum of op maatregelen betreffende een uniform visummodel.

DEEL IV

Artikel 7

Denemarken kan te allen tijde, overeenkomstig zijn grondwettelijke bepalingen, de andere lidstaten mededelen dat het niet langer een beroep wenst te doen op dit protocol in zijn geheel of op gedeelten ervan. In dat geval zal Denemarken alle geldende desbetreffende maatregelen die in het kader van de Europese Unie zijn genomen, volledig toepassen.

Artikel 8

1. Denemarken kan te allen tijde, onverminderd artikel 7, overeenkomstig zijn grondwettelijke bepalingen de andere lidstaten ervan in kennis stellen dat deel I met ingang van de eerste dag van de maand volgend op de kennisgeving, bestaat uit de bepalingen van de bijlage. In dat geval worden de artikelen 5 tot en met 8 dienovereenkomstig hernummerd.

2. Zes maanden nadat de in lid 1 bedoelde kennisgeving van kracht is geworden, worden het volledige Schengenacquis en alle maatregelen die genomen zijn om dat acquis te ontwikkelen, die tot dan ten aanzien van Denemarken verbindend waren als internationaalrechtelijke verplichtingen, voor Denemarken verbindend uit hoofde van het recht van de Unie.

BIJLAGE

Artikel 1

Onder voorbehoud van artikel 3 neemt Denemarken niet deel aan de vaststelling door de Raad van de overeenkomstig deel III, titel V, van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie voorgestelde maatregelen. Voor handelingen van de Raad die met eenparigheid van stemmen moeten worden vastgesteld, is eenparigheid van de leden van de Raad vereist, met uitzondering van de vertegenwoordiger van de Deense regering.

Voor de toepassing van dit artikel wordt de gekwalificeerde meerderheid bepaald overeenkomstig artikel 238, lid 3, van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie.

Artikel 2

Ingevolge artikel 1 en onder voorbehoud van de artikelen 3, 4 en 8 zijn de bepalingen van deel III, titel V, van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie, de overeenkomstig die titel vastgestelde maatregelen, de bepalingen van door de Unie overeenkomstig die titel gesloten internationale overeenkomsten en de beslissingen van het Hof van Justitie van de Europese Unie ter uitlegging van die bepalingen of maatregelen niet verbindend voor, noch van toepassing op Denemarken. Bedoelde bepalingen, maatregelen en beslissingen laten de bevoegdheden, rechten en verplichtingen van Denemarken onverlet. Bedoelde bepalingen, maatregelen en beslissingen laten het acquis communautaire en het acquis van de Unie geheel onverlet en maken geen deel uit van het recht van de Unie, zoals die op Denemarken van toepassing zijn.

Artikel 3

1. Binnen een termijn van drie maanden na de indiening van een voorstel of een initiatief bij de Raad overeenkomstig deel III, titel V, van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie kan Denemarken de voorzitter van de Raad er schriftelijk van in kennis stellen dat het wenst deel te nemen aan de vaststelling en de toepassing van de voorgestelde maatregel, waarna deze staat daartoe gerechtigd is.

2. Indien een maatregel als bedoeld in lid 1 na een redelijke termijn niet met deelneming van Denemarken kan worden vastgesteld, kan de Raad de in lid 1 bedoelde maatregel overeenkomstig artikel 1 vaststellen zonder deelneming van Denemarken. In dat geval is artikel 2 van toepassing.

Artikel 4

Na de vaststelling van een maatregel overeenkomstig deel III, titel V, van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie kan Denemarken de Raad en de Commissie er te allen tijde van in kennis stellen dat het voornemens is die maatregel te aanvaarden. In dat geval is de procedure van artikel 331, lid 1, van dat Verdrag van overeenkomstige toepassing.

Artikel 5

1. De bepalingen van dit Protocol gelden ten aanzien van Denemarken ook voor de uit hoofde van deel III, titel V, van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie voorgestelde of vastgestelde maatregelen tot wijziging van een bestaande maatregel waardoor Denemarken gebonden is.

2. In gevallen waarin de Raad, handelend op voorstel van de Commissie, evenwel vaststelt dat de niet-deelneming door Denemarken aan de gewijzigde versie van een bestaande maatregel de toepassing van deze maatregel onmogelijk maakt voor,andere lidstaten of de Unie kan hij tot Denemarken een dringend verzoek richten tot het doen van een mededeling uit hoofde van artikel 3 of artikel 4. Voor de toepassing van artikel 3 begint een nieuwe periode van twee maanden te lopen op het moment dat de Raad een dergelijk besluit heeft genomen.

Indien Denemarken bij het verstrijken van deze termijn van twee maanden vanaf de vaststelling door de Raad nog geen mededeling uit hoofde van artikel 3 of artikel 4 heeft gedaan, is de bestaande maatregel niet langer bindend voor of van toepassing op Denemarken, tenzij het vóór de inwerkingtreding van de wijzigingsmaatregel een mededeling uit hoofde van artikel 4 heeft gedaan. Deze situatie wordt van kracht vanaf de datum van inwerkingtreding van de wijzigingsmaatregel of de datum waarop de termijn van twee maanden verstrijkt, al naargelang welk tijdstip later valt.

Voor de toepassing van dit lid neemt de Raad, na een grondige bespreking van deze aangelegenheid, een besluit met een gekwalificeerde meerderheid van de stemmen van de leden die de lidstaten vertegenwoordigen welke aan de aanneming van de wijzigingsmaatregel deelnemen of hebben deelgenomen. Een gekwalificeerde meerderheid van stemmen in de Raad is de meerderheid in de zin van artikel 238, lid 3, onder a), van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie.

3. De Raad kan met gekwalificeerde meerderheid op voorstel van de Commissie een besluit vaststellen waarbij bepaald wordt dat de eventuele directe financiële gevolgen die noodzakelijkerwijs en onvermijdelijk voortvloeien uit de beëindiging van de deelname van Denemarken aan de bestaande maatregel door Denemarken zullen worden gedragen.

4. Dit artikel laat artikel 4 onverlet.

Artikel 6

1. De in artikel 4 bedoelde kennisgeving vindt uiterlijk zes maanden na de definitieve vaststelling van een maatregel plaats, indien die maatregel een uitwerking van het Schengenacquis inhoudt.

Indien Denemarken aangaande die maatregelen de in de artikelen 3 en 4 bedoelde kennisgeving nalaat, overwegen de lidstaten die door die maatregelen gebonden zijn en Denemarken welke passende stappen moeten worden ondernomen.

2. Een kennisgeving overeenkomstig artikel 3 met betrekking tot maatregelen die een ontwikkeling van het Schengenacquis inhouden, wordt onherroepelijk geacht een kennisgeving overeenkomstig artikel 3 te zijn ten aanzien van elk ander voorstel of initiatief dat een uitwerking van die maatregel inhoudt, voor zover dat voorstel of initiatief een ontwikkeling van het Schengenacquis inhouden.

Artikel 7

Denemarken zal niet gebonden zijn door de op de op grond van artikel 16 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie vastgestelde regels die betrekking hebben op de verwerking van persoonsgegevens door de lidstaten bij de uitoefening van activiteiten die binnen het toepassingsgebied van deel III, titel V, hoofdstuk 4 of 5, van dat Verdrag vallen, wanneer Denemarken niet gebonden is door de regels van de Unie betreffende de vormen van justitiële samenwerking in strafzaken of van politiële samenwerking in het kader waarvan de op grond van artikel 16 vastgestelde bepalingen moeten worden nageleefd.

Artikel 8

Indien Denemarken, in gevallen als bedoeld in dit deel, gebonden is door een door de Raad overeenkomstig deel III, titel V, van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie vastgestelde maatregel, zijn de desbetreffende bepalingen van de Verdragen van toepassing op Denemarken wat betreft die maatregel.

Artikel 9

Indien Denemarken niet gebonden is door een overeenkomstig deel III, titel V, van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie vastgestelde maatregel, mag deze maatregel voor Denemarken geen andere financiële gevolgen hebben dan de ermee gepaard gaande administratieve kosten voor de instellingen, tenzij de Raad met eenparigheid van stemmen van al haar leden anders besluit, na raadpleging van het Europees Parlement.

PROTOCOL (Nr. 23)

BETREFFENDE DE BUITENLANDSE BETREKKINGEN VAN DE LIDSTATEN IN VERBAND MET DE OVERSCHRIJDING VAN DE BUITENGRENZEN

DE HOGE VERDRAGSLUITENDE PARTIJEN,

IN AANMERKING NEMEND dat de lidstaten doeltreffende controles aan hun buitengrenzen moeten kunnen garanderen, waar nodig in samenwerking met derde landen,

HEBBEN OVEREENSTEMMING BEREIKT OMTRENT de volgende bepalingen, welke aan het Verdrag betreffende de Europese Unie en het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie worden gehecht:

De bepalingen betreffende de maatregelen inzake de overschrijding van de buitengrenzen in artikel 77, lid 2, onder b), van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie laten de bevoegdheid van de lidstaten om met derde landen over overeenkomsten te onderhandelen of overeenkomsten te sluiten onverlet, mits daarbij het recht van de Unie en andere internationale overeenkomsten terzake worden geëerbiedigd.

PROTOCOL (Nr. 24)

INZAKE ASIEL VOOR ONDERDANEN VAN LIDSTATEN VAN DE EUROPESE UNIE

DE HOGE VERDRAGSLUITENDE PARTIJEN,

OVERWEGENDE dat de Unie, overeenkomstig artikel 6, lid 1, van het Verdrag betreffende de Europese Unie de in het Handvest van de grondrechten vervatte rechten, vrijheden en beginselen erkent;

OVERWEGENDE dat, overeenkomstig artikel 6, lid 3, van het Verdrag betreffende de Europese Unie, de grondrechten, zoals zij worden gewaarborgd door het Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden, als algemene beginselen deel uitmaken van het recht van de Unie;

OVERWEGENDE dat het Hof van Justitie van de Europese Unie bevoegd is om te waarborgen dat de Unie de wet naleeft bij de uitlegging en toepassing van artikel 6, leden 1 en 3, van het Verdrag betreffende de Europese Unie,

OVERWEGENDE dat krachtens artikel 49 van het Verdrag betreffende de Europese Unie elke Europese staat die verzoekt lid te worden van de Unie, de in artikel 2, van het Verdrag betreffende de Europese Unie genoemde waarden dient te eerbiedigen,

IN AANMERKING NEMEND dat bij artikel 7 van het Verdrag betreffende de Europese Unie een regeling wordt ingesteld voor de schorsing van bepaalde rechten in geval van een ernstige en voortdurende schending van die waarden door een lidstaat,

ERAAN HERINNEREND dat iedere onderdaan van een lidstaat, als burger van de Unie, een bijzondere status en bescherming geniet die door de lidstaten wordt gegarandeerd in overeenstemming met de bepalingen in het tweede deel van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie,

IN AANMERKING NEMEND dat bij de Verdragen een ruimte zonder binnengrenzen tot stand wordt gebracht en aan iedere burger van de Unie het recht wordt verleend op vrij verkeer en verblijf op het grondgebied van de lidstaten,

GELEID DOOR DE WENS te voorkomen dat het recht op asiel wordt aangewend voor andere doeleinden dan die waarvoor het bedoeld is,

OVERWEGENDE dat in dit protocol de uiteindelijke doelstellingen van het Verdrag van Genève van 28 juli 1951 betreffende de status van vluchtelingen worden geëerbiedigd,

HEBBEN OVEREENSTEMMING BEREIKT omtrent de volgende bepalingen, welke aan het Verdrag betreffende de Europese Unie en aan het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie worden gehecht:

Enig artikel

Het niveau van bescherming van de fundamentele rechten en vrijheden in de lidstaten van de Europese Unie in aanmerking nemend, beschouwen de lidstaten elkaar als veilige landen van oorsprong voor alle juridische en praktische doeleinden in verband met asielzaken. Dienovereenkomstig kan een asielaanvraag van een onderdaan van een lidstaat door een andere lidstaat uitsluitend in aanmerking worden genomen of ontvankelijk worden verklaard in de volgende gevallen:

a) indien de lidstaat waarvan de aanvrager onderdaan is na de inwerkingtreding van het Verdrag van Amsterdam maatregelen neemt met gebruikmaking van de bepalingen van artikel 15 van het Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden, waarbij op zijn grondgebied wordt afgeweken van zijn verplichtingen uit hoofde van dat Verdrag;

b) indien de in artikel 7, lid 1, van het Verdrag betreffende de Europese Unie bedoelde procedure op gang is gebracht en totdat de Raad, of in voorkomend geval de Europese Raad hieromtrent een besluit heeft genomen ten aanzien van de lidstaat waarvan de aanvrager onderdaan is;

c) indien de Raad overeenkomstig artikel 7, lid 1, van het Verdrag betreffende de Europese Unie een besluit heeft vastgesteld ten aanzien van de lidstaat waarvan de aanvrager onderdaan is of indien de Europese Raad overeenkomstig artikel 7, lid 2, van dat Verdrag een besluit heeft vastgesteld ten aanzien van de lidstaat waarvan de aanvrager onderdaan is;

d) indien een lidstaat hiertoe eenzijdig besluit in verband met de aanvraag van een onderdaan van een andere lidstaat; in dat geval wordt de Raad onverwijld op de hoogte gesteld; de aanvraag wordt behandeld op basis van het vermoeden dat zij duidelijk ongegrond is zonder op enigerlei wijze, in welk geval dan ook, van invloed te zijn op de beslissingsbevoegdheid van de lidstaat.

PROTOCOL (Nr. 25)

BETREFFENDE DE UITOEFENING VAN DE GEDEELDE BEVOEGDHEDEN

DE HOGE VERDRAGSLUITENDE PARTIJEN

HEBBEN OVEREENSTEMMING BEREIKT over de volgende bepalingen, welke aan het Verdrag betreffende de Europese Unie en aan het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie worden gehecht:

Enig artikel

Wanneer de Unie overeenkomstig artikel 2, lid 2, van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie inzake gedeelde bevoegdheden op een bepaald gebied optreedt, heeft deze uitoefening van bevoegdheden enkel betrekking op de door de betrokken handeling van de Unie geregelde materie en niet op het gehele gebied.

PROTOCOL (Nr. 26)

BETREFFENDE DE DIENSTEN VAN ALGEMEEN BELANG

DE HOGE VERDRAGSLUITENDE PARTIJEN,

WENSEND het belang van diensten van algemeen belang te benadrukken;

HEBBEN OVEREENSTEMMING BEREIKT over de volgende interpretatieve bepalingen, welke aan het Verdrag betreffende de Europese Unie en aan het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie worden gehecht:

Artikel 1

De gedeelde waarden van de Unie met betrekking tot diensten van algemeen economisch belang in de zin van artikel 14 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie omvatten met name:

— de essentiële rol en de ruime discretionaire bevoegdheid van de nationale, regionale en lokale autoriteiten om diensten van algemeen economisch belang te verrichten, te doen verrichten en te organiseren op een manier die zoveel mogelijk in overeenstemming is met de behoeften van de gebruikers;

— de diversiteit tussen verschillende diensten van algemeen economisch belang en de verschillen in de behoeften en voorkeuren van de gebruikers die kunnen voortvloeien uit verschillende geografische, sociale of culturele omstandigheden;

— een hoog niveau van kwaliteit, veiligheid en betaalbaarheid, gelijke behandeling en de bevordering van de algemene toegang en van de rechten van de gebruiker.

Artikel 2

De bepalingen van de Verdragen doen op generlei wijze afbreuk aan de bevoegdheid van de lidstaten om niet-economische diensten van algemeen belang te verrichten, te doen verrichten en te organiseren.

PROTOCOL (Nr. 27)

BETREFFENDE DE INTERNE MARKT EN DE MEDEDINGING

DE HOGE VERDRAGSLUITENDE PARTIJEN,

OVERWEGENDE dat de interne markt als omschreven in artikel 3 van het Verdrag betreffende de Europese Unie een regime omvat dat verzekert dat de mededinging niet wordt vervalst,

ZIJN OVEREENGEKOMEN dat

de Unie, met het oog daarop, indien nodig, maatregelen neemt overeenkomstig de bepalingen van de Verdragen, waaronder artikel 352 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie.

Dit protocol wordt gehecht aan het Verdrag betreffende de Europese Unie en aan het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie.

PROTOCOL (Nr. 28)

BETREFFENDE ECONOMISCHE, SOCIALE EN TERRITORIALE SAMENHANG

DE HOGE VERDRAGSLUITENDE PARTIJEN,

ERAAN HERINNEREND dat artikel 3 van het Verdrag betreffende de Europese Unie als een van de doelstellingen de bevordering van de economische, sociale en territoriale samenhang en van de solidariteit tussen de lidstaten omvat en dat in artikel 4, lid 2, onder c), van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie die samenhang als onderdeel van de gebieden van gedeelde bevoegdheid van de Unie wordt vermeld,

ERAAN HERINNEREND dat het geheel van de bepalingen van het derde deel, titel XVIII, inzake de economische, sociale en territoriale samenhang de rechtsgrondslag vormt voor de consolidatie en de verdere ontwikkeling van het optreden van de Unie op het gebied van de economische, sociale en territoriale samenhang, met inbegrip van de mogelijkheid om een nieuw fonds op te richten,

ERAAN HERINNEREND dat de bepalingen van artikel 177 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie voorzien in de oprichting van een Cohesiefonds,

CONSTATEREND dat de Europese Investeringsbank (EIB) ten behoeve van de armere regio's aanzienlijke en in omvang toenemende leningen verstrekt,

GEZIEN de wens om de voorwaarden voor de toewijzing van middelen uit de structuurfondsen flexibeler te maken,

GEZIEN de wens om de niveaus van de deelneming van de Unie aan programma's en projecten in bepaalde landen te differentiëren,

GELET op het voorstel om in het stelsel van eigen middelen meer rekening te houden met de relatieve welvaart van de lidstaten,

BEVESTIGEN dat de bevordering van de economische, sociale en territoriale samenhang van vitaal belang is voor de volledige ontwikkeling en een duurzaam welslagen van de Unie;

BEVESTIGEN hun overtuiging dat de structuurfondsen een voorname rol moeten blijven spelen bij de verwezenlijking van de doelstellingen van de Unie op het gebied van de samenhang;

BEVESTIGEN hun overtuiging dat de EIB het grootste deel van haar middelen moet blijven besteden aan de bevordering van de economische, sociale en territoriale samenhang, en verklaren zich bereid de kapitaalbehoeften van de EIB opnieuw te bezien zodra zulks voor dat doel vereist is;

KOMEN OVEREEN dat het financiële bijdragen van de Unie zal verlenen voor projecten op het gebied van milieu en trans-Europese netwerken in lidstaten met een BNP per capita van minder dan 90% van het gemiddelde van de Unie, die een programma hebben dat leidt tot het voldoen aan de voorwaarden van economische convergentie omschreven in artikel 126 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie;

GEVEN HUN VOORNEMEN TE KENNEN een grotere flexibiliteit mogelijk te maken bij de toewijzing van middelen uit de structuurfondsen voor specifieke behoeften die niet vallen onder de huidige verordeningen betreffende de structuurfondsen;

VERKLAREN zich bereid de niveaus van de deelneming van de Unie in het kader van programma's en projecten van de structuurfondsen te differentiëren om excessieve stijgingen van de begrotingsuitgaven in de minder welvarende lidstaten te voorkomen;

ERKENNEN de noodzaak van nabij toe te zien op de vooruitgang bij de verwezenlijking van de economische, sociale en territoriale samenhang en verklaren zich bereid alle nodige maatregelen dienaangaande te bestuderen;

GEVEN HET VOORNEMEN te kennen meer rekening te houden met het vermogen van de individuele lidstaten om aan het stelsel van eigen middelen bij te dragen en de middelen te bestuderen om voor de minder welvarende lidstaten de regressieve elementen die in het huidige stelsel van eigen middelen bestaan bij te stellen;

KOMEN OVEREEN dit protocol aan het Verdrag betreffende de Europese Unie en het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie te hechten.

PROTOCOL (Nr. 29)

BETREFFENDE HET OPENBARE-OMROEPSTELSEL IN DE LIDSTATEN

DE HOGE VERDRAGSLUITENDE PARTIJEN,

VAN OORDEEL dat het openbare-omroepstelsel in de lidstaten rechtstreeks verband houdt met de democratische, sociale en culturele behoeften van iedere samenleving en met de noodzaak pluralisme in de media te behouden,

HEBBEN OVEREENSTEMMING bereikt over de volgende interpretatieve bepalingen, welke aan het Verdrag betreffende de Europese Unie en het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie worden gehecht:

De bepalingen van de Verdragen doen geen afbreuk aan de bevoegdheid van de lidstaten om te voorzien in de financiering van de openbare omroep, voor zover deze financiering wordt verleend aan omroeporganisaties voor het vervullen van de publieke opdracht zoals toegekend, bepaald en georganiseerd door iedere lidstaat, en voor zover deze financiering de voorwaarden inzake het handelsverkeer en de mededingingsvoorwaarden in de Unie niet zodanig verandert dat het gemeenschappelijk belang zou worden geschaad, waarbij rekening wordt gehouden met de verwezenlijking van de opdracht van deze openbare dienst.

PROTOCOL (Nr. 30)

BETREFFENDE DE TOEPASSING VAN HET HANDVEST VAN DE GRONDRECHTEN VAN DE EUROPESE UNIE OP POLEN EN HET VERENIGD KONINKRIJK

DE HOGE VERDRAGSLUITENDE PARTIJEN,

OVERWEGENDE dat de Unie in artikel 6 van het Verdrag betreffende de Europese Unie de in het Handvest van de grondrechten van de Unie vervatte rechten, vrijheden en beginselen erkent;

OVERWEGENDE dat het Handvest moet worden toegepast in strikte overeenstemming met de bepalingen van voornoemd artikel 6 en titel VII van het Handvest zelf;

OVERWEGENDE dat het voornoemd artikel 6 vereist dat het Handvest door de rechterlijke instanties van Polen en het Verenigd Koninkrijk wordt toegepast en uitgelegd in strikte overeenstemming met de in dat artikel bedoelde toelichtingen;

OVERWEGENDE dat het Handvest zowel in rechten als in beginselen voorziet;

OVERWEGENDE dat het Handvest zowel bepalingen van civiele als van politieke aard bevat alsmede bepalingen van economische en sociale aard;

OVERWEGENDE dat het Handvest de in de Unie erkende rechten, vrijheden en beginselen herbevestigt en deze rechten zichtbaarder worden gemaakt, maar dat het Handvest geen nieuwe rechten of beginselen schept;

HERINNEREND aan de verplichtingen van Polen en het Verenigd Koninkrijk uit hoofde van het Verdrag betreffende de Europese Unie, het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie en het recht van de Unie in het algemeen;

NOTA NEMEND van de wens van Polen en het Verenigd Koninkrijk dat meer duidelijkheid wordt gebracht in bepaalde aspecten van de toepassing van het Handvest;

Derhalve WENSEND de toepassing van het Handvest met betrekking tot de wetten en bestuursrechtelijke handelingen van Polen en het Verenigd Koninkrijk te verduidelijken evenals de wijze waarop rechtzoekenden zich in rechte op dit Handvest kunnen beroepen in Polen en in het Verenigd Koninkrijk;

OPNIEUW BEVESTIGEND dat verwijzingen in dit protocol naar de werking van specifieke bepalingen van het Handvest de werking van andere bepalingen van het Handvest strikt onverlet laten;

OPNIEUW BEVESTIGEND dat dit protocol de toepassing van het Handvest op andere lidstaten onverlet laat;

OPNIEUW BEVESTIGEND dat dit protocol andere verplichtingen van Polen en het Verenigd Koninkrijk uit hoofde van het Verdrag betreffende de Europese Unie, het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie en het recht van de Unie in het algemeen onverlet laat;

HEBBEN OVEREENSTEMMING BEREIKT omtrent de volgende bepalingen, welke aan het Verdrag betreffende de Europese Unie en het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie worden gehecht:

Artikel 1

1. Het Handvest verleent het Hof van Justitie van de Europese Unie noch enige rechterlijke instantie van Polen of het Verenigd Koninkrijk de bevoegdheid te bepalen dat de wetten, regelgeving of administratieve bepalingen, praktijken of maatregelen van Polen of het Verenigd Koninkrijk in strijd zijn met de grondrechten, vrijheden en beginselen die in het Handvest zijn herbevestigd.

2. Met name, en om twijfel te voorkomen, voorziet titel IV van het Handvest niet in in rechte inroepbare rechten die op Polen of het Verenigd Koninkrijk van toepassing zijn, behalve voor zover de wetgeving van Polen of het Verenigd Koninkrijk in dergelijke rechten voorziet.

Artikel 2

Voor zover een bepaling van het Handvest verwijst naar de nationale wetgevingen en praktijken, is zij in Polen en het Verenigd Koninkrijk alleen van toepassing voor zover de daarin vervatte rechten of beginselen erkend zijn in het recht of de praktijken van Polen en het Verenigd Koninkrijk.

PROTOCOL (Nr. 31)

BETREFFENDE DE INVOER IN DE EUROPESE UNIE VAN IN DE NEDERLANDSE ANTILLEN GERAFFINEERDE AARDOLIEPRODUCTEN

DE HOGE VERDRAGSLUITENDE PARTIJEN,

VERLANGENDE nadere bijzonderheden vast te stellen over de regeling van het handelsverkeer, toepasselijk op de invoer in de Europese Unie van in de Nederlandse Antillen geraffineerde aardolieproducten,

HEBBEN OVEREENSTEMMING BEREIKT OMTRENT de volgende bepalingen, welke aan het Verdrag betreffende de Europese Unie en aan het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie worden gehecht:

Artikel 1

Dit protocol is van toepassing op aardolieproducten die vallen onder de posten 27.10, 27.11, 27.12 ex 27.13 (paraffine, was uit aardoliën of uit leisteenoliën, paraffineachtige residuen) en 27.14 van de Naamlijst van Brussel en die worden ingevoerd voor verbruik in de lidstaten.

Artikel 2

De lidstaten verbinden zich aan in de Nederlandse Antillen geraffineerde aardolieproducten, overeenkomstig dit protocol, de tariefvoordelen toe te kennen die voortvloeien uit de associatie van dit land met de Unie. De bepalingen van dit protocol gelden ongeacht de regels inzake oorsprong welke door de lidstaten worden toegepast.

Artikel 3

1. Wanneer de Commissie op verzoek van een lidstaat of op eigen initiatief vaststelt dat de invoer in de Unie volgens artikel 2 van in de Nederlandse Antillen geraffineerde aardolieproducten werkelijke moeilijkheden op de markt van een of meer lidstaten teweegbrengt, besluit zij dat voor deze invoer door de betrokken lidstaten douanerechten zullen worden ingesteld, verhoogd of weder toegepast, voor zover en voor zo lang als nodig is om aan deze situatie het hoofd te bieden. De aldus ingestelde, verhoogde of weder toegepaste douanerechten mogen niet hoger zijn dan de douanerechten die tegenover derde landen voor dezelfde producten van toepassing zijn.

2. De bepalingen van het voorgaande lid kunnen in ieder geval worden toegepast wanneer de invoer in de Unie van in de Nederlandse Antillen geraffineerde aardolieproducten twee miljoen ton per jaar bereikt.

3. De door de Commissie krachtens de voorgaande leden gegeven besluiten met inbegrip van die welke strekken tot het afwijzen van een verzoek van een lidstaat, worden ter kennis van de Raad gebracht. Deze kan ze op verzoek van elke lidstaat in behandeling nemen en kan op elk ogenblik besluiten ze te wijzigen of in te trekken.

Artikel 4

1. Indien een lidstaat oordeelt dat invoer van in de Nederlandse Antillen geraffineerde aardolieproducten welke rechtstreeks of via een andere lidstaat overeenkomstig artikel 2 plaatsvindt, werkelijke moeilijkheden op zijn markt veroorzaakt en dat onmiddellijk optreden noodzakelijk is om daaraan het hoofd te bieden, mag hij op eigen initiatief besluiten, op deze invoer douanerechten toe te passen die niet hoger zijn dan de douanerechten die tegenover derde landen voor dezelfde producten van toepassing zijn. Hij brengt dit besluit ter kennis van de Commissie, die binnen één maand beslist of de door deze staat getroffen maatregelen mogen worden gehandhaafd, dan wel dienen te worden gewijzigd of opgeheven. Artikel 3, lid 3, is op dit besluit van de Commissie van toepassing.

2. Wanneer de invoer van in de Nederlandse Antillen geraffineerde aardolieproducten welke rechtstreeks of via een andere lidstaat overeenkomstig artikel 2 plaatsvindt in één of meer lidstaten van de Europese Unie gedurende één kalenderjaar de in de bijlage van dit protocol vastgestelde hoeveelheden overschrijdt, worden de eventueel krachtens lid 1 door deze lidstaat of lidstaten getroffen maatregelen voor het lopende kalenderjaar rechtmatig geacht: na zich ervan te hebben overtuigd dat de vastgestelde hoeveelheid is bereikt, neemt de Commissie nota van de getroffen maatregelen. In dit geval zien de andere lidstaten ervan of zich tot de Raad te wenden.

Artikel 5

Indien de Unie besluit kwantitatieve beperkingen toe te passen op de invoer van aardolieproducten, ongeacht de herkomst daarvan, mogen deze ook worden toegepast op de invoer van die producten uit de Nederlandse Antillen. In dat geval wordt aan de Nederlandse Antillen een voorkeursbehandeling ten opzichte van derde landen gewaarborgd.

Artikel 6

1. De bepalingen van de artikelen 2 tot en met 5 worden door de Raad, met eenparigheid van stemmen na raadpleging van het Europees Parlement en van de Commissie herzien bij de aanvaarding van een gemeenschappelijke definitie van de oorsprong voor aardolieproducten afkomstig uit derde en geassocieerde landen, bij het nemen van besluiten in het kader van een gemeenschappelijke handelspolitiek voor de betrokken producten, of bij de opstelling van een gemeenschappelijk energiebeleid.

2. Bij deze herziening dienen evenwel in ieder geval voor de Nederlandse Antillen in een passende vorm gelijkwaardige voordelen voor een hoeveelheid van ten minste 2,5 miljoen ton aardolieproducten te worden gehandhaafd.

3. De verplichtingen van de Unie betreffen de in lid 2 genoemde gelijkwaardige voordelen kunnen zo nodig over de landen verdeeld worden, waarbij met de in de bijlage van dit protocol vermelde hoeveelheden rekening wordt gehouden.

Artikel 7

In verband met de uitvoering van dit protocol dient de Commissie het verloop van de invoer van in de Nederlandse Antillen geraffineerde aardolieproducten in de lidstaten te volgen. Deze brengen alle daartoe dienstige gegevens volgens de door de Commissie aanbevolen administratieve voorschriften te harer kennis; zij zorgt voor de verspreiding daarvan.

BIJLAGE BIJ HET PROTOCOL

Voor de toepassing van artikel 4, lid 2, van het protocol betreffende de invoer in de Europese Unie van in de Nederlandse Antillen geraffineerde aardolieproducten hebben de Hoge Overeenkomstsluitende Partijen besloten dat de hoeveelheid van twee miljoen ton Antilliaanse aardolieproducten als volgt over de lidstaten wordt verdeeld:

Duitsland	625 000 ton
Belgisch-Luxemburgse Economische Unie	200 000 ton
Frankrijk	75 000 ton
Italië	100 000 ton
Nederland	1 000 000 ton

PROTOCOL (Nr. 32)

BETREFFENDE DE VERWERVING VAN ONROERENDE GOEDEREN IN DENEMARKEN

DE HOGE VERDRAGSLUITENDE PARTIJEN,

GELEID DOOR DE WENS bepaalde bijzondere problemen te regelen die betrekking hebben op Denemarken,

HEBBEN OVEREENSTEMMING BEREIKT OMTRENT de volgende bepalingen, welke aan het Verdrag betreffende de Europese Unie en aan het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie worden gehecht:

Niettegenstaande de bepalingen van de Verdragen mag Denemarken zijn huidige wetgeving inzake de verwerving van tweede woningen handhaven.

PROTOCOL (Nr. 33)

AD ARTIKEL 157 VAN HET VERDRAG BETREFFENDE DE WERKING VAN DE EUROPESE UNIE

DE HOGE VERDRAGSLUITENDE PARTIJEN,

HEBBEN OVEREENSTEMMING BEREIKT OMTRENT de volgende bepalingen, welke aan het Verdrag betreffende de Europese Unie en aan het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie worden gehecht:

Voor de toepassing van artikel 157 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie worden uitkeringen uit hoofde van een ondernemings- of sectorale regeling inzake sociale zekerheid niet als beloning beschouwd indien en voor zover zij kunnen worden toegerekend aan tijdvakken van arbeid vóór 17 mei 1990, behalve in het geval van werknemers of hun rechtverkrijgenden die vóór die datum een rechtsvordering of een naar geldend nationaal recht daarmee gelijk te stellen vordering hebben ingesteld.

PROTOCOL (Nr. 34)

BETREFFENDE DE BIJZONDERE REGELING VAN TOEPASSING OP GROENLAND

Enig artikel

1. De behandeling bij invoer in de Unie van onder de gemeenschappelijke ordening der markten in de sector visserijproducten vallende producten van oorsprong uit Groenland, geschiedt, met inachtneming van de mechanismen van de gemeenschappelijke ordening der markten, met vrijstelling van douanerechten en heffingen van gelijke werking, indien de mogelijkheden van toegang tot de Groenlandse visserijzones die voor de Unie zijn geopend krachtens een overeenkomst tussen de Unie en de voor Groenland bevoegde autoriteit bevredigend zijn voor de Unie.

2. Maatregelen betreffende de invoerregeling voor genoemde producten, met inbegrip van de bepalingen inzake de aanneming van die maatregelen, worden getroffen volgens de procedure van artikel 43 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie.

PROTOCOL (Nr. 35)

BETREFFENDE ARTIKEL 40.3.3 VAN DE GRONDWET VAN IERLAND

DE HOGE VERDRAGSLUITENDE PARTIJEN,

HEBBEN OVEREENSTEMMING BEREIKT OMTRENT de volgende bepalingen, welke aan het Verdrag betreffende de Europese Unie en aan het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie worden gehecht:

Geen enkele bepaling van de Verdragen, van het Verdrag tot oprichting van de Europese Gemeenschap voor Atoomenergie of van de Verdragen en akten tot wijziging of aanvulling van deze Verdragen doet afbreuk aan de toepassing in Ierland van artikel 40.3.3 van de grondwet van Ierland.

PROTOCOL (Nr. 36)

BETREFFENDE DE OVERGANGSBEPALINGEN

DE HOGE VERDRAGSLUITENDE PARTIJEN,

OVERWEGENDE dat voor de overgang van, enerzijds, de institutionele bepalingen van de verdragen die van toepassing zijn tot de inwerkingtreding van het Verdrag van Lissabon naar, anderzijds, de bepalingen van bedoeld verdrag, overgangsbepalingen moeten worden vastgesteld,

HEBBEN OVEREENSTEMMING BEREIKT omtrent de volgende bepalingen, welke aan het Verdrag betreffende de Europese Unie, het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie en het Verdrag tot oprichting van de Europese Gemeenschap voor Atoomenergie worden gehecht:

Artikel 1

In dit protocol wordt onder „de Verdragen” verstaan het Verdrag betreffende de Europese Unie, het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie en het Verdrag tot oprichting van de Europese Gemeenschap voor Atoomenergie:

TITEL I

BEPALINGEN INZAKE HET EUROPEES PARLEMENT

Artikel 2

1. Voor de resterende duur van de zittingsperiode 2009-2014 vanaf de datum van inwerkingtreding van dit artikel, en in afwijking van de artikelen 189, tweede alinea, en 190, lid 2, van het Verdrag tot oprichting van de Europese Gemeenschap en van de artikelen 107, tweede alinea, en 108, lid 2, van het Verdrag tot oprichting van de Europese Gemeenschap voor Atoomenergie, die van kracht waren ten tijde van de verkiezingen voor het Europees Parlement van juni 2009, en in afwijking van het aantal zetels waarin is voorzien in artikel 14, lid 2, eerste alinea, van het Verdrag betreffende de Europese Unie, worden de volgende 18 zetels toegevoegd aan de huidige 736 zetels, waardoor het totaal aantal leden van het Europees Parlement tijdelijk op 754 wordt gebracht tot het einde van de zittingsperiode 2009-2014:

Bulgarije	1	Nederland	1
Spanje	4	Oostenrijk	2
Frankrijk	2	Polen	1
Italië	1	Slovenië	1
Letland	1	Zweden	2
Malta	1	Verenigd Koninkrijk	1

2. In afwijking van artikel 14, lid 3, van het Verdrag betreffende de Europese Unie, dragen de betrokken lidstaten de personen voor die de in lid 1 bedoelde extra zetels zullen bezetten, overeenkomstig het recht van de betrokken lidstaten en op voorwaarde dat deze personen in rechtstreekse algemene verkiezingen zijn verkozen:

a) in een ad hoc georganiseerde rechtstreekse algemene verkiezing in de betrokken lidstaat, overeenkomstig de toepasselijke bepalingen voor de verkiezingen voor het Europees Parlement;

b) als resultaat van de verkiezingen voor het Europees Parlement van 4 tot en met 7 juni 2009; of

c) door voordracht, door het nationaal parlement van de betrokken lidstaat uit zijn midden, van het vereiste aantal leden, volgens de door elk van die lidstaten vastgestelde procedure.

3. Tijdig vóór de verkiezingen voor het Europees Parlement van 2014 stelt de Europese Raad, overeenkomstig artikel 14, lid 2, tweede alinea, van het Verdrag betreffende de Europese Unie, een besluit inzake de samenstelling van het Europees Parlement vast.

TITEL II

BEPALINGEN INZAKE DE GEKWALIFICEERDE MEERDERHEID

Artikel 3

1. Overeenkomstig artikel 16, lid 4, van het Verdrag betreffende de Europese Unie worden de bepalingen van dat lid en van artikel 238, lid 2, van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie inzake de bepaling van de gekwalificeerde meerderheid van stemmen in de Europese Raad en de Raad van kracht op 1 november 2014.

2. Wanneer, tussen 1 november 2014 en 31 maart 2017, een besluit moet worden genomen met gekwalificeerde meerderheid van stemmen, kan een lid van de Raad verzoeken dat het besluit wordt genomen met de in lid 3 omschreven gekwalificeerde meerderheid. In dat geval zijn de leden 3 en 4 van toepassing.

3. Tot en met 31 oktober 2014 zijn de volgende bepalingen van kracht, onverminderd artikel 235, lid 1, tweede alinea, van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie:

Voor de besluiten van de Europese Raad en de Raad waarvoor een gekwalificeerde meerderheid van stemmen vereist is, worden de stemmen van de leden als volgt gewogen:

België	12	Luxemburg	4
Bulgarije	10	Hongarije	12
Tsjechië	12	Malta	3
Denemarken	7	Nederland	13
Duitsland	29	Oostenrijk	10
Estland	4	Polen	27
Ierland	12	Portugal	12
Spanje	27	Roemenië	14
Frankrijk	29	Slovenië	4
Griekenland	7	Slowakije	7
Italië	29	Finland	7
Cyprus	4	Zweden	10
Letland	4	Verenigd Koninkrijk	29
Litouwen	7		

De besluiten komen tot stand wanneer zij ten minste 255 stemmen hebben verkregen en de meerderheid van de leden voorstemt, indien zij krachtens de Verdragen op voorstel van de Commissie moeten worden genomen. In de overige gevallen komen de besluiten tot stand wanneer zij ten minste 255 stemmen hebben verkregen en ten minste twee derde van de leden voorstemmen.

Een lid van de Europese Raad of van de Raad kan verlangen dat, in de gevallen waarin de Europese Raad of de Raad met gekwalificeerde meerderheid van stemmen een handeling vaststelt, wordt nagegaan of de lidstaten welke die gekwalificeerde meerderheid vormen ten minste 62 % van de bevolking van de Unie vertegenwoordigen. Indien blijkt dat niet aan deze voorwaarde is voldaan, is de handeling niet vastgesteld.

4. Tot en met 31 oktober 2014 geldt, in gevallen waarin overeenkomstig de Verdragen niet alle leden van de Raad aan de stemming deelnemen, namelijk in de gevallen waarin verwezen wordt naar de gekwalificeerde meerderheid omschreven in artikel 238, lid 3, van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie, de gekwalificeerde meerderheid van stemmen als het overeenkomstige aandeel van gewogen stemmen en het overeenkomstige aandeel van het aantal leden van de Raad alsmede, in voorkomend geval, hetzelfde percentage van de bevolking van de betrokken lidstaten, als vastgesteld in lid 3 van dit artikel.

TITEL III

BEPALINGEN INZAKE DE RAADSFORMATIES

Artikel 4

Tot aan de inwerkingtreding van het in artikel 16, lid 6, eerste alinea, van het Verdrag betreffende de Europese Unie bedoelde besluit kan de Raad bijeenkomen in de in de tweede en derde alinea van dat lid genoemde formaties en in de formaties voorkomende op een lijst die de Raad Algemene Zaken bij besluit vaststelt met gewone meerderheid van stemmen.

TITEL IV

BEPALINGEN INZAKE DE COMMISSIE, MET INBEGRIP VAN DE HOGE VERTEGENWOORDIGER VAN DE UNIE VOOR BUITENLANDSE ZAKEN EN VEILIGHEIDSBELEID

Artikel 5

De leden van de Commissie die op de datum van inwerkingtreding van het Verdrag van Lissabon in functie zijn, blijven in functie tot het eind van hun ambtstermijn. Op de dag waarop de hoge vertegenwoordiger van de Unie voor buitenlandse zaken en veiligheidsbeleid wordt benoemd, eindigt evenwel de ambtstermijn van het lid dat dezelfde nationaliteit heeft als de hoge vertegenwoordiger.

TITEL V

BEPALINGEN INZAKE DE SECRETARIS-GENERAAL VAN DE RAAD, HOGE VERTEGENWOORDIGER VOOR HET GEMEENSCHAPPELIJK BUITENLANDS EN VEILIGHEIDSBELEID, EN DE PLAATSVERVANGEND SECRETARIS-GENERAAL VAN DE RAAD

Artikel 6

De ambtstermijnen van de secretaris-generaal van de Raad, hoge vertegenwoordiger voor het gemeenschappelijk buitenlands en veiligheidsbeleid, en de plaatsvervangend secretaris-generaal van de Raad eindigen op de datum van inwerkingtreding van het Verdrag van Lissabon. De Raad benoemt een secretaris-generaal overeenkomstig artikel 240, lid 2, van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie.

TITEL VI

BEPALINGEN INZAKE DE ADVIESORGANEN

Artikel 7

Tot aan de inwerkingtreding van het in artikel 301 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie bedoelde besluit is de zetelverdeling van de leden van het Economisch en Sociaal Comité als volgt:

België	12	Luxemburg	6
Bulgarije	12	Hongarije	12
Tsjechië	12	Malta	5
Denemarken	9	Nederland	12
Duitsland	24	Oostenrijk	12
Estland	7	Polen	21
Ierland	9	Portugal	12
Griekenland	12	Roemenië	15
Spanje	21	Slovenië	7
Frankrijk	24	Slowakije	9
Italië	24	Finland	9
Cyprus	6	Zweden	12
Letland	7	Verenigd Koninkrijk	24
Litouwen	9		

Artikel 8

Tot aan de inwerkingtreding van het in artikel 305 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie bedoelde besluit is de zetelverdeling van de leden van het Comité van de Regio’s als volgt:

België	12	Luxemburg	6
Bulgarije	12	Hongarije	12
Tsjechië	12	Malta	5
Denemarken	9	Nederland	12
Duitsland	24	Oostenrijk	12
Estland	7	Polen	21
Ierland	9	Portugal	12
Griekenland	12	Roemenië	15
Spanje	21	Slovenië	7
Frankrijk	24	Slowakije	9
Italië	24	Finland	9
Cyprus	6	Zweden	12
Letland	7	Verenigd Koninkrijk	24
Litouwen	9		

TITEL VII

OVERGANGSBEPALINGEN INZAKE DE HANDELINGEN DIE ZIJN VASTGESTELD OP BASIS VAN DE TITELS V EN VI VAN HET VERDRAG BETREFFENDE DE EUROPESE UNIE VOOR DE INWERKINGTREDING VAN HET VERDRAG VAN LISSABON

Artikel 9

De rechtsgevolgen van de handelingen van de instellingen, organen en instanties van de Unie die vastgesteld zijn op basis van het Verdrag betreffende de Europese Unie worden na de inwerkingtreding van het Verdrag van Lissabon gehandhaafd zolang deze handelingen niet krachtens de verdragen ingetrokken, nietig verklaard of gewijzigd zijn. Dit geldt ook voor de overeenkomsten tussen de lidstaten die gesloten zijn op basis van het Verdrag betreffende de Europese Unie.

Artikel 10

1. Als overgangsmaatregel, en met betrekking tot de handelingen van de Unie op het gebied van de politiële samenwerking en de justitiële samenwerking in strafzaken die voor de inwerkingtreding van het Verdrag van Lissabon zijn vastgesteld, hebben de instellingen op de datum van inwerkingtreding van dat Verdrag de volgende bevoegdheden: de bevoegdheden van de Commissie uit hoofde van artikel 258 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie zijn niet van toepassing en de bevoegdheden van het Hof van Justitie van de Europese Unie uit hoofde van titel VI van het Verdrag betreffende de Europese Unie, zoals deze luidde voor de inwerkingtreding van het Verdrag van Lissabon, blijven ongewijzigd, ook in die gevallen waarin deze uit hoofde van artikel 35, lid 2, van het bovengenoemde Verdrag betreffende de Europese Unie zijn aanvaard.

2. Uit de wijziging van een in lid 1 bedoelde handeling volgt dat de bevoegdheden van de in dat lid genoemde instellingen zoals bepaald in de Verdragen van toepassing zijn ten aanzien van de gewijzigde handeling voor die lidstaten waarop de betrokken gewijzigde handeling van toepassing is.

3. De overgangsmaatregel van lid 1 houdt in ieder geval op effect te sorteren vijf jaar na de datum van inwerkingtreding van het Verdrag van Lissabon.

4. Uiterlijk zes maanden vóór het verstrijken van de in lid 3 bedoelde overgangsperiode kan het Verenigd Koninkrijk de Raad ervan in kennis stellen dat het, met betrekking tot de in lid 1 bedoelde handelingen, de bevoegdheden van de in lid 1 genoemde instellingen zoals omschreven in de Verdragen niet aanvaardt. Indien het Verenigd Koninkrijk deze mededeling heeft gedaan, zijn alle in lid 1 genoemde handelingen niet langer op het Verenigd Koninkrijk van toepassing zodra de in lid 3 bedoelde overgangsperiode verstreken is. Deze alinea is niet van toepassing op de gewijzigde handelingen die uit hoofde van lid 2 op het Verenigd Koninkrijk van toepassing zijn.

De Raad stelt met gekwalificeerde meerderheid van stemmen op voorstel van de Commissie de dientengevolge noodzakelijke regelingen, alsmede de noodzakelijke overgangsregelingen vast. Het Verenigd Koninkrijk neemt niet deel aan de aanneming van dit besluit. Een gekwalificeerde meerderheid in de Raad is in dat geval de meerderheid omschreven in artikel 238, lid 3, onder a), van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie.

De Raad kan tevens met gekwalificeerde meerderheid op een voorstel van de Commissie een besluit vaststellen waarbij bepaald wordt dat de eventuele directe financiële gevolgen, die noodzakelijkerwijs en onvermijdelijk voortvloeien uit de beëindiging van de deelname van het Verenigd Koninkrijk aan deze handelingen, worden gedragen door het Verenigd Koninkrijk.

5. Nadien kan het Verenigd Koninkrijk de Raad te allen tijde kennis geven van zijn wens deel te nemen aan de handelingen die zijn opgehouden op hem van toepassing te zijn uit hoofde van lid 4, eerste alinea. In dat geval zijn de relevante bepalingen van het Protocol betreffende het in het kader van de Europese Unie geïntegreerde Schengenacquis of het Protocol betreffende de positie van het Verenigd Koninkrijk en Ierland ten aanzien van de ruimte van vrijheid, veiligheid en recht, al naar het geval, van toepassing. De bevoegdheden van de instellingen voor deze handelingen zijn in dat geval de bij de Verdragen vastgestelde bevoegdheden. Wanneer zij krachtens de betrokken Protocollen optreden, trachten de instellingen van de Unie en het Verenigd Koninkrijk opnieuw tot de ruimst mogelijke deelneming van het Verenigd Koninkrijk aan het acquis van de Unie op het gebied van vrijheid, veiligheid en recht te komen zonder de praktische toepasbaarheid van de verschillende onderdelen daarvan ernstig in het gedrang te brengen en rekening houdend met de samenhang daarvan.

PROTOCOL (Nr. 37)

BETREFFENDE DE FINANCIËLE GEVOLGEN VAN DE BEËINDIGING VAN HET EGKS-VERDRAG EN BETREFFENDE HET FONDS VOOR ONDERZOEK INZAKE KOLEN EN STAAL

DE HOGE VERDRAGSLUITENDE PARTIJEN,

MEMOREREND dat alle op 23 juli 2002 bestaande activa en passiva van de Europese Gemeenschap voor Kolen en Staal op 24 juli 2002 zijn overgedragen aan de Europese Gemeenschap,

REKENING HOUDEND MET het feit dat het wenselijk is die middelen te gebruiken voor onderzoek in sectoren die in verband staan met de kolen- en staalindustrie, en met de noodzaak daarvoor enkele bijzondere regels op te stellen,

HEBBEN OVEREENSTEMMING BEREIKT OMTRENT de volgende bepalingen, welke aan het Verdrag betreffende de Europese Unie en aan het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie worden gehecht:

Artikel 1

1. De nettowaarde van die activa en passiva in de balans van de EGKS per 23 juli 2002 wordt, onder voorbehoud van eventuele toe- of afname als gevolg van de liquidatieverrichtingen, beschouwd als vermogen dat, onder de benaming „EGKS in vereffening”, bestemd is voor onderzoek in sectoren die in verband staan met de kolen- en staalindustrie. Na afwikkeling van de liquidatie krijgt het vermogen de benaming „vermogen van het Fonds voor onderzoek inzake kolen en staal”.

2. De opbrengst van dat vermogen, die „Fonds voor onderzoek inzake kolen en staal” wordt genoemd, wordt overeenkomstig de bepalingen van dit protocol en de op grond daarvan aangenomen besluiten uitsluitend gebruikt voor onderzoek dat buiten het kaderprogramma voor onderzoek wordt verricht in sectoren die in verband staan met de kolen- en staalindustrie.

Artikel 2

De Raad stelt volgens een bijzondere wetgevingsprocedure en na goedkeuring van het Europees Parlement volgens een bijzondere wetgevingsprocedure de bepalingen, met inbegrip van de grondbeginselen, vast die nodig zijn om dit protocol uit te voeren.

De Raad neemt, op voorstel van de Commissie en na raadpleging van het Europees Parlement, de maatregelen aan tot vaststelling van de financiële meerjarenrichtsnoeren voor het beheer van het vermogen van het Fonds voor onderzoek inzake kolen en staal, alsmede de technische richtsnoeren voor het onderzoeksprogramma van het Fonds voor onderzoek inzake kolen en staal.

Artikel 3

De bepalingen van de Verdragen zijn van toepassing, tenzij in dit protocol en de op grond daarvan aangenomen besluiten iets anders is bepaald.

BIJLAGEN

BIJLAGE I

LIJST GENOEMD IN ARTIKEL 38 VAN HET VERDRAG BETREFFENDE DE WERKING VAN DE EUROPESE UNIE

- 1 - Nummers van de naamlijst van Brussel	- 2 - Omschrijving der goederen
Hoofdstuk 1	Levende dieren
Hoofdstuk 2	Vlees en eetbare slachtafvallen
Hoofdstuk 3	Vis, schaal-, schelp- en weekdieren
Hoofdstuk 4	Melk en zuivelproducten; vogeleieren; natuurhonig
Hoofdstuk 5	
05.04	Darmen, blazen en magen van dieren, andere dan die van vissen, in hun geheel of in stukken
05.15	Producten van dierlijke oorsprong, niet elders genoemd noch elders onder begrepen; dode dieren van de soorten bedoeld bij de hoofdstukken 1 en 3, niet geschikt voor menselijke consumptie
Hoofdstuk 6	Levende planten en producten van de bloementeelt
Hoofdstuk 7	Groenten, planten, wortels en knollen, voor voedingsdoeleinden
Hoofdstuk 8	Eetbaar fruit; schillen van citrusvruchten en van meloenen
Hoofdstuk 9	Koffie, thee en specerijen, met uitzondering van maté (nr. 0903)
Hoofdstuk 10	Granen
Hoofdstuk 11	Producten van de meelindustrie; mout; zetmeel; gluten; inuline
Hoofdstuk 12	Oliehoudende zaden en vruchten; allerlei zaden, zaadgoed en vruchten; planten voor industrieel en geneeskundig gebruik; stro en voeder
Hoofdstuk 13	
ex 13.03	Pectine
Hoofdstuk 15	
15.01	Reuzel en ander geperst of gesmolten varkensvet; geperst of gesmolten vet van pluimvee
15.02	Ruw of gesmolten rundvet, schapenvet en geitenvet, „premier jus” daaronder begrepen
15.03	Varkensstearine; oleostearine; spekolie en oleomargarine, niet geëmulgeerd, niet vermengd en niet anderszins bereid
15.04	Vetten en oliën van vis of van zeezoogdieren, ook indien geraffineerd
15.07	Plantaardige vette oliën, vloeibaar of vast, ruw, gezuiverd of geraffineerd
15.12	Gehydrogeneerde dierlijke of plantaardige vetten en oliën, ook indien gezuiverd doch niet verder bereid

- 1 - Nummers van de naamlijst van Brussel	- 2 - Omschrijving der goederen
15.13	Margarine, kunstreuzel en andere bereide spijsvetten
15.17	Afvallen, afkomstig van de bewerking van vetstoffen of van dierlijke of plantaardige was
Hoofdstuk 16	Bereidingen van vlees, van vis, van schaal-, schelp- en weekdieren
Hoofdstuk 17	
17.01	Beetwortelsuiker en rietsuiker, in vaste vorm
17.02	Andere suiker; suikerstroop; kunsthonig, ook indien met natuurhonig vermengd; karamel
17.03	Melasse, ook indien ontkleurd
17.05 (*)	Suiker, stroop en melasse, gearomatiseerd of met toegevoegde kleurstoffen (vanillesuiker en vanillinesuiker daaronder begrepen), met uitzondering van vruchtensap, waaraan suiker is toegevoegd, ongeacht in welke verhouding
Hoofdstuk 18	
18.01	Cacaobonen, ook indien gebroken, al dan niet gebrand
18.02	Cacaodoppen, cacaoschillen, cacaovliezen en andere afvallen van cacao
Hoofdstuk 20	Bereidingen van groenten, van moeskruiden, van vruchten en van planten of plantendelen
Hoofdstuk 22	
22.04	Gedeeltelijk gegist druivenmost, ook indien de gisting op andere wijze dan door toevoegen van alcohol is gestuit
22.05	Wijn van verse druiven; druivenmost waarvan de gisting door toevoegen van alcohol is gestuit (mistella daaronder begrepen)
22.07	Appeldrank, perendrank, honigdrank en andere gegiste dranken
ex 22.08 (*) ex 22.09 (*)	Ethylalcohol, al dan niet gedenatureerd, ongeacht de sterkte, verkregen uit landbouwproducten, vermeld in bijlage I, met uitzondering van gedestilleerde dranken, likeuren en andere alcoholhoudende dranken; samengestelde alcoholische preparaten („geconcentreerde extracten”) voor de vervaardiging van dranken
ex 22.10 (*)	Tafelazijn (natuurlijke en kunstmatige)
Hoofdstuk 23	Resten en afval van de voedselindustrie; bereid voedsel voor dieren
Hoofdstuk 24	
24.01	Ruwe en niet tot verbruik bereide tabak; afvallen van tabak
Hoofdstuk 45	
45.01	Ruwe natuurkurk en kurkafval; gebroken of gemalen kurk

- 1 - Nummers van de naamlijst van Brussel	- 2 - Omschrijving der goederen
Hoofdstuk 54	
54.01	Vlas, ruw, geroot, gezwingeld, gehekeld of anders bewerkt, doch niet gesponnen; werk en afval (rafelingen daaronder begrepen)
Hoofdstuk 57	
57.01	Hennep (Cannabis sativa), ruw, geroot, gezwingeld, gehekeld of anders bewerkt, doch niet gesponnen; werk en afval (rafelingen daaronder begrepen)

(*) Post toegevoegd ingevolge artikel 1 van Verordening nr. 7 bis van de Raad van de Europese Economische Gemeenschap van 18 december 1959 (PB nr. 7 van 30.1.1961, blz. 71/61).

BIJLAGE II

LANDEN EN GEBIEDEN OVERZEE WAAROP TOEPASSELIJK ZIJN DE BEPALINGEN VAN HET VIERDE DEEL VAN HET VERDRAG BETREFFENDE DE WERKING VAN DE EUROPESE UNIE

— Groenland

— Nieuw-Caledonië en onderhorigheden

— Frans-Polynesië

— Franse Zuidelijke en Zuidpoolgebieden

— Wallisarchipel en Futunaeiland

— Mayotte

— Saint-Pierre en Miquelon

— Aruba

— Nederlandse Antillen:

  — Bonaire

  — Curaçao

  — Saba

  — Sint-Eustatius

  — Sint-Maarten

— Anguilla

— Caymaneilanden

— Falklandeilanden

— South Georgia en de Zuidelijke Sandwicheilanden

— Montserrat

— Pitcairn

— Sint-Helena met onderhorigheden

— Brits Antarctica

— Brits gebied in de Indische Oceaan

— Turks- en Caicoseilanden

— Britse Maagdeneilanden

— Bermudaeilanden.

VERKLARINGEN

GEHECHT AAN DE SLOTAKTE VAN DE INTERGOUVERNEMENTELE CONFERENTIE DIE HET VERDRAG VAN LISSABON HEEFT AANGENOMEN

ondertekend op 13 december 2007

A. VERKLARINGEN BETREFFENDE BEPALINGEN VAN DE VERDRAGEN

1. Verklaring betreffende het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie

Het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie, dat juridisch bindend is, bevestigt de grondrechten die gewaarborgd zijn door het Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden en de grondrechten die voortvloeien uit de grondwettelijke tradities die de lidstaten gemeen hebben.

Het Handvest breidt het toepassingsgebied van het recht van de Unie niet uit tot buiten de bevoegdheden van de Unie en schept voor de Unie geen nieuwe bevoegdheden of taken, noch brengt het wijziging in de bevoegdheden en taken als omschreven in de Verdragen.

2. Verklaring ad artikel 6, lid 2, van het Verdrag betreffende de Europese Unie

De Conferentie is het erover eens dat bij de toetreding van de Unie tot het Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden, de specifieke kenmerken van de rechtsorde van de Unie in stand moeten worden gehouden. In dit verband neemt de Conferentie nota van het bestaan van een regelmatige dialoog tussen het Hof van Justitie van de Europese Unie en het Europese Hof voor de rechten van de mens; deze dialoog zou kunnen worden versterkt wanneer de Unie toetreedt tot dit Verdrag.

3. Verklaring ad artikel 8 van het Verdrag betreffende de Europese Unie

De Unie houdt rekening met de bijzondere situatie van de landen met een klein grondgebied die specifieke nabuurschapsbetrekkingen met haar onderhouden.

4. Verklaring betreffende de samenstelling van het Europees Parlement

De extra zetel in het Europees Parlement wordt toegewezen aan Italië.

5. Verklaring betreffende het politieke akkoord van de Europese Raad over het ontwerp-besluit inzake de samenstelling van het Europees Parlement

De Europese Raad zal zijn politieke akkoord hechten aan het herziene ontwerp-besluit inzake de samenstelling van het Europees Parlement, voor de zittingsperiode 2009-2014, dat gebaseerd is op het voorstel van het Europees Parlement.

6. Verklaring ad artikel 15, leden 5 en 6, artikel 17, leden 6 en 7, en artikel 18 van het Verdrag betreffende de Europese Unie

Bij de keuze van de personen voor de ambten van voorzitter van de Europese Raad, voorzitter van de Commissie en hoge vertegenwoordiger van de Unie voor buitenlandse zaken en veiligheidsbeleid moet naar behoren rekening worden gehouden met de noodzaak tot eerbiediging van de geografische en demografische verscheidenheid van de Unie en van de lidstaten.

7. Verklaring ad artikel 16, lid 4, van het Verdrag betreffende de Europese Unie en artikel 238, lid 2, van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie

De Conferentie verklaart dat het besluit betreffende de uitvoering van artikel 9 C, lid 4, van het Verdrag betreffende de Europese Unie en artikel 238, lid 2, van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie door de Raad zal worden vastgesteld op de dag van de ondertekening van het Verdrag van Lissabon, en in werking zal treden op de dag waarop dat Verdrag in werking treedt. Hieronder volgt het ontwerp-besluit:

Ontwerp-besluit van de Raad

betreffende de uitvoering van artikel 16, lid 4, van het Verdrag betreffende de Europese Unie en artikel 238, lid 2, van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie tussen 1 november 2014 en 31 maart 2017, enerzijds, en vanaf 1 april 2017, anderzijds

DE RAAD VAN DE EUROPESE UNIE,

Overwegende hetgeen volgt:

(1) Er dienen bepalingen te worden vastgesteld die een vlotte overgang mogelijk maken van het systeem van besluitvorming in de Raad met gekwalificeerde meerderheid van stemmen - als omschreven in artikel 3, lid 3, van het protocol betreffende de overgangsbepalingen, dat tot en met 31 oktober 2014 van toepassing zal blijven - naar de stemprocedure als bepaald bij artikel 16, lid 4, van het Verdrag betreffende de Europese Unie en artikel 238, lid 2, van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie, die vanaf 1 november 2014 van toepassing zal zijn, met inbegrip van de in artikel 3, lid 2, van dat protocol vastgestelde specifieke bepalingen, die gedurende een overgangsperiode tot en met 31 maart 2017, van toepassing zullen zijn.

(2) Er zij aan herinnerd dat het gebruikelijk is dat de Raad zich zoveel mogelijk inspant om de democratische legitimiteit van met gekwalificeerde meerderheid van stemmen vastgestelde handelingen te versterken,

BESLUIT:

Deel 1

Tussen 1 november 2014 en 31 maart 2017 toepasselijke bepalingen

Artikel 1

Indien, tussen 1 november 2014 en 31 maart 2017, leden van de Raad die:

a) ten minste driekwart van de bevolking, of

b) ten minste driekwart van het aantal lidstaten

vertegenwoordigen, zoals vereist voor het vormen van een blokkerende minderheid ingevolge de toepassing van artikel 16, lid 4, eerste alinea, van het Verdrag betreffende de Europese Unie of artikel 238, lid 2, van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie, aangeven zich ertegen te verzetten dat de Raad een handeling met gekwalificeerde meerderheid van stemmen vaststelt, bespreekt de Raad de kwestie.

Artikel 2

De Raad doet tijdens deze besprekingen alles wat in zijn vermogen ligt om, binnen een redelijke tijd en zonder afbreuk te doen aan de dwingende termijnen die door het recht van de Unie worden voorgeschreven, een bevredigende oplossing te vinden om tegemoet te komen aan de bezwaren van de in artikel 1 bedoelde leden van de Raad.

Artikel 3

De voorzitter van de Raad neemt hiertoe, met de hulp van de Commissie en met inachtneming van het reglement van orde van de Raad, ieder initiatief dat nodig is om een grotere mate van overeenstemming in de Raad te vergemakkelijken. De leden van de Raad zijn hem daarbij behulpzaam.

Deel 2

Vanaf 1 april 2017 toepasselijke bepalingen

Artikel 4

Indien, vanaf 1 april 2017, leden van de Raad die:

a) ten minste 55 % van de bevolking, of

b) ten minste 55 % van het aantal lidstaten

vertegenwoordigen, zoals vereist voor het vormen van een blokkerende minderheid ingevolge de toepassing van artikel 16, lid 4, eerste alinea, van het Verdrag betreffende de Europese Unie of artikel 238, lid 2, van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie, aangeven zich ertegen te verzetten dat de Raad een handeling met gekwalificeerde meerderheid van stemmen vaststelt, bespreekt de Raad de kwestie.

Artikel 5

De Raad doet tijdens deze besprekingen alles wat in zijn vermogen ligt om, binnen een redelijke tijd en zonder afbreuk te doen aan de dwingende termijnen die door het recht van de Unie worden voorgeschreven, een bevredigende oplossing te vinden om tegemoet te komen aan de bezwaren van de in artikel 4 bedoelde leden van de Raad.

Artikel 6

De voorzitter van de Raad neemt hiertoe, met de hulp van de Commissie en met inachtneming van het reglement van orde van de Raad, ieder initiatief dat nodig is om een grotere mate van overeenstemming in de Raad te vergemakkelijken. De leden van de Raad zijn hem daarbij behulpzaam.

Deel 3

Inwerkingtreding en vankrachtwording van het besluit

Artikel 7

Dit besluit treedt in werking op de dag van inwerkingtreding van het Verdrag van Lissabon.

8. Verklaring betreffende de praktische maatregelen die moeten worden genomen op het tijdstip van inwerkingtreding van het Verdrag van Lissabon wat betreft het voorzitterschap van de Europese Raad en van de Raad Buitenlandse Zaken

Ingeval het Verdrag van Lissabon na 1 januari 2009 in werking treedt, verzoekt de Conferentie de bevoegde autoriteiten van de lidstaat die het voorzitterschap van de Raad gedurende dat halfjaar bekleedt, enerzijds, en de persoon die tot voorzitter van de Raad wordt gekozen en de persoon die tot hoge vertegenwoordiger van de Unie voor buitenlandse zaken en veiligheidsbeleid wordt benoemd, anderzijds, in overleg met het voorzitterschap van het daaropvolgende halfjaar, de nodige concrete maatregelen te nemen die een efficiënte overgang van de materiële en organisatorische aspecten van de uitoefening van het voorzitterschap van de Europese Raad en de Raad Buitenlandse Zaken mogelijk maken.

9. Verklaring ad artikel 16, lid 9, van het Verdrag betreffende de Europese Unie, betreffende het besluit van de Europese Raad inzake de uitoefening van het voorzitterschap van de Raad

De Conferentie verklaart dat de Raad, zodra het Verdrag van Lissabon is ondertekend, moet beginnen met de voorbereiding van het besluit tot vaststelling van de procedures voor de uitvoering van het besluit inzake de uitoefening van het voorzitterschap van de Raad en daaraan binnen zes maanden zijn politieke goedkeuring moet hechten. Hieronder volgt een ontwerp-besluit van de Europese Raad dat zal worden aangenomen op de dag waarop voornoemd Verdrag in werking treedt.

Ontwerp-besluit van de Europese Raad betreffende

de uitoefening van het voorzitterschap van de Raad

Artikel 1

1. Het voorzitterschap van de Raad, met uitzondering van de formatie Buitenlandse Zaken, wordt gedurende 18 maanden door vooraf bepaalde groepen van drie lidstaten vervuld. Deze groepen worden volgens een toerbeurtsysteem op basis van gelijkheid van de lidstaten samengesteld, waarbij rekening wordt gehouden met de verscheidenheid van de lidstaten en het geografisch evenwicht binnen de Unie.

2. Ieder lid van de groep zit bij toerbeurt gedurende een periode van zes maanden alle Raadsformaties voor, met uitzondering van de formatie Buitenlandse Zaken. De andere leden van de groep staan het voorzitterschap in al zijn verantwoordelijkheden bij op basis van een gemeenschappelijk programma. De leden van de groep kunnen onderling tot andere regelingen besluiten.

Artikel 2

Het Comité van permanente vertegenwoordigers van de regeringen der lidstaten wordt voorgezeten door een vertegenwoordiger van de lidstaat die de Raad Algemene Zaken voorzit.

Het politiek en veiligheidscomité wordt voorgezeten door een vertegenwoordiger van de hoge vertegenwoordiger van de Unie voor buitenlandse zaken en veiligheidsbeleid.

De voorbereidende instanties van de diverse Raadsformaties, met uitzondering van de formatie Buitenlandse Zaken, worden voorgezeten door het lid van de groep dat het voorzitterschap van de betrokken Raadsformatie vervult, behoudens een ander besluit overeenkomstig artikel 4.

Artikel 3

De Raad Algemene Zaken draagt in samenwerking met de Commissie in het kader van een meerjarenprogrammering zorg voor de samenhang en de continuïteit van de werkzaamheden van de verschillende Raadsformaties. De lidstaten die het voorzitterschap vervullen, treffen, met de hulp van het secretariaat-generaal van de Raad, alle nodige maatregelen voor de organisatie en het goede verloop van de werkzaamheden van de Raad.

Artikel 4

De Raad stelt een besluit houdende maatregelen tot uitvoering van dit besluit vast.

10. Verklaring ad artikel 17 van het Verdrag betreffende de Europese Unie

De Conferentie is van mening dat, wanneer de Commissie niet langer uit onderdanen van alle lidstaten bestaat, zij bijzondere aandacht moet schenken aan de noodzaak om te zorgen voor volledige transparantie in haar betrekkingen met alle lidstaten. Bijgevolg moet de Commissie nauwe contacten onderhouden met alle lidstaten, ongeacht of een van hun onderdanen lid van de Commissie is, en in dit verband moet zij bijzondere aandacht schenken aan de noodzaak om met alle lidstaten informatie te delen en overleg te plegen.

De Conferentie is ook van mening dat de Commissie alle nodige maatregelen moet nemen om ervoor te zorgen dat de politieke, sociale en economische realiteit in alle lidstaten, daaronder de lidstaten begrepen die geen onderdaan als lid van de Commissie hebben, volledig in aanmerking wordt genomen. Deze maatregelen zouden onder meer de waarborg moeten omvatten dat het standpunt van die lidstaten door de vaststelling van passende organisatorische regelingen in aanmerking wordt genomen.

11. Verklaring ad artikel 17, leden 6 en 7, van het Verdrag betreffende de Europese Unie

De Conferentie is van oordeel dat het Europees Parlement en de Europese Raad krachtens de bepalingen van de Verdragen gezamenlijk verantwoordelijk zijn voor het goede verloop van het proces dat tot de verkiezing van de voorzitter van de Commissie leidt. Daarom zullen vertegenwoordigers van het Europees Parlement en van de Europese Raad voorafgaand aan het besluit van de Europese Raad in het daartoe meest geschikt geachte kader de nodige raadplegingen verrichten. Deze raadplegingen zullen handelen over het profiel van de kandidaten voor het ambt van voorzitter van de Commissie, waarbij overeenkomstig artikel 17, lid 7, eerste alinea, rekening zal worden gehouden met de uitslag van de verkiezingen voor het Europees Parlement. De wijze waarop deze raadplegingen plaatsvinden kan te gelegener tijd in onderlinge overeenstemming tussen het Europees Parlement en de Europese Raad gepreciseerd worden.

12. Verklaring ad artikel 18 van het Verdrag betreffende de Europese Unie

1. De Conferentie verklaart dat tijdens de voorbereidende besprekingen voorafgaand aan de benoeming van de hoge vertegenwoordiger van de Unie voor buitenlandse zaken en veiligheidsbeleid, die op de datum van inwerkingtreding van het Verdrag van Lissabon moet geschieden overeenkomstig artikel 18 van het Verdrag betreffende de Europese Unie en artikel 5 van het Protocol betreffende de overgangsbepalingen, en wiens ambtstermijn loopt van bovenbedoelde datum tot het einde van de ambtstermijn van de Commissie die op dat moment in functie is, de nodige contacten met het Europees Parlement zullen worden gelegd.

2. De Conferentie memoreert tevens dat de hoge vertegenwoordiger van de Unie voor buitenlandse zaken en veiligheidsbeleid, wiens ambtstermijn in november 2009 een aanvang zal nemen op hetzelfde tijdstip en voor dezelfde duur als de volgende Commissie, zal worden benoemd overeenkomstig de artikelen 17 en 18 van het Verdrag betreffende de Europese Unie.

13. Verklaring betreffende het gemeenschappelijk buitenlands en veiligheidsbeleid

De Conferentie benadrukt dat de bepalingen van het Verdrag betreffende de Europese Unie die het gemeenschappelijk buitenlands en veiligheidsbeleid regelen, daaronder begrepen de instelling van het ambt van de hoge vertegenwoordiger van de Unie voor buitenlandse zaken en veiligheidsbeleid en de oprichting van een dienst voor extern optreden, geen afbreuk doen aan de huidige bevoegdheden van de lidstaten wat betreft de bepaling en uitvoering van hun buitenlands beleid, noch aan hun nationale vertegenwoordiging in derde landen en internationale organisaties.

De Conferentie herinnert er tevens aan dat de bepalingen die het gemeenschappelijk veiligheids- en defensiebeleid beheersen, geen afbreuk doen aan de specifieke aard van het veiligheids- en defensiebeleid van de lidstaten.

Zij benadrukt dat de Europese Unie en haar lidstaten gebonden blijven door de bepalingen van het Handvest van de Verenigde Naties, in het bijzonder de bepaling dat de Veiligheidsraad en zijn leden de primaire verantwoordelijkheid dragen voor het handhaven van de internationale vrede en veiligheid.

14. Verklaring betreffende het gemeenschappelijk buitenlands en veiligheidsbeleid

Naast de specifieke regels en procedures vermeld in artikel 24, lid 1, van het Verdrag betreffende de Europese Unie onderstreept de Conferentie dat de bepalingen betreffende het gemeenschappelijk buitenlands en veiligheidsbeleid, mede met betrekking tot de hoge vertegenwoordiger van de Unie voor buitenlandse zaken en veiligheidsbeleid en de dienst voor extern optreden, de huidige rechtsgrondslag, verantwoordelijkheden en bevoegdheden van elke afzonderlijke lidstaat onverlet laten wat betreft het bepalen en voeren van zijn buitenlands beleid, zijn nationale diplomatieke dienst, zijn betrekkingen met derde landen en zijn deelname aan internationale organisaties, waaronder het lidmaatschap van een lidstaat van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties.

Voorts merkt de Conferentie op dat de bepalingen betreffende het gemeenschappelijk buitenlands en veiligheidsbeleid geen nieuwe bevoegdheden aan de Commissie verlenen om besluiten te initiëren noch de rol van het Europees Parlement vergroten.

De Conferentie herinnert er tevens aan dat de bepalingen die het gemeenschappelijk veiligheids- en defensiebeleid beheersen, geen afbreuk doen aan de specifieke aard van het veiligheids- en defensiebeleid van de lidstaten.

15. Verklaring ad artikel 27 van het Verdrag betreffende de Europese Unie

De Conferentie verklaart dat, zodra het Verdrag van Lissabon is ondertekend, de secretaris-generaal van de Raad, hoge vertegenwoordiger voor het gemeenschappelijk buitenlands en veiligheidsbeleid, de Commissie en de lidstaten, de voorbereidingen in verband met de Europese dienst voor extern optreden dienen aan te vangen.

16. Verklaring ad artikel 55, lid 2, van het Verdrag betreffende de Europese Unie

De Conferentie is van mening dat de mogelijkheid om de Verdragen in de in artikel 55, lid 2, bedoelde talen te vertalen bijdraagt tot de verwezenlijking van de doelstelling van eerbiediging van de rijke verscheidenheid van cultuur en taal van de Unie, waarvan sprake is in artikel 3, lid 3, vierde alinea. In dit verband bevestigt de Conferentie dat de Unie gehecht is aan de culturele verscheidenheid van Europa en bijzondere aandacht zal blijven schenken aan deze en andere talen.

De Conferentie beveelt aan dat lidstaten die van de in artikel 55, lid 2, geboden mogelijkheid gebruik wensen te maken, binnen zes maanden na de datum van ondertekening van het Verdrag van Lissabon aan de Raad meedelen in welke taal of talen de Verdragen zullen worden vertaald.

17. Verklaring betreffende de voorrang

De Conferentie memoreert dat, in overeenstemming met de vaste rechtspraak van het Hof van Justitie van de Europese Unie, de Verdragen en het recht dat de Unie op grond van de Verdragen vaststelt, voorrang hebben boven het recht van de lidstaten, onder de voorwaarden bepaald in die rechtspraak.

Voorts heeft de Conferentie besloten het advies van de Juridische dienst van de Raad betreffende de voorrang, als vervat in document 11197/07 (JUR 260), te hechten aan deze Slotakte:

„Advies van de Juridische dienst van de Raad

van 22 juni 2007

Uit de rechtspraak van het Hof van Justitie vloeit voort dat de voorrang van het EG-recht een fundamenteel beginsel van het communautair recht is. Volgens het Hof gaat dit beginsel samen met het specifieke karakter van de Europese Gemeenschap. Ten tijde van het eerste arrest dat tot deze vaste rechtspraak behoort (Zaak 6/64, Costa/ENEL (1)*, van 15 juli 1964), bevatte het Verdrag geen verwijzing naar zulk een voorrang. Dit is nog altijd het geval. Het feit dat het beginsel van voorrang niet in het nieuwe Verdrag wordt opgenomen, verandert hoegenaamd niets aan het bestaan van dit beginsel of aan de rechtspraak van het Hof van Justitie.*

(1) *„Het Verdragsrecht, dat uit een autonome bron voortvloeit, kan op grond van zijn bijzonder karakter niet door enig voorschrift van nationaal recht opzij worden gezet, zonder zijn gemeenschapsrechtelijk karakter te verliezen en zonder dat de rechtsgrond van de Unie zelf daardoor wordt aangetast.” ”*

18. Verklaring betreffende de afbakening van de bevoegdheden

De Conferentie onderstreept dat, conform het systeem van verdeling van bevoegdheden tussen de Unie en de lidstaten als bedoeld in het Verdrag betreffende de Europese Unie en het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie, bevoegdheden die in de Verdragen niet aan de Unie worden toegedeeld, aan de lidstaten toebehoren.

In de gevallen waarin in de Verdragen op een bepaald gebied een bevoegdheid aan de Unie wordt toegedeeld die zij met de lidstaten deelt, oefenen de lidstaten hun bevoegdheid uit voor zover de Unie haar bevoegdheid niet heeft uitgeoefend of besloten heeft deze niet langer uit te oefenen. Deze laatste situatie doet zich voor wanneer de bevoegde EU-instellingen besluiten een wetgevingshandeling in te trekken, met name om beter te waarborgen dat de beginselen van subsidiariteit en evenredigheid te allen tijde worden geëerbiedigd. De Raad kan, op initiatief van een of meer van zijn leden (vertegenwoordigers van de lidstaten) en overeenkomstig artikel 241 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie, de Commissie verzoeken voorstellen in te dienen met het oog op de intrekking van een wetgevingshandeling. De Conferentie is verheugd over de verklaring van de Commissie dat zij bijzondere aandacht aan dergelijke verzoeken zal schenken.

Ook kunnen de vertegenwoordigers van de regeringen van de lidstaten, in het kader van een intergouvernementele conferentie bijeen, overeenkomstig de gewone herzieningsprocedure bedoeld in artikel 48, leden 2 tot en met 5, van het Verdrag betreffende de Europese Unie besluiten tot wijziging van de verdragen waarop de Unie is gegrondvest, onder meer met het doel de in die Verdragen aan de Unie toegedeelde bevoegdheden uit te breiden of te beperken.

19. Verklaring ad artikel 8 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie

De Conferentie is het erover eens dat de Unie, in het kader van haar algemene streven de ongelijkheden tussen vrouwen en mannen op te heffen, in haar beleidsinitiatieven zal trachten alle vormen van huiselijk geweld te bestrijden. De lidstaten moeten alle maatregelen nemen om deze strafbare feiten te voorkomen en te bestraffen en om de slachtoffers te steunen en te beschermen.

20. Verklaring ad artikel 16 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie

De Conferentie verklaart dat in alle gevallen waarin op grond van artikel 16 voorschriften inzake de bescherming van persoonsgegevens moeten worden vastgesteld die rechtstreekse gevolgen voor de nationale veiligheid zouden kunnen hebben, daarmee naar behoren rekening moet worden gehouden. Zij memoreert dat de geldende wetgeving (zie met name Richtlijn 95/46/EG) ter zake specifieke afwijkingen bevat.

21. Verklaring betreffende de bescherming van persoonsgegevens op het gebied van justitiële samenwerking in strafzaken en op het gebied van politiële samenwerking

De Conferentie erkent dat op het gebied van justitiële samenwerking in strafzaken en op het gebied van politiële samenwerking specifieke voorschriften inzake de bescherming van persoonsgegevens en het vrije verkeer van die gegevens op basis van artikel 16 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie nodig zouden kunnen blijken vanwege de specifieke aard van deze gebieden.

22. Verklaring ad artikelen 48 en 79 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie

De Conferentie is van oordeel dat ingeval een op artikel 79, lid 2, gebaseerde wetgevingshandeling afbreuk zou doen aan belangrijke aspecten van het socialezekerheidsstelsel van een lidstaat, met name het toepassingsgebied, de kosten en de financiële structuur ervan, of gevolgen zou hebben voor het financiële evenwicht van dat stelsel, zoals bepaald in artikel 48, tweede alinea, er naar behoren rekening zal worden gehouden met de belangen van die lidstaat.

23. Verklaring ad artikel 48, tweede alinea, van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie

De Conferentie herinnert eraan dat in dat geval de Europese Raad overeenkomstig artikel 15, lid 4, van het Verdrag betreffende de Europese Unie bij consensus handelt.

24. Verklaring betreffende de rechtspersoonlijkheid van de Europese Unie

De Conferentie bevestigt dat het feit dat de Europese Unie rechtpersoonlijkheid bezit, de Unie geenszins machtigt wetgevend of anderszins op te treden buiten de bevoegdheden die de lidstaten haar in de Verdragen hebben toegedeeld.

25. Verklaring ad artikelen 75 en 215 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie

De Conferentie memoreert dat de eerbiediging van de grondrechten en de fundamentele vrijheden met name inhoudt dat de nodige aandacht wordt geschonken aan de bescherming en de eerbiediging van het recht van de betrokken natuurlijke personen of entiteiten op het genot van de bij de wet bepaalde waarborgen. Daartoe, en om een grondige rechterlijke toetsing te waarborgen, moeten besluiten waarbij een natuurlijke persoon of entiteit aan beperkende maatregelen wordt onderworpen, op duidelijke en onderscheiden criteria gebaseerd zijn. Deze criteria dienen te worden toegesneden op de specifieke kenmerken van de beperkende maatregel.

26. Verklaring over de niet-deelneming van een lidstaat aan een maatregel die gebaseerd is op titel IV van het derde deel van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie

De Conferentie verklaart dat de Raad, wanneer een lidstaat verkiest niet deel te nemen aan een maatregel die gebaseerd is op titel IV van het derde deel van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie, een diepgaande bespreking zal houden over de mogelijke implicaties en gevolgen van de niet-deelneming van deze lidstaat aan deze maatregel.

Voorts kan elke lidstaat de Commissie verzoeken de situatie te onderzoeken op basis van artikel 116 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie.

Bovenstaande alinea's laten de mogelijkheid dat een lidstaat deze kwestie aan de Europese Raad voorlegt, onverlet.

27. Verklaring ad artikel 85, lid 1, tweede alinea, van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie

De Conferentie is van oordeel dat de in artikel 85, lid 1, tweede alinea, van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie bedoelde verordeningen rekening dienen te houden met de nationale voorschriften en gebruiken inzake het inleiden van strafrechtelijk onderzoek.

28. Verklaring ad artikel 98 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie

De Conferentie merkt op dat de bepalingen van artikel 98 moeten worden toegepast in overeenstemming met de gangbare praktijk. De zinsnede "de maatregelen (…) [die] noodzakelijk zijn om de economische nadelen welke door de deling van Duitsland zijn berokkend aan de economie van de door de deling getroffen streken in de Bondsrepubliek te compenseren" moet worden uitgelegd in overeenstemming met de bestaande rechtspraak van het Hof van Justitie van de Europese Unie.

29. Verklaring ad artikel 107, lid 2, onder c), van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie

De Conferentie merkt op dat artikel 107, lid 2, onder c), moet worden uitgelegd in overeenstemming met de bestaande rechtspraak van het Hof van Justitie van de Europese Unie betreffende de toepasselijkheid van die bepaling op de steun die wordt toegekend aan bepaalde gebieden van de Bondsrepubliek Duitsland die gevolgen ondervinden van de vroegere deling van Duitsland.

30. Verklaring ad artikel 126 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie

Met betrekking tot artikel 126 bevestigt de Conferentie dat het versterken van het groeipotentieel en het zorgen voor een gezonde begrotingssituatie de twee pijlers zijn van het economisch en het begrotingsbeleid van de Unie en de lidstaten. Het stabiliteits- en groeipact is een belangrijk werktuig om deze doelstellingen te verwezenlijken.

De Conferentie bevestigt dat zij achter de bepalingen betreffende het stabiliteits- en groeipact blijft staan, die zij beschouwt als het kader voor de coördinatie van het begrotingsbeleid van de lidstaten.

De Conferentie bevestigt dat een op regels gebaseerd systeem de beste garantie vormt voor het doen nakomen van de verbintenissen en voor een gelijke behandeling van alle lidstaten.

In verband hiermee bevestigt de Conferentie eveneens dat zij achter de doelstellingen van de strategie van Lissabon blijft staan: het creëren van werkgelegenheid, structurele hervormingen en sociale samenhang.

De Unie streeft naar evenwichtige economische groei en prijsstabiliteit. Het economisch en het begrotingsbeleid moeten dus de juiste prioriteiten bepalen voor economische hervormingen, innovatie, concurrentievermogen en stimulering van particuliere investeringen en consumptie in tijden van zwakke economische groei. Dit zou tot uiting moeten komen in de opzet van

begrotingsbeslissingen op nationaal niveau en op het niveau van de Unie, met name door herstructurering van de overheidsinkomsten en -uitgaven, met inachtneming van de begrotingsdiscipline conform de Verdragen en het stabiliteits- en groeipact.

De budgettaire en economische uitdagingen waarmee de lidstaten worden geconfronteerd wijzen op het belang van een gezond begrotingsbeleid gedurende de gehele economische cyclus.

De Conferentie is het erover eens dat de lidstaten perioden van economisch herstel actief dienen te gebruiken om hun overheidsfinanciën te consolideren en hun begrotingssituatie te verbeteren. Doelstelling is om in goede tijden geleidelijk een begrotingsoverschot te realiseren, waardoor de noodzakelijke ruimte ontstaat om economische tegenvallers op te vangen en aldus bij te dragen tot de houdbaarheid van de overheidsfinanciën op lange termijn.

De lidstaten zien met belangstelling mogelijke voorstellen van de Commissie en verdere bijdragen van de lidstaten tegemoet, die de uitvoering van het stabiliteits- en groeipact krachtiger en transparanter moeten maken. De lidstaten zullen alle nodige maatregelen nemen om het groeipotentieel van hun economieën te verbeteren. Een verbeterde coördinatie van het economisch beleid zou deze doelstelling kracht kunnen bijzetten. Met deze verklaring wordt niet vooruitgelopen op het toekomstige debat over het stabiliteits- en groeipact.

31. Verklaring ad artikel 156 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie

De Conferentie bevestigt dat de in artikel 156 beschreven beleidsterreinen in essentie onder de bevoegdheid van de lidstaten vallen. De ondersteunende en coördinerende maatregelen die overeenkomstig dit artikel op het niveau van de Unie moeten worden genomen, zijn van aanvullende aard. Zij hebben niet ten doel de nationale stelsels te harmoniseren, maar de samenwerking tussen de lidstaten te versterken. Zij laten de in elke lidstaat bestaande waarborgen en gebruiken in verband met de verantwoordelijkheid van de sociale partners onverlet.

Deze verklaring doet geen afbreuk aan de bepalingen van de Verdragen die de Unie bevoegdheid toedelen, daaronder begrepen op sociaal gebied.

32. Verklaring ad artikel 168, lid 4, onder c), van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie

De Conferentie verklaart dat de maatregelen die overeenkomstig artikel 168, lid 4, onder c), zullen worden vastgesteld, tegemoet moeten komen aan de gemeenschappelijke uitdagingen op veiligheidsgebied en ten doel moeten hebben hoge kwaliteits- en veiligheidsnormen vast te stellen, wanneer nationale normen die van invloed zijn op de interne markt de verwezenlijking van een hoog niveau van bescherming van de menselijke gezondheid anders zouden verhinderen.

33. Verklaring ad artikel 174 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie

De Conferentie is van oordeel dat de woorden "insulaire gebieden" in artikel 174 ook betrekking kunnen hebben op insulaire staten in hun geheel, mits aan de vereiste criteria wordt voldaan.

34. Verklaring ad artikel 179 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie

De Conferentie is het erover eens dat in het optreden van de Unie op het gebied van onderzoek en technologische ontwikkeling naar behoren rekening zal worden gehouden met de fundamentele oriëntaties en keuzen van het onderzoeksbeleid van de lidstaten.

35. Verklaring ad artikel 194 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie

De Conferentie is van oordeel dat artikel 194 geen afbreuk doet aan het recht van de lidstaten om onder de in artikel 347 bepaalde voorwaarden de nodige voorzieningen te treffen om hun energievoorziening te waarborgen.

36. Verklaring ad artikel 218 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie betreffende de onderhandelingen over en sluiting van internationale overeenkomsten inzake de ruimte van vrijheid, veiligheid en recht door de lidstaten

De Conferentie bevestigt dat de lidstaten op de door deel III, titel V, hoofdstukken 3, 4 en 5, bestreken gebieden onderhandelingen kunnen aangaan over overeenkomsten met derde landen en internationale organisaties en zulke overeenkomsten kunnen sluiten, voor zover deze verenigbaar zijn met het recht van de Unie.

37. Verklaring ad artikel 222 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie

Onverminderd de maatregelen die de Unie vaststelt om te voldoen aan haar solidariteitsverplichting jegens een lidstaat die getroffen wordt door een terroristische aanval, een natuurramp of een door de mens veroorzaakte ramp, beoogt geen van de bepalingen van artikel 222 afbreuk te doen aan het recht van een andere lidstaat de geschiktste middelen te kiezen om aan zijn solidariteitsverplichting jegens eerstgenoemde lidstaat te voldoen.

38. Verklaring ad artikel 252 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie over het aantal advocaten-generaal bij het Hof van Justitie

De Conferentie verklaart dat indien het Hof van Justitie overeenkomstig artikel 252, eerste alinea, van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie verzoekt om het aantal advocaten-generaal met drie te verhogen (van acht naar elf), de Raad met eenparigheid van stemmen met die verhoging zal instemmen.

De Conferentie komt overeen dat Polen in dat geval, zoals nu reeds Duitsland, Frankrijk, Italië, Spanje en het Verenigd Koninkrijk, een permanente advocaat-generaal zal hebben en niet langer zal deelnemen aan het toerbeurtsysteem; het bestaande toerbeurtsysteem zal dan betrekking hebben op vijf advocaten-generaal in plaats van drie.

39. Verklaring ad artikel 290 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie

De Conferentie neemt er nota van dat de Commissie voornemens is de door de lidstaten aangewezen deskundigen te blijven raadplegen bij de voorbereiding van haar ontwerpen van gedelegeerde handelingen op het gebied van financiële diensten, overeenkomstig haar vaste praktijk.

40. Verklaring ad artikel 329 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie

De Conferentie verklaart dat de lidstaten bij de indiening van hun verzoek om een nauwere samenwerking te mogen aangaan, kunnen aangeven of zij reeds in dat stadium voornemens zijn artikel 333 toe te passen, dat voorziet in uitbreiding van de stemming bij gekwalificeerde meerderheid, of gebruik te maken van de gewone wetgevingsprocedure.

41. Verklaring ad artikel 352 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie

De Conferentie verklaart dat de verwijzing naar de doelstellingen van de Unie in artikel 352, lid 1, van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie een verwijzing is naar de doelstellingen bedoeld in artikel 3, leden 2 en 3, van het Verdrag betreffende de Europese Unie en naar de doelstellingen van artikel 3, lid 5, van genoemd Verdrag met betrekking tot het externe optreden op basis van het vijfde deel van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie. Het is derhalve uitgesloten dat met een optreden op basis van artikel 352 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie alleen de doelstellingen bedoeld in artikel 3, lid 1, worden nagestreefd. De Conferentie wijst er in dit verband op dat, overeenkomstig artikel 31, lid 1, van het Verdrag betreffende de Europese Unie, geen wetgevingshandelingen kunnen worden aangenomen op het gebied van het gemeenschappelijk buitenlands en veiligheidsbeleid.

42. Verklaring ad artikel 352 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie

De Conferentie benadrukt dat, volgens de vaste rechtspraak van het Hof van Justitie van de Europese Unie, artikel 352 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie, als bestanddeel van een op het beginsel van bevoegdheidstoedeling berustend institutioneel bestel, geen grondslag kan zijn voor een uitbreiding van het competentiegebied van de Unie tot buiten het algemene kader dat gevormd wordt door het geheel van de bepalingen van de Verdragen, en in het bijzonder die waarin de taken en het optreden van de Unie worden omschreven. In geen geval kan dit artikel als grondslag dienen voor de vaststelling van bepalingen die, wat hun gevolgen betreft, in wezen neerkomen op een wijziging van de Verdragen buiten de daartoe in de Verdragen voorziene procedure om.

43. Verklaring ad artikel 355, lid 6, van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie

De Hoge Verdragsluitende Partijen komen overeen dat de Europese Raad krachtens artikel 355, lid 6, een besluit zal vaststellen om Mayotte ten aanzien van de Unie de status van ultraperifeer gebied in de zin van artikel 355, lid 1, en artikel 349 te verlenen wanneer de Franse autoriteiten de Europese Raad en de Commissie mededelen dat de huidige evolutie in de interne status van het eiland daarvoor de ruimte biedt.

B. VERKLARINGEN BETREFFENDE AAN DE VERDRAGEN GEHECHTE PROTOCOLLEN

44. Verklaring ad artikel 5 van het Protocol betreffende het in het kader van de Europese Unie geïntegreerde Schengenacquis

De Conferentie neemt er nota van dat wanneer een lidstaat er uit hoofde van artikel 5, lid 2, van het Protocol betreffende het in het kader van de Europese Unie geïntegreerde Schengenacquis kennis van heeft gegeven dat hij niet wenst deel te nemen aan een voorstel of initiatief, die kennisgeving op elk tijdstip voor de aanneming van het voorstel waarmee wordt voortgebouwd op het Schengenacquis kan worden ingetrokken.

45. Verklaring ad artikel 5, lid 2, van het Protocol betreffende het in het kader van de Europese Unie geïntegreerde Schengenacquis

De Conferentie verklaart dat de Raad, wanneer het Verenigd Koninkrijk of Ierland de Raad mededeelt voornemens te zijn niet deel te nemen aan een maatregel waarmee wordt voortgebouwd op een deel van het Schengenacquis waaraan het wel deelneemt, een grondige bespreking zal houden over de mogelijke implicaties van de niet-deelneming van die lidstaat aan die maatregel. De bespreking in de Raad moet worden gevoerd in het licht van de door de Commissie verstrekte aanwijzingen over het verband tussen het voorstel en het Schengenacquis.

46. Verklaring ad artikel 5, lid 3, van het Protocol betreffende het in het kader van de Europese Unie geïntegreerde Schengenacquis

De Conferentie herinnert eraan dat de Commissie, indien de Raad na een eerste inhoudelijke bespreking van de kwestie geen besluit neemt, een gewijzigd voorstel met het oog op een inhoudelijke herbespreking door de Raad binnen een termijn van vier maanden kan indienen.

47. Verklaring ad artikel 5, leden 3, 4 en 5, van het Protocol betreffende het in het kader van de Europese Unie geïntegreerde Schengenacquis

De Conferentie neemt er nota van dat de voorwaarden die moeten worden gesteld in het besluit als bedoeld in artikel 5, leden 3, 4 en 5, van het Protocol betreffende het in het kader van de Europese Unie geïntegreerde Schengenacquis, kunnen voorschrijven dat de betrokken lidstaat de eventuele directe financiële gevolgen zal dragen die noodzakelijkerwijs en onvermijdelijk voortvloeien uit de beëindiging van zijn deelname aan enkele of alle bepalingen van het acquis, als vermeld in elk door de Raad overeenkomstig artikel 4 van genoemd Protocol genomen besluit.

48. **Verklaring inzake het Protocol betreffende de positie Denemarken**

De Conferentie neemt er nota van dat Denemarken, met betrekking tot rechtshandelingen die de Raad alleen of samen met het Europees Parlement moet vaststellen en die zowel bepalingen bevatten die op Denemarken van toepassing zijn als bepalingen die dat niet zijn omdat zij een rechtsgrondslag hebben waarop deel I van het Protocol betreffende de positie van Denemarken van toepassing is, verklaart dat het zijn stemrecht niet zal gebruiken om de vaststelling tegen te gaan van bepalingen die niet op Denemarken van toepassing zijn.

Voorts neemt de Conferentie er nota van dat Denemarken, op basis van de verklaring van de Conferentie over artikel 222, verklaart dat de Deense deelneming aan een optreden of aan rechtshandelingen op grond van artikel 222 zal geschieden overeenkomstig deel I en deel II van het Protocol betreffende de positie van Denemarken.

49. **Verklaring inzake Italië**

De Conferentie neemt er akte van dat het Protocol betreffende Italië, dat in 1957 aan het Verdrag tot oprichting van de Europese Economische Gemeenschap is gehecht, zoals gewijzigd bij de goedkeuring van het Verdrag betreffende de Europese Unie, het volgende bepaalde:

„DE HOGE VERDRAGSLUITENDE PARTIJEN,

VERLANGENDE bepaalde bijzondere vraagstukken te regelen welke voor Italië van belang zijn,

HEBBEN OVEREENSTEMMING BEREIKT omtrent de volgende bepalingen, welke aan het Verdrag zijn gehecht:

DE LIDSTATEN VAN DE GEMEENSCHAP

NEMEN KENNIS van het feit dat de Italiaanse regering een aanvang heeft gemaakt met de tenuitvoerlegging van een tienjarenplan voor economische expansie, dat tot doel heeft een evenwicht tot stand te brengen in de structuur van de Italiaanse economie, met name door de minderontwikkelde streken in het zuiden en op de eilanden toe te rusten en door nieuwe werkgelegenheid te scheppen, ten einde de werkloosheid uit te schakelen.

BRENGEN IN HERINNERING dat dit programma van de Italiaanse regering door organisaties van internationale samenwerking waarvan zij lid zijn, in zijn beginselen en zijn doelstellingen in beschouwing is genomen en goedgekeurd.

ERKENNEN dat het in hun gemeenschappelijk belang is dat de doelstellingen van het Italiaanse programma worden bereikt.

KOMEN OVEREEN, ten einde de vervulling van de taak der Italiaanse regering te vergemakkelijken, aan de instellingen van de Unie aan te bevelen alle in het Verdrag bedoelde middelen en procedures aan te wenden, met name een doeltreffend gebruik te maken van de middelen van de Europese Investeringsbank en het Europees Sociaal Fonds.

ZIJN VAN MENING dat door de instellingen van de Uniebij de toepassing van het Verdrag rekening moet worden gehouden met de krachtsinspanning welke de Italiaanse economie zich gedurende de eerstkomende jaren moet getroosten, en met de wenselijkheid gevaarlijke spanningen te voorkomen, met name in de betalingsbalans en het peil van werkgelegenheid, welke de toepassing van dat Verdrag in Italië in gevaar zouden kunnen brengen.

ERKENNEN in het bijzonder dat er bij de toepassing van de artikelen 109 H en 109 I voor gewaakt moet worden dat de maatregelen welke van de Italiaanse regering worden verlangd, het volbrengen van haar programma voor economische expansie en voor verbetering van de levensstandaard van de bevolking niet aantasten."

50. **Verklaring ad artikel 10 van het Protocol betreffende de overgangsbepalingen**

De Conferentie verzoekt het Europees Parlement, de Raad en de Commissie, in het kader van hun respectieve bevoegdheden, zich in te spannen om, in de passende gevallen en voor zover mogelijk binnen de termijn van vijf jaar als bedoeld in artikel 10, lid 3, van het Protocol betreffende de overgangsbepalingen, rechtshandelingen vast te stellen tot wijziging of vervanging van de in artikel 10, lid 1, van genoemd Protocol bedoelde besluiten.

C. VERKLARINGEN VAN LIDSTATEN

51. Verklaring van het Koninkrijk België inzake de nationale parlementen

Het Koninkrijk België verduidelijkt dat, overeenkomstig zijn grondwettelijk recht, zowel de Kamer van Volksvertegenwoordigers en de Senaat van het federaal Parlement als de parlementaire vergaderingen van de Gemeenschappen en Gewesten, in functie van de bevoegdheden die de Unie uitoefent, optreden als componenten van het nationaal parlementair stelsel of als kamers van het nationaal Parlement.

52. Verklaring van het Koninkrijk België, de Republiek Bulgarije, de Bondsrepubliek Duitsland, de Helleense Republiek, het Koninkrijk Spanje, de Italiaanse Republiek, de Republiek Cyprus, de Republiek Litouwen, het Groothertogdom Luxemburg, de Republiek Hongarije, de Republiek Malta, de Republiek Oostenrijk, Roemenië, de Portugese Republiek, de Republiek Slovenië en de Slowaakse Republiek betreffende de symbolen van de Europese Unie

België, Bulgarije, Duitsland, Griekenland, Spanje, Italië, Cyprus, Litouwen, Luxemburg, Hongarije, Malta, Oostenrijk, Roemenië, Portugal, Slovenië en Slowakije verklaren dat de vlag met een cirkel van twaalf gouden sterren op een blauw veld, de hymne uit de "Ode aan de Vreugde" uit de negende symfonie van Ludwig van Beethoven, het devies "In verscheidenheid verenigd", de euro als munt van de Europese Unie en de "Dag van Europa" op 9 mei voor hen de symbolen blijven van het gemeenschappelijk lidmaatschap van de burgers van de Europese Unie en van hun band met de Unie.

53. Verklaring van de Tsjechische Republiek over het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie

1. De Tsjechische Republiek herinnert eraan dat de bepalingen van het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie gericht zijn tot de instellingen en de organen van de Europese Unie, met passende inachtneming van het subsidiariteitsbeginsel en de verdeling van bevoegdheden tussen de Europese Unie en haar lidstaten, zoals opnieuw bevestigd in verklaring nr. 18 betreffende de afbakening van bevoegdheden. De Tsjechische Republiek benadrukt dat deze bepalingen alleen voor de lidstaten gelden wanneer zij de wetgeving van de Unie toepassen, en niet wanneer zij onafhankelijk van de wetgeving van de Unie nationale wetgeving aannemen en toepassen.

2. De Tsjechische Republiek onderstreept tevens dat het Handvest het toepassingsgebied van de wetgeving van de Unie niet uitbreidt en de Unie geen nieuwe bevoegdheid verleent. Het houdt geen beperking van het toepassingsgebied van de nationale wetgeving in en geen inperking van de huidige bevoegdheden van de nationale autoriteiten op dit gebied.

3. De Tsjechische Republiek legt er de nadruk op dat, voor zover het Handvest grondrechten en beginselen erkent zoals deze voortvloeien uit de grondwettelijke tradities die de lidstaten gemeenschappelijk hebben, die rechten en beginselen in harmonie met die tradities moeten worden geïnterpreteerd.

4. De Tsjechische Republiek benadrukt voorts dat niets in het Handvest mag worden geïnterpreteerd als beperkend of met nadelige gevolgen voor de mensenrechten en fundamentele vrijheden zoals deze, op hun respectieve toepassingsgebied, worden erkend door de wetgeving van de Unie en door internationale overeenkomsten waarbij de Unie of alle lidstaten partij zijn, waaronder het Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden, en door de grondwetten van de lidstaten.

54. **Verklaring van de Bondsrepubliek Duitsland, Ierland, de Republiek Hongarije, de Republiek Oostenrijk en het Koninkrijk Zweden**

Duitsland, Ierland, Hongarije, Oostenrijk en Zweden merken op dat de belangrijkste bepalingen van het Verdrag tot oprichting van de Europese Gemeenschap voor Atoomenergie sinds de inwerkingtreding van dat Verdrag inhoudelijk niet zijn gewijzigd en moeten worden geactualiseerd. Daarom steunen zij het idee van een zo spoedig mogelijk bijeen te roepen Conferentie van de vertegenwoordigers van de regeringen der lidstaten, die bijeengeroepen zou moeten worden zodra dit mogelijk is.

55. **Verklaring van het Koninkrijk Spanje en van het Verenigd Koninkrijk van Groot-Brittannië en Noord-Ierland**

De Verdragen zijn van toepassing op Gibraltar als een Europees gebiedsdeel waarvan de buitenlandse betrekkingen door een lidstaat worden behartigd. Dit houdt geen wijziging van de respectieve standpunten van de betrokken lidstaten in.

56. **Verklaring van Ierland ad artikel 3 van het Protocol betreffende de positie van het Verenigd Koninkrijk en Ierland ten aanzien van de ruimte van vrijheid, veiligheid en recht**

Ierland bevestigt zijn gehechtheid aan de Unie als een ruimte van vrijheid, veiligheid en recht, waarin de grondrechten en de verschillende rechtsstelsels en -tradities van de lidstaten worden geëerbiedigd en waarin de lidstaten de burgers een hoog niveau van veiligheid bieden.

Ierland verklaart derhalve het vaste voornemen te hebben zo maximaal mogelijk gebruik te maken van zijn recht, krachtens artikel 3 van het Protocol betreffende de positie van het Verenigd Koninkrijk en Ierland ten aanzien van de ruimte van vrijheid, veiligheid en recht, om deel te nemen aan de aanneming van maatregelen uit hoofde van het derde deel, titel V, van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie.

Ierland zal met name zo maximaal mogelijk deelnemen aan de maatregelen op het gebied van de politiële samenwerking.

Voorts herinnert Ierland eraan dat het overeenkomstig artikel 8 van het protocol de Raad er schriftelijk van in kennis kan stellen dat het niet langer onder de bepalingen van dit protocol wenst te vallen. Ierland is voornemens om binnen drie jaar na de inwerkingtreding van het Verdrag van Lissabon te evalueren hoe deze regelingen functioneren.

57. **Verklaring van de Italiaanse Republiek over de samenstelling van het Europees Parlement**

Italië constateert dat overeenkomstig artikel 10 en artikel 14 van het Verdrag betreffende de Europese Unie, het Europees Parlement bestaat uit vertegenwoordigers van de burgers van de Unie, die degressief evenredig zijn vertegenwoordigd.

Italië constateert eveneens dat krachtens artikel 8 (hernummerd tot 9) van het Verdrag betreffende de Europese Unie en artikel 17 (hernummerd tot 20) van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie, burger van de Unie eenieder is die de nationaliteit van een lidstaat bezit.

In dat verband is Italië van mening dat, onverminderd het besluit inzake de zittingsperiode 2009-2014, eender welk besluit van de Europese Raad op initiatief van het Europees Parlement en met goedkeuring van laatstgenoemde instelling betreffende de samenstelling van het Europees Parlement, dient te stroken met de beginselen van artikel 14, lid 2, eerste alinea.

58. **Verklaring van de Republiek Letland, de Republiek Hongarije en de Republiek Malta over de spelling van de naam van de enige munteenheid in de Verdragen**

Onverminderd de uniforme spelling van de naam van de in de Verdragen bedoelde enige munteenheid van de Europese Unie zoals die op de bankbiljetten en munten staat, verklaren Letland, Hongarije en Malta dat de spelling van de naam van de enige munteenheid en van de afgeleide vormen daarvan in de Letse, Hongaarse en Maltese tekst van de Verdragen geen gevolgen heeft voor de bestaande regels van de Letse, Hongaarse en Maltese taal.

59. **Verklaring van het Koninkrijk der Nederlanden ad artikel 312 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie**

Het Koninkrijk der Nederlanden zal instemmen met een besluit, bedoeld in artikel 312, lid 2, tweede alinea, van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie, zodra een herziening van de in artikel 311, derde alinea, van dat Verdrag bedoelde besluit Nederland een bevredigende oplossing heeft geboden voor zijn buitensporige negatieve nettobetalingspositie ten opzichte van de begroting van de Unie.

60. **Verklaring van het Koninkrijk der Nederlanden ad artikel 355 van het fVerdrag betreffende de werking van de Europese Unie**

Het Koninkrijk der Nederlanden verklaart dat een initiatief tot een besluit, als bedoeld in artikel 355, lid 6, strekkende tot wijziging van de status van de Nederlandse Antillen en/of Aruba ten aanzien van de Unie alleen zal worden ingediend op grond van een besluit dat genomen is in overeenstemming met het Statuut van het Koninkrijk der Nederlanden.

61. **Verklaring van de Republiek Polen betreffende het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie**

Het Handvest heeft in geen enkel opzicht gevolgen voor het recht van de lidstaten om wetgeving vast te stellen op het gebied van de openbare zeden, het familierecht en de bescherming van de menselijke waardigheid alsmede de eerbiediging van de lichamelijke en morele integriteit van de mens.

62. **Verklaring van de Republiek Polen over het Protocol inzake de toepassing van het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie op Polen en het Verenigd Koninkrijk**

Polen verklaart dat zij, gezien de traditie van de sociale beweging "Solidariteit" en haar belangrijke bijdrage aan de strijd voor sociale en werknemersrechten, de sociale en werknemersrechten, als vastgelegd in het recht van de Unie, en met name die welke zijn herbevestigd in Titel IV van het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie, ten volle eerbiedigt.

63. **Verklaring van het Verenigd Koninkrijk van Groot-Brittannië en Noord-Ierland betreffende de definitie van de term "onderdanen"**

Wat betreft de Verdragen en het Verdrag tot oprichting van de Europese Gemeenschap voor Atoomenergie, en handelingen die voortvloeien uit die Verdragen of van kracht blijven op grond van die Verdragen, herinnert het Verenigd Koninkrijk aan de verklaring die het op 31 december 1982 heeft afgelegd over de definitie van de term "onderdanen", met dien verstande dat het begrip "burgers van Britse afhankelijke gebieden" gelezen moet worden als "burgers van Britse overzeese gebieden".

64. **Verklaring van het Verenigd Koninkrijk van Groot-Brittannië en Noord-Ierland betreffende het kiesrecht bij verkiezingen voor het Europees Parlement**

Het Verenigd Koninkrijk merkt op dat artikel 14 van het Verdrag betreffende de Europese Unie en andere bepalingen van de Verdragen niet bedoeld zijn om wijzigingen aan te brengen in de grondslagen voor het kiesrecht bij verkiezingen voor het Europees Parlement.

65. **Verklaring van het Verenigd Koninkrijk van Groot-Brittannië en Noord-Ierland ad artikel 75 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie**

Het Verenigd Koninkrijk staat volledig achter krachtige maatregelen met betrekking tot het opleggen van financiële sancties die zijn bedoeld om terrorisme en aanverwante activiteiten te voorkomen en te bestrijden. Het Verenigd Koninkrijk verklaart derhalve dat het voornemens is zijn uit artikel 3 van het Protocol betreffende de positie van het Verenigd Koninkrijk en Ierland ten aanzien van de ruimte van vrijheid, veiligheid en recht voortvloeiende recht om deel te nemen aan de aanneming van alle voorstellen uit hoofde van artikel 75 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie, uit te oefenen.

CONCORDANTIETABELLEN (*)

Verdrag betreffende de Europese Unie

Oude nummering in het Verdrag betreffende de Europese Unie	Nieuwe nummering in het Verdrag betreffende de Europese Unie
TITEL I - GEMEENSCHAPPELIJKE BEPALINGEN	TITEL I - GEMEENSCHAPPELIJKE BEPALINGEN
Artikel 1	Artikel 1
	Artikel 2
Artikel 2	Artikel 3
Artikel 3 (geschrapt) ([1])	
	Artikel 4
	Artikel 5 ([2])
Artikel 4 (geschrapt) ([3])	
Artikel 5 (geschrapt) ([4])	
Artikel 6	Artikel 6
Artikel 7	Artikel 7
	Artikel 8
TITEL II - BEPALINGEN HOUDENDE WIJZIGING VAN HET VERDRAG TOT OPRICHTING VAN DE EUROPESE ECONOMISCHE GEMEENSCHAP MET HET OOG OP DE OPRICHTING VAN DE EUROPESE GEMEENSCHAP	TITEL II - BEPALINGEN INZAKE DE DEMOCRATISCHE BEGINSELEN
Artikel 8 (geschrapt) ([5])	Artikel 9
	Artikel 10 ([6])

([1]) Ten gronde vervangen door artikel 7 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie (VWEU) en de artikelen 13, lid 1, en 21, lid 3, tweede alinea, van het Verdrag betreffende de Europese Unie (VEU).
([2]) Vervangt artikel 5 van het Verdrag tot oprichting van de Europese Gemeenschap (VEG).
([3]) Ten gronde vervangen door artikel 15.
([4]) Ten gronde vervangen door artikel 13, lid 2.
([5]) Artikel 8 VEU dat van kracht was voor de inwerkingtreding van het Verdrag van Lissabon (hierna het huidige VEU) wijzigde het VEG. Deze wijzigingen zijn opgenomen in laatstgenoemd verdrag en artikel 8 is geschrapt. Het nummer is gebruikt om een nieuwe bepaling te kunnen invoegen.
([6]) Lid 4 vervangt ten gronde artikel 191, eerste alinea VEG.

(*) Deze twee tabellen zijn gebaseerd op de tabellen bedoeld in artikel 5 van het Verdrag van Lissabon, zonder de middelste kolom, waarin de tijdelijke nummering uit het Verdrag van Lissabon was opgenomen.

Oude nummering in het Verdrag betreffende de Europese Unie	**Nieuwe nummering in het Verdrag betreffende de Europese Unie**
	Artikel 11
	Artikel 12
TITEL III - BEPALINGEN HOUDENDE WIJZIGINGEN VAN HET VERDRAG TOT OPRICHTING VAN DE EUROPESE GEMEENSCHAP VOOR KOLEN EN STAAL	TITEL III - BEPALINGEN BETREFFENDE DE INSTELLINGEN
Artikel 9 (geschrapt) (7)	Artikel 13
	Artikel 14 (8)
	Artikel 15 (9)
	Artikel 16 (10)
	Artikel 17 (11)
	Artikel 18
	Artikel 19 (12)
TITEL IV - BEPALINGEN TOT WIJZIGING VAN HET VERDRAG TOT OPRICHTING VAN DE EUROPESE GEMEENSCHAP VOOR ATOOMENERGIE	TITEL IV - BEPALINGEN INZAKE DE NAUWERE SAMENWERKING
Artikel 10 (geschrapt) (13) *Artikelen 27 A tot en met 27 E (vervangen)* *Artikelen 40 tot en met 40 B (vervangen)* *Artikelen 43 tot en met 45 (vervangen)*	Artikel 20 (14)

(7) Artikel 9 van het huidige VEU wijzigde het EGKS-Verdrag. Dit verdrag is op 23 juli 2002 verstreken. Artikel 9 is geschrapt en het nummer is gebruikt om een andere bepaling in te voegen.

(8) — De leden 1 en 2 vervangen ten gronde artikel 189 VEG;
— de leden 1 tot en met 3 vervangen ten gronde artikel 190, leden 1 tot en met 3 VEG;
— lid 1 vervangt ten gronde artikel 192, eerste alinea VEG;
— lid 4 vervangt ten gronde artikel 197, eerste alinea VEG.

(9) Vervangt ten gronde artikel 4.

(10) — Lid 1 vervangt ten gronde artikel 202, eerste en tweede streepje VEG;
— de leden 2 en 9 vervangen ten gronde artikel 203 VEG;
— de leden 4 en 5 vervangen ten gronde artikel 205, leden 2 en 4 VEG.

(11) — Lid 1 vervangt ten gronde artikel 211 VEG;
— de leden 3 en 7 vervangen ten gronde artikel 214 VEG;
— lid 6 vervangt ten gronde artikel 217, leden 1, 3 en 4 VEG.

(12) — Vervangt ten gronde artikel 220 VEG;
— lid 2, eerste alinea, vervangt ten gronde artikel 221, eerste alinea VEG.

(13) Artikel 10 van het huidige VEU wijzigde het Euratom-Verdrag. Deze wijzigingen zijn opgenomen in laatstgenoemd verdrag en artikel 10 is geschrapt. Het nummer is gebruikt om een andere bepaling in te voegen.

(14) Vervangt eveneens de artikelen 11 en 11 A VEG.

Oude nummering in het Verdrag betreffende de Europese Unie	**Nieuwe nummering in het Verdrag betreffende de Europese Unie**
TITEL V - BEPALINGEN BETREFFENDE EEN GEMEENSCHAPPELIJK BUITENLANDS EN VEILIGHEIDSBELEID	TITEL V - ALGEMENE BEPALINGEN INZAKE HET EXTERN OPTREDEN VAN DE UNIE EN SPECIFIEKE BEPALINGEN BETREFFENDE HET GEMEENSCHAPPELIJK BUITENLANDS EN VEILIGHEIDSBELEID
	Hoofdstuk 1 - Algemene bepalingen betreffende het extern optreden van de Unie
	Artikel 21
	Artikel 22
	Hoofdstuk 2 - Specifieke bepalingen betreffende het gemeenschappelijk buitenlands en veiligheidsbeleid
	Eerste afdeling - Gemeenschappelijke bepalingen
	Artikel 23
Artikel 11	Artikel 24
Artikel 12	Artikel 25
Artikel 13	Artikel 26
	Artikel 27
Artikel 14	Artikel 28
Artikel 15	Artikel 29
Artikel 22 (verplaatst)	Artikel 30
Artikel 23 (verplaatst)	Artikel 31
Artikel 16	Artikel 32
Artikel 17 (verplaatst)	*Artikel 42*
Artikel 18	Artikel 33
Artikel 19	Artikel 34
Artikel 20	Artikel 35
Artikel 21	Artikel 36
Artikel 22 (verplaatst)	*Artikel 30*
Artikel 23 (verplaatst)	*Artikel 31*
Artikel 24	Artikel 37

Oude nummering in het Verdrag betreffende de Europese Unie	**Nieuwe nummering in het Verdrag betreffende de Europese Unie**
Artikel 25	Artikel 38
	Artikel 39
Artikel 47 (verplaatst)	Artikel 40
Artikel 26 (geschrapt)	
Artikel 27 (geschrapt)	
Artikel *27 A* (vervangen) ([15])	*Artikel 20*
Artikel *27 B* (vervangen) ([15])	*Artikel 20*
Artikel *27 C* (vervangen) ([15])	*Artikel 20*
Artikel *27 D* (vervangen) ([15])	*Artikel 20*
Artikel *27 E* (vervangen) ([15])	*Artikel 20*
Artikel 28	Artikel 41
	Tweede deel - Bepalingen inzake het gemeenschappelijk veiligheids- en defensiebeleid
Artikel 17 (verplaatst)	Artikel 42
	Artikel 43
	Artikel 44
	Artikel 45
	Artikel 46
TITEL VI - BEPALINGEN INZAKE POLITIËLE EN JUSTITIËLE SAMENWERKING IN STRAFZAKEN (geschrapt) ([16])	
Artikel 29 (vervangen) ([17])	
Artikel 30 (vervangen) ([18])	
Artikel 31 (vervangen) ([19])	

([15]) De artikelen 27 A tot en met 27 E van het huidige VEU, betreffende de nauwere samenwerking, worden eveneens vervangen door de artikelen 326 tot en met 334 VWEU.

([16]) De bepalingen van titel VI van het huidige VEU, betreffende de politiële en justitiële samenwerking in strafzaken worden vervangen door de bepalingen van de hoofdstukken 1, 4 en 5 van titel IV (hernummerd tot V) van het derde deel VWEU.

([17]) Vervangen door artikel 67 VWEU.

([18]) Vervangen door de artikelen 87 en 88 VWEU.

([19]) Vervangen door de artikelen 82, 83 en 85 VWEU.

Oude nummering in het Verdrag betreffende de Europese Unie	**Nieuwe nummering in het Verdrag betreffende de Europese Unie**
Artikel 32 (vervangen) ([20])	
Artikel 33 (vervangen) ([21])	
Artikel 34 (geschrapt)	
Artikel 35 (geschrapt)	
Artikel 36 (vervangen) ([22])	
Artikel 37 (geschrapt)	
Artikel 38 (geschrapt)	
Artikel 39 (geschrapt)	
Artikel 40 (vervangen) ([23])	*Artikel 20*
Artikel 40 A (vervangen) ([23])	*Artikel 20*
Artikel 40 B (vervangen) ([23])	*Artikel 20*
Artikel 41 (geschrapt)	
Artikel 42 (geschrapt)	
TITEL VII - BEPALINGEN INZAKE NAUWERE SAMENWERKING (vervangen) ([24])	*TITEL IV - BEPALINGEN INZAKE NAUWERE SAMENWERKING*
Artikel 43 (vervangen) ([24])	*Artikel 20*
Artikel 43 A (vervangen) ([24])	*Artikel 20*
Artikel 43 B (vervangen) ([24])	*Artikel 20*
Artikel 44 (vervangen) ([24])	*Artikel 20*
Artikel 44 A (vervangen) ([24])	*Artikel 20*
Artikel 45 (vervangen) ([24])	*Artikel 20*
TITEL VIII - SLOTBEPALINGEN	TITEL VI - SLOTBEPALINGEN
Artikel 46 (geschrapt)	
	Artikel 47

([20]) Vervangen door artikel 89 VWEU.
([21]) Vervangen door artikel 72 VWEU.
([22]) Vervangen door artikel 71 VWEU.
([23]) De artikelen 40 tot en met 40 B van het huidige VEU, betreffende de nauwere samenwerking, worden eveneens vervangen door de artikelen 326 tot en met 334 VWEU.
([24]) De artikelen 43 tot en met 45 en titel VII van het huidige VEU, betreffende de nauwere samenwerking, worden eveneens vervangen door de artikelen 326 tot en met 334 VWEU.

Oude nummering in het Verdrag betreffende de Europese Unie	Nieuwe nummering in het Verdrag betreffende de Europese Unie
Artikel 47 (vervangen)	*Artikel 40*
Artikel 48	Artikel 48
Artikel 49	Artikel 49
	Artikel 50
	Artikel 51
	Artikel 52
Artikel 50 (geschrapt)	
Artikel 51	Artikel 53
Artikel 52	Artikel 54
Artikel 53	Artikel 55

Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie

Oude nummering in het Verdrag tot oprichting van de Europese Gemeenschap	Nieuwe nummering in het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie
EERSTE DEEL - DE BEGINSELEN	EERSTE DEEL - DE BEGINSELEN
Artikel 1 (geschrapt)	
	Artikel 1
Artikel 2 (geschrapt) ([25])	
	Titel I - Categorieën en gebieden van bevoegdheden van de Unie
	Artikel 2
	Artikel 3
	Artikel 4
	Artikel 5
	Artikel 6
	Titel II - Algemeen toepasselijke bepalingen

([25]) Ten gronde vervangen door artikel 3 VEU.

Oude nummering in het Verdrag tot oprichting van de Europese Gemeenschap	**Nieuwe nummering in het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie**
	Artikel 7
Artikel 3, lid 1 (geschrapt) ([26])	
Artikel 3, lid 2	Artikel 8
Artikel 4 (verplaatst)	*Artikel 119*
Artikel 5 (vervangen) ([27])	
	Artikel 9
	Artikel 10
Artikel 6	Artikel 11
Artikel 153, lid 2 (verplaatst)	Artikel 12
	Artikel 13 ([28])
Artikel 7 (geschrapt) ([29])	
Artikel 8 (geschrapt) ([30])	
Artikel 9 (geschrapt)	
Artikel 10 (geschrapt) ([31])	
Artikel 11 (vervangen) ([32])	*Artikelen 326 tot en met 334*
Artikel 11 A (vervangen) ([32])	*Artikelen 326 tot en met 334*
Artikel 12 (verplaatst)	*Artikel 18*
Artikel 13 (verplaatst)	*Artikel 19*
Artikel 14 (verplaatst)	*Artikel 26*
Artikel 15 (verplaatst)	*Artikel 27*
Artikel 16	Artikel 14
Artikel 255 (verplaatst)	Artikel 15
Artikel 286 (vervangen)	Artikel 16

([26]) Ten gronde vervangen door de artikelen 3 tot en met 6 VWEU.
([27]) Vervangen door artikel 5 VEU.
([28]) Invoeging van het dispositief van het Protocol betreffende de bescherming en het welzijn der dieren.
([29]) Ten gronde vervangen door artikel 13 VEU.
([30]) Ten gronde vervangen door artikel 13 VEU en artikel 282, lid 1 VWEU.
([31]) Ten gronde vervangen door artikel 4, lid 3 VEU.
([32]) Eveneens vervangen door artikel 20 VEU.

Oude nummering in het Verdrag tot oprichting van de Europese Gemeenschap	**Nieuwe nummering in het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie**
	Artikel 17
TWEEDE DEEL - HET BURGERSCHAP VAN DE UNIE	TWEEDE DEEL - NON-DISCRIMINATIE EN BURGERSCHAP VAN DE UNIE
Artikel 12 (verplaatst)	Artikel 18
Artikel 13 (verplaatst)	Artikel 19
Artikel 17	Artikel 20
Artikel 18	Artikel 21
Artikel 19	Artikel 22
Artikel 20	Artikel 23
Artikel 21	Artikel 24
Artikel 22	Artikel 25
DERDE DEEL - HET BELEID VAN DE UNIE	DERDE DEEL - HET BELEID EN INTERN OPTREDEN VAN DE UNIE
	Titel I - De interne markt
Artikel 14 (verplaatst)	Artikel 26
Artikel 15 (verplaatst)	Artikel 27
Titel I - Het vrije verkeer van goederen	Titel II - Het vrije verkeer van goederen
Artikel 23	Artikel 28
Artikel 24	Artikel 29
Hoofdstuk 1 - De douane-unie	Hoofdstuk 1 - De douane-unie
Artikel 25	Artikel 30
Artikel 26	Artikel 31
Artikel 27	Artikel 32
Derde deel, titel X, Douanesamenwerking (verplaatst)	Hoofdstuk 2 - Douanesamenwerking
Artikel 135 (verplaatst)	Artikel 33
Hoofdstuk 2 - Verbod op kwantitatieve beperkingen tussen de lidstaten	Hoofdstuk 3 - Verbod op kwantitatieve beperkingen tussen de lidstaten
Artikel 28	Artikel 34

Oude nummering in het Verdrag tot oprichting van de Europese Gemeenschap	**Nieuwe nummering in het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie**
Artikel 29	Artikel 35
Artikel 30	Artikel 36
Artikel 31	Artikel 37
Titel II - De landbouw	Titel III - Landbouw en visserij
Artikel 32	Artikel 38
Artikel 33	Artikel 39
Artikel 34	Artikel 40
Artikel 35	Artikel 41
Artikel 36	Artikel 42
Artikel 37	Artikel 43
Artikel 38	Artikel 44
Titel III - Het vrije verkeer van personen, diensten en kapitaal	Titel IV - Het vrije verkeer van personen, diensten en kapitaal
Hoofdstuk 1 - De werknemers	Hoofdstuk 1 - De werknemers
Artikel 39	Artikel 45
Artikel 40	Artikel 46
Artikel 41	Artikel 47
Artikel 42	Artikel 48
Hoofdstuk 2 - Het recht van vestiging	Hoofdstuk 2 - Het recht van vestiging
Artikel 43	Artikel 49
Artikel 44	Artikel 50
Artikel 45	Artikel 51
Artikel 46	Artikel 52
Artikel 47	Artikel 53
Artikel 48	Artikel 54
Artikel 294 (verplaatst)	Artikel 55
Hoofdstuk 3 - De diensten	Hoofdstuk 3 - De diensten
Artikel 49	Artikel 56

Oude nummering in het Verdrag tot oprichting van de Europese Gemeenschap	**Nieuwe nummering in het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie**
Artikel 50	Artikel 57
Artikel 51	Artikel 58
Artikel 52	Artikel 59
Artikel 53	Artikel 60
Artikel 54	Artikel 61
Artikel 55	Artikel 62
Hoofdstuk 4 - Kapitaal en betalingsverkeer	Hoofdstuk 4 - Kapitaal en betalingsverkeer
Artikel 56	Artikel 63
Artikel 57	Artikel 64
Artikel 58	Artikel 65
Artikel 59	Artikel 66
Artikel 60 (verplaatst)	*Artikel 215*
Titel IV - Visa, asiel, immigratie en andere beleidsterreinen die verband houden met het vrije verkeer van personen	Titel V - De ruimte van vrijheid, veiligheid en recht
	Hoofdstuk 1 - Algemene bepalingen
Artikel 61	Artikel 67 (33)
	Artikel 68
	Artikel 69
	Artikel 70
	Artikel 71 (34)
Artikel 64, lid 1 (verplaatst)	Artikel 72 (35)
	Artikel 73
Artikel 66 (verplaatst)	Artikel 74
Artikel 60 (verplaatst)	Artikel 75
	Artikel 76

(33) Vervangt eveneens artikel 29 van het huidige VEU.
(34) Vervangt artikel 36 van het huidige VEU.
(35) Vervangt eveneens artikel 33 van het huidige VEU.

Oude nummering in het Verdrag tot oprichting van de Europese Gemeenschap	**Nieuwe nummering in het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie**
	Hoofdstuk 2 - Beleid inzake grenscontroles, asiel en immigratie
Artikel 62	Artikel 77
Artikel 63, punten 1 en 2 en Artikel 64, lid 2 (36)	Artikel 78
Artikel 63, punten 3 en 4	Artikel 79
	Artikel 80
Artikel 64, lid 1 (vervangen)	*Artikel 72*
	Hoofdstuk 3 - Justitiële samenwerking in burgerlijke zaken
Artikel 65	Artikel 81
Artikel 66 (vervangen)	*Artikel 74*
Artikel 67 (geschrapt)	
Artikel 68 (geschrapt)	
Artikel 69 (geschrapt)	
	Hoofdstuk 4 - Justitiële samenwerking in strafzaken
	Artikel 82 (37)
	Artikel 83 (37)
	Artikel 84
	Artikel 85 (37)
	Artikel 86
	Hoofdstuk 5 - Politiële samenwerking
	Artikel 87 (38)
	Artikel 88 (38)
	Artikel 89 (39)

(36) Artikel 63, punten 1 en 2 VEG wordt vervangen door artikel 78, leden 1 en 2 VWEU en artikel 64, lid 2, wordt vervangen door artikel 78, lid 3 VWEU.
(37) Vervangt artikel 31 van het huidige VEU.
(38) Vervangt artikel 30 van het huidige VEU.
(39) Vervangt artikel 32 van het huidige VEU.

Oude nummering in het Verdrag tot oprichting van de Europese Gemeenschap	**Nieuwe nummering in het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie**
Titel V - Vervoer	Titel VI - Vervoer
Artikel 70	Artikel 90
Artikel 71	Artikel 91
Artikel 72	Artikel 92
Artikel 73	Artikel 93
Artikel 74	Artikel 94
Artikel 75	Artikel 95
Artikel 76	Artikel 96
Artikel 77	Artikel 97
Artikel 78	Artikel 98
Artikel 79	Artikel 99
Artikel 80	Artikel 100
Titel VI - Gemeenschappelijke regels betreffende de mededinging, de belastingen en de onderlinge aanpassing van de wetgevingen	Titel VII - Gemeenschappelijke regels betreffende de mededinging, de belastingen en de onderlinge aanpassing van de wetgevingen
Hoofdstuk 1 - Regels betreffende de mededinging	Hoofdstuk 1 - Regels betreffende de mededinging
Eerste afdeling - Regels voor de ondernemingen	Eerste afdeling - Regels voor de ondernemingen
Artikel 81	Artikel 101
Artikel 82	Artikel 102
Artikel 83	Artikel 103
Artikel 84	Artikel 104
Artikel 85	Artikel 105
Artikel 86	Artikel 106
Tweede afdeling - Steunmaatregelen van de staten	Tweede afdeling - Steunmaatregelen van de staten
Artikel 87	Artikel 107
Artikel 88	Artikel 108
Artikel 89	Artikel 109
Hoofdstuk 2 - Bepalingen betreffende belastingen	Hoofdstuk 2 - Bepalingen betreffende belastingen

Oude nummering in het Verdrag tot oprichting van de Europese Gemeenschap	**Nieuwe nummering in het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie**
Artikel 90	Artikel 110
Artikel 91	Artikel 111
Artikel 92	Artikel 112
Artikel 93	Artikel 113
Hoofdstuk 3 - De aanpassing van de wetgevingen	Hoofdstuk 3 - De aanpassing van de wetgevingen
Artikel 95 (verplaatst)	*Artikel 114*
Artikel 94 (verplaatst)	*Artikel 115*
Artikel 96	Artikel 116
Artikel 97	Artikel 117
	Artikel 118
Titel VII - Economisch en monetair beleid	Titel VIII - Economisch en monetair beleid
Artikel 4 (verplaatst)	Artikel 119
Hoofdstuk 1 - Economisch beleid	Hoofdstuk 1 - Economisch beleid
Artikel 98	Artikel 120
Artikel 99	Artikel 121
Artikel 100	Artikel 122
Artikel 101	Artikel 123
Artikel 102	Artikel 124
Artikel 103	Artikel 125
Artikel 104	Artikel 126
Hoofdstuk 2 - Monetair beleid	Hoofdstuk 2 - Monetair beleid
Artikel 105	Artikel 127
Artikel 106	Artikel 128
Artikel 107	Artikel 129
Artikel 108	Artikel 130
Artikel 109	Artikel 131
Artikel 110	Artikel 132

Oude nummering in het Verdrag tot oprichting van de Europese Gemeenschap	**Nieuwe nummering in het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie**
Artikel 111, leden 1 tot en met 3 en 5 (verplaatst)	*Artikel 219*
Artikel 111, lid 4 (verplaatst)	*Artikel 138*
	Artikel 133
Hoofdstuk 3 - Institutionele bepalingen	Hoofdstuk 3 - Institutionele bepalingen
Artikel 112 (verplaatst)	*Artikel 283*
Artikel 113 (verplaatst)	*Artikel 284*
Artikel 114	Artikel 134
Artikel 115	Artikel 135
	Hoofdstuk 4 - Specifieke bepalingen voor de lidstaten die de euro als munt hebben
	Artikel 136
	Artikel 137
Artikel 111, lid 4 (verplaatst)	Artikel 138
Hoofdstuk 4 - Overgangsbepalingen	Hoofdstuk 5 - Overgangsbepalingen
Artikel 116 (geschrapt)	
	Artikel 139
Artikel 117, leden 1, 2, zesde streepje, en 3 tot en met 9 (verplaatst)	*Artikel 141, lid 2*
Artikel 117, lid 2, vijf eerste streepjes (verplaatst)	
Artikel 121, lid 1 (verplaatst) *Artikel 122, lid 2, tweede zin (verplaatst)* *Artikel 123, lid 5 (verplaatst)*	Artikel 140 ([40])
Artikel 118 (geschrapt)	
Artikel 123, lid 3 (verplaatst) *Artikel 117, lid 2, vijf eerste streepjes (verplaatst)*	Artikel 141 ([41])

([40]) — Artikel 140, lid 1, herneemt artikel 121, lid 1;
— artikel 140, lid 2, herneemt artikel 122, lid 2, tweede zin;
— artikel 140, lid 3, herneemt artikel 123, lid 5.

([41]) — Artikel 141, lid 1, herneemt artikel 123, lid 3;
— artikel 141, lid 2, herneemt de eerste vijf streepjes van artikel 117, lid 2.

Oude nummering in het Verdrag tot oprichting van de Europese Gemeenschap	**Nieuwe nummering in het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie**
Artikel 124, lid 1 (verplaatst)	Artikel 142
Artikel 119	Artikel 143
Artikel 120	Artikel 144
Artikel 121, lid 1 (verplaatst)	*Artikel 140, lid 1*
Artikel 121, leden 2 tot en met 4 (geschrapt)	
Artikel 122, leden 1, 2, eerste zin, 3, 4, 5 en 6 (geschrapt)	
Artikel 122, lid 2, tweede zin (verplaatst)	*Artikel 140, lid 2, eerste alinea*
Artikel 123, leden 1, 2 en 4 (geschrapt)	
Artikel 123, lid 3 (verplaatst)	*Artikel 141, lid 1*
Artikel 123, lid 5 (verplaatst)	*Artikel 140, lid 3*
Artikel 124, lid 1 (verplaatst)	*Artikel 142*
Artikel 124, lid 2 (geschrapt)	
Titel VIII - Werkgelegenheid	Titel IX - Werkgelegenheid
Artikel 125	Artikel 145
Artikel 126	Artikel 146
Artikel 127	Artikel 147
Artikel 128	Artikel 148
Artikel 129	Artikel 149
Artikel 130	Artikel 150
Titel IX - Gemeenschappelijke handelspolitiek (verplaatst)	*Vijfde deel, Titel II, Gemeenschappelijke handelspolitiek*
Artikel 131 (verplaatst)	*Artikel 206*
Artikel 132 (geschrapt)	
Artikel 133 (verplaatst)	*Artikel 207*
Artikel 134 (geschrapt)	
Titel X - Douanesamenwerking (verplaatst)	*Derde deel, Titel II, Hoofdstuk 2, Douanesamenwerking*

Oude nummering in het Verdrag tot oprichting van de Europese Gemeenschap	**Nieuwe nummering in het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie**
Artikel 135 (verplaatst)	*Artikel 33*
Titel XI - Sociale politiek, onderwijs, beroepsopleiding en jeugd	Titel X - Sociale politiek
Hoofdstuk 1 - Sociale bepalingen (geschrapt)	
Artikel 136	Artikel 151
	Artikel 152
Artikel 137	Artikel 153
Artikel 138	Artikel 154
Artikel 139	Artikel 155
Artikel 140	Artikel 156
Artikel 141	Artikel 157
Artikel 142	Artikel 158
Artikel 143	Artikel 159
Artikel 144	Artikel 160
Artikel 145	Artikel 161
Hoofdstuk 2 - Het Europees Sociaal Fonds	Titel XI - Het Europees Sociaal Fonds
Artikel 146	Artikel 162
Artikel 147	Artikel 163
Artikel 148	Artikel 164
Hoofdstuk 3 - Onderwijs, beroepsopleiding en jeugd	Titel XII - Onderwijs, beroepsopleiding, jeugd en sport
Artikel 149	Artikel 165
Artikel 150	Artikel 166
Titel XII - Cultuur	Titel XIII - Cultuur
Artikel 151	Artikel 167
Titel XIII - Volksgezondheid	Titel XIV - Volksgezondheid
Artikel 152	Artikel 168
Titel XIV - Consumentenbescherming	Titel XV - Consumentenbescherming

Oude nummering in het Verdrag tot oprichting van de Europese Gemeenschap	**Nieuwe nummering in het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie**
Artikel 153, leden 1, 3, 4 en 5	Artikel 169
Artikel 153, lid 2 (verplaatst)	*Artikel 12*
Titel XV - Trans-Europese netwerken	Titel XVI - Trans-Europese netwerken
Artikel 154	Artikel 170
Artikel 155	Artikel 171
Artikel 156	Artikel 172
Titel XVI - Industrie	Titel XVII - Industrie
Artikel 157	Artikel 173
Titel XVII - Economische en sociale samenhang	Titel XVIII - Economische, sociale en territoriale samenhang
Artikel 158	Artikel 174
Artikel 159	Artikel 175
Artikel 160	Artikel 176
Artikel 161	Artikel 177
Artikel 162	Artikel 178
Titel XVIII - Onderzoek en technologische ontwikkeling	Titel XIX - Onderzoek, technologische ontwikkeling en ruimte
Artikel 163	Artikel 179
Artikel 164	Artikel 180
Artikel 165	Artikel 181
Artikel 166	Artikel 182
Artikel 167	Artikel 183
Artikel 168	Artikel 184
Artikel 169	Artikel 185
Artikel 170	Artikel 186
Artikel 171	Artikel 187
Artikel 172	Artikel 188
	Artikel 189

Oude nummering in het Verdrag tot oprichting van de Europese Gemeenschap	Nieuwe nummering in het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie
Artikel 173	Artikel 190
Titel XIX - Milieu	Titel XX - Milieu
Artikel 174	Artikel 191
Artikel 175	Artikel 192
Artikel 176	Artikel 193
	Titel XXI - Energie
	Artikel 194
	Titel XXII - Toerisme
	Artikel 195
	Titel XXIII - Civiele bescherming
	Artikel 196
	Titel XXIV - Administratieve samenwerking
	Artikel 197
Titel XX - Ontwikkelingssamenwerking (verplaatst)	*Vijfde deel, Titel III, Hoofdstuk 1, Ontwikkelingssamenwerking*
Artikel 177 (verplaatst)	*Artikel 208*
Artikel 178 (geschrapt) [42]	
Artikel 179 (verplaatst)	*Artikel 209*
Artikel 180 (verplaatst)	*Artikel 210*
Artikel 181 (verplaatst)	*Artikel 211*
Titel XXI - Economische, financiële en technische samenwerking met derde landen (verplaatst)	*Vijfde deel, Titel III, Hoofdstuk 2, Economische, financiële en technische samenwerking met derde landen*
Artikel 181 *A* (verplaatst)	*Artikel 212*
VIERDE DEEL - DE ASSOCIATIE VAN DE LANDEN EN GEBIEDEN OVERZEE	VIERDE DEEL - DE ASSOCIATIE VAN DE LANDEN EN GEBIEDEN OVERZEE
Artikel 182	Artikel 198
Artikel 183	Artikel 199

(42) Ten gronde vervangen door artikel 208, lid 1, tweede alinea, tweede zin VWEU.

Oude nummering in het Verdrag tot oprichting van de Europese Gemeenschap	Nieuwe nummering in het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie
Artikel 184	Artikel 200
Artikel 185	Artikel 201
Artikel 186	Artikel 202
Artikel 187	Artikel 203
Artikel 188	Artikel 204
	VIJFDE DEEL - EXTERN OPTREDEN VAN DE UNIE
	Titel I - Algemene bepalingen inzake het extern optreden van de Unie
	Artikel 205
Derde deel, Titel IX, De gemeenschappelijke handelspolitiek (verplaatst)	Titel II - De gemeenschappelijke handelspolitiek
Artikel 131 (verplaatst)	Artikel 206
Artikel 133 (verplaatst)	Artikel 207
	Titel III - Samenwerking met derde landen en humanitaire hulp
Derde deel, Titel XX, Ontwikkelingssamenwerking (verplaatst)	Hoofdstuk 1 - Ontwikkelingssamenwerking
Artikel 177 (verplaatst)	Artikel 208 ([43])
Artikel 179 (verplaatst)	Artikel 209
Artikel 180 (verplaatst)	Artikel 210
Artikel 181 (verplaatst)	Artikel 211
Derde deel, Titel XXI, Economische, financiële en technische samenwerking met derde landen (verplaatst)	Hoofdstuk 2 - Economische, financiële en technische samenwerking met derde landen
Artikel 181 A (verplaatst)	Artikel 212
	Artikel 213
	Hoofdstuk 3 - Humanitaire hulp
	Artikel 214
	Titel IV - Beperkende maatregelen

([43]) Lid 1, tweede alinea, tweede zin, vervangt ten gronde artikel 178 VEG.

Oude nummering in het Verdrag tot oprichting van de Europese Gemeenschap	**Nieuwe nummering in het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie**
Artikel 301 (vervangen)	Artikel 215
	Titel V - Internationale overeenkomsten
	Artikel 216
Artikel 310 (verplaatst)	Artikel 217
Artikel 300 (vervangen)	Artikel 218
Artikel 111, leden 1 tot en met 3 en 5 (verplaatst)	Artikel 219
	Titel VI - Betrekkingen van de Unie met internationale organisaties en derde landen en delegaties van de Unie
Artikelen 302 tot en met 304 (vervangen)	Artikel 220
	Artikel 221
	Titel VII - Solidariteitsclausule
	Artikel 222
VIJFDE DEEL - DE INSTELLINGEN VAN DE UNIE	ZESDE DEEL - INSTITUTIONELE EN FINANCIËLE BEPALINGEN
Titel I - Bepalingen inzake de instellingen	Titel I - Institutionele bepalingen
Hoofdstuk 1 - De instellingen	Hoofdstuk 1 - De Instellingen
Eerste afdeling - Het Europees Parlement	Eerste afdeling - Het Europees Parlement
Artikel 189 (geschrapt) ([44])	
Artikel 190, leden 1 tot en met 3 (geschrapt) ([45])	
Artikel 190, leden 4 en 5	Artikel 223
Artikel 191, eerste alinea (geschrapt) ([46])	
Artikel 191, tweede alinea	Artikel 224
Artikel 192, eerste alinea (geschrapt) ([47])	
Artikel 192, tweede alinea	Artikel 225
Artikel 193	Artikel 226

([44]) Ten gronde vervangen door artikel 14, leden 1 en 2 VEU.
([45]) Ten gronde vervangen door artikel 14, leden 1 tot en met 3 VEU.
([46]) Ten gronde vervangen door artikel 11, lid 4 VEU.
([47]) Ten gronde vervangen door artikel 14, lid 1 VEU.

Oude nummering in het Verdrag tot oprichting van de Europese Gemeenschap	Nieuwe nummering in het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie
Artikel 194	Artikel 227
Artikel 195	Artikel 228
Artikel 196	Artikel 229
Artikel 197, eerste alinea (geschrapt) ([48])	
Artikel 197, tweede, derde en vierde alinea	Artikel 230
Artikel 198	Artikel 231
Artikel 199	Artikel 232
Artikel 200	Artikel 233
Artikel 201	Artikel 234
	Tweede afdeling - De Europese Raad
	Artikel 235
	Artikel 236
Tweede afdeling - De Raad	Derde afdeling - De Raad
Artikel 202 (geschrapt) ([49])	
Artikel 203 (geschrapt) ([50])	
Artikel 204	Artikel 237
Artikel 205, leden 2 en 4 (geschrapt) ([51])	
Artikel 205, leden 1 en 3	Artikel 238
Artikel 206	Artikel 239
Artikel 207	Artikel 240
Artikel 208	Artikel 241
Artikel 209	Artikel 242
Artikel 210	Artikel 243
Derde afdeling - De Commissie	Vierde afdeling - De Commissie

([48]) Ten gronde vervangen door artikel 14, lid 4 VEU.
([49]) Ten gronde vervangen door artikel 16, lid 1 VEU en de artikelen 290 en 291 VWEU.
([50]) Ten gronde vervangen door artikel 16, leden 2 en 9 VEU.
([51]) Ten gronde vervangen door artikel 16, leden 4 en 5 VEU.

Oude nummering in het Verdrag tot oprichting van de Europese Gemeenschap	**Nieuwe nummering in het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie**
Artikel 211 (geschrapt) [52]	
	Artikel 244
Artikel 212 (verplaatst)	*Artikel 249, lid 2*
Artikel 213	Artikel 245
Artikel 214 (geschrapt) [53]	
Artikel 215	Artikel 246
Artikel 216	Artikel 247
Artikel 217, leden 1, 3 en 4 (geschrapt) [54]	
Artikel 217, lid 2	Artikel 248
Artikel 218, lid 1 (geschrapt) [55]	
Artikel 218, lid 2	Artikel 249
Artikel 219	Artikel 250
Vierde afdeling - Het Hof van Justitie	Vijfde afdeling - Het Hof van Justitie van de Europese Unie
Artikel 220 (geschrapt) [56]	
Artikel 221, eerste alinea (geschrapt) [57]	
Artikel 221, tweede en derde alinea	Artikel 251
Artikel 222	Artikel 252
Artikel 223	Artikel 253
Artikel 224 [58]	Artikel 254
	Artikel 255
Artikel 225	Artikel 256
Artikel 225 A	Artikel 257

(52) Ten gronde vervangen door artikel 17, lid 1 VEU.
(53) Ten gronde vervangen door artikel 17, leden 3 en 7 VEU.
(54) Ten gronde vervangen door artikel 17, lid 6 VEU.
(55) Ten gronde vervangen door artikel 295 VWEU.
(56) Ten gronde vervangen door artikel 19 VEU.
(57) Ten gronde vervangen door artikel 19, lid 2, eerste alinea VEU.
(58) De eerste zin van de eerste alinea is ten gronde vervangen door artikel 19, lid 2, tweede alinea VEU.

Oude nummering in het Verdrag tot oprichting van de Europese Gemeenschap	**Nieuwe nummering in het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie**
Artikel 226	Artikel 258
Artikel 227	Artikel 259
Artikel 228	Artikel 260
Artikel 229	Artikel 261
Artikel 229 A	Artikel 262
Artikel 230	Artikel 263
Artikel 231	Artikel 264
Artikel 232	Artikel 265
Artikel 233	Artikel 266
Artikel 234	Artikel 267
Artikel 235	Artikel 268
	Artikel 269
Artikel 236	Artikel 270
Artikel 237	Artikel 271
Artikel 238	Artikel 272
Artikel 239	Artikel 273
Artikel 240	Artikel 274
	Artikel 275
	Artikel 276
Artikel 241	Artikel 277
Artikel 242	Artikel 278
Artikel 243	Artikel 279
Artikel 244	Artikel 280
Artikel 245	Artikel 281
	Zesde afdeling - De Europese Centrale Bank
	Artikel 282
Artikel 112 (verplaatst)	Artikel 283

Oude nummering in het Verdrag tot oprichting van de Europese Gemeenschap	**Nieuwe nummering in het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie**
Artikel 113 (verplaatst)	Artikel 284
Vijfde afdeling - De Rekenkamer	Zevende afdeling - De Rekenkamer
Artikel 246	Artikel 285
Artikel 247	Artikel 286
Artikel 248	Artikel 287
Hoofdstuk 2 - Bepalingen welke verscheidene instellingen gemeen hebben	Hoofdstuk 2 - Rechtshandelingen van de Unie, vaststellingsprocedures en overige bepalingen
	Eerste afdeling - Rechtshandelingen van de Unie
Artikel 249	Artikel 288
	Artikel 289
	Artikel 290 [59]
	Artikel 291 [59]
	Artikel 292
	Tweede afdeling - Vaststellingsprocedures en overige bepalingen
Artikel 250	Artikel 293
Artikel 251	Artikel 294
Artikel 252 (geschrapt)	
	Artikel 295
Artikel 253	Artikel 296
Artikel 254	Artikel 297
	Artikel 298
Artikel 255 (verplaatst)	*Artikel 15*
Artikel 256	Artikel 299
	Hoofdstuk 3 - Adviesorganen
	Artikel 300
Hoofdstuk 3 - Het Economisch en Sociaal Comité	Eerste afdeling - Het Economisch en Sociaal Comité

[59] Vervangt ten gronde artikel 202, derde streepje VEG.

Oude nummering in het Verdrag tot oprichting van de Europese Gemeenschap	Nieuwe nummering in het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie
Artikel 257 (geschrapt) ([60])	
Artikel 258, eerste, tweede en vierde alinea	Artikel 301
Artikel 258, derde alinea (geschrapt) ([61])	
Artikel 259	Artikel 302
Artikel 260	Artikel 303
Artikel 261 (geschrapt)	
Artikel 262	Artikel 304
Hoofdstuk 4 - Het Comité van de Regio's	Tweede afdeling - Het Comité van de Regio's
Artikel 263, eerste en vijfde alinea (geschrapt) ([62])	
Artikel 263, tweede tot en met vierde alinea	Artikel 305
Artikel 264	Artikel 306
Artikel 265	Artikel 307
Hoofdstuk 5 - De Europese Investeringsbank	Hoofdstuk 4 - De Europese Investeringsbank
Artikel 266	Artikel 308
Artikel 267	Artikel 309
Titel II - Financiële bepalingen	Titel II - Financiële bepalingen
Artikel 268	Artikel 310
	Hoofdstuk 1 - De eigen middelen van de Unie
Artikel 269	Artikel 311
Artikel 270 (geschrapt) ([63])	
	Hoofdstuk 2 - Meerjarig financieel kader
	Artikel 312
	Hoofdstuk 3 - De jaarlijkse begroting van de Unie

([60]) Ten gronde vervangen door artikel 300, lid 2 VWEU.
([61]) Ten gronde vervangen door artikel 300, lid 4 VWEU.
([62]) Ten gronde vervangen door artikel 300, leden 3 en 4 VWEU.
([63]) Ten gronde vervangen door artikel 300, lid 4 VWEU.

Oude nummering in het Verdrag tot oprichting van de Europese Gemeenschap	**Nieuwe nummering in het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie**
Artikel 272, lid 1 (verplaatst)	Artikel 313
Artikel 271 (verplaatst)	*Artikel 316*
Artikel 272, lid 1 (verplaatst)	Artikel 313
Artikel 272, leden 2 tot en met 10	Artikel 314
Artikel 273	Artikel 315
Artikel 271 (verplaatst)	Artikel 316
	Hoofdstuk 4 - Uitvoering van de begroting en kwijtingverlening
Artikel 274	Artikel 317
Artikel 275	Artikel 318
Artikel 276	Artikel 319
	Hoofdstuk 5 - Gemeenschappelijke bepalingen
Artikel 277	Artikel 320
Artikel 278	Artikel 321
Artikel 279	Artikel 322
	Artikel 323
	Artikel 324
	Hoofdstuk 6 - Fraudebestrijding
Artikel 280	Artikel 325
	Titel III - Nauwere samenwerking
Artikelen 11 en 11 A (vervangen)	Artikel 326 [64]
Artikelen 11 en 11 A (vervangen)	Artikel 327 [64]
Artikelen 11 en 11 A (vervangen)	Artikel 328 [64]
Artikelen 11 en 11 A (vervangen)	Artikel 329 [64]
Artikelen 11 en 11 A (vervangen)	Artikel 330 [64]
Artikelen 11 en 11 A (vervangen)	Artikel 331 [64]
Artikelen 11 en 11 A (vervangen)	Artikel 332 [64]

[64] Vervangt eveneens de artikelen 27 A tot en met 27 E, 40 tot en met 40 B en 43 tot en met 45 van het huidige VEU.

Oude nummering in het Verdrag tot oprichting van de Europese Gemeenschap	**Nieuwe nummering in het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie**
Artikelen 11 en 11 A (vervangen)	Artikel 333 ([64])
Artikelen 11 en 11 A (vervangen)	Artikel 334 ([64])
ZESDE DEEL - ALGEMENE EN SLOTBEPALINGEN	ZEVENDE DEEL - ALGEMENE EN SLOTBEPALINGEN
Artikel 281 (geschrapt) ([65])	
Artikel 282	Artikel 335
Artikel 283	Artikel 336
Artikel 284	Artikel 337
Artikel 285	Artikel 338
Artikel 286 (vervangen)	*Artikel 16*
Artikel 287	Artikel 339
Artikel 288	Artikel 340
Artikel 289	Artikel 341
Artikel 290	Artikel 342
Artikel 291	Artikel 343
Artikel 292	Artikel 344
Artikel 293 (geschrapt)	
Artikel 294 (verplaatst)	*Artikel 55*
Artikel 295	Artikel 345
Artikel 296	Artikel 346
Artikel 297	Artikel 347
Artikel 298	Artikel 348
Artikel 299, lid 1 (geschrapt) ([66])	
Artikel 299, lid 2, tweede, derde en vierde alinea	Artikel 349
Artikel 299, lid 2, eerste alinea, en leden 3 tot en met 6 (verplaatst)	*Artikel 355*

([64]) Vervangt eveneens de artikelen 27 A tot en met 27 E, 40 tot en met 40 B en 43 tot en met 45 van het huidige VEU.
([65]) Ten gronde vervangen door artikel 47 VEU.
([66]) Ten gronde vervangen door artikel 52 VEU.

Oude nummering in het Verdrag tot oprichting van de Europese Gemeenschap	**Nieuwe nummering in het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie**
Artikel 300 (vervangen)	*Artikel 218*
Artikel 301 (vervangen)	*Artikel 215*
Artikel 302 (vervangen)	*Artikel 220*
Artikel 303 (vervangen)	*Artikel 220*
Artikel 304 (vervangen)	*Artikel 220*
Artikel 305 (geschrapt)	
Artikel 306	Artikel 350
Artikel 307	Artikel 351
Artikel 308	Artikel 352
	Artikel 353
Artikel 309	Artikel 354
Artikel 310 (verplaatst)	*Artikel 217*
Artikel 311 (geschrapt) ([67])	
Artikel 299, lid 2, eerste alinea, en leden 3 tot en met 6 (verplaatst)	Artikel 355
Artikel 312	Artikel 356
Slotbepalingen	
Artikel 313	Artikel 357
	Artikel 358
Artikel 314 (geschrapt) ([68])	

([67]) Ten gronde vervangen door artikel 51 VEU.
([68]) Ten gronde vervangen door artikel 55 VEU.

HANDVEST VAN DE GRONDRECHTEN VAN DE EUROPESE UNIE

(2012/C 326/02)

HANDVEST VAN DE GRONDRECHTEN VAN DE EUROPESE UNIE

Het Europees Parlement, de Raad en de Commissie kondigen plechtig het navolgende Handvest van de grondrechten van de Europese Unie af.

HANDVEST VAN DE GRONDRECHTEN VAN DE EUROPESE UNIE

Preambule

De volkeren van Europa hebben besloten een op gemeenschappelijke waarden gegrondveste vreedzame toekomst te delen door onderling een steeds hechter verbond tot stand te brengen.

De Unie, die zich bewust is van haar geestelijke en morele erfgoed, heeft haar grondslag in de ondeelbare en universele waarden van menselijke waardigheid en van vrijheid, gelijkheid en solidariteit. Zij berust op het beginsel van democratie en het beginsel van de rechtsstaat. De Unie stelt de mens centraal in haar optreden, door het burgerschap van de Unie in te stellen en een ruimte van vrijheid, veiligheid en recht tot stand te brengen.

De Unie draagt bij tot de instandhouding en de ontwikkeling van deze gemeenschappelijke waarden, met inachtneming van de verscheidenheid van cultuur en traditie van de volkeren van Europa, alsmede van de nationale identiteit van de lidstaten en van hun staatsinrichting op nationaal, regionaal en lokaal niveau. Zij streeft ernaar een evenwichtige en duurzame ontwikkeling te bevorderen en bewerkstelligt het vrije verkeer van personen, diensten, goederen en kapitaal, alsook de vrijheid van vestiging.

Te dien einde moet in het licht van de ontwikkelingen in de maatschappij, de sociale vooruitgang en de wetenschappelijke en technologische ontwikkelingen de bescherming van de grondrechten worden versterkt door deze rechten beter zichtbaar te maken in een Handvest.

Dit Handvest bevestigt, met inachtneming van de bevoegdheden en taken van de Unie en van het subsidiariteitsbeginsel, de rechten die in het bijzonder voortvloeien uit de constitutionele tradities en de internationale verplichtingen die de lidstaten gemeen hebben, uit het Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden, uit de door de Unie en de Raad van Europa aangenomen sociale handvesten, alsook uit de jurisprudentie van het Hof van Justitie van de Europese Unie en van het Europees Hof voor de rechten van de mens. In dit verband zullen de rechterlijke instanties van de Unie en van de lidstaten bij de uitlegging van het Handvest naar behoren rekening houden met de toelichtingen die zijn opgesteld onder het gezag van het praesidium van de Conventie die het Handvest heeft opgesteld en bijgewerkt onder de verantwoordelijkheid van het praesidium van de Europese Conventie.

Het genot van deze rechten brengt verantwoordelijkheden en plichten mede jegens de medemens, de mensengemeenschap en de toekomstige generaties.

Derhalve erkent de Unie de hieronder genoemde rechten, vrijheden en beginselen.

TITEL I

WAARDIGHEID

Artikel 1

De menselijke waardigheid

De menselijke waardigheid is onschendbaar. Zij moet worden geëerbiedigd en beschermd.

Artikel 2

Het recht op leven

1. Eenieder heeft recht op leven.

2. Niemand wordt tot de doodstraf veroordeeld of terechtgesteld.

Artikel 3

Het recht op menselijke integriteit

1. Eenieder heeft recht op lichamelijke en geestelijke integriteit.

2. In het kader van de geneeskunde en de biologie moeten met name in acht worden genomen:

a) de vrije en geïnformeerde toestemming van de betrokkene, volgens de bij de wet bepaalde regels;

b) het verbod van eugenetische praktijken, met name die welke selectie van personen tot doel hebben;

c) het verbod om het menselijk lichaam en bestanddelen daarvan als zodanig als bron van financieel voordeel aan te wenden;

d) het verbod van het reproductief kloneren van mensen.

Artikel 4

Het verbod van folteringen en van onmenselijke of vernederende behandelingen of bestraffingen

Niemand mag worden onderworpen aan folteringen of aan onmenselijke of vernederende behandelingen of bestraffingen.

Artikel 5

Het verbod van slavernij en dwangarbeid

1. Niemand mag in slavernij of dienstbaarheid worden gehouden.

2. Niemand mag gedwongen worden dwangarbeid of verplichte arbeid te verrichten.

3. Mensenhandel is verboden.

TITEL II

VRIJHEDEN

Artikel 6

Het recht op vrijheid en veiligheid

Eenieder heeft recht op vrijheid en veiligheid van zijn persoon.

Artikel 7

De eerbiediging van het privé-leven en van het familie- en gezinsleven

Eenieder heeft recht op eerbiediging van zijn privé-leven, zijn familie- en gezinsleven, zijn woning en zijn communicatie.

Artikel 8

De bescherming van persoonsgegevens

1. Eenieder heeft recht op bescherming van zijn persoonsgegevens.

2. Deze gegevens moeten eerlijk worden verwerkt, voor bepaalde doeleinden en met toestemming van de betrokkene of op basis van een andere gerechtvaardigde grondslag waarin de wet voorziet. Eenieder heeft recht van inzage in de over hem verzamelde gegevens en op rectificatie daarvan.

3. Een onafhankelijke autoriteit ziet erop toe dat deze regels worden nageleefd.

Artikel 9

Het recht te huwen en het recht een gezin te stichten

Het recht te huwen en het recht een gezin te stichten worden gewaarborgd volgens de nationale wetten die de uitoefening van deze rechten beheersen.

Artikel 10

De vrijheid van gedachte, geweten en godsdienst

1. Eenieder heeft recht op vrijheid van gedachte, geweten en godsdienst. Dit recht omvat tevens de vrijheid om van godsdienst en overtuiging te veranderen en de vrijheid, hetzij alleen, hetzij met anderen, zowel in het openbaar als privé, zijn godsdienst te belijden of zijn overtuiging tot uitdrukking te brengen in erediensten, in onderricht, in de praktische toepassing ervan en in het onderhouden van geboden en voorschriften.

2. Het recht op dienstweigering op grond van gewetensbezwaren wordt erkend volgens de nationale wetten die de uitoefening van dit recht beheersen.

Artikel 11

De vrijheid van meningsuiting en van informatie

1. Eenieder heeft recht op vrijheid van meningsuiting. Dit recht omvat de vrijheid een mening te hebben en de vrijheid kennis te nemen en te geven van informatie of ideeën, zonder inmenging van enig openbaar gezag en ongeacht grenzen.

2. De vrijheid en de pluriformiteit van de media worden geëerbiedigd.

Artikel 12

De vrijheid van vergadering en vereniging

1. Eenieder heeft op alle niveaus, met name op politiek, vakverenigings- en maatschappelijk gebied, het recht op vrijheid van vreedzame vergadering en op vrijheid van vereniging, hetgeen mede omvat eenieders recht, ter bescherming van zijn belangen samen met anderen vakverenigingen op te richten of zich daarbij aan te sluiten.

2. Politieke partijen op het niveau van de Unie dragen bij tot de uiting van de politieke wil van de burgers van de Unie.

Artikel 13

De vrijheid van kunsten en wetenschappen

De kunsten en het wetenschappelijk onderzoek zijn vrij. De academische vrijheid wordt geëerbiedigd.

Artikel 14

Het recht op onderwijs

1. Eenieder heeft recht op onderwijs en op toegang tot beroepsopleiding en bijscholing.

2. Dit recht houdt de mogelijkheid in, verplicht onderwijs kosteloos te volgen.

3. De vrijheid om met inachtneming van de democratische beginselen instellingen voor onderwijs op te richten en het recht van ouders om zich voor hun kinderen te verzekeren van het onderwijs en de opvoeding die overeenstemmen met hun godsdienstige, hun levensbeschouwelijke en hun opvoedkundige overtuiging, worden geëerbiedigd volgens de nationale wetten die de uitoefening ervan beheersen.

Artikel 15

De vrijheid van beroep en het recht te werken

1. Eenieder heeft het recht te werken en een vrijelijk gekozen of aanvaard beroep uit te oefenen.

2. Iedere burger van de Unie is vrij, in iedere lidstaat werk te zoeken, te werken, zich te vestigen en diensten te verrichten.

3. Onderdanen van derde landen die het toegestaan is op het grondgebied van de lidstaten te werken, hebben recht op arbeidsvoorwaarden die gelijkwaardig zijn aan die welke de burgers van de Unie genieten.

Artikel 16

De vrijheid van ondernemerschap

De vrijheid van ondernemerschap wordt erkend overeenkomstig het recht van de Unie en de nationale wetgevingen en praktijken.

Artikel 17

Het recht op eigendom

1. Eenieder heeft het recht de goederen die hij rechtmatig heeft verkregen, in eigendom te bezitten, te gebruiken, erover te beschikken en te vermaken. Niemand mag zijn eigendom worden ontnomen, behalve in het algemeen belang, in de gevallen en onder de voorwaarden waarin de wet voorziet en mits het verlies tijdig op billijke wijze wordt vergoed. Het gebruik van de goederen kan bij wet worden geregeld, voor zover het algemeen belang dit vereist.

2. Intellectuele eigendom is beschermd.

Artikel 18

Het recht op asiel

Het recht op asiel is gegarandeerd met inachtneming van de voorschriften van het Verdrag van Genève van 28 juli 1951 en het Protocol van 31 januari 1967 betreffende de status van vluchtelingen, en overeenkomstig het Verdrag betreffende de Europese Unie en het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie (hierna „de Verdragen” genoemd).

Artikel 19

Bescherming bij verwijdering, uitzetting en uitlevering

1. Collectieve uitzetting is verboden.

2. Niemand mag worden verwijderd of uitgezet naar, dan wel worden uitgeleverd aan een staat waar een ernstig risico bestaat dat hij aan de doodstraf, aan folteringen of aan andere onmenselijke of vernederende behandelingen of bestraffingen wordt onderworpen.

TITEL III

GELIJKHEID

Artikel 20

Gelijkheid voor de wet

Eenieder is gelijk voor de wet.

Artikel 21

Non-discriminatie

1. Iedere discriminatie, met name op grond van geslacht, ras, kleur, etnische of sociale afkomst, genetische kenmerken, taal, godsdienst of overtuiging, politieke of andere denkbeelden, het behoren tot een nationale minderheid, vermogen, geboorte, een handicap, leeftijd of seksuele gerichtheid, is verboden.

2. Binnen de werkingssfeer van de Verdragen en onverminderd de bijzondere bepalingen ervan, is iedere discriminatie op grond van nationaliteit verboden.

Artikel 22

Verscheidenheid van cultuur, godsdienst en taal

De Unie eerbiedigt de verscheidenheid van cultuur, godsdienst en taal.

Artikel 23

De gelijkheid van vrouwen en mannen

De gelijkheid van vrouwen en mannen moet worden gewaarborgd op alle gebieden, met inbegrip van werkgelegenheid, beroep en beloning.

Het beginsel van gelijkheid belet niet dat maatregelen worden gehandhaafd of genomen waarbij specifieke voordelen worden ingesteld ten gunste van het ondervertegenwoordigde geslacht.

Artikel 24

De rechten van het kind

1. Kinderen hebben recht op de bescherming en de zorg die nodig zijn voor hun welzijn. Zij mogen vrijelijk hun mening uiten. Aan hun mening in hen betreffende aangelegenheden wordt in overeenstemming met hun leeftijd en rijpheid passend belang gehecht.

2. Bij alle handelingen in verband met kinderen, ongeacht of deze worden verricht door overheidsinstanties of particuliere instellingen, vormen de belangen van het kind een essentiële overweging.

3. Ieder kind heeft het recht, regelmatig persoonlijke betrekkingen en rechtstreekse contacten met zijn beide ouders te onderhouden, tenzij dit tegen zijn belangen indruist.

Artikel 25

De rechten van ouderen

De Unie erkent en eerbiedigt het recht van ouderen, een waardig en zelfstandig leven te leiden en aan het maatschappelijk en cultureel leven deel te nemen.

Artikel 26

De integratie van personen met een handicap

De Unie erkent en eerbiedigt het recht van personen met een handicap op maatregelen die beogen hun zelfstandigheid, hun maatschappelijke en beroepsintegratie en hun deelname aan het gemeenschapsleven te bewerkstelligen.

TITEL IV

SOLIDARITEIT

Artikel 27

Het recht op informatie en raadpleging van de werknemers binnen de onderneming

Werknemers en hun vertegenwoordigers moeten in de gevallen en onder de voorwaarden waarin het recht van de Unie en de nationale wetgevingen en praktijken voorzien, de zekerheid hebben, dat zij op passende niveaus tijdig worden geïnformeerd en geraadpleegd.

Artikel 28

Het recht op collectieve onderhandelingen en op collectieve actie

Werkgevers en werknemers of hun respectieve organisaties hebben overeenkomstig het recht van de Unie en de nationale wetgevingen en praktijken het recht, op passende niveaus collectief te onderhandelen en collectieve arbeidsovereenkomsten te sluiten, alsmede, in geval van belangenconflicten, collectieve actie te ondernemen ter verdediging van hun belangen, met inbegrip van staking.

Artikel 29

Het recht op toegang tot arbeidsbemiddeling

Eenieder heeft recht op toegang tot kosteloze arbeidsbemiddeling.

Artikel 30

Bescherming bij kennelijk onredelijk ontslag

Iedere werknemer heeft overeenkomstig het recht van de Unie en de nationale wetgevingen en praktijken recht op bescherming tegen iedere vorm van kennelijk onredelijk ontslag.

Artikel 31

Rechtvaardige en billijke arbeidsomstandigheden en -voorwaarden

1. Iedere werknemer heeft recht op gezonde, veilige en waardige arbeidsomstandigheden.

2. Iedere werknemer heeft recht op een beperking van de maximumarbeidsduur en op dagelijkse en wekelijkse rusttijden, alsmede op een jaarlijkse vakantie met behoud van loon.

Artikel 32

Het verbod van kinderarbeid en de bescherming van jongeren op het werk

Kinderarbeid is verboden. De minimumleeftijd voor toelating tot het arbeidsproces mag niet lager zijn dan de leeftijd waarop de leerplicht ophoudt, onverminderd voor jongeren gunstiger regels en behoudens beperkte afwijkingen.

Werkende jongeren hebben recht op arbeidsvoorwaarden die aangepast zijn aan hun leeftijd en zij moeten worden beschermd tegen economische uitbuiting en tegen arbeid die hun veiligheid, hun gezondheid of hun lichamelijke, geestelijke, morele of maatschappelijke ontwikkeling kan schaden, dan wel hun opvoeding in gevaar kan brengen.

Artikel 33

Het beroeps- en gezinsleven

1. Het gezin geniet bescherming op juridisch, economisch en sociaal vlak.

2. Teneinde beroeps- en gezinsleven te kunnen combineren, heeft eenieder recht op bescherming tegen ontslag om een reden die verband houdt met moederschap, alsmede recht op betaald moederschapsverlof en recht op ouderschapsverlof na de geboorte of de adoptie van een kind.

Artikel 34

Sociale zekerheid en sociale bijstand

1. De Unie erkent en eerbiedigt onder de door het recht van de Unie en de nationale wetgevingen en praktijken gestelde voorwaarden het recht op toegang tot socialezekerheidsvoorzieningen en sociale diensten die bescherming bieden in omstandigheden zoals moederschap, ziekte, arbeidsongevallen, afhankelijkheid of ouderdom, alsmede bij verlies van arbeid.

2. Eenieder die legaal in de Unie verblijft en zich daar legaal verplaatst, heeft recht op socialezekerheidsvoorzieningen en sociale voordelen overeenkomstig het recht van de Unie en de nationale wetgevingen en praktijken.

3. Om sociale uitsluiting en armoede te bestrijden, erkent en eerbiedigt de Unie het recht op sociale bijstand en op bijstand voor huisvesting, teneinde eenieder die niet over voldoende middelen beschikt, onder de door het recht van de Unie en de nationale wetgevingen en praktijken gestelde voorwaarden een waardig bestaan te verzekeren.

Artikel 35

De gezondheidszorg

Eenieder heeft recht op toegang tot preventieve gezondheidszorg en op medische verzorging onder de door de nationale wetgevingen en praktijken gestelde voorwaarden. Bij de bepaling en de uitvoering van het beleid en het optreden van de Unie wordt een hoog niveau van bescherming van de menselijke gezondheid verzekerd.

Artikel 36

De toegang tot diensten van algemeen economisch belang

De Europese Unie erkent en eerbiedigt overeenkomstig de Verdragen de toegang tot diensten van algemeen economisch belang die in de nationale wetgevingen en praktijken is geregeld, teneinde de sociale en territoriale samenhang van de Unie te bevorderen.

Artikel 37

Milieubescherming

Een hoog niveau van milieubescherming en verbetering van de kwaliteit van het milieu moeten worden geïntegreerd in het beleid van de Unie en worden gewaarborgd overeenkomstig het beginsel van duurzame ontwikkeling.

Artikel 38

Consumentenbescherming

In het beleid van de Unie wordt zorg gedragen voor een hoog niveau van consumentenbescherming.

TITEL V

BURGERSCHAP

Artikel 39

Actief en passief kiesrecht bij de verkiezingen voor het Europees Parlement

1. Iedere burger van de Unie heeft actief en passief kiesrecht bij de verkiezingen voor het Europees Parlement in de lidstaat waar hij verblijf houdt, onder dezelfde voorwaarden als de onderdanen van die staat.

2. De leden van het Europees Parlement worden gekozen door middel van rechtstreekse, vrije en geheime algemene verkiezingen.

Artikel 40

Actief en passief kiesrecht bij de gemeenteraadsverkiezingen

Iedere burger van de Unie heeft actief en passief kiesrecht bij de gemeenteraadsverkiezingen in de lidstaat waar hij verblijf houdt, onder dezelfde voorwaarden als de onderdanen van die staat.

Artikel 41

Recht op behoorlijk bestuur

1. Eenieder heeft er recht op dat zijn zaken onpartijdig, billijk en binnen een redelijke termijn door de instellingen, organen en instanties van de Unie worden behandeld.

2. Dit recht behelst met name:

a) het recht van eenieder te worden gehoord voordat jegens hem een voor hem nadelige individuele maatregel wordt genomen;

b) het recht van eenieder om inzage te krijgen in het hem betreffende dossier, met inachtneming van het gerechtvaardigde belang van de vertrouwelijkheid en het beroeps- en het zakengeheim;

c) de plicht van de betrokken diensten, hun beslissingen met redenen te omkleden.

3. Eenieder heeft recht op vergoeding door de Unie van de schade die door haar instellingen of door haar personeelsleden in de uitoefening van hun functies is veroorzaakt, overeenkomstig de algemene beginselen die de rechtsstelsels der lidstaten gemeen hebben.

4. Eenieder kan zich in een van de talen van de Verdragen tot de instellingen van de Unie wenden en moet ook in die taal antwoord krijgen.

Artikel 42

Recht van inzage in documenten

Iedere burger van de Unie en iedere natuurlijke of rechtspersoon met verblijfplaats of statutaire zetel in een lidstaat heeft een recht van inzage in de documenten van de instellingen, organen en instanties van de Unie, ongeacht het medium waarop zij zijn vastgelegd.

Artikel 43

Europees Ombudsman

Iedere burger van de Unie en iedere natuurlijke of rechtspersoon met verblijfplaats of statutaire zetel in een lidstaat heeft het recht zich tot de Europese ombudsman te wenden in verband met gevallen van wanbeheer in het optreden van de instellingen, organen en instanties van de Unie, met uitzondering van het Hof van Justitie van de Europese Unie bij de uitoefening van zijn gerechtelijke taak.

Artikel 44

Recht van petitie

Iedere burger van de Unie en iedere natuurlijke of rechtspersoon met verblijfplaats of statutaire zetel in een lidstaat heeft het recht een verzoekschrift tot het Europees Parlement te richten.

Artikel 45

Vrijheid van verkeer en van verblijf

1. Iedere burger van de Unie heeft het recht zich vrij op het grondgebied van de lidstaten te verplaatsen en er vrij te verblijven.

2. De vrijheid van verkeer en van verblijf kan overeenkomstig de Verdragen worden toegekend aan onderdanen van derde landen die legaal op het grondgebied van een lidstaat verblijven.

Artikel 46

Diplomatieke en consulaire bescherming

Iedere burger van de Unie geniet op het grondgebied van derde landen waar de lidstaat waarvan hij onderdaan is, niet vertegenwoordigd is, de bescherming van de diplomatieke en consulaire instanties van de andere lidstaten, onder dezelfde voorwaarden als de onderdanen van die lidstaat.

TITEL VI

RECHTSPLEGING

Artikel 47

Recht op een doeltreffende voorziening in rechte en op een onpartijdig gerecht

Eenieder wiens door het recht van de Unie gewaarborgde rechten en vrijheden zijn geschonden, heeft recht op een doeltreffende voorziening in rechte, met inachtneming van de in dit artikel gestelde voorwaarden.

Eenieder heeft recht op een eerlijke en openbare behandeling van zijn zaak, binnen een redelijke termijn, door een onafhankelijk en onpartijdig gerecht dat vooraf bij wet is ingesteld. Eenieder heeft de mogelijkheid zich te laten adviseren, verdedigen en vertegenwoordigen.

Rechtsbijstand wordt verleend aan degenen die niet over toereikende financiële middelen beschikken, voor zover die bijstand noodzakelijk is om de daadwerkelijke toegang tot de rechter te waarborgen.

Artikel 48

Vermoeden van onschuld en rechten van de verdediging

1. Eenieder tegen wie een vervolging is ingesteld, wordt voor onschuldig gehouden totdat zijn schuld in rechte is komen vast te staan.

2. Aan eenieder tegen wie een vervolging is ingesteld, wordt de eerbiediging van de rechten van de verdediging gegarandeerd.

Artikel 49

Legaliteitsbeginsel en evenredigheidsbeginsel inzake delicten en straffen

1. Niemand mag worden veroordeeld wegens een handelen of nalaten dat geen strafbaar feit naar nationaal of internationaal recht uitmaakte ten tijde van het handelen of nalaten. Evenmin mag een zwaardere straf worden opgelegd dan die, die ten tijde van het begaan van het strafbare feit van toepassing was. Indien de wet na het begaan van het strafbare feit in een lichtere straf voorziet, is die van toepassing.

2. Dit artikel staat niet de berechting en bestraffing in de weg van iemand die schuldig is aan een handelen of nalaten dat ten tijde van het handelen of nalaten een misdrijf was volgens de door de volkerengemeenschap erkende algemene beginselen.

3. De zwaarte van de straf mag niet onevenredig zijn aan het strafbare feit.

Artikel 50

Recht om niet tweemaal in een strafrechtelijke procedure voor hetzelfde delict te worden berecht of gestraft

Niemand wordt opnieuw berecht of gestraft in een strafrechtelijke procedure voor een strafbaar feit waarvoor hij in de Unie reeds onherroepelijk is vrijgesproken of veroordeeld overeenkomstig de wet.

TITEL VII

ALGEMENE BEPALINGEN BETREFFENDE DE UITLEGGING EN DE TOEPASSING VAN HET HANDVEST

Artikel 51

Toepassingsgebied

1. De bepalingen van dit Handvest zijn gericht tot de instellingen, organen en instanties van de Unie met inachtneming van het subsidiariteitsbeginsel, alsmede, uitsluitend wanneer zij het recht van de Unie ten uitvoer brengen, tot de lidstaten. Derhalve eerbiedigen zij de rechten, leven zij de beginselen na en bevorderen zij de toepassing ervan overeenkomstig hun respectieve bevoegdheden en met inachtneming van de grenzen van de bevoegdheden zoals deze in de Verdragen aan de Unie zijn toegedeeld.

2. Dit Handvest breidt het toepassingsgebied van het recht van de Unie niet verder uit dan de bevoegdheden van de Unie reiken, schept geen nieuwe bevoegdheden of taken voor de Unie, noch wijzigt het de in de Verdragen omschreven bevoegdheden en taken.

Artikel 52

Reikwijdte en uitlegging van de gewaarborgde rechten en beginselen

1. Beperkingen op de uitoefening van de in dit Handvest erkende rechten en vrijheden moeten bij wet worden gesteld en de wezenlijke inhoud van die rechten en vrijheden eerbiedigen. Met inachtneming van het evenredigheidsbeginsel kunnen slechts beperkingen worden gesteld, indien zij noodzakelijk zijn en daadwerkelijk beantwoorden aan door de Unie erkende doelstellingen van algemeen belang of aan de eisen van de bescherming van de rechten en vrijheden van anderen.

2. De door dit Handvest erkende rechten die voorkomen in bepalingen van de Verdragen, worden uitgeoefend onder de voorwaarden en binnen de grenzen die door deze Verdragen zijn gesteld.

3. Voor zover dit Handvest rechten bevat die corresponderen met rechten welke zijn gegarandeerd door het Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden, zijn de inhoud en reikwijdte ervan dezelfde als die welke er door genoemd verdrag aan worden toegekend. Deze bepaling verhindert niet dat het recht van de Unie een ruimere bescherming biedt.

4. Voor zover dit Handvest grondrechten erkent zoals die voortvloeien uit de constitutionele tradities die de lidstaten gemeen hebben, moeten die rechten in overeenstemming met die tradities worden uitgelegd.

5. Aan de bepalingen van dit Handvest die beginselen bevatten, kan uitvoering worden gegeven door wetgevings- en uitvoeringshandelingen van de instellingen, organen en instanties van de Unie en door handelingen van de lidstaten wanneer zij het recht van de Unie ten uitvoer brengen, bij de uitoefening van hun respectieve bevoegdheden. De rechterlijke bevoegdheid ten aanzien van die bepalingen blijft beperkt tot de uitlegging van genoemde handelingen en de toetsing van de wettigheid ervan.

6. Met de nationale wetgevingen en praktijken moet ten volle rekening worden gehouden, zoals bepaald in dit Handvest.

7. De toelichting, die is opgesteld om richting te geven aan de uitlegging van dit Handvest van de grondrechten, wordt door de rechterlijke instanties van de Unie en van de lidstaten naar behoren in acht genomen.

Artikel 53

Beschermingsniveau

Geen van de bepalingen van dit Handvest mag worden uitgelegd als zou zij een beperking vormen van of afbreuk doen aan de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden welke binnen hun respectieve toepassingsgebieden worden erkend door het recht van de Unie, het internationaal recht en de internationale overeenkomsten waarbij de Unie of alle lidstaten partij zijn, met name het Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden, alsmede door de grondwetten van de lidstaten.

Artikel 54

Verbod van misbruik van recht

Geen van de bepalingen van dit Handvest mag worden uitgelegd als zou zij het recht inhouden enige activiteit te ontplooien of enige daad te verrichten met als doel de in dit Handvest erkende rechten of vrijheden teniet te doen of de rechten en vrijheden verdergaand te beperken dan door dit Handvest is toegestaan.

°

° °

De bovenstaande tekst herneemt het op 7 december 2000 geproclameerde Handvest, zoals het hierboven aangepast werd, en zal deze vervangen vanaf de datum van inwerkingtreding van het Verdrag van Lissabon.

Abonnementsprijzen 2012 (excl. btw, incl. verzendkosten voor normale verzending)

Publicatieblad van de Europese Unie, L- en C-serie, uitsluitend papieren versie	22 officiële talen van de Europese Unie	1 200 EUR per jaar
Publicatieblad van de Europese Unie, L- en C-serie, papieren versie + dvd (jaarlijks)	22 officiële talen van de Europese Unie	1 310 EUR per jaar
Publicatieblad van de Europese Unie, L-serie, uitsluitend papieren versie	22 officiële talen van de Europese Unie	840 EUR per jaar
Publicatieblad van de Europese Unie, L- en C-serie, dvd (maandelijks) (cumulatief)	22 officiële talen van de Europese Unie	100 EUR per jaar
Supplement op het Publicatieblad van de Europese Unie (S-serie: Overheidsopdrachten en aanbestedingen), dvd, verschijnt één keer per week	Meertalig: 23 officiële talen van de Europese Unie	200 EUR per jaar
Publicatieblad van de Europese Unie, C-serie „Vergelijkende onderzoeken”	Taal (talen) van het (de) vergelijkende onderzoek(en)	50 EUR per jaar

Het abonnement op het *Publicatieblad van de Europese Unie*, dat in de officiële talen van de Europese Unie verschijnt, is verkrijgbaar in 22 verschillende taalversies. Het abonnement omvat de L-serie (Wetgeving) en de C-serie (Mededelingen en bekendmakingen).

Ieder abonnement geldt slechts voor één enkele taalversie.

Overeenkomstig Verordening (EG) nr. 920/2005 van de Raad, bekendgemaakt in Publicatieblad L 156 van 18 juni 2005, waarin is bepaald dat de instellingen van de Europese Unie tijdelijk niet verplicht zijn om alle rechtsbesluiten in het Iers te redigeren en in die taal bekend te maken, worden de in het Iers opgestelde nummers van het Publicatieblad apart verkocht.

Het abonnement op het *Supplement op het Publicatieblad van de Europese Unie* (S-serie: Overheidsopdrachten en aanbestedingen) omvat alle 23 officiële taalversies op één meertalige dvd.

Op verzoek kunnen de abonnees op het *Publicatieblad van de Europese Unie* eveneens de verschillende bijlagen van het Publicatieblad ontvangen. De abonnees worden op de hoogte gebracht van het verschijnen van bijlagen door middel van een „Bericht aan de lezer” in het *Publicatieblad van de Europese Unie*.

Verkoop en abonnementen

Abonnementen op verscheidene niet-kosteloze publicaties, zoals het abonnement op het *Publicatieblad van de Europese Unie*, zijn verkrijgbaar bij onze verkoopkantoren. Een lijst met verkoopkantoren is te vinden op het volgende internetadres:

http://publications.europa.eu/others/agents/index_nl.htm

Via EUR-Lex (http://eur-lex.europa.eu) heeft u direct en gratis toegang tot het recht van de Europese Unie. Op deze website kunt u het *Publicatieblad van de Europese Unie* raadplegen. U vindt er eveneens de Verdragen, de wetgeving, de jurisprudentie en de voorbereidende wetgevende besluiten.

Meer informatie over de Europese Unie is te vinden op de volgende website: http://europa.eu

Bureau voor publicaties van de Europese Unie
2985 Luxemburg
LUXEMBURG

NL

De Farmaceutische Industrie

door: J.P. van den Wittenboer

2014

Farma Imperialisme

De farmaceutische industrie de verregaande loyaliteit van de medische beroepsbeoefenaars,overheidsinstanties aan de farmaceutische bedrijven en de samenhangende conglomeraties van regelovertreders samengevat in “farmaceutische complex”.Een machtsblok van actoren in het veld dat regelovertredingen faciliteert of gedoogt.Minimaliseren van risico’s van bijwerkingen en nadelige gevolgen verbonden aan een bepaald medicijn worden bijwerkingen verzwegen door de bijwerkingen te minimaliseren en voordelen te overdrijven.Daarbij gaat het om de gerichtheid op illegaal gewin (en) systematisch misdaden plegen met ernstige gevolgen voor de samenleving,en in staat zijn deze misdaden op betrekkelijk effectieve wijze af te schermen door collusie,cliëntelisme en canards in de media.Via de verfijnde reclamesystemen die bij de overheid voorlichtingssystemen heten,zal de burgerij niet ontdekken wanneer de overheid bedriegt en liegt.Op deze wijze camoufleert men de onderlinge verwevenheid.De agressieve marketingmethode van de farmaceutische industrie is maatschappelijk onaanvaardbaar en onethisch.De belangen zijn groot,en het gaat om miljarden euro’s.Neem een voorbeeld als de Europese Unie. De Europese Unie geeft ieder jaar 2,4 miljard euro uit -afkomstig van belastingen van de burgers van de lidstaten- om zichzelf te promoten.Het geld is nodig voor o.a. tv-reclame,folders,kranten,rapporten etc.Dat is meer dan Coca Cola uitgeeft ieder jaar aan reclame wereldwijd.Het volk is een machteloze speelbal geworden van de farmaceutische industrie.Veel mensen vertrouwen blindelings op artsen die deel uitmaken van een systeem dat ontworpen is om mensen ziek te maken,tot de dood er op volgt.Grotere achterdocht van artsen is daarom zeer noodzakelijk.De medische missers omvat namelijk niet alleen het letsel dat artsen veroorzaken met de bedoeling de patiënt te genezen,maar ook de andere soorten letsel die het gevolg zijn van pogingen van de arts zich te beschermen tegen mogelijk vervolging wegens slechte praktijkuitoefening. Er blijken slachtoffers wiens dossier werd gesjoemeld. Vrijwel zeker sterven in ons land méér mensen een niet-natuurlijke dood dan officieel uit de statistieken blijkt.Geneeskundige blunders blijven hierdoor onopgemerkt.En ook misdrijven komen zo nimmer aan het licht.1,2 miljoen Britten belanden jaarlijks in een ziekenhuis als gevolg van een verkeerde medische behandeling.In de Verenigde Staten –waar jaarlijks 40.000 mensen worden doodgeschoten- is de kans niettemin driemaal groter dat je wordt “vermoord” door een arts dan door een pistool.In Nederland lopen 30.000 patiënten tijdens de medische behandeling schade op door een medische fout of complicatie.Uit onderzoek in 1997 door Lens en van der Wal bleek dat één op de twintig artsen van Noord-Hollandse ziekenhuizen slecht functioneerden.Dat zou ook voor de rest van ons land gelden. Ruim 40% van de

slachtoffers van een medische fout is na drie jaar nog steeds in een letselschadezaak verwikkeld.De slechte praktijkuitoefening omvat niet alleen medische missers.Vrijwel dagelijks gaan er mensen dood als gevolg van medicijnvergiftiging.Niet alleen onder jongeren,ook ouderen.Naast ondervoeding en vereenzaming gebruiken bejaarden vaak meerdere geneesmiddelen –polyfarmacie- die schade en risico's veroorzaken.Officieel worden al deze gevallen weggemoffeld door de overheid als "natuurlijke dood". Het hele medische bedrijf laat zich in het web van de farmaceutische industrie weven. De Nederlandse volksgezondheid wordt volledig gedomineerd door de farmaceutische industrie. De Nederlandse landelijke overheid heeft volop meegewerkt aan de farmaceutische overheersing van de volksgezondheidszorg.Zowel de landelijke overheid als de ziektezorgverzekeraars dienen de belangen van de farmaceutische bedrijven en nadrukkelijk niet die van de burgerbevolking. De farmaceutische industrie verdient miljarden euro's over de ruggen van de burgers in Nederland.De farmaceutische industrie stopt een deel van de woekerwinsten in het belonen (omkopen) van alles en iedereen in Nederland die ervoor zorgt dat hun pillen in Nederland worden gekocht.De overheid,Ministerie van Volksgezondheid Welzijn en Sport (VWS) hebben belang bij het instandhouden van door de farmacie gedomineerde volksgezondheid.De zorgverzekeraars in Nederland bezitten aandelen van farmaceutische bedrijven waarvan de geproduceerde producten worden vergoed door deze ziektezorgverzekeraars.Naarmate de farmaceutische bedrijven meer winst maken,stijgt de waarde van de aandelen.Ook pensioenfondsen in Nederland hebben een groot deel van hun vermogen belegd in aandelen van de farmaceutische bedrijven.Dit alles betekent dat het gunstig is voor de financiën van Nederland dat het goed gaat met de farmaceutische industrie. De farmaceutische industrie wil zo veel mogelijk winst maken,en hoe meer mensen pillen nodig hebben,en ook hoe langer,des te beter is dit voor de omzet van de farmaceutische industrie. De invloed van de farmaceutische industrie op het voorschrijfgedrag van artsen,die zich massaal laten omkopen met geld en snoepreisjes en presentjes,is groot.Stuk voor stuk lopen ze aan de leiband van de farmaceutische industrie.Artsen schrijven steeds meer recepten uit (143 miljoen per jaar) in Nederland.Steeds meer patiënten raken verslaafd en kunnen niet zonder hun dagelijks portie pillen,antidepressiva en kalmeringsmiddelen zitten heel erg in de lift.Het verslavende gebruik blijkt uit de groeiende hoeveelheid herhalingsrecepten en de stijgende voorschrijfduur van recepten. Door de diagnostische criteria gebasseerd op het DSM (Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders) zijn duizenden kinderen,tieners opgenomen met de verkeerde diagnose voor psychiatrische drugs hieraan ten grondslag liggen.De opvoeders van instellingen in jeugdhulpverlening en de kinder-en jeugdpsychiatrie kunnen het gedrag en / of de stoornis niet goed hanteren.Alles moet daarom –natuurlijk- een medisch etiket krijgen voor meer omzet van de farmaceutische industrie. Steeds meer kinderen krijgen de diagnose ADHD,zeer winstgevend voor de psychiatrische industrie.Ze maken kinderen tot slaaf,om deze onderdrukking te rechtvaardigen bedenken ze steeds nieuwe

geestelijke stoornissen. De organisatie die de belangen behartigt van iedereen die geconfronteerd wordt met ADHD wordt voor concrete projecten gesponsord door de farmaceutische bedrijven die Ritalin en Concerta,de twee bekendste geneesmiddelen tegen ADHD ,verdelen.Waarmee de sponsor zichzelf kan verrijken door zenuwstelsels te verwoesten met harddrugs.Niet alleen de jeugd, er blijken veel klachten in verpleeghuizen waar bejaarden worden mishandeld.Te denken valt aan: uitschelden,beledigen,dreigen,on-terecht isoleren,ontzeggen verzorging,onthouden psychische zorg,slaan,knijpen,schoppen,hardhandig beetpakken of soms ook nog seksueel misbruik.De directeuren van verpleeghuizen hebben zelf een riant inkomen plus nog de extra bonussen door de farmaceutische industrie.Sommigen lopen met drie dubbele petten op hun hoofden om hun eigen belangen te bevorderen en die van de farmaceutische industrie.De verpleeghuisbewoners worden suf van psychofarma en slaappillen. *[door medicijnen toedienen,vermindert het bewustzijn van de patiënt].*Men moet de bewoners daarna noodgedwongen fixeren om valpartijen te voorkomen.Het fixeren is tevens onderdeel van bezuiniging in de gezondheidzorg omdat er minder tijd is door tekort aan personeel.De patiënt zal minder gaan eten door de medicijnen en het tot zich nemen van vocht wordt eveneens moeilijker.Het forceren daarna van de patiënt om te eten en te drinken brengt veel risico's met zich mee.Er bestaat dan een grote kans op aspiratiepneumonieën.Er wordt niet overgegaan op sondevoeding of infuusbehandeling.De overheid ziet dergelijke praktijk als –normaal- medisch handelen en aldus niet als economische en sociale euthanasie. Het medische systeem van A tot Z wordt gecontroleerd door financiële belangen van de farmaceutische industrie. Tal van patiëntenorganisaties,wetenschappelijke bladen,medische journaals,onderzoeken en opinieleiders worden gesponsord door de farmaceutische industrie om het voorschrijfgedrag te beïnvloeden.Patiëntenorganisaties worden soms tot 60 % betaald door de farmaceutische industrie.Klachtenbureaus,patiëntenbureaus en belangenorganisaties functioneren niet omdat ze worden gesponsord door de farmaceutische industrie,en daardoor niet de belangen van de burger dienen maar die van de multinational.De World Health Organization (W.H.O) is voor 70 % van de inkomsten afhankelijk van de farmaceutische industrie.Het idee van een wereldomspannend farmaceutisch complot –Medical Big Brother- om de complete wereldbevolking te drogeren.Onnodige medische consumptie en medische misconsumptie kunnen blijven doorgaan en de kosten van de gezondheid sterk blijven groeien.In 1998 richtte de branche –onder druk van de overheid- een stichting op.Deze stichting moest regels opstellen voor de marketing van geneesmiddelen.Twee jaar later volgde de *"Gedragslijn Gunstbetoon"* die onder andere de waarde van cadeaus begrensde tot 50 euro. (Inmiddels heeft de farmaceutische industrie tal van trucs verzonnen om de regels te omzeilen).De farmaceuten investeren veel in de relaties met artsen.Artsen staan sterk onder invloed van medische opinieleiders.Om artsen bepaalde middelen te laten

voorschrijven investeren de farmaceuten jaarlijks vele miljarden in de marketing.ook werken universiteiten in sterke mate mee aan de zogeheten farmamarketing.Daarnaast zorgt de farmaceutische industrie ervoor dat gezonde mensen zich patiënt gaan voelen en meer medicijnen gebruiken.In opdracht van het Nederlandse Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid ontfermt het UWV zich over zieke mensen waarop de Wet Arbeidsongeschiktheid van toepassing is verklaard.Steeds meer reïntegratiebedrijven zijn onderdeel of eigendom van een uitzendbedrijf.De combinatie van reïntegratiebedrijf en uitzendbedrijf binnen één concern of holding o.a. maakt het mogelijk dat via deze constructies op twee manieren geld valt te verdienen.Er is vaak geen financiële verantwoording over besteding van publieke middelen en er zijn geen adequate cijfers over nettoresultaten van de reïntegratietrajecten beschikbaar.De vele miljarden door de overheid aan reïntegratiebedrijven worden vaak niet goed besteed en verdwijnen uit het zicht.Reïntegratiebedrijven functioneren amper,maar strijken wel het geld op.Ze bieden vaak een ondeskundige en mensonwaardige behandeling,intimideren cliënten,dreigen met korting op de uitkering,bieden overbodige cursussen en scholingen aan die bovendien niet aansluiten bij de opleiding van de cliënt.Vaak grijpt zo'n reïntegratiebedrijf dan naar intimidatie door te dreigen met een negatieve rapportage van de uitkerende instantie.Bij een negatieve rapportage kan de uitkering verlaagd of zelfs gestopt worden.Schrijnend is ook dat veel ouderen mensen (55-plus) in een reïntegratietraject geplaatst worden,terwijl de kans erg klein is dat werkgevers hen willen.Mensen die nuttig vrijwilligerswerk of mantelzorg doen,worden op straffe van inhouding van de uitkering gedwongen te stoppen.Zo worden minima en waaronder ook arbeidsongeschikten tot solliciteren opgejaagde werklozen aan de rand van de samenleving.Het zelfbeeld van deze mensen wordt in de media en door bejegening van de uitkeringsinstantie,uitvoeringsinstelling en het publiek stelselmatig beschadigd. *-arbeidsongeschikten en uitkeringsgerechtigden plegen beduidend meer zelfmoorden dan mensen met een baan-* Dit heeft niets te maken met mensen op een goede en respectvolle manier aan het werk helpen.Dit is puur winstbejag.Arbeidsongeschikten en mensen met een uitkering zijn profiteurs dus die moeten aan het werk worden gezet.Dat verkoopt steeds de overheid,maar dan wel in verzachtende woorden in de diverse folders.Hierbij het signaal aan het land dat de zwaksten in de samenleving de grote profiteurs zijn,waarvoor de rest moet opdraaien voor de crisis.*"Iedereen kan nog wel iets! Van cliënt wordt verwacht dat Hij of Zij die kansen grijpt! De Maatschappij vangt mensen op.Bijvoorbeeld met een uitkering.Om al die uitkeringen te kunnen betalen,is veel geld nodig.Dat geldt wordt door ons allemaal bijeen gebracht.Wanneer cliënt tekortschietend besef van verantwoordelijkheid betoont wegens het niet nakomen of niet voldoende nakomen van de verplichtingen,neemt cliënt ten onrechte iets uit de gezamelijke pot.Daar moet niemand aan mee willen werken".* Hierdoor worden deze groep mensen en hun gezinnen door de Nederlandse overheid als het ware voorzien van een "davidster" en feitelijk publiekelijk aan de schandpaal genageld. Het échte profitariaat moet echter

in andere kringen worden gezocht in de gevestige orde van overheid samen met multinationals.Zo worden deze arme slachtoffers op mensonwaardige wijze gemangeld en uitgekleed waarbij ook vaak huisgenoten gefrustreerd raken.In een jungle van deskundigen en instanties die allemaal langs elkaar heen blijken te werken en waarvan sommigen achteraf ook dubieus blijken te opereren,raken deze onervaren medeburgers vrij snel het zicht op de door hen te nemen stappen en op hun rechtspositie kwijt.Een slachtoffer van deze praktijk is vrijwel kansloos om erkenning en vervolgens enig recht te krijgen.Deze praktijk leidt tot een ziek(er) makende uitputting en tot traumatisering.Mensen die zieker worden en afhankelijker,met hun begeleiders leven onder een regiem waarbij de medische behandeling tevens dient ter handhaving ter beheersing van conflicten,en de gevestigde belangen bij het bevorderen van de omzet om farmaceutische producten. De uitkeringsgerechtigde wordt zieker,glijdt af. Het aanbod heeft aldus -natuurlijk- hierop overwegend slechts één antwoord: het vertalen van de klachten in een therapie die voornamelijk farmaceutisch georiënteerd is. *Vaak zijn mensen zich van de kwetsbaarheid van hun positie niet bewust.Anderen maken bezwaar en raken verstrikt tussen klachteninstituten die niet functioneren,rapporten en formulieren,steeds meer strengere verplichtingen,een juridische uitputtingsstrijd,de zware bewijslast,de slopende eenzijdige rechtspraktijk tot juridisch touwtrekken tot de Hoge Raad toe.*Het recht – ook het strafrecht- dient er vooral te zijn om onmachtige te beschermen.In Nederland is dit precies andersom.Het recht beschermt en bevoordeelt de politieke en economische heersende klasse.Het recht is een monopolitisch machtsmiddel van de heersende klasse met een eigen staat van heersers in de staat. Zodra klokkenluiders er een vinger naar uitstrekken sluit het systeem zich hermetisch.Iedere aanval op de staat en het systeem wordt door het O.M. en de rechters onmiddellijk afgeblokt ten detrimente van de sociale emancipatie en de ontplooiingsmogelijkheden van de zwakken of machtelozen.*[De overheid zet politieke opposanten en mensenrechtenverdedigers buitenspel door een conflict met diezelfde overheid of de gevestigde orde,te medicaliseren.Door gebruik te maken van criminele keurigsartsen die met hun medische verantwoordelijkheid geen probleem hebben de hand te lichten d.m.v. frauduleuze in psychiatrische rapportages vermelde conclusies].*De overheid verafschuwt en verbant moedwillig wetenschappers die twijfelen aan de orthodoxe standpunten.Zeer vaak worden klokkenluiders die op tekortkomingen in de gangbare theorieën of interpretatie van de gevestigde belangen wijzen gelabeld als zonderlingen. Zodat hun denkbeelden daarna probleemloos genegeerd kunnen worden.Ook wordt hen systematisch belet om conferenties te bezoeken,zodat hun ideeën geen publiek kunnen vinden.Deze praktijken zijn weloverwogen belemmeringen om vrije wetenschappelijke gedachten tegen te houden,ze zijn extreem onwetenschappelijk en crimineel. *[de zaak van Defensie klokkenluider Spijkers was een overduidelijk geval van politiek misbruik van de psychiatrie volgens SS-model].*De schijn van bonafiditeit door de Nederlandse overheid die ze wekken met rapporten en toespraken over

mensenrechten,gezondheidzorg fungeren als dekmantel voor roofzuchtige en door winstbejag gedreven misdadige praktijken. De geneeskunde gebaseerd op louter kosten baten analyse in een neo-darwinistische maatschappij waar alleen consumptie en winstbejag telt,is het risico op economische euthanasie enorm.De sterke vergrijzing van de bevolking en een economische recessie zouden deze tendens nog kunnen versterken.

Resumerende:

NEDERLANDSE OVERHEID:

-nederlandse overheid dient de belangen van de farmaceutische industrie.

-nederlandse overheid stimuleert belangenverstrengeling.

-nederlandse overheid laat mensonterende gezondheidskeuringen uitvoeren.

-nederlandse overheid nagelt zieke mensen of mensen met een uitkering aan de schandpaal.

-nederlandse overheid houdt essentiële informatie achter.

-burgers kunnen hun recht niet krijgen tegen de nederlandse overheid.

-nederlandse overheid zet klokkenluiders in de kou.

BURGERS KRIJGEN TE MAKEN MET:

-door de overheid vooraf mooi voorspiegelen in folders en rapporten.

-intimidatie.

-chantage.

-geheel of gedeeltelijk stopzetten of verlagen uitkering.

-eenzijdige suggestieve mediaberichten.

-geraffineerde brieven en vertragingsacties.

-ontkenning.

-opzettelijke manipulatie van medische onderzoeken en rapporten.

-bagatelliserende opmerkingen.

-ambtelijke woordgoogelarij.

-ingewikkelde procedures.

-gewroet in patiëntendossiers en privé.

-omgekochte klachtenbureaus.

-slopende eenzijdige rechtsgang.

-stilzwijgen.

-raken de meeste sociale contacten kwijt.

-echtscheidingen,huisuitzettingen,familiedodingen of zelfdodingen.

KLOKKENLUIDERS KRIJGEN TE MAKEN MET:

-machtsmisbruik door de overheid.

-belangenverstrengeling.

-intimidatie.

-insinuaties.

-frauduleus dossierbeheer.

-tot querulant en zielig bestempelen.

-moeilijk leven.

-in kwaad daglicht stellen.

-suggereren van psychische problemen.

-geen toegang tot de rechter tegen de overheid.

-uitputten.

-verliezen hun baan.

-heimelijke manipulaties.

-bannen en isoleren.

-verdachtmaken en demoniseren.

-elimineren.

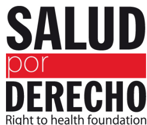
IFUD of Human Rights 2014.

J.P. van den Wittenboer

- Report “The Hard sell” 2008,openeurope.org
- Onderzoek boekhoudfraude bij gemeenten en provincies,drs. Leo Verhoef, leoverhoef.nl
- Volkskrant artikel “Sociale dienst spoort meer fraude op” 12-08-2013
- Bijwerkingen waarvan sommige dodelijk kunnen zijn”Dr.John Virapen,2010
- Rapport “Arbeidsongeschiktheid,ziekte en letsel” 24 ste-druk 12 september 2012,H.M.Walker
- Volkskrant artikel “Experts:Bezuinigingen verwoesten gezondheid” 30-04-2013
- De nazi achtergrond van de EU Brussel” Dr.Rath Health Foundation,Dr.Rath 2010
- “Hoe voorkom je ADHD?”,Laura Batstra,2012
- Euthanasie (herhaalt de geschiedenis zich?),Emerson Vermaat,2001
- “Hell’s Cartel”,Diarmuid Jeffreys,2008
- “Levens lang” Robert van Voren,2009
- “De IGZ en haar civielrechtelijke aansprakelijkheid voor falend toezicht”,W.Drost,2013
- “Grenzen aan de geneeskunde”Ivan Illich,1978
- “Problem Doctors”(a Conspiracy of Silince),Peter Lens & Gerrit van der Wal,1997
- “Fouten van Huisartsen”,Marc Henk Conradi,1995
- “Gebakken Lucht”,Nick Davies,2010
- Persbericht 24 maart 2014 (Handelsverdrag EU-VS) “Health Action International-EUROPE (Hai EUROPE) haieurope.org
- De onderzoeken door IFUD of Human Rights,J.P. van den Wittenboer in notariële akten
- “Gericht veranderen van organisaties”,prof.dr.C.J.Zwart,1977
- “Slikken” hoe ziek is de farmaceutische industrie,Joop Bouma 2006
- Inspectie voor de Gezondheidszorg IGZ “Kortschrift”,invloed van de farmaceutisch industrie op behandelrichtlijnen,mei 2007
- SP “Vijfentwintig medicijnen tegen te grote macht van de farmaceutische industrie”,2005 (dr. Agnes Kant Tweede Kamer SP en dr.Ineke Palm, wetenschappelijk Bureau SP)
- “Toezicht op de gezondheidszorg door IGZ” brief dd, 12 januari 2012,kenmerk:IGZ-U-3100565,(Ministerie van Volksgezondheid,Welzijn en Sport),drs.E.I.Schippers,(gericht aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten Generaal)
- “Van Incident naar effectief toezicht” rapport commissie Sorgdrager,2012 naar het functioneren van de IGZ

- “ACTIZ 50” 2014, Abvakabo / FNV

Voorstel Farma ondermijnt democratische beleidsvorming en volksgezondheid in Europa

Handelsverdrag EU-VS

Brussel, maandag 24 Maart 2014

Het Transatlantic Trade and Investment Partnership (*TTIP*), zoals beoogt door de farmaceutische industrie, is schadelijke voor volksgezondheid, zal leiden tot duurdere geneesmiddelen en kan de democratische beleidsvorming ondermijnen. Dit blijkt uit het rapport 'A civil society response to the Big Pharma wish list' dat het Commons Network samen met vijf andere organisaties vandaag publiceert.

'De wensenlijst van de farmaceutische industrie getuigt van een flagrante minachting voor democratische besluitvorming in de gezondheidssector', zegt Commons Network-coördinator Sophie Bloemen. 'Bedrijven willen de termijn van patenten op geneesmiddelen verlengen, regelgeving van lidstaten ter beheersing van de geneesmiddelenprijzen aan banden leggen en de recente stappen naar grotere openheid wat betreft klinische data van het Europees Geneesmiddelenbureau (EMA) terugdraaien.'

Onderhandelingen over het Transatlantic Trade and Investment Partnership vinden op dit moment plaats tussen de Europese Unie en de Verenigde Staten. Bloemen: 'De geheime onderhandelingen zijn voor deze machtige lobby groep een unieke kans hun agenda te bevorderen.'

De voorstellen komen op een moment dat de zorgstelsels in Europa onder druk staan als gevolg van de financiële crisis. In sommige landen heeft dit er al toe geleid dat patiënten niet langer de medicijnen krijgen die ze nodig hebben.

Vooral de voorstellen voor de introductie van de 'investeerder-staat-dispuut-clausule' zijn verontrustend. Zo'n clausule geeft de industrie het recht om de overheid direct aan te klagen over legitiem overheidsbeleid als zij zich daardoor gedupeerd voelen. De tabaksindustrie heeft een dergelijke clausule gebruikt in Australië om verpakkingsvoorschriften voor tabaksproducten tegen te gaan. In Canada heeft een farmaceutisch bedrijf onlangs de overheid aangeklaagd omdat deze een geneesmiddelenpatent had afgewezen. 'We willen een dergelijk ondemocratisch mechanisme niet verankerd zien in Europese wetgeving', aldus Bloemen.

De farmaceutische industrie is een van de machtigste lobby groepen aan beide zijden van de Atlantische Oceaan. 'Europese regeringen moeten zich verzetten tegen eisen van grote bedrijven die niet in het belang zijn van de Europese burger en die democratische beleidsvorming ondermijnen.'

report:
A Civil Society Response to the Big Pharma wish list

http://commonsnetwork.eu/ttipbigpharmawishlist/

Contact:
info@commonsnetwork.eu

De volgende organisatie onderschrijven dit rapport:

Commons Network: The Commons Network is a non-profit advocacy organization and think-tank that engages in policy formulation as well as public debate, promoting the public good through commons-based solutions. It promotes access to knowledge and other social as well as ecological causes, and is based in Berlin and Brussels. www.commonsnetwork.eu Contact: info@commonsnetwork.eu or david@commonsnetwork.eu

MiEF. The Medicines in Europe Forum (MiEF) was launched in March 2002 and reaches 12 European Member States. It includes more than 70 member organisations representing the four key players on the health field, i.e. patient groups, family and consumer bodies, social security systems, and health professionals. Such a grouping is unique in the history of the European Union and is testament to the importance of European medicines policy. Contact: pierrechirac@aol.com

UAEM Europe: Universities Allied for Essential Medicines (UAEM) Europe is a student organization that works to improve access to medicines and health technologies for populations in resource-limited settings. UAEM Europe currently features 25 campus-based local chapters at major universities across Europe. More info: www.uaem-europe.org. Contact: mail@uaem-europe.org

HAI Europe. Health Action International (HAI) Europe is a non-profit, European network of consumers, public interest NGOs, health care providers, academics, media and individuals working to increase access to essential medicines and improve their rational use through research excellence and evidence-based advocacy. More info: www.haieurope.org. Contact: ancel.la@haieurope.org

ISDB. The International Society of Drug Bulletins, founded in 1986, is a worldwide network of bulletins and journals on drugs and therapeutics that are financially and intellectually independent of the pharmaceutical industry. Currently ISDB has about 80 members representing 41 countries around the world. More info: www.isdbweb.org. Contact: press@isdbweb.org.

Salud por Derecho is a human rights defense organization whose institutional purpose is to contribute effectively to the full realization of the right to health of all people in impoverished countries. Our mission is advocacy, awareness-raising and civil society engagement. www.saludporderecho.org Contact. saludpoderecho@saludpodereco.org

ZORGEN VOOR BESCHERMING - EU-RICHTSNOEREN OVER MENSENRECHTENVERDEDIGERS

I. DOEL

1. Het steunen van verdedigers van de mensenrechten is reeds lang een vast onderdeel van het externe mensenrechtenbeleid van de Unie. Doel van deze richtsnoeren is praktische suggesties te doen ter verbetering van het EU-optreden op dit terrein. De richtsnoeren kunnen bij contacten met derde landen op alle niveaus en in multilaterale mensenrechtenfora worden gebruikt ter ondersteuning en versterking van de inspanningen van de Unie om te bevorderen en aan te moedigen dat het recht om op te komen voor de mensenrechten wordt geëerbiedigd. De richtsnoeren voorzien ook in stappen van de Unie ten bate van mensenrechtenverdedigers die gevaar lopen en stelt praktische middelen voor om mensenrechtenactivisten te steunen en bij te staan. Een belangrijk element van de richtsnoeren is steun voor de speciale procedures van de mensenrechtencommissie van de VN, inclusief de speciale vertegenwoordiger van de VN voor mensenrechtenverdedigers en regionale mechanismen ter bescherming van mensenrechtenverdedigers. De richtsnoeren zullen de EU-missies (ambassades en consulaten van EU-lidstaten en delegaties van de Europese Commissie) helpen hun gedragslijn ten aanzien van mensenrechtenverdedigers te bepalen. Hoewel het aanpakken van specifieke problemen betreffende mensenrechtenverdedigers het hoofddoel is, dragen de richtsnoeren ook bij tot versterking van het mensenrechtenbeleid van de EU in het algemeen.

II. BEGRIPSBEPALING

2. Om voor deze richtsnoeren het begrip mensenrechtenverdedigers te bepalen is uitgegaan van de vigerende tekst van artikel 1 betreffende de rechten en verantwoordelijkheden van personen, groeperingen en maatschappelijke instanties voor de bevordering en bescherming van universeel erkende mensenrechten en fundamentele vrijheden van de VN (zie bijlage I), die bepaalt dat eenieder het recht heeft om, individueel en in samenwerking met anderen, in eigen land en internationaal de bescherming en verwezenlijking van mensenrechten en fundamentele vrijheden na te streven en te bevorderen.

3. Mensenrechtenverdedigers zijn personen, groeperingen en maatschappelijke instanties die universeel erkende mensenrechten en fundamentele vrijheden bevorderen en beschermen. Verdedigers van mensenrechten streven naar de bevordering en bescherming van burgerlijke en politieke rechten en de bevordering, bescherming en verwezenlijking van economische, sociale en culturele rechten. Mensenrechtenverdedigers bevorderen en beschermen ook de rechten van leden van groepen zoals inheemse gemeenschappen. Personen of groepen die geweld plegen of propageren, vallen niet onder de definitie.

III. INLEIDING

4. De EU steunt de beginselen die vervat zijn in de Verklaring betreffende de rechten en verantwoordelijkheden van personen, groeperingen en maatschappelijke instanties voor de bevordering en bescherming van universeel erkende mensenrechten en fundamentele vrijheden. Hoewel de eerste verantwoordelijkheid voor de bevordering en bescherming van de mensenrechten bij de staten ligt, erkent de EU dat personen, groeperingen en maatschappelijke instanties alle een belangrijke rol spelen bij de bevordering van de zaak van de mensenrechten. De activiteiten van de mensenrechtenverdedigers omvatten:

- het aanleggen van documentatie over schendingen;

- het helpen van slachtoffers van dergelijke schendingen door juridische, psychologische en medische bijstand of andere vormen van steun te verlenen, en

- het bestrijden van de cultuur van straffeloosheid die erop gericht is systematische en herhaalde schendingen van mensenrechten en fundamentele vrijheden toe te dekken.

5. Mensenrechtenverdedigers zien zich bij hun activiteiten vaak genoodzaakt kritiek uit te brengen op regeringsbeleid en regeringsmaatregelen. De regeringen mogen dit echter niet als negatief ervaren. Het bieden van ruimte voor een onafhankelijke benadering van en vrije discussie over regeringsbeleid en regeringsmaatregelen is een fundamenteel principe, en is een beproefde manier om het niveau van bescherming van de mensenrechten te verhogen. Mensenrechtenverdedigers kunnen de regeringen bijstaan bij de bevordering en bescherming van mensenrechten. Zij kunnen in het kader van een overlegproces een essentiële rol spelen door passende wetgeving en nationale plannen en strategieën inzake mensenrechten te helpen opstellen. Ook die rol moet worden erkend en gesteund.

6. De EU erkent dat de activiteiten van mensenrechtenverdedigers in de loop der jaren meer erkenning hebben gevonden. Zij hebben er voor gezorgd dat slachtoffers van schendingen steeds beter worden beschermd. Voor die vooruitgang is echter een hoge prijs betaald: mensenrechtenactivisten zijn zelf steeds vaker doelwit van aanvallen geworden en hun rechten worden in vele landen geschonden. De EU acht het van belang om te zorgen voor de veiligheid van mensenrechtenverdedigers en de bescherming van hun rechten. Belangrijk hierbij is dat de kwestie van mensenrechtenverdedigers vanuit een man/vrouw-perspectief wordt bezien.

IV. OPERATIONELE RICHTSNOEREN

7. Het operationele deel van de richtsnoeren is bedoeld om middelen en manieren te vinden om in het kader van het Gemeenschappelijk Buitenlands en Veiligheidsbeleid daadwerkelijk te komen tot bevordering en bescherming van mensenrechtenverdedigers in derde landen.

Toezicht, rapportering en beoordeling

8. Nu al wordt aan de missiehoofden van de EU gevraagd om periodiek te rapporteren over de mensenrechtensituatie in hun landen van detachering. De Groep rechten van de mens van de Raad (COHOM) heeft onlangs het ontwerp van fact sheets goedgekeurd om die taak te vergemakkelijken. Overeenkomstig deze fact sheets moeten missies de situatie van de mensenrechtenverdedigers in hun rapporten vermelden, en met name alle tegen hen gerichte bedreigingen of aanvallen. De missiehoofden dienen daarbij te beseffen dat het institutionele kader van groot belang kan zijn om mensenrechtenverdedigers in staat te stellen hun werk veilig uit te voeren. Van betekenis in dit verband zijn wetgevende, justitiële, administratieve of andere geëigende maatregelen die door de staten worden genomen om personen te beschermen tegen geweld, bedreigingen, vergelding, negatieve discriminatie in feite of in rechte, druk of andere willekeurige maatregelen die het gevolg zijn van de legitieme uit-oefening van een van de in de Verklaring inzake de rechten van mensenrechtenverdedigers opgesomde rechten. De missiehoofden moeten waar nodig het COHOM aanbevelingen voor mogelijke EU-maatregelen doen, zoals veroordeling van bedreigingen en aanvallen tegen mensenrechtenverdedigers, en voor demarches en publieke verklaringen wanneer mensenrechtenverdedigers onmiddellijk of ernstig gevaar lopen. De missiehoofden moeten in hun verslagen ook rapporteren over de effectiviteit van de EU-maatregelen.

9. De rapporten van de missiehoofden en andere ter zake dienende informatie, zoals rapporten en aanbevelingen van de speciale vertegenwoordiger voor mensenrechtenverdedigers van de secretaris-generaal, speciale rapporteurs van de VN en verdragsorganen en niet-gouverne-mentele organisaties, zullen het COHOM en andere bevoegde werkgroepen in staat stellen om situaties in kaart te brengen die om EU-optreden vragen en een besluit te nemen over de te nemen maatregelen of in voorkomend geval het CPV/de Raad die maatregelen aan te bevelen.

Rol van de EU-missies bij het steunen en beschermen van mensenrechtenverdedigers

10. In vele derde landen zijn EU-missies (ambassades van EU-lidstaten en delegaties van de Europese Commissie) het belangrijkste contactorgaan tussen de Unie en haar lidstaten en de mensenrechtenverdedigers ter plaatse. Zij hebben derhalve een belangrijke rol te spelen bij de uitvoering van het EU-beleid ten aanzien van mensenrechtenverdedigers. EU-missies moeten derhalve streven naar een proactief beleid ten aanzien van mensenrechtenverdedigers. Zij moeten tegelijk beseffen dat EU-maatregelen in sommige gevallen kunnen leiden tot bedreigingen of aanvallen tegen mensenrechtenverdedigers. Daarom moeten zij waar nodig met mensenrechtenverdedigers overleggen over mogelijke acties. Tot de maatregelen die de EU-missies kunnen nemen behoren:

- het strak coördineren en uitwisselen van informatie over mensenrechtenverdedigers, ook die welke gevaar lopen,

- het onderhouden van adequate contacten met mensenrechtenverdedigers, ook door hen te ontvangen in missies en door hun werkgebieden te bezoeken; te denken valt aan de aanstelling van specifieke verbindingsofficieren hiertoe, waar nodig op basis van lasten-verdeling;

- ervoor zorgen, indien en waar nodig, dat men zichtbaar is voor mensenrechten-verdedigers, door middel van gerichte publiciteit, bezoeken of uitnodigingen;

- waar dienstig, het bijwonen van en als waarnemer aanwezig zijn bij processen van mensenrechtenverdedigers.

Bevordering van respect voor mensenrechtenverdedigers in betrekkingen met derde landen en in multilaterale fora

11. Doel van de EU is derde landen te beïnvloeden om hun verplichtingen inzake de rechten van mensenrechtenverdedigers na te komen en hen te beschermen tegen aanvallen en bedreigingen van niet-statelijke actoren. De EU zal in haar contacten met derde landen indien nodig duidelijk maken dat alle landen de desbetreffende internationale normen en standaarden moeten overnemen en deze moeten naleven, met name de VN-verklaring. Het algemene doel moet zijn een klimaat te creëren waarin mensenrechtenverdedigers vrijelijk hun activiteiten kunnen ontplooien. De EU zal haar doelstellingen bekendmaken als een integraal deel van haar mensenrechtenbeleid en benadrukken dat zij veel belang hecht aan de bescherming van verdedigers van de mensenrechten. Tot de maatregelen ter ondersteuning van deze doelstellingen behoren:

- wanneer het voorzitterschap, of de hoge vertegenwoordiger voor het GBVD of de speciale vertegenwoordigers en speciale gezanten van de EU, of de Europese Commissie een land bezoeken zullen zij waar nodig ook mensenrechtenverdedigers ontmoeten, en hun zaak aan de orde stellen, als integraal onderdeel van hun bezoeken aan derde landen;

- waar nodig zal de situatie van mensenrechtenverdedigers onderdeel zijn van de mensenrechtencomponent van de politieke dialoog tussen de EU en derde landen en regionale organisaties. De EU zal haar steun benadrukken voor mensenrechtenverdedigers en hun werk, en telkens wanneer dat nodig is specifieke probleemgevallen aan de orde stellen;

- nauwe samenwerking met gelijkgestemde landen die er dezelfde standpunten op nahouden, met name in de mensenrechtencommissie en de Algemene Vergadering van de VN;

- bevordering van de versterking van bestaande regionale mechanismen voor de bescherming van mensenrechtenverdedigers, zoals het contactpunt voor mensenrechtenverdedigers van de Afrikaanse Commissie voor de rechten van mensen en volken en de speciale eenheid mensenrechtenverdedigers van de Inter-Amerikaanse Commissie voor de rechten van de mens, en de instelling van geschikte mechanismen in gebieden waar die ontbreken.

Steun voor de speciale procedures van de Commissie voor de rechten van de mens van de VN, waaronder de speciale vertegenwoordiger inzake mensenrechtenverdedigers

12. De EU erkent dat de speciale procedures van de mensenrechtencommissie van de VN (speciale rapporteurs, speciale vertegenwoordigers, onafhankelijke experts en werkgroepen) wegens hun onafhankelijkheid en onpartijdigheid, hun vermogen om te reageren en zich uit te spreken tegen schendingen waarvan mensenrechtenverdedigers, overal ter wereld, het slachtoffer zijn en landen te bezoeken, essentieel zijn voor de internationale inspanningen ter bescherming van mensenrechtenverdedigers. Terwijl de speciale vertegenwoordiger voor mensenrechtenverdedigers op dit vlak een specifieke rol heeft, zijn ook de opdrachten van andere speciale procedures van betekenis voor mensenrechtenverdedigers. Maatregelen van de EU om de speciale procedures te steunen zijn o.a.:

- staten ertoe aan te sporen om verzoeken voor landenbezoeken door speciale procedures van de VN principieel te accepteren;

- via de EU-missies, het gebruik van de thematische procedures van de VN door lokale mensenrechtengroeperingen en mensenrechtenverdedigers te bevorderen, ook, maar niet uitsluitend, het bevorderen van contacten en informatie-uitwisseling tussen thematische procedures en mensenrechtenverdedigers;

- aangezien de speciale procedures hun opdracht niet kunnen uitoefenen zonder toereikende middelen, zullen de EU-lidstaten de toewijzing van voldoende middelen uit de algemene begroting van het bureau van de Hoge Commissaris voor mensenrechten steunen.

Praktische steun voor mensenrechtenverdedigers, ook via ontwikkelingsbeleid

13. Programma's van de Europese Gemeenschap en de lidstaten die erop gericht zijn de ontwikkeling van democratische processen en instellingen te steunen, en de mensenrechten in ontwikkelingslanden te bevorderen en te beschermen, behoren tot het brede scala aan vormen van praktische steun voor het bijstaan van mensenrechtenverdedigers. Die omvatten, maar zijn niet per se beperkt tot, de ontwikkeling van samenwerkingsprogramma's tussen lidstaten. Praktische steun kan de volgende vormen aannemen:

- bilaterale mensenrechten- en democratiseringsprogramma's van de Europese Gemeenschap en de lidstaten moeten meer acht slaan op de noodzaak steun te verlenen aan de ontwikkeling van democratische processen en instellingen, en aan de bevordering en bescherming van mensenrechten in ontwikkelingslanden, onder meer door mensenrechtenverdedigers te steunen via activiteiten als capaciteitsopbouw en bewustmakingscampagnes;

- aanmoediging van en steun voor de instelling en het werk van nationale organen voor bevordering en bescherming van de mensenrechten, opgericht conform de beginselen van Parijs, zoals nationale mensenrechteninstellingen, ombudsmannen en mensenrechtencommissies.

- netwerken van mensenrechtenverdedigers op internationaal niveau tot stand te helpen brengen, ook door bijeenkomsten van mensenrechtenverdedigers te vergemakkelijken;

- ervoor zorgen dat mensenrechtenverdedigers in derde landen toegang hebben tot hulpbronnen, ook financiële, uit het buitenland;

- ervoor zorgen dat in programma's voor mensenrechteneducatie onder meer gepoogd wordt de verklaring inzake de mensenrechtenverdedigers van de VN ingang te doen vinden.

Rol van de werkgroepen van de Raad

14. Overeenkomstig zijn mandaat zal het COHOM in nauwe coördinatie en samenwerking met andere bevoegde werkgroepen van de Raad toezicht houden op de uitvoering en het vervolg van de richtsnoeren inzake mensenrechtenverdedigers. Dat houdt o.a. in:

- bevorderen dat het onderwerp van de mensenrechtenverdedigers wordt opgenomen in EU-beleid en EU-maatregelen die daarmee verband houden,
- met geregelde tussenpozen de uitvoering van de richtsnoeren toetsen;
- doorgaan met het bestuderen van manieren om samen te werken met de VN en andere internationale en regionale mechanismen ter ondersteuning van mensenrechten-verdedigers.
- jaarlijks via het PVC dan wel het COREPER aan de Raad rapporteren over de voortgang die bij de uitvoering van de richtsnoeren is gemaakt.

Declaration on the Right and Responsibility of Individuals, Groups and Organs of Society to Promote and Protect Universally Recognized Human Rights and Fundamental Freedoms

The General Assembly,

Reaffirming the importance of the observance of the purposes and principles of the Charter of the United Nations for the promotion and protection of all human rights and fundamental freedoms for all persons in all countries of the world,

Reaffirming also the importance of the Universal Declaration of Human Rights2 and the International Covenants on Human Rights as basic elements of international efforts to promote universal respect for and observance of human rights and fundamental freedoms and the importance of other human rights instruments adopted within the United Nations system, as well as those at the regional level,

Stressing that all members of the international community shall fulfil, jointly and separately, their solemn obligation to promote and encourage respect for human rights and fundamental freedoms for all without distinction of any kind, including distinctions based on race, colour, sex, language, religion, political or other opinion, national or social origin, property, birth or other status, and reaffirming the particular importance of achieving international cooperation to fulfil this obligation according to the Charter,

Acknowledging the important role of international cooperation for, and the valuable work of individuals, groups and associations in contributing to, the effective elimination of all violations of human rights and fundamental freedoms of peoples and individuals, including in relation to mass, flagrant or systematic violations such as those resulting from apartheid, all forms of racial discrimination, colonialism, foreign domination or occupation, aggression or threats to national sovereignty, national unity or territorial integrity and from the refusal to recognize the right of peoples to self-determination and the right of every people to exercise full sovereignty over its wealth and natural resources,

Recognizing the relationship between international peace and security and the enjoyment of human rights and fundamental freedoms, and mindful that the absence of international peace and security does not excuse non-compliance,

Reiterating that all human rights and fundamental freedoms are universal, indivisible, interdependent and interrelated and should be promoted and implemented in a fair and equitable manner, without prejudice to the implementation of each of those rights and freedoms,

Stressing that the prime responsibility and duty to promote and protect human rights and fundamental freedoms lie with the State,

Recognizing the right and the responsibility of individuals, groups and associations to promote respect for and foster knowledge of human rights and fundamental freedoms at the national and international levels,

Declares:

Article 1

Everyone has the right, individually and in association with others, to promote and to strive for the protection and realization of human rights and fundamental freedoms at the national and international levels.

Article 2

1. Each State has a prime responsibility and duty to protect, promote and implement all human rights and fundamental freedoms, inter alia, by adopting such steps as may be necessary to create all conditions necessary in the social, economic, political and other fields, as well as the legal guarantees required to ensure that all persons under its jurisdiction, individually and in association with others, are able to enjoy all those rights and freedoms in practice.

2. Each State shall adopt such legislative, administrative and other steps as may be necessary to ensure that the rights and freedoms referred to in the present Declaration are effectively guaranteed.

Article 3

Domestic law consistent with the Charter of the United Nations and other international obligations of the State in the field of human rights and fundamental freedoms is the juridical framework within which human rights and fundamental freedoms should be implemented and enjoyed and within which all activities referred to in the present Declaration for the promotion, protection and effective realization of those rights and freedoms should be conducted.

Article 4

Nothing in the present Declaration shall be construed as impairing or contradicting the purposes and principles of the Charter of the United Nations or as restricting or derogating from the provisions of the Universal Declaration of Human Rights,2 the International Covenants on Human Rights and other international instruments and commitments applicable in this field.

Article 5

For the purpose of promoting and protecting human rights and fundamental freedoms, everyone has the right, individually and in association with others, at the national and international levels:

(a) To meet or assemble peacefully;

(b) To form, join and participate in non-governmental organizations, associations or groups;

(c) To communicate with non-governmental or intergovernmental organizations.

Article 6

Everyone has the right, individually and in association with others:

(a) To know, seek, obtain, receive and hold information about all human rights and fundamental freedoms, including having access to information as to how those rights and freedoms are given effect in domestic legislative, judicial or administrative systems;

(b) As provided for in human rights and other applicable international instruments, freely to publish, impart or disseminate to others views, information and knowledge on all human rights and fundamental freedoms;

(c) To study, discuss, form and hold opinions on the observance, both in law and in practice, of all human rights and fundamental freedoms and, through these and other appropriate means, to draw public attention to those matters.

Article 7

Everyone has the right, individually and in association with others, to develop and discuss new human rights ideas and principles and to advocate their acceptance.

Article 8

1. Everyone has the right, individually and in association with others, to have effective access, on a non-discriminatory basis, to participation in the government of his or her country and in the conduct of public affairs.

2. This includes, inter alia, the right, individually and in association with others, to submit to governmental bodies and agencies and organizations concerned with public affairs criticism and proposals for improving their functioning and to draw attention to any aspect of their work that may hinder or impede the promotion, protection and realization of human rights and fundamental freedoms.

Article 9

1. In the exercise of human rights and fundamental freedoms, including the promotion and protection of human rights as referred to in the present Declaration, everyone has the right, individually and in association with others, to benefit from an effective remedy and to be protected in the event of the violation of those rights.

2. To this end, everyone whose rights or freedoms are allegedly violated has the right, either in person or through legally authorized representation, to complain to and have that complaint promptly reviewed in a public hearing before an independent, impartial and competent judicial or other authority established by law and to obtain from such an authority a decision, in accordance with law, providing redress, including any compensation due, where there has been a violation of that person's rights or freedoms, as well as enforcement of the eventual decision and award, all without undue delay.

3. To the same end, everyone has the right, individually and in association with others, inter alia:

(a) To complain about the policies and actions of individual officials and governmental bodies with regard to violations of human rights and fundamental freedoms, by petition or other appropriate means, to competent domestic judicial, administrative or legislative authorities or any other competent authority provided for by the legal system of the State, which should render their decision on the complaint without undue delay;

(b) To attend public hearings, proceedings and trials so as to form an opinion on their compliance with national law and applicable international obligations and commitments;

(c) To offer and provide professionally qualified legal assistance or other relevant advice and assistance in defending human rights and fundamental freedoms.

4. To the same end, and in accordance with applicable international instruments and procedures, everyone has the right, individually and in association with others, to unhindered access to and communication with international bodies with general or special competence to receive and consider communications on matters of human rights and fundamental freedoms.

5. The State shall conduct a prompt and impartial investigation or ensure that an inquiry takes place whenever there is reasonable ground to believe that a violation of human rights and fundamental freedoms has occurred in any territory under its jurisdiction.

Article 10

No one shall participate, by act or by failure to act where required, in violating human rights and fundamental freedoms and no one shall be subjected to punishment or adverse action of any kind for refusing to do so.

Article 11

Everyone has the right, individually and in association with others, to the lawful exercise of his or her occupation or profession. Everyone who, as a result of his or her profession, can affect the human dignity, human rights and fundamental freedoms of others should respect those rights and freedoms and comply with relevant national and international standards of occupational and professional conduct or ethics.

Article 12

1. Everyone has the right, individually and in association with others, to participate in peaceful activities against _violations of human rights and fundamental freedoms.

2. The State shall take all necessary measures to ensure the protection by the competent authorities of everyone, individually and in association with others, against any violence, threats, retaliation, de facto or de jure adverse discrimination, pressure or any other arbitrary action as a consequence of his or her legitimate exercise of the rights referred to in the present Declaration.

3. In this connection, everyone is entitled, individually and in association with others, to be protected effectively under national law in reacting against or opposing, through peaceful means, activities and acts, including those by omission, attributable to States that result in violations of human rights and fundamental freedoms, as well as acts of violence perpetrated by groups or individuals that affect the enjoyment of human rights and fundamental freedoms.

Article 13

Everyone has the right, individually and in association with others, to solicit, receive and utilize resources for the express purpose of promoting and protecting human rights and fundamental freedoms through peaceful means, in accordance with article 3 of the present Declaration.

Article 14

1. The State has the responsibility to take legislative, judicial, administrative or other appropriate measures to promote the understanding by all persons under its jurisdiction of their civil, political, economic, social and cultural rights.

2. Such measures shall include, inter alia:

   (a) The publication and widespread availability of national laws and regulations and of applicable basic international human rights instruments;

   (b) Full and equal access to international documents in the field of human rights, including the periodic reports by the State to the bodies established by the international human rights treaties to which it is a party, as well as the summary records of discussions and the official reports of these bodies.

3. The State shall ensure and support, where appropriate, the creation and development of further independent national institutions for the promotion and protection of human rights and fundamental freedoms in all territory under its jurisdiction, whether they be ombudsmen, human rights commissions or any other form of national institution.

Article 15

The State has the responsibility to promote and facilitate the teaching of human rights and fundamental freedoms at all levels of education and to ensure that all those responsible for training lawyers, law enforcement officers, the personnel of the armed forces and public officials include appropriate elements of human rights teaching in their training programme.

Article 16

Individuals, non-governmental organizations and relevant institutions have an important role to play in contributing to making the public more aware of questions relating to all human rights and fundamental freedoms through activities such as education, training and research in these areas to strengthen further, inter alia, understanding, tolerance, peace and friendly relations among nations and among all racial and religious groups, bearing in mind the various backgrounds of the societies and communities in which they carry out their activities.

Article 17

In the exercise of the rights and freedoms referred to in the present Declaration, everyone, acting individually and in association with others, shall be subject only to such limitations as are in accordance with applicable international obligations and are determined by law solely for the purpose of securing due recognition and respect for the rights and freedoms of others and of meeting the just requirements of morality, public order and the general welfare in a democratic society.

Article 18

1. Everyone has duties towards and within the community, in which alone the free and full development of his or her personality is possible.

2. Individuals, groups, institutions and non-governmental organizations have an important role to play and a responsibility in safeguarding democracy, promoting human rights and fundamental freedoms and contributing to the promotion and advancement of democratic societies, institutions and processes.

3. Individuals, groups, institutions and non-governmental organizations also have an important role and a responsibility in contributing, as appropriate, to the promotion of the right of everyone to a social and international order in which the rights and freedoms set forth in the Universal Declaration of Human Rights and other human rights instruments can be fully realized.

Article 19

Nothing in the present Declaration shall be interpreted as implying for any individual, group or organ of society or any State the right to engage in any activity or to perform any act aimed at the destruction of the rights and freedoms referred to in the present Declaration.

Article 20

Nothing in the present Declaration shall be interpreted as permitting States to support and promote activities of individuals, groups of individuals, institutions or non-governmental organizations contrary to the provisions of the Charter of the United Nations.

Toepasselijke internationale instrumenten

- Universele Verklaring van de rechten van de mens
- Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten
- Internationaal Verdrag inzake economische, sociale en culturele rechten
- Verdrag tegen foltering en andere wrede, onmenselijke of onterende behandeling of bestraffing
- Verdrag inzake de rechten van het kind
- Verdrag inzake de uitbanning van alle vormen van discriminatie van vrouwen
- Verdrag inzake de uitbanning van alle vormen van rassendiscriminatie
- Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden en bijbehorende protocollen alsmede de desbetreffende jurisprudentie van het Europees Hof van de Rechten van de Mens
- Europees Sociaal Handvest/Herzien Europees Sociaal Handvest
- Afrikaans Handvest voor de rechten van mensen en volken
- Amerikaanse Conventie van de rechten van de mens
- Verdragen van Genève betreffende de bescherming van oorlogsslachtoffers en bijbehorende protocollen alsmede de gewoonterechtelijke normen van het humanitair recht die gelden bij gewapende conflicten
- Verdrag van Genève van 1951 betreffende de status van vluchtelingen, en bijbehorend Protocol van 1967
- Statuut van Rome inzake het Internationaal Strafhof
- Verklaring betreffende de rechten en verantwoordelijkheden van personen, groeperingen en maatschappelijke instanties voor de bevordering en bescherming van universeel erkende mensenrechten en fundamentele vrijheden.

Ronald van Raak (SP),definitie klokkenluider:

Een klokkenluider is iemand die zijn burgerplicht doet en een maatschappelijke misstand meldt omdat bewust regels worden overtreden,omdat de gezondheid van mensen wordt bedreigd of omdat er sprake is van corruptie en vriendjespolitiek.Bekende klokkenluiders zoals Bos,Schaap en Spijkers,wilden de samenleving behoeden voor bouwfraude,nucleaire problemen en ondeugdelijke bommen.Zij deden hun burgerplicht,maar zijn door de verantwoordelijken beschimpt,beroofd en soms zelfs voor gek verklaard.

Open Letter by the Editor-in-Chief: Declaration of Academic Freedom (Scientific Human Rights)
*The Dutch Translation**

Declaratie van Academische Vrijheid

(Wetenschappelijke Mensenrechten)

Artikel 1: Preambule

Meer dan welke tijd dan ook in de geschiedenis van de mensheid weerspiegelt het begin van de 21^{e} eeuw de diepgaande betekenis van de rol van wetenschap en technologie in menselijke aangelegenheden.

Het krachtige doordringende karakter van de moderne wetenschap en technologie heeft de algemene opvatting doen ontstaan dat verdere hoofdontdekkingen in principe alleen gemaakt kunnen worden door grote onderzoeksgroepen die gesubsidieerd worden door de overheid of het bedrijfsleven en die de beschikking hebben over uitzonderlijk dure instrumentatie en geassisteerd worden door hordes ondersteunend personeel.

Deze algemene opvatting is echter van mythische aard en is in tegenspraak met hoe wetenschappelijke ontdekkingen werkelijk gedaan worden. Grote en kostbare technologische projecten, hoe complex ook, zijn slechts het resultaat van het toepassen van diepe wetenschappelijke inzichten van kleine groepen toegewijde onderzoekers of alleen werkende wetenschappers die vaak in een isolement werken. Een wetenschapper die alleen werkt is nu en in de toekomst, net als in het verleden, in staat om een ontdekking te doen die een substantiële invloed heeft op het lot van de mensheid en die het aangezicht van de hele planeet waar we zo onbetekenend op verblijven verandert.

Fundamentele ontdekkingen worden over het algemeen gedaan door individuen op ondergeschikte posities binnen overheidsinstellingen, onderzoeks- en opleidingsinstituten of commerciële ondernemingen. Onderzoekers worden maar al te vaak beperkt en onderdrukt door instituten en bedrijfsdirecteuren die met een andere agenda werken en vanuit persoonlijke belangen of in het belang van het instituut of het bedrijf of door grootheidswaanzin wetenschappelijke ontdekkingen en onderzoek proberen te controleren en/of toe te passen.

De annalen van de wetenschap zijn bezaaid met wetenschappelijke ontdekkingen die onderdrukt en bespot werden door de gevestigde orde, maar die in latere jaren bekendheid kregen en in het gelijk gesteld werden door de onverbiddelijke opmars van praktische noodzakelijkheid en intellectuele verlichting. Daarnaast zijn de wetenschappelijke annalen bevlekt en besmeurd door plagiaat en opzettelijk valse voorstellingen, daden begaan door mensen zonder scrupules, mensen die gemotiveerd werden door jaloezie en hebzucht. En zo is het nog steeds.

Het doel van deze declaratie is het ondersteunen en bevorderen van het grondbeginsel dat stelt dat wetenschappelijk onderzoek vrij moet zijn van verborgen en openlijk onderdrukkende invloeden van bureaucratische, politieke, religieuze en commerciële aard en dat wetenschappelijke creatie niet minder een mensenrecht is dan andere soortgelijke rechten en wanhopige ondernemingen zoals die voorgesteld zijn in internationale verdragen en het internationale recht.

Wetenschappers die deze declaratie ondersteunen behoren zich eraan houden als teken van solidariteit en betrokkenheid met de internationale wetenschapsgemeenschap en als waarborg voor de rechten van alle wereldburgers om naar vermogen individuele vaardigheden en aanleg te gebruiken voor ongeremde wetenschappelijke creatie, dit ter bevordering van de wetenschap en, naar hun uiterste vermogen als betamelijke burgers in een onbetamelijke wereld, voor de vooruitgang van de mensheid. Wetenschap en technologie zijn veel te lang dienaren van onderdrukking geweest.

Artikel 2: Wie is een wetenschapper

Een wetenschapper is ieder persoon die aan wetenschap doet. Ieder persoon die met een wetenschapper samenwerkt in het ontwikkelen, produceren en voorstellen van ideeën en data tijdens onderzoek of toepassing is ook een wetenschapper.

Artikel 3: Waar wordt er wetenschap geproduceerd

Wetenschappelijk onderzoek kan overal worden uitgevoerd, bijvoorbeeld op een werkplek, tijdens een formele educatiecursus, tijdens een gesponsord academisch programma, in groepen, of als individu die thuis onafhankelijk onderzoek doet.

Artikel 4: Vrijheid van keuze van onderzoeksthema

Veel wetenschappers die werken voor een hogere onderzoeksgraad of in andere onderzoeksprogramma's op academische instituten zoals universiteiten of hogescholen worden verhinderd om te werken aan een onderzoeksonderwerp naar eigen keuze door begeleidende academici en/of administra-

*Original text published in English: *Progress in Physics*, 2006, v. 1, 57–60. Online — http://www.geocities.com/ptep_online/.

Originele Engelse versie door Dmitri Rabounski, hoofdredacteur van het tijdschrift *Progress in Physics*. E-mail: rabounski@yahoo.com.

Vertaald door Eit Gaastra. E-mail: eitgaastra@freeler.nl.

tieve ambtenaren, niet vanwege het ontbreken van ondersteunende faciliteiten maar omdat de academische hiërarchie en/of andere ambtenaren doodeenvoudig de onderzoeksrichting niet goedkeuren als het voorgestelde onderzoek de potentie heeft om voor onrust te zorgen ten aanzien van heersende dogma's en favoriete theorieën, of als het voorgestelde onderzoek de subsidies van andere projecten in gevaar kan brengen. Het gezag van de orthodoxe meerderheid meent zeer vaak een onderzoeksproject te moeten torpederen zodat gezag en budgetten onaangetast blijven. Deze alledaagse praktijken zijn weloverwogen belemmeringen om vrije wetenschappelijke gedachten tegen te houden, ze zijn extreem onwetenschappelijk en crimineel. Ze mogen niet getolereerd worden.

Een wetenschapper die werkt voor een academisch instituut, autoriteit of instelling behoort volkomen vrij te zijn ten aanzien van de keuze van het onderzoeksonderwerp en mag enkel beperkt worden door de materiële ondersteuning en intellectuele vaardigheden die geboden worden door het opleidingsinstituut, de instelling of de autoriteit. Als de wetenschapper een onderzoek uitvoert als lid van een samenwerkende groep behoren de onderzoeksdirecteuren en teamleiders zich te beperken tot een adviserende en consulterende rol met betrekking tot de keuze van een relevant onderzoeksthema door een wetenschapper in de groep.

Artikel 5: Vrijheid van keuze van onderzoeksmethoden

Het gebeurt vaak dat er op een wetenschapper druk wordt uitgeoefend door administratief personeel of begeleidende academici met betrekking tot een onderzoeksprogramma dat in een academische omgeving wordt uitgevoerd. Deze druk wordt uitgeoefend om een wetenschapper er toe te dwingen om andere onderzoeksmethoden te gebruiken dan de wetenschapper heeft gekozen, dit vanwege geen andere reden dan persoonlijke voorkeur, vooroordeel, institutioneel beleid, redactionele voorschriften of verenigde autoriteit. Deze praktijk, die zeer wijdverbreid is, is een weloverwogen ontkenning van de vrijheid van gedachten en kan niet toegestaan worden.

Een non-commerciële of academische wetenschapper heeft het recht om een onderzoeksthema te ontwikkelen op elke redelijke manier en met alle redelijke middelen die hij als het meest effectief beschouwt. De uiteindelijke beslissing ten aanzien van hoe het onderzoek uitgevoerd zal worden behoort te worden gemaakt door de wetenschapper zelf.

Als een non-commerciële of academische wetenschapper werkt als lid van een samenwerkend non-commercieel of academisch team van wetenschappers behoren de projectleiders en onderzoeksdirecteuren enkel adviserende en consulterende rechten te hebben en behoren zij niet op een andere manier de onderzoeksmethoden of het onderzoeksthema van de wetenschapper in de groep te beïnvloeden, matigen of beperken.

Artikel 6: Vrijheid van samenwerking en deelname in een onderzoek

Er is een aanzienlijke hoeveelheid institutionele rivaliteit in de alledaagse praktijk van de moderne wetenschap die samengaat met gevallen van persoonlijke jaloezie en het ten koste van alles zorgen voor het behoud van reputaties, ongeacht het wetenschappelijke wezen. Dit heeft er vaak toe geleid dat wetenschappers belet werden de hulp in te roepen van competente collega's van rivaliserende instituten of anderen zonder enige binding met een academisch instituut. Ook deze praktijken zijn weloverwogen belemmeringen van wetenschappelijke vooruitgang.

Als een non-commerciële wetenschapper assistentie van een ander persoon nodig heeft en deze andere persoon stemt daarin toe dan heeft de wetenschapper de vrijheid om die persoon uit te nodigen om enige of alle mogelijke assistentie te verlenen mits de assistentie binnen het aan het onderzoek verbonden budget valt. Als de assistentie onafhankelijk is van budgetoverwegingen heeft de wetenschapper de vrijheid om de assisterende persoon naar eigen goeddunken in dienst te nemen, vrij van enige bemoeienis door welk ander persoon dan ook.

Artikel 7: Vrijheid van meningsverschil in wetenschappelijke discussies

Door heimelijke jaloezie en oude gevestigde belangen verafschuwt de moderne wetenschap openlijke discussie en verbant zij moedwillig wetenschappers die twijfelen aan de orthodoxe standpunten. Zeer vaak worden uitzonderlijk bekwame wetenschappers die op de tekortkomingen in de gangbare theorieën of interpretatie van data wijzen gelabeld als zonderlingen, zodat hun denkbeelden probleemloos genegeerd kunnen worden. Ze worden publiekelijk en privé bespot en het wordt hen systematisch belet om conferenties, seminaries en colloquia te bezoeken, zodat hun ideeën geen publiek kunnen vinden. Opzettelijke vervalsing van data en het verkeerd voorstellen van theorieën zijn nu veel gebruikte werktuigen van onscrupuleuzen in het onderdrukken van feiten, zowel technisch als historisch. Er hebben zich internationale commissies van wetenschappelijke onverlaten gevormd en deze commissies treden als gastheer op tijdens door henzelf in het leven geroepen internationale conferenties waar alleen hun volgelingen toegestaan wordt om lezingen te presenteren, ongeacht de kwaliteit van de inhoud. Deze commissies halen enorme sommen geld uit de publieke portemonnee om hun gesponsorde projecten te subsidiëren door hun toevlucht te nemen tot misleiding en leugens. Iedere op wetenschappelijke gronden berustende tegenwerping ten aanzien van hun voorstellen wordt op hun instigatie volledig doodgezwegen, zodat geld naar hun projecten kan blijven stromen en hun goedbetaalde banen gegarandeerd blijven. Opponerende wetenschappers zijn in

hun opdracht ontslagen; anderen is het belet om zekerheidbiedende academische aanstellingen te krijgen door een netwerk van corrupte medeplichtigen. In andere situaties zijn sommigen verdreven van een kandidatuur voor programma's voor een hogere graad, zoals promotie naar een doctortitel, omdat ze ideeën hebben geuit die de gangbare theorie zouden kunnen ondermijnen, hoe oud die orthodoxe theorie ook was. Het fundamentele feit dat geen wetenschappelijke theorie definitief noch onschendbaar is en daarom open staat voor discussie en her-evaluatie wordt door hen grondig genegeerd. Ook negeren ze het feit dat een fenomeen meerdere aannemelijke verklaringen kan hebben en brengen ze iedere verklaring die niet in overeenstemming is met de orthodoxe opinie kwaadaardig in diskrediet. Zonder aarzelen nemen ze hun toevlucht tot het gebruik van onwetenschappelijke argumenten om hun vooringenomen mening te rechtvaardigen.

Alle wetenschappers behoren vrij te zijn om over hun onderzoek en het onderzoek van anderen te discussiëren zonder angst om publiekelijk of privé zonder wezenlijke argumenten belachelijk gemaakt te worden of te worden beschuldigd, gekleineerd, betwist of anderszins in diskrediet gebracht te worden door ongefundeerde aantijgingen. Geen wetenschapper mag in een positie gebracht worden waar levensonderhoud of reputatie in gevaar zijn als gevolg van het uiten van een wetenschappelijke mening. Vrijheid van wetenschappelijke expressie behoort een uiterst hoog goed te zijn. Het gebruik van macht in het weerleggen van een wetenschappelijk argument is niet wetenschappelijk en behoort niet gebruikt te worden om te muilkorven, onderdrukken, intimideren, verbannen of anderszins een wetenschapper te dwingen of uit te sluiten. Opzettelijke onderdrukking van wetenschappelijke feiten of argumenten, zowel actief door daad als passief door weglaten, en opzettelijke vervalsing van data om een argument te ondersteunen of om een opponerende opvatting in diskrediet te brengen is wetenschappelijke fraude en dient beschouwd te worden als een wetenschappelijke misdaad. Grondbeginselen ten aanzien van bewijsmateriaal behoren iedere wetenschappelijke discussie te begeleiden, of het bewijsmateriaal nu experimenteel, theoretisch of een combinatie van die twee is.

Artikel 8: Vrijheid van publicatie van wetenschappelijke resultaten

Een betreurenswaardige censuur is nu de standaardpraktijk geworden bij redacties van de belangrijke wetenschapstijdschriften en elektronische archieven en hun bendes zogenaamde deskundige referees. De referees worden voor het grootste deel beschermd door anonimiteit zodat de auteur niet hun zogenaamde deskundigheid kan verifiëren. Stukken worden momenteel routinematig geweigerd als de auteur de dominante theorie en gangbare orthodoxie verwerpt of weerlegt. Veel stukken worden nu automatisch geweigerd omdat bij de referenties een wetenschapper staat die in ongenade is gevallen bij de redacteuren, referees of andere deskundige censoren, zonder dat men zich ook maar enigszins over de inhoud van het stuk bekommert. Er bestaat een zwarte lijst van wetenschappers die een afwijkende mening hebben en deze lijst gaat over en weer tussen participerende redacties. Dit alles draagt bij aan grove vooringenomenheid en een misdadige onderdrukking van vrije gedachten en dient veroordeeld te worden door de internationale wetenschapsgemeenschap.

Alle wetenschappers behoren het recht te hebben om hun wetenschappelijke onderzoeksresultaten geheel of gedeeltelijk te presenteren op relevante wetenschapconferenties en hetzelfde te publiceren in gedrukte wetenschapstijdschriften, elektronische archieven en welke andere media dan ook. Van geen enkele wetenschapper behoren stukken of verslagen die ter publicatie aangeboden worden aan wetenschapstijdschriften, elektronische archieven of andere media geweigerd te worden alleen maar omdat het werk de gangbare meerderheidsmening ter discussie stelt, in conflict is met de opvattingen van de redactie, de bases ondermijnt van andere in gang gezette of geplande onderzoeksprojecten van andere wetenschappers, of botst met een politiek dogma, religieus geloof of persoonlijke mening van een ander, en geen enkele wetenschapper behoort op een zwarte lijst te staan of anderszins gecensureerd te worden noch verhinderd te worden om tot publicatie te komen door welk ander persoon dan ook. Geen wetenschapper behoort door de belofte van een geschenk of andere vergoeding ter omkoping de publicatie van het werk van een andere wetenschapper te blokkeren, modificeren of anderszins met de publicatie van het werk te interfereren.

Artikel 9: Het co-auteurschap van wetenschappelijke artikelen

Het is een slecht verborgen gehouden geheim binnen wetenschappelijke kringen dat veel co-auteurs van onderzoeksartikelen eigenlijk weinig of niks van doen hebben met het onderzoek waarover gerapporteerd wordt. Veel supervisors van afstuderende studenten bijvoorbeeld zijn er niet afkerig van om hun namen op artikelen te zetten van personen die slechts nominaal onder hun supervisie werken. In veel van die gevallen heeft degene die het artikel schrijft een superieur begrip ten aanzien van de materie vergeleken met de supervisor. In andere situaties, ook nu weer met als doel algemene bekendheid, reputatie, geld, prestige en dergelijke, worden niet-participerende personen aan het artikel toegevoegd als co-auteur. De werkelijke auteurs van dergelijke artikelen kunnen hiertegen enkel protesteren in het besef dat ze het risico lopen om later hiervoor gestraft te worden of, naar gelang de omstandigheden, zelfs uitgesloten te worden van de kandidatuur voor een hogere onderzoeksgraad of van de onderzoeksgroep. Velen zijn feitelijk ver-

bannen onder dergelijke omstandigheden. Deze ontstellende praktijken kunnen niet getolereerd worden. Alleen de personen verantwoordelijk voor het onderzoek behoren als auteur geaccrediteerd te worden.

Geen wetenschapper behoort een ander persoon uit te nodigen om toegevoegd te worden en geen wetenschapper behoort het toe te staan dat zijn of haar naam toegevoegd wordt als co-auteur van een wetenschappelijk artikel als hij of zij niet significant heeft bijgedragen aan het onderzoek waarover gerapporteerd wordt in het artikel. Geen wetenschapper behoort het toe te staan dat hij of zij door een vertegenwoordiger van een academisch instituut, corporatie, overheidsinstelling of enig ander persoon als co-auteur toegevoegd wordt aan een artikel dat een onderzoek betreft waar hij of zij niet significant aan heeft bijgedragen, en geen wetenschapper behoort het toe te staan dat zijn of haar naam gebruikt wordt als co-auteur met als tegenprestatie welk geschenk of andere vergoeding ter omkoping dan ook. Geen persoon behoort een wetenschapper op wat voor manier dan ook ertoe te bewegen of proberen ertoe te bewegen om het toe te staan dat de naam van de wetenschapper toegevoegd wordt als co-auteur van een wetenschappelijk artikel dat een inhoud heeft waar hij of zij niet significant aan heeft bijgedragen.

Artikel 10: Onafhankelijkheid van affiliatie

Veel wetenschappers zijn nu in dienst met een korte termijn contract. Met de beëindiging van het dienstverband komt er ook een einde aan de academische affiliatie. Redacties voeren vaak het beleid dat personen zonder een academische of commerciële affiliatie niet gepubliceerd worden. Zonder affiliatie kan een wetenschapper van veel middelen niet gebruik maken en de mogelijkheden om lezingen te geven en artikelen te presenteren op conferenties worden er door beperkt. Dit is een verdorven praktijk die gestopt moet worden. Wetenschap herkent geen affiliatie.

Geen wetenschapper behoort belet te worden om artikelen te presenteren op conferenties, colloquia te geven op seminaries, te publiceren in welke media dan ook, toegang te krijgen tot academische bibliotheken of wetenschappelijke publicaties, wetenschappelijke bijeenkomsten bij te wonen of lezingen te geven, vanwege het niet geaffilieerd zijn met een academisch instituut, wetenschappelijk instituut, overheids- of bedrijfslaboratorium, of welke andere organisatie dan ook.

Artikel 11: Vrije toegang tot wetenschappelijke informatie

De meeste gespecialiseerde boeken over wetenschappelijke aangelegenheden en veel wetenschappelijke tijdschriften leveren weinig tot geen winst op zodat commerciële uitgevers niet bereid zijn ze te publiceren zonder een geldbijdrage van academische instituten, overheidsinstellingen, filantropische stichtingen en dergelijke. Onder zulke omstandigheden zouden commerciële uitgevers vrije toegang tot elektronische versies van de publicaties toe moeten staan en ernaar moeten streven de kosten van het gedrukte materiaal tot een minimum te beperken.

Alle wetenschappers behoren ernaar te streven dat hun onderzoeksartikelen gratis beschikbaar zijn voor de internationale wetenschapsgemeenschap of, als dat niet mogelijk is, beschikbaar zijn voor zo weinig mogelijk kosten. Alle wetenschappers zouden actief maatregelen moeten nemen om hun technische boeken verkrijgbaar te maken voor zo weinig mogelijk kosten, zodat de wetenschappelijke informatie beschikbaar kan zijn voor een bredere internationale wetenschapsgemeenschap.

Artikel 12: Ethische verantwoordelijkheid van wetenschappers

De geschiedenis toont ons dat wetenschappelijke ontdekkingen gebruikt worden voor zowel goed als kwaad en dat ze sommigen ten goede komen en anderen vernietigen. Omdat de vooruitgang van wetenschap en technologie niet kan stoppen zullen er bepaalde middelen moeten komen om kwaadaardige toepassingen te voorkomen. Enkel een democratisch gekozen regering die vrij is van religieuze, raciale en andere vooroordelen kan de beschaafde wereld waarborgen. Enkel democratisch gekozen regeringen, tribunalen en commissies kunnen het recht van vrije wetenschappelijke creatie waarborgen. Momenteel zijn er verscheidene ondemocratische staten en totalitaire regimes die actief onderzoek uitvoeren op het gebied van nucleaire fysica, chemie, virologie, genetische manipulatie, etc. om nucleaire, chemische en biologische wapens te produceren. Geen wetenschapper behoort vrijwillig samen te werken met ondemocratische staten of totalitaire regimes. Iedere wetenschapper die gedwongen wordt om te werken aan het ontwikkelen van wapens voor zulke staten behoort wegen en middelen te vinden om de vooruitgang van de onderzoeksprogramma's te vertragen en de wetenschappelijke output te beperken, zodat beschaving en democratie ten slotte kunnen zegevieren.

Alle wetenschappers dragen een morele verantwoordelijkheid voor hun wetenschappelijke creaties en ontdekkingen. Geen wetenschapper behoort zich vrijwillig bezig te houden met het ontwerpen of vervaardigen van wapens van welke soort dan ook voor ondemocratische staten of totalitaire regimes, of toestaan dat zijn of haar wetenschappelijke vaardigheden of kennis gebruikt wordt voor de ontwikkeling van wat dan ook dat de mensheid kan beschadigen. Een wetenschapper behoort te leven met het dictum dat iedere ondemocratische regering en iedere schending van de mensenrechten misdadig is.

28 maart 2006

De Telegraaf

Negen jaar geleden was drs. Leo Verhoef (56) een goedbetaalde en gerespecteerde registeraccountant. Nu gaat hij als ´klokkenluider´ door het leven. Al jarenlang probeert hij aan te tonen dat vrijwel alle gemeenten en provincies met jaarrekeningen knoeien. Met deze polderfraude zijn volgens hem miljarden euro´s gemoeid. In zijn eenzaam avontuur nagelt hij bestuurders en accountants aan de schandpaal. Lange tijd streed hij tegen windmolens; nu krijgt Don Quichot langzaam maar zeker enige steun.

'Elke gemeente pleegt boekhoudfraude'

Niemand luistert naar ´klokkenluider´ in accountantsland

door EMILE BODE en BERTHE BEYDALS

WIJK BIJ DUURSTEDE, zaterdag

De accountants hebben Leo Verhoef uitgekotst. Nadat hij in 1994 met anderhalve maand salaris en een flink gekorte ww-uitkering als zeikerd en onruststoker werd ontslagen, moet hij met parttime advieswerk de kost verdienen. Op dit moment heeft hij een ww-uitkering. Daarvan kan hij net de hypotheek betalen.

Leo Verhoef, de ´klokkenluider´ van Wijk bij Duurstede. 'In de wet staat dat je burgers niet mag belazeren."

FOTO: GLENN WASSENBERGH

De tweekapper in Wijk bij Duurstede ziet er echter onberispelijk uit en Verhoef maakt een strijdbare indruk. 'Ik ga mijn gevecht tot een goed einde brengen', zegt hij met overtuiging in zijn stem.

Tot 1994 werkte Verhoef bij VB Accountants (later overgenomen door Deloitte & Touche), met veel gemeenten als klant. Hij ergerde zich mateloos aan het feit dat hij jaarrekeningen moest goedkeuren die volgens hem absoluut niet klopten. Zijn bevindingen zijn eigenlijk heel simpel: grote bedragen aan (vooral) inkomsten worden buiten de jaarrekening gehouden. Er wordt door gemeenten en provincies gegoocheld met reserves, subsidies, verplichtingen en investeringen

waardoor er geen werkelijk beeld van de financiële positie en de echte omvang van de ontvangsten en uitgaven wordt gepresenteerd. Dat leidt ertoe dat de meeste gemeenten over veel meer geld beschikken dan zij in de rekening aangeven. Accountants doen aan deze boekhoudfraude mee door steevast goedkeurende verklaringen af te geven.

Verhoef: 'De reden voor dit beleid laat zich raden. Op deze manier maken lastenverhogingen, bijvoorbeeld van de onroerendezaakbelasting, veel meer kans van slagen. Als je als gemeente bulkt van het geld, kun je moeilijk lastenverzwaringen doorvoeren, maar als je zegt dat de financiële stand van zaken uiterst penibel is, zijn vervelende maatregelen wél politiek haalbaar.'

Verhoef heeft ongeveer 75 jaarrekeningen onderzocht. Hij zegt: 'Alleen al in het jaar 2000 hebben 30 gemeenten en de provincies het astronomische bedrag van 2,78 miljard euro verzwegen. De gemeenten doen zich dus veel armer voor dan ze in werkelijkheid zijn.'

Overschot

Zo zouden volgens de officiële cijfers de overschotten van de gemeente Amsterdam vanaf 1998 slechts 13 miljoen euro bedragen. Verhoef becijfert echter een overschot van 2180 miljoen euro (zie kader). 'Een boekhoudfraude van 2167 miljoen euro en niemand in de gemeenteraad die dit aan de kaak stelt. Elke gemeente doet aan deze misleidende voorstelling van zaken mee en alle accountantskantoren keuren deze werkwijze goed. Gemeenten zijn immers geweldige klanten. Overigens heb ik niet de indruk dat er geld in de zakken van personen verdwijnt, maar daarom is het nog wel boekhoudfraude', zegt Verhoef met ingehouden woede in zijn stem.

'Er worden astronomische bedragen verzwegen'

GEMEENTEGELD

Alleen al in het jaar 2000 hebben 30 grote gemeenten en de provincies 2,7 miljard euro verzwegen.

Gemeenten	Periode	verzwegen bedrag
Amsterdam	1998-2002	2.167
Rotterdam	1998-2002	440
Den Haag	1997-2002	432
Dordrecht	2000-2002	180
Utrecht	1999-2002	158
Eindhoven	1998-2002	150
Tilburg	2002	77
Haarlem	2000-2002	63
Zaanstad	2000-2002	63
Leiden	2000-2002	37

in miljoenen euro's

Provincies		
Gelderland	2000-2002	350
Noord-Holland	1997-2002	320
Noord-Brabant	2000-2002	140
Zuid-Holland	1997-2002	56

Bron: Leo Verhoef

Ook heeft hij bij de politie dertien aangiften van boekhoudfraude gedaan. Op hun beurt hebben de accountants van de gemeente Wijk bij Duurstede en Gorinchem Verhoef bij de Raad van Tucht aangeklaagd omdat hij kritiek op de accountants en op de gemeenten heeft. De eerste zaak won Verhoef. Het is namelijk niet verboden een kritische burger te zijn. De tweede zaak loopt nog.

Boekhoudfraude

Andere wapenfeitjes: naar aanleiding van Verhoefs onderzoek heeft een CDA-raadslid in Amersfoort als enige tegen de jaarrekening 2002 gestemd. Leefbaar Rotterdam neemt de aantijgingen van Verhoef intussen zeer serieus. Het Limburgse PvdA-Statenlid Hein Tilborghs schreef onlangs in Binnenlands Bestuur: 'Misschien is de term boekhoudfraude te sterk, maar Verhoef heeft wel een punt als hij constateert dat elementaire administratieve beginselen met voeten worden getreden. Als gemeenten en provincies genoegen nemen met een nietsluitende administratie, deugt er iets niet en zoiets zet de deur open voor misbruik en fraude.'

Verhoef: 'Je moet een beetje mazzel

Zijn toenmalige superieuren hadden geen boodschap aan Verhoefs beweringen. 'Ze zeiden: ´Leo, zo hebben we het altijd gedaan, dus jij moet niet zeuren´. Ik weigerde mijn handtekening onder deze accountantsverklaringen te zetten en werd de laan uitgestuurd. Ik kreeg van de kantonrechter anderhalve maand salaris, want ik was lastig en van het Gak de maximale strafkorting op mijn ww-uitkering, want ik was in hun ogen verwijtbaar werkloos. Dank u wel maatschappij.'

Verhoef ziet binnen enkele minuten of een gemeente in de fout gaat. 'Ik vergelijk het saldo van verlies- en winstrekeningen met het eigen vermogen. Als die bedragen niet kloppen, zijn er baten en lasten buiten de jaarrekening gehouden.'

De rekenmeester uit Wijk bij Duurstede is inmiddels de schrik van gemeenten, provincies, financiële ambtenaren, de Tweede Kamer, het kabinet en van andere organisaties. Toch worden zijn bevindingen in deze kring amper serieus genomen. Waarom is er nooit een raadslid dat zegt: ´Leo, dit gaan we tot op de bodem uitzoeken?´

Hij zegt: 'Het grote probleem is dat de meeste raadsleden geen verstand hebben van het lezen van begrotingen en jaarrekeningen. Dat is niet verwonderlijk. De opleiding voor registeraccountant duurt minstens acht jaar. In het land der blinden is dus eenoog koning. Daar komt bij dat jaarrekeningen van gemeenten en provincies nodeloos ingewikkeld zijn. Voor een leek is het haast onbegonnen werk.'

Wel wordt Verhoef steeds vaker door raadsleden en wethouders uitgenodigd om tekst en uitleg te geven, maar daarna gebeurt er meestal niets. 'Ik had in 1997 bijna alle fractiewoordvoerders uit de gemeenteraad van Wijk bij Duurstede bij mij op visite. Ze gaven me gelijk maar wilden tegelijkertijd het college van B en W niet afbranden. De belangen zijn immers groot. Ik heb ook wel eens een hebben. De Nederlandse euroambtenaar Paul van Buitenen heeft als klokkenluider uiteindelijk ook een omvangrijke fraude in de Europese Commissie aan het licht gebracht, nadat hij jarenlang werd genegeerd. Ik merk nu ook een toenemende belangstelling voor mijn onderzoeken. Dat is niet verwonderlijk. Wereldwijd worden de praktijken van grote accountantskantoren aan de kaak gesteld en in eigen land hebben we de bouwfraude en de boekhoudfraude bij Ahold.'

Begrip

Voor de vier grote accountantskantoren in Nederland is Verhoef een melaatse. Hij kan in deze bedrijfstak nooit meer een baan vinden omdat hij zijn eigen nest heeft bevuild. Toch is er ook begrip uit deze wereld, al gebeurt dat meestal niet openlijk. Verhoef:

'Laatst sprak ik met een accountant van KPMG die ik voor de Raad van Tucht had aangeklaagd, omdat hij de jaarrekening van de provincie Utrecht goedkeurde. Voor de zitting wilde hij met mij praten. Het werd een alleraardigst gesprek. De man gaf mij gelijk, maar zei ook dat alle andere accountants zo te werk gaan en hij wilde geen belangrijke klant verliezen. Dus tijdens de zitting weersprak hij al mijn kritiek.'

Van de Haagse politiek verwacht Verhoef weinig steun. 'De wethouders van de grote steden zijn weer vriendjes van gedeputeerden. De provincie wordt gecontroleerd door het ministerie van Binnenlandse Zaken, maar daar zaten achtereenvolgens oud-burgemeester Peper van Rotterdam en de voormalige directeur van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG) Klaas de Vries. Nu is Johan Remkes minister en die was ooit gedeputeerde in Groningen. Ze hebben dus allemaal boter op hun hoofd.'

Prof .dr. J.H. Blokdijk is een van de mensen die Verhoef wel steunen. Hij is niet de minste. Blokdijk was

wethouder van Financiën gesproken die zei: ´Meneer Verhoef, u heeft het bij het rechte eind, maar als ik in de gemeenteraad toegeef dat ik het fout heb gedaan, kan ik binnen tien minuten mijn biezen pakken´.'

De geringe respons ligt wellicht ook aan Verhoefs tactiek. Hij is geen geboren diplomaat. Zijn recente brief waarin hij minister Zalm de les leest, getuigt van weinig tact. Bovendien worden zijn vermoedens van boekhoudfraude niet altijd door keiharde feiten gestaafd. Verhoef zegt daarover: 'Het probleem is dat ik niet in de administratie van de gemeenten mag duiken en daarom is het moeilijk om voorbeelden van inkomsten en uitgaven te geven die verkeerd geboekt zijn. Dat zou het werk van raadsleden moeten zijn, maar die bezitten veelal niet de kennis en dat is jammer, want in de wet staat dat je burgers niet mag belazeren.'

Toch blijft de kruistocht van Leo Verhoef niet onopgemerkt. In menig raadsdebat valt zijn naam.

De ´klokkenluider van Wijk´ heeft tot op heden vijftien accountants voor de Raad van Tucht voor Accountants gesleept. Alle zaken heeft hij verloren. Overigens erkent de Raad van Tucht wel dat er baten en lasten buiten de rekeningen zijn gehouden, maar dit zou niet verboden zijn. De uitspraken van de Raad zijn overigens voor een gewoon mens niet te begrijpen. Leo Verhoef is nu in beroep gegaan bij het College van Beroep voor het Bedrijfsleven.

Volgende kolom

topaccountant en vennoot bij KPMG en hoogleraar accountancy aan de Vrije Universiteit in Amsterdam. Hij zegt: 'Verhoef is een prima accountant en ik denk dat hij goed werk verricht. Dat het niet meezit, betreur ik. Ik vind dat accountants en gemeenten niet erg ontvankelijk zijn voor zijn kritiek. Aan de andere kant schiet Leo soms uit zijn slof en dat is ook niet verstandig. Hij heeft gelijk als hij beweert dat raadsleden geen verstand hebben van jaarrekeningen. Of gemeenten veel rijker zijn dan ze doen voorkomen, kan ik niet beoordelen. Niet voor niets zei de huidige PvdA-leider Wouter Bos als staatssecretaris van Financiën dat zelfs het rijk geen inzicht heeft in de vermogens van de gemeenten. Ik weet niet hoe lang Verhoef nog een luis in de pels blijft. Ik zou het wel leuk vinden als hij eens wat meer erkenning krijgt. Je kunt niet eeuwig klokkenluider blijven.'

Verhoef: 'Wedden dat ik gelijk krijg. Straks zijn er enorme tekorten bij de aanleg van de Noord/Zuidlijn in Amsterdam. Dan zegt die wethouder Dales dat hij toevallig een meevaller heeft om deze kosten te dekken. Dat is dan die meevaller die buiten de boeken is gebleven.'

Telegraaf 20-09-2003

Terug naar pagina

Brief aan de leden
T.a.v. het college en de raad

informatiecentrum tel.	uw kenmerk	bijlage(n)
(070) 373 8393		1
betreft	**ons kenmerk**	**datum**
Rapport Vernieuwing van de begroting en verantwoording van gemeenten	ECFE/U201401021 Lbr. 14/036	16 mei 2014

Samenvatting

In opdracht van het VNG-bestuur heeft een commissie geadviseerd over een vernieuwing van het BBV, het Besluit Begroting en Verantwoording provincies en gemeenten. De belangrijkste aanleiding voor het instellen van de commissie was de wens om de kaderstellende en controlerende rollen van de raad te versterken.

De commissie onder leiding van Staf Depla (wethouder Eindhoven en lid van de VNG-commissie Financiën) pleit onder meer voor betere vergelijkbaarheid van begrotingen met behoud van beleidsvrijheid voor gemeenten. Gemeenten moeten hun eigen programma-indeling kunnen kiezen, maar door een vaste indeling van de productenraming moet het makkelijker worden om de prestaties van gemeenten onderling te vergelijken. Ook het systeem van de accountantscontrole vraagt om aanpassingen.

De adviescommissie heeft gebruik gemaakt van een enquête die door 1164 deelnemers is ingevuld, onder wie 742 raadsleden. Daarnaast is een drietal rondetafelconferenties georganiseerd.

Het VNG-bestuur dankt de commissie voor het rapport. Het bestuur stemt in met de uitwerking van de adviezen in een aantal concrete voorstellen. Bij deze uitwerking moeten de gemeenten worden betrokken .

Vereniging van
Nederlandse Gemeenten

Aan de leden

informatiecentrum tel.	uw kenmerk	bijlage(n)
(070) 373 8393		1
betreft	**ons kenmerk**	**datum**
Advies Vernieuwing van de begroting en verantwoording van gemeenten	ECFE/U201401021 Lbr. 14/036	16 mei 2014

Geacht college en gemeenteraad,

Op initiatief van de VNG-commissie Financiën en in opdracht van het VNG-bestuur heeft een commissie advies uitgebracht over de vernieuwing van het Besluit Begroting en Verantwoording provincies en gemeenten (BBV). In het BBV zijn de regels opgenomen voor de gemeentelijke en ook provinciale begroting en jaarrekening. De commissie heeft het adviesrapport op 8 mei gepresenteerd en aangeboden aan het VNG-bestuur. Alle gemeenten, de ministeries van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK) en Financiën, het Interprovinciaal Overleg en de Unie van Waterschappen ontvangen het rapport.

Aanleiding instellen commissie:
De belangrijkste aanleiding voor het instellen van de commissie was de wens om de kaderstellende en controlerende rollen van de raad te versterken. Hoewel raadsleden aangeven redelijk tevreden te zijn met de bruikbaarheid van de gemeentelijke begroting en jaarrekening, zijn deze documenten in de praktijk nog te vaak het domein van vooral de financieel specialist(en) in de fractie of in de raad.

Een andere aanleiding is dat gemeenten veel vragen hebben over de doelmatigheid en doeltreffendheid van de accountantscontrole en het toezicht. Bovendien willen gemeenten hun prestaties beter onderling kunnen vergelijken.

Uitgangspunten commissie
In het rapport formuleert de commissie een aantal uitgangspunten voor de adviezen over vernieuwing van het BBV:

- Vanwege de kaderstellende en controlerende taak van de raad staat de sturingsinformatie van de raad voorop;
- De raadsstukken zijn zo kort, overzichtelijk en duidelijk als mogelijk. Andere informatie is wel voor de raad beschikbaar en gemakkelijk toegankelijk.
- De beleidsvrijheid van gemeenten staat voorop, er wordt dus niet verder genormeerd. Maar waar de beleidsvrijheid niet wordt geschaad, gaat eenvoud voor.
- Vergelijken van gemeenten wordt steeds belangrijker, met name omdat dit bijdraagt aan de sturing van de raad. Voor vergelijkbaarheid is wel een goede basis nodig.
- Wanneer andere overheden informatie van gemeenten nodig hebben, gebruiken ze in principe de informatie die gemeenten ook zelf gebruiken voor de sturing en onderlinge vergelijking.
- Voor het maken van vergelijkingen moeten gegevens van gemeenten openbaar en digitaal beschikbaar zijn op productenniveau, op het niveau van kostensoorten en op het niveau van de financiële positie.
- Het is onvermijdelijk dat gemeenten hun eigen regels hebben (het BBV) en daarmee niet het Burgerlijk Wetboek volgen.

Adviezen commissie
De commissie komt op hoofdlijnen tot de volgende adviezen:

- Handhaaf de vrije programma-indeling en maak een vaste indeling van de productenraming die tevens de functionele indeling vervangt. Voorwaarde is dan wel dat de nieuwe producten dusdanig worden herzien dat ze ook bruikbaar zijn voor gemeenten.
  De nieuwe producten zijn voor iedereen beschikbaar.
- Gemeenten bepalen samen een indicatorenset die alle gemeenten in de begroting en jaarrekening opnemen. Gemeenten kunnen deze set eventueel aanvullen. De indicatoren worden aan de nieuwe producten gekoppeld.
- Schrijf in het BBV een basisset van financiële kengetallen voor die alle gemeenten opnemen. College en raad ontwikkelen samen eigen normen hiervoor.
- Bovenstaande adviezen zijn ook voor gemeenschappelijke regelingen van toepassing. Gemeenten gaan in de betreffende programma’s in op de beleidsmatige risico’s in relatie tot verbonden partijen.
- Voer een collegeverklaring in, waarin het college aangeeft rechtmatig te hebben gehandeld met betrekking tot de financiële regelgeving vanuit het Rijk en Europa.

De accountant geeft hierbij een getrouwheidsoordeel af en dit oordeel komt in plaats van het huidige rechtmatigheidsoordeel.
- Het huidige systeem van wettelijke accountantscontrole is gebaseerd op het systeem voor het bedrijfsleven en wordt door gemeenten als niet effectief en niet efficiënt gezien. Doe – onder bestuurlijk voorzitterschap en in samenwerking met BZK, Financiën en de NBA – onderzoek naar een toepasbaar systeem en formuleer voorstellen voor aanpassing.
- Een uniform en transparant Financieel toezicht en lokale rekenkamers zijn van belang.
- Schrijf een programma (algemene) overhead voor. De indeling in kostensoorten (IV 3) moet worden herzien op bruikbaarheid voor gemeenten. De paragraaf bedrijfsvoering kan vervolgens facultatief worden.
- De huidige regels over het omgaan met investeringen met maatschappelijk nut in de openbare ruimte verstoren in sterke mate de vergelijkbaarheid tussen gemeenten. Nieuwe investeringen in maatschappelijk nut moeten verplicht worden geactiveerd en over de gebruiksduur worden afgeschreven.
- Neem in het BBV een kasstroomoverzicht op met een koppeling naar het EMU-saldo.

De commissie vraagt partijen om een zorgvuldige maar ook snelle invoering van de adviezen. Hierbij is draagvlak, zoals bij iedere vernieuwing, van wezenlijk belang.

Werkwijze en samenstelling commissie
De adviescommissie heeft gebruik gemaakt van een enquête die door 1164 deelnemers is ingevuld, onder wie 742 raadsleden. Daarnaast is een drietal rondetafelconferenties (rtc's) georganiseerd met deskundigen. De uitslag van de enquête en de verslagen van de rtc's zijn opgenomen in de bijlage van het rapport.

De adviescommissie stond onder leiding van Staf Depla, wethouder van de gemeente Eindhoven en lid van de VNG-commissie Financiën. De commissie bestond verder uit Monique de Boer (burgemeester Roerdalen), Peter Verheij (wethouder Alblasserdam), Willem Wijntjes (raadslid Nieuwegein / voorzitter commissie BBV), Titus Livius en Sabine Galjé (directie bestuur, democratie en financiën ministerie van BZK), Gerard Vrenken (griffier Tilburg), Frank Halsema (controller Gemeente Arnhem/ voorzitter 100.000+ financiën), Ad Verbakel (controller gemeente Eindhoven). Adviseur: Elisabeth Post (gedeputeerde provincie Noord-Holland). Rapporteur: Elma van de Mortel (Ideeversa). Secretaris: Melchior Kerklaan (VNG).

Reactie VNG-bestuur

Het VNG-bestuur dankt de commissieleden, adviseur en rapporteur voor het rapport. Het bestuur stemt in met het in samenwerking met het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijkrelaties uitwerken van de adviezen in een aantal concrete voorstellen. In totaal zullen zes of zeven werkgroepen aan de slag gaan. Hierbij moeten de gemeenten worden betrokken.

Het VNG-bestuur heeft Staf Depla gevraagd om de gesprekken met de ministeries van BZK en Financiën en de accountantssector over de doelmatigheid en de doeltreffendheid van de accountantscontrole voor te bereiden en te voeren.

Vereniging van Nederlandse Gemeenten

J. Kriens
Voorzitter directieraad

Deze ledenbrief staat ook op www.vng.nl onder brieven.

drs. L.W. Verhoef

registeraccountant

Kersengaard 13

3962 JR Wijk bij Duurstede

Aan:De gemeenteraad van

gemeente Geldrop-Mierlo

Postbus 10101

5660 GA Geldrop

Wijk bij Duurstede, 29 augustus 2014

Betreft: Jaarrekening 2013 van gemeente Geldrop-Mierlo

Geachte Raad,

Voor u als gemeenteraad is de jaarrekening van uw gemeente een belangrijk document: hiermee legt het college van burgemeester en wethouders rekening en verantwoording aan u af over het gevoerde (financiële) beheer en verder is de jaarrekening voor u een belangrijk toetsingsmiddel voor de betrouwbaarheid van de begrotingen. Op basis van deze jaarrekeningen en begrotingen beslist u over de hoogte van de gemeentelijke belastingen en over het wel of niet doorgaan van belangrijke activiteiten. Ook voor de (geïnteresseerde) burgers is de jaarrekening een belangrijk document: d.m.v. de jaarrekening legt het gemeentebestuur al dan niet met uw instemming aan de burgers rekening en verantwoording af over de besteding van de belastinggelden en het gevoerde

(financiële) beheer. Het is dus erg belangrijk dat de jaarrekening en de begroting betrouwbaar zijn.

Ik doe al enige jaren onderzoek naar jaarrekeningen van gemeenten en provincies. Mijn conclusie is dat de jaarrekeningen van veel gemeenten en provincies onbetrouwbaar en dus misleidend zijn. Ondanks de goedkeurende accountantsverklaringen daarbij die het tegendeel beweren.

Veelal geldt dat voor de presentatie van de baten en de lasten en het saldo daarvan. Het geldt veelal ook voor de presentatie van de financiële positie.

Het geldt ook voor de jaarrekening 2013 van gemeente Geldrop-Mierlo.

De rekening van baten en lasten over 2013 sluit met een voordelig saldo van opbrengsten en kosten van E 3,4 miljoen. In werkelijkheid leed de gemeente een verlies van E 2,0 miljoen (berekening). Er wordt dus E 5,4 miljoen verzwegen.

En al eerder:

De rekening van baten en lasten over 2004 sloot met een nadelig saldo van E 0,9 miljoen. Het werkelijke saldo was nadelig E 18,9 miljoen. Er werd dus E 18,0 miljoen verzwegen.

De rekening van baten en lasten over 2005 sloot met een nadelig saldo van E 1,7 miljoen. Het werkelijke saldo was nadelig E 3,4 miljoen. Er werd dus E 1,7 miljoen verzwegen.

De rekening van baten en lasten over 2006 sloot met een nadelig saldo van E 0,3 miljoen. Het werkelijke saldo was nadelig E 2,7 miljoen. Er werd dus E 2,4 miljoen verzwegen.

De rekening van baten en lasten over 2007 sloot met een voordelig saldo van E 10,9 miljoen. In

werkelijkheid hield de gemeente E 11,6 miljoen over. Er werd dus E 0,7 miljoen verzwegen.

De rekening van baten en lasten over 2008 sloot met een voordelig saldo van E 4,0 miljoen. In werkelijkheid leed de gemeente een verlies van E 1,6 miljoen. Er werd dus E 5,6 miljoen verzwegen.

De rekening van baten en lasten over 2009 sloot met een voordelig saldo van E 1,9 miljoen. In werkelijkheid leed de gemeente een verlies van E 0,7 miljoen. Er werd dus E 2,6 miljoen verzwegen.

De rekening van baten en lasten over 2010 sloot met een nadelig saldo van E 0,2 miljoen. In werkelijkheid leed de gemeente een verlies van E 2,0 miljoen. Er werd dus E 1,8 miljoen verzwegen.

De rekening van baten en lasten over 2011 sloot met een voordelig saldo van E 0,7 miljoen. In werkelijkheid leed de gemeente een verlies van E 4,4 miljoen. Er werd dus E 5,1 miljoen verzwegen.

De rekening van baten en lasten over 2012 sloot met een voordelig saldo van E 5,3 miljoen. In werkelijkheid leed de gemeente een verlies van E 0,4 miljoen. Er werd dus E 5,7 miljoen verzwegen.

Samenvattend:

Over de periode 2004-2013 werd een voordelig saldo van opbrengsten en kosten gepresenteerd van E 23,1 miljoen. In werkelijkheid leed de gemeente in deze periode een verlies van E 24,5 miljoen. Een verschil van E 47,6 miljoen.

Bovenstaande cijfers krijgen reliëf als men bedenkt dat de opbrengst van de Onroerendezaakbelasting in 2013 een bedrag was van E 4,5 miljoen.

Ook de weergave van de financiële positie is verre van juist. In de balans bijvoorbeeld zijn de vaste

activa te laag weergegeven, onder de verplichtingen komen bedragen voor die in het geheel geen verplichtingen zijn, en anderzijds ontbreken wèl bestaande verplichtingen. Het betekent ook dat de hiermee samenhangende kosten (zoals afschrijvingskosten, personeelskosten, verschillende onderhoudskosten) verkeerd in de rekening zijn opgenomen. Aan de jaarrekening zelf is dus wèl te ontlenen dat het saldo van de baten en de lasten niet het gesuggereerde bedrag van E 3,4 miljoen is, maar stelt niet in staat te zien wat dan het saldo van de baten en de lasten wèl is.

Wat als saldo van baten en lasten wordt gepresenteerd, is niet het werkelijke saldo, verschillende baten en lasten worden verkeerd gepresenteerd, en wat als financiële positie wordt gepresenteerd, is niet de werkelijke financiële positie. Dat betekent dat de jaarrekening totaal onbruikbaar is als verantwoordings- en sturingsinstrument en dus alleen maar bruikbaar is in de openhaard.

In de jaarrekening en het jaarverslag 2013 komt ook heel veel onzin voor, bijvoorbeeld waar het gaat over reserves, over voorzieningen, over een "resultaat" dat het resultaat niet is, en een "saldo voor bestemming" en een "saldo na bestemming" (er is maar één resultaat en dat is het resultaat, i.c. het saldo van de baten en de lasten), over zoiets als een "programmarekening" (zoiets heet in gangbaar Nederlands een rekening van baten en lasten of een winst-en-verliesrekening), over paragrafen die geen paragrafen zijn, over zoiets als "weerstandsvermogen" en "weerstandscapaciteit" met zelfs een berekening van de nonsens, over zoiets als "arbeidskosten gerelateerde verplichtingen", over "uitzettingen" met een of andere "rentetypische looptijd", over treasury, over zoiets als "investeringen met een economisch nut" en "investeringen in de openbare ruimte met uitsluitend een maatschappelijk nut", en een onzinnige bijlage over zoiets als "SISA". Dit soort onzin zet alleen maar de lezer op het verkeerde been en leidt af van waar het werkelijk over zou moeten gaan.

Overigens adviseer ik u sterk tot het opheffen van alle reserves, deze samen te voegen tot één Algemene reserve, en alle baten en alle lasten op te nemen in waar ze thuishoren, namelijk in de begroting respectievelijk in de rekening van baten en lasten. Dat zal het inzicht in waar het echt over

moet gaan, aanmerkelijk verbeteren.

U werd om instemming gevraagd met een bestemming/besteding van een voordelig saldo van E 3,4 miljoen. Echter, bij gebrek aan een voordelig saldo valt er niets te bestemmen/besteden!

U leest er heel veel meer over op de website www.leoverhoef.nl, te beginnen met: "Boekhoudfraude bij gemeenten en provincies schering en inslag". Op de website treft u mijn bevindingen over de jaarrekeningen van Geldrop-Mierlo aan in de lijst "Uw gemeente en provincie". Deze brief en mijn eerdere correspondentie met u als gemeenteraad over de misleidende jaarrekeningen treft u aan in "Dossier: Geldrop-Mierlo".

Volgens BBV artikel 3 moeten de jaarstukken met name voor gemeenteraadsleden goed te begrijpen zijn. U kunt het beste zelf beoordelen of aan deze eis is voldaan. Volgens uw accountant heeft u hem gezegd dat u het allemaal prima begrijpt. Hoe kan hij anders beweren dat u de jaarrekening goed begrijpt?

Graag was ik u van dienst.

Met vriendelijke groet en hoogachting,

L.W. Verhoef

voor werk en inkomen

Werkplein *Regio Helmond*

De heer J.P. van den Wittenboer
Kastanje 28
5731 NK Mierlo

VERZONDEN - 2 OKT. 2014

Helmond, 26-09-2014

Ons kenmerk: SE.WI, 368249

Doorkiesnr.: 14 04 92

Datum besluit: 26-09-2014
Onderwerp: belastingteruggave
Burgerservicenummer [redacted]

Uw kenmerk:

Uw brief d.d.:

Geachte heer van den Wittenboer,

U ontvangt een uitkering voor de noodzakelijke kosten van uw levensonderhoud. U krijgt deze uitkering op grond van de Wet Werk en Bijstand (WWB).

Belastingteruggaaf
Over het jaar 2013 heeft u bij de Belastingdienst belastingaangifte gedaan. Uit de "aanslag 2013" met dagtekening 2 juli 2014 is gebleken dat u over het jaar 2013 een teruggaaf heeft ontvangen ten bedrage van € 69,00. Uit uw belastingaangifte is gebleken dat de teruggaaf die u heeft ontvangen van de Belastingdienst betrekking heeft op de aftrekpost giften. Het gedeelte van de teruggaaf dat betrekking heeft op de aftrekpost giften wordt als inkomen aangemerkt (artikel 31 WWB) en is dus van invloed op de hoogte van uw WWB-uitkering. Daarom wordt er op uw WWB-uitkering van de maand oktober alsnog een bedrag van € 69,00 in mindering gebracht (artikel 58 lid 4 WWB).

Voornemen opleggen Boete
Aan de uitkering zijn verplichtingen verbonden. Tijdens het onderzoek is gebleken dat u uw inlichtingenplicht op grond van artikel 17 WWB niet bent nagekomen. Zo heeft u niet uit eigen beweging en binnen vijf werkdagen aan ons doorgegeven dat u naar aanleiding van uw belastingaangifte over het jaar 2013 in de maand juli 2014 een teruggaaf ten bedrage van € 69,00 heeft ontvangen van de Belastingdienst. Volgens artikel 18a WWB zijn wij verplicht om een bestuurlijke boete te beoordelen. Hierover zult u nog nader bericht ontvangen.

Inlichtingenplicht
U bent verplicht om uiterlijk binnen 5 werkdagen met het wijzigingsformulier alles te melden wat van invloed kan zijn op uw recht op bijstand of op uw mogelijkheden om aan het werk te gaan. Als u daarvan bewijsstukken heeft, dient u deze bij te voegen. Tevens dient u alle medewerking te verlenen die nodig is om de wet te kunnen uitvoeren (artikel 17 WWB).

Wat doet u in ieder geval
- U geeft wijzigingen in uw persoonlijke, gezins- of financiële situatie uiterlijk binnen 5 werkdagen met het wijzigingsformulier door en voegt bewijsstukken bij;
- U werkt mee aan onderzoeken;
- Als u vrijwilligerswerk wilt gaan doen of een opleiding wilt volgen geeft u dit direct door;
- Als u op vakantie gaat levert u maximaal 5 werkdagen vóór u vertrekt een vakantiemeldingsformulier in.

Indien u de inlichtingenplicht niet of onvoldoende nakomt, kunnen wij de uitkering opschorten en zal er een boete beoordeeld worden. De opschorting kan uiteindelijk leiden tot beëindiging van uw bijstandsuitkering.

voor werk en inkomen
Werkplein
Regio Helmond

Asten
Deurne
Geldrop-Mierlo
Gemert-Bakel
Helmond
Laarbeek

Bezwaar
Bent u het niet eens met dit besluit? Dan kunt u bezwaar maken. Hoe dat moet, leest u verderop in deze brief.

Heeft u nog vragen?
U kunt ons bereiken via telefoonnummer 14 04 92.
Wilt u via WerkpleinRegioHelmond@helmond.nl reageren? Vermeld dan uw BSN nummer en mijn naam.

Met vriendelijke groet,

Namens het College van Burgemeester en Wethouders,

de heer J. van Eijken

Stichting Rookpreventie Jeugd

–

Staat der Nederlanden

8 september 2014

WHO- FCTC

Convention on Tabacco Control

DAGVAARDING

Vandaag, de **achtste september 2014**, heb ik,

op verzoek van de rechtspersoonlijkheid bezittende stichting **Stichting Rookpreventie Jeugd**, gevestigd en kantoorhoudend te Amsterdam, welke stichting voor deze zaak woonplaats kiest aan de Keizersgracht 452 te Amsterdam (1016 GD) op het kantoor van haar advocaat, mr. A.H.J. van den Biesen, die voor haar in deze zaak als advocaat optreedt, met het recht van vervanging,

GEDAGVAARD:

de **Staat der Nederlanden** (in elk geval: Ministeries van Algemene Zaken, van Buitenlandse Zaken, van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, van Financiën, van Economische Zaken en van Binnenlandse Zaken), waarvan de zetel is gevestigd in Den Haag, alwaar ik aan de Kazernestraat 52 op het Parket van de Procureur Generaal bij de Hoge Raad der Nederlanden dit exploot uitbracht, sprak met en een afschrift hiervan liet bij

OM:

op **woensdag, de tweeëntwintigste oktober 2014**, 's morgens om 10.00 uur, niet in persoon maar vertegenwoordigd door een advocaat, te verschijnen ter openbare terechtzitting van de Rechtbank te Den Haag (Sector Civiel Recht), welke zitting zal worden gehouden aan de Prins Clauslaan 60 in Den Haag (2595 AJ),

MET DE AANZEGGING, dat:

a) indien gedaagde verzuimt advocaat te stellen of het hierna te noemen griffierecht niet tijdig betaalt, en de voorgeschreven termijnen en formaliteiten in acht zijn genomen, de rechter verstek tegen gedaagde zal verlenen en de hierna omschreven vordering zal toewijzen, tenzij deze hem onrechtmatig of ongegrond voorkomt;

b) bij verschijning in het geding van de gedaagden een griffierecht zal worden geheven, te voldoen binnen vier weken te rekenen vanaf het tijdstip van verschijning;

c) de hoogte van de griffierechten is vermeld in de meest recente bijlage behorend bij de

Wet griffierechten burgerlijke zaken, die onder meer is te vinden op de website: www.kbvg.nl/griffierechtentabel;

d) van een persoon die onvermogend is, een bij of krachtens de wet vastgesteld griffierecht voor onvermogenden wordt geheven, indien hij op het tijdstip waarop het griffierecht wordt geheven heeft overgelegd:

1) een afschrift van het besluit tot toevoeging, bedoeld in artikel 29 van de Wet op de rechtsbijstand, of indien dit niet mogelijk is ten gevolge van omstandigheden die redelijkerwijs niet aan hem zijn toe te rekenen, een afschrift van de aanvraag, bedoeld in artikel 24, tweede lid, van de Wet op de rechtsbijstand, dan wel

2) een verklaring van het bestuur van de raad voor rechtsbijstand, bedoeld in artikel 7, derde lid, onderdeel e, van de Wet op de rechtsbijstand waaruit blijkt dat zijn inkomen niet meer bedraagt dan de inkomens bedoeld in de algemene maatregel van bestuur krachtens artikel 35, tweede lid, van die wet;

TENEINDE:

te horen eisen en concluderen als volgt:

+++
+++
+++
+++
+++
+++
+++
+++
+++
+++
+++
+++
+++
+++
+++
+++
+++
+++
+++
+++
+++

Inhoud van deze dagvaarding

Afkortingen

BAT	British American Tobacco
CBL	Centraal Bureau Levensmiddelenhandel
DCTA	Digital Coding & Tracking Association
DV/AVM	Douane en Verbruiksbelasting /Afdeling Accijns Verkeer en Milieu
Economische zaken	Ministerie van Economische Zaken
Financiën	Ministerie van Financiën
ITGA	International Tobacco Growers' Association
IT	Imperial Tobacco
JTI	Japan Tobacco International
MET	Minimum Excise Tax
NSO	Brancheorganisatie voor de tabaksdetailhandel
NVS	Nederlandse Vereniging voor Sigarenindustrie
PMI	Phillip Morris International
PVT	Platform Verkooppunt Tabak
RIVM	Rijksinstituut van Volksgezondheid en Milieu
SSI	Stichting Sigaretten Industrie
TPD	Tobacco Product Directive/Tabaksproductenrichtlijn
TZN	Stichting Tabaks- en Zoetwarengroothandel Nederland
VNK	Vereniging Nederlandse Kerftabakindustrie
VWS	Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport
WAP	Gewogen gemiddelde kleinhandelsprijs
WHA	World Health Assembly
WHO	World Health Organisation

Lijst van Producties

1. WHA 54.18
2. Statuten Stichting Rookpreventie Jeugd
3. Email rijksoverheid inzake site
4. Report of Committee of Experts on Tobacco Industry Documents, *Tobacco Company Strategies to Undermine Tobacco control Activities at the World Health Organization* (2000), blz. 1-11
5. VN, *De laatste vriend van de sigaret*, 24 juli 2013
6. VN, *De industrie en de underdog*, 13 augustus 2013
7. VN, *De onderzoeker en de tabak,* 22 augustus 2013
8. VN, *Den Haag en de tabak*, 5 september 2013
9. NRC, *Een rokende Gideonsbende*, 20 juni 2009
10. Algemene Rekenkamer, *Bestrijding van Accijnsfraude bij alcohol en tabak,* (2012), blz. 1-4, 42
11. Financieel Dagblad, *Top 5 beste lobby 2008,* 29 december 2008
12. TK, Vergaderjaar 2013-2014, Aanhangsel 1011
13. WHO, Guidelines for implementation FCTC, (2013)
14. WOB-documenten
15. TK, Vergaderjaar 2013-2014, Aanhangsel 135
16. TK, Vergaderjaar 2011-2012, Aanhangsel 2777
17. Grenseffectenrapportage (2013), blz.1-2
18. KPMG, *Project Sun* (2013), blz.1-2, 5-6
19. Tobacco Control, *The Transnational Tobacco companies' strategy to promote Codentify, their inadequate tracking and tracing standard,* 27 april 2013
20. FCTC, *Analysis of the available technology for unique markings in view of the global track-and-trace regime proposed in negotiating text for a protocol to eliminate illicit trade in tobacco products,* 22 maart 2010
21. Trimbos, *Jeugd en riskant gedrag 2011,* (2012), blz.1-6, 27
22. TK, Vragenuur, 25 oktober 2011

DEEL 1: INLEIDING EN ACHTERGROND

Samenvatting

1. Het gaat in deze zaak over de rol die de Staat der Nederlanden (verder ook: de Staat of Gedaagde) in de strijd tegen het roken vervult en dient te vervullen, in het bijzonder gaat het over de wijze waarop de Staat c.q. de staatsorganen met de tabaksindustrie en de tabakslobby omgaat c.q. omgaan. Hoewel het van algemene bekendheid is dat de Staat in het kader van de volksgezondheid een cruciale taak heeft en ter zake ook regelgeving en beleid maakt en implementeert, doet de Staat in de visie van de Stichting Rookpreventie Jeugd (verder ook: eiseres) bij lange na niet waartoe de Staat gehouden is. In de visie van eiseres komt dat mede door de zeer aanzienlijke en in elk geval veel te grote invloed die de tabaksindustrie en de tabakslobby in de praktijk uitoefenen op de “anti-rook”-beleidsvorming en -beleidsontwikkeling door de Staat en de organen van de Staat.

2. Als het gaat om een “dreigende” verhoging van de accijns op rookwaar staat de tabakslobby vooraan om de Staat voor te rekenen dat dat een heel slecht idee is. Recent nog werd een voorgenomen accijnsverhoging door de regering afgeblazen.
Wanneer het gaat om het verminderen van het aantal verkooppunten voor tabak, is de tabakslobby er als de kippen bij om de Staat uit te leggen dat een dergelijke maatregel geen zoden aan de dijk zet. Ondanks een met grote meerderheid ter zake aangenomen Kamermotie gaat de beoogde vermindering van verkooppunten niet door.
Als een publiekscampagne gevoerd moet worden om jonge tieners van het gaan-roken af te houden biedt de tabakslobby zijn diensten aan om die campagne te helpen vormgeven; de Staat gaat daar gewoon op in, alsof de totale absurditeit daarvan niet voor zich spreekt.
Als het gaat om het ontwikkelen van een gedigitaliseerd systeem en een bijbehorend wettelijk kader om de productie en distributie van tabaksproducten beter te kunnen controleren, dringt de tabakslobby zich op als adviseur en probeert een eigen “controlesysteem” ingang te doen vinden; een systeem dat dan wel op belangrijke onderdelen hiaten bevat.
Als het gaat om het verder openbaar toegankelijk maken van de precieze samenstelling van rookwaar, gaat de tabakslobby in een hogere versnelling met behulp van het aloude “argument” dat bepaalde ingrediënten niet bekend mogen worden gemaakt zolang niet onomstotelijk wetenschappelijk is vastgesteld dat die ingrediënten schadelijk zijn.
Deze lijst van voorbeelden is impressionistisch van aard en zeker niet uitputtend bedoeld.

3. De lijst van voorbeelden hoeft ook niet uitputtend te zijn want dát de strijd tegen het roken gevoerd moet worden staat – gelet op het zeer schadelijke, in zeer veel gevallen dodelijke effect dat (mee-)roken op de burger heeft - tussen partijen in het geheel niet ter discussie. In deze dagvaarding worden desondanks voor de volledigheid recente

statistische gegevens geproduceerd waaruit blijkt op welke zeer aanzienlijke schaal roken dood en verderf zaait: tegen de 19.000 mensen overlijden jaarlijks aan de gevolgen van roken. Daarbij verbleken de aantallen van jaarlijks betreurde verkeersdoden en van slachtoffers van andere ernstige, ongelukken en rampen, terwijl die cijfers – op zich zelf volledig terecht – algemeen onaanvaardbaar hoog worden gevonden.

4. Van belang voor deze zaak is dat tussen partijen ook niet ter discussie staat dat de tabaksindustrie en de tabakslobby als beleid-ondermijnende tegenkracht op grote afstand dienen te worden gehouden. De Staat is, zo zal uit deze dagvaarding blijken, rechtens uitdrukkelijk gehouden dat laatste te doen, maar brengt daar in de praktijk niets van terecht. In deze dagvaarding is niet alleen aan de orde dat en hoe de Staat op dit vlak zijn verplichtingen niet naleeft en daarmee ook fundamentele rechten van de burgers schendt, maar ook dat dat jegens Eiseres onrechtmatig is.

5. De taak van de Staat op het gebied van de volksgezondheid vindt niet alleen zijn fundament in de Nederlandse Grondwet (vooral artikel 22), maar is mede verankerd in tal van mensenrechten-verdragen. Eiseres ontleent aan de website van het College van de Rechten van de Mens het volgende overzicht[1]:

Soort	Naam
Nationaal	Grondwet (Art. 1, 10, 11, 15 en 22) Kwaliteitswet Zorginstellingen Wet op de beroepen in de individuele gezondheidszorg Wet op de geneeskundige behandelingsovereenkomst de Wet klachtrecht cliënten zorgsector Wet medezeggenschap cliënten zorginstellingen Wet bijzondere opneming in psychiatrische ziekenhuizen
VN-UVRM	Universele Verklaring van de Rechten van de Mens (UVRM) (Art. 1, 2, 3, 5, 12 en 25)
VN-Verdragen	Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten (IVBPR) (Art. 6, 7, 9, 10, 17, 19 en 26) Internationaal Verdrag inzake economische, sociale en culturele rechten (IVESCR) (Art. 2 en 12) Niet bindend, wel gezaghebbend: VN-Beginselen voor Ouderen
Raad van Europa	Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden (EVRM) (Art. 2 - 5, 8, 9 en 14) Europees Sociaal Handvest (ESH) (Art. 4, 11, 13, E) Verdrag inzake de rechten van de mens en de biogeneeskunde

[1] http://www.mensenrechten.nl/juridisch-kader-de-zorg

	(Biogeneeskundeverdrag) (Art. 3, 5-10)
Europese Unie	Handvest van de Grondrechten (Art. 1 - 4, 6, 7, 21 en 35)

Op de grondrechtelijke natuur van het recht op gezondheid wordt in het navolgende nog nader ingegaan. Nu al kan worden opgemerkt dat bij de zeer schadelijke, ja dodelijke, effecten van roken ook het grondrechtelijke recht op leven in het geding is evenals de daarbij bijbehorende verplichting van de Staat het leven van zijn burgers te beschermen en het recht op leven te respecteren en implementeren.

6. In deze zaak staan de verplichtingen van de Staat in het kader van de strijd tegen het roken centraal. Zoals gezegd heeft de Staat, ja de hele samenleving, in die strijd te maken met een kolossale tegenkracht: de tabaksindustrie die er – hoewel per definitie volledig op de hoogte van de dodelijke gevolgen van roken en mee-roken – om puur-financiële redenen alles aan gelegen is zoveel mogelijk mensen aan het roken te brengen en te houden en daarbij ook groot belang heeft bij het aan het roken brengen van jonge mensen, dat wil zeggen de in dit verband relevante leeftijdsgroep van omstreeks 11 of 12 tot 18 jaar. Door de tabaksindustrie worden jongeren overigens ook wel aangeduid als *replacement smokers* omdat zij geacht worden de plaats in te nemen van overleden en afgehaakte rokers.[2]

7. Wanneer het in deze dagvaarding over "de tabaksindustrie" en de "tabakslobby" gaat, worden deze termen meestal gebruikt om dezelfde partijen aan te duiden. Daaronder worden uitdrukkelijk ook derden begrepen: (rechts-)personen die zich sterk maken voor de belangen van de tabaksindustrie (bijvoorbeeld de detailhandel die de rookwaren aan de mens brengt en bijvoorbeeld de Nederlandse werkgeversorganisatie VNO-NCW).

8. De tabaksindustrie heeft al zeer geruime tijd naam gemaakt met de kracht en de effectiviteit van haar vertegenwoordigers die de belangen van de tabaksindustrie (zoveel mogelijk mensen aan het roken krijgen/houden) bij "de politiek" behartigen. Deze vertegenwoordigers worden meestal als "de tabakslobby" aangeduid (zie voor Nederland de serie artikelen die *Vrij Nederland* (VN) rond de zomer van 2013 heeft gepubliceerd en die onder meer tot grote aantallen Kamervragen heeft geleid). In het navolgende wordt nader naar de VN-serie verwezen.

9. De invloed van de tabakslobby doet zich uiteraard niet alleen in Nederland gelden. Het gaat hier om een wereldwijd fenomeen dat niet alleen wereldwijd aandacht heeft

[2] Zie voor de betekenis van het begrip *replacement smokers* Robert N. Proctor, Golden Holocaust, Origins of the cigarette catastrophe and the case for abolition, University of California Press, 2011, Hfst. Lexicon of Tobacco Industry Jargon, p. 687:

> "Industry term for the young smokers needed to "replace" those who die from illnesses caused by tobacco. Expression appears in Reynolds, Lorillard, Philip Morris and Brown & Williamson documents."

verkregen, maar ook wereldwijd bestreden wordt. Die strijd wordt gevoerd door de Verenigde Naties middels de Wereldgezondheidsorganisatie (*World Health Organisation*, verder aangeduid als de WHO). Op basis van een uitvoerig WHO-rapport over de schadelijke invloed van de tabakslobby op de vertegenwoordigers van de Afgevaardigden van de Lid-Staten naar de Algemene Vergadering van de WHO zelf, nam deze Algemene Vergadering op 22 mei 2001 *unaniem* een Resolutie aan waarin zij de Lid-Staten opriep alert te zijn op "de subversieve praktijken" van de tabaksindustrie (WHA54.18, 22 mei 2011, **productie 1**). De Staat der Nederlanden behoorde dus tot de voorstemmers van deze Resolutie. Deze 'eigen' ervaring van de WHO lag mede ten grondslag aan een specifieke bepaling in een WHO-Verdrag, welk Verdrag en welke bepaling in de onderhavige procedure een centrale rol vervullen.

10. Dat Verdrag is op zich zelf al uniek nu het het eerste en tot nu toe enige internationale verdrag is dat onder auspiciën van de WHO tot stand is gebracht: de WHO *Framework Convention on Tobacco Control* (verder: FCTC).[3] Eiseres merkt op dat de WHO hiermee laat zien hoe hoog de strijd tegen het roken op haar agenda staat. Eiseres is het daar uiteraard van harte mee eens nu zij krachtens haar statuten het "uiteindelijk doel" nastreeft "tabaksgebruik tot geschiedenis te maken" (op deze statuten wordt in het navolgende nog nader ingegaan).

11. De FCTC is om meerdere redenen ook naar zijn inhoud een bijzonder verdrag. Voor deze zaak is in de eerste plaats van belang dat de Verdragsluitende Partijen middels dit verdrag zijn overeengekomen om, kort gezegd, de tabakslobby buiten de deur te houden bij het ontwikkelen en uitvoeren van tabaksbeleid. Dit is bepaald in artikel 5.3 van het Verdrag. Deze bepaling komt in het navolgende uitvoerig aan bod. De desbetreffende bepaling van het Verdrag is de uitdrukking van een norm waarvoor de hiervoor besproken Resolutie van de Algemene Vergadering van de WHO de basis legde.

12. De Staat is het, net als eiseres, met bedoelde gedragsnorm geheel eens, sterker nog heeft haar handtekening er onder gezet, maar geeft daaraan in de praktijk niet of nauwelijks gevolg. In deze dagvaarding laat eiseres onder meer op basis van een groot aantal middels de Wet openbaarheid bestuur verkregen documenten zien dat ouderwets "polderen" tussen de Staat en zijn medewerkers enerzijds en de tabaksindustrie anderzijds nog altijd schering en inslag is ondanks het verbod daartoe waaraan de Staat zich middels het FCTC heeft gecommitteerd. Eiseres meent dan ook dat het "ja-zeggen" van de Staat tegen die norm en het tegelijkertijd "nee-doen" de belangen die die norm beoogt te dienen ernstig schade toebrengt en daarmee de strijd tegen het roken ernstig

[3] De tekst van het Verdrag is op 21 mei 2003 door de 56e *World Health Assembly* vastgesteld. De overeenkomst is van kracht geworden op 27 februari 2005. Nederland heeft het Verdrag op 16 juni 2003 ondertekend en op 27 januari 2005 geratificeerd. Op 27 april 2005 is het Verdrag voor Nederland in werking getreden (Trb. 2005, 72).

belemmert. Dat is onderdeel van de onrechtmatigheid die de Stichting de Staat in deze zaak verwijt.

13. In deze zaak wordt in de eerste plaats aan de rechtbank gevraagd voor recht te verklaren dat het handelen c.q. nalaten van de Staat dat in deze dagvaarding uitvoerig wordt besproken onrechtmatig is jegens eiseres. Daarnaast wordt gevorderd de Staat tot een lange lijst van – tot nu toe ten onrechte nagelaten - specifieke feitelijke acties te veroordelen teneinde aan deze onrechtmatigheid een einde te maken.

Ontvankelijkheid eiseres

14. De onderhavige zaak is een actie zoals bedoeld in Artikel 3:305a Burgerlijk Wetboek. Eiseres is een stichting met volledige rechtsbevoegdheid en heeft de navolgende statutaire doelstellingen:

- het gebruik van tabak en tabakswaren onder in het bijzonder kinderen en jongeren te (doen) voorkomen, casu quo beperken met als uiteindelijk doel tabaksgebruik tot geschiedenis te maken;
- een bijdrage te leveren aan de maatschappelijke bewustwording van de risico's en de gevaren van het gebruik van tabak en tabakswaren en aan het denormaliseren van het gebruik ervan tijdens in het bijzonder sociale, culturele, maatschappelijke en openbare activiteiten,
- het verrichten van al hetgeen met het vorenstaande verband houdt of daartoe bevorderlijk kan zijn, alles in de ruimste zin van het woord (artikel 2.1 van de Statuten Stichting Rookpreventie Jeugd, zie **productie 2**).

Verder vermelden de statuten van de stichting als feitelijke activiteiten:

- het (doen) geven van informatie aan kinderen, jongeren, hun ouders en andere opvoeders over de risico's en de gevaren van roken, het anderszins gebruiken van tabak en tabakswaren en de ernst van de verslaving eraan;
- het verwerven van steun in alle geledingen van de samenleving voor het ongewenst laten zijn en maken van roken en het anderszins gebruiken van tabakswaren;
- het (doen) voeren van een lobby, gericht op het nemen van maatregelen door in het bijzonder de overheid ter voorkoming, casu quo beperking van de blootstelling van kinderen en jongeren aan tabak en tabakswaren;
- samen te werken met maatschappelijk organisaties, instellingen, bedrijven, overheidsinstanties en dergelijke, die zich ook onder meer bezighouden met preventie op het gebied van het gebruik van verslavende stoffen door kinderen en jongeren;
- het werven van fondsen, andere geldmiddelen en dergelijke om activiteiten die voortvloeien uit haar doelstelling te financieren (artikel 2.2 van de Statuten).

Het lijdt geen twijfel dat het aanhangig maken van de onderhavige zaak regelrecht ondersteunend is voor het realiseren van de doelstellingen van de Stichting en bij de uitvoering van haar in dat verband ontplooide activiteiten. In dit verband is ook relevant dat het hiervoor al genoemde WHO Verdrag (FCTC) in de considerans en in het zevende lid van Artikel 4 van het Verdrag uitdrukkelijk onderstreept hoe belangrijk de rol van maatschappelijke organisaties is in de strijd tegen het roken.

15. De Verdragsluitende Partijen verwijzen uitdrukkelijk naar 'the vital importance of their participation in national and international tobacco control efforts' (in het navolgende wordt de considerans integraal weergegeven).

16. Ook aan het bepaalde in artikel 305a, tweede lid, BW[4] is in de onderhavige zaak voldaan: eiseres heeft deze dagvaarding niet alleen op 8 september 2014 door de deurwaarder laten uitbrengen, maar heeft deze ook, en wel op dezelfde datum, per brief aan de eerst-verantwoordelijke bewindspersonen per koerier laten bezorgen. Bij bedoelde brief was niet alleen de tekst van de onderhavige dagvaarding als bijlage mee gestuurd, maar werden ook alle producties bijgevoegd die in deze dagvaarding zijn vermeld, welke producties bij de Conclusie van Eis zullen worden overgelegd. De brief aan de bewindslieden bevat het verzoek om een gesprek teneinde daarin te bezien of en, zo ja, in hoeverre en op welke wijze en termijn de betrokken ministers in der minne bereid zouden zijn een einde te maken aan de in deze dagvaarding aan de Staat verweten tekortkomingen. Kopieën van de desbetreffende brieven zijn als aparte **Bijlage** met deze dagvaarding mee-betekend. Uit het gegeven dat de Rechtbank kennis neemt van deze dagvaarding kan worden geconcludeerd dat ter zake in der minne geen oplossing is bereikt.

17. De conclusie moet dan ook zijn dat eiseres ontvankelijk is in het door haar gevorderde.

Algemene feitelijke achtergrond

18. In dit onderdeel van de dagvaarding behandelt eiseres ter bepaling van de gedachten enige feitelijke aspecten die samenhangen met roken en de strijd daartegen. Daarmee is geen volledigheid beoogd.

Schadelijkheid roken en meeroken in het algemeen

19. In tabaksrook zitten meer dan 4000 chemische stoffen, waarvan er minstens 250 schadelijk en zeker 50 kankerverwekkend zijn. Zowel rokers zelf als passieve rokers

[4] "Een rechtspersoon als bedoeld in lid 1 is niet ontvankelijk, indien hij in de gegeven omstandigheden onvoldoende heeft getracht het gevorderde door het voeren van overleg met de gedaagde te bereiken. Een termijn van twee weken na de ontvangst door de gedaagde van een verzoek tot overleg onder vermelding van het gevorderde, is daartoe in elk geval voldoende."

(mee-rokers) ondervinden hier schade van. Uit de Britse studie 'The 21st century hazards of smoking and benefits of stopping' gepubliceerd in het toonaangevende medisch wetenschappelijke tijdschrift *The Lancet*, blijkt dat in de twintig jaar na het beginnen met roken de eerste rook-doden vallen.[5] Verder blijkt dat een leven gemiddeld 10 (tien!) jaar wordt verkort door roken. Volgens het Nationaal Kompas Volksgezondheid overlijdt de helft van alle rokers vroegtijdig aan de gevolgen van het roken, de helft daarvan vóór het 65ste levensjaar.[6] Rookwaar is daarmee het enige legaal verkrijgbare product dat –als het wordt gebruikt zoals bedoeld door fabrikant en leverancier – de helft van de gebruikers doodt. De Wereldgezondheidsorganisatie berekende dat wereldwijd elk jaar bijna 6 miljoen mensen overlijden ten gevolge van roken en meeroken.[7]

20. In Nederland overlijden jaarlijks bijna 19.000 mensen ten gevolge van een aan roken gerelateerde aandoening (volgens gegevens uit 2012). De jaarlijkse sterfte door meeroken wordt geschat op enkele duizenden gevallen door hartaandoeningen, enkele honderden gevallen door longkanker en een tiental gevallen van wiegendood.[8]

Het gaat om verslaving, dus van "vrije keuze" is niet/nauwelijks sprake

21. Een vast argument van de tabakslobby is dat tabak een legaal product is en dat het een vrije keuze is van mensen om er al dan niet gebruik van te maken. Door de verslavende werking van tabak is vrije keuze geen valide argument. Nicotine is één van de meest verslavende stoffen; volgens het Amerikaanse *Center for Disease Control and Prevention* zelfs net zo verslavend als cocaïne en heroïne en veel verslavender dan alcohol: 3% van de gebruikers raakt verslaafd aan alcohol tegen 85% aan roken.[9] De verslaving is binnen enkele weken een feit. Het Trimbos-instituut onderscheidt in dit verband gewenning en lichamelijke en geestelijke afhankelijkheid.

> "Gewenning wil zeggen dat een gebruiker steeds meer nodig heeft om hetzelfde effect te bereiken. Er ontstaat lichamelijke afhankelijkheid dat wil zeggen dat het lichaam protesteert wanneer met het gebruik van tabak wordt gestopt. Er treden ontwenningsverschijnselen op. Geestelijke afhankelijkheid wil zeggen dat de gebruiker steeds sterker verlangt naar een sigaret/shagje en

---

[5] 'The 21st century hazards of smoking and benefits of stopping: a prospective study of one million women in the UK', *The Lancet*, (Vol. 381, januari 2013), http://www.thelancet.com/journals/lancet/article/PIIS0140-6736(12)61720-6/abstract.

[6] Nationaal Kompas Volksgezondheid van het RIVM (http://www.nationaalkompas.nl/gezondheidsdeterminanten/leefstijl/roken/wat-zijn-de-mogelijke-gezondheidsgevolgen-van-roken/).

[7] WHO Factsheet, http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs339/en/.

[8] Trimbos-instituut, Ziekte & Sterfte, http://www.rokeninfo.nl/publiek/cijfers/ziekte-sterfte.

[9] Center for Disease Control and Prevention, Nicotine Addiction, http://www.cdc.gov/tobacco/quit_smoking/how_to_quit/you_can_quit/nicotine/.

zich niet prettig meer voelt zonder."[10]

22. De meerderheid van de rokers is een afhankelijke gebruiker, aldus het Trimbos-instituut. Stoppen met roken is voor hen niet gemakkelijk. Slechts 4 tot 10 % van de rokers van 15 jaar die probeert te stoppen houdt dat een jaar vol. 65 % van de rokers boven de 15 jaar gaf in 2013 aan ooit een serieuze stoppoging te hebben gedaan. Gemiddeld hebben rokers zes pogingen nodig om definitief te stoppen. Bijna 90 % van de rokers zegt dat zij, als ze hun leven konden overdoen, niet zouden beginnen met roken.[11]

Ziektes die gevolg zijn van roken

23. Tabaksgebruik is volgens *The American Society of Clinical Oncology* verantwoordelijk voor 30% van alle kankerdoden, waarbij het 80% van de longkankers veroorzaakt.[12] Kanker is doodsoorzaak nr 1 in Nederland. Tabaksgebruik wordt in verband gebracht met 17 soorten kankers. Tabaksgebruik is volgens het Nationaal Kompas Volksgezondheid bijvoorbeeld ook verantwoordelijk voor een vorm van kanker in het hoofdhalsgebied (54% tot 85%). Daarnaast veroorzaakt het COPD (Chronic Obstructive Pulmonary Disease) (80%) en is circa 17% van de sterfte door coronaire hartziekten aan tabaksgebruik te wijten, net als 7% van de sterfte door beroertes en 12% van de sterfte door hartfalen.[13]

24. Uit het overzichtsdocument van de Amerikaanse *Surgeon General*, de hoogste ambtenaar van de Amerikaanse regering op het ministerie van volksgezondheid, blijkt dat roken ook diabetes mellitus kan veroorzaken, net als reuma en ook een verzwakking van het immuunsysteem. Daardoor krijgen andere ziektes weer een grotere kans van slagen. Ook leidt het tot een grotere kans op onvruchtbaarheid en impotentie.[14] Het Nationaal Kompas Volksgezondheid wijst erop dat bij mensen die worden blootgesteld aan omgevingstabaksrook ('meeroken' of 'passief roken') het risico op longkanker met 20% tot 30% toeneemt ten opzichte van mensen die niet aan tabaksrook worden blootgesteld. Ook is het risico op hart- en vaatziekten door roken naar schatting 20% tot 30% verhoogd.

---

[10] Trimbos-instituut, Rokeninfo, http://www.rokeninfo.nl/publiek/werking-risicos/verslaving.
[11] Trimbos-instituut, Factsheet continu onderzoek rookgewoonten 2013, http://www.trimbos.nl/webwinkel/productoverzicht-webwinkel/alcohol-en-drugs/af/af1278-factsheet-continu-onderzoek-rookgewoonten-2013.
[12] The American Society of Clinical Oncology, Tobacco cessation and Control a Decade Later: American Society of Clinical Oncology Policy Statement Update, http://jco.ascopubs.org/content/31/25/3147.
[13] Nationaal Kompas Volksgezondheid van het RIVM. http://www.nationaalkompas.nl/gezondheidsdeterminanten/leefstijl/roken/wat-zijn-de-mogelijke-gezondheidsgevolgen-van-roken/.
[14] The Health Consequences of Smoking—50 Years of Progress: A Report of the Surgeon General http://www.surgeongeneral.gov/library/reports/50-years-of-progress/fact-sheet.html.

25. Passief roken vergroot bij (vooral astmatische) volwassenen de kans op chronische luchtwegklachten. Ook bij (astmatische) kinderen leidt passief roken tot een grotere kans op (ernstige) infecties en een hogere frequentie van luchtwegsymptomen. Ook kan meeroken negatieve effecten op de longfunctie van kinderen hebben en kan het leiden tot middenoorontsteking of tot verergering van astma.[15]

Statistieken over aantallen te vroege doden

26. Sterfgevallen wegens de belangrijkste aandoeningen die het gevolg zijn van roken onder mannen en vrouwen van 20 jaar en ouder zijn als volgt (peiljaar 2011):[16]

	Totale sterfte		**Sterfte door roken**	
Aandoening	**Mannen**	**Vrouwen**	**Mannen**	**Vrouwen**
Longkanker	6 336	3 872	5 714 (90%)	3 014 (78%)
COPD	3 221	2 762	2 761 (86%)	2 039 (74%)
Coronaire hartziekten	5 379	3 874	1 120 (21%)	435 (11%)
Beroerte (CVA)	3 060	4 758	356 (12%)	230 (5%)
Hartfalen	2 400	3 877	360 (15%)	363 (9%)
Slokdarmkanker	1 144	437	655 (57%)	204 (47%)
Strottenhoofdkanker	161	39	138 (86%)	33 (83%)
Mondholtekanker	201	113	131 (65%)	61 (55%)

Statistieken over kinderen die gaan roken

27. Bijna een derde (31%) van de jongeren in de leeftijd van 10 tot en met 19 jaar (volgens het CBS bestaat die groep in totaal uit 1,9 miljoen mensen[17]) heeft ooit gerookt en 16 % van alle jongeren heeft de afgelopen vier weken nog gerookt. 9 % van de jongeren van 10 tot en met 19 jaar rookt dagelijks en van de jongeren van 15 tot en met 19 jaar rookt gemiddeld 17,8 % dagelijks. Kinderen beginnen doorgaans rond hun 13de te experimenteren met roken. Op dertienjarige leeftijd heeft ongeveer één op de zeven jongeren (14%) wel eens met roken geëxperimenteerd en heeft 5 % de afgelopen vier weken nog gerookt. Dagelijks roken komt vrijwel niet voor in deze leeftijdsgroep. Onder de vijftienjarigen blijken deze percentages sterk gestegen: bijna de helft van de

[15] Nationaal Kompas Volksgezondheid van het RIVM. http://www.nationaalkompas.nl/gezondheidsdeterminanten/leefstijl/roken/wat-zijn-de-mogelijke-gezondheidsgevolgen-van-roken/.
[16] Trimbos-instituut, Jaarbericht Nationale Drug Monitor 2012, http://www.trimbos.nl/projecten-en-onderzoek/nationale-drug-monitor.
[17] CBS, Bevolkingspiramide 2013, http://www.cbs.nl/nl-NL/menu/themas/bevolking/cijfers/extra/piramide-fx.htm.

jongeren heeft op deze leeftijd ooit gerookt (42%), 22 % heeft de afgelopen vier weken gerookt en 10 % is een dagelijks roker.[18]
Uit onderzoek blijkt dat hoe jonger iemand begint te roken, hoe makkelijker hij verslaafd raakt. Voor een jongere is minder nicotinegebruik nodig om eenzelfde verslaving te voelen dan voor een ouder iemand die meer sigaretten rookt. Dit komt doordat het brein van een jongere nog volop in ontwikkeling is. Daarbij is ook gebleken dat adolescenten die roken, makkelijker schade oplopen aan kwetsbare organen.[19]

Effect van accijnsverhoging

28. Het heffen van accijns is bij uitstek de maatregel die effectief is bij het terugdringen van roken. Dit blijkt onder andere uit het 2 januari 2014 verschenen overzichtsartikel '*Global Effects of Smoking, of Quitting, and of Taxing Tobacco*', gepubliceerd in het *New England Journal of Medicine*:[20]

> "An International Agency for Research on Cancer review of more than 100 econometric studies confirmed that tobacco taxes and consumption are strongly inversely related. It concluded that a 50% increase in inflation-adjusted tobacco prices reduces consumption by about 20% in both high-income countries and low- and middle-income countries, corresponding to a price elasticity (percent consumption change per 1% price change) of about −0.4. Hence, doubling inflation-adjusted prices should reduce consumption by about one third (in which case revenues would increase, because the effect of reduced demand would be outweighed by the extra revenue per pack). Some of the effect among adults is due to quitting (or not starting), and some is due to reduced consumption per smoker. Higher taxes are particularly effective in poorer or less educated groups and help prevent young people who are experimenting with smoking from becoming regular smokers."

29. Dit wordt ook bevestigd in het artikel *The Economics of Global Tobacco Control* in het *British Medical Journal:*[21]

---

[18] Trimbos-instituut, Factsheet Roken Jeugd Monitor 2013, http://www.trimbos.nl/~/media/Nieuws%20en%20Persberichten/af1266%20factsheet%20roken%20jeugd%20monitor%202013.ashx.

[19] 'Extent of smoking and nicotine dependence in the United States: 1991-1993.' http://ntr.oxfordjournals.org/content/2/3/263.long.
'Early smoking onset may promise initial pleasurable sensations and later addiction.' http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/21966958.
'Age-related changes in nicotine response of cholinergic and non-cholinergic laterodorsal tegmental neurons: Implications for the heightened adolescent susceptibility to nicotine addiction.' http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/2486304.1.

[20] 'Global Effects of Smoking, of Quitting, and of Taxing Tobacco', in: *New England Journal of Medicine*, (Vol. 370, januari 2014), http://www.nejm.org/doi/full/10.1056/NEJMra1308383.

[21] 'The Economics of Global Tobacco Control in: *British Medical Journal* (Vol. 321, augustus 2000), http://www.bmj.com/content/321/7257/358.

"Tax increases are the single most effective intervention to reduce demand for tobacco (tax increases that raise the real price of cigarettes by 10% would reduce smoking by about 4% in high income countries and by about 8% in low income or middle income countries)."

30. Een recente bijlage bij het *British Medical Journal* (februari 2014) waarin verschillende onderzoeken over dit onderwerp zijn gebundeld komt tot vergelijkbare conclusies:[22]

"Over the past few decades, the importance of economic research in advancing tobacco control policies has become increasingly clear. Extensive research has demonstrated that increasing tobacco taxes and prices is the single most cost-effective tobacco control measure. The research contained in this supplement adds to this evidence [...]."

31. Bovendien stelde het ministerie van Financiën tot voor kort op zijn website Rijksoverheid:

"De overheid wil het gebruik van tabaksproducten ontmoedigen. Het gebruik kan worden beïnvloed door de hoogte van de accijns." (zie voor de achtergrond van het verdwijnen van deze passage van de website bijgaande emailwisseling van 25 februari 2014 met de persvoorlichter van Fiscale Zaken, **productie 3**)

32. Overigens bestaat er tussen partijen in deze procedure geen verschil van mening over het feit dat belastingmaatregelen effectief en belangrijk zijn om de tabaksconsumptie te verminderen. Immers, artikel 6, eerste lid van het hierna behandelde FCTC bepaalt:

"The Parties recognize that price and tax measures are an effective and important means of reducing tobacco consumption by various segments of the population, in particular young persons.[23]

33. In het navolgende wordt uitgebreid stilgestaan bij het feitelijk handelen en nalaten dat de Stichting de Staat in deze zaak verwijt. Teneinde de context waarin die feiten door eiseres worden gepresenteerd goed te kunnen plaatsen volgt nu eerst een nadere bespreking van het FCTC Verdrag en van een specifieke bepaling uit het Verdrag die in deze zaak een prominente rol vervult.

---

[22] 'The economics of tobacco control: evidence from the International Tobacco Control (ITC) Policy Evaluation Project' in: *Tobacco Control* (Vol 23, februari 2014), http://tobaccocontrol.bmj.com/content/23/suppl_1/i1.full.html.
[23] WHO Framework Convention on Tobacco Control, Trb. 2003, 127.

DEEL II: FRAMEWORK CONVENTION ON TOBACCO CONTROL (FCTC)

Inleiding

34. In het hierboven al aangehaalde FCTC-Verdrag hebben de Verdragspartijen met zoveel woorden vastgelegd dat '(…) scientific evidence has unequivocally established that tobacco consumption and exposure to tobacco smoke cause death, disease and disability, and that there is a time lag between the exposure to smoking and the other uses of tobacco products and the onset of tobacco-related diseases,' (uit de Considerans van het Verdrag). Dat is een vaststelling die voor diegenen die zich met deze problematiek bezighouden natuurlijk oud nieuws is, maar het is op zichzelf wel bijzonder – en rechtens relevant - dat dit standpunt door 179 Staten wordt onderschreven. Dat aantal neemt overigens nog steeds toe. Verder is relevant dat de Europese Unie ook partij is bij het Verdrag en deel uitmaakt van de groep van de Verdragspartijen,[24] waarmee de mogelijkheid is gegeven voor nationale EU-rechters zo nodig het – prejudiciële – oordeel van het Hof van Justitie van de EU in te roepen.[25]

35. Die zojuist aangehaalde vaststelling is ook zodanig van aard dat daarmee, kennelijk doelbewust, de *sense of urgency* is uitgedrukt voor een daadkrachtig optreden tegen dit dood- en verderf zaaiende verschijnsel. Daarvoor geeft dit Verdrag duidelijke aanknopingspunten en daartoe legt dit Verdrag de Partijen vergaande verplichtingen op. Die *sense of urgency* wordt overigens bepaald niet alleen door die ene zojuist aangehaalde passage uit het Verdrag uitgedrukt. Teneinde deze ook aan de rechtbank over te brengen volgt hier de integrale tekst van de considerans van het Verdrag. Eiseres citeert deze ook integraal omdat daarmee vaststaat aan welke overwegingen en standpunten de Staat der Nederlanden, gedaagde, zich middels ratificatie van dit Verdrag heeft gecommitteerd. Het citaat maakt deze dagvaarding wat langer, maar heeft wel als voordeel dat daarmee het aantal te bediscussiëren feitelijke kwesties aanzienlijk wordt verkleind:

> "The Parties to this Convention,

---

[24] In totaal zijn 179 Staten en organisaties van Staten partij, waarvan 168 ondertekenende partijen (Stand per 20 augustus 2014).

[25] Zo blijkt uit bijvoorbeeld HvJEG, C-240/09 (Lesoochranárske zoskupenie VLK v Ministerstvo životného prostredia Slovenskej republiky), par. 30:

> "Het Verdrag van Aarhus is door de Gemeenschap ondertekend en vervolgens bij besluit 2005/370 goedgekeurd. Daarmee vormen de bepalingen van dat verdrag volgens vaste rechtspraak thans een bestanddeel van de rechtsorde van de Unie (zie naar analogie onder meer arresten van 10 januari 2006, IATA en ELFAA, C-344/04, Jurispr. blz. I-403, punt 36, en 30 mei 2006, Commissie/Ierland, C-459/03, Jurispr. blz. I-4635, punt 82). Bijgevolg is het Hof in het kader van die rechtsorde bevoegd, bij wijze van prejudiciële beslissing uitspraak te doen over de uitlegging ervan (zie onder meer arresten van 30 april 1974, Haegeman, 181/73, Jurispr. blz. 449, punten 4-6, en 30 september 1987, Demirel, 12/86, Jurispr. blz. 3719, punt 7)."

Determined to give priority to their right to protect public health,

Recognizing that the spread of the tobacco epidemic is a global problem with serious consequences for public health that calls for the widest possible international cooperation and the participation of all countries in an effective, appropriate and comprehensive international response,

Reflecting the concern of the international community about the devastating worldwide health, social, economic and environmental consequences of tobacco consumption and exposure to tobacco smoke,

Seriously concerned about the increase in the worldwide consumption and production of cigarettes and other tobacco products, particularly in developing countries, as well as about the burden this places on families, on the poor, and on national health systems,

Recognizing that scientific evidence has unequivocally established that tobacco consumption and exposure to tobacco smoke cause death, disease and disability, and that there is a time lag between the exposure to smoking and the other uses of tobacco products and the onset of tobacco-related diseases,

Recognizing also that cigarettes and some other products containing tobacco are highly engineered so as to create and maintain dependence, and that many of the compounds they contain and the smoke they produce are pharmacologically active, toxic, mutagenic and carcinogenic, and that tobacco dependence is separately classified as a disorder in major international classifications of diseases,

Acknowledging that there is clear scientific evidence that prenatal exposure to tobacco smoke causes adverse health and developmental conditions for children,

Deeply concerned about the escalation in smoking and other forms of tobacco consumption by children and adolescents worldwide, particularly smoking at increasingly early ages,

Alarmed by the increase in smoking and other forms of tobacco consumption by women and young girls worldwide and keeping in mind the need for full participation of women at all levels of policy-making and implementation and the need for gender-specific tobacco control strategies,

Deeply concerned about the high levels of smoking and other forms of tobacco consumption by indigenous peoples,

Seriously concerned about the impact of all forms of advertising, promotion and sponsorship aimed at encouraging the use of tobacco products,

Recognizing that cooperative action is necessary to eliminate all forms of illicit trade in cigarettes and other tobacco products, including smuggling, illicit manufacturing and counterfeiting,

Acknowledging that tobacco control at all levels and particularly in developing countries and in countries with economies in transition requires sufficient financial and technical resources commensurate with the current and projected need for tobacco control activities,

Recognizing the need to develop appropriate mechanisms to address the long-term social and economic implications of successful tobacco demand reduction strategies,

Mindful of the social and economic difficulties that tobacco control programmes may engender in the medium and long term in some developing countries and countries with economies in transition, and recognizing their need for technical and financial assistance in the context of nationally developed strategies for sustainable development,

Conscious of the valuable work being conducted by many States on tobacco control and commending the leadership of the World Health Organization as well as the efforts of other organizations and bodies of the United Nations system and other international and regional intergovernmental organizations in developing measures on tobacco control,

Emphasizing the special contribution of nongovernmental organizations and other members of civil society not affiliated with the tobacco industry, including health professional bodies, women's, youth, environmental and consumer groups, and academic and health care institutions, to tobacco control efforts nationally and internationally and the vital importance of their participation in national and international tobacco control efforts,

Recognizing the need to be alert to any efforts by the tobacco industry to undermine or subvert tobacco control efforts and the need to be informed of activities of the tobacco industry that have a negative impact on tobacco control efforts,

Recalling Article 12 of the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights, adopted by the United Nations General Assembly on 16 December 1966, which states that it is the right of everyone to the enjoyment

of the highest attainable standard of physical and mental health,

Recalling also the preamble to the Constitution of the World Health Organization, which states that the enjoyment of the highest attainable standard of health is one of the fundamental rights of every human being without distinction of race, religion, political belief, economic or social condition,

Determined to promote measures of tobacco control based on current and relevant scientific, technical and economic considerations,

Recalling that the Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women, adopted by the United Nations General Assembly on 18 December 1979, provides that States Parties to that Convention shall take appropriate measures to eliminate discrimination against women in the field of health care,

Recalling further that the Convention on the Rights of the Child, adopted by the United Nations General Assembly on 20 November 1989, provides that States Parties to that Convention recognize the right of the child to the enjoyment of the highest attainable standard of health,

Have agreed, as follows:"

36. Eén van de vervolgens in het Verdrag, in artikel 5.3, neergelegde verplichtingen behelst het weren van de tabakslobby uit de, kort gezegd, tabak-gerelateerde overheids-besluitvorming. In het navolgende wordt nader op de desbetreffende verdragsbepaling en de daarbij behorende *Guidelines* en *Recommendations* ingegaan. Voordat dat gebeurt, eerst enige achtergrondinformatie over de aard en omvang van de tabakslobby.

De tabakslobby

37. Eén van de problemen waarmee elke overheid, dus ook gedaagde, te maken heeft bij het aanpakken van de enorm schadelijke effecten die roken heeft op de volksgezondheid is de kracht van "de tabakslobby". De werkwijze van de tabakslobby is vaak onderwerp van onderzoek en publicaties geweest, in binnen- en buitenland. Hoewel de tabaksindustrie talloze malen voor de rechter is gedaagd in verband met de schade die haar producten hebben toegebracht aan de consument zijn voor zover bij eiseres bekend de lobby praktijken *tout court*, nog nooit onderwerp geweest van een gerechtelijke procedure.

38. Als we ons realiseren voor welke praktijken de tabaksindustrie inmiddels al door rechters is veroordeeld dan wekt het geen verbazing dat de tabakslobby in de visie van de FCTC-Partijen – dus ook in de visie van gedaagde – geweerd moet worden bij

besluitvorming over tabaksbeleid. Zo stelden rechters in de Verenigde Staten onder meer het navolgende vast:

> "The Government has proven that the Enterprise knowingly and intentionally engaged in a scheme to defraud smokers and potential smokers, for purposes of financial gain, by making false and fraudulent statements, representations, and promises (…)[26]
>
> (…) each and every one of these Defendants repeatedly, consistently, vigorously—and falsely—denied the existence of any adverse health effects from smoking. *Moreover, they mounted a coordinated, well-financed, sophisticated public relations campaign to attack and distort the scientific evidence demonstrating the relationship between smoking and disease, claiming that the link between the two was still an "open question."* Finally, in doing so, they ignored the massive documentation in their internal corporate files from their own scientists, executives, and public relations people that, as Philip Morris's Vice President of Research and Development, Helmut Wakeham, admitted, there was "little basis for disputing the findings [of the 1964 Surgeon General's Report] at this time.[27]
>
> *Defendants have publicly denied and distorted the truth as to the addictive nature of their products for several decades.* Defendants have publicly denied that nicotine is addictive, have suppressed research showing its addictiveness, and have repeatedly used misleading statistics as to the number of smokers who have quit voluntarily and without professional help.[28]
>
> Defendants have designed their cigarettes to precisely control nicotine delivery levels and provide doses of nicotine sufficient to create and sustain addiction.[29]
>
> Defendants' internal documents demonstrate their understanding that, in order to obtain an amount of nicotine sufficient to satisfy their addiction, smokers of low tar cigarettes modify their smoking behavior, or "compensate," for the reduced nicotine yields by taking more frequent puffs, inhaling smoke more deeply, holding smoke in their lungs longer, covering cigarette ventilation holes with fingers or lips, and/or smoking more cigarettes." (Cursiveringen toegevoegd).[30]

---

[26] United States v. Philip Morris USA, Inc., 449F. Supp. 2d 1, 938-39 (D.D.C. 2006), http://www.tobaccocontrollaws.org/files/live/litigation/596/US_United%20States%20v.%20Philip%20Morris.pdf, blz. 852.
[27] Idem, blz. 208.
[28] Idem, blz. 209.
[29] Idem, blz. 309.
[30] Idem, blz. 431.

"As identified by plaintiff's expert witnesses, the negligent design of defendants' cigarettes resulted in cigarettes less "safe" than they could have been if cigarette smoke's cancer causing substances had been reduced or removed or less addictive had defendants not manipulated nicotine levels"[31]

"(…) it is conceivable that Mr. Wright would have relied upon defendants' alleged representations designed to convince the public that cigarettes are not harmful or addictive."[32]

39. Op verzoek van de WHO boog een daartoe samengesteld *Committee of Experts* zich specifiek over de vraag hoe de tabakslobby activiteiten ontplooide die rechtstreeks gericht waren op het ondermijnen van het werk en het gezag van de WHO op het gebied van roken als bedreiging van de volksgezondheid. Het werk van dit *Committee of Experts* leidde tot een werkelijk onthutsend rapport, welk aldus opent:

"Evidence from tobacco industry documents reveals that tobacco companies have operated for many years with the deliberate purpose of subverting the efforts of the World Health Organization (WHO) to control tobacco use. The attempted subversion has been elaborate, well financed, sophisticated, and usually invisible." (Tobacco Company Strategies to Undermine Tobacco Control Activities at the World Health Organization, juli 2000, **productie 4**)

40. Aan dit rapport ontleent eiseres – voor dit moment – de navolgende citaten:

- (…) The documents show that tobacco companies sought to divert attention from the public health issues, to reduce budgets for the scientific and policy activities carried out by WHO, to pit other UN agencies against WHO, to convince developing countries that WHO's tobacco control program was a "First World" agenda carried out at the expense of the developing world, to distort the results of important scientific studies on tobacco, and to discredit WHO as an institution. (preface)
- In their campaign against WHO, the documents show that tobacco companies hid behind a variety of ostensibly independent quasi-academic, public policy, and business organizations whose tobacco industry funding was not disclosed. The documents also show that tobacco company strategies to undermine WHO relied heavily on international and scientific experts with hidden financial ties to the industry. (preface)

[31] Whitely v. Philip Morris, Inc., 117 Cal. App. 4th 635 (cal. Ct. App. 2004), https://www.courtlistener.com/calctapp/cxs2/whiteley-v-philip-morris-inc/.
[32] Wright. v. Brooke Group Ltd., 114 F Supp. 2d 797 (N.D. Iowa 2000), http://law.justia.com/cases/federal/district-courts/FSupp2/114/797/2343443/.

- Tobacco company lobbying was aimed at influencing the FAO to take a stance against WHO's tobacco control policies and to promote the economic importance of tobacco as more significant than the health consequences of tobacco use. (blz. 3)
- Documents in this study illustrate that tobacco companies utilized a number of outside organizations to lobby against and influence tobacco control activities at WHO including trade unions, tobacco company-created front groups and tobacco companies' own affiliated food companies. Additionally, delegates of member states from developing countries were lobbied by tobacco companies. The documents indicate that tobacco companies believe that as a result, an increasing number of delegates from these countries have resisted WHO tobacco control resolutions. (blz. 3)
- Tobacco companies have been engaged in a longstanding campaign to lobby developing countries to resist WHO tobacco control resolutions on the grounds that their economies depend on tobacco and that they have more urgent health concerns that WHO should focus on. (See Chapter V.) Tobacco company documents suggest that, as a result of this campaign, delegates to the WHA from developing countries have, in growing numbers, resisted tobacco control resolutions from that body. (blz. 48)
- Documents demonstrate that tobacco companies sought to influence the outcome of several WHA sessions by lobbying UN delegates from developing countries to propose amendments and resolutions aimed at limiting the scope of the WHO tobacco control program. (p. 95)
- ITGA documents reveal that industry representatives believed much of the necessary lobbying must come at the national rather than the international level (p. 100)

41. Ook in Nederland en in Brussel (bij de EU) laat de tabakslobby zich nog altijd niet onbetuigd. Het weekblad *Vrij Nederland* publiceerde in de zomer van 2013 maar liefst vier uitgebreide bijdragen over dit onderwerp (de artikelen worden als **productie 5** (24 juli 2013), **productie 6** (13 augustus 2013), **productie 7** (22 augustus 2013), **productie 8** (5 september 2014) overgelegd).[33] Eiseres ontleent aan deze en andere publicaties onder meer het navolgende.

[33] Deze zijn via de navolgende url's op internet te vinden: 24 juli 2013: http://www.vn.nl/Archief/Samenleving/Artikel-Samenleving/De-laatste-vriend-van-de-sigaret.htm; 13 augustus 2013: http://www.vn.nl/Archief/Politiek/Artikel-Politiek/De-tabakslobby-de-industrie-en-de-winkelier.htm; 22 augustus 2013: http://www.vn.nl/Archief/Samenleving/Artikel-Samenleving/De-onderzoeker-en-de-tabak.htm; 5 september 2013: http://www.vn.nl/Archief/Samenleving/Artikel-Samenleving/Den-Haag-en-de-Tabakslobby.htm).

42. Lobbyen, het systematisch beïnvloeden van de besluitvorming door belanghebbenden bij politici is een meerkoppige aangelegenheid. Uiteraard valt daaronder de tabaksindustrie en de lobbyisten die ook als zodanig als vertegenwoordigers van de industrie herkenbaar zijn plus de door hen ingeschakelde lobbyisten. Maar daaronder vallen ook hun helpers: in de eerste plaats de Commissarissen van de tabaksbedrijven en verder een aantal (rechts-)personen die zich op een algemener doel richten. Het gaat dan onder meer om de werkgeversorganisatie VNO-NCW en andere "derde"-partijen, zoals supermarktbranche-organisatie CBL en de organisatie van benzinepompstations BETA en de BOVAG, welke twee laatsten opkomen voor de bij hen aangesloten benzinestations die tabak verkopen. Aldus zijn er naast kenbare tabakslobbyisten ook hun "helpers" die lang niet altijd als zodanig kenbaar zijn.

43. In Nederland zijn vier tabaksmultinationals actief, te weten Philip Morris (PM), British American Tobacco (BAT), Imperial Tobacco (IT) en Japan International Tobacco (JTI). Eerstgenoemde heeft een van haar grootste fabrieken in Bergen op Zoom en heeft in april 2014 aangekondigd die in het najaar van 2014 te zullen sluiten, alleen de marketing- en verkoopafdeling zal overblijven. BAT heeft een fabriek in Groningen waar shag wordt verwerkt. En IT heeft een fabriek in Joure. JTI heeft geen Nederlandse fabriek, maar wel haar kantoor in Amstelveen.

44. De strategie voor marketing en lobby wordt internationaal uitgezet, schrijft *Vrij Nederland* gebaseerd op interne documenten van de industrie (VN, 24 juli 2013, blz. 25, productie 5). Als onderdeel van schikkingen die de industrie bij verschillende rechtszaken heeft getroffen, heeft zij interne documenten openbaar moeten maken. Deze documenten bevatten vertrouwelijke stukken, notities, e-mails, brieven van zowel de hoofdkwartieren als de nevenvestigingen in diverse landen, waaronder Nederland. Ze zijn verzameld in de online *Legacy Tobacco Library*.[34]

45. De industrie maakt voor haar lobby in de eerste plaats gebruik van diverse brancheorganisaties. Daarbij gaat het om de Stichting Sigarettenindustrie (SSI). Deze vertegenwoordigt volgens haar website drie van de vier fabrikanten, te weten BAT, IT en JTI.[35] Uit het artikel 'De Gideonsbende, een geheime rokersclub' van 20 juni 2009 in NRC Handelsblad blijkt dat Philip Morris tot 6 september 2005 ook deel uitmaakte van deze vereniging, maar sinds die datum op eigen titel voor haar belangen ijvert, zij het soms weer samen met de SSI (**productie 9**).

46. De Vereniging Nederlandse Kerftabakindustrie (VNK) is ook een branche-organisatie. Deze komt op voor de producenten van shag, pijp- en pruimtabak. Ook hiervan zijn IT en BAT lid naast een aantal kleinere spelers: Landewyck Tabak Holland BV en

---

[34] Een internationale databank met interne stukken van de tabaksindustrie die ten gevolge van allerlei rechtszaken zijn vrijgegeven, terechtgekomen en zo openbaar geworden. http://legacy.library.ucsf.edu.
[35] http://www.sigarettenindustrie.nl/over-ons/leden.html#.U6LS_Y1_tD8.

Heupink & Bloemen Tabak BV.[36] Een derde branche-organisatie is de Nederlandse Vereniging voor de Sigarenindustrie (NVS). Zij vertegenwoordigt Royal Agio Cigars, Scandinavian Tobacco Group en Ritmeester Cigars.[37] En verder is er de branche-organisatie voor tabaksdetailhandelaren NSO.[38]

47. Deze brancheorganisaties zijn aangesloten bij overkoepelende organisaties die hun belangen internationaal behartigen en op dat niveau voor hen lobbyen. De SSI is lid van de CECCM (Confederation of European Community Cigarette Manufacturers.[39] De VNK is lid van de ESTA (European Smoking Tobacco Association)[40] en de NVS is lid van ECMA (European Cigar Manufacturers Association).[41]

48. Tabaksfabrikanten maken daarnaast gebuikt van Commissarissen met een invloedrijk netwerk. Een bekend voorbeeld is Elco Brinkman (CDA) die - onder veel meer - Minister van Volksgezondheid is geweest en daarna als commissaris aan de slag ging voor Philip Morris, waarbij hij tegelijkertijd ook Fractievoorzitter van het CDA is in de Eerste Kamer. In 2008 en 2009 werd in Europa onderhandeld over de toelaatbaarheid van minimumprijzen van sigaretten. In eerste instantie stond Nederland daar met de Europese Commissie sceptisch tegenover wat nadelig zou zijn voor de tabaksindustrie. Die begonnen dan ook een lobby om dat te veranderen. Staatssecretaris van Financiën Jan-Kees de Jager hoorde tussen september 2008 en maart 2009 maar liefst negen keer van vertegenwoordigers van de tabakslobby dat hij zijn standpunt zou moeten veranderen, zo rapporteerde de Algemene Rekenkamer ('Bestrijding Accijnsfraude bij Alcohol en Tabak', 5 juni 2012, blz. 42, **productie 10)**. Uiteindelijk vond er in maart 2009 nog een ontmoeting plaats tussen De Jager - toen minister van Financiën - en vertegenwoordigers van de tabaksindustrie, onder wie Elco Brinkman. Nog dezelfde maand veranderde Nederland haar eerdere standpunt omtrent de minimumprijzen van 'sceptisch' naar 'neutraal' (5 juni 2012, blz. 44, productie 10).

49. Philip Morris Holland heeft in de huidige situatie zes commissarissen aangesteld. Een van hen is bijvoorbeeld oud-Commissaris van de Koningin Jan Kamminga (VVD). *Het Financiële Dagblad* zette hem op 29 december 2008 op nummer één in hun 'Top 5 Beste Lobby 2008' (**productie 11**). Tegen het blad Forum, een uitgave van VNO-NCW, zei Kamminga 11 april 2013 over lobbyen:

> "Je moet het niet aan ambtenaren overlaten om iets te bedenken, maar zelf zeggen wat er moet gebeuren. Ambtenaren maken er dan wetgeving van, en de

---

[36] http://www.kerftabak.nl/1009/vereniging-en-leden.html.
[37] http://www.sigaar.nl/heden.html.
[38] http://www.tabaksdetailhandel.nl/.
[39] http://www.ceccm.eu/members.html.
[40] http://www.kerftabak.nl/1010/zusterorganisaties.html.
[41] http://www.sigaar.nl/.

politiek zegt er 'Ja' of 'Nee' tegen."[42]

50. Hoeveel lobbyisten er exact voor alle bovengenoemde tabaksfabrikanten werken is moeilijk te bepalen. Philip Morris heeft bijvoorbeeld in het transparantieregister van de Europese Unie kenbaar gemaakt negen lobbyisten in Brussel te hebben.[43] Maar de Britse krant *The Observer* onthulde op 7 september 2013, gebaseerd op interne documenten van Philip Morris die de krant in handen had gekregen, dat het daadwerkelijk om 161 lobbyisten gaat.[44]

51. Voor de Nederlandse situatie zijn geen exacte aantallen of schattingen bekend. De Nederlandse Tweede Kamer heeft sinds 1 juli 2012 een lobbyistenregister, een lijst met belangenbehartigers die een vaste toegangspas tot de Tweede Kamer hebben. Daarop ontbreken eerder genoemde brancheverenigingen of vertegenwoordigers van de tabaksfabrikanten.[45] Hierop staat overigens niet vermeld wie er de ministeries frequenteert. Een uitgebreid transparantieregister zoals dat in de Europese Unie bestaat, met daarop het budget van de belangenbehartigers en de onderwerpen waar zij zich mee bezig houden, is er in Nederland niet.

52. Naast de Nederlandse brancheorganisaties zijn er zoals gezegd ook derde-partijen die voor de tabaksbelangen lobbyen bij de overheid. De Stichting Rokersbelangen komt bijvoorbeeld op voor de roker, zij wordt daarbij gesteund door de industrie. Zij krijgt, zo vermeldt de Vereniging Nederlandse Kerftabak op haar website, een bijdrage van de VNK om het secretariaat en de website in stand te kunnen houden.[46] VNK schrijft daarbij wel:

> "Er vindt geen verder contact plaats tussen VNK en medewerkers van SRB, en er worden vanuit VNK geen adviezen gegeven over de aanwending van de VNK-bijdrage."[47]

53. Ook de Stichting Sigarettenindustrie steunt Stichting Rokersbelangen financieel. In het artikel 'De Gideonsbende, een geheime rokersclub' van 20 juni 2009 in *NRC Handelsblad* zegt SSI dat het om een halve ton per jaar gaat, voor de website, reiskosten en representatiekosten. Het NRC-artikel put verder uit interne notulen van "de Gideonsbende", een lobbyclub waar drie grote tabaksfabrikanten zonder Philip Morris in zitten waarin staat dat de Stichting Rokersbelangen geprofessionaliseerd moet

---

[42] http://www.vno-ncw.nl/Publicaties/Forum/Pages/Niet_aan_politiek_overlaten_18103.aspx?source=%2fPages%2fZoek.aspx%3fk%3dKamminga#.U7qNfI1_tD9.
[43]http://ec.europa.eu/transparencyregister/public/consultation/displaylobbyist.do?id=51925911965-76.
[44] http://www.theguardian.com/business/2013/sep/07/tobacco-philip-morris-millions-delay-eu-legislation?CMP=twt_gu.
[45] http://www.tweedekamer.nl/over_de_tweede_kamer/lobbyistenregister/.
[46] http://www.kerftabak.nl/1012/lidmaatschappen-bijdragen.html.
[47] http://www.kerftabak.nl/1012/lidmaatschappen-bijdragen.html.

worden en dat daar door de drie tabaksfabrikanten in de Gideonsbende (British American Tobacco, Imperial Tobacco en Japan International Tobacco) 100.000 euro voor is gereserveerd (productie 9). Aldus wordt ook de Stichting Rokersbelangen een derde-partij die mede de belangen van de tabaksindustrie behartigt

54. En er is meer: Ton Wurtz, de huidige voorzitter (in 2008 penningmeester en woordvoerder) van de Stichting Rokersbelangen, wordt op 26 mei 2008 penningmeester van de Stichting Red de Kleine Horeca-ondernemer, die zich inzet tegen het rookverbod in de horeca. Hij is dat tot 1 september 2010. Ook hier helpt de tabaksindustrie een handje door hen met kennis en ideeën bij te staan: zo liet – destijds - voorzitter Willem Jan Roelofs van SSI weten: zegt tegen twee studenten Bestuurskunde van de Universiteit van Leiden voor hun scriptie “Belangengroepen komen aan hun trekken”:

> "Red de kleine Horeca heeft op een gegeven moment een handtekeningenactie gevoerd. Dat vonden we sympathiek. Daar hebben we ook aan bijgedragen, althans wat ideeën geleverd, dat moet je zus en zo doen."[48]

55. In een interview met *FEM Business & Finance* van 23 mei 2009 zegt dezelfde Roelofs over zijn hulp aan Wurtz:

> "Wij hebben suggesties gedaan over posities die hij kan innemen. Dat gaat niet gepaard met geld, maar met kennis."[49]

British American Tobacco zegt in datzelfde artikel bij monde van woordvoerder Cees Foet dat zij hebben geholpen met juridische kennis om de tabakswet zo ruim mogelijk te interpreteren:

> "Wij hebben de kennis en expertise. Neem nou het geval van café De Balk. Die verzonnen zelf om hun tap in de muurkast te zetten en verklaarden zo het hele café tot rookruimte. Wij hebben gekeken naar wat er binnen de wet exact mogelijk was." [50]

De Stichting Red de Kleine Horeca-ondernemer heeft zichzelf op 19 september 2011 opgeheven, zo meldt zij op haar website http://kleinehoreca.info/. Maar daarmee is haar

---

[48] In “Belangengroepen komen aan hun trekken”, afstudeerscriptie Universiteit Leiden; zie voor de transcripten van de interviews die in het kader van de scriptie zijn gehouden: *Legacy Tobacco Documents Library* in twee delen.
blz.1-114: http://legacy.library.ucsf.edu/tid/eoo18j00/pdf
blz.115-219: http://legacy.library.ucsf.edu/tid/doo18j00/pdf

[49] FEM 23 mei 2009, blz. 12
http://www.wilbertgeijtenbeek.nl/wp-content/uploads/2011/01/21-Opening-Tabakslobby.pdf

[50] FEM 23 mei 2009, blz.13
http://www.wilbertgeijtenbeek.nl/wp-content/uploads/2011/01/21-Opening-Tabakslobby.pdf

lobby niet gestopt:

> "De scepter wordt nu overgenomen door twee dochterorganisaties van KHO, te weten Stichting Horecaclaim Nederland - die de schade door het rookverbod voor kleine en grote horecaondernemingen (mét en zonder personeel) bij de staat gaat verhalen - en de vereniging Natte Horeca Nederland (NHN), die zich speciaal gaat toeleggen op de belangenbehartiging van cafés en een spreekbuis wil gaan vormen voor deze kwetsbare sector in de horeca."

Eerder genoemde Ton Wurtz, zit hier in het bestuur.[51]

56. Zowel de SSI, VNK, de NVS en Philip Morris zijn lid van werkgeversvereniging VNO-NCW. De – inmiddels - vice-voorzitter van de SSI, eerder genoemde Willem-Jan Roelofs, heeft een zetel in het algemeen bestuur van VNO-NCW. Dat geldt ook voor de directeur van VNK Jan Hein Sträter, en ook voor NVS-directeur Marcel Crijnen.[52] De onlangs afgetreden voorzitter van VNO-NCW, Bernard Wientjes stond destijds bovenaan de Volkskrant Top 200 invloedrijkste Nederlanders 2013.[53] Niek-Jan van Kesteren die directeur is van VNO-NCW staat in die lijst op nummer 6.

57. De werkgeversvereniging VNO-NCW lobbyt voor al haar leden. In het geval van de tabaksindustrie denkt directeur Niek-Jan van Kesteren mee over de lobbystrategie die gevoerd moet worden. Eens in de paar maanden overlegt hij

> "met alle brancheorganisaties die met tabak te maken hebben.' Die komen op ons kantoor en dan bespreken we de strategie voor de komende tijd. Meestal zeg ik: zó zouden we het moeten aanpakken. In Nederland doen we dit en in Brussel doen we dat. Europa is groot. In Oost-Europa kijken ze anders tegen rookverboden en de tabaksindustrie aan dan in West-Europa. Dus als wij onze kompanen nou eens zoeken in andere landen. Polen en Tsjechië zijn bijvoorbeeld goede medestanders. Dan kunnen we in Brussel nog wat krachten ontwikkelen tegen het antirookbeleid." (VN, 24 juli 2014, blz. 26, productie 5)

58. Verder lobbyt Van Kesteren ook persoonlijk ten behoeve van de tabak. In *Vrij Nederland* zegt hij:

> "Jongens, we weten dat het heel slecht is voor mensen, maar we verdienen er een hoop geld aan en laten we dan kijken of we tot praktische oplossingen

---

[51] http://nattehoreca.nl/nhn/bestuur.
[52] http://www.vno-ncw.nl/SiteCollectionDocuments/Statisch/samenstelling_ab.pdf.
[53] http://www.volkskrant.nl/vk/nl/11784/Top-200-van-de-macht/article/detail/3553664/2013/11/30/De-volledige-Volkskrant-Top-200-van-invloedrijkste-Nederlanders-2013.dhtml.

> kunnen komen. [...] Er wordt nooit een maatregel genomen die voordelig is voor de tabaksindustrie. Het gaat altijd om het verminderen van het gebruik van tabak. Wij proberen de overheid van overdrijving af te houden en er de scherpe kantjes van af te halen.” (VN, 24 juli 2014, blz. 26, productie 5)

Hij zegt het onderwerp te bespreken met de staatssecretaris van Volksgezondheid als dat op zijn lijstje staat. VNO-NCW hangt daarbij standpunten aan die overeenkomen met die van de tabaksindustrie. De woordvoerder van de staatssecretaris van Volksgezondheid laat aan *Vrij Nederland* in reactie op het contact met Van Kesteren over tabak weten:

> “Bij VNO-NCW kan een *mer à boire* aan onderwerpen ter sprake komen, tabak kan er een van zijn. Het zou kunnen dat het ook langs is gekomen maar de Staatssecretaris heeft daar geen actieve herinnering aan.” (VN, 24 juli 2013, blz. 29, productie 5)

59. De relatie van VNO-NCW met de tabaksindustrie bestaat al lang en wordt actief ingezet door Philip Morris, *Vrij Nederland* citeert documenten in de *Legacy Tobacco Library*:

> “In een presentatie van Philip Morris uit 1996 over de situatie in Nederland staat op een actielijst: ‘*Strengthen and expand strategic alliances’*. De werkgeversorganisatie wordt er specifiek genoemd. ‘*Mobilize allies to fight Ad ban initiatives: VNO/NCW*.’ Zij moet ingezet worden in de strijd tegen het reclameverbod op tabaksproducten dat destijds nog ter discussie stond. Philip Morris wil VNO ook inzetten als het gaat om het rookverbod op de werkvloer. Op de actielijst: ‘*Develop and introduce workplace guidelines in conjunction with VNO/NCW*.’” (VN, 24 juli 2013, blz.25, productie 5)

Volgens het lobbyistenregister van de Tweede Kamer heeft VNO-NCW een vaste toegangspas voor de Tweede Kamer.

60. Er zijn meer organisaties die bij de overheid pleiten voor tabak en daar vaak dezelfde argumenten als de tabaksindustrie gebruiken. Veel van hen zijn lid van het Platform Verkooppunten Tabak (PVT). Het platform heeft de volgende – in het voorgaande ook al als lobbypartijen vermelde - leden:

- BETA (Belangenvereniging Tankstations, waarvan de leden tabak verkopen)[54]
- BOVAG (Een branchevereniging voor ondernemers die zich met mobiliteit bezig houden. Ook hierbij zijn tankstations aangesloten die tabak verkopen)[55]

[54] http://beta-tankstations.nl/.
[55] http://www.bovag.nl/over-bovag.

- CBL (Centraal Bureau Levensmiddelenhandel vertegenwoordigt de supermarktenbranche. Supermarkten zijn de grootste verkopers van tabak)[56]
- NOVE (Nederlandse Organisatie voor de Energiebranche, ook hierbij zijn tankstations aangesloten die tabaksproducten verkopen)[57]
- NSO (Nederlandse Sigarenverkopers Organisatie, dit is de branchevereniging voor de tabaksdetailhandel)[58]
- TZN (Stichting Tabaks- en Zoetwarengroothandel Nederland, waarbij groothandelaren zijn aangesloten die de verkooppunten van tabak voorzien)[59]
- VNPI (Vereniging Nederlandse Petroleum Industrie, waarbij grote oliemaatschappijen zijn aangesloten die in hun tankstations ook tabak verkopen)[60]

61. Opmerkelijk is dat het CBL en de NSO dezelfde postbus delen, namelijk postbus 262 te Leidschendam. Deze postbus wordt ook gebruikt door een stichting die in dit verband relevant is, de stichting Fonds Samenwerking Industrie & Tabaksspeciaalzaken (FSIT), opgericht op 8 februari 2012. NSO is Voorzitter van deze stichting. De andere bestuursleden zijn British American Tobacco Nederland, Philip Morris Benelux, Van Nelle Tabak Nederland (onderdeel van Imperial Tobacco) en JT International Company Netherlands **(**VN, 13 augustus 2013, blz. 39**,** productie 6**)**. Hieruit blijkt een duidelijke samenwerking tussen de NSO en de tabaksindustrie en ook duidelijke verwevenheid met andere organisaties bij dit postbusnummer.

62. Die veelheid aan belangenorganisaties maakt dat er meerdere groepen zijn die opkomen voor de producten van de tabaksindustrie, omdat zij daar hun brood mee verdienen door als distributeur te fungeren of door het product te verkopen in supermarkten, tankstations of in tabaks- en gemakswinkels. Zij lobbyen daarmee in het voordeel van de industrie die hen daarbij dan ook op diverse manieren ondersteunt.

63. De hier bedoelde verwevenheid blijkt ook uit andere voorbeelden. De Europese Unie werkte bijvoorbeeld in 2012 en 2013 aan de herziening van de Tabaksproductenrichtlijn met daarin nieuwe antirookmaatregelen teneinde het roken bij jongeren te ontmoedigen. Een van de mogelijke maatregelen was *plain packaging*, waarbij pakjes er identiek uit zouden komen te zien, zonder merkuitingen en met opdrukken van gezondheidswaarschuwingen en plaatjes van de gevolgen van tabaksgebruik (zwarte longen, rotte tanden). De NSO organiseerde samen met tankstationsvereniging BETA een actiedag tegen pakjes met grote gezondheidswaarschuwingen en enge foto's in een sigarettenwinkel tegenover de Tweede Kamer en nodigde Kamerleden uit. Zo'n 'Plain Shop Day' hoort tot de strategie van de industrie. De kleine tabakswinkelier wordt daarbij uitdrukkelijk naar voren geschoven om de lobby-kar te trekken. De boodschap:

[56] www.cbl.nl.
[57] http://www.nove.nl/home.
[58] www.tabaksdetailhandel.nl.
[59] http://www.tzn-nederland.nl/.
[60] http://www.vnpi.nl/Default.aspx?pageID=4.

plain packaging is desastreus voor de omzet, waardoor winkels moeten sluiten. In een interview met *Vrij Nederland* bevestigde NSO-directeur Willem-Jan Burgering dit type samenwerking met zoveel woorden (VN, 13 augustus 2013, blz. 40**,** productie 6).

64. Onlangs nog publiceerden onderzoekers van de Oxford Universiteit de resultaten van hun onderzoek naar de effecten van de tabakslobby op "Europa" bij de totstandkoming van de Tabaksproductenrichtlijn, die ook overigens in deze dagvaarding nog aan de orde komt.[61] Het onderzoek laat zien dat belangrijke voorstellen die in het ontwerp van de Richtlijn nog voorkwamen uiteindelijk verdwenen uit de definitieve tekst. Het ging onder meer om een uitstalverbod voor tabakswaren bij verkooppunten (geschrapt) en om de oppervlakte voor gezondheidswaarschuwingen op sigarettenpakjes (teruggebracht van 75 procent naar 65 procent). De onderzoekers concluderen onder meer:

> "(…) we observed that tobacco industry lobbying activity at the EU was associated with significant policy shifts in the EU Tobacco Products Directive legislation towards the tobacco industry's submissions."[62]

65. Zó beschreef Michiel Krijvenaar, sinds 2001 Philip Morris-lobbyist, dit onderdeel van het lobby-proces:

> "Kijk, je hebt contact met beleidsambtenaren. Woordvoerders kunnen niks. En beleidsambtenaren, die schrijven. [...] en daar moet je dan bijzitten. Ik noem het altijd zo als lobbyist: je moet zitten bij diegene die het witte papier voor zich heeft." [63]

Artikel 5.3 FCTC en de bijbehorende *Guidelines*

66. Door de Verdragsluitende Staten is de schadelijke kracht van deze omvangrijke en sterke en in alle poriën van het besluitvormingsproces kruipende lobby onderkend. Al voorafgaand aan het sluiten van het Verdrag had de *World Health Assembly* in de in het voorgaande al genoemde Resolutie WHA54.18 het volgende uitgesproken:

> "Noting with great concern the findings of the Committee of Experts on Tobacco Industry Documents, namely, that the tobacco industry has operated

[61] Zie Deel III, onderdeel 'BNC-fiche'.
[62] Professor David Stuckler a.o. Quantifying the influence of tobacco industry on EU governance: automated content analysis of the EU Tobacco Products Directive, *Tobacco Control*, 13 augustus 2014 http://tobaccocontrol.bmj.com/content/early/2014/08/10/tobaccocontrol-2014-051822.full. Tobacco Control is een internationaal *peer review* tijdschrift inzake de aard en de gevolgen van het gebruik van tabak, effecten op de gezondheid, de economie, het milieu en de samenleving. Het tijdschrift wordt sinds 1992 uitgegeven door BMJ Group, de uitgever van het gezaghebbende British Medical Journal.
[63] Legacy Tobacco Documents Library: http://legacy.library.ucsf.edu/tid/doo18j00/pdf

> for years with the express intention of subverting the role of governments and of WHO in implementing public health policies to combat the tobacco epidemic" (22 mei 2001, productie 1)

67. Zoals gezegd vormde deze Resolutie voor de Verdragsluitende Staten de opmaat voor het opnemen van een specifieke bepaling in de FCTC. Daarmee lieten zij er geen misverstand over bestaan vastbesloten te zijn de potentieel beleid-beïnvloedende kracht van de lobby een halt toe te roepen. Daartoe namen zij – bij Verdrag - de verplichting op zich de tabakslobby, huiselijk gezegd, buiten de deur te houden.

68. In de in het voorgaande aangehaalde Preambule van de FCTC overwegen de Partijen:

> "*Recognizing* the need to be alert to any efforts by the tobacco industry to undermine or subvert tobacco control efforts and the need to be informed of activities of the tobacco industry that have a negative impact on tobacco control efforts,"

en vervolgens verbonden zij zich in artikel 5.3 van het Verdrag als volgt:

> "In setting and implementing their public health policies with respect to tobacco control, Parties shall act to protect these policies from commercial and other vested interests of the tobacco industry in accordance with national law."

69. Tussen partijen staat vast dat artikel 5.3 van de FCTC uitdrukking geeft aan de tussen de verdragsluitende partijen overeengekomen norm dat partijen er voor hebben te zorgen dat de tabaksindustrie geen invloed zal uitoefenen op het tabaksbeleid van de betrokken Staten. In de woorden van gedaagde:

> "Artikel 5.3 is bedoeld *te voorkomen dat de tabaksindustrie invloed kan uitoefenen op het tabaksbeleid van landen.*" (TK, vergaderjaar 2013-2014, Aanhangsel 1011, antwoord 3, cursivering toegevoegd, **productie 12)**

Die doelstelling heeft in de hierna te bespreken *Guidelines,* die als doelgerichte interpretatie van artikel 5.3 dienen, nader handen en voeten gekregen. Juist omdat, zoals uit het voorgaande blijkt, de tabakslobby niet alleen krachtig, maar ook schadelijk is wanneer die invloed op beleidsontwikkeling kan uitoefenen, dient de Staat dan ook in het kader van zijn verplichting de gezondheid van zijn burgers c.q. het recht daarop, te beschermen, de tabaksindustrie buiten de deur te houden bij de ontwikkeling van beleid dat betrekking heeft op, kort gezegd, de strijd tegen het roken.

70. Het is duidelijk dat het hier om een tamelijk bijzondere en wellicht zelfs unieke bepaling gaat die zeker in Nederland, waar "polderen" de norm lijkt te zijn, niet als vanzelfsprekend zal gelden voor alle betrokken partijen. Het feit dat eiseres deze zaak aanhangig moet maken is er mede bewijs van dat gedaagde de met artikel 5.3

vastgelegde norm voor zijn gedrag jegens de tabaksindustrie bepaald nog niet geïnternaliseerd heeft. Toch is dàt sinds de ondertekening en de ratificatie van de FCTC door Nederland het parool, althans dat dient het parool te zijn: "polderen" met de tabaksindustrie behoort tot het verleden. En echt vreemd is dit ook niet als wordt bedacht dat het startpunt voor deze bepaling werd gevormd door de zojuist aangehaalde, unaniem aangenomen, Resolutie van de Algemene Vergadering van de WHO waarin is vastgesteld dat '*the tobacco industry has operated for years with the express intention of subverting the role of governments* and of WHO in implementing public health policies to combat the tobacco epidemic' (cursivering toegevoegd).

71. Met het oog op de effectieve werking van het Verdrag en ter ondersteuning van de Verdragsluitende Partijen bij de naleving er van is door de *Conference of the Parties* (ook wel COP, zie Artikel 23 van het Verdrag), ter vergadering van 6 juli 2007, een werkgroep ingesteld die belast werd met het opstellen van concept-*Guidelines* (FCTC/COP2(14)). Nederland, werd samen met vier andere landen, belast met de leiding van deze werkgroep en ging in die werkgroep als 'key-facilitator' een prominente rol spelen.

72. Uiteindelijk zijn de door de werkgroep voorbereide *Guidelines* door de *Conference of Parties* aangenomen.[64]. De bedoeling van de *Guidelines* wordt in het daarbij behorende voorwoord en in de inleidende opmerkingen onder meer als volgt beschreven:

> "The guidelines are intended to help Parties to meet their obligations under the respective provisions of the Convention. They reflect the consolidated views of Parties on different aspects of implementation, their experiences and achievements, and the challenges faced. The guidelines also aim to reflect and promote best practices and standards that governments would benefit from in the treaty-implementation process."

en

> "The purpose of these guidelines is to ensure that efforts to protect tobacco control from commercial and other vested interests of the tobacco industry are comprehensive and effective. Parties should implement measures in all branches of government that may have an interest in, or the capacity to, affect public health policies with respect to tobacco control."

en

[64] Derde Conference of Parties, Durban, South Africa, 17-22 november 2008, Besluit FCTC/COP3(7), http://www.who.int/fctc/guidelines/article_5_3.pdf?ua=1.

> "The aim of these guidelines is to assist Parties in meeting their legal obligations under Article 5.3 of the Convention." (Guidelines FCTC, artikel 5.3, **productie 13**)

73. Verder wordt in die inleiding de reikwijdte van de *Guidelines* nog eens met zoveel woorden benadrukt:

> "The measures recommended in these guidelines aim at protecting against interference not only by the tobacco industry but also, as appropriate, by organizations and individuals that work to further the interests of the tobacco industry."

en

> "The guidelines are applicable to government officials, representatives and employees of any national, state, provincial, municipal, local or other public or semi/quasi-public institution or body within the jurisdiction of a Party, and to any person acting on their behalf. Any government branch (executive, legislative and judiciary) responsible for setting and implementing tobacco control policies and for protecting those policies against tobacco industry interests should be accountable." (t.a.p. pag. 4),

74. Deze laatste overweging is duidelijk een uitvloeisel van het volkenrechtelijke gegeven dat een Staat jegens andere Staten aansprakelijk is voor schending van (in dit geval) bij Verdrag aangegane verplichtingen waarbij acties en nalaten van alle organen van de Staat tot aansprakelijkheid van de Staat leiden, uiteraard voor zover die acties en dat nalaten schending van de in het Verdrag neergelegde verplichtingen opleveren.[65] Eiseres merkt in dit verband op dat de in de FCTC neergelegde verplichtingen aldus ook voor álle organen van de Staat der Nederlanden als mede-bepalend voor hun in dit verband te volgen gedrag gelden.

75. De *Guidelines* bestaan uit *Guiding Principles* en bijbehorende *Recommendations*. De *Guiding Principles* zijn een viertal door partijen overeengekomen grondbeginselen die als interpretatie en leidraad dienen bij het vormgeven van de in artikel 5.3 neergelegde norm. Juist omdat deze *Guiding Principles* zo helder weergeven waar het hier om gaat

[65] zie in dit verband Artikel 4 van de "Articles on State Responsibility":
1. The conduct of any State organ shall be considered an act of that State under international law, whether the organ exercises legislative, executive, judicial or any other functions, whatever position it holds in the organization of the State, and whatever its character as an organ of the central Government or of a territorial unit of the State.
2. An organ includes any person or entity which has that status in accordance with the internal law of the State.
http://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/draft%20articles/9_6_2001.pdf.

én omdat deze *Guiding Principles* ook door gedaagde worden onderschreven haalt eiseres de tekst daarvan op deze plaats integraal aan:

> **Principle 1: There is a fundamental and irreconcilable conflict between the tobacco industry's interests and public health policy interests.**
> The tobacco industry produces and promotes a product that has been proven scientifically to be addictive, to cause disease and death and to give rise to a variety of social ills, including increased poverty. Therefore, Parties should protect the formulation and implementation of public health policies for tobacco control from the tobacco industry to the greatest extent possible
>
> **Principle 2: Parties, when dealing with the tobacco industry or those working to further its interests, should be accountable and transparent.**
> Parties should ensure that any interaction with the tobacco industry on matters related to tobacco control or public health is accountable and transparent.
>
> **Principle 3: Parties should require the tobacco industry and those working to further its interests to operate and act in a manner that is accountable and transparent.**
> The tobacco industry should be required to provide Parties with information for effective implementation of these guidelines.
>
> **Principle 4: Because their products are lethal, the tobacco industry should not be granted incentives to establish or run their businesses.**
> Any preferential treatment of the tobacco industry would be in conflict with tobacco control policy

76. In het kielzog van deze *Guiding Principles* hebben de Verdragsluitende Partijen een aantal zeer concrete aanbevelingen (*Recommendations)* opgesteld. Herhaaldelijk wordt daarbij vermeld dat deze *Recommendations* slechts als minimum gelden en dat Partijen vooral ook verdergaande maatregelen moeten treffen (t.a.p., pag. 4). Mede gelet op de praktische en feitelijke aard van deze aanbevelingen, wordt de Nederlandse "artikel 5.3-praktijk" in het navolgende beoordeeld in het licht van de FCTC-Recommendations.

77. Het Verdrag bevat verder, met het bepaalde in artikel 21, eerste lid, een rapportageverplichting voor de Partijen. Het krachtens artikel 24 van het Verdrag bestaande "secretariaat" fungeert als centrale ondersteuning. Dit Secretariaat monitort ook de implementatie van de respectieve Verdragsbepalingen door de Partijen. Verderop in deze dagvaarding wordt een overzicht van de door Nederland ingediende rapporten gegeven (Zie Deel III, onderdeel 'Implementatierapporten Nederland').

DEEL III: DE NEDERLANDSE PRAKTIJK

Inleiding

78. Eiseres heeft zich de afgelopen tijd nader verdiept in deze kwestie, mede naar aanleiding van eerder genoemde serie publicaties over dit onderwerp in *Vrij Nederland*. Ook heeft eiseres de beschikking verkregen over een groot aantal documenten die via de Wet openbaarheid van bestuur (Wob) openbaar zijn gemaakt. De stukken uit het desbetreffende dossier worden hierbij overgelegd, voor zover die in deze dagvaarding worden gebruikt (**productie 14**). In het navolgende wordt het handelen/nalaten van de Staat zoals dat uit dit dossier blijkt geplaatst tegen de achtergrond van bedoelde *Recommendations*. Daarbij zijn de te behandelen kwesties zoveel mogelijk naar onderwerp georganiseerd. Waar in het navolgende per onderwerp evaluerende opmerkingen worden geplaatst zijn deze niet per se beperkt tot het desbetreffende deelonderwerp, maar kunnen deze op vrijwel alle andere deelonderwerpen worden toegepast. Met andere woorden: dergelijke concluderende opmerkingen dien in gezamenlijkheid en in onderling verband te worden opgevat en begrepen.

Recommendation 2.1

79. *Recommendation* 2.1 van de *Guidelines* luidt als volgt:

> *Parties should interact with the tobacco industry only when and to the extent strictly necessary to enable them to effectively regulate the tobacco industry and tobacco products.*

Overheden mogen dus geen contact hebben met de tabaksindustrie, behalve indien en voor zover strikt noodzakelijk, d.w.z. volstrekt onvermijdelijk, voor/bij effectieve tabaksregulering. Eiseres is van oordeel dat gedaagde zich weliswaar aan het hier bedoelde Verdrag en daarmee aan het daaruit voortvloeiende gedrag heeft gecommitteerd, maar tegelijkertijd en bij voortduring een gedrag ten toon spreidt dat met de in het verdrag uitgedrukte norm op zijn minst in het geheel geen rekening houdt. In het navolgende wordt ter zake een groot aantal incidenten per onderwerp in chronologische volgorde besproken. Daarbij is het beschikbare materiaal in drie categoriën ondergebracht, te weten: communicatie algemeen, financiële instrumenten en diversen.

Communicatie algemeen

INLEIDENDE OPMERKING

80. In het navolgende geeft eiseres enig inzicht in hoe gedaagde en de tabaksindustrie "met elkaar omgaan". Eiseres is van oordeel dat het navolgende voor zich spreekt en laat zien dat de gedachte dat de tabaksindustrie buiten de deur gehouden dient te worden in het geheel niet zichtbaar, laat staan leidend, is voor gedaagde. "Polderen" is het parool.

DE SECTOR OPZOEKEN

81. Zowel Financiën als VWS én het ministerie van Economische zaken (verder: Economische Zaken) blijken uit zichzelf de tabaksindustrie op te zoeken. In het navolgende gaat het om een bezoek aan het *Illicit Trade* Congres, het bedrijfsbezoek aan Biggelaar Tabak en het bedrijfsbezoek aan Philip Morris.

82. Allereerst het bezoek aan het *Illicit Trade* Congres. Op 10 september 2010 werd dit congres door de tabakssector in Den Haag georganiseerd. Hier waren zowel de Tweede Kamer, als medewerkers van het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (Verder: VWS) en Financiën op uitnodiging van de tabaksindustrie aanwezig.

83. Op 6 september 2010 mailt VNK aan Financiën:

> "Naar aanleiding van een vraag van xxx wil ik jullie graag even informeren over het feit dat er aan het illicit trade congres aankomende donderdag ook mensen uit de tweede kamer zullen deelnemen (zij het in beperkte mate). xxx gaf aan dat indien dit het geval zou zijn, dit voor haar een wat terughoudender opstelling zou meebrengen en dit voor jullie wellicht ook zou gelden. Vandaar dat ik jullie hierover graag van te voren even informeer." (doc. 8004, productie 14).

Diezelfde dag reageert Financiën met:

> "het lijkt mij geen probleem overigens is xxx a.s. donderdag verhinderd. Ik kom wel, tot donderdag!" (doc. 8004, productie 14).

84. Op 27 september 2010 stuurt VNK mede namens SSI, en PMI aan VWS:

> "Allereerst dank voor je aanwezigheid op de door ons georganiseerde werkconferentie over accijns en illegale handel. We waren blij te zien dat er vanuit verschillende ministeries belangstelling is voor dit onderwerp. We stellen jouw betrokkenheid die wij hebben gevoeld in onze contacten zeer op prijs." (doc. 8003, productie 14).

85. Verder bracht gedaagde op uitnodiging een bezoek aan Biggelaar Tabak. Op 9 maart 2011 stuurt VNK een email aan VWS, Economische Zaken en Financiën met daarin het programma van het bedrijfsbezoek aan Biggelaar Tabak. Op het programma staat onder meer:

"Enkele presentaties over (Europese) regelgevingsprocessen in de komende 2 jaar: Tobacco Product Directive, WHO FCTC Verdrag, accijnzen, updates over illegale handel (onder meer eigen onderzoek in opdracht van VNK en SSI uitgevoerd) en buitenlandse beleidsreacties op illegaliteit." (doc. 8027, productie 14).

Biggelaar biedt VWS daarnaast vervoer vanaf Den Haag plus lunch of borrel/buffet.

86. Op 10 maart 2011 stuurt VWS een reactie aan Economische Zaken en VNK en zegt:

"Namens VWS zullen in ieder geval xxx (teamleider tabak) en ik deelnemen. [...] Het programma ziet er verder prima uit. Van onze kant misschien goed om aan te geven dat ik jullie presentaties over aankomende wet- en regelgeving en andere internationale ontwikkelingen in principe als informatief van jullie kant beschouw en niet als discussiepunten. Het is voor ons niet mogelijk om tijdens dit werkbezoek uitspraken te doen over standpunten van de overheid op deze onderwerpen, maar we zijn uiteraard bereid om jullie visie te horen." (doc. 8027, productie 14).

87. Op 8 juni 2011[66] brachten Financiën, VWS, Economische Zaken samen met VNO-NCW dan bedoeld bezoek aan Biggelaar Tabak (doc. 1, productie 14). VNK stuurt achteraf een bedankje:

"Hartelijk dank voor jullie aanwezigheid tijdens de Company Visit bij Biggelaar Tabak in Roosendaal vandaag. Fijn dat jullie tijd vrij konden maken om ter plekke fysiek kennis te maken met het produktieproces [sic] van het halffabrikaat shag. Ook was aangenaam om jullie via de presentaties deelgenoot te mogen maken van een aantal zorgen die leven binnen de leden van de Vereniging Nederlandse Kerftabakindustrie. Op verzoek stuur ik hierbij de PowerPoint presentaties toe zoals deze vanmiddag zijn gebruikt door de inleiders." (doc. 1, productie 14).

88. Biggelaar Tabak kondigt dus aan een presentatie van de visie van de sector te zullen geven en gedaagde aldus deelgenoot van hun zorgen te zullen maken. Die presentatie blijkt dan ook nog eens te zijn gegaan over een bij uitstek beleidsgevoelig terrein (roken door jonge kinderen).

89. Op 19 mei 2011 bezochten de Douane, BAT, JTI en Siemens, het bedrijf van PMI. De Douane werd vertegenwoordig door de "projectleider, klant coördinator registeraccount,

[66] de datum informatie was weggelakt in de wob-documenten, maar de datum is af te leiden uit Kamervragen, adv.

administratieve controle, en de EDP-Auditor Klantmanagement”. Het doel van het bedrijfsbezoek was “inzicht krijgen in het ‘codentify system’ en de invloed daarvan op de productieadministratie, de voorraadadministratie en de periode aangifte.” Op de inhoudelijke kant van de kwestie die bij dit bezoek aan de orde kwam wordt in het navolgende nog ingegaan (zie Deel III, onderdeel ‘Track & Trace’).

KENNISMAKINGSGESPREKKEN

90. In het voorgaande werd in ander verband al melding gemaakt van het fenomeen “kennismakingsgesprek” en uit de WOB blijkt dat van dergelijke gesprekken vaker sprake is geweest. Begin 2012 gaat het tabaksdossier binnen het Ministerie van Financiën over op een nieuwe medewerker en stuurt de vertrekker het navolgende afscheidsmailtje aan de SSI:

> “Zoals bekend heb ik de overstap gemaakt naar een andere afdeling binnen het Ministerie van Financiën. Sinds enkele dagen ben ik werkzaam op de afdeling Douane. Vanaf 2007 heb ik met velen van jullie samengewerkt in het dossier van de tabaksaccijns. Ik kijk met plezier terug op een leerzame en interessante periode. [...] Ik wil jullie bedanken voor de samenwerking en een aantal van jullie zal ik vast in mijn nieuwe functie ook weer gaan zien.” (doc. 1022, productie 14).

Vervolgens komt er met het aantreden van de nieuwe medewerker een flinke communicatiestroom op gang. Waar in het laatste kwartaal van 2011 slechts twee uitgaande mailtjes van Financiën richting de sector gingen, waren dat er in het eerste kwartaal van 2012 18. In deze correspondentie werd over verschillende zaken gesproken, waaronder de WAP.[67] In verband met discussie hierover reageert Financiën hierop op 14 februari 2012 per mail aan VNK:

> “De regeling ligt bij de stas maar hij heeft nog niet getekend. Onder dat voorbehoud stuurt xxx jullie zo een mailtje met de nieuwe tarieven.” (doc. 1084, productie 14).

91. Op 17 Januari 2012 stelt SSI per email aan Financiën een kennismakingsgesprek voor:

> “Mede namens mijn collega's van VNK zouden wij het zeer op prijs stellen binnenkort een afspraak te maken. Wij komen graag naar het ministerie maar jullie zijn samen met xxx, ook van harte welkom op ons kantoor op een steenworp afstand, op het Toernooiveld. Wij nodigen jullie graag uit voor een

[67] WAP staat voor de gewogen gemiddelde kleinhandelsprijs (Weigthed Average Price) en is gelijk aan de op basis van de kleinhandelsprijs berekende totale waarde van alle tot verbruik uitgeslagen sigaretten respectievelijk rooktabak, gedeeld door de totale hoeveelheid tot verbruik uitgeslagen sigaretten respectievelijk rooktabak. Zie voor een uitgebreidere bespreking van de WAP het onderdeel “Aanpassing Wet op de accijns en Algemene douaneregeling op grond van WAP”.

lunch waarbij we wederzijds nader kunnen kennismaken.” (doc. 4007, productie 14).

92. Op 20 januari 2012 reageert de betrokkene:

> “Het lijkt ons een goed idee om kennis te maken. Als jullie naar het Ministerie zouden willen komen, graag.” (doc. 4008, productie 14)

93. Op 17 februari 2012 vindt dan dat kennismakingsgesprek plaats tussen SSI, VWS en Economische Zaken, zo blijkt uit een mail achteraf op 20 februari van SSI

> “Dank voor het plezierige kennismakingsgesprek van afgelopen vrijdag.” (doc.14, productie 14).

Dit gesprek ging echter daadwerkelijk over de herziening van de etiketteringseisen die onder de tabaksproductenrichtlijn vallen en de implementeringstermijn daarvan:

> “(…)[D]oor de verschillende maatregelen die worden ontwikkeld op dit gebied, hebben we onze zorgen geuit over mogelijke opeenvolging van nieuwe maatregelen die moeten worden geïmplementeerd, [...] Je gaf aan dat voor de implementatie van waarschuwingsteksten [...] Nederland de maximale tijd van 4 jaar zal nemen [...] Doordat er geen zicht is wanneer de herziening van de totale EU TPD (2001/37/EG) is afgerond en geen enkele planning op Europees niveau op dit dossier tot nu toe is gehaald, verwachten jullie niet dat er opeenvolgende maatregelen zullen komen.” (doc.14, productie 14).

Zoals gezegd verklaarde Financiën desgevraagd dat van kennismakingsgesprekken geen notulen worden gemaakt, dus ook van dit gesprek is geen verslag beschikbaar.

94. Op het eerste gezicht is er met het hebben van een kennismakingsgesprek misschien niet veel mis. Maar dat is alleen maar zo vanuit het min of meer vertrouwde “polder”-model. Een kennismakingsgesprek verdraagt zich juist vanwege het in de regel wat informele karakter er van (er wordt ook geen verslag van gemaakt) niet met de complete terughoudendheid waaraan gedaagde zich met de aanvaarding van de FCTC gebonden heeft.

REGULIER BREED OVERLEG

95. Gemiddeld één a tweemaal keer per jaar vindt een regulier breed overleg plaats met de voltallige tabaksbranche op verzoek van het ministerie van Financiën en de afdeling

Douane. Volgens staatssecretaris van Rijn

> "(…) vindt één- à tweemaal per jaar overleg plaats tussen het ministerie van Financiën en de gehele tabaksbranche over lopende zaken. Tijdens een dergelijk overleg worden problemen op het uitvoeringstechnische vlak besproken. Hierbij zijn alle lagen van de tabaksbranche betrokken, zoals importeurs, fabrikanten, groothandel en detailhandel.(…) (TK, Vergaderjaar 2013-2014, Aanhangsel 135, antwoord op vraag 2, 7, 8 **productie 15**).

Deze bijeenkomsten zijn dus volgens de Staatssecretaris bedoeld om "uitvoeringstechnische" kwesties te bespreken, maar in sommige gevallen kan de branche klaarblijkelijk ook agendapunten aandragen. Een dergelijk regulier overleg met de branche op verzoek van het ministerie is relatief uniek: er zijn geen andere brancheorganisaties bekend die met een dergelijke regelmaat "regulier" contact hebben met het ministerie, behalve misschien de Vereniging van Nederlandse banken, de BOVAG en de ANWB. Wel vindt er geregeld een zogenaamd Directeuren Overleg Alcohol plaats. Daar nemen onder andere directeuren van grote biermerken aan deel. Volgens antwoorden op Kamervragen van kamerlid Bouwmeester (PvdA) aan minister Schippers bestaat dit directeurenoverleg:

> "overigens niet alleen uit vertegenwoordigers van de alcoholindustrie, maar ook van de retail, de horeca, de GGD, de gemeenten en het Trimbos-instituut. (TK, vergaderjaar 2011-2012, Aanhangsel 2777, **productie 16)**

Wat hier ook van zij, voor alle andere branches bestaat geen equivalent van artikel 5 FCTC en daar gaat het hier om.

96. Op 6 april 2012 bedankt de staatssecretaris van Financiën de tabakssector (o.a. BAT) voor hun gezamenlijke inbreng op voorbereiding van de tariefnota:

> "De verschillende elementen uit het plan van de sector komen in de Tariefnota aan de orde. [...] Echter voordat deze [aan de Tweede Kamer, adv.] verzonden wordt, wil ik de hoofdlijnen van de Tariefnota graag bespreken in een regulier overleg met de tabaksbranche," (doc. 1001, 4062, productie 14).

97. Op 27 juni 2012 vindt dat reguliere overleg plaats tussen de tabaksindustrie en Financiën. Daaraan voorafgaand draagt de SSI mede namens VNK agendapunten aan (doc.4002, 4003, productie 14). In het navolgende komt nog een aantal keer de inhoudelijke kant van dergelijk regulier overleg aan de orde.

Financiële instrumenten

INLEIDENDE OPMERKINGEN

98. In deze afdeling van de dagvaarding bespreekt eiseres specifiek de communicatie tussen gedaagde en de sector die betrekking heeft op de financiële instrumenten die de Staat in verband met ons onderwerp ter beschikking staan. Deze bespreking wordt mede bepaald door wat eiseres hiervóór bij de 'Algemene feitelijke achtergrond' onder 'Effect van accijnsverhoging' naar voren bracht. Gemakshalve herhaalt en benadrukt eiseres hierbij dat tussen de partijen in deze procedure geen verschil van mening bestaat over de centrale rol die financiële instrumenten in de strijd tegen het roken innemen. Immers, artikel 6, eerste lid van de FCTC bepaalt:

> "The Parties recognize that price and tax measures are an effective and important means of reducing tobacco consumption by various segments of the population, in particular young persons."

99. Ook gedaagde staat dus op het standpunt dat een hogere prijs een hogere rook-drempel oplevert, in het bijzonder voor jongeren. Het is duidelijk dat dit element in de discussie voor eiseres extra relevant is gelet op haar statutaire doelstelling en feitelijke werkzaamheden.

100. Er zijn diverse financiële instrumenten die de overheid in dit verband ter beschikking staan. Uiteraard staan het vaststellen van de hoogte van de te heffen accijns en van de accijnsverhoging daarbij centraal.

VOORRAADVORMING TABAKSPRODUCTEN

101. Het Ministerie van Financiën (verder ook: Financiën) heeft rechtstreeks overleg gevoerd met de industrie inzake de voorraadvorming van tabaksproducten, in het bijzonder voor producten met een lage omzetsnelheid. Op 13 augustus 2009 stuurt Financiën een mail aan Eppa (een lobbybureau dat onder andere optreedt namens de Stichting Sigarettenindustrie), Japan Tobacco International (verder: JTI), British American Tobacco (verder: BAT), Imperial Tobacco (verder: IT), Biggelaar tabak, de Vereniging Nederlandse Kerfindustrie (verder: VNK) en Heupink Bloemen & Tabak BV. reageert Het ministerie reageert op de zorgen die eerder door de branche zijn geuit omtrent producten met een lage omzetsnelheid. Financiën schrijft:

> "Ten opzichte van de vorige tekst is het volgende gewijzigd: er is een tweede artikel toegevoegd waarin de verbodsbepaling wordt uitgesloten voor producten met een lage omzetsnelheid." (doc. 8000, productie 14).

Met “verbodsbepaling” wordt in bovenstaande mail gedoeld op artikel 95a van de Wet op de accijns.[68] Volgens deze bepaling is het niet toegestaan met ingang van de eerste dag van de tweede kalendermaand volgend op de maand waarin een accijnsaanpassing plaatsvindt pakjes sigaretten en shag te verkopen, te koop aan te bieden of af te leveren waarop dan nog de oude accijnszegels zitten. Het doel van deze bepaling is het tegengaan van voorraadvorming zodat niet na de invoering van het nieuwe accijnstarief eindeloos producten onder oude zegels, en dus een goedkoper tarief, kunnen worden verkocht. De tabaksindustrie stelt dat het verbod van artikel 95a een probleem oplevert voor tabaksproducten met een lage omzetsnelheid. Om de tabaksindustrie tegemoet te komen, stelt de Staat een nieuw artikel 95b voor, die de door de tabaksindustrie gewenste uitzondering voor voor tabaksproducten met een lage omzetsnelheid. De boodschap van Artikel 5.3 FCTC is nu juist dat overheden actief moeten voorkomen dat de tabaksindustrie invloed uitoefent op het beleid van de Staat; het beïnvloeden van wetgeving valt zonder twijfel onder de reikwijdte van hetgeen met artikel 5.3 FCTC wordt beoogd.

AANPASSING WET OP ACCIJNS EN ALGEMENE DOUANE REGELING OP GROND VAN WAP

102. Op 16 februari 2010 is de Europese tabaksaccijnsrichtlijn in werking getreden (2010/12/EU). Het doel van deze richtlijn is het harmoniseren van tabaksaccijns in de Europese Unie. Op 13 december 2010 werd, ter implementatie van deze richtlijn, de wet op de accijns gewijzigd. Voorafgaand aan de wijziging van de wet op de accijns waren er meerdere contactmomenten tussen het ministerie van Financiën en de industrie.

103. Op 5 maart 2010 stuurde Financiën een email aan BAT, Biggelaar Tabak, Belastingdienst, Algemene Fiscale Politiek (afdeling analyse), Algemene Fiscale Politiek (afdeling beleid), Stichting Sigarettenindustrie (verder: SSI), EPPA, JTI en Heupink Bloemen&Tabak:

> “Hierbij nodig ik jullie uit op het Ministerie van FIN op dinsdag 6 april om 14 uur. Onderwerp van het gesprek is richtlijn 2010/12/EU." (doc. 8002, productie 14).

104. Op 1 april 2010 stuurde Financiën de genodigden nadere toelichting ter voorbereiding van deze bespreking. Daarbij worden hen door de betrokken medewerker van het ministerie twee documenten toegezonden:

> “(...) zodat jullie een beeld krijgen van waar onze gedachten naar uit gaan. (…) Uiteraard is er gelegenheid voor vragen of opmerkingen. Graag benadruk ik expliciet dat de implementatie van de richtlijn work in progress is. Wellicht zitten in de bijgevoegde documenten nog onvolkomenheden. Het besluit over de uiteindelijke tariefstelling moet nog genomen worden. Een en ander is dan

[68] Wet van 31 oktober 1991, houdende vereenvoudiging en uniformering van de accijnswetgeving, Stb. 1991, 561.

ook nog niet voorgelegd aan onze minister. lk ga ervan uit dat jullie vertrouwelijk met deze documenten omgaan," (doc. 8002, productie 14).

Op 6 april 2010 vond de bijeenkomst plaats (notulen ontbreken).

105. Op 20 mei 2010 stuurt Douane en Verbruiksbelasting/Afdeling Accijns Verkeer en Milieu (verder: DV/AVM) een email aan een geanonimiseerde ontvanger:

> "In antwoord op jullie verzoek om met Financiën van gedachten te wisselen over aanpassing van de Wet op de accijns ter implementatie van richtlijn 2010/12/EU wil ik TZN en NSO graag uitnodigen voor een overleg op het ministerie van Financiën op woensdagmiddag 9 juni om 16:00. Graag verneem ik of dit tijdsstip schikt" (doc. 8001, productie 14, notulen ontbreken).

Met TZN en NSO worden bedoeld de Stichting Tabaks- en Zoetwarengroothandel Nederland respectievelijk de Brancheorganisatie voor tabaksdetailhandel.

106. Ongeveer een jaar later is een soortgelijk onderwerp aan de orde in de contacten tussen de sector en Financiën. Op 5 april 2011 vindt weer een bespreking plaats, naar aanleiding waarvan een mailwisseling op gang komt tussen Financiën en Philip Morris International (verder: PMI). Hieruit blijkt dat tijdens de bijeenkomst onder andere over de 'WAP-regeling' is gesproken en ook over de "MET". Het gaat hier om technische rekenformules, waarbij geldt dat het voor het eindresultaat (de accijns en dus ook de verkoopprijs aan de consument) nogal uitmaakt welke invoergegevens worden gebruikt. Met het berekende WAP-tarief wordt uiteindelijk het accijnstarief bepaald.

107. Op 6 april 2011 stuurt PMI het volgende:

> "Dank voor een prettige en constructieve bijeenkomst van gisteren. Ik zou het op prijs stellen om nog een keer bij elkaar te zitten omdat ik het gevoel heb dat we elkaar niet begrijpen op [sic] de "neutrale" WAP-implementatie." (doc. 8022, productie 14).

108. In reactie schrijft Financiën op 6 april 2011:

> "Wat betreft de implementatie: je gevoel dat we elkaar niet helemaal begrijpen klopt wel. Ik miste in jullie voorstel gister ineens de MET van 102% waar jullie altijd voor gepleit hebben. Jullie voorkeur voor een MET van 102% en een 76,5 specifieke ratio kan ik begrijpen. Slechts een verhoging van het specifieke deel van 76,5% zou volgens jullie document nog steeds betekenen dat 70% van de markt een hogere accijns betaalt. In mijn ogen bereik je dan dus niet waar jullie juist voor pleiten. Misschien kun je dit verduidelijken? Mocht je nog specifieke vragen hebben kan je altijd telefonisch contact

> opnemen. Uiteraard kan ik dan een nadere toelichting geven." (doc. 8022, productie 14).

109. Uit de hiervoor weergegeven passages blijkt niet van enige poging van de kant van de Staat om zich bij communicatie met de tabaksindustrie op kenbare wijze te beperken tot strikt technische kwesties. Integendeel, de communicatie ademt een sfeer van "polderen": "Uiteraard is er gelegenheid voor vragen of opmerkingen. Het besluit over de uiteindelijke tariefstelling moet nog worden genomen"; "van gedachten wisselen"; "Ik zou het op prijs stellen om nog een keer bij elkaar te zitten", vormen slechts een paar voorbeelden van de "polderbenadering", waarbij het er bovendien op lijkt dat gedaagde het initiatief tot deze communicatie neemt, hetgeen tegen de achtergrond van de FCTC ook als ongepast moet worden gekwalificeerd. Als de norm is dat de tabaksindustrie op afstand moet worden gehouden bij de beleidsvoorbereiding dan is het niet te plaatsen dat de tabaksindustrie al mag meepraten over een nieuwe wettelijke regeling als die nog niet door de betrokken bewindspersoon is vastgesteld. Dit geldt temeer als het niet duidelijk is of de tabaksindustrie op dat moment nog de gelegenheid heeft en/of krijgt om een commentaar op de concept-regeling in te dienen, welk commentaar dan ook nog tot aanpassing van het concept zou kunnen leiden. Bij dit alles moet worden bedacht dat de rekenarij die onderwerp was van deze gesprekken en mailwisseling uiteindelijk meebepaalt hoeveel de consument voor de diverse categorieën tabaksproducten betaalt.

MEERJARIGE AANPAK VAN ACCIJNS OP SIGARETTEN EN KERFTABAK

110. Op 6 april 2011 stuurt Financiën een agenda voor een tabaksoverleg op 14 april van datzelfde jaar. Er zijn veel ontvangers weggelakt maar de mail wordt in ieder geval verstuurd naar Eppa (SSI), VNS, en de belastingdienst. Op de agenda onder meer "terugblik tariefverhoging, stand van zaken project blanco accijns, heffingssystematiek tabaksaccijns." en de inflatiecorrectie:

> "Wij verzoeken jullie om de genoemde onderwerpen met jullie leden te bespreken. Tijdens het overleg horen we graag jullie reacties."

en:

> "Graag horen we het standpunt van de branche omtrent het jaarlijks aanpassen van alle vaste bedragen aan de stijging van het algemene prijspeil." (doc. 8005, productie 14).

111. Op 27 Januari 2012 stuurt PMI een mail naar Financiën naar aanleiding van een informele ontmoeting tussen PMI en Staatssecretaris Weekers van Financiën bij gelegenheid van een galadiner van het vijftigjarige jubileumfeest van de *American Chamber of Commerce* op 23 januari 2012. Klaarblijkelijk werden daar ook zaken gedaan want er wordt afgesproken dat PMI de staatssecretaris een voorstel van de sector voor een meerjarenplan-tabaksaccijns op sigaretten en kerftabak zal sturen:

> "Zoals afgesproken stuur ik u hierbij een korte samenvatting van de uitgangspunten van het voorstel. [...] De eerste presentatie van het voorstel heeft plaatsgevonden op 10 mei 2011. Het laatste overleg over ons voorstel dateert van 31 augustus 2011. Er is toegezegd de (kwantitatieve) inbreng van de industrie te zullen bestuderen, maar een definitieve reactie hebben wij tot nu nog niet gekregen. [...] Wel heeft Financiën toegezegd in november jl. opnieuw de bedrijfstak te zullen consulteren alvorens de Tariefnota naar de Kamer zou gaan." (doc. 1086, productie 14).

Het door de industrie ontwikkelde meerjarenplan beoogt een "stapsgewijze" accijnsverhoging waarbij het accijnstarief is gekoppeld aan de inflatie (doc. 1200, productie 14). Volgens de prognose van de industrie zou dit meerjarenplan meer accijnsinkomsten opleveren voor de overheid dan volgens het huidige beleid. Uit de mail van 27 januari 2012 blijkt dat de industrie in 2011 al met Financiën over het meerjarenplan sprak. De industrie kreeg zelfs herhaaldelijk de mogelijkheid om het meerjarenplan te komen toelichten. Aldus oefent de tabaksindustrie formeel en informeel invloed uit op de beleidsvoorbereiding rond de accijnsbepaling. Het meerjarenplan zal in het navolgende opnieuw aan de orde komen.

OVERGANGSREGELING WIJZIGING VAN DE WET OP DE ACCIJNS EN ALGEMENE DOUANEREGELING

112. Ook over de voorbereiding van de Uitvoeringsregeling accijns vindt regelmatig overleg plaats tussen de industrie en het Ministerie van Financiën.

113. Op 12 december 2011 vindt overleg plaats tussen de het ministerie van Financiën en de tabaksindustrie. Dit overleg is voornamelijk bedoeld om de tabaksindustrie te informeren over het nieuwe systeem van aanvragen van accijnszegels/heffing van accijns. In het verslag van dit overleg staat onder andere het volgende:

> "De branche […] stellen de mogelijkheid voor om de tot verbruik uitgeslagen tabaksproducten […] weder in te slaan onder teruggaaf van de bij die aanvraag betaalde accijns. Het ministerie komt op dit voorstel nog terug." (doc. 4009a, productie 14).

114. Op 22 maart 2012 stuurt de tabaksbranche '(…) naar aanleiding van de bespreking eind maart' een memo over 'uitvoeringsproblematiek accijnswetgeving' aan het ministerie van Financiën (doc. 1011, 1018, 1018a, productie 14). Mogelijk wordt hier verwezen naar de bijeenkomst van 15 maart 2012, tussen de staatssecretaris van Financiën en de branche, waar werd gesproken over de Tariefnota (doc. 1089, productie 14). Van deze bijeenkomst met de Staatssecretaris zijn, zo bevestigde Financiën, geen notulen gemaakt. De knelpunten die de industrie signaleert houden verband met de overgang naar het nieuwe systeem van heffing van accijns op tabaksproducten op basis van het WAP in plaats van het MCCP en de nieuwe procedure voor het aanvragen van accijnszegels.

115. Op 29 maart 2012 stuurt de belastingdienst een mail aan Imperial Tobacco met daarin een vraag om verduidelijking:

> "Een van de genoemde knelpunten is: [...] Een nieuw moment van verschuldigdheid van accijns [...] zorgt voor complexiteit en een onverantwoord hoog en vermijdbaar kapitaalbeslag, met name voor de kleinere ondernemingen. *Oplossing:* Eenmalig op 31 mei 2012 de accijnsplichtige producten weer in te slaan en deze op 1 juni weer uit te slaan. [...] Mijn vraag aan jou is of jij de problematiek kunt verduidelijken (waarom levert het complexiteit en een hoog en vermijdbaar kapitaalbeslag op?) en de voorgestelde oplossing concreet kunt maken aan de hand van een casus (...)" (doc. 1011, productie 14).

116. Op 2 april 2012 stuurt Imperial Tobacco, mede namens de SSI en VNK een aanvullend memo met de toelichting (doc.1012, productie 14, bijlage ontbreekt). Diezelfde dag antwoordt de belastingdienst:

> "Bedankt [...] Morgen vindt er intern overleg plaats over het memo [...] Hierbij wordt jouw uiteenzetting meegenomen." (doc.1013, productie 14).

117. Op 11 april volgt een reactie vanuit Financiën op de memo's van 22 maart en 2 april. Met betrekking tot de knelpunten die zijn aangedragen door de industrie merkt Financiën op dat het onvermijdelijk is dat de overgang administratieve lasten met zich meebrengt. Mede daarom is er een overgangsregeling in het leven geroepen voor bedrijven die aantoonbaar in de betalingsproblemen komen. Deze kunnen, na goedkeuring, uitstel krijgen van betaling. Met betrekking tot het voorstel van de industrie geeft Financiën aan:

> "Het voorstel om eenmalig op 31 mei de zegels in te slaan en op 1 juni weer uit te slaan tot verbruik onder het nieuwe systeem, is strijdig met de wet- en regelgeving. [...] De overgangsregeling is zo getroffen dat de oude voorraden zegels ook nog na 1 juni kunnen worden gebruikt (...)" (doc. 1018a, productie 14).

Vervolgens wordt onduidelijkheid opgehelderd over het tijdig aanleveren en in ontvangst nemen van de accijnszegels. Daarnaast wordt in de memo ingegaan op de accountantsverklaring:

> "In uw aanvullend memo van 2 april 2012 stelt u dat het inschakelen van een internationaal erkend accountantsbureau voor additionele kosten zorgt bij de ondernemingen. Deze eis was opgenomen voor het verkrijgen van een toestemming voor het aanvragen blanco accijnszegels. Onder voorbehoud van de goedkeuring van de

> staatssecretaris van Financiën, is besloten om de eis [...] te laten vervallen. De uitvoeringsregeling accijns zal dan op dit punt voor 1 juni worden aangepast." (doc. 1018a, productie 14).

118. Uit de reactie van Financiën op het memo blijkt een zekere betrokkenheid van de Staat met de belangen van de industrie. Met name op het punt van de accountantsverklaring is de Staat bereid de zorgen van de industrie serieus te nemen. Uit de reactie blijkt zelfs dat de Staat zijn beleid aanpast op verzoek van de tabaksindustrie. "Onder voorbehoud van de goedkeuring van de staatssecretaris van Financiën, is besloten om de eis [...] te laten vervallen. De uitvoeringsregeling accijns zal dan op dit punt voor 1 juni worden aangepast." Het bovenstaande is weer een voorbeeld van vooroverleg met de sector en aanpassing van economisch-gevoelige maatregelen op verzoek van de sector; een en ander nog voordat de politiek verantwoordelijke de stukken überhaupt heeft gezien.

TARIEFSTELLING ACCIJNS 2012

119. In 2012 is de wijziging van de wet op accijns en Algemene Douaneregeling doorgevoerd en wordt het accijnstarief voor het eerst vastgesteld op basis van het WAP en eventueel de MET. Aan de hand daarvan komt er opnieuw een communicatiestroom opgang tussen Financiën en de branche. De branche verzoekt Financiën herhaaldelijk om de WAP, en later om het accijnstarief bekend te maken. Voor het begrip van chronologie, de communicatie over de overgangsregeling is nog volop in gang.

120. Op 31 januari 2012 stuurt PMI een email aan DV/AVM met het verzoek de WAP per 1 april bekend te maken:

> "Ik wil hierbij **dringend** benadrukken dat wij zeer snel inzicht dienen te krijgen in de nieuwe tarieven anders zal dit negatieve gevolgen hebben op onze bedrijfsvoering (...)." (doc. 1084, productie 14, nadruk in origineel)

121. Op 3 februari wordt een interne email verstuurd bij DV/AVM:

> "Zodra de uitkomst vaststaat zullen we in de loop van volgende week richting VNK, SSI, en PM communiceren. [...] dwz voor publicatie van de regeling." (doc. 1084, productie 14).

122. Op 9 februari 2012 stuurt Financiën het WAP-tarief aan de sector.

123. In een email van 14 februari vraagt PMI aan DV/AVM de nieuwe accijnstarieven:

> "Ik verneem zojuist van xxx van de SSI dat jullie voornemens zijn de nieuwe accijnstarieven pas begin volgende week bekend te maken. [...] In mijn eerdere mail heb ik de belangen van een tijdige bekendmaking uiteengezet De WAP is inmiddels bekend en het zou dan geenszins tijdrovend moeten zijn om de bij deze WAP behorende tarieven te berekenen en aan ons kenbaar te maken.

Gezien de grote belangen maak ik er dan ook met klem bezwaar tegen dat het Ministerie hier meer dan een week voor nodig heeft (...)" (doc. 1084, productie 14).

124. Diezelfde dag stuurt DV/AVM aan PMI en VNK een reactie:

> "De regeling ligt bij de stas maar hij heeft nog niet getekend. Onder dat voorbehoud stuurt xxx jullie zo een mailtje met de nieuwe tarieven." (doc. 1084, productie 14).

TARIEFSTELLING ACCIJNS 2013

125. Voor 2013 moet het accijnstarief opnieuw worden vastgesteld op basis van het WAP en de eventuele MET. De uiteindelijke accijnstariefstelling wordt ieder jaar in een Tariefnota voorgelegd aan de Tweede Kamer ter goedkeuring. Uit de hieronder weergegeven incidenten blijkt dat er uitgebreid contact is over de tariefstelling accijns nog voordat de Tariefnota door de Tweede Kamer is goedgekeurd.

126. Op 15 maart 2012 vond een overleg plaats tussen de tabaksbranche en de staatssecretaris van Financiën. Uit de email van 16 maart 2012 van Financiën (DV/AVM) aan NSO/TZN, VNK, SSI, eppa, PMI en DV/AVM blijkt dat tijdens de bijeenkomst ook over de tariefnota is gesproken:

> "Gisteren heeft een bespreking plaats gevonden met de staatssecretaris, hieruit zijn een aantal vragen naar voren gekomen, die nog wat tijd vergen om te beantwoorden. De bedoeling is om de nota vóór de zomer uit te sturen. Te zijner tijd willen we ook graag een overleg plannen." (doc. 1089, productie 14, notulen ontbreken).

127. Op 6 april 2012 dankt de Staatssecretaris van Financiën de tabakssector (o.a. BAT) per brief voor hun gezamenlijke inbreng op de tariefnota, waarbij vermoedelijk opnieuw wordt verwezen naar het meerjarenplan met een accijnsstructuur voor de lange termijn:

> "Met belangstelling heb ik vorig jaar kennis genomen van de visie van de gehele tabaksindustrie op een duurzame accijnsstructuur voor de lange termijn. [...] De verschillende elementen uit het plan van de sector komen in de Tariefnota aan de orde. [...] Echter, voordat deze [aan de Tweede Kamer, adv.] verzonden wordt, wil ik de hoofdlijnen van de Tariefnota graag bespreken in een regulier overleg met de tabaksbranche," (doc. 1001, 4062, productie 14).

128. Op 29 mei 2012 stuurde de SSI namens de VNK, PMI, TZN en NSO een email aan DV/MGT en DV/AVM:

> “In vervolg op eerder telefonisch contact stuur ik bijgaand namens handel en industrie in tabaksproducten [...] een notitie met het oog op de komende autonome accijnsverhoging op sigaretten en shag.” (doc. 4052, productie 14).

129. Eén van de elementen uit de notitie betreft het ‘(…) buitenwerking stellen van de ongewenste effecten die het gevolg zijn van de WAP systematiek’. Ten aanzien van dit punt stuurt SSI een rapport van belastingadviseurs Loyens en Loeff mee. In het toegezonden rapport worden wetstechnische aanpassingen voorgesteld en wordt uitgebreid ingegaan op het effect van de door het ministerie voorgestelde accijnsveranderingen op de belastinginkomsten (doc.4052, productie 14). Een medewerker van Financiën bedankt de SSI voor de notitie en het rapport en geeft aan contact te willen hebben, nadat het huidige voorstel naar de Tweede Kamer is gegaan (doc.4053, productie 14).

130. Op 5 juli 2012 vond een “regulier” overleg plaats tussen de tabaksindustrie en het Ministerie van Financiën. De email uitnodiging d.d. 19 juni voor dit overleg:

> “Omdat het al een tijd geleden is dat er een regulier overleg heeft plaatsgevonden tussen de branche en het Ministerie van Financiën, nodig ik jullie bij deze graag uit voor een overleg (…).” (doc. 4002, 4003, productie 14)

SSI antwoord per mail, mede namens VNK, en draagt eigen agendapunten aan. Financiën reageert op 3 juli:

> “Zoals je waarschijnlijk hebt gezien, hebben we een groot deel van de gesuggereerde agendapunten overgenomen. Ik had nog een vraag mbt de ‘levering van accijnszegels’. Zijn er daar specifieke problemen? Dan kan ik dat eventueel nog uitzoeken.” (doc. 4002, 4003, productie 14).

131. Met betrekking tot de accijnsverhoging per 1 januari 2013 wordt tijdens de bijeenkomst door de tabaksindustrie gesteld dat:

> “...de geraamde opbrengst niet gehaald zal worden en dat een stapsgewijze verhoging [vermoedelijk het meerjarenplan, adv.] beter zou zijn. Daarnaast vragen xxx en xxx om uitleg over de wijze waarop accijnsverhogingen worden berekend. Dit is moeilijk te doorgronden en daardoor ontstaat technische onzekerheid. xxx en xxx geven aan dat er in principe altijd wordt gerekend met de WAP die bekend is en niet met een geraamde WAP. Meerdere personen melden het vreemd te vinden dat de btw over de accijnsverhoging niet als opbrengst is ingeboekt. xxx legt uit waarom dit zo is.” (doc. 1030, productie 14).

132. Opnieuw een voorbeeld van uitgebreid vooroverleg over vaststelling van financiële kaders die voor de branche uiteraard omzetgevoelig zijn en die mede invloed hebben op het aantal (vroeg startende) rokers.

REACTIE OP ACCIJNSVERHOGING 2012 – 2013

133. Begin 2013 stijgt onder invloed van een verhoogd accijnstarief de prijs van shag en sigaretten met gemiddeld respectievelijk € 0,60 en € 0,35. In de periode van 22 april 2013 tot 16 juli 2013 vindt intensief e-mailcontact plaats tussen het ministerie van Financiën, Lekkerland/TZN, PMI en NSO. Door middel van dit contact worden de verkoopcijfers van 2013 uitgebreid gemonitord en bediscussieerd. In de retoriek van de industrie wordt geargumenteerd dat de accijnsverhoging er met name toe leidt dat mensen rookwaren over de grens kopen:

> "Nu gaan er tientallen miljoenen euro's per maand de grens over, regelrecht naar de schatkisten van België en Duitsland" (doc. 6009, productie 14).

Volgens de industrie wordt roken door deze maatregel dan ook niet ontmoedigd en zorgt het er slechts voor dat de Staat en de industrie inkomsten mislopen. Om dit te onderbouwen worden allerlei argumenten en cijfers toegestuurd (doc. 6007, 6008, 6013, 6009, 6010, 6011, 6015, productie 14). Vanuit de industrie klinkt een duidelijke oplossing:

> "De accijns terugbrengen naar het niveau van België en Duitsland en daarna geharmoniseerd blijven met de buurlanden!" (doc. 6009, productie 14).

Uiteindelijk is de volgende voorgenomen accijnsverhoging, die per 2014, niet doorgegaan (daarover verder op meer).

134. Op 29 januari 2013 stuurt TZN een mail aan Financiën met het verzoek of zij op het ministerie de website accijnsmonitor mag komen presenteren. Deze website (http://www.accijnslek.nl/) houdt de misgelopen accijns van de Staat bij. Financiën wijst het verzoek af maar stelt wel:

> "Overigens kijken we met belangstelling uit naar de resultaten van jullie onderzoek en zullen we natuurlijk de website bekijken zodra deze online is," (doc.1090, productie 14).

135. Op 22 april 2013 gaat Financiën weer rond de tafel met de tabakssector. Bij deze ontmoeting zijn onder andere PMI en Lekkerland/TZN aanwezig. Uit de mailwisseling achteraf blijkt dat de minder-opbrengsten uit tabaksaccijns een onderwerp van gesprek waren. Lekkerland schrijft aan Financiën:

”Vrijdag hebben we bij jullie de ontwikkelingen van de accijns op rookwaren toegelicht (…).” (doc. 6007, productie 14).

136. Op 6 mei 2013 toont een beleidsmedewerker van Financiën (Directie Algemene Fiscale Politieke, Afdeling Analyse) interesse voor de cijfers van de sector:

“Dank voor de aanvullende informatie! Zoals besproken zullen we deze cijfers vergelijken met de informatie over accijnsopbrengsten in de systemen van de Belastingdienst o.b.v. aangifte en inning. Na onze analyse nemen z.s.m. contact op.” (doc. 6012, productie 14).

137. Op 16 mei 2013 deelt Financiën haar kasrealisaties met de industrie en worden de (alle) voorlopige maandopbrengsten van tabaksaccijns gemaild naar TZN/Lekkerland:

“Hopende u hiermee voor het moment voldoende geïnformeerd te hebben.” (doc. 6011, productie 14)

138. Op 22 mei 2013 vindt een overleg plaats op het ministerie van Financiën, waar Staatssecretaris Weekers, J.W Burgering (NSO), W.J. Roelofs (SSI), J. Sträter (VNK), G. De Vries (TZN/Lekkerland) en R.M Wassenaar (PMI) aanwezig zijn (doc. 6004, productie 14). Uit de presentatie van W.J. Roelofs die vooraf wordt meegezonden blijkt dat de bijeenkomst gaat over de gevolgen van accijnsverhoging van sigaretten en rooktabak per 1 januari 2013. In de presentatie wordt gepleit voor het verlagen van de tabaksaccijns naar het niveau van Duitsland en België (doc. 6004, productie 14).

139. Opnieuw dus intensief en vrijmoedig overleg van Financiën met de sector over het accijnsbeleid, waarbij het speerpunt van de sector is accijnsverlaging in Nederland te bewerkstelligen. Het argument zou zijn om aldus “tegenvallende” accijnsopbrengsten te keren. Echter, uit niets wordt duidelijk dat de sector zich druk maakt over deze kwestie uit zorg voor de overheidsfinanciën. Zou dat overigens wel zo zijn dan valt ook niet in te zien waarom de overheid hierover met de sector zou moeten beraadslagen. Daarnaast is relevant dat de sigarettenmarkt in Nederland, Duitsland en België door nog geen handvol tabaksgiganten wordt gedomineerd: in elk van de drie landen staan dezelfde 3 of 4 namen in de top-5. Met andere woorden voor de tabaksindustrie maakt het niet veel uit in welk van de drie landen hun product wordt verkocht. Maar een absolute terugloop van de omzet die mede het gevolg zal zijn van de Nederlandse accijnsverhoging is natuurlijk wel een beweegreden voor de industrie om op terugdraaien van de accijnsverhoging aan te dringen.

OVERGANG NAAR HET REGULIERE BTW-SYSTEEM

140. In 2013 is de tabakssector ook onderhevig aan een verandering van het btw-systeem. Per 1 juli 2013 valt tabak onder het reguliere btw-systeem. Dat wil zeggen dat er een 21% btw tarief over de gehele prijs inclusief accijns wordt berekend, waardoor de prijs extra

toeneemt indien er sprake is van een accijnsverhoging. In aanloop naar deze overgang wordt de tabakssector weer nauw betrokken bij het opstellen van de regeling.

141. Op 5 juli 2012 vindt een bijeenkomst plaats op het ministerie waar Financiën, de belastingdienst, en VNK, PMI, NVS, Imperial Tobacco namens de industrie aanwezig zijn. Uit het verslag blijkt dat onder andere is gesproken over de btw-verhoging per 1 oktober, de accijnsverhoging per 1 januari, accijnszegels, voorfinanciering btw, wijziging WAP tarief, antivoorraadvorming. Met betrekking tot de voorfinanciering van btw die onderdeel is van het eventueel in te voeren reguliere btw-systeem werd het volgende medegedeeld:

> "De staatssecretaris heeft aan de Kamer toegezegd constructief met de sector te overleggen over een wijziging van het btw-systeem voor tabak. [...] Het belangrijkste gevolg van de maatregel zou zijn dat het werkkapitaal van de detailhandel verbetert." (doc. 1030, productie 14).

142. Op 4 december 2012 vindt op het ministerie van Financiën "regulier" overleg plaats met de tabakssector. De overgang naar het reguliere btw-systeem is opnieuw geagendeerd (doc. 1050, productie 14). Uit de notulen van dit overleg blijkt het volgende:

> "Afgesproken wordt dat een mail wordt verstuurd naar de branche met hierin concrete vragen die voorgelegd zullen worden aan de leden. Vóór de kerstvakantie kan er vervolgens een afspraak volgen tussen medewerkers van Financiën/Belastingdienst en een aantal vertegenwoordigers van de branche." (doc. 1101a, productie 14).

143. Bij mail van 5 december 2012 vraagt Financiën VNK, NVS, Lekkerland (Groothandel en logistiek dienstverlener op o.a. het gebied van zoetwaren en tabak), NSO en Imperial Tobacco om toezending van onder meer:

> "Andere aandachtspunten voor de ministeriële regeling en welke mogelijke (praktische, uitvoerbare en controleerbare) oplossingen bestaan hiervoor? [...] Wij zullen zo snel mogelijk een datumvoorstel doen om bovenstaande punten te bespreken. Als het mogelijk is om vooraf al input via mail of papier te geven, zouden we daar erg blij mee zijn."(doc. 1025, productie 14).

144. Op 18 december 2012 vindt op initiatief van Financiën opnieuw overleg plaats (doc. 4060, productie 14, notulen ontbreken). Onderwerp: de toekomstige ministeriele regeling overgang btw systematiek. In vervolg hierop ontvangt de tabakssector – vertrouwelijk - op 18 januari 2013 een concept van deze ministeriële regeling:

> "Bijgaand treft u zoals beloofd de conceptversie van deze regeling aan. Het betreft een vertrouwelijk eerste concept en geheel onder voorbehoud van accordering in de ambtelijke lijn en door de staatssecretaris. [...] verzoek om

deze versie vertrouwelijk te behandelen en niet verder te verspreiden zonder onze toestemming. [...] We zouden graag op korte termijn jullie commentaar op deze regeling ontvangen vanwege door iedereen gewenste spoed. Op deze manier hebben wij de mogelijkheid om jullie opmerkingen te verwerken en tijdig over te gaan tot het informeren van belanghebbenden," (doc. 1007, zie voor de concept regeling doc. 4059, productie 14).

145. Op 24 januari 2013 reageert Imperial Tobacco op enkele punten van de overgangsregeling en merkt onder meer op dat met het splitsen van accijns en btw, de accijns bij een verhoging extra verhoogd wordt onder invloed van de btw, en vraagt het ministerie van Financiën dit mee te nemen in hun overweging (doc. 1008, productie 14).

146. Op 28 januari 2013 antwoordt Financiën:

> "Hartelijk dank voor jullie reactie. We nemen jullie punten in overweging bij verdere ontwikkeling van de regeling en zullen jullie op de hoogte houden van volgende stappen (publicatie e.d.)." (doc. 1053, productie 14).

147. Dit relaas past in de hier getoonde continue trend: er vindt steeds intensief vooroverleg plaats met de sector in een periode dat de beleidsvoorbereiding in volle gang is. Daarbij gaan concept-regelingen – vertrouwelijk! – naar de sector toe, zelfs nog voordat er een bewindspersoon aan te pas is gekomen.

ACCIJNSTARIEFSTELLING 2014

148. Bij de voorbereiding van de tariefnota 2014 wordt de tabaksindustrie opnieuw betrokken, net als bij de tariefnota 2013. Zelfs de in het regeerakkoord voor 2014 overeengekomen en vastgestelde accijnsverhoging wordt daarbij door de sector ter discussie gesteld.

149. Op 4 december 2012 vond er op verzoek van het ministerie overleg plaats. De industrie was tevoren, per e-mail van 9 november, gevraagd agendapunten aan te leveren (doc. 4023, productie 14). Op 12 november reageert PMI richting tabaksindustrie en Financiën:

> "Ik zou graag de recente marktontwikkelingen op de agenda willen plaatsen. Stivoro meldde recentelijk een stijging van het aantal rokers terwijl de totale (legale) verkopen in Nederland significant afnemen. [...] Met twee accijnsverhogingen in het vooruitzicht lijkt mij het relevant dat deze vergadering probeert deze ontwikkelingen te verklaren.(…) Daarnaast lijkt het mij relevant de aangekondigde accijnsverhoging in het regeerakkoord te bespreken." (doc. 1085, productie 14).

150. Op 26 november 2012 had de SSI mede namens VNK haar bijdrage voor de vergadering van 4 december 2012 gestuurd (doc.4024, productie 14). De SSI vraagt "af

te zien" van de accijnsverhoging van 2014 en draagt de tariefstructuur van de alcohol- en tabaksaccijns als agendapunt aan. De SSI wil weten hoe het ministerie in het kader van de tariefnota aankijkt tegen een langetermijnplan voor tabaksaccijns. Hoogstwaarschijnlijk wordt hiermee verwezen naar het eerder besproken meerjarenplan dat is ontwikkeld door de industrie (doc. 4024, 1200, productie 14).

151. Op 28 november 2012 werd de uiteindelijke agenda door het ministerie van Financiën opgestuurd. Hierin is de accijnstariefstructuur terug te vinden. Op die agenda staat ook: "Accijnsverhoging aangekondigd in het regeerakkoord voor 2014" en afsluitend: "Ik heb de ontvangen suggesties zoveel mogelijk opgenomen in de agenda." (doc.1050, productie 14). Het resultaat is dat de tariefstructuur en de accijnsverhoging, beide onderdeel van de tariefnota, ruim een half jaar voorafgaande aan de presentatie aan de Tweede Kamer met de tabaksindustrie worden besproken.

152. Uit de notulen van het gesprek blijkt dat de branche bezwaar heeft tegen accijnsverhogingen, zo dicht op de aanpassing van het WAP-tarief. Daarnaast wordt de brief fiscale toezeggingen van 18 september 2012 besproken, uit de notulen blijkt het volgende:

> "(…) de oorspronkelijke tariefnota doorkruist is door de ontwikkelingen met het lenteakkoord en de kabinetsformatie. De branche geeft aan het jammer te vinden dat hiermee feitelijk ook een meer stapsgewijze accijnsverhoging van de baan is." (doc. 1101a, productie 14).

Hiermee wordt klaarblijkelijk opnieuw gerefereerd aan het concept-meerjarenplan dat de voltallige sector in mei 2011 aan het ministerie van financiën heeft gepresenteerd (zie deel III, onderdeel 'Meerjarige aanpak van accijns op sigaretten en kerftabak')

153. Eiseres merkt op dat inderdaad de voor 1 januari 2014 beoogde, destijds in het regeerakkoord vastgelegde, verhoging van de tabaksaccijns geen doorgang heeft gevonden[69].

154. Het verhaal wordt eentonig: opnieuw intensief vooroverleg in het kader van beleidsvorming. Dit keer slaagt de sector er in een al in het regeerakkoord vastgelegde accijnsverhoging ongedaan te maken.

LOSSE VERKOOP SIGAREN

155. Op 12 december 2011 vond een bijeenkomst tussen de branche en het ministerie van Financiën plaats. Tijdens deze vergadering werd gesproken over een breed scala aan onderwerpen waaronder de verkoop van losse sigaren:

[69] http://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/belastingplan-2014/wijzigingen-accijns.

> “Onder detailhandelszaken worden ook restaurants verstaan. [...] NVS uit bezwaren tegen de eis dat ze (sigaren, adv.) in de oorspronkelijke verpakking moeten blijven. Het ministerie zal hier over nog contact hebben met NVS.” (doc. 4009a, productie 14).

156. Bij een bijeenkomst op het ministerie op 26 januari 2012 spraken de Nederlandse Vereniging voor Sigarenindustrie (verder NVS) en het Ministerie van Financiën onder meer over de aanpassing van artikel 62 van de uitvoeringsregeling accijns.[70] Het valt op dat de NVS deze bijeenkomst aangrijpt om opnieuw te bepleiten dat sigaren los mogen worden verkocht. Althans, dat valt te herleiden uit een e-mail van NVS aan Financiën op 16 maart 2012 :

> “Als ik het me goed herinner zou deze bepaling zodanig aangepast worden dat losse sigaren voortaan vanuit een geopende verpakking verkocht mogen worden (…)” (doc. 1049, productie 14).

Op 27 april 2012 is de omvang van de kistjes waaruit sigaren per stuk mag worden verkocht verruimd van 50 naar 100 .[71] De tekst van artikel 62, lid 2 luidt :

> “In afwijking van artikel 95, eerste lid, van de wet mogen sigaren in de detailhandelszaken voorhanden zijn in de geopende oorspronkelijke kleinhandelsverpakking met een inhoud van maximaal 100 stuks sigaren. Deze sigaren mogen zonder accijnszegel per stuk worden verkocht tegen een kleinhandelsprijs die is vastgesteld naar rato van de hoeveelheid in de oorspronkelijke kleinhandelsverpakking en de kleinhandelsprijs op de accijnszegel die op de oorspronkelijke kleinhandelsverpakking is aangebracht. In het geval de sigaren buiten de oorspronkelijke verpakking voorhanden zijn, dient deze oorspronkelijke verpakking in de detailhandelszaak aanwezig te zijn.”

Bedacht moet worden dat het hier in werkelijkheid gaat om het verlagen van de drempel naar het roken van sigaren en cigarillo’s (een soort kruising tussen sigaar en sigaret gaat, met een extra smaakje bovendien[72]). Hierover van gedachten wisselen met de tabaksindustrie is in het licht van de FCTC al taboe, laat staan dat het gepast zou kunnen zijn na overleg met en op voorstel van de tabaksindustrie drempelverlagende regelgeving door te voeren.

---

[70] Uitvoeringsregeling accijns, Stcr. 1991, 251, laatstelijk gewijzigd in Stcr. 2013, 36316.

[71] Op 30 december 2011 is aan artikel 62 van de uitvoeringsregeling accijns een tweede lid toegevoegd (Stcrt. 2011, 22974). Op 27 april 2012 is de hoeveelheid sigaren die mag worden verkocht verruimd van 50 naar 100 (Stcrt. 2012, 8966). Op 30 december 2013 is artikel 62 lid 1 komen te vervallen.

[72] http://en.wikipedia.org/wiki/Cigarillo.

GRENSEFFECTENRAPPORTAGE ACCIJNS

157. Naar aanleiding van vragen tijdens het Algemeen Overleg van 27 maart 2013 van de Tweede Kamerleden Neppérus en Omtzigt over de grenseffecten van accijnsverhogingen stuurde Staatssecretaris Weekers van Financiën de Kamer een 'grenseffectenrapportage' inzake tabak en alcohol. Uit deze rapportage blijkt dat de Staatssecretaris zijn conclusies baseert op een aantal publicaties:

> "Vervolgens besteed ik aandacht aan de vraag welke conclusies mijns inziens kunnen worden getrokken uit recente publicaties die in opdracht van de verschillende brancheorganisaties zijn opgesteld over grenseffecten." (Grenseffectenrapportage, 2013, blz. 2, **productie 17**)

Uit de bijlage blijkt dat alle publicaties waarnaar hij verwijst in opdracht van de tabakssector of van de brancheorganisaties BOVAG, NOVE en VNIP gezamenlijk zijn geproduceerd. De Staatssecretaris baseert zijn grenseffectenrapportage, bedoeld om de Tweede Kamer te informeren over de grenseffecten van accijnsverhogingen, dus volledig op informatie die afkomstig is van de tabakssector of belangenbehartigers daarvan. Op zich zelf wellicht al opmerkelijk, maar informatie van de tabaksindustrie als grondslag voor een beleid evaluerende discussie met het parlement aanbieden staat wel heel ver weg van de gedachte dat bij beleidsontwikkeling op dit vlak de tabaksindustrie niet thuishoort.

ACCIJNS EN ARTIKEL 6 FCTC

158. Artikel 6 FCTC stelt regels inzake "*Price and Tax Measures to Reduce the Demand for Tobacco"*:

1. The Parties recognize that price and tax measures are an effective and important means of reducing tobacco consumption by various segments of the population, in particular young persons.
2. Without prejudice to the sovereign right of the Parties to determine and establish their taxation policies, each Party should take account of its national health objectives concerning tobacco control and adopt or maintain, as appropriate, measures which may include:
   a. implementing tax policies and, where appropriate, price policies, on tobacco products so as to contribute to the health objectives aimed at reducing tobacco consumption; and
   b. prohibiting or restricting, as appropriate, sales to and/or importations by international travellers of tax-and duty-free tobacco products.
3. The Parties shall provide rates of taxation for tobacco products and trends in tobacco consumption in their periodic reports to the Conference of the Parties, in accordance with Article 2. 1

Accijns valt daar ook onder aangezien hoge accijnzen een middel zijn om tabaksgebruik te ontmoedigen.

159. Op 17 juli 2013 stuurt een beleidsmedewerker van Financiën per mail het volgende bericht aan VNK:

> "Wanneer de COP6 bijeenkomst nadert, zien we uw toelichting [met betrekking tot artikel 6, adv.] (en die van de andere branchegenoten) graag tegemoet. In het najaar zal weer een overleg tussen het Ministerie van Financiën en de tabaksbranche worden gepland. De ontwikkelingen van de richtsnoeren m.b.t. artikel 6 FCTC zal worden opgenomen als één van de agendapunten. Tijdens dit overleg zullen wij vanzelfsprekend ook in de gelegenheid zijn om met elkaar kennis te maken." (doc. 6018, productie 14).

CONCLUSIE

160. Eiseres brengt in herinnering hoe cruciaal de accijnstariefstelling en andere financiële instrumenten zijn in het kader van het anti-rookbeleid. Het lijdt geen twijfel dat bij uitstek bij dit onderwerp de tabakssector in de fase van beleidsontwikkeling en -voorbereiding niets te zoeken heeft, althans dat lijdt geen twijfel nu de Staat zich juist met het oog op een succesvol anti-rookbeleid middels de FCTC heeft gebonden de branche bij beleidsontwikkeling buiten de deur te houden van. Opnieuw moet worden vastgesteld dat er zeer grote afstand bestaat tussen de door gedaagde aanvaarde gedragsnorm en gedaagde's dagelijkse praktijk.

Diversen

INLEIDENDE OPMERKING

161. In deze afdeling komen verschillende vormen van communicatie tussen gedaagde en de sector aan de orde, gegroepeerd naar thema. Eiseres meent dat ook deze voorbeelden relevant zijn voor de beoordeling van de wijze waarop gedaagde nalaat zich te houden aan de norm waaraan de Staat zich committeerde: het buiten de deur houden van de tabaksindustrie.

INGREDIËNTENREGULERING

162. In 2010 wordt een Europees standpunt bepaald met betrekking tot artikel 9 en 10 van de FCTC; deze artikelen hebben betrekking op de ingrediënten van tabaksproducten. De industrie bepleit dat er geen verbod op ingrediënten mag komen, zolang niet wetenschappelijk is aangetoond dat die ingrediënten op zichzelf schadelijk zijn. In het navolgende een illustratie van de wijze waarop gedaagde hierover met de tabaksindustrie communiceert.

163. Op 5 maart 2010 meldt een medewerker van VWS binnen het ministerie dat hij een telefoontje heeft gehad van de heer van Kesteren van ondernemingsorganisatie VNO-NCW. Binnen het VNO-NCW uit de tabaksbranche hun zorgen over de stappen die door de Europese Unie en de WHO worden ondernomen in het kader van de FCTC, en de houding die VWS daarbij inneemt. De medewerker van VWS schrijft over dit gesprek aan een collega:

> “Ik heb hem verteld dat wij nu juist met die jongens de afspraak hebben gemaakt af toe [sic] om tafel te gaan zitten om de internationale agenda transparant te maken, hun de kans te geven inbreng te leveren en helderheid te krijgen over onze inzet.” (doc. 8025, productie 14).

Terzijde merkt eiseres op dat op dit Ministerie dus wel transparantie wordt nagestreefd, zij het jegens de tabaksindustrie en dus bepaald niet de transparantie waaraan gedaagde zich middels de aanvaarding van de FCTC heeft gecommitteerd.

164. Op 5 maart 2010 wordt intern op het bovenstaande mailtje gereageerd en toelichting gegeven over de nationale procedure:

> “Na het gesprek op 15 januari hebben we een schriftelijke consultatieronde gehouden waarbij de tabaksindustrie een visie/inbreng kon geven op de regulering van tabak ingrediënten. Deze inbreng hebben we ontvangen en ze verwachten nu op korte termijn van ons het NL-standpunt. Echter de definitieve teksten van de guidelines komen pas in mei/juni beschikbaar. We zullen dan ook pas tegen die tijd ons bezig kunnen gaan houden met het schrijven van een NL-standpunt. Is natuurlijk prima om voor de zomer nog een keer met de tabaksindustrie hierover om tafel te zitten” (doc. 8025, productie 14).

165. Op 7 maart 2010 stelt Paul Huijts, de Directeur-Generaal van Volksgezondheid, dat het goed is de tabaksindustrie over de procedure in te lichten, zoals besproken in de mail van 5 maart (doc. 8025, productie 14).

166. Op 8 maart 2010 licht een medewerker van VWS, Directie voeding gezondheidsbescherming en preventie, de tabaksbranche in over de gevolgde procedure met betrekking tot de Europese standpunten ten aanzien van artikel 9 en 10 van de FCTC:

> “In mei/juni worden als het goed is de documenten openbaar, daarna zal er gewerkt gaan worden aan een gecoordineerd [sic] EU-standpunt. Tegen die tijd kom ik dan ook terug met een meer inhoudelijke reactie op jullie consultatiedocumenten. Het lijkt me voor alle partijen goed om te weten dat jullie in die periode weer een reactie van mij over dit onderwerp kunnen verwachten” (doc. 8026, productie 14).

167. Ter voorbereiding van de Cop4[73] in het najaar van 2010 volgt een correspondentie tussen VWS en VNK, mede namens SSI en PMI. Later onderschrijft ook VNO-NCW het door de SSI verstuurde bericht. Deze reactie betreft een dankbetuiging voor de aanwezigheid van VWS op het door de industrie georganiseerde congres over illegale handel (dit congres zal onder het kopje *De sector opzoeken* verder worden besproken). Vervolgens wordt de aandacht van VWS gevraagd voor de 'laatste ontwikkelingen' rondom artikel 9 en 10 van de FCTC:

> "Laat ons vooropstellen dat we na het gesprek met VWS in juni van dit jaar het volste vertrouwen hebben in de inzet van Nederland voor een ingrediëntenregulering op basis van gedegen wetenschappelijk bewijs. Over de kwestie van de wetenschappelijke onderbouwing maken we ons in het licht van de meest recente informatie die ons bereikte, en met het oog op de voor de positie van de EU mogelijk beslissende Raadswerkgroep Volksgezondheid van 28 september a.s., in toenemende mate zorgen. Concreet gaat het om het volgende: 1.De ontwerprichtsnoeren zoals deze zijn gepubliceerd maken geen enkele referentie aan de eis dat ze een wetenschappelijke basis behoeven."(doc. 8003, productie 14).

De reactie van VWS:

> "Ik heb begrip voor die zorgen en begrijp welke consequenties er met het aannemen van de gedeeltelijke guideline gepaard gaan. [...] Wat betreft jullie kanttekeningen richting de Commissie kunnen jullie er bovendien vanuit gaan dat ik de wetenschappelijke informatie of berichtgeving vanuit de Commissie over dit onderwerp ook zelf ook [sic] nog kritisch bekijk, voordat ik mijn standpunt formuleer." (doc. 8007, productie 14).

STAR-RAPPORT

168. Sinds 2006 produceert KPMG in opdracht van Philips Morris en RJ Reynolds jaarlijks het zogenaamde Star-rapport. Deze periodieke rapportage was destijds tussen de EU en Philips Morris en RJ Reynolds overeengekomen in het kader van een in New York gevoerde, en geschikte, procedure. De rapportage gaat over illegale handel in en smokkel van sigaretten in Europa. Sinds 2013 is de titel van *Star* naar *Sun* veranderd, welke verandering samenvalt met de uitbreiding van het aantal opdrachtgevers uit de tabaksindustrie (Project Sun 2013, **productie 18**).[74] De betrouwbaarheid van deze rapportages wordt ernstig bekritiseerd. Zo oordeelde de vroegere President van de Koninklijke Nederlandse Academie van Wetenschappen (KNAW), Pim Levelt:

[73] Vierde bijeenkomst van de *Conference of Parties*, waarbij FCTC-verdragspartijen jaarlijks of tweejaarlijks overleggen over de voortgang van de gemaakte afspraken onder de FCTC.
[74] Project Sun 2013 Report http://www.kpmg.co.uk/email/06Jun14/OM014549A/PageTurner/index.html.

> “Over de betrouwbaarheid en validiteit van de gebruikte maten krijgen we slechts globale aanduidingen en de relevante maten worden nergens gepresenteerd. Bovendien is er geen evidentie dat het rapport onderhevig is geweest aan peer review. Deze onvolledigheid impliceert dat de conclusies van dit rapport oncontroleerbaar zijn.” (VN, 22 augustus 2013, productie 7)

Levelt meent ook dat het rapport niet onafhankelijk is nu Philip Morris rechtstreeks en nauw bij het KPMG-onderzoek wordt betrokken en daarvoor ook eigen data aanlevert (VN, 22 augustus 2013, productie 7). Onder de kop “Important Notice” zeggen de opstellers van het rapport uitdrukkelijk:

> “We have satisfied ourselves, so far as possible, that the information presented in this Report is consistent with our information sources but we have not sought to establish the reliability of the information sources by reference to other evidence”.

En overigens wordt ook dat gebrek aan onafhankelijkheid door de auteurs van het rapport met zoveel woorden bevestigd:

> “This Report has not been designed to benefit anyone except the Beneficiaries [de opdrachtgevers, adv.]” (Project Sun 2013, productie 18)

169. Op 20 juni 2012 stelt PMI per email aan Financiën voor het Star-rapport voor een komend “regulier” overleg te agenderen en daarover een presentatie te verzorgen. Op 3 juli reageert Financiën:

> “(…) zoals je denk ik hebt gezien, hebben we het STAR rapport op de agenda gezet voor het overleg van as donderdag. Zou jij hier nog wat over willen vertellen (…)?” (doc. 1082, productie 14).

Op 4 juli reageert PMI:

> “Perfect. Hierbij alvast de presentatie [...] ik zie je morgen!” (doc. 1082, productie 14).

Uit het verslag van het overleg blijkt dat het rapport wegens tijdgebrek niet meer is gepresenteerd, maar wel is besproken dat:

> “(...) in 2011 19,3% van alle sigaretten non duty paid was. Accijnsverschillen zijn volgens het rapport de voornaamste oorzaak van smokkel illegale handel.” (doc. 1030, productie 14).

170. Op 4 december 2012 vindt opnieuw een bijeenkomst plaats tussen de branche en het ministerie van Financiën. Daaraan voorafgaand wordt de agenda toegestuurd (doc.1050, productie 14) waaruit blijkt dat recente marktontwikkelingen zullen worden besproken. In de bijeenkomst benadrukt de branche de prijsverschillen ten opzichte van aangrenzende landen:

> "xxx geeft aan dat wanneer ze zich echt ernstige zorgen maken over de opbrengsten, de branche dit dan zelf onder de aandacht moet brengen bij de politiek." (doc. 1101a, productie 14).

PMI heeft kennelijk bij deze gelegenheid de eerder in het vooruitzicht gestelde presentatie verzorgd:

> "Dank voor de zeer constructieve en aangename bijeenkomst op het Ministerie van eerder deze middag. Zoals verzocht, hierbij de presentatie in digitale formaat over recente marktontwikkelingen in Nederland." (doc.1061, productie 14)

En zo krijgt dus de tabaksindustrie, i.c. PMI, de gelegenheid aan gedaagde een presentatie te verzorgen naar aanleiding van het KPMG Star-rapport, welk rapport mede op basis van input van PMI tot stand is gebracht en waarvan de onafhankelijkheid uit onverdachte bron zeer ernstig bekritiseerd is. Het in het rapport behandelde onderwerp is voor de branche van groot belang omdat men daarin ondersteuning ziet voor het steeds herhaalde pleidooi voor accijnsverlaging c.q. tegen accijnsverhoging.

TRACK & TRACE

171. Tracking en tracing is in feite de mogelijkheid om de beweging van producten door de productieketen bij te houden, vanaf het moment van productie tot het moment van levering aan het verkooppunt. Het belangrijkste doel van een Track & Trace-systeem is om de integriteit van de productieketen te waarborgen en om illegale handel te kunnen identificeren. Met een Track & Trace-systeem wordt een aantal gegevens van producten bijgehouden, zoals de huidige en voorgaande locaties van producten, de productiedatum, een omschrijving van het product, etc.

172. Voor een discussie over dit onderwerp waren twee aanleidingen. Allereerst was een EU-voorstel tot vernieuwing van de tabaksproductenrichtlijn aan de orde waarbij een Track & Trace-systeem voor tabaksproducten verplicht werd gesteld. Daarnaast was in WHO-verband het *Protocol to Eliminate Illicit Trade in Tobacco Products* (Illicit Trade Protocol) op grond van artikel 15 FCTC, vastgesteld.[75] Dit protocol verplicht de Partijen

[75] Protocol to Eliminate Illicit Trade in Tobacco Products, nog niet in werking getreden. Volgens artikel 45 (1) van het protocol zal het protocol in werking treden de negentigste dag nadat de veertigste lidstaat het protocol heeft geaccepteerd/geratificeerd/goedgekeurd.

een Track & Trace-systeem te ontwikkelen. Het protocol was ten tijde van de discussie nog niet door Nederland ondertekend.[76] In het kader van deze twee ontwikkelingen probeert de tabaksindustrie een eigen systeem aan de man te brengen.

173. De beide systemen vereisen dat alle tabaksverpakkingen worden voorzien van een unieke code, die informatie moet bevatten zoals productiedatum en –plaats, een productbeschrijving, de geplande productroute, etc. Nu heeft de tabaksindustrie een alternatief ontwikkeld onder de naam *Codentify*. Het is in eerste instantie ontwikkeld door, eigendom van en gepatenteerd door PMI. Iedere codentify-code is een unieke combinatie van 12 letters die met het blote oog te lezen valt, geprint op de verpakking van tabaksproducten. De code kan informatie bevatten als productiedatum, producent, merk, prijs, verpakkingstype, belasting, etc. De code is geen barcode en het systeem heeft geen database die gelinkt is aan de codes. Het Codentify-systeem wordt kritisch besproken in *Tobacco Control*[77]:

> "(…) if a code is used twice, the Codentify system cannot alone determine which of the two products with this code is genuine or counterfeit."

en

> "More generally it is noteworthy that the code is visible on the packs, making it easy to read and recognise, but less secure as visible codes are easier to falsify.
>
> (…) Article 8.10 of the ITP specifically requires the tracking and tracing system to deliver information up to the point that all duties and relevant taxes have been discharged. A database which registers data on the product throughout its supply chain is therefore required. Codentify does not meet these standards because it does not store the codes or register events after the product is manufactured." (*Tobacco Control*, 27 april 2013, blz.2, **productie 19**).

Volgens een beoordeling door het secretariaat van de FCTC hangt de betrouwbaarheid van dit soort volg-systemen af van de *on*voorspelbaarheid van de codes, vandaar dat een op de verpakking zichtbare code niet adequaat is (FCTC, 22 februari 2010, blz. 7, **productie 20)**. Volgens de FCTC zijn onafhankelijke audits noodzakelijk om deze onvoorspelbaarheid te waarborgen. De brochure van PMI vermeldt echter niets over dergelijke onafhankelijke audits, aldus het artikel in Tobacco Control. Het spreekt overigens voor zich dat de tabaksindustrie niet per se met een door haar gepropageerd systeem dezelfde belangen beoogt te dienen als de de industrie controlerende overheid.

---

[76] Ondertekening door Nederland vond uiteindelijk plaats op 6 januari 2014.

[77] 'The transnational tobacco companies' strategy to promote Codentify, their inadequate tracking and tracing standard' in *Tobacco Control* (Online gepubliceerd op 12 Maart 2013).

174. Gedaagde heeft de tabaksindustrie verschillende mogelijkheden geboden het eigen *Codentify*-systeem te presenteren. Op 30 januari 2013 mailt DV/AVM aan PMI en de Belastingdienst:

> "In het verleden heeft Douane/Belastingdienst informatie gekregen over codentify. Vanuit de branche is in een aantal bijeenkomsten met de Belastingdienst, met name die van 19 mei 2011, uitleg gegeven over dit systeem." (doc. 1071, productie 14).

Die bijeenkomst van 19 mei 2011 was het bedrijfsbezoek dat in het voorgaande ook al aan de orde kwam (zie Deel III, afdeling de sector opzoeken).

175. Ook in 2011 verenigen PMI, JTI, BAT en IT hun krachten door middel van *The Digital Coding & Tracking Association* (verder: DCTA). Gezamenlijk pleiten zij voor het eigen *Codentify*-systeem als alternatief voor het Track & Trace-systeem (doc.1063, productie 14). Volgens het door de DCTA aangehangen standpunt bevatten de voorwaarden die het voorgestelde Track & Trace systeem in de richtlijn wil hanteren:

> "(…) aanzienlijke fouten en leggen voorwaarden op die een bezwarend en onuitvoerbaar systeem tot gevolg hebben dat zeer nadelig is voor winkeliers, distributeurs en fabrikanten, voor zowel de kleine en middelgrote bedrijven (MKB) als de grotere bedrijven" (doc. 1063, productie 14).

Volgens DCTA 'voldoen *Codentify* en de bestaande track- en trace-systemen reeds aan de voorwaarden zoals die zijn beschreven in overeenkomsten met de EC. Ook zijn ze geschikt om te voldoen aan de voorwaarden van het protocol van de Wereldgezondheidsorganisatie om de illegale handel in tabaksproducten te bestrijden' (doc. 1063, productie 14).

176. Op 28 januari 2013 vindt een bijeenkomst plaats over *Codentify* waar in ieder geval PMI en de Belastingdienst (afdeling Douane), aanwezig zijn (doc. 1071a, productie 14). Op 30 januari stuurt Financiën een mail aan PMI met aanvullende vragen zoals:

> "Hoe kijken de initiatief nemers van Codentify aan tegen het voorstel om een Europees Track & Trace systeem in te voeren, zoals opgenomen in artikel 14 van het voorstel van de commissie?" (doc. 1071, productie 14).

Op 20 februari 2013 beantwoordt PMI de vragenlijst namens de DCTA (doc. 1063, productie 14) waarna op 27 februari 2013 Financiën per mail laat weten:

> "We nemen de beantwoording van de vragen mee in onze afwegingen, en gaan hier binnen de projectgroep mee verder." (doc. 1064, productie 14).

177. Op 10 juni 2013 stuurt kijkt VNK in een mail aan Financiën terug op een kennismakingsgesprek d.d. 22 mei met de Staatssecretaris:

> "VNK heeft het erg gewaardeerd dat u en uw collega's aandacht wilden besteden aan de door ons gesignaleerde problematiek. Daarnaast stelde ik het persoonlijk op prijs dat ik u na afloop van het overleg nog kort kon spreken. Wij hadden het toen over de Track en Trace bepalingen in de herziening van de Tabaksproductenrichtlijn. Het standpunt van VNK over dit onderwerp vindt u in de brief die ik als bijlage bij deze mail voeg." (doc. 6017, productie 14).

178. Op 11 juni 2013 bedankt Financiën dan VNK voor hun inbreng:

> "Inderdaad goed om kennis gemaakt te hebben. Het was een nuttig gesprek bij de staatssecretaris. We zijn druk bezig om alle info van de alcoholsector en de tabaksector [sic] op een rijtje te krijgen en te verwerken in een rapportage. De aanvulling die u stuurde komt goed van pas. [...] Na de zomer zullen we weer een regulier breed overleg met de tabakssector plannen, maar als er voor die tijd aanleiding is voor overleg dan moeten we dat natuurlijk niet nalaten." (doc. 6016, productie 14).

179. Op 31 juli 2013 schrijft M. Sonnema (VWS, Directie Voeding, Gezondheidsbescherming en Preventie) VNK over 'onwerkbare' Track en Trace-eisen in de Europese Tabaksproductenrichtlijn:

> "In uw brief van 10 juni jongstleden, die onder mijn aandacht is gebracht door een collega van het ministerie van Financiën, deelt u uw zorgen met betrekking tot de herziening van de Europese Tabaksproductenrichtlijn, in het bijzonder artikel 14 over de traceerbaarheid en veiligheidskenmerken. [...] Ook wij hebben als overheid geconstateerd dat er de nodige verschillen zitten tussen de beide artikelen. Nederland heeft zich tijdens de onderhandelingen in lijn met het eerder ingenomen standpunt, steeds kritischer opgesteld tegenover voorschriften die voorbij gaan aan wat in het kader van het Protocol is overeengekomen. [...] In de compromistekst staan meerdere wijzigingen opgenomen in artikel 14, bijvoorbeeld dat de lidstaten middels een implementatiebepaling de keuze voor een bepaald volg- en traceersysteem aan een comité van experts van de lidstaten laten. Er is dus nog niet gekozen voor het ene of het andere systeem." (doc. 5037, productie 14).

180. Hier keurt de slager niet het eigen vlees, maar wordt de slager door de controleur uitvoerig betrokken bij het ontwikkelen van de regels die de keurder behulpzaam moeten zijn bij bedoelde vleeskeuring. De vanzelfsprekendheid waarmee deze contacten van de kant van de overheid onderhouden worden staat dus ver af van de houding waar gedaagde zich, ter bescherming van de volksgezondheid, aan gecommitteerd heeft middels artikel 5.3 FCTC.

EMTOC-SYSTEEM

181. Op 8 juli 2011 heeft VWS een bespreking met tabaksfabrikant JTI over de invoering van het EMTOC-systeem.[78] EMTOC is een Europese web applicatie en is voor tabaksfabrikanten het – beschermde – kanaal dat zij kunnen/moeten gebruiken teneinde de respectieve overheden te informeren omtrent de precieze hoeveelheden ingrediënten in tabaksproducten. In een aantal lidstaten is gebruik van deze web applicatie voor fabrikanten een optie, in andere landen waaronder Nederland gaat het om een verplichting.[79] Tijdens de bespreking mag JTI haar zorgen bekend maken over het eventueel in gevaar brengen van hun bedrijfsgeheimen en wordt uitgenodigd alternatieven aan te dragen.

182. Ook hier verschaft de controleur de gecontroleerde de ruimte beperkingen op de controle voor te stellen.

VERHOGING LEEFTIJDSGRENS

183. Vanaf 1 januari 2014 geldt een leeftijdsgrens van 18 jaar voor tabaksproducten. Tijdens het al eerder genoemde bedrijfsbezoek aan Biggelaar Tabak op 8 juni 2011 hield VNK een presentatie onder de titel: "Jeugdroken ook ons probleem." Uit de powerpont presentatie blijkt dat de volgende punten werden behandeld: "Achtergrond tabaksregulering. Huidige ontwikkelingen: FCTC, EU en NL, Aanpak jeugdroken, Conclusie." Er wordt uitvoerig ingegaan op de FCTC, waaronder artikel 9 en 10 en aandacht besteed aan het TPD met diens maatregelen als: "uitstalverbod" en "angstaanjagende plaatjes". Daarop volgen cijfers en statistieken over jeugdroken in Nederland waarna een "Voorstel aanpak jeugdroken" wordt gepresenteerd. De maatregelen die Biggelaar Tabak presenteert zijn "Versterkte controle en handhaving op de leeftijdsgrens, strafbaarstelling voor jeugdige kopers, Campagne tegen jeugdroken, Verhoging van de leeftijdsgrens naar 18 jaar" (doc. 1a, productie 14).

184. Op 24 juli 2012 stuurt NSO een mail naar VWS met het verzoek tot onderlinge afstemming van een campagne van de NSO voor de handhaving van de leeftijdsgrens van 16 jaar (doc. 24, productie 14). NSO stelt voor om iedereen die er jonger uitziet dan 20 jaar te controleren. Op 29 augustus 2012 reageert een beleidsmedewerker van VWS met de opmerking:

> "Alvorens een korte bijeenkomst te plannen, wat zou kunnen op het ministerie, ontvang ik graag wat specifiekere informatie van u over uw ideeën met betrekking tot de vormgeving van deze campagne en op welke manier dit de ondersteuning van de handhaving van de leeftijdsgrens ten goede kan komen," (doc. 24, productie 14).

---

[78] http://www.rivm.nl/en/Topics/T/Tobacco/EMTOC.

[79] Regeling van de Minister van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, van 24 oktober 2012, VGP/3136817, houdende vaststelling van de Regeling elektronische medling en publicatie tabaksingrediënten 2013, Stcrt 2012, 22107.

185. Op 12 november 2012 stuurt VNK, mede namens de SSI, een mail aan VWS. In deze mail wordt gevraagd naar een "moment voor een bijeenkomst [...] in het kader van de aanstaande publicatie van de Tabaksproductenrichtlijn" Daarnaast wil de VNK namens haar leden een voorstel doen om de leeftijdsgrens voor tabak te verhogen, :

> "Bijgaande vindt u een conceptbrief waarin mijn leden zich tot uw ministerie wenden om in overweging te nemen [...] de minimumleeftijd voor tabaksproducten te verhogen van 16 naar 18 jaar." (doc. 30, productie 14).

In reactie stuurt een medewerker van VWS:

> "Hartelijk dank voor deze mail, en de bijgevoegde concept brief. [...] Ik zal uw brief op korte termijn aan de staatssecretaris voorleggen." (doc. 30, productie 14).

186. Op 7 december 2012 stuurt Staatssecretaris Van Rijn (VWS) een brief aan de SSI waaruit blijkt dat de leeftijdsverhoging door de staatssecretaris aan de Tweede Kamer is voorgelegd en z.s.m. een wijziging van de Tabakswet zal worden gestuurd:

> "In uw brief van 14 november pleit u namens de Nederlandse tabaksfabrikanten voor een verhoging van de wettelijke minimumleeftijd voor de verkoop van tabak naar 18 jaar. [...] Zoals u inmiddels waarschijnlijk heeft vernomen, heb ik op 23 november jl. een brief aan de Tweede Kamer gezonden met daarin het voornemen om de leeftijdsgrens voor de verstrekking van tabak te verhogen naar 18 jaar. Ik zal de Kamer zo spoedig mogelijk een wijziging van de tabakswet sturen, waarmee de tabaksleeftijdsgrens zal worden verhoogd. Het verheugt mij te vernemen dat de tabaksdetailhandel zijn verantwoordelijkheid wil nemen voor de naleving van de leeftijdsgrens," (doc. 36, productie 14).

187. Op 31 januari 2013 overleggen Dhr. van Drimmelen[80] van het Platform Verkooppunt Tabak (verder: PVT) en VWS over de 'Verhoging Leeftijdsgrens Tabak'. Het verslag van het gesprek laat zien dat VWS zich enigszins afhoudend opstelde ten opzichte van de wens van het PVT om mee te denken over de campagne:

> "Mevrouw xxx geeft aan dat dat een verantwoordelijkheid van de overheid is. Samenwerking met de tabaksbranche, of daaraan gelieerde organisaties, ligt lastig, mede in het licht van het FCTC verdrag." (doc. 109, productie 14).

[80] Oprichter van lobbybureau Dröge & van Drimmelen, aangesteld als voorzitter van PvT.

188. Op 18 juni 2013 was er weer overleg met en bij VWS over het onderwerp ‘Communicatie naleving leeftijdsgrens alcohol en tabak 18 jaar’. De senior beleidsmedewerker tabaksontmoediging en leefstijlbeleid van VWS schrijft de sector:

> “Zoals u weet, wordt de wettelijke leeftijdsgrens voor de verkoop van tabaksproducten verhoogd naar 18 jaar, [...] Het wetsvoorstel ligt op dit moment bij de Tweede Kamer. [...] Goede naleving door tabaksverkopers is essentieel voor het effectief verhogen van de leeftijdsgrens. Wij willen u daarom graag uitnodigen om het communicatietraject toe te lichten en de naleving van de nieuwe leeftijdsgrens te bespreken.” (doc. 5017, productie 14).

189. Uit het voorgaande blijkt dat de tabaksindustrie zich zelf middels een conceptvoorstel voor het verhogen van de leeftijdsgrens in gesprek brengt met gedaagde, die daar vervolgens “gewoon” op in gaat. Hierbij moet worden bedacht dat het effect van het verhogen van de leeftijdsgrens eerder kosmetisch van aard dan echt effectief is, omdat de kind-beginners in de regel eerder 14 dan 16 zijn. een verhoging van 16 naar 18 verandert dus niets aan dat probleem (zie deel I, kopje ‘Algemene feitelijke achtergrond’). Wat men ook moge vinden van de ene of de andere leeftijdsgrens, het lijdt geen twijfel dat het hier bij uitstek gaat om een beleidsvraag in het kader van het anti-rookbeleid. Dit geldt al helemaal indien wordt bedacht dat het verhogen van de minimumleeftijd van uit het perspectief van rookpreventie bij jonge kinderen zeer omstreden is. In elk geval is voor het gáán-roken van jonge kinderen de grens van 16 of 18 jaar irrelevant, hoewel ook wordt verdedigd dat het verhogen naar 18 jaar het beginnen het roken voor jonge kinderen alleen maar nóg spannender maakt.[81] De gemiddelde leeftijd waarop scholieren gaan roken lag in 2011 op 12,8 jaar (Trimbos ‘*Jeugd en Riskant Gedrag’*, 2012, blz.27, **productie 21)**. Dat de tabaksindustrie in dit verband steeds voorstelt de jongeren zelf strafbaar te stellen is overigens tekenend voor het nut van het buiten de deur houden van de sector. Immers, los van de strafrechtspolitieke argumenten tegen een dergelijk voorstel en los van de niet-handhaafbaarheid van een dergelijke maatregel staat vast dat zoiets de populariteit van het veranderen van de leeftijdsgrens ernstig zou belasten, wat de tabaksindustrie per saldo niet zou verdrieten.

BNC-FICHE

190. Op 19 december 2012 publiceert de Europese Commissie een voorstel tot herziening van de Europese Tabaksproductenrichtlijn (Tobacco Product Directive, TPD), welke bindende voorschriften bevat over de productie, presentatie en verkoop van tabaksproducten, waarin ook nieuwe maatregelen worden voorgesteld die roken onder

---

[81] Zie bijvoorbeeld http://www.volkskrant.nl/vk/nl/2844/Archief/archief/article/detail/3351781/2012/11/22/Als-je-roken-verbiedt-wordt-het-juist-weer-spannender.dhtml en http://www.artsennet.nl/blogs/artsennetbloggers/wanda-de-kanter/blogbericht-wanda-de-kanter/124343/verhoging-rookleeftijd-feestje-tabaksindustrie.htm.

jongeren moeten ontmoedigen. De Tweede Kamer beoordeelt het nieuwe Commissievoorstel (Beoordeling Nieuwe Commissievoorstellen, BNC-fiche) in overleg met de staatssecretaris en de ambtenaren van VWS. Door middel van het BNC-fiche geeft de Nederlandse regering uitleg en een eerste oordeel over het voorstel tot de nieuwe tabaksproductenrichtlijn. De industrie blijkt in dit verband met regelmaat om consultaties én om herziening van de richtlijnen te vragen.

191. Op 20 december 2012 wordt de industrie actief benaderd met de vraag om vóór 4 januari 2013 schriftelijke inbreng te leveren op de voorgenomen herziening van de tabaksproductenrichtlijn:

> "Uw inhoudelijke inbreng zal ik meegeven aan de Staatssecretaris bij het opstellen van het BNC-fiche." (doc. 44, productie 14).

en diezelfde dag in een email aan PMI:

> "Ik e-mail je naar aanleiding van het voorstel van de Commissie voor herziening van de tabaksproductenrichtlijn […] In het kader hiervan wil ik je vragen om eventueel commentaar op dit voorstel naar mij te e-mailen." (doc. 1068, productie 14).

Zelfs na 4 januari, bij aan VNS gerichte mail van 7 januari 2013, wordt nog om reactie van de industrie gevraagd door Financiën, mede namens VWS (doc. 1051, productie 14).

192. Op 3 januari 2013 stuurt het PVT hun schriftelijke inbreng op de concept tabaksproductenrichtlijn naar VWS. VWS stuurt deze intern door aan Economische Zaken, Financiën, DV/AVM met de boodschap:

> "Zoals gezegd zullen wij eea in een totaaloverzicht verwerken." (doc. 49, 4056, productie 14).

193. Op 30 januari 2013 vond nader overleg met de tabaksbranche plaats op het ministerie van VWS. Aanwezig waren: NVS, SSI, PM, NSO, MKB-Nederland, VWS (doc.68, 68aa, productie 14). Op deze bijeenkomst, onder leiding van Directeur-Generaal Paul Huijts, mag de tabaksbranche haar schriftelijke inbreng toelichten en laten horen wat ze van de opstelling van Nederland inzake de tabaksproductenrichtlijn in Brussel vindt (vergelijkbaar in doc. 71, 74, 78, productie 14).

194. Op 16 mei 2013 mailt SSI naar VWS en de belastingdienst. In die mail wordt gerefereerd aan de bijeenkomst van 30 januari en wordt vast gesteld dat de argumenten van de lobby bij het ministerie in goede aarde zijn gevallen:

> "Tijdens ons overleg over het BNC-fiche ter zake op 30 januari jl. hebben wij ten aan zien van dit punt aangegeven dat wij pleiten voor een aanpassing van

> Artikel 14 van de TPD voorstellen zodanig dat dit in lijn wordt gebracht met artikel 8 van het FCTC protocol [...] Wij begrijpen uit het BNC-fiche en het eerder genoemde overleg op 30 januari jl., dat u onze zorgen deelt en geven u beide notities graag in overweging ter ondersteuning van uw standpunt," (doc. 5015, 6003, productie 14).

195. Op 22 mei 2013 vindt dan weer overleg plaats, nu op het ministerie van Financiën, waar Staatssecretaris Weekers, J.W Burgering (NSO), W.J. Roelofs (SSI), J. Strater (VNK), G. De Vries (TZN/Lekkerland) en R.M Wassenaar (PMI) aanwezig zijn (doc. 6004, productie 14). Uit een mail op 10 juni 2013 van VNK aan DV/AVM wordt duidelijk dat tijdens dit overleg ook over de tabaksproductenrichtlijn is gesproken:

> "VNK heeft het erg gewaardeerd dat u en uw collega's aandacht wilden besteden aan de door ons gesignaleerde problematiek. Daarnaast stelde ik het persoonlijk op prijs dat ik u na afloop van het overleg nog kort kon spreken. Wij hadden het toen over de Track en Trace bepalingen in de herziening van de Tabaksproductenrichtlijn. Het standpunt van VNK over dit onderwerp vindt u in de brief die ik als bijlage in deze mail voeg." (doc. 6017, productie 14).

DV/AVM reageert op 11 juni:

> "Het was een nuttig gesprek bij de staatssecretaris. We zijn druk bezig om alle info van de alcoholsector en tabakssector op een rijtje te krijgen en te verwerken in een rapportage. De aanvulling die u stuurde komt goed van pas. […]Na de zomer zullen we weer een regulier breed over overleg met de tabakssector plannen, maar als er voor die tijd aanleiding is voor overleg dan moeten we dat natuurlijk niet nalaten." (doc. 6016, productie 14).

196. Op 19 juni 2013 vindt overleg plaats tussen VWS, Economische zaken en over het onderwerp: 'de economische impact van het TPD', (doc. 5025a, productie 14). In een email daaraan voorafgaand op 11 juni 2013 bedankt Economische Zaken VNK voor hun inbreng:

> "Dank voor uw bericht. Ik stuur bericht en bijlagen door aan de aanwezigen vanuit de overheid bij het gesprek van 19 juni a.s. (…)" (doc. 5020, productie 14).

197. Op 31 juli 2013 stuurt M. Sonnema van VWS een brief aan VNK betreffende "Onwerkbare Track en Trace eisen," als onderdeel van de tabaksproductenrichtlijn (deze kwestie kwam in het voorgaande al aan de orde bij *Track & Trace*):

> "In de compromistekst staan meerdere wijzigingen opgenomen in artikel 14, bijvoorbeeld dat de lidstaten middels een implementatiebepaling de keuze voor

> een bepaald volg- en traceersysteem aan een comité van experts van de lidstaten laten." (doc. 5037, productie 14).

198. Bij het beoordelen van het voorgaande moet worden bedacht dat de tabaksindustrie zich ook in Brussel erg heeft ingespannen haar visie middels lobbyisten bij de Europese regelgevers ingang te doen vinden. De punten die vanuit de industrie in Brussel werden aangedragen komen volledig overeen met de kwesties die vervolgens ook op het Nederlands niveau naar voren werden gebracht.[82]

199. Uit al het hier voorgaande blijkt dat de sector actief en intensief wordt betrokken bij het bespreken/samenstellen van het BNC-fiche en bij het bepalen van de door Nederland in Brussel met betrekking tot de aanpassing van de richtlijn in te nemen standpunten. De uiteindelijke Richtlijn is in vergelijking tot het concept op een aantal door Nederland aangedragen punten aangepast Zo wordt in de huidige richtlijn op de eis om in het kader van *track & trace*, een extra veiligheidskenmerk op tabaksproducten aan te brengen, een uitzondering gemaakt voor landen die dan wel moeten voldoen aan bepaalde eisen (zie artikel 16 eerste lid). Daarnaast mag controle en registratie van tabaksproducten dankzij een Nederlands voorstel nu ook in geaggregeerde vorm (artikel 16 vijfde lid). Deze punten waren met name door de tabaksindustrie bij gedaagde naar voren gebracht.

Recommendation 2.2

200. *Recommendation* 2.2 van de *Guidelines* luidt als volgt:

> *Where interactions with the tobacco industry are necessary, Parties should ensure that such interactions are conducted transparently. Whenever possible, interactions should be conducted in public, for example through public hearings, public notice of interactions, disclosure of records of such interactions to the public.*

Het is niet zo dat Gedaagde bij gebrek aan beter toch – al dan niet onwillekeurig – niet ontkomt aan het vertrouwde "polderen". De partijen bij de FCTC hebben zich, in het kader van artikel 5.3 FCTC en de verdere uitwerking daarvan, wel degelijk rekenschap van deze problematiek gegeven en hebben ook voor een duidelijke oplossingsrichting gekozen. Als het dan al strikt noodzakelijk is om met de tabaksindustrie overleg te hebben (in welke gevallen dat zich voordoet is in artikel 5.3 FCTC bepaald) dan nog zal dat overleg aan bepaalde feitelijke randvoorwaarden moeten voldoen, welke voorwaarden beogen het overleg feitelijk "transparant" te laten verlopen. Uit alleen al de in het voorgaande behandelde incidenten blijkt dat er van een dergelijke, feitelijk,

[82] *Tobacco Control Online*, 13 Augustus 2014. http://tobaccocontrol.bmj.com/content/early/2014/08/10/tobaccocontrol-2014-051822.full.pdf+html

transparantie in het geheel geen sprake is. Uiteraard gaat het hier alleen om incidenten die eiseres via de wob-procedures bekend kunnen zijn. Eiseres is er niet in geslaagd ook maar ergens een aanwijzing te vinden dat gedaagde de hier bedoelde transparantie actief nastreeft of probeert na te streven.

201. Naast de aldus aan eiseres bekende communicaties vond ook een niet gering aantal “kennismakingsgesprekken” plaats, waarbij lobbyisten en/of medewerkers van de tabaksindustrie in de gelegenheid worden gesteld zich voor te stellen aan overheidsdienaren en visa versa. Hier is van transparantie al helemaal geen sprake nu van deze contacten in de regel geen verslag wordt gemaakt. Uit de schaarse Wob-documenten die wel iets laten zien van kennismakingsgesprekken blijkt dat bij die gelegenheden het gesprek niet wordt beperkt tot het kennismaken alleen (zie deel III, onderdeel ‘kennismakingsgesprekken’).

202. Overigens kwam eiseres bij de in het voorgaande behandelde wob-stukken ook talloze voorbeelden tegen van bijeenkomsten tussen gedaagde en de tabaksindustrie waarvan in het geheel geen notulen werden opgemaakt. Het bestaan van die bijeenkomsten is eiseres alleen bekend uit bijbehorende e-mails of andere via de wob verkregen documenten:

1. 6 april 2010, geen notulen bekend. (niet duidelijk of ze er eventueel wel zijn).
2. 9 juni 2010, geen notulen bekend. (niet duidelijk of ze er eventueel wel zijn).
3. 5 april 2011, geen notulen bekend. (niet duidelijk of ze er eventueel wel zijn).
4. 14 april 2011, geen notulen bekend. (niet duidelijk of ze er eventueel wel zijn).
5. 26 januari 2012, Financiën geeft zelf aan dat er geen notulen zijn opgemaakt als blijkt uit bewijsstuk (WOB 14 jan 2014 FIN).
6. 13 februari 2012, Financiën geeft zelf aan geen notulen te hebben gemaakt als blijkt uit bewijsstuk (WOB 14 jan 2014 FIN).
7. 17 februari 2012, VWS geeft zelf aan dat er geen notulen zijn opgemaakt als blijkt uit bewijsstuk (WOB 14 jan 2014 VWS).
8. 7 maart 2012, Financiën geeft zelf aan dat er geen notulen zijn gemaakt als blijkt uit bewijsstuk (WOB 26 februari 2014).
9. 15 maart 2011, Financiën geeft zelf aan dat er geen notulen zijn gemaakt als blijkt uit bewijsstuk (WOB 26 februari 2014).
10. 7 mei 2012, VWS geeft zelf aan dat er geen notulen zijn gemaakt als blijkt uit bewijsstuk (WOB 4 maart 2014).
11. 18 december 2012, Financiën geeft zelf aan dat er geen notulen zijn gemaakt als blijkt uit bewijsstuk (WOB 26 februari 2014).
12. 28 januari 2013, Financiën geeft zelf aan dat er geen notulen zijn gemaakt als blijkt uit bewijsstuk (WOB 26 februari 2014).
13. 19 april 2013 Financiën geeft zelf aan dat er geen notulen zijn gemaakt als blijkt uit bewijsstuk (WOB 26 februari 2014).
14. 22 mei 2013, Financiën geeft zelf aan dat er geen notulen zijn gemaakt als blijkt uit bewijsstuk (WOB 26 februari 2014).

15. 19 juni 2013, VWS geeft zelf aan dat er geen notulen zijn gemaakt als blijkt uit bewijsstuk ().
16. 19 juli 2013, Financiën geeft zelf aan dat er geen notulen zijn gemaakt als blijkt uit bewijsstuk (WOB 26 februari 2014).

Van omstreeks 45% (bijna de helft) van alle aan eiseres bekend geworden niet-openbare bijeenkomsten zijn geen notulen beschikbaar. Desgevraagd liet een medewerker van Financiën weten dat het op het ministerie ook helemaal niet de gewoonte is van alle ontmoetingen met de tabaksindustrie een schriftelijk verslag te maken; soms laat men het maken van een verslag nog aan de tabaksbranche over, soms ook dat niet.

203. Het behoeft geen betoog dat deze gang van zaken volledig afwijkt van de transparantie-opgave waaraan gedaagde zich heeft gecommitteerd. Daarbij merkt eiseres op dat de FCTC op het punt van openbaarheid van ontmoetingen met vertegenwoordigers van de tabaksindustrie, inclusief ontmoetingen met diegenen die mede de belangen van de tabaksindustrie behartigen, andere en verdergaande eisen stellen dan in Nederland krachtens de Wet openbaarheid van bestuur gelden. Nu de Wob de hier bedoelde openbaarheid in het geheel niet blokkeert, dient de voor dit specifieke onderwerp overeengekomen openbaarheid in deze contacten als de na te leven norm worden behandeld.

Recommendation 3.1

204. *Recommendation* 3.1 luidt als volgt:

> *Parties should not accept, support or endorse partnerships and non-binding or non-enforceable agreements as well as any voluntary arrangement with the tobacco industry or any entity or person working to further its interests.*

Het parool voor gedaagde en – en overigens ook voor alle andere organen van de Staat der Nederlanden – moet dus zijn dat gedaagde, gelet op de aangegane verplichting invloed van de tabaksindustrie buiten de deur te houden, zich op geen enkele wijze inlaat met samenwerkingsverbanden, of formeel-vrijblijvende afspraken met de tabaksindustrie maakt.

205. Inzake de verhoging leeftijdsgrens mailt NSO aan VWS met het verzoek tot onderlinge afstemming van een campagne van de NSO voor de handhaving van de leeftijdsgrens van 16 jaar (mail 24 juli 2012, zie deel III, onderdeel ‘verhoging leeftijdsgrens’). NSO stelt voor om iedereen die er jonger uitziet dan 16 jaar te controleren. Een beleidsmedewerker van VWS reageert vervolgens per mail (29 augustus 2012) dat hij graag wat specifiekere informatie ontvangt over de ideeën van de NSO met betrekking tot het vormgeven van deze campagne. Juist dit soort vormen van samenwerken dienen

als uitvloeisel van de in artikel 5.3 uitgedrukte norm taboe te zijn voor gedaagde. Dit soort communicatie behoort met het van kracht worden van de FCTC tot het verleden.

Recommendation 3.2

206. *Recommendation* 3.2 luidt als volgt:

> *Parties should not accept, support or endorse the tobacco industry organizing, promoting, participating in, or performing, youth, public education or any initiatives that are directly or indirectly related to tobacco control.*

Het parool voor gedaagde– en overigens ook voor alle andere organen van de Staat der Nederlanden – moet dus zijn dat gedaagde, gelet op de aangegane verplichting de tabaksindustrie buiten de deur te houden, op geen enkele wijze initiatieven en/of hulp van de tabaksindustrie inzake scholing/informatieverstrekking aan de jeugd en het publiek in het algemeen accepteert.

207. Het zojuist nog genoemde geval van de verhoging van de leeftijdsgrens laat zien dat het besef dat het samen met de tabaksindustrie ontwerpen of uitvoeren van een anti-rook-publiekscampagne sinds FCTC in elk geval taboe is bij gedaagde nog niet is doorgedrongen.

Recommendation 3.4

208. *Recommendation* 3.4 luidt als volgt:

> *Parties should not accept, support or endorse any offer for assistance or proposed tobacco control legislation or policy drafted by or in collaboration with the tobacco industry.*

Het parool voor gedaagde– en overigens ook voor alle andere organen van de Staat der Nederlanden – moet dus zijn dat gedaagde, gelet op de aangegane verplichting de tabaksindustrie buiten de deur te houden, op geen enkele wijze hulp bij het ontwikkelen van anti-rook-wetgeving, laat staan het schrijven van concepten accepteert.

209. In het geval van de losse verkoop sigaren (zie deel III, onderdeel ‘losse verkoop sigaren’) ging het om het toelaten door gedaagde van vergaande bemoeienis bij het redigeren van een wettelijke bepaling. Zo werd artikel 62 van de uitvoeringsregeling accijns onder het toeziend oog van de tabaksindustrie aangepast (zie deel III, onderdeel ‘losse verkoop sigaren’).

210. Inzake het EMTOC-systeem was iets dergelijks aan de orde en werd de tabaksindustrie in de gelegenheid gesteld zelf oplossingen aan te dragen met betrekking tot het reguleren van hun bedrijfssystemen (zie deel III, onderdeel 'EMTOC-systeem).

211. Ook inzake voorraadvorming tabaksproducten was iets dergelijks aan de orde en voerde gedaagde op aandringen van de tabaksindustrie met artikel 95a een concrete wijziging van de Wet op accijns door en werd een uitzondering op de regeling inzake voorraadvorming aan de wet toegevoegd (zie deel III, onderdeel 'voorraadvorming tabaksproducten').

212. Inzake de overgang naar het reguliere btw-systeem werd de tabaksindustrie door gedaagde zeer nauw betrokken bij het formuleren van het uitvoeringsbeleid inzake de overgang van tabaksproducten naar het reguliere btw-systeem (zie deel III, onderdeel 'overgang naar het reguliere BTW-systeem').

213. Ook inzake de accijnszegels was iets dergelijks aan de orde (zie deel III, onderdeel 'overgangsregeling wijziging van de wet op de accijns en algemene douaneregeling').

214. Al met al is het schering en inslag dat de tabaksindustrie met gedaagde mag meedenken en soms zelf mee-schrijven aan nieuw beleid en nieuwe regelgeving dat resp. die de tabaksindustrie moet reguleren. In het voorgaande werd al verwezen naar het onderzoek dat de Universiteit van Oxford deed naar effecten van de tabakslobby op concrete EU-regelgeving. De in deze dagvaarding geven voorbeelden laten zien dat van dergelijke invloed in de Nederlandse context absoluut ook, en op vrij uitgebreide schaal, sprake is. Ook hier is de Nederlandse praktijk mijlenver verwijderd van het beginsel de tabaksindustrie buiten de deur te houden.

Implementatierapporten Nederland

215. Nederland heeft inmiddels een aantal keren krachtens artikel 21 FCTC gerapporteerd aan het Secretariaat van de FCTC en heeft daarbij met betrekking tot artikel 5.3 de navolgende informatie aangeleverd.

Eerste rapport

216. Het eerste implementatierapport dateert van 18 september 2008. Aan Verdragsstaten wordt gevraagd om per Verdragsartikel aan te geven of zij ter uitvoering van dit artikel wetgevende, uitvoerende, bestuurlijke en/of andere maatregelen hebben vastgesteld en geïmplementeerd. Verdragsstaten kunnen door middel van het aankruisen van een selectievakje aangeven of dat het geval is. In het geval van bevestigend beantwoorden wordt gevraagd om een korte samenvatting en relevante documentatie. Nederland heeft bij artikel 5.3 wel een bevestigend kruisje geplaatst, maar verder geen toelichting gegeven.

Tweede rapport

217. Het tweede implementatierapport dateert van 27 april 2010. In de vragenlijst staat onder het kopje bij artikel 5.3 twee vragen die moeten worden beantwoord aan de hand van kruisjes (Ja of Nee):

"Have you adopted and implemented, where appropriate, legislative, executive, administrative or other measures or have you implemented, where appropriate, programmes on any of the following:

- 3.1.2.1 protecting public health policies with respect to tobacco control from commercial and other vested interests of the tobacco industry?
  Antwoord Nederland: Ja
- 3.1.2.2 ensuring that the public has access, in accordance with Article 12(c), to a wide range of information on tobacco industry activities relevant to the objectives of the Convention, such as in a public repository?
  Antwoord Nederland: Nee

Verder worden nog drie open vragen gesteld:

- 3.1.2.3 If you answered "Yes" to any of the questions under 3.1.2.1 or 3.1.2.2, please provide details in the space below
  Antwoord Nederland: Our health research institute RIVM is working on a website to inform the public on tobacco related subjects, but tobacco industry activities are not part of this website.
- 3.1.2.4. Please provide a brief description of the progress made in implementing Article 5.3 in the past three years or since submission of your last report.
  Nederland geeft op deze vraag geen antwoord
- 3.2.1.5. If you have any relevant information pertaining to but not covered in this section, please provide details in the space below
  Antwoord Nederland: No official legislation or actions are taken to implement the guidelines on art. 5.3, nevertheless we try to act within the spirit of the guidelines.

Derde rapport

218. Het derde implementatierapport dateert van 30 maart 2012. De vragenlijst die verdragsstaten moeten invullen voor het derde implementatierapport (2012) luidt hetzelfde als die voor het tweede rapport (2010). Nederland gaf de volgende antwoorden:

- 3.1.2.1: Ja.
- 3.1.2.2: Nee.
- 3.1.2.3: The Dutch government is transparent on all contacts with the tobacco industry or retail industry. On request we provide information on the nature and frequency of these contacts, and the people who are involved. The Dutch government only consults the industry on executive matters that have a direct influence on the industry. We interact with tobacco industry only to the extent strictly necessary. The Dutch government does not endorse any partnership or

other non-binding agreements with tobacco industry. Tobacco control policy, in general, will not be discussed with the industry.

Vierde rapport

219. Het volgende rapport moest uiterlijk 15 april 2014 worden aangeleverd. Nederland heeft dat op dit moment nog niet gedaan.[83]

Conclusie

220. Eiseres verwijt gedaagde niets te hebben gedaan om de realisering van de in artikel 5.3 uitgedrukte norm in de praktijk effectief te laten functioneren (zie het hierna volgende hoofdstuk). Uit de eigen Nederlandse implementatierapporten blijkt dat gedaagde zelf ook die mening is toegedaan, hoewel dat niet steeds met zoveel woorden wordt erkend.

221. Zo zegt gedaagde op 18 september 2008 wel ter zake actie te hebben ondernomen, maar laat desgevraagd na duidelijk te maken waaruit die actie dan zou hebben bestaan. Eiseres is geen enkele actie van gedaagde uit die periode bekend. Op 27 april 2010 beantwoordt Nederland de kernvraag opnieuw bevestigend, maar uit de drie open vragen die volgen teneinde dit antwoord inhoudelijk te verduidelijken blijkt dat in feite geen sprake is van enige daadwerkelijke, laat staan effectieve, actie van de kant van gedaagde. Ook op 30 maart 2012 beantwoordt Nederland de kernvraag bevestigend. Enige illustratie ter ondersteuning daarvan ontbreekt. Wel wordt iets over transparantie opgemerkt maar voor zo ver eiseres bekend is, heeft gedaagde geen enkele activiteit gericht op transparantie van de contacten met de tabaksindustrie ontwikkeld. Het gegeven antwoord omtrent aard en inhoud van de contacten is – zo blijkt uit de voorgaande behandeling van de wob-documenten, feitelijk onjuist. Kortom, de implementatierapporten vormen eerder een bevestiging van het in deze zaak door eiseres naar voren gebrachte standpunt dan een ontkenning van de juistheid daarvan.

[83] Stand van zaken per 26 augustus 2014.

DEEL IV: DE ONRECHTMATIGHEID VAN DE NEDERLANDSE PRAKTIJK

Wat eiseres de Staat verwijt

Algemeen

222. In het voorgaande is uiteengezet dat de schadelijkheid van, kortgezegd, de tabakslobby onder auspiciën van de WHO in een aantal rapporten is vastgelegd en voor de WHO aanleiding was met de lidstaten van de WHO ter zake op te treden. Dat optreden leidde tot de vaststelling van een Verdrag, de FCTC, in de aanhef waarvan de Staten, onder wie gedaagde, in de eerste plaats verwezen naar de '(..) devastating worldwide health, social, economic and environmental consequences of tobacco consumption and exposure to tobacco smoke' en vast stelden dat '(…) cigarettes and some other products containing tobacco are highly engineered so as to create and maintain dependence, and that many of the compounds they contain and the smoke they produce are pharmacologically active, toxic, mutagenic and carcinogenic, and that tobacco dependence is separately classified as a disorder in major international classifications of diseases'. Daarnaast stelden zij vast dat waakzaamheid geboden is tegen '(…) any efforts by the tobacco industry to undermine or subvert tobacco control efforts'. Deze laatste overweging bracht de verdragsluitende partijen ertoe vast te leggen dat zij de tabaksindustrie, kortgezegd, buiten de deur zouden houden bij beleidsontwikkeling/-voorbereiding in het kader van hun strijd tegen het roken. Dit werd het in het voorgaande ruimschoots besproken artikel 5.3 van het Verdrag, inclusief de daarbij behorende *Guidelines* met doelgerichte *Recommendations*.

223. Eiseres heeft moeten vaststellen dat gedaagde zich in de praktijk niets aan de norm dat de tabakslobby buiten de deur gehouden dient te worden gelegen laat liggen. De door gedaagde ingediende implementatierapporten bevestigen dat beeld eerder dan dat die het – onderbouwd - zouden ontkennen. Gedaagde is ook na ondertekening en ratificatie van het Verdrag gewoon doorgegaan met het in Nederland vertrouwde "polderen" met de tabaksindustrie/-lobby, waarbij laatstgenoemden met regelmaat te gast blijken te zijn op de diverse ministeries die zich met ontwikkelen van beleid en wetgeving op dit gebied bezig houden.

224. Ook van de taken die uit de hier bedoelde norm voortvloeien heeft gedaagde zich niet gekweten. Zo laat gedaagde nog altijd na de eigen ambtelijke medewerkers ervan te doordringen dat contacten met de tabaksindustrie taboe zijn, althans taboe voor zover deze niet met zoveel woorden en strikt beperkt worden tot het bespreken van louter technische uitvoeringskwesties die bij de uitvoering van vastgesteld beleid wellicht rijzen.

225. Ook laat gedaagde na de andere organen van de Staat der Nederlanden te instrueren zich aan de desbetreffende norm te houden. Dat die norm ook door die andere organen

gerespecteerd dient te worden volgt nu juist uit het feit dat Regering en Parlement de Staat, dus ook zichzelf, uitdrukkelijk aan die norm hebben willen binden blijkens de ratificatie van de FCTC. Dat volgt trouwens ook uit de omstandigheid dat schending van een Verdragsnorm door een orgaan van de Staat, bijvoorbeeld door een willekeurige gemeente, zonder meer tot consequentie heeft dat Nederland zijn verplichtingen uit dat Verdrag schendt. Voor zover eiseres kan waarnemen heeft gedaagde ter zake geen enkel initiatief, laat staan afdoende stappen, genomen. Zo heeft bijvoorbeeld de Minister van Binnenlandse Zaken nimmer de Provincies, de Gemeentes en de Staten-Generaal geïnformeerd over het gegeven dat ook zij als organen van de Staat gehouden zijn de tabakslobby bij ontwikkeling en voorbereiding en vaststelling van anti-rookbeleid buiten de deur te houden. En dat zij met de tabaksindustrie geen gezamenlijke "sociale" projecten mogen ontwikkelen en uitvoeren en dat zij evenmin op enige wijze samenwerking met de tabaksindustrie mogen nastreven, laat staan praktiseren.

226. Het is bepaald niet zo dat gedaagde onwetend zou kunnen zijn van de taken die – in de visie van de Verdragsluitende partijen, dus ook in gedaagde's eigen visie - uit de hier bedoelde norm voortvloeien. Immers, zoals in het voorgaande is uiteengezet hebben de Verdragsluitende Partijen in november 2008[84] de *Guidelines* voor het substantiëren en effectief doen werken van artikel 5.3 vastgesteld. Gelet op de unanieme aanvaarding van de *Guidelines* gelden deze als *subsequent agreement* en *subsequent practice* zoals bedoeld in artikel 31, tweede en derde lid van het Weens Verdragen Verdrag, zodat deze voor gedaagde rechtens bepaald niet vrijblijvend zijn.[85] Dit is volgens de bij het FCTC Verdrag meest betrokken ambtelijk functionaris waar het bij de *Guidelines* om gaat:

> "The guidelines are intended to help Parties to meet their obligations under the respective provisions of the Convention. They reflect the consolidated views of Parties on different aspects of implementation, their experiences and achievements, and the challenges faced. The guidelines also aim to reflect and promote best practices and standards that governments would benefit from in

[84] De *Guidelines* werden aangenomen tijdens de derde *Conference of the Parties*, van 17 – 22 november 2008 in Durban, Zuid-Afrika.

[85] Verdrag van Wenen inzake het verdragenrecht, Wenen, 23 mei 1969, Trbl. 1985, 79; de authentieke Engelse tekst van de desbetreffende bepaling:

> Article 31. General rule of interpretation
> (…)
> 3. There shall be taken into account, together with the context:
> (a) any subsequent agreement between the parties regarding the interpretation of the treaty or the application of its provisions;
> (b) any subsequent practice in the application of the treaty which establishes the agreement of the parties regarding its interpretation;
> (…)

the treaty-implementation process."[86]

227. Met deze richtlijnen gaat het dus om een vastlegging van de *subsequent agreement* en *subsequent practice* van de Partijen, dus ook van Nederland, en zij vormen een weergave van ter zake beschikbare '*best practices and standards*'. Eiseres gaat er zonder meer van uit dat Nederland tot de categorie Verdragsluitende Partijen behoort die in staat zijn probleemloos de hier bedoelde *best practices and standards* te volgen en is dan ook van oordeel dat gedaagde gehouden is de inhoud van deze richtlijnen uit te voeren, althans gehouden is zich te gedragen naar de norm die met elk van deze richtlijnen wordt uitgedrukt en dus al datgene te doen wat nodig is om het met elke richtlijn en met elk onderdeel per richtlijn beoogde resultaat daadwerkelijk te realiseren. Dit geldt temeer nu Nederland bij het opstellen van de *Guidelines* en *Recommendations* een sleutelrol speelde. Immers, de werkgroep die door de FCTC-partijen specifiek werd opgericht om richtlijnen voor de implementatie van artikel 5.3 FCTC op te stellen bestond uit vijf zogenaamde *key facilitators* en 15 *partners*. Nederland werd aangesteld als *key facilitator* en dus had gedaagde zelfs een leidende rol bij het opstellen van de richtlijnen. In dat verband werd de eerste bijeenkomst van de werkgroep gehouden in Den Haag en georganiseerd door de Nederlandse regering.[87]

228. In het navolgende laat eiseres – per, integraal aangehaalde, *Recommendation* - zien dat gedaagde tot nu toe niet of nauwelijks werk heeft gemaakt van het daadwerkelijk en effectief uitvoeren van de in de richtlijnen neergelegde aanbevelingen en dat gedaagde tegelijkertijd ook niet op enige andere wijze het met de aanbevelingen beoogde resultaat (noodzakelijk als uitvloeisel van de in artikel 5.3 neergelegde en door gedaagde onderschreven norm) heeft gerealiseerd.

Recommendation 1 – bewustzijn omtrent schadelijkheid tabak en schadelijkheid bemoeienis tabaksindustrie

229. **Raise awareness about the addictive and harmful nature of tobacco products and about tobacco industry interference with Parties' tobacco control policies.**

All branches of government and the public need knowledge and awareness about past and present interference by the tobacco industry in setting and implementing public health policies with respect to tobacco control. Such interference requires specific action for successful implementation of the whole Framework Convention**.**

Recommendations

1.1 Parties should in consideration of Article 12 of the Convention, inform and educate all branches of government and the public about the addictive and harmful nature of tobacco products, the need to protect public health policies

[86] Dr. Haik Nigogosian (hoofd van het FCTC secretariaat) FCTC Guidelines, voorwoord, blz. v.

[87] 12 – 14 december 2007, zie FCTC/COP/3/5, http://apps.who.int/gb/fctc/PDF/cop3/FCTC_COP3_5-en.pdf.

for tobacco control from commercial and other vested interests of the tobacco industry and the strategies and tactics used by the tobacco industry to interfere with the setting and implementation of public health policies with respect to tobacco control.

1.2 Parties should, in addition, raise awareness about the tobacco industry's practice of using individuals, front groups and affiliated organizations to act, openly or covertly, on their behalf or to take action to further the interests of the tobacco industry.

230. Gedaagde heeft zich tot nu toe niet van de met deze aanbeveling gegeven taken gekweten, laat staan dat gedaagde dit op effectieve wijze en afdoende zou hebben gedaan.

231. Zo heeft gedaagde de onder 1.1 bedoelde informatie niet binnen de eigen ministeries verspreid, bijvoorbeeld door middel van een specifiek protocol of een gedragscode. Het tegendeel is het geval. Immers, de voor deze activiteit meest-betrokken minister heeft met zoveel woorden publiekelijk gesteld geen behoefte te hebben aan iets dergelijks en, trouwens, ook niet te weten wat zij in een dergelijk protocol zou moeten opschrijven. Uit mondelinge vragen op het vragenuur van de Tweede Kamer van 25 oktober 2011 blijkt dat toen al aan minister Schippers is gevraagd om een protocol op te stellen voor overheidsmedewerkers, inzake contact met de tabaksindustrie. Minister Schippers heeft toen aangegeven dit niet nodig te vinden en niet te weten wat er dan in een dergelijk protocol moet worden gezet. Vraag van kamerlid Bouwmeester (PvdA):

> "Mijn laatste vraag: wil de minister een protocol opstellen waarin zij aangeeft hoe zij omgaat met de tabaksindustrie, maar ook met andere industrieën die direct, met een winstoogmerk, betrokken zijn bij de verkoop van een product dat direct of potentieel tegen het volksgezondheidsbelang indruist? De minister is namelijk aangenomen voor de volksgezondheid."

Minister Schippers gaat hier niet echt op in, en kamerlid Bouwmeester vraagt nogmaals:

> "Ik heb ook gevraagd of er een protocol kan komen met regels voor de vraag wanneer men met dergelijke mensen in contact mag treden."

Minister Schippers reageert als volgt:

> "(…) Wij hebben een integer ambtenarenapparaat. De ambtenaren moeten spreken met veel mensen, die vaak tegenstrijdige belangen hebben. Het is goed dat de ambtenaren, alles afwegende, tot adviezen aan mij komen. Uiteindelijk debatteren wij hier over besluitvorming: over roken, over alcohol en van alles en nog wat. Ik hoef daarvoor geen protocol op te stellen. Voor mij zijn mijn ambtenaren integer, of ze nu praten met iemand van de alcoholindustrie, met

> een snoepfabrikant of met iemand die al die dingen wil verbieden. Uiteindelijk maken wij hier zeer transparant alle afwegingen."

Mevrouw Voortman (Groenlinks) vraagt verder:

> "Verder heeft mevrouw Bouwmeester daarnet aangegeven dat er een protocol moet komen met nadere regels, om duidelijk te maken dat er echt geen sprake is van invloed van de tabaksindustrie. Ik wil dat de minister daarover een duidelijker toezegging doet dan ze nu heeft gedaan, want anders erkent zij dat de tabaksindustrie wel degelijk invloed heeft op haar ideeën."

Reactie van Schippers hierop:

> "Maar ik zou niet weten wat er in zo'n protocol moet staan! Er moet wellicht in staan dat ambtenaren integer moeten zijn, maar dat is nu ook al zo. Ambtenaren moeten stevig in hun schoenen staan en zich niet door een gesprekje met een industrie een kant op laten leiden. Zoals mevrouw Voortman al terecht opmerkte, is het aantal gesprekken met mensen die erg tegen roken zijn en eigenlijk vinden dat we veel verder moeten gaan, veel groter in getale. Sterker nog, wij hebben subsidierelaties met een aantal van die organisaties. Wij spreken die organisaties al heel vaak vanuit de subsidierelatie. Wij geven die subsidie om deze organisaties hun werk te laten doen." (TK, vragenuur 25 oktober 2011, **productie 22**)

232. Al helemaal heeft gedaagde nagelaten ook de andere onderdelen van het openbaar gezag, waaronder gemeentes en provincies, van de onder 1.1 bedoelde informatie te voorzien. Ook heeft gedaagde volledig nagelaten om de bewustwording, zoals bedoeld onder 1.2, tot stand te brengen.

Recommendation 2 – maatregelen invoeren voor beperking communicatie met tabaksindustrie en voor vergroting transparantie van nog wel geoorloofde communicatie

233. **Establish measures to limit interactions with the tobacco industry and ensure the transparency of those interactions that occur.**

In setting and implementing public health policies with respect to tobacco control, any necessary interaction with the tobacco industry should be carried out by Parties in such a way as to avoid the creation of any perception of a real or potential partnership or cooperation resulting from or on account of such interaction. In the event the tobacco industry engages in any conduct that may create such a perception, Parties should act to prevent or correct this perception.

Recommendations

2.1 Parties should interact with the tobacco industry only when and to the extent strictly necessary to enable them to effectively regulate the tobacco industry and tobacco products.

2.2 Where interactions with the tobacco industry are necessary, Parties should ensure that such interactions are conducted transparently. Whenever possible, interactions should be conducted in public, for example through public hearings, public notice of interactions, disclosure of records of such interactions to the public.

234. Gedaagde heeft zich tot nu toe op geen enkele wijze van de met deze aanbeveling gegeven taken gekweten, laat staan dat gedaagde dit op effectieve wijze en afdoende zou hebben gedaan. In het voorgaande heeft eiseres juist uitvoerig aangetoond dat gedaagde bij voortduring regelrecht in strijd met 2.1 handelt. Ook heeft eiseres in het voorgaande aangetoond dat gedaagde de in de contacten met de tabaksindustrie die dan strikt-noodzakelijk zouden zijn bij lange na niet de vereiste transparantie in acht neemt. Eiseres zijn geen gevallen bekend waaruit zou kunnen blijken dat gedaagde dergelijke strikt-noodzakelijke contacten in het openbaar laat plaatsvinden. Bovendien, zo heeft eiseres in het voorgaande eveneens aangetoond, wordt door gedaagde van een substantieel aantal contacten (of die strikt-noodzakelijk waren kan in het onderhavige verband in het midden blijven) niet eens publiek verkrijgbare verslagen opgemaakt.

Recommendation 3 – geen samenwerkingsverbanden van welke aard dan ook met tabaksindustrie

235. **Reject partnerships and non-binding or non-enforceable agreements with the tobacco industry.**

The tobacco industry should not be a partner in any initiative linked to setting or implementing public health policies, given that its interests are in direct conflict with the goals of public health.

Recommendations

3.1 Parties should not accept, support or endorse partnerships and non-binding or non-enforceable agreements as well as any voluntary arrangement with the tobacco industry or any entity or person working to further its interests.

3.2 Parties should not accept, support or endorse the tobacco industry organizing, promoting, participating in, or performing, youth, public education or any initiatives that are directly or indirectly related to tobacco control.

3.3 Parties should not accept, support or endorse any voluntary code of conduct or instrument drafted by the tobacco industry that is offered as a substitute for legally enforceable tobacco control measures.

3.4 Parties should not accept, support or endorse any offer for assistance or proposed tobacco control legislation or policy drafted by or in collaboration with the tobacco industry.

236. Gedaagde heeft zich tot nu toe op geen enkele wijze van de met deze aanbeveling gegeven taken gekweten, laat staan dat gedaagde dit op effectieve wijze en afdoende zou hebben gedaan.

237. Het tegendeel is eerder het geval. Eiseres heeft aangetoond dat gedaagde zich actief openstelt voor samenwerking met en voorstellen van de tabaksindustrie om op vrijwillige basis mee te werken aan publiekscampagnes zoals een campagne van de NSO inzake de handhaving van de leeftijdsgrens van 16 jaar (zie deel III, onderdeel 'verhoging leeftijdsgrens'). Daarmee accepteert de Staat hulp van de tabaksindustrie inzake scholing/informatieverstrekking aan de jeugd, hetgeen nu juist uitdrukkelijk niet de bedoeling is. Daarnaast nodigt gedaagde de tabaksindustrie met regelmaat uit voor het leveren van input bij beleidsvorming en –ontwikkeling, waarbij door de sector aangedragen suggesties voor te treffen regelgeving gewoon als onderdeel van deze communicatie worden geaccepteerd.

Recommendation 4 – vermijden belangenverstrengeling bij overheidsdienaren

238. **Avoid conflicts of interest for government officials and employees**

The involvement of organizations or individuals with commercial or vested interests in the tobacco industry in public health policies with respect to tobacco control is most likely to have a negative effect. Clear rules regarding conflicts of interest for government officials and employees working in tobacco control are important means for protecting such policies from interference by the tobacco industry.
Payments, gifts and services, monetary or in-kind, and research funding offered by the tobacco industry to government institutions, officials or employees can create conflicts of interest. Conflicting interests are created even if a promise of favourable consideration is not given in exchange, as the potential exists for personal interest to influence official responsibilities as recognized in the International Code of Conduct for Public Officials adopted by the United Nations General Assembly and by several governmental and regional economic integration organizations.

Recommendations

4.1 Parties should mandate a policy on the disclosure and management of conflicts of interest that applies to all persons involved in setting and implementing public health policies with respect to tobacco control, including government officials, employees, consultants and contractors.

4.2 Parties should formulate, adopt and implement a code of conduct for public officials, prescribing the standards with which they should comply in their dealings with the tobacco industry.

4.3 Parties should not award contracts for carrying out any work related to setting and implementing public health policies with respect to tobacco control to candidates or tenderers who have conflicts of interest with established tobacco control policies.

4.4 Parties should develop clear policies that require public office holders who have or have had a role in setting and implementing public health policies with respect to tobacco control to inform their institutions about any intention to engage in an occupational activity within the tobacco industry, whether gainful or not, within a specified period of time after leaving service.

4.5 Parties should develop clear policies that require applicants for public office positions which have a role in setting and implementing public health policies with respect to tobacco control to declare any current or previous occupational activity with any tobacco industry whether gainful or not.

4.6 Parties should require government officials to declare and divest themselves of direct interests in the tobacco industry.

4.7 Government institutions and their bodies should not have any financial interest in the tobacco industry, unless they are responsible for managing a Party's ownership interest in a State-owned tobacco industry.

4.8 Parties should not allow any person employed by the tobacco industry or any entity working to further its interests to be a member of any government body, committee or advisory group that sets or implements tobacco control or public health policy.

4.9 Parties should not nominate any person employed by the tobacco industry or any entity working to further its interests to serve on delegations to meetings of the Conference of the Parties, its subsidiary bodies or any other bodies established pursuant to decisions of the Conference of the Parties.

4.10 Parties should not allow any official or employee of government or of any semi/quasi-governmental body to accept payments, gifts or services, monetary or in-kind, from the tobacco industry.

4.11 Taking into account national law and constitutional principles, Parties should have effective measures to prohibit contributions from the tobacco industry or any entity working to further its interests to political parties, candidates or campaigns, or to require full disclosure of such contributions.

239. Gedaagde heeft zich tot nu toe op geen enkele wijze van de met deze aanbeveling gegeven taken gekweten, laat staan dat gedaagde dit op effectieve wijze en afdoende zou hebben gedaan.

240. Het gaat hier om de problematiek van (potentieel) tegenstrijdige belangen. Een problematiek die zich uiteraard in onze "polder"-cultuur maar al te makkelijk kan voordoen. Middels Artikel 5.3 en de hier behandelde *Recommendation* heeft gedaagde zich er toe verbonden daadwerkelijk stappen te nemen teneinde aan de hier bedoelde (potentiële) belangconflicten paal en perk te stellen. Uit de hiervoor gegeven punten 4.1 tot en met 4.11 blijkt hoe uitgebreid deze problematiek en de in dat verband noodzakelijke maatregelen (dienen) te zijn. Alleen al in de categorieën 4.4 en 4.5 komen we in de praktijk voorbeelden van dergelijke (potentiële) conflicten tegen:

- Hans van Drimmelen, de eerder genoemde medewerker van Consultancy bureau Dröge & van Drimmelen is bestuurslid van D66 maar zet zich tegelijkertijd als voorzitter van het Platform Verkooppunt Tabak actief in voor de belangen van de tabaksindustrie;
- Eelco Brinkman is onder meer Minister van Volksgezondheid geweest en ging daarna aan de slag voor Philip Morris, waarbij hij als commissaris namens Philip Morris overleg voerde met de toenmalige staatssecretaris van financiën (Jan-Kees de Jager) omtrent de toelaatbaarheid van minimumprijzen van sigaretten;
- Hans Hillen is tijdens zijn tijd als senator (12 juni 2007 – 14 oktober 2010) vanuit een eigen BV anderhalf jaar adviseur geweest van British American Tobacco. Hij was "vergeten" deze nevenfunctie op te geven bij de voor Eerste Kamerleden verplichte openbaarmaking van nevenfuncties;
- Irene Asscher-Vonk was vele jaren kroonlid van de Sociaal Economische Raad (1989 – 2006) en is op dit moment commissaris van Philip Morris;
- Jan Kamminga is oud-commissaris van de Koningin (1 januari 1997 – 1 januari 2005) en voormalige voorzitter van de VVD. Bovendien was hij in 2011 informateur bij de provincie Utrecht. Sinds 1 januari 2011 is hij commissaris van Philip Morris.

Dat zijn dan nog alleen maar de wat zichtbaarder gevallen. Wat voor eiseres in elk geval zichtbaar is, is dat gedaagde ter zake geen mechanisme heeft ontworpen om de hier bedoelde belangenconflicten (waaronder begrepen investeringen van politieke ambtsdragers en ambtenaren in de tabaksindustrie!) een halt toe te roepen. Ook van die taak behoort gedaagde zich nog naar behoren te kwijten.

Recommendation 5 – eisen dat informatie afkomstig van tabaksindustrie steeds transparant en correct is

241. **Require that information provided by the tobacco industry be transparent and accurate**

To take effective measures preventing interference of the tobacco industry with public health policies, Parties need information about its activities and practices, thus ensuring that the industry operates in a transparent manner. Article 12 of the Convention requires Parties to promote public access to such information in accordance with national law. Article 20.4 of the Convention requires, inter alia, Parties to promote and facilitate exchanges of information about tobacco industry practices and the cultivation of tobacco. In accordance with Article 20.4(c) of the Convention, each Party should endeavor to cooperate with competent international organizations to establish progressively and maintain a global system to regularly collect and disseminate information on tobacco production and manufacture and activities of the tobacco industry which have an impact on the Convention or national tobacco control activities.

Recommendations

5.1 Parties should introduce and apply measures to ensure that all operations and activities of the tobacco industry are transparent.

5.2 Parties should require the tobacco industry and those working to further its interests to periodically submit information on tobacco production, manufacture, market share, marketing expenditures, revenues and any other activity, including lobbying, philanthropy, political contributions and all other activities not prohibited or not yet prohibited under Article 13 of the Convention.

5.3 Parties should require rules for the disclosure or registration of the tobacco industry entities, affiliated organizations and individuals acting on their behalf, including lobbyists.

5.4 Parties should impose mandatory penalties on the tobacco industry in case of the provision of false or misleading information in accordance with national law.

5.5 Parties should adopt and implement effective legislative, executive, administrative and other measures to ensure public access, in accordance with Article 12(c) of the Convention, to a wide range of information on tobacco industry activities as relevant to the objectives of the Convention, such as in a public repository.

242. Gedaagde heeft zich tot nu toe op geen enkele wijze van de met deze aanbeveling gegeven taken gekweten, laat staan dat gedaagde dit op effectieve wijze en afdoende zou hebben gedaan.

243. De met de *Recommendations* gegeven interpretatie betreft steeds vormen van materiële en/of formele wetgeving. Nu de Hoge Raad niet toestaat dat de rechter de Staat

veroordeeld tot het vaststellen van wetgeving in formele of materiële zin, moet eiseres het op dit onderdeel bij de in het voorgaande punt gedane vaststelling laten.

Recommendation 6 – het besef creëren dat 'maatschappelijk verantwoord ondernemen' en de tabaksindustrie niet samengaan

244. **Denormalize and, to the extent possible, regulate activities described as "socially responsible" by the tobacco industry, including but not limited to activities described as "corporate social responsibility".**

The tobacco industry conducts activities described as socially responsible to distance its image from the lethal nature of the product it produces and sells or to interfere with the setting and implementation of public health policies. Activities that are described as "socially responsible" by the tobacco industry, aiming at the promotion of tobacco consumption, is a marketing as well as a public relations strategy that falls within the Convention's definition of advertising, promotion and sponsorship. The corporate social responsibility of the tobacco industry is, according to WHO,4 an inherent contradiction, as industry's core functions are in conflict with the goals of public health policies with respect to tobacco control.

Recommendations

6.1 Parties should ensure that all branches of government and the public are informed and made aware of the true purpose and scope of activities described as socially responsible performed by the tobacco industry.

6.2 Parties should not endorse, support, form partnerships with or participate in activities of the tobacco industry described as socially responsible.

6.3 Parties should not allow public disclosure by the tobacco industry or any other person acting on its behalf of activities described as socially responsible or of the expenditures made for these activities, except when legally required to report on such expenditures, such as in an annual report.

6.4 Parties should not allow acceptance by any branch of government or the public sector of political, social, financial, educational, community or other contributions from the tobacco industry or from those working to further its interests, except for compensations due to legal settlements or mandated by law or legally binding and enforceable agreements.

245. Gedaagde heeft zich tot nu toe op geen enkele wijze van de met deze aanbeveling gegeven taken gekweten, laat staan dat gedaagde dit op effectieve wijze en afdoende zou hebben gedaan.

246. Uit de tekst van deze *Recommendation* en de daarbij behorende toelichting is duidelijk dat hieraan het uitgangspunt ten grondslag ligt dat "maatschappelijk verantwoord

ondernemen/handelen" en de tabaksindustrie per definitie – gelet op het dodelijke karakter van de door de tabaksindustrie vervaardigde producten - onverenigbare grootheden zijn. Gedaagde heeft zich met het aanvaarden van deze *Recommendation* aan dit uitgangspunt gecommitteerd maar heeft daar in de praktijk nog niets mee gedaan. Om te beginnen heeft gedaagde nagelaten om in de met deze *Recommendation* beoogde informatieverspreiding te voorzien. Dat heeft gedaagde niet op de eigen ministeries gedaan, maar ook niet richting de andere lagen van het openbaar gezag in onze samenleving.

247. Tegelijkertijd zien we wel dat de tabaksindustrie zich op het terrein van "maatschappelijk verantwoord ondernemen/handelen" begeeft. Zo hebben de gemeenten Den Helder, Zandvoort, Noordwijk, Vlissingen en Veere samengewerkt met Japan Tobacco International inzake het schoonhouden van de stranden. Gemeentes hebben enthousiast meegedaan aan campagnes waarbij speciale asbakken en zakasbakjes worden uitgedeeld, die door Japan Tobacco International worden betaald.[88] Bovendien is British American Tobacco "ambassadeur" van de provincie Groningen.[89] Onder de vlag "Er gaat niets boven Groningen" voeren provincie en gemeente Groningen, Marketing Groningen, de Kamer van Koophandel en diverse bedrijven jaarlijks gezamenlijk campagne om Groningen te promoten. Als "ambassadeur" betaalt BAT minimaal 5.000 euro per jaar gedurende drie jaar. Verder werkt BAT samen met Iederz, een onderdeel van de gemeente dat sociale werkvoorzieningen en reïntegratietrajecten voor Groningen verzorgt. Aan wethouder Visscher (volksgezondheid) werd gevraagd of het ethisch verantwoord is om mensen uit de sociale werkvoorziening naar een tabaksfabrikant te sturen. Zij reageerde dat het een legaal product is, en dat ze geen idee heeft of mensen die gewetensbezwaren hebben kunnen weigeren.[90]

Recommendation 7 – geen bevoorrechting van de tabaksindustrie op welke wijze dan ook

248. **Do not give preferential treatment to the tobacco industry**

Some governments encourage investments by the tobacco industry, even to the extent of subsidizing them with financial incentives, such as providing partial or complete exemption from taxes otherwise mandated by law. Without prejudice to their sovereign right to determine and establish their economic, financial and taxation policies, Parties should respect their commitments for tobacco control.

Recommendations

[88] http://www.tabaknee.nl/nieuws/nieuws/33-nieuws/447-gemeenten-in-de-fout-door-samenwerking-met-tabaksfabrikant.
[89] http://www.tabaknee.nl/nieuws/nieuws/33-nieuws/385-groningen-blij-met-shagfabriek.
[90] http://www.tabaknee.nl/tabakslobby/46-nieuw-op-de-site/385-groningen-blij-met-shagfabriek.

7.1 Parties should not grant incentives, privileges or benefits to the tobacco industry to establish or run their businesses.

7.2 Parties that do not have a State-owned tobacco industry should not invest in the tobacco industry and related ventures. Parties with a State-owned tobacco industry should ensure that any investment in the tobacco industry does not prevent them from fully implementing the WHO Framework Convention on Tobacco Control.

7.3 Parties should not provide any preferential tax exemption to the tobacco industry.

249. Gedaagde heeft zich tot nu toe op geen enkele wijze van de met deze aanbeveling gegeven taken gekweten, laat staan dat gedaagde dit op effectieve wijze en afdoende zou hebben gedaan.

Recommendation 8

250. Dit is de laatste *Recommendation* en deze is op gedaagde niet van toepassing

Het doen en nalaten van de Staat is onrechtmatig

Inleiding

251. Deze procedure is een actie uit onrechtmatige daad:

> “Als onrechtmatige daad worden aangemerkt een inbreuk op een recht en een doen of nalaten in strijd met een wettelijke plicht of met hetgeen volgens ongeschreven recht in het maatschappelijk verkeer betaamt, een en ander behoudens de aanwezigheid van een rechtvaardigingsgrond.” (art. 6:162, tweede lid, Boek 6 BW)

In deze zaak zijn alle drie aan de orde: inbreuk maken op rechten, doen/nalaten in strijd met een wettelijke plicht en doen/nalaten in strijd met wat in het maatschappelijk verkeer betamelijk is.

De Staat handelt onrechtmatig – toetsingskader mensenrechten

252. Dat roken dodelijk is, is tegenwoordig op elk pakje sigaretten te lezen. Het betreft hier niet een opinie maar een – ook tussen partijen - vaststaand feit. Dat doen-(mee-)roken als inbreuk op het meest fundamentele mensenrecht, het recht op leven, moet worden aangeduid spreekt dan ook zonder nadere toelichting voor zich. Dit geldt te meer indien wordt bedacht dat al dan niet roken in de meeste gevallen geen vrije keuze is gezien het

verslavende karakter van de stoffen die zich in rookwaar bevinden. Die onvrijwilligheid geldt *a fortiori* voor mee-roken[91]. Alleen al daaruit volgt dat op de overheid een belangrijke verantwoordelijkheid rust de burgers tegen roken te beschermen en daarmee dus ook – onder andere - tegen de invloed die de tabaksindustrie ter zake zou kunnen hebben door haar op continuering en uitbreiding van het aantal rokers gerichte lobby bij de overheid. In het voorgaande is immers aangetoond dat die schadelijke invloed bestaat wat ook door gedaagde middels toetreding tot de FCTC is erkend. Ook is er in het voorgaande op gewezen dat onder de auspiciën van de WHO een paar rapporten tot stand zijn gebracht die de kwalijke ernst van de invloed van de tabakslobby in beeld hebben gebracht.

253. Het recht op leven wordt beschermd krachtens onder meer het bepaalde in Artikel 2 van het Europees Verdrag tot Bescherming van de Rechten van de Mens en Fundamentele Vrijheden[92] en het bepaalde in Artikel 6 van het Internationaal Verdrag inzake Burgerrechten en Politieke Rechten.[93]

254. Verder geldt "gezondheid" binnen het internationaal recht als een fundamenteel mensenrecht met een daarbij behorende verplichting om dat mensenrecht te respecteren, te beschermen en te implementeren, welke verplichting in eerste instantie op Staten dus ook op gedaagde rust.

255. Al in 1948 heeft de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties door middel van de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens "gezondheid" uitgeroepen tot mensenrecht:

> "Everyone has the right to a standard of living adequate for the health and well being of himself and of his family, including food, clothing, housing and medical care and necessary social services, and the right to security in the event of unemployment, sickness, disability, widowhood, old age or other lack of livelihood in circumstances beyond his control." (Artikel 25, eerste lid)[94]

256. Sindsdien zijn talrijke internationale verdragen aangenomen die de mensenrechtenstatus van het recht op "gezondheid" bevestigen, waaronder als meest vermeldingswaardig het Internationaal Verdrag inzake Economische, Sociale en Culturele Rechten.[95] Het eerste

[91] Zie eerder in deze dagvaarding onder de kop 'Het gaat om verslaving, dus van "vrije keuze" is niet/nauwelijks sprake'.
[92] Tractatenblad 1951, 154.
[93] Tractatenblad 1969, 99.
[94] Verenigde Naties, Algemene Vergadering, Resolutie 217 A, *Universele Verklaring voor de Rechten van de Mens,* 10 december 1948.
[95] Zie ook: artikel 5 (e)(iv) van het 1965 Internationaal Verdrag inzake de uitbanning van elke vorm van rassendiscriminatie, artikelen 11 (1)(f) en 12 van het 1979 Verdrag inzake de uitbanning van alle vormen van discriminatie van vrouwen, artikel 24 van het 1989 Verdrag inzake de Rechten van het Kind, artikel 25 van het 2006 Verdrag inzake de rechten van personen met een handicap. Zie

lid van artikel 12 van dit verdrag bepaalt dat 'States Parties to the present Covenant recognize the right of everyone to the enjoyment of the highest attainable standard of physical and mental health'. Het VN-comité voor economische, sociale en culturele rechten[96] heeft haar meest gezaghebbende interpretatie van het recht op gezondheid gegeven in haar *General Comment* nummer 14.[97] Het VN-comité overweegt in paragraaf 1:

> "Health is a fundamental human right indispensable for the exercise of other human rights. Every human being is entitled to the enjoyment of the highest attainable standard of health conducive to living a life in dignity."

257. Teneinde te voldoen aan de wettelijke verplichtingen die voortvloeien uit deze internationale verdragen reguleren staten over de hele wereld, in het kader van het algemeen belang, het dagelijks leven door middel van het aannemen van wetten en goedkeuring van verdragen op het gebied van het milieu, voedsel- en drugsveiligheid, gezondheidszorg, arbeidsrecht, etc. Al deze inspanningen hebben gemeen dat één van de doelstellingen van deze regulerende handelingen is om effectief zowel het recht op leven als het recht op gezondheid te beschermen. Bovendien tonen deze inspanningen de cruciale rol die overheden spelen met betrekking tot de implementatie van het recht op gezondheid. De desbetreffende taak en die verplichting rusten ook op de Staat der Nederlanden.

258. Het lijdt geen twijfel dat de FCTC door de Verdragsluitende Partijen is opgevat als het operationaliseren van de verplichtingen en rechten die voor Staten respectievelijk burgers voortvloeien uit het recht op gezondheid als fundamenteel recht, als mensenrecht. Dit blijkt mede uit diverse Overwegingen die in de Preambule van de FCTC zijn vastgelegd:

> "*Recalling* Article 12 of the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights, adopted by the United Nations General Assembly on 16 December 1966, which states that it is the right of everyone to the enjoyment of the highest attainable standard of physical and mental health,

---

bovendien het 1961 Europees Sociaal Handvest zoals gewijzigd (artikel 11), het 1981 Afrikaans Handvest voor de rechten van mens en volken (artikel 16) en het 1988 aanvullend protocol bij de Amerikaanse Conventie de Mensenrechten op het gebied van Economische, Sociale en Culturele rechten (artikel 10). Evenzo is het recht op gezondheid zowel door de Commisie voor de rechten van de mens (Resolutie 1989/11) als in de verklaring van Wenen van 1993 en het actieprogramma van de wereldconferentie over mensenrechten vastgesteld (VN-wereldconferentie voor Mensenrechten, A/CONF.157/23).

[96] Opgericht door middel van IVESCR Resolutie 1985/17 van 28 mei 1985, om toezichtsfuncties als in de artikelen 21 en 22, zoals toegewezen aan de Economische en Sociale Raad van de Verenigde Naties uit te voeren.

[97] VN-Comité voor Economische, Sociale en Culturele Rechten, General Comment No. 14, *The right to the highest attainable standard of health (art. 12 of the Covenant on Economic, Social and Cultural Rights),* 11 Augustus 2000, E/C.12/2000/4.

Recalling also the preamble to the Constitution of the World Health Organization, which states that the enjoyment of the highest attainable standard of health is one of the fundamental rights of every human being without distinction of race, religion, political belief, economic or social condition,

(...)

Recalling further that the Convention on the Rights of the Child, adopted by the United Nations General Assembly on 20 November 1989, provides that States Parties to that Convention recognize the right of the child to the enjoyment of the highest attainable standard of health,

259. De Verdragsluitende Partijen hebben met dit Verdrag een uitgebreide en gedetailleerde invulling gegeven aan de verplichtingenkant, dat wil zeggen aan datgene waartoe de Verdragsluitende Partijen, waaronder gedaagde, in het kader van het vormgeven van het recht op gezondheid gehouden zijn. Daarbij is niet zonder belang dat de verplichtingen die in het Verdrag zijn vastgelegd uitdrukkelijk gezien worden als minimum-vereisten en dus bepaald niet als vrijblijvende suggesties (zie Artikel 2, eerste lid van het Verdrag).

260. Nu het vaststellen van de FCTC, met inbegrip van Artikel 5.3 en de in verband daarmee vastgestelde *Recommendations*, als substantiëring heeft te gelden van de verplichtingen die ook voor gedaagde voortvloeien uit het fundamentele recht op leven én uit het fundamentele recht op gezondheid moet worden geconcludeerd dat hetgeen eiseres de Staat in deze zaak verwijt (zie in het voorgaande) aangemerkt moet worden als handelen van gedaagde in strijd met zijn wettelijke plicht het recht op leven c.q. het recht op gezondheid van de burgers in Nederland te beschermen en doet gedaagde afbreuk aan die rechten van de burgers. Daarbij geldt dat gedaagde hiermee in het bijzonder de desbetreffende fundamentele rechten van het in dit verband meest kwetsbare deel van de bevolking, jonge kinderen tot en met adolescenten, schendt.

261. Gelet op de belangen die eiseres krachtens haar Statuten en feitelijke werkzaamheden behartigt, moet dit handelen c.q. nalaten van de Staat ook als onrechtmatig jegens eiseres worden gekwalificeerd.

De Staat handelt onrechtmatig – toetsingskader FCTC

262. Ook indien de FCTC als op zichzelf staand wordt beoordeeld moet de conclusie zijn dat de Staat met het handelen c.q. nalaten wat eiseres gedaagde verwijt in strijd handelt met de verplichtingen die voor gedaagde uit de FCTC, in het bijzonder uit Artikel 5.3 en de in verband daarmee vastgestelde *Recommendations*, jegens de burgers in Nederland voortvloeien. Ook hier geldt dat gedaagde hiermee in het bijzonder de desbetreffende fundamentele rechten van het in dit verband meest kwetsbare deel van de bevolking, jonge kinderen tot en met adolescenten, schendt.

263. Het lijdt geen twijfel dat het Verdrag, gelet op de ondertekening en de ratificatie daarvan, tot de rechtsorde van Nederland behoort en dat alleen al om die reden inhoud en doel van het Verdrag zoveel mogelijk in en buiten rechte dienen te worden gerespecteerd en geoperationaliseerd. In dit verband komt dan de vraag aan de orde naar het al dan niet rechtstreeks werken van de desbetreffende norm.

264. De Nederlandse versie van Artikel 5.3 luidt als volgt:

> "Bij de vaststelling en uitvoering van hun volksgezondheidsbeleid met betrekking tot tabaksontmoediging, nemen Partijen, in overeenstemming met het nationaal recht, maatregelen om dit beleid te beschermen tegen commerciële en andere gevestigde belangen van de tabaksindustrie."

De Nederlandse tekst is echter niet de authentieke tekst. In Artikel 38 van het Verdrag is bepaald dat de tekst van het Verdrag in de zes VN-talen authentiek is. Gemakshalve beperkt eiseres zich hier tot de Engelse en Franse versie van Artikel 5.3:

> "In setting and implementing their public health policies with respect to tobacco control, Parties shall act to protect these policies from commercial and other vested interests of the tobacco industry in accordance with national law."

En:

> "En définissant et en appliquant leurs politiques de santé publique en matière de lutte antitabac, les Parties veillent à ce que ces politiques ne soient pas influencées par les intérêts commerciaux et autres de l'industrie du tabac, conformément à la législation nationale."

265. De Engelse en Franse teksten zijn duidelijk concreter dan de Nederlandse tekst. Immers, het "shall act" en "veillent" vereist in de eerste plaats een bepaald feitelijk gedrag, een bepaalde feitelijke houding, die de Verdragsluitende Partijen jegens de tabaksindustrie dienen in te nemen, welke houding in deze dagvaarding wel is aangeduid als het buiten de deur houden van de sector. Het gaat daarbij niet om slechts een inspanningsverplichting, maar om een op het behalen van een concreet resultaat gerichte verplichting. De Nederlandse tekst is alleen maar gericht op de aan de Staat gegeven opdracht maatregelen te treffen. Dat laatste valt overigens, en uiteraard, óók onder de Engelse en Franse bewoordingen.

266. Aldus bezien is de desbetreffende verplichting voldoende concreet en voldoende nauwkeurig om rechtstreeks te kunnen werken. Met andere woorden, de burger kan er aanspraak op maken dat de Staat zich daadwerkelijk gedraagt overeenkomstig deze norm, die immers ter bescherming van de (gezondheid van de) burger is gegeven. Een verdragsbepaling werkt immers rechtstreeks indien zij in de nationale rechtsorde zonder meer als objectief recht kan functioneren, zo stelde de Hoge Raad in het nog altijd

gezaghebbende Spoorwegstakingsarrest vast:

> "Bij deze stand van zaken is naar Nederlands recht enkel de inhoud van de bepaling zelf beslissend: verplicht deze de Nederlandse wetgever tot het treffen van een nationale regeling met bepaalde inhoud of strekking, of is deze van dien aard dat de bepaling in de nationale rechtsorde zonder meer als objectief recht kan functioneren?" [98]

Oftewel, zoals de Hoge Raad in 2011 oordeelde, een bepaling heeft rechtstreekse werking indien zij onvoorwaardelijk en voldoende nauwkeurig is.[99]

267. Het Spoorwegstakingsarrest laat ook zien dat één en hetzelfde Verdrag wel en niet rechtstreeks werkende bepalingen kan bevatten:

> "Art. 6 lid 4 is — in tegenstelling tot de meeste andere bepalingen van het ESH en met name ook tot de overige leden van dit artikel — zo geredigeerd dat de betrokken verdragsstaten niet een verplichting tot regelgeving wordt opgelegd, maar integendeel aldus dat werknemers en werkgevers zich op het door de betrokken verdragsstaten binnen zekere grenzen erkende recht in de nationale rechtsorde zonder meer kunnen beroepen. Ook uit de in de 'Bijlage bij het ESH' opgenomen 'glosse' bij art. 6 lid 4 blijkt dat de Staten niet verplicht zijn 'het recht van staking' — waarmede klaarblijkelijk is gedoeld op wat art. 6 lid 4 noemt 'het recht van werknemers (…) op collectief optreden in gevallen van belangengeschillen, met inbegrip van het stakingsrecht' — bij de wet te regelen: verdragsstaten die de toepassing en nadere begrenzing van art. 6 lid 4 en art. 31 aan de jurisprudentie overlaten, schenden dusdoende — mits de rechtspraak de door laatstgenoemd artikel getrokken grenzen eerbiedigt — het Verdrag niet. Van dit laatste gaan ook de gezaghebbende 'Conclusions' van het in art. 25 ESH bedoelde Comité van deskundigen uit (Conclusions I, p. 38 onder (e) en VIII, p. 97). Een en ander wettigt de bepaling van art. 6 lid 4 ESH aan te merken als een bepaling die naar haar inhoud een ieder kan verbinden in de zin van art. 93 Gr."[100]

Uit bovenstaande blijkt bovendien dat het feit dat een verdragsbepaling gericht is aan lidstaten, geen reden is om aan deze bepaling geen rechtstreekse werking toe te kennen.

[98] HR 30 mei 1986, NJ 1986, 688 (Spoorwegstakingsarrest), r.o. 3.2. Op grond van recente jurisprudentie kan worden aangenomen dat het Spoorwegstakingsarrest nog altijd geldende jurisprudentie is. Zie bijvoorbeeld HR 1 april 2011, AB 2011, 370.

[99] Een bepaling heeft rechtstreekse werking indien zij onvoorwaardelijk en voldoende nauwkeurig is. Zie bijvoorbeeld recent HR 1 april 2011, NJ 2011/354, r.o. 3.3.3.: "Van belang is of een bepaling onvoorwaardelijk en voldoende nauwkeurig is om door de rechter te worden toegepast."

[100] Idem.

268. Daarnaast is van belang dat verdragsbepalingen die staten verplichten tot het behalen van een bepaald resultaat, zoals in ons geval artikel 5.3 FCTC, rechtstreeks werkend zijn, zo blijkt uit de uitspraak van het Gerechtshof Den Haag inzake de rechtstreekse werking van artikel 7 van het Vrouwenverdrag:

> "Het hof is van oordeel dat de term 'verzekeren', die betrekking heeft op de in de onderdelen (a), (b) en (c) omschreven rechten, er op wijst dat deze bepalingen rechtstreekse werking hebben. Door de term 'verzekeren' wordt immers duidelijk gemaakt dat de Staten zich hebben verplicht het in de onderdelen (a), (b) en (c) neergelegde resultaat tot stand te brengen. Ook in art. 1 EVRM is de term 'verzekeren' gebruikt en uit de totstandkomingsgeschiedenis van die bepaling blijkt dat de oorspronkelijke woorden 'zich voornemen te verzekeren' ('undertake to secure') zijn vervangen door 'zullen verzekeren' ('shall secure'). Daarmee is beoogd duidelijk te maken dat de rechten op directe wijze zouden worden verzekerd aan ieder die zich binnen de jurisdictie van de verdragsstaten bevindt."[101]

De Hoge Raad bevestigt later de rechtstreekse werking van artikel 7 van het Vrouwenverdrag.[102]

269. Overigens heeft het Gerechtshof Den Haag niet lang geleden geoordeeld dat artikel 8 lid 2 FCTC rechtstreekse werking heeft. Los van al het voorgaande is duidelijk dat de hier door het Hof gevolgde redenering ook voor artikel 5.3 opgaat. Als de Nederlandse vertaling wordt gevolgd ("nemen (…) maatregelen"), welke vertaling voor een deel, maar dus niet helemaal, spoort met de authentieke Verdragstekst, dan kan worden vastgesteld dat gedaagde zich niet alleen niet gedraagt volgens de norm, maar bovendien ook heeft nagelaten de benodigde maatregelen te nemen teneinde de effectieve werking van artikel 5.3 te verzekeren. Het Hof overwoog in verband met artikel 8, tweede lid, als volgt:

> "De enkele omstandigheid dat een verdragsbepaling nadere uitwerking in wetgeving behoeft, leidt niet tot de conclusie dat die verdragsbepaling geen rechtstreekse werking heeft. (…) CAN voert ook terecht aan dat, anders dan de rechtbank kennelijk heeft aangenomen, de omstandigheid dat de norm van art. 8 lid 2 van het Verdrag nog in nationale wetgeving moet worden omgezet, niet zonder meer betekent dat daaraan geen rechtstreekse werking toekomt. Ook in een dergelijk geval kan van rechtstreekse werking sprake zijn, bijvoorbeeld indien de verdragsnorm op duidelijke en onvoorwaardelijke wijze het met die nationale wetgeving te bereiken resultaat voorschrijft."[103]

---

[101] Hof Den Haag, 20 december 2007, NJ 2008, 133 (Clara Wichmann/SGP), par. 4.4.
[102] HR 9 april 2010, NJ 2010, 388, r.o. 4.4.2.
[103] Hof Den Haag, 26 maart 2013, AB 2013/192 (CAN vs de Staat), par. 2.4.

270. Gelet op de belangen die eiseres krachtens haar Statuten en feitelijke werkzaamheden behartigt, moet dit handelen c.q. nalaten van de Staat ook als onrechtmatig jegens eiseres worden gekwalificeerd.

De Staat handelt onrechtmatig – want niet conform hetgeen in het maatschappelijk verkeer betamelijk is

271. De vraag naar de onrechtmatigheid kan ook anders worden benaderd. Er kan geen twijfel over bestaan dat gedaagde het recht op leven van de burgers in Nederland dient te beschermen en ook het recht op gezondheid. Voor zover die taak zich afspeelt op het vlak van de strijd tegen het roken, mee-roken en gaan-roken, heeft de discussie hierover binnen de WHO, binnen welke discussie Nederland op diverse momenten een voortrekkersrol vervulde, tot de conclusie geleid dat het publiek gezag – wereldwijd! – bij zijn beleidsontwikkeling en beleidsvoering in de strijd tegen het roken de tabakssector buiten de deur moet houden. Die norm is omarmd door de Staten die tot de FCTC zijn toegetreden (waaronder alle EU-Staten en de EU zelf) en die norm is – als minimumnorm - gecodificeerd in de FCTC, waarbij een uitwerking door de Verdragspartijen is vastgesteld (*Guidelines* en *Recommendations*) die door hen als *best practices* is aangeduid. Eiseres meent dan ook dat het bepaald niet gedurfd is om vast te stellen dat Artikel 5.3 FCTC en de daarbij behorende *Recommendations* rechtens staan voor hetgeen maatschappelijk betamelijk is.

272. Gelet op de belangen die eiseres krachtens haar Statuten en feitelijke werkzaamheden behartigt, moet dit handelen c.q. nalaten van de Staat ook als onrechtmatig jegens eiseres worden gekwalificeerd.

DEEL V: DIVERSEN

De betrokkenheid van de in de aanhef van de dagvaarding genoemde Ministers/Ministeries

Inleidende overweging

273. Met het dagvaarden van "De Staat" is op zichzelf voldoende duidelijk wie de gedaagde partij is in deze zaak en jegens wie een vonnis ten uitvoer kan respectievelijk moet worden gelegd. Niettemin vindt Eiseres het nuttig wat specifieker te zijn omtrent de vraag naar de betrokken Ministers, vooral omdat dat laat zien dat hetgeen waartoe de Staat zich middels de FCTC heeft gecommitteerd gevolgen heeft en moet hebben voor een groot deel van het Kabinet en van het ambtelijk apparaat.

De Minister van Buitenlandse Zaken

274. Het FCTC Verdrag is namens Nederland ondertekend door de Minister van Buitenlandse Zaken. Deze Minister is daarmee in elk geval uit dien hoofde eerst verantwoordelijke voor een goede en te goeder trouw naleving van het Verdrag. Daarnaast geldt dat de Minister van Buitenlandse Zaken sinds jaar en dag een voortrekkersrol vervult op het vlak van naleving van de Mensenrechten en die verantwoordelijkheid dan ook *a fortiori* heeft in een zaak als de onderhavige waarin aan de orde is dat Nederland een aantal belangrijke, fundamentele rechten van de burgers niet althans rechtens onvoldoende respecteert.

De Minister van Algemene Zaken

275. Zoals uit deze dagvaarding blijkt zijn meerdere Ministers/Ministeries zeer nauw betrokken bij het anti-rookbeleid en dus ook bij hetgeen voortvloeit uit de FCTC. Uit deze dagvaarding blijkt ook dat er geen sprake is van ook maar enige coördinatie bij het daadwerkelijk in de praktijk respecteren van het bepaalde in artikel 5.3 FCTC en de bijbehorende *Guidelines* en *Recommendations*. Bij zoveel onduidelijkheid en bijkans anarchie binnen de Ministersploeg ligt het voor de hand de *de facto* regeringsleider expliciet als verantwoordelijke minister in deze zaak te betrekken.

De Minister van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS)

276. Het behoeft geen betoog dat de Minister van VWS in beginsel eerst-verantwoordelijke is voor de Volksgezondheid, dus ook voor het anti-rookbeleid en de daarmee samenhangende kwesties die in deze zaak aan de orde zijn. De Minister van VWS is ook mede-ondertekenaar van de FCTC en bood samen met de Minister van Buitenlandse Zaken het voorstel tot ratificatie aan aan het Parlement. Ook is duidelijk dat dit ministerie het meest frequent contact onderhoudt met de tabaksindustrie en de tabakslobby en dat dus op dit ministerie de meest ingrijpende, structurele veranderingen in deze communicatie zullen moeten plaatsvinden.

De Minister van Financiën

277. De Minister van Financiën onderscheidt zich qua belang voor de onderhavige kwestie nauwelijks van de Minister van VWS, omdat nu eenmaal het financiële instrumentarium (vooral accijns en belastingen), ook in de visie van de Staat, belangrijke mogelijkheden biedt ter preventie van roken. Het aandeel dat de Minister/het Ministerie heeft in de communicatie met de tabaksindustrie en de tabakslobby onderscheidt zich in belang en omvang nauwelijks van dat van de Minister van VWS. Dus ook op dit ministerie zullen de meest ingrijpende, structurele veranderingen in deze communicatie moeten plaatsvinden.

De Minister van Economische Zaken

278. Hoewel minder frequent in beeld in het kader van de onderhavige problematiek speelt het Ministerie van Economische Zaken eveneens een cruciale rol: bijvoorbeeld in de vanuit anti-rookbeleid belangrijke discussie over het terugbrengen van verkooppunten, maar ook als het gaat om de Europese Tabakproductenrichtlijn (*Tobacco Product Directive*, TPD) waarin ook nieuwe maatregelen worden afgesproken die roken onder jongeren moeten ontmoedigen. Daarnaast was EZ ook aanwezig op het *Illicit Trade* congres en tijdens het bedrijfsbezoek aan Biggelaar Tabak (zie deel III, onderdeel 'de sector opzoeken'). Ook dit ministerie is verantwoordelijk voor het niet respecteren van de *commitments* die de Staat aanging met de FCTC, ook op dit ministerie zullen ingrijpende, structurele veranderingen in de communicatie met de tabaksindustrie en tabakslobby moeten plaatsvinden.

De Minister van Binnenlandse Zaken

279. In deze dagvaarding heeft eiseres er meerdere malen op gewezen dat de verplichtingen uit de FCTC (in het algemeen: de verplichtingen uit elk Verdrag waarbij Nederland partij is) daadwerkelijk en effectief gerespecteerd dienen te worden door alle organen van de Staat der Nederlanden, dus ook door het Parlement, dus ook door de rechterlijke macht en dus ook door de lagere overheden. De FCTC zegt het zo:

> "The guidelines are applicable to government officials, representatives and employees of any national, state, provincial, municipal, local or other public or semi/quasi-public institution or body within the jurisdiction of a Party, and to any person acting on their behalf. Any government branch (executive, legislative and judiciary) responsible for setting and implementing tobacco control policies and for protecting those policies against tobacco industry interests should be accountable."[104]

In de Nederlandse verhoudingen is het zo dat de Minister van Binnenlandse Zaken degene is die de andere organen van de Staat bij circulaire of anderszins over dit soort aangelegenheden informeert en zo nodig handreikingen of vergelijkbare "instructies"

[104] *Guidelines* bij artikel 5.3, introductie, par. 10.

onder de betrokken publieke rechtspersonen verspreidt. Uit deze dagvaarding blijkt dat in elk geval lagere overheden zoals bijvoorbeeld een aantal gemeentes, vanuit het FCTC-perspectief, veel te nauwe contacten met de tabaksindustrie onderhouden. Hier ligt dan ook een verantwoordelijkheid voor de Minister van Binnenlandse Zaken.

Het te verwachten verweer

280. Eiseres meent dat zij in deze uitvoerige dagvaarding al uitgebreid op de te verwachten verweren heeft geanticipeerd. Eiseres weet niet, maar vermoedt slechts dat gedaagde haar verweer zal toespitsen op de navolgende punten:

- >Eiseres is niet-ontvankelijk<;
  reactie eiseres: zie onderdeel "Ontvankelijkheid eiseres" in Deel I van deze dagvaarding;
- >De rechter mag/kan artikel 5.3 FCTC niet aan een veroordeling ten grondslag leggen<;
  reactie eiseres: zie onderdeel "Het doen en nalaten van de Staat is onrechtmatig" in Deel IV van deze dagvaarding;
- >Gedaagde houdt zich volledig aan 5.3 FCTC en doet dat met gebruikmaking van de beleidsvrijheid die de Staat hier heeft<;
  reactie eiseres: het tegendeel is het geval, zie daarvoor Deel III van deze dagvaarding "DE NEDERLANDSE PRAKTIJK"; eventuele beleidsvrijheid komt niet aan de orde nu gedaagde op zoveel punten zodanig volledig tekort schiet;
- >De *Recommendations* zijn niet-bindend<;
  reactie eiseres: het gaat er niet om of de *Recommendations* op zich zelf genomen "bindend" of "niet-bindend" zijn; de *Recommendations* zijn *subsequent agreements* en *subsequent practice* in de zin van artikel 31, derde lid van het Weens Verdragen Verdrag en bevatten aldus de doelgerichte interpretatie van artikel 5.3 van het Verdrag.

Bewijsaanbod

281. Uiteraard biedt eiseres bewijs aan van al haar stellingen, door middel van alle middelen rechtens, voor zover geoordeeld kan worden dat op haar rechtens enige bewijslast rust.

282. Eiseres is van oordeel dat zij haar stellingen in deze dagvaarding met de haar beschikbare documentatie afdoende heeft toegelicht, onderbouwd en waar nodig bewezen. Daarbij komt dat het in deze zaak feitelijk vooral om gecontinueerd nalaaten gaat aan de zijde van gedaagde. "Nalaten" is in het algemeen moeilijk te bewijzen, maar kan wel aannemelijk worden gemaakt. Aan dat vereiste heeft eiseres in deze dagvaarding in haar visie ruimschoots voldaan. Mocht gedaagde van oordeel zijn dat zij wel, steeds én volledig, aan haar verplichtingen zoals bedoeld in deze dagvaarding heeft

voldaan, dan ligt het meer op de weg van gedaagde daarvoor afdoende bewijs bij te brengen.

283. Een en ander neemt niet weg, dat eiseres uiteraard haar bewijsaanbod zal concretiseren op basis van het verweer dat gedaagde zal voeren.

DEEL VI: CONCLUSIES EN DE VORDERINGEN

Conclusies

284. Na dit lange verhaal kunnen de conclusies kort zijn: gedaagde handelt onrechtmatig jegens eiseres en eiseres heeft er recht op en belang bij dat de Rechtbank het in deze zaak aan de Staat verweten handelen en nalaten als onrechtmatig kwalificeert. Daartoe dienen de hierna gevorderde verklaringen voor recht.

285. Bij alleen verklaringen voor recht kan het hier niet blijven want eiseres heeft er ook recht op en belang bij dat aan dit onrechtmatig handelen binnen afzienbare tijd een einde komt. Daarop richt zich onderdeel V. van de in het navolgende neergelegde eisen. De eisen van onderdeel V. zijn er vooral op gericht dat de Staat er voor zorgt dat de door de Staat met artikel 5.3 aangegane *commitments*, die mede uitvloeisel zijn van en in de onderhavige context inhoud geven aan hetgeen waartoe de Staat jegens zijn burgers in het kader van het fundamentele recht op leven en het fundamentele recht op gezondheid gehouden is, ook feitelijk betekenis krijgen. Zoals gezegd zijn de in verband met artikel 5.3 unaniem aanvaarde *Recommendations* (als onderdeel van de *Guidelines*) in de visie van de Verdragssluitende partijen de minimum stappen die horen bij een te goeder trouw naleven van artikel 5.3.

286. Gelet op de rechtspraak van de Hoge Raad bevat deze dagvaarding geen eis tot het produceren van wetgeving in formele of materiële zin. In onderdeel V. beperkt eiseres zich uitdrukkelijk tot eisen die “slechts” feitelijk handelen van de zijde van gedaagde verlangen. Het is ook mede omdat het gevorderde uitsluitend betrekking heeft op feitelijk handelen dat de in verband daarmee gevorderde termijnen kort zijn. Het kort zijn van de termijnen is uiteraard voor eiseres in de eerste plaats van belang gezien de ernst van de problematiek die in deze dagvaarding aan de orde is, welke ernst effectief ingrijpen van de rechter nodig maakt.

Eisen

Redenen waarom eiseres deze Rechtbank vraagt om bij vonnis, voor zover mogelijk uitvoerbaar bij voorraad,

I. voor recht te verklaren
   a. dat Gedaagde de verplichtingen die voor de Staat voortvloeien uit het bepaalde in artikel 2 Europees Verdrag tot Bescherming van de Rechten van de Mens en Fundamentele Vrijheden en/of uit het bepaalde in artikel 6 van het Bupo verdrag en/of uit artikel 12 van het Ecosoc verdrag niet naleeft voor zover het gaat om de concretisering van die verplichtingen zoals deze – voor het onderwerp van deze dagvaarding - is belichaamd in

artikel 5.3 van de FCTC en de bijbehorende *Guidelines, Guiding Principles* en *Recommendations*;
b. dat Gedaagde daarmee jegens Eiseres onrechtmatig handelt;

II. voor recht te verklaren
a. dat Gedaagde inbreuk maakt op de rechten van de burgers in Nederland welke rechten voortvloeien uit het bepaalde in artikel 2 Europees Verdrag tot Bescherming van de Rechten van de Mens en Fundamentele Vrijheden en/of uit het bepaalde in artikel 6 van het Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten en/of uit artikel 12 van het Internationaal Verdrag inzake economische, sociale en culturele rechten voor zover het gaat om de concretisering van die rechten zoals deze – voor het onderwerp van deze dagvaarding - is belichaamd in artikel 5.3 van de FCTC en de in samenhang daarmee vastgestelde *Guidelines, Guiding Principles* en *Recommendations*;
b. dat Gedaagde daarmee jegens Eiseres onrechtmatig handelt;

III. voor recht te verklaren
a. dat Gedaagde nalatig is bij de naleving van de verplichtingen die voor gedaagde voortvloeien uit het bepaalde in artikel 5.3 van de FCTC en de bijbehorende *Guidelines, Guiding Principles* en *Recommendations*;
b. dat Gedaagde daarmee jegens Eiseres onrechtmatig handelt;

IV. voor recht te verklaren
a. dat Gedaagde in strijd handelt met hetgeen volgens ongeschreven recht in het maatschappelijk verkeer betaamt, in het bijzonder met de norm die is uitgedrukt in artikel 5.3 van de FCTC en de bijbehorende *Guidelines, Guiding Principles* en *Recommendations*;
b. dat Gedaagde daarmee jegens Eiseres onrechtmatig handelt;

V. Gedaagde te veroordelen dit onrechtmatig handelen c.q. nalaten binnen maximaal drie maanden na betekening van het in deze zaak te wijzen vonnis te beëindigen en vervolgens beëindigd te houden en daartoe al het nodige te doen onder meer door:

1. **binnen twee weken** na betekening van het in deze zaak te wijzen vonnis alle bij de Staat bekende vertegenwoordigers van de tabaksindustrie en van de tabakslobby in de ruime betekenis van dit begrip, daaronder in elk geval begrepen al die (rechts-)personen die als zodanig in deze dagvaarding zijn genoemd, een kopie van het vonnis per aangetekend schrijven en per email toe te sturen met de mededeling dat gedaagde zich daaraan zal gaan houden;

2. **vanaf twee weken** na betekening van het in deze zaak te wijzen vonnis effectief te stoppen met elke vorm van communicatie over dan wel in verband met beleid en regelgeving, een en ander in de meest ruime zin zoals bedoeld onder de vigeur van de FCTC, met alle bij de Staat bekende vertegenwoordigers van de tabaksindustrie en van de tabakslobby in de ruime betekenis van dit begrip, daaronder in elk geval begrepen al die (rechts-)personen die als zodanig in deze dagvaarding zijn genoemd,
welk stoppen voor onbepaalde tijd gecontinueerd dient te worden en dus ook geldt voor communicatie met toekomstige vertegenwoordigers van tabaksindustrie en tabakslobby en met diegenen die zich mede de belangen van de tabaksindustrie aantrekken,
een en ander met uitzondering van communicatie die strikt noodzakelijk is teneinde puur uitvoerings-technische kwesties die mochten rijzen bij vastgesteld beleid en/of vastgestelde regelgeving te bespreken;

3. **vanaf twee weken** na betekening van het in deze zaak te wijzen vonnis de tabaksindustrie en haar vertegenwoordigers effectief als partner te weren en geweerd te houden uit publiekscampagnes die gedaagde voert en/of doet voeren in het kader van anti-rookbeleid en overigens de tabaksindustrie en haar vertegenwoordigers uit elke vorm van samenwerking met gedaagde te weren en geweerd te houden;

4. **binnen één maand** na betekening van het in deze zaak te wijzen vonnis alle staatsorganen te informeren
over de verslavende en schadelijke aard van tabaksproducten en omtrent de noodzaak het ontwikkelen, handhaven en uitvoeren van het tabaksontmoedigingsbeleid effectief te beschermen, in de meest ruime zin zoals bedoeld onder de vigeur van de FCTC, tegen mogelijke invloeden van de tabaksindustrie en de tabakslobby
en over de aard en omvang van de lobbytactieken die de tabaksindustrie heeft gehanteerd en hanteert teneinde de hier bedoelde invloed wél uit te oefenen;

5. **binnen één maand** na betekening van het in deze zaak te wijzen vonnis alle bewindspersonen van de zittende regering en van de andere staatsorganen én alle ambtenaren van de ministeries en alle andere staatsorganen te informeren dat communicatie met de tabaksindustrie en de tabakslobby in de ruime betekenis van dit begrip zich niet verdraagt met hetgeen waartoe Nederland zich middels de FCTC (Verdrag in combinatie met *Guidelines, Guiding Principles* en *Recommendations*) verbonden heeft en de met deze veroordeling beoogde informatieverstrekking zodanig te organiseren dat deze ook

steeds terecht komt bij nieuw aantredende bewindspersonen en ambtenaren,
met dien verstande dat bij uitzondering communicatie is toegestaan voor zover die strikt noodzakelijk is teneinde puur uitvoerings-technische kwesties te bespreken die mochten rijzen bij vastgesteld beleid en/of vastgestelde regelgeving;

6. er **binnen één maand** na betekening van het in deze zaak te wijzen vonnis zorg voor te dragen dat alle, krachtens de in deze zaak bedoelde uitzondering, wèl-toegestane communicatie, inclusief strikt noodzakelijke ontmoetingen en vergaderingen, in het vervolg steeds in openbaarheid plaatsvindt en via de website van het meest gerede Ministerie steeds raadpleegbaar en verifieerbaar is en blijft;

7. **binnen één maand** na betekening van het in deze zaak te wijzen vonnis bij alle andere dan de tot de regering behorende staatsorganen te informeren welke vormen van communicatie respectievelijk samenwerking zoals hiervoor bedoeld onder 2. respectievelijk 3 zij structureel dan wel incidenteel plegen te onderhouden en de aldus ontvangen informatie steeds **binnen één week** na ontvangst daarvan openbaar te maken;

8. **binnen twee maanden** na betekening van het in deze zaak te wijzen vonnis alle andere staatsorganen te informeren dat communicatie respectievelijk samenwerking zoals hiervoor bedoeld onder 2. respectievelijk 3. zich niet verdraagt met hetgeen waartoe Nederland zich middels de FCTC verbonden heeft;

9. **binnen drie maanden** na betekening van het in deze zaak te wijzen vonnis alle bewindspersonen van de zittende regering, alle ambtenaren van de ministeries en alle andere staatsorganen te informeren dat de tabaksindustrie op geen enkele manier een voorkeursbehandeling van welke aard dan ook mag genieten.

10. **binnen vier maanden** na betekening van het in deze zaak te wijzen vonnis al het nodige te doen teneinde te verzekeren dat bij alle staatsorganen bewindspersonen en ambtenaren vrij staan van de tabaksindustrie en de tabakslobby en ter zake in het vervolg nooit meer sprake kán zijn van belangenverstrengeling;

11. de in de voorgaande punten bedoelde informatieverstrekking, bestaande uit brieven c.q. emails, respectievelijk middels andere informatiedragers verspreide mededelingen **steeds onmiddellijk met het uitgaan daarvan** publiekelijk bekend te maken middels daartoe

geëigende media, waaronder in elk geval de Staatscourant en de websites van de meest betrokken ministeries;

VI. Gedaagde te veroordelen in de kosten van deze procedure.

De kosten hiervan zijn voor mij, deurwaarder

VERZOEKSCHRIFT

Art. 119 GW

tegen

Ivo Willem Opstelten

5 september 2014

Verdrag van Lanzarote

AANGIFTE TEGEN DE MINISTER VAN VEILIGHEID EN JUSTITIE

Aan de Commissie voor de Verzoekschriften en Burgerinitiatieven van de Tweede Kamer van de Staten-Generaal en de Procureur-generaal bij de Hoge Raad

Ondergetekenden:

1. K. Boeij
2. K. de Graaff
3. J. van Huet
4. B. Molenkamp
5. J.A. Poelmann
6. P.A.W. Scheffelaar Klots

doen aangifte en geven daarom hierbij de Tweede Kamer in overweging op de voet van artikel 119 Grondwet, artikel 76 lid 1 jo. 111 RO en artikel 483 Sv de Procureur-generaal bij de Hoge Raad op te dragen een strafrechtelijke vervolging in te stellen tegen:

I. Ivo Willem Opstelten, minister van Veiligheid en Justitie

ter zake van:

het in de periode 2010 t/m 2014 plegen van het ambtsmisdrijf strafbaar gesteld in de artikelen 355 lid 4 en 356 Wetboek van Strafrecht, te weten het opzettelijk dan wel door grove schuld nalaten uitvoering te geven aan de bepalingen van de Grondwet, internationaal bindende Verdragen en andere wetten, waarvan de uitvoering tot zijn ministeriële departement behoort, door bij herhaling zowel publiekelijk als tegenover de Tweede kamer der Staten-Generaal uit te spreken dat de diverse beschuldigingen van kindermisbruik aan het adres van zijn (voormalig) secretaris-generaal Joris Demmink iedere grond ontberen.

II. N.N.

ter zake van:

het in de periode 2010 t/m 2014 uitlokken van en/of behulpzaam zijn bij of wel middelen verschaffen tot het plegen door de minister van Justitie & Veiligheid van het ambtsmisdrijf strafbaar gesteld in de artikelen 355 lid 4 en 356 Wetboek van Strafrecht, door de minister uit te lokken dan wel door

het verschaffen van middelen behulpzaam te zijn bij het doen van uitspraken in de media en in de Tweede kamer der Staten-Generaal als zouden de diverse beschuldigingen van kindermisbruik aan het adres van de (voormalig) secretaris-generaal Joris Demmink iedere grond ontberen.

"Quod licet Iovi non licet bovi"

Ondergetekenden zijn allen werkzaam geweest in een directiefunctie binnen het Gevangeniswezen. Vijf van ons waren directeur van één of meerdere penitentiaire inrichtingen aan wie het beheer van de betrokken inrichtingen, waaronder de bewaking en behandeling van wetsovertreders, was toevertrouwd.
Op grond van onze taak en functie dienden wij te allen tijde boven elke verdenking verheven te zijn; integriteit stond terecht hoog in het vaandel bij het ministerie van Justitie. Bij verdenking van een inbreuk op deze vereiste onkreukbaarheid, zo is onze ervaring, werd vanuit de top van Justitie gereageerd met een gedegen onderzoek en met het bestraffen van de schuldige. Wij hanteerden zelf binnen de inrichtingen een strikt integriteitsbeleid dat in een aanzienlijk aantal gevallen tot het ontslag van medewerkers heeft geleid.

Wij zijn van mening dat deze eis van onkreukbaarheid aan alle ambtenaren van het ministerie van Veiligheid & Justitie dient te worden gesteld, welke hun positie ook is. Wij wijzen in deze tevens op artikel 162 Wetboek van Strafvordering, dat de verplichting inhoudt van ieder openbaar college en iedere ambtenaar die in de uitoefening van haar of zijn bediening kennis krijgen van een misdrijf met de vervolging waarvan zij niet zijn belast, daarvan onverwijld aangifte te doen bij de bevoegde autoriteiten. Dit artikel geldt in onverkorte vorm voor het hoofd van het ministerie van Veiligheid en Justitie dat bij uitstek is belast met de uitvoering en handhaving de strafwetten. Ook hij dient daarin te handelen zonder aanziens des persoons.

Wij hebben dan ook met stijgende verbazing kennis genomen van de ontwikkelingen in de kwestie Demmink en de uitspraken die minister Opstelten over deze kwestie in de openbaarheid en tegenover de Tweede Kamer der Staten-Generaal heeft gedaan.
In plaats van het voortvarend opdracht geven tot een gedegen strafrechtelijk onderzoek, wekt de minister met zijn voorbarige uitspraken dat zijn (voormalige) secretaris-generaal boven alle verdenking verheven is, de indruk het openbaar ministerie te belemmeren in zijn taakuitoefening. Het kennelijk onvermogen van justitie om in deze zaak klaarheid te brengen in een groeiende reeks beschuldigingen van kindermisbruik tegen een hoge, thans gewezen justitieambtenaar en mogelijk andere justitieambtenaren vervult ons met plaatsvervangende schaamte voor het ministerie waarvoor dan wel waarmee wij ooit werkten.

Het optreden van de huidige minister van Veiligheid & Justitie in deze kwestie achten wij niet alleen in strijd met zijn ambtsplicht ex artikel 162 Sv, maar tevens in strijd met de strafwet die het intentioneel of door grove schuld nalaten door de minister uitvoering

te geven aan die wetten waarvoor zijn departement verantwoordelijkheid draagt, uitdrukkelijk strafbaar stelt. Het is de reden waarom wij de Tweede Kamer der Staten Generaal verzoeken de Procureur-generaal bij de Hoge Raad te gelasten over te gaan tot vervolging van minister Ivo Willem Opstelten, alsmede van diegenen die hem er toe brachten dit feit te plegen dan wel hem daarbij hielpen.

TOELICHTING:

Twee Turkse aanklachten

In september 2008 respectievelijk mei 2010 is door twee Turkse jonge mannen aangifte gedaan tegen de toenmalig secretaris-generaal Joris Demmink. Op basis van deze aangifte die ondersteund werd door vijf schriftelijke en op video vastgelegde getuigenverklaringen heeft geen gedegen strafrechtelijk onderzoek plaatsgevonden. Eerst in 2011 is door het openbaar ministerie waarvoor de minister van Veiligheid & Justitie politieke verantwoordelijkheid draagt, besloten tot een *'oriënterend'* feitenonderzoek, waarin geen plaats was voor het horen van aangedragen getuigen. Nog voordat dit onderzoek op 2 februari 2012 leidde tot een definitieve beslissing van niet vervolging van de heer Demmink, liet de minister van Veiligheid & Justitie in september 2011 journalisten van het Algemeen Dagblad weten dat er *"geen aanleiding was te twijfelen aan de integriteit van zijn secretaris-generaal"* reden waarom hij het *'oriënterend'* onderzoek van het openbaar ministerie met vertrouwen tegemoet zag.[1]

Op 2 februari 2012 richtte de minister zich met een brief tot de Tweede Kamer met de opmerking: *"Mijn conclusie is dat van enige grond voor de juistheid van de beschuldigingen tegen de ambtenaar niet is gebleken"* [2].

Na publicaties in het Algemeen Dagblad over contacten die Demmink zou hebben gehad met pooiers van minderjarige jongens liet minister Opstelten in zijn brieven van 3 en 8 oktober 2012 de Tweede Kamer per omgaande weten 'na raadpleging van de AIVD, de Rijksrecherche en het Openbaar Ministerie' zijn eerdere conclusie van februari 2012 nog steeds te onderschrijven, d.w.z. dat naar zijn mening van enige grond van de juistheid van de beschuldigingen jegens Demmink niet was gebleken. Hij voegde daaraan toe: *"Wat onderzocht moest worden, is onderzocht. De uitkomst daarvan is steeds geweest dat er geen begin van juistheid is gebleken ten aanzien van de geruchten en aantijgingen."* [3]

Op 7 november 2013 moest de minister op vragen van de leden van de Tweede Kamer Oskamp en Omtzigt toegeven, dat het openbaar ministerie in het *'oriënterende onderzoek'* geen navraag had gedaan bij de Turkse autoriteiten of Demmink in de jaren 90

---

[1] **productie 1:** AD d.d. 7 september 2011
[2] **productie 2:** Tweede Kamer, vergaderjaar 2011-2012, 33 000 VI, nr. 80
[3] **productie 3:** Tweede Kamer, vergaderjaar 2012-2013, 33 400 VI, nr. 3 en 4

Turkije had bezocht, zoals door diverse getuigen was verklaard maar door Demmink zelf was ontkend .[4] Desondanks had de minister zich in antwoord op vragen van dezelfde parlementsleden op 4 december 2012 en 26 februari 2013 zonder enig voorbehoud geschaard achter een brief van 17 augustus 2012 van de Nederlandse ambassadeur in Washington, Rudolf Bekink, waarin wordt vermeld dat *"The prosecution service— estanblished that Mr. Demmink was not in Turkey in the period in question."*[5]

Deze mededeling van Bekink, gericht aan leden van het Amerikaanse Congres en leden van de U.S. Helsinki Commission, die hun bezorgdheid hadden uitgesproken over het uitblijven van een gedegen Nederlands strafrechtelijk onderzoek naar de beschuldigingen tegen Joris Demmink, was bezijden de waarheid. Het onderzoek in Nederland had slechts geen bevestiging opgeleverd dat Demmink in de jaren 90 in Turkije was geweest terwijl in het onderzoek geen moeite was gedaan op dit punt navraag te doen bij de Turkse autoriteiten. Dat is iets heel anders dan wat de door Opstelten tegenover de Tweede Kamer onderschreven brief van de diplomaat Bekink suggereerde, te weten dat in het onderzoek was vastgesteld dat Demmink in die periode niet in Turkije was geweest.

Vanaf 14 juni 2013 beschikte de minister van Veiligheid & Justitie over een document van een Turkse officier van justitie, gedateerd 22 april 2013, waarin staat vermeld dat onderzoek in Turkije had uitgewezen dat Joris Demmink op 20 juli 1996 Turkije was binnen gereisd en dat de Turkse aangevers als pleegdatum juli 1996 hadden genoemd. In zijn beantwoording van de vragen van de parlementsleden Oskamp en Omtzigt op 7 november 2013 noemde de minister dit document van de Turkse officier van justitie authentiek. Desondanks weigerde de minister gevolg te geven aan het verzoek van de Kamerleden om aan de Nederlandse ambassadeur Bekink te vragen zijn foute informatievoorziening aan de Amerikaanse congresleden te corrigeren (zie hiervoor prod 4).

Op 20 januari 2014 oordeelde het Gerechtshof te Arnhem op een klacht van de Turkse aangevers dat uit het door aangevers gepresenteerde materiaal en de verrichte oriënterende feitenonderzoeken *"voldoende feiten en omstandigheden naar voren zijn gekomen waaruit een redelijk vermoeden van schuld voortvloeit dat beklaagde* (Joris Demmink) *zich schuldig heeft gemaakt aan de (---) gestelde strafbare feiten."* Het hof achtte een nader met voldoende waarborgen omkleed strafrechtelijk onderzoek noodzakelijk en beval de vervolging van Demmink. [6] Het openbaar ministerie is dit onderzoek in februari 2014 gestart. Uit dit onderzoek zijn nog geen resultaten bekend, verwacht wordt dat het een jaar in beslag zal nemen.

---

[4] **productie 4:** Brief d.d. 7 november 2013

[5] **productie 5:** Tweede Kamer, vergaderjaar 2012-2013, Aanhangsel van de Handelingen, nr. 691 en brief van 26 februari 2013, Tweede Kamer, vergaderjaar 2012-2013, Aanhangsel van de Handelingen, nr. 1459

[6] **productie 6:** Arrest d.d. 20 januari 2014 Hof Arnhem

Twee dagen na het arrest van het Gerechtshof te Arnhem liet de minister de Tweede Kamer weten dat hij de vergoeding van de kosten van Demminks strafadvocaat zou beëindigen, maar de kosten rechtsbijstand in de door Demmink tegen het Algemeen Dagblad wegens de publicaties van oktober 2012 aangespannen civielrechtelijke procedure, vanuit het ministerie zou blijven vergoeden.[7]

Het Rolodex onderzoek

Op 23 december 2013 informeerde mr. H.J. Bolhaar, voorzitter van het College van procureurs-generaal namens het ministerie van veiligheid & Justitie, de advocaat van een Nederlands slachtoffer van kindermisbruik, over het Rolodex onderzoek dat eind jaren 90 plaats vond in het arrondissement Amsterdam. Dit onderzoek naar vermeend seksueel misbruik van jongens beneden de leeftijd van 16 jaar door officieren van justitie en andere hoge justitieambtenaren dat plaats vond in 1998 en 1999, leverde volgens hem uiteindelijk geen bewijs op tegen de verdachte personen. De brief met samenvatting schrijft letterlijk: *"Zoals ook al eerder gemeld in antwoorden op Kamervragen van 15 juni 2007 is de oud-SG van het ministerie van Veiligheid en Justitie op geen enkele wijze naar voren gekomen, noch is er informatie aangetroffen waaruit blijkt dat hij enige bemoeienis heeft gehad met het onderzoek."* [8]

Op 5 maart 2014 legde een indertijd bij het Rolodex onderzoek betrokken CIE-rechercheur een verklaring af die in directe tegenspraak is met deze informatie van het ministerie van Veiligheid & Justitie. Dit gebeurde tegenover de rechter-commissaris van de rechtbank te Utrecht, die deze getuige De Koter onder ede hoorde op verzoek van de Stichting De Roestige Spijker. De getuige verklaarde o.a.:
"Bij aanvang van het tactisch (Rolodex) onderzoek zijn er door de Rijksrecherche een aantal namen bekend gemaakt van hooggeplaatsten, en daarop diende verder onderzoek plaats te vinden. Dat waren de heren Waabeeke, Woldrik en Holthuijzen (die drie heren waren allen officier van justitie) en de heer Demmink die destijds werkzaam was bij het ministerie (---) Holthuijzen was CIE-officier bij de Rijksrecherche. (---) Als ik over Demmink spreek, bedoel ik de heer Joris Demmink. (onderstreping van indieners dezes)" [9] Deze CIE-rechercheur verklaarde ook dat het onderzoek *'stuk'* ging voordat daadwerkelijk tactisch onderzoek kon plaatsvinden.

Ook de tactisch leider van het Rolodex team, Jaap Hoek, liet op 5 maart 2014 tegenover de rechter-commissaris te Utrecht weten, dat het onderzoek uiteindelijk tot niets had

---

[7] **productie 6a:** brief van 22 januari 2014 aan de Voorzitter van de Tweede Kamer. Zie ook: http://www.rijksoverheid.nl/bestanden/documenten-en-publicaties/kamerstukken/2014/01/22/beantwoording-door-minister-opstelten-van-vragen-over-de-vergoeding-van-advocaatkosten-van-een-oud-ambtenaar/antwoorden-kamervragen-over-de-vergoeding-van-advocaatkosten-van-een-oud-ambtenaar.pdf

[8] **productie 7:** brief d.d. 23 december 2013 aan mr. M.J. de Witte

[9] **productie 8:** proces-verbaal van voorlopig getuigenverhoor van L.G. de Koter d.d. 5 maart 2014, rechtbank Midden-Nederland, zaaknummer: C/16/347668/HA RK 13-200

geleid, omdat er overduidelijk was '*gelekt*'. Hoek kon zich de namen van de hooggeplaatste justitieambtenaren tegen wie het onderzoek liep, echter niet meer herinneren.[10]

Nog scherper werd de informatie van mr. Bolhaar tegengesproken door de getuige E.M. Broersma, die op 15 april 2014 door de rechter-commissaris te Utrecht op verzoek van de Stichting de Roestige Spijker onder ede werd gehoord. Broersma werkte eind jaren '90 als commandant van het observatieteam bij de afdeling Terrorisme en Bijzondere taken. Hij kreeg eind 1998 de bijzondere opdracht informatie te verzamelen over vier verdachten, waarnaar de Rijksrecherche op dat moment onderzoek deed. Hij verklaarde: *"Een van die verdachten was de heer Demmink. (---) De reden waarom dit onderzoek zo kort liep, was dat de zaak op enig moment stuk was. Ik bedoel daarmee dat er gelekt is naar een van de betrokken verdachten (---) dat betrof de heer Holthuis (---) hoofdofficier van het landelijk parket."*[11]

Hetgeen de direct betrokken rechercheurs over het Rolodex onderzoek verklaren is een bevestiging van wat de toenmalig CID-officier van justitie Fred Teeven in 2007 al aangaf over de zaak. De huidige staatssecretaris van Justitie Teeven verklaarde toen onder ede dat het onderzoek indertijd voortijdig door contra-acties kapot was gemaakt: *" Het ging om een onderzoek van de Rijksrecherche en de zedenpolitie (---) er is getapt, maar er is verder geen vervolging ingesteld. De hoofdofficier van justitie van Amsterdam was verantwoordelijk en heeft mij verzocht een onderzoek in te stellen.(---) Ik was als CIE-officier van justitie betrokken (---) er is getapt, maar er is verder geen vervolging ingesteld.(---) Op enig moment zijn er contra-acties gekomen(---) Voordat het onderzoek eindigde speelde dit al. "* [12]

De baas van Fred Teeven was indertijd hoofdofficier van justitie Hans Vrakking. Het Rolodex onderzoek was op zijn initiatief gestart. Ook hij beaamt dat de naam Demmink indertijd was gevallen in het Rolodex onderzoek. Hij vertelde in maart 2014 aan de NRC journalist Haenen dat indertijd bij de BVD belastende informatie binnen kwam over Demmink: *"De chauffeur van Demmink, Rob Mostert (---) had tegenover de BVD verteld 'er niet meer tegen te kunnen'. Hij zat ermee dat Demmink in de dienstauto af en toe seks had met jongens. Uiteindelijk werd na overleg met Teeven besloten de informatie over Demmink niet verder te onderzoeken omdat dit buiten het bereik van de Rolodex zaak lag. (---) De naam van Demmink is dus wel degelijk langs gekomen, maar niet verder bekeken (---) En toen gebeurde er iets heel raars.(---) Harry Borghouts belde. Waar ben jij mee bezig, riep hij. Jij bent bezig een van mijn ambtenaren te onderzoeken (---) Demmink. Toen heb ik gezegd: we onderzoeken van alles, maar Demmink maakt geen deel uit van het onderzoek (---) De dag na dit telefoongesprek (---) bleek dat het onder-*

---

[10] **productie 9:** proces-verbaal van voorlopig getuigenverhoor van J. Hoek d.d. 5 maart 2014, rechtbank Midden-Nederland, zaaknummer: C/16/347668/HA RK 13-200

[11] **productie 10:** proces-verbaal van voorlopig getuigenverhoor van E.M. Broersma d.d. 15 april 2014, rechtbank Midden-Nederland, zaaknummer: C/16/347668/HA RK 13-200

[12] **productie 11:** proces-verbaal van verhoor d.d. 12 april 2007 van Fred Teeven achter gesloten deuren, rechtbank Den Haag, parketnr. 09/754023-06

zoek uitgelekt en dus kapot was. (---) Borghouts zegt dat hij van Demmink hoorde over het Rolodex onderzoek en Demmink zegt het van een of andere hoofdofficier van justitie te hebben gehoord." [13]

De interventie door de toenmalig secretaris-generaal van Justitie Borghouts voor zijn ambtenaar Demmink, zoals geschetst door Vrakking, wordt beaamd door de toenmalig voorzitter van het College procureurs-generaal, René Ficq. Ficq leest uit zijn oude aantekeningen: *"Deze (*Borghouts*) was aangesproken door Demmink. Hij had vernomen dat hij voorwerp van onderzoek zou zijn in Amsterdam, alsmede een hoofdofficier van justitie."*[14]

Reactie minister van Veiligheid & Justitie Ivo Opstelten

Uit de verklaringen van de in 1998 bij het Rolodex onderzoek betrokken rechercheurs komt een alarmerend beeld naar voren van een strafrechtelijk onderzoek naar mogelijk kindermisbruik van hoge justitieambtenaren, dat voortijdig effectief wordt gefrustreerd door lekken naar en ingrijpen van hoge ambtenaren uit het justitieapparaat. Het gaat hier niet om één zegsman, maar om drie direct betrokken rechercheurs, de Koter, Hoek en Broersma, een betrokken CIE officier van justitie, thans staatssecretaris Veiligheid & Justitie en de verantwoordelijke hoofdofficier van justitie.
De minister van Veiligheid & Justitie, verantwoordelijk voor de juiste uitvoering van de wetten, heeft op grond van deze verklaringen geen enkele actie genomen om in deze kwestie de volledige waarheid boven tafel te krijgen. Erger, minister Opstelten heeft op de afgelegde verklaringen niet dan in afwijzende termen publiekelijk gereageerd.

Na de verklaringen van De Koter, Hoek en Vrakking heeft de minister zich opnieuw tot de Tweede Kamer der Staten-Generaal gewend met het bericht dat het Rolodex onderzoeksdossier opnieuw was bestudeerd door het openbaar ministerie, maar dat opnieuw was vastgesteld dat de oud-secretaris-generaal op geen enkele wijze in dit onderzoek naar voren was gekomen. In de brief wordt met geen woord gerept over het '*lekken*' en van hogerhand effectief '*stuk*' maken van het onderzoek zoals beschreven door De Koter, Hoek, Teeven en Vrakking en later ook Broersma.[15]

Na de verklaring van oud-rechercheur Broersma dat hij indertijd de opdracht kreeg vier verdachten te volgen waaronder Demmink, reageerde de minister op 15april 2014 opnieuw in het openbaar. Tegenover diverse media gaf hij opnieuw aan overtuigd te zijn van de onschuld van de oud secretaris-generaal. Aan de NOS liet hij over de onderzoeken naar Demmink weten : *"Het was niks, het is niks en het zal niks worden."* [16]

---

[13] **productie 12:** NRC 22 maart 2014
[14] **productie 13:** Volkskrant 8 maart 2014
[15] **productie 14:** Brief d.d. 27 maart 2014 aan de voorzitter van de Tweede Kamer
[16] Zie: http://www.radio1.nl/item/190683-Opstelten:%20zaak-Demmink%20is%20niks.%20wordt%20niks.html

Frustratie van de wet: schending van artikel 355 lid 4 subsidiair 356 WvS
De minister van Veiligheid & Justitie is politiek verantwoordelijk voor het functioneren van het openbaar ministerie. De minister kan aanwijzingen geven betreffende de uitoefening van de taken en bevoegdheden van het openbaar ministerie. Deze aanwijzingen kunnen algemeen en bijzonder van aard zijn en ook individuele zaken betreffen (artikel 127 RO). De leden van het openbaar ministerie zijn verplicht de aanwijzingen van de minister op te volgen. Dit impliceert dat ook publieke uitspraken van de minister over individuele zaken, niet zijnde concrete aanwijzingen, invloed zullen hebben op de wijze waarop het openbaar ministerie in die zaken zijn werkzaamheden zal verrichten. Wanneer deze uitspraken gericht zijn op het frustreren van de tenuitvoerlegging van de wet of internationaal bindende verdragen, impliceert dit een strafrechtelijke verantwoordelijkheid van de minister zoals bedoeld in artikel 355 lid 4 WvS.

Het openbaar ministerie is belast met de vervolging van strafbare feiten. Misbruik van jongeren beneden de 16 jaar is strafbaar gesteld in ons Wetboek van Strafrecht. Neder land heeft het Verdrag van Lanzarote (2007) ondertekend. Dit verdrag eist dat de strafrechtelijke onderzoeken en procedures betreffende seksueel kindermisbruik prioriteit krijgen en zonder onnodige vertraging worden uitgevoerd door de lidstaten (artikel 30). Het verplicht de lidstaten bovendien de vervolging van seksueel kindermisbruik niet afhankelijk te stellen van de aangifte of beschuldiging door het slachtoffer (artikel 32).

Nederland is ook lid van het Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens (1950). Het Europees hof voor de Rechten van de Mens heeft in een aantal uitspraken duidelijk gemaakt dat seksueel misbruik van kinderen moet worden gekwalificeerd als een schending van de artikelen 3 en 8 van het EVRM: het recht om verschoond te blijven van onmenselijke behandeling en marteling en het recht op familie- en privéleven. De artikelen 3 en 8 impliceren aldus het Europese Hof een positieve verplichting van de Staat om kinderen te beschermen tegen o.a. seksueel misbruik. Hieronder valt een effectief en voortvarend strafrechtelijk onderzoek, onmiddellijk ingesteld na de eerste aangiften.[17] De Hoge Raad erkent deze internationale verplichting expliciet.[18]

---

[17] (EHRM 24 september 2004, M.C. tegen Bulgarije (application no. 39272/98), EHRM 20 maart 2012, C.A.S. en C.S. tegen Roemenië (application no. 26692/05), EHRM 15 augustus 2012, I.G. tegen Moldova (application no. 53519/07) en EHRM 28 Januari 2012, O'Keeffe tegen Ierland, (application no. 35810/09)

[18] Hoge Raad 18 april 2014, **ECLI:NL:HR:2014:948** (OM/Vereniging Martijn), **rov** 3.11.3 jo. 3.9 in navolging van de A.G. L. Timmerman in zijn conclusie, ECLI:NL:PHR:2013:2379, rov 3.21-3.27: Daarin schrijft Timmermans o.a.: ***"Onder art. 3 EVRM is een positieve verplichting aangenomen om preventieve en repressieve maatregelen te nemen ter bescherming van kinderen tegen lichamelijke mishandeling wanneer men, bijvoorbeeld naar aanleiding van herhaalde waarschuwingen of gewichtige aanwijzingen, weet of redelijkerwijs had behoren te weten dat het kind ter zake aan een risico werd blootgesteld. Deze rechtspraak is vervolgens toegepast in het kader van seksueel misbruik. In verband met art. 8 EVRM is een positieve verplichting aangenomen om (gepoogde) vergrijpen te criminaliseren en op effectieve wijze te onderzoeken en vervolgen, te meer wanneer het lichamelijke en morele welzijn van een kind bedreigd wordt"***

In de kwestie Demmink zijn naar de mening van het Gerechtshof te Arnhem aangiften uit 2008 en 2010 wegens kindermisbruik in Turkije onvoldoende onderzocht. Het hof heeft daarom op 20 januari 2014 het openbaar ministerie bevolen deze aangiften alsnog te onderzoeken. Internationale verdragen vereisen niet alleen een gedegen, maar ook een voortvarende afhandeling van dit soort aangiften. Voor de reeds opgelopen vertraging draagt de minister van Veiligheid & Justitie niet alleen politieke verantwoordelijkheid maar ook strafrechtelijke verantwoordelijkheid. Zijn directe bemoeienis met de kwestie was er vanaf september 2011 immers bij voortduring opgericht de aangiften tegen Demmink te bagatelliseren en de integriteit van zijn secretaris-generaal bij voorbaat boven alle twijfel te verheffen. Nog in oktober 2013 liet de minister de Tweede Kamer weten dat *"alles was onderzocht"* maar dat er nog *"geen begin van juistheid is gebleken ten aanzien van de geruchten en aantijgingen."* Met dit handelen heeft de minister de uitvoering van de wet en internationale verplichtingen actief gefrustreerd.

De minister heeft het daarbij niet gelaten. Tijdens het nu lopende door het hof Arnhem bevolen onderzoek heeft hij zich opnieuw uitgelaten over de aanklachten wegens kindermisbruik aan het adres van zijn oud secretaris-generaal. In reactie op een oud-rechercheur die onder ede verklaarde in 1998 de opdracht te hebben gehad met zijn observatieteam Demmink te volgen als verdachte van kindermisbruik, antwoordde de minister van Veiligheid & Justitie publiekelijk: *"het was niks, het is niks en het wordt niks."* Hij beïnvloedt daarmee opnieuw op ontoelaatbare wijze de leden van het openbaar ministerie die op dit moment bezig zijn het door de rechter opgedragen onderzoek uit te voeren en frustreert daarmee intentioneel de juiste uitvoering van de wet waarvoor zijn ministerie verantwoordelijk is.

Daarnaast draagt de minister de volle politieke verantwoordelijkheid voor het ambtsmisbruik begaan door leden van het openbaar ministerie en het ministerie van Justitie, zoals recent omschreven in de verklaringen van drie oud-rechercheurs, en twee oud-officieren van justitie over de teloorgang van het Rolodex onderzoek. Het van bovenaf frustreren van strafrechtelijk onderzoek naar mogelijk eigen strafbaar handelen: misbruik van jongens jonger dan 16 jaar, moet worden gezien als zeer ernstig strafbaar handelen, dat de integriteit van onze gehele strafrechtspleging raakt. Dit behoort in een naar behoren functionerende rechtsstaat na bekend worden, per onmiddellijk en met alle middelen te worden onderzocht. De verantwoordelijkheid hiervoor ligt bij de minister van Veiligheid & Justitie. Wanneer de minister hierin geen verantwoordelijkheid neemt en erger, de boodschappers van het plaats gevonden kwaad en public laat weten dat er niets aan de hand *"was en is"* frustreert hij intentioneel de uitvoering van de wetten, die aan zijn ministerie is opgedragen. De minister schendt ook hiermee artikel 355 lid 4 WvS.

Ondergetekenden verzoeken uw commissie daarom de Tweede Kamer in overweging te geven de procureur-generaal bij de Hoge Raad op te dragen Ivo Opstelten, Minister van Veiligheid en Justitie strafrechtelijk te vervolgen terzake overtreding van artikel 355 lid 4 subsidiair artikel 356 Wetboek van Strafrecht en leggen dit verzoek ter kennisneming neer bij de Procureur-generaal bij de Hoge Raad.

K. Boeij

5 september 2014

K. de Graaff

i.o.

J. van Huet

B. Molenkamp

J.A. Poelmann

P.A.W. Scheffelaar Klots